

Biblioteca

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

1

ANUL VI — IANUARIE

1 9 5 0 *042*

RĂSPUNSURILE TOVARĂȘULUI I. V. STALIN

la întrebările primite din partea corespondentului diplomatic al lui „New-York Times“, James Reston, la 21 Decembrie 1952

MOSCOVA 25 (Agerpres). — TASS transmite răspunsurile tovarășului I. V. Stalin la întrebările primite din partea corespondentului diplomatic al lui „New-York Times“, James Reston, la 21 Decembrie 1952.

Întrebare. În momentul venirii Anului Nou și instalării unei noi administrații în Statele Unite, vă mai mențineți convingerea Dumneavoastră că Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Statele Unite pot trăi în pace, în anii care urmează?

Răspuns. Eu continui să cred că războiul între Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică nu poate fi considerat inevitabil, că țările noastre pot să trăiască în pace și de acum înainte.

Întrebare. Unde se află, după părerea Dumneavoastră, sursele actualei încordări internaționale?

Răspuns. Peste tot și oriunde se manifestă acțiunile agresive ale politicii „războiului rece“ dus împotriva Uniunii Sovietice.

Întrebare. Ați saluta oare tratative diplomatice cu reprezentanții noii administrații a lui Eisenhower pentru examinarea posibilității unei întâlniri între Dumneavoastră și generalul Eisenhower în problema destinderii încordării internaționale?

Răspuns. Am o atitudine pozitivă față de o asemenea propunere.

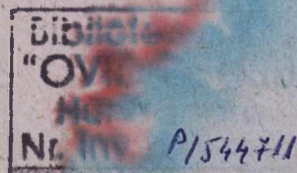
Întrebare. Veți colabora la vreo nouă inițiativă diplomatică având ca scop să se pună capăt războiului din Coreea?

Răspuns. Sunt de acord de a colabora, deoarece U.R.S.S. este interesată în lichidarea războiului din Coreea.

24

* P / 5 4 4 7 1 1 *

PASĂREA FURTUNII

I

Prin anul o mie nouă sute treizeci și cinci, la începutul toamnei, trei pescari se aflau într-o lotcă smolită, în larg, la vreo douăzeci de mile la Răsărit de Gura Portiței, pe adâncimi de douăzeci-treizeci de brațe. Cel mai bătrân avea patruzeci și ceva de ani, și-l chema Filoftei Romanov. Era un bărbat întunecat, cu o privire grea, apăsătoare; când se uita la tine, parcă-ți puneă pe față o placă de plumb. Se uita la tine măsurându-te și judecându-te. De aceea, oamenii se cam sfiau de Filoftei Romanov, totuși îl iubeau, căci nu făcuse nimănui niciodată vreun rău, muncea din greu și cu cinste și își ținea gura. Rareori spunea mai mult de trei vorbe deodată, și atunci, numai ca să propovăduiască Evanghelia; așa era obiceiul lui.

Al doilea din barcă era Trofim Popov, care nu trecuse de douăzeci și cinci de ani, și tăcea și mai mult decât Filoftei. Trofim era blând și supus. Ii spuneai: „fă asta“, și făcea; „du-te acolo“, și se ducea; „stai aici“, și stătea. Celălalt, Filoftei, era înalt și lat în umeri, cu o barbă mare roșcată și ochi apăsători în fața cărora îți plecai privirea. Trofim era înalt și subțire, fără barbă — acumă îi crescuseră țepi bălai, de atâtea zile decând era pe mare — și cu ochi albaștri, limpezi de tot, care te priveau întrebător, ca ai unui copil. Filoftei vorbea puțin, dar Trofim nu vorbea deloc; dacă-l întrebai ceva, răspundea „da“ sau „nu“, și tăcea mai departe.

Al treilea din barcă era Adam Jora, care pe atunci avea șaptesprezece sau optsprezece ani; încă nu-i creștea barbă. Avea părul castaniu, și ochii căpriei, cum nu prea au oamenii din Danilofca; căpriei cum erau, se mai și întunecau când îi era ciudă. Și, după cum se va vedea, era ciudós, încăpățânat și răsvrătit, și nu-și ținea gura.

Acumă însă tăceau toți trei. Adam și cu Trofim nu trăgeau la rame — cărora cei din Danilofca le spun babaici — ci împingeau, astfel că lotca aluneca de-a'ndaratele pe valuri, încet, încet, hai-hai, hai-hai... Apa plescăia sub pânțelele ei de lemn smolit, soarele ardea printr-o pânză subțire de aburi, și plutea pe mare o tăcere neînchipuită. Valurile alunecau, fără sgomot. Fața apei era linsă, lucie, uleioasă. Departe de tot se zăreau vreo patru-cinci lotci, tot din Danilofca, și dincolo de orizont erau de bună seamă altele: toți pescarii de larg risipiți pe acel colț de mare.

Adam și Trofim strângeau în pumnii lor grii și roșii capetele babaicilor, se opinteau odată, și lotca aluneca cu încă vreo două brațe mai departe. Cocoțat ghem pe pupa ci ascuțită și răsucită în sus ca vârful unui papuc

turcesc, Filoftei, cu genunchii la urechi, cu mâinile ude, trăgea din adâncuri, metru după metru, frânghioara subțire și udă a paragatului*). Din loc în loc, de paragat atârna câte un cârlig de oțel strălucitor. Câteodată, în cârlig era înfiptă o felie de peștișor, tot strălucitor, dar nu ca oțelul ci ca argintul vechi. Alteori nada lipsea din cârlig, și atunci Filoftei întindea brațul și lua o bucățică de pește dintr'un coș din fundul bărcii, o înfigea în vârful cârligului, și arunca încă un braț de paragat în apă. În vremea aceea, cu stânga scotea din apă bucata următoare de paragat, și dacă nada lipsea din cârlig, o înlocuia. Adam și Trofim împingeau la rame, sfoara paragatului și cârligele șiroiau de apă, picura apa și în barcă, iar Filoftei, ud până la coate, trăgea afară din mare, braț cu braț, cârlig după cârlig, o sută de brațe, o sută de cârlige, o sută cincizeci, două sute, trei sute, patru sute... fără sfârșit. Apa plescăia leneș sub coastele bărcii, babaicile scârțâiau în strapazane**) Adam și Trofim suflau anevoie, și Filoftei muncea înainte, în tăcere. Cămașa îi era udă între spete și i se lipise de șira spinării. Din când în când, Filoftei mormăia:

— Mai la dreapta... La dreapta...

Și atunci flăcăii împingeau mai tare cu babaica stângă, ca să se împotrivească curentului ascuns, ce-i depărta de paragatul întins pe nisipul din fundul mării, la douăzeci și cinci de brațe adâncime, sub apele de un verde cenușiu, cu rostogoliri încete și mari.

— Mai la dreapta...

Cârligul cădea în apă cu sgomotul și picul de spumă al unei pietre aruncate, și-l vedeai strălucind tot mai stins, cât aluneca spre adâncime și pierea în întunericul verde. Încă un cârlig. Încă unul. De jur împrejur, marea era pustie. Lotcile celelalte se depărtaseră. Adam și Trofim împingeau barca mai departe, metru cu metru.

— Mai la dreapta...

Lung e un paragat când îl cercetezi, și mai lung când din sute și sute de cârlige, de niciunul nu e agățat măcar un calcan. Lungă e o amiază dela începutul toamnei, când soarele e arzător, strălucind albicios printr'un văl subțire de aburi. Cerul era de un albastru deschis, palid, șters, aproape cenușiu. Apa lucie, ulcioasă, aluneca de pe creasta valurilor în adâncul dintre ele, fără sgomot, fără să se încrețească, fără o dâră de spumă, fără o bășică de aer. Clipocea alene, a somn, sub pânțelele smolit al bărcii. A lene, a somn... Strapazanele uscate scârțâiau... flăcăii împingeau la rame, încet, încet, hai-hai, hai-hai... iar Filoftei mormăia:

— Mai la dreapta...

Târziu, când ostenea, șoptea:

— Dreapta...

Vântul se oprise demult. Din când în când, venea de nu se știe unde, o boare ușoară, abia simțită: cât ai sufla să aburești o oglindă. Atât — și se oprea. Liniștea aerului rămânea după aceea neclintită. Departe, spre miez-noapte, se clădeau încet deasupra orizontului niște turnuri înalte de umbră, niște nori despre care nu puteai spune de-s cenușii sau roșiatici. Filoftei se uită odată la ei, o clipă, două, trei... apoi urmă să cerceteze paragatul. Flăcăii vâsleau în tăcere, își ștergeau sudoarea de pe frunte cu mâneca cămășii, și împingeau mai departe. Trofim nu se gândea la nimic. Iar Adam Jora, care avea șaptesprezece ani, se gândea la o fată cu care se întâlnea seara sub sălcii, într'un loc unde nu-i simțea nimeni; și când se gândea la ea,

*) Paragat = unealtă de pescuit la larg: o sfoară întinsă pe fundul mării și prevăzută cu cârlige mari de undiță.

**) Strapazane = bucată de lemn în bordajul bărcii, pentru a fixa de ea vâsla.

și i se părea că o strânge în brațe, capul greu și înfierbântat i se înfierbânta și mai tare, și se trezea în Adam o putere cumplită; ar fi vrut să aibă aripi, să zboare peste mare, și-și simțea brațele deodată atât de tari, încât mai-mai că l-ar fi purtat prin văzduh spre țărm și spre ghiolul întins cât cuprinzi cu ochii, până la dealurile de lut și la zăvoaiele de sălcii unde-l aștepta seara în umbră o față cu umerii rotunzi și sânii zdraveni.

— Mai la dreapta, șoptea glasul ostenit al lui Filoftei.

Ce să sbori departe? Trebuia muncit, ca să ai pâine la iarnă; trebuia muncit, că te trăgea la răspundere stăpânul bărcii și al paragatului; ce să mai sbori departe? Era sărăcie, și nu găsiseră pește deloc, și se trudeau de mult, și apa de băut din butoiușul de pe fundul bărcii se termina în curând...

Adam n'avea astâmpăr. El nu ostenise ca ceilalți doi: avea șaptesprezece ani, și putere în el mai multă decât bănuia chiar el. Iși dresе glasul și zise:

— Unchiule Filoftei... mai stăm și azi?

Filoftei nu răspunse, Adam vorbi ca unul care stătea la sfat cu sine însuși:

— Cred că mâine plecăm...

Se lăsă o tăcere; cârligele făceau „plic...plic“, căzând în apă. Se auzi, lucru nemaipomenit, glasul lui Trofim:

— Cu ce vânt vrei să pleci, prostule? Sau vâslești tu până la Portița?

— Minune! răspunse vesel Adam. Minune: a vorbit Ion-Gură-cu-Lacăt! Dece să nu vâslesc? Vâslesc!

— Dreapta... murmură înăbușit Filoftei Romanov.

Adam amuți și munci mai departe. Era greu să fii vesel azi. Nu prinseseră nimic, apa era pe terminate, stăpânul bărcii și al uneltelor avea să-i tragă la răspundere... și la iarnă avea să fie mai greu ca în alți ani, din pricina acestei săptămâni pierdute...

Adam oftă și înjură între dinți. Ce să sbori îndărăt la Danilofca, și să strângi fetele în brațe seara? Stă bătrâna acasă și așteaptă să-i aduci bani, să cumpere făină, și gaz, și o pereche de cizme pentru fiu-său că i s'au rupt și-i ies degetele dela picioare din botul lor căscat... Of, of, of, sângele și catapeteasma ta, sărăcie...

Vâslea mai departe, cu ochii pe jumătate închisi. Adormitor era clipocitul apei, și căldura era nefirească pentru vremea asta a anului. Venea câte o adiere, dar tot caldă. Te treceau sudorile, și inima bătea greu; văzduhul era gros, înăbușitor. Și marea tot mai liniștită, adormea, aluneca spre nemișcare.

Adam își suci șezutul de siteică. *) N'avea astâmpăr. Iși dresе iarăși glasul și vorbi cu sine însuși:

— Ce-o să ne înjure Eftei că i-am ținut paragatele să putrezească degeaba... mamă-mamă! Iar la anul...

Stătu puțin, așteptând răspuns. Dar Filoftei tăcea. Trofim era mut ca de obicei. Adam oftă și zise:

— Dacă nu ești al dracului, nici nu faci avere. Dacă ești om bun muncești cu simbrie, și-ți duci viața dela un an la altul... Nu poți aduna bani; nici nu te gândești să aduni...

Tăcu iar. I se făcuse lene să mai vorbească. Dar de data asta îi răspunse Filoftei, cu spatele la el, șezând pe vine cu genunchii la urechi, în ciocul bărcii:

— Scriptura spune: mai ușor va intra cămila prin urechea acului, decât un bogat în împărăția cerurilor...

*) siteica = banca din barcă

— Da, mormăi Adam scârbit: — dar până una alta, a lui e împărăția pământului... Mănâncă și bea, și cumpără pământ, și vinde pește și icre la oraș și pune ban peste ban... iar noi, halal de noi: nouă ne rămâne împărăția mării...

Filoftei nu răspunse nimic: i se păruse că scoate din adânc un pește; dar cârligul era gol. Filoftei înfipse nada în el și-l aruncă în apă. Apoi se uită peste umăr la Adam și-l muștră:

— Vorbești ca un păcătos și un nebun... Ce te apuci tu să-i judeci pe alții?

— Nu-i judec, se împotrivi Adam. — Spun și eu ce văd. Spun adevărat, sau nu?

— Mai la dreapta, mormăi Filoftei.

Adam Jora răsese singur, scuturând din cap, și împinse zdravăn cu vâsla stângă. Oftă. Dece, nici el nu știa. Era greu de răsuflat, parcă nu era aer, parcă plămânii nu erau destul de largi; oricât ai fi tras în piept, tot nu era destul. Și asta te atâta, te făcea arțăgos și îndărătnic. Uite, cum să-l rabzi pe Filoftei ăsta? O fi om în putere, și pescar meșter și om cinstit și bun; dar cum să-l rabzi? Adam, de șaptesprezece ani, scund, cu umerii largi și cu părul creț, se aplecă pe vâsle cu putere, de i se întinse pe spate, gata să pleznească, cămașa veche și ieșită la soare; și mormăi, rânjind:

— Ești un om sfânt, unchiule Filoftei...

Filoftei ridică asupra lui privirea-i grea:

— Când m'oiu pune cu pumnii pe tine, vorbi el gros, ai să'nveți să cinstești pe cei mai bătrâni...

Adam râdea, atârnat. Dacă s'ar fi luat la bătaie cu Filoftei, care era tare ca un taur, s'ar mai fi ușurat. Ce greu era aerul, și ce uscat: nu te răcorea oricât l-ai fi tras în piept; ba pareă te ardea. Se vede că și pe Filoftei l-a scos din fire. Numai Trofim tace încă și se trudește pe vâsle, cu obrazul încins și asudat; dar Filoftei, potrivit nada într'un cârlig, bodogănește, mânios și ud de sudoare și apă de mare:

— Blestemat mai ești măi, fecior de văduvă! N'ai avut tată să te croiască la vreme; dacă trăia săracul Pavel Jora, nu ieșeau așa păgân! Mă mir că n'o bați pe maică-ta, așa de rău și încăpățânat și blestemat cum ești!

Și svârli cârligul în apă, supărat. Adam râdea ca un drac vesel:

— Nu mă judeca unchiule Filoftei, că-ți faci păcat și nu mai ajungi în rai! Și poate până atunci mai mănânci și o bătaie!

Iși sticlea dinții albi și tari, și ochii care i se întunecaseră și păreau aproape negri. Trofim tăcea mereu, cam speriat. Filoftei se închise în sine și spuse:

— Am păcătuțit... Iartă-mă...

Și urmă să cerceteze paragatul. Era atât de ciolănos și de voinic, încât nimănui nu i-ar fi trecut prin gând că i-ar fost frică să se încaiere cu Adam; flăcăul îl cunoștea, și știa că Filoftei se stăpânise din umilință; îl vedea că e mânios și fierbe: „Dacă e prost, ce să-i fac eu? Mai bine ne băteam, și ne răcoream“, se gândea Adam, împingând vâslele. Gâfâia. Iși șterse cu dosul mâinii sudoarea de pe față, și vorbi deodată cu alt glas ca înainte:

— Ascultă, unchiule Filoftei, tu nu vezi ce-i astăzi pe mare?

Fără să ridice capul, Filoftei mormăi adânc:

— Și ce vrei tu să facem, mintosule?

Adam tăcu și se gândi, apoi răspunse:

— Să lăsăm dracului paragatul și să tragem spre mal...

Filoftei dădu din umeri:

— Dacă lăsăm paragatul, ne dă în judecată Eftei că i l-am prăpădit;

iar până să vâslim noi trei-patru ceasuri, se hotărăște toată treaba... Dacă erai copilul meu te isbeam peste gură, să nu fii mai deștept ca ai bătrâni... dar maică-ta n'a avut putere să te struncească!

Adam răspunse aprins:

— Află tu, unchiule Filoftei, că bătrâna are putere să-mi spuie să mă duc în loc și mă duc, și dacă se mânie ea pe mine, stau în genunchi în fața ei o săptămână! Și cu bătaia nu scoți nimica bun dela mine! Asta să știi!

Și vâsli mai departe, încruntat și roșu la obraz. Deodată isbucni, cu ochii scânteietori:

— Și să nu mai spui de ea nici o vorbă, sângele și parascovenia și catapeasma și Antihristul cui te-a făcut de sfânt!

Filoftei se umflă odată în sine; era gata să trântescă în apă paragatul, să se dea jos de pe sitele, să-l dea la o parte pe Trofim cu o mână, și să tabere cu pumnii asupra lui Adam. Trofim se făcuse mic. Dar Filoftei se înmuie deodată, răsuflă adânc și spuse gros:

— Măi tu ești păgân de tot... Câtă credință a mai rămas în tine, în injurături s'a băgat!

Adam încruntat și cu mâselele încheștate, nu răspunse nimic. Filoftei urmă cu un fel de părere de rău:

— Și asta-i a din urmă oară când mai mergi cu mine la pescuit. Prea ești rău, și n'ai credință...

Adam mormăi printre dinți:

— Parcă nu mai găsesse eu cu cine să merg...

Dar se întristase; de aci înainte, vâsli în tăcere, amărît. Din când în când se uita cu coada ochiului la Filoftei, și părea că vrea să spuie ceva, își lua vânt, dar se răzgândea și vâslea mai departe, mahmur și necăjit. De atunci încolo, munciră fără să se audă alt cuvânt, decât șoapta lui Filoftei:

— La dreapta...

Auzeau numai plescăitul somnoros al valurilor și împrejurul lor se întindeau tăceri nemărginite; trecea vremea pe neștiute, și nu se mai clintea nicăeri nimic, văzduhul era tot mai uscat și mai sărac în aer — până într'un târziu, când tremură undeva, departe, spre Nord-Vest, un sgomot stins înăbușit, prelung. De departe de tot ca prin vată, abia răsbătuse până aici un hubuit de tunet.

II

Valurile se făcuseră moi, legănate, rotunde; se clătinau și alunecau fără un foșnet; erau de un verde cenușiu, cu licăriri palide, tulburi: parcă n'ar mai fi fost aceleași ape și aceeași mare.

De jur împrejur, pe orizont se clădiseră turlle ciudate de aburi, ca niște plopi sau ca niște ființe nemișcate ce aveau o asemănare nedeslușită cu oamenii, — uriași de vată adunați la sfat pe orizont împrejurul lotcii micuțe, pierdute; uriași de vată împlântați cu picioarele într'o negură albastră-cenușie. Cei trei pescari se opriseră din muncă; cu mâinile pe vâsle, flăcăii se uitau la acele întruchipări nemaivăzute din zare; apoi îl priveau îngrijorați pe Filoftei. El terminase paragatul, și se ridicase în picioare pe sitele dela capătul bărcii. Stătea crăcănat că să nu cadă la legănările lotcii și cu mâinile în șolduri, se uita la nori, la văzduh și la apele mai depărtate, cu ochii lui cenușii de care se sfiau oamenii. Dar aici nimic nu se sfia de privirea lui grea. Norii se adunau încet ca deasupra unui cazan în fierbere — deasupra unui cerc de ape din ce în ce mai liniștite. Filoftei se uită roată împrejur, apoi ridică barba și cercetă bolta cerului: albastru șters, aproape alb. Filoftei

se mai uită odată împrejur: poate tot mai era undeva o spărtură pe unde să vie lumină și aer proaspăt. Dar totul se topea în pâcle luminate cenușiu și trandafiriu roșiatic, parcă dinăuntru, de un foc mocnit ce ardea în desimea aburilor.

Nu, nu era nicăeri nici o zariște; Filoftei, întunecându-se dintr'odată, coborî ochii asupra apelor mai apropiate, asupra valurilor moi ce se mlădiau împrejurul lotcii și atunci văzu pasărea. Flăcăii, care tăceau, îngrijorați, și urmăreau fiecare mișcare a lui, o văzură și ei. Era o pasăre mică, negricioasă, cu aripi înguste și lungi. Sbura jos de tot deasupra apelor. Aluneca printre valuri, prin golurile lor; deși erau rotunde și se topeau tot mai mult în liniștea mării, pasărea sbura atât de jos încât nu se mai vedea dintre două valuri, apoi se ivea iarăși, săgetând peste luciul mort al adâncului, cu aripile ei înguste și negre, întinse și nemișcate. Filoftei Romanov se uita la ea cum svâcnește peste ape, mai jos decât valurile, și-i zâmbi fără prietenie. Mormăi:

— Ai venit...

Apoi se dădu jos de pe sitelcă, se așază turcește, și începu să desfășoare un colac de frânghioară. Fără să se uite la ceilalți doi, le vorbi liniștit:

— Legați tot ce e în lotcă...

Văzuseră și ei norii, simțeau liniștea moartă, își simțeau sângele bătând greu în cap și în vinele gâtului, și văzuseră pasărea furtunii. Înțeleseseră. Știau. Se apucară să lucreze cu înfrigurare, legând uneltele, butoiul cu apă de băut, vâslele, tot; legau fiecare bucată de lemn din barcă, de brâul care unește crivacele *). Cu degetele lor groase și bătătorite de vâslă, făceau noduri îndemânatece și întortochiate. Lucrau în genunchi, în barcă; cămășile li se udaseră de sudoare, de pe frunte le picurau broboane, li se prelingeau în colțurile gurii picături sărate. Munciră cu înfrigurare până ce Adam Jora simți dintr'odată că-i e și mai greu să răsuflă și se opri din lucru. Ii bătea inima ceva mai tare; apoi i se mai liniști, și degetele noduroase și roșii ale flăcăului împletiră mai departe noduri meșteșugite. Adam trase cu ochiul la Trofim: Trofim nu spusese nimic, nu dăduse nici un semn mai deosebit. Dar făcuse un nod prost, un „nod de trei cazici“ care nu prindea decât cu două din ochiuri, și acum trebuia desfăcut: Trofim se lupta cu el și-i tremurau mâinile. Adam rânji în sine: „De... Are dreptate Trofim...“ și lucră mai departe cu înfrigurare: „Parcă mie nu-mi ticăie inima?“

Din când în când ridica ochii să vadă norii și marea. Apa se făcuse ca de argint. Lucie și metalică. Lumina nu pătrundea în adâncul ei. Iar lumina însăși era ștearsă și săracă, lumină străină, ciudată, ca în vremea unei eclipse. Norii se înălțau acum deasupra orizontului din miazănoapte, urcând tot mai sus, spre mijlocul bolții: un munte albicios de aburi creștea în partea aceea a cerului: avea creste rotunde, și între ele prăpăstii deasupra cărora atârnavă cetăți, biserici, animale nemaivăzute și ploi albi; iar mai jos, spre fața apelor, se lăsase pâclă. Adam Jora rămase cu ochii mari la alcătuirile norilor, și la înălțimea lor amenințătoare. Apoi spuse cu îngrijorare:

— Unchiule Filoftei... asta o să fie mai grozavă decât a din primăvară!

— Cum o vrea Dumnezeu, răspunse scurt Filoftei. — Hai, ați terminat?

Se ridică în picioare în barcă.

Valurile n'o mai clătinau decât ușor de tot. Când se ridică, Filoftei simți o adiere moale, slabă — care însă nu venea dinspre muntele de nori, ci dinspre Sud. Filoftei își muie degetul în gură și-l ținu în sus ca să se asigure

*) Crivace = „coastele“ unei bărci de lemn, pe care se încheie scândurile.

dacă într'adevăr dintr'acolo venea boarea aceea — și când se încredință, se întunecă și mai mult. Ii întrebă iar pe flăcăi:

— Ei, ați terminat?

— Terminat, răspunse Adam.

Trofim, ghemuit în genunchi, se lupta cu încă un nod.

— Mai ai, Trofime?

— Asta, și-s gata, răspunse înăbușit Trofim.

Filoftei îmbrățișe cu o privire scândurile din fundul bărcii, catargul, verga... Dădu din cap: era lemn destul. Apucă toporul și tăie catargul în patru bucăți și verga, mai scurtă, în trei. Flăcăii, cu mâinile spânzurând, stăteau și așteptau. Filoftei zise:

— Dați-mi-le pe toate aici.

I le dădură: scânduri, bucăți de catarg, lemne de tot felul. El le legă strâns, înfășurând împrejurul lor de două și de trei ori saula ancorei, frânghioară subțire și tare. Legă apoi cu noduri trainice ancora, și o svârli în mare. Iși făcu cruce. Iși făcu cruce și Trofim. Adam își făcu o cruce mică, repede, și se uită după ancoră. Cercuri în apă, și saula ca un șarpe alb care se cufunda tot mai jos și pierea treptat. Filoftei o arunca după ancoră, braț cu braț: douăzeci, patruzeci, șaizeci, șaptezeci de brațe... Apoi, legate de aceeași saulă, zvârli lemnele, și iarăși un braț de saulă, două, trei brațe, zece, douăzeci... Apoi legă capătul saulei de un belciug de fier în ciocul lotcii. Nu mai era nimic în barcă. Lemnele legate strâns pluteau liniștit la câțiva pași. Apa era cenușie, iar în depărtări, albă — de un alb mort, cu umbre plumburii. Cei trei pescari se așezară, fiecare pe sitlea lui, și Filoftei răsufală adânc, obosit:

— Ei... Mâncați ceva.

— Nu ni-i foame, răspunse Adam.

— Beți apă, zise Filoftei.

Flăcăii nu spuseră nimic. Trofim se duse și supse apă din butoișă printr'un maț de cauciuc vechi. Adam vroii și el să bea, dar îi era greu să înghită. Se așeză la loc, așteptând. Trofim însă scoase pâine și o bucată de cârnaț uscat și începu să mestece agale. Nu se uita împrejur. Filoftei mișca din barbă, șoptind ceva neauzit. Adam se uită la el câteva clipe, așteptând. În sfârșit, Filoftei termină și își făcu cruce. Adam râse la el:

— Unchiule Filoftei, dacă scăpăm cu bine, o să le spun oamenilor că trebuie să te facem pe tine mitropolit.

Nimeni nu răspunse: Filoftei tăcea cu ochii închiși, cu barba în piept și cu mâinile încheștate una într'alta. Iar Trofim mesteca statornic, muncind din greu cu fălcile.

Împrejurul lor se făcuse o umbră albăstrie. Massa de nori amețitor de înaltă, ajunsese aproape deasupra lor. Trofim se uită la ea cu capul dat pe spate, înghiți apoi cu mare anevoință, privi gânditor bucata de pâine pe care o mai avea în mână, și, după o clipă de chibzuință, se hotărî s'o puie de-o parte.

Adam rămăsese cu ochii la lemnele care pluteau pe apă. Erau acuma mai departe; saula se întinsese. „Repede te mai poartă curentul“, se gândi flăcăul. „Fuge și el spre miazăzi, săracul, dar tot o să-l ajungă și pe el ... Noi nu fugim. Stăm pe ancoră și așteptăm... Sigur, altceva nici n'am putea face; așa a fost și astă primăvară; Filoftei e pescar meșter și știe... Bun om; viteaz om, săracul... of, ce al dracului mai sânt, și cum mă apucă mânia... Dar și el e prost: n'a văzut că nu mai puteam răsufala niciunul? Mai bine mă bătea și gata... El, robul lui Dumnezeu, s'a necăjit de-a-binelea și-

acuma nu-l mai îndupleci nici să tragi de el cu patru boi... Treaba lui! Oiu fi greșit eu, dar și el a greșit, și gata..."

Și totuși, nu putea rămâne așa. Trebuia să vorbească cu Filoștei. „Nu acum. Mai încolo... Mai târziu..."

Cum gândea el așa și-și spunea în minte: „Mai târziu... o să-i spun eu azi, dar să mai aștept", — îndată se și stârni vântul.

Întâi se făcu răcoare pe mare. Năbușeala apăsătoare se topi deodată: aerul era împede, ușor, proaspăt. Asta, vreme de o clipă, cât îi ajunse vijelia. Căci vijelia venea spre ei.

La temelia muntelui de nori clădit deasupra lor, și care acuma umbrea toată marea, se făcuse o beznă vânată. În mijloc, chiar în partea de miază-noapte, întunecimea era cea mai deasă. Și sâmburele acela de umbră se lărgea și se apropia. Se vedea cum urcase peste orizont, înecase orizontul, acoperise fâșiile cele mai depărtate ale mării. Zidul de întuneric albastru se apropia cu repeziciune. Până la piciorul lui, apele tremurau și licăreau ca argintul viu; dar licărul piercea treptat, înghițit, acoperit de poala perdelei de umbră. În miezul aburilor scilipeau scurt fulgere orbitoare, și zidul furtunii venea cu un uruit și o rostogolire de bubuituri adânci care creșteau, se apropiau, ajunseră înspăimântătoare. În fața vijeliei țâșneau peste mare rafale de vânt; îi luau luciul ca și cum cineva ar fi aruncat pumni de nisip peste o oglindă. Un foșnet ca de pădure bătută de vânt, fluierătura viforului, descărcările și scăpărarea trăsnetelor, se apropiau de ei: o dușmănie de neînțeles și de neînvins, o mânie uriașă, care umplea cerul și marea.

Filoștei Romanov lega pânza cenușie și peticită care le slujea când pluteau cu vânt bun, și acoperea cu ea capătul dindărat al lotcii. Împrejurul lor, apa devenise albă, metalică și licărea; parcă era noapte. Se priviră: li se păru că au fețele albe-viorii, și ochii sticloși. Filoștei, în picioare la capătul bărcii, mai asigură odată nodul saulei de ancoră. Zidul vijeliei era acum asupra lor, sclipirile fulgerului luminau toată marea, și tunetul le cutremura creierii. Deodată, apa împrejurul lotcii se întunecă, se aspri, cei trei pescari simțiră vântul rece, tăios, lumea întrecăgă împrejurul lor se schimbă într'o învălmășală cenușie, nedeslușită și, cu un ropot de parcă li se prăbușea cerul în cap, îi isbi vijelia. Barca se sgâlțâi odată, trăgând de saulă; săriră din apă lemnele care o asigurau, și recăzură, stropind cu spumă. Filoștei căzu pe spate; Adam îl apucă zdravăn și-l ținu. Se ghemuiră toți trei în fundul lotcii, sub pânza întinsă, apărându-și capetele cu brațele. În clipa aceea bucăți de ghiată curgând din văzduh, începură să pârâie pe pânza întinsă, și pe fundul bărcii. Lotca se smucea îngrozitor, în așa fel încât de fiecare dată Adam se temea să nu-și muște limba. Strângea din mâsele și-și apăra capul cu coatele. Li era frig; gloantele de ghiată răpăiau în lemnul smolit, și se adunau pe fundul lotcii, de unde Filoștei, cu cămașa udă pe spate și cu apa șiroindu-i pe ceafă și în barbă, le dădea afară cu ispolul*). Când trecu grindina, începu să plouă, o ploaie rece și grea. Aveau două ispoluri în barcă, ca niște papuci de lemn cu mâner: Adam apucă unul și Filoștei pe cellalt, și începură să arunce afară apa de ploaie. Orbit de fulgere, asurzit de bubuitul neîncetat al tunetului, ud până la piele, Adam răzni în urechea lui Filoștei:

— Furtuni de-astea trec repede! Și dacă a plouat, se astâmpără marea!

Filoștei se uită peste marginea bărcii, care, când se sălta în sus de nu se mai vedea decât ploaia cenușie și norii cenușii, când se scufunda sub o

*) Ispol = uncaltă pentru scos apa dintr'o barcă.

creastă de val vânat. Cât cuprindeai cu ochii, marea era plină de creste albe. Și în clipa când se uită Filoftei peste marginea lotcii, ploaia încetă. Se vedea zidul de apă, cum se depărtează fulgerând și bubuind. În urmă rămase însă șuierul cumplit al vântului și nori ca de fum de cărbune, care alunecau peste ape atât de jos de puteai crede că-i apuci cu mâna, și valurile negre cu creste albe. Filoftei își șterse apa de pe față și se uită cu grije la saula care se sbătea ca un șarpe ținut de coadă, împrăștia spumă căzând în apă, apoi se întindea în aer ca un biciu și picura rânduri de stropi. Apoi îl luă de după gât pe Adam și-i răcnii în ureche (altminteri nu-l putea auzi nimeni în șuieratul vântului):

— Asta nu-i ca alte furtuni!

Adam făcu ochii mari. Nu înțelegea. Filoftei îi vârî barba în ureche:

— Mai mare... Tu încă n'ai apucat una ca asta... nici Trofim! Ai să vezi...

Și se ghemui iar în barcă să vadă dacă nu găsește vreo cămașă sau vreo haină uscată; iar Adam începu iar să scoată apa de ploaie cu ispolul, după ce mai aruncase o privire asupra mării străine, înnegrită de o dușmănie neînțeleasă. Pe când lucra, sguduiturile lotcii îl rostogoleau când pe o coastă, când pe un cot. Odată se isbi dureros de crivace, altădată se ciocni cap în cap cu Filoftei, dar Filoftei nu spuse nimic. Adam se uită ce face Trofim. Trofim ședea ghemuit, galben și cu ochii pe jumătate închiși. La sdruncinările bărcii, capul i se bălăbănea când pe-o parte, când pe alta. Adam întrebă speriat:

— Ce are?

— Ii e rău, spuse liniștit Filoftei, și-și văzu de treabă.

— Aha... pâinea și cârnatul, murmură Adam; se liniștise și el; urmă să lucreze, ca să se încălzească. Tremura de frig.

O alunecare rotundă, în sus, în sus, până când? Până la ce înălțimi? O clipă de oprire, când îți ții fără să vrei răsufllarea; apoi o prăbușire iute pe un povârniș luciu și moale, o prăbușire, prăbușire... O isbitură scurtă: saula și-a făcut datoria. Dar cât va mai ține? Lotca se cufundă cu ciocul și stropește în două părți pânze de spumă; și iată că a venit alt val, și iar se înalță totul, și marea coboară, fierbând în spume, până îți ții răsufllarea și știi că vine clipa, și iar te prăbușești într'un cazan clocotitor, marea e înaltă și amenințătoare împrejurul tău, și saula ancerei te smucește scurt. E greu; e o suferință păcătoasă: în sus, măruntaiele îți cad și simți în pânțele greață și gol; în jos, măruntaiele îți urcă în gât, și simți iarăși greață; la fiecare isbitură a valului și smucitură a saulei, ți se strânge inima: cât o să mai ție fără să se rupă? Căci după ce s'a rupt ea, nu mai rămâne mult până la urmă... Și afară e noapte, și vântul trage perdele de nori peste stele; stelele pier și se ivesc iară cu repeziciune. Vijelia îți șuieră tipător în urechi, îți șuieră prin păr, face să se cutremure și să pocnească pânza întinsă peste capatul bărcii. E greu, e întuneric: se văd spumele albe luminând slab; ți-e foame și nu poți mânca; ți-e sete, și după ce bei o înghițitură de apă din butoiș, îl lași la o parte; Filoftei e în prova bărcii mereu, să vadă dacă nu s'au slăbit nodurile saulei de ancoră; Trofim zace în fundul lotcii. Și-a vărsat și sufletul din el; a vărsat fiere; acum nu mai are ce vărsa și zace fără putere. Nu-l poți învinui de nimic: cel mai zdravăn om poate ajunge ca un copil într'o întâmplare ca asta și nu mai ai ce face cu el; nu mai e bun de nimic. E noapte, și frig, și vântul e rece, și au început de mult să shoare prin aer stropi de spumă: te-a uscat vântul, te udă acuma tot vântul.

Și lotca urcă, urcă... și apoi se prăbușește greu improșcând spumă, și smucește de saulă de-ți poți mușca limba de o mie de ori într'un ceas. Și nici nu te poți gândi la nimic, că ești zăpăcit și asurzit de sgomot. Uruie marea, uruie ca un milion de căruțe cu piatră deșertate pe șosele de piatră. Ești surd, amețit, ți-e greață și ești ostenit și ți-e frig: dar ia seama: ce-i mai rău încă n'a venit. Îți vine să adormi. Îți cade capul pe piept. Aluneci pe-o parte și dai cu capul de marginea bărcii; te doare, și blestemi cumplit, cu glas tare, dar nu te aude nimeni în hărmălaia vijeliei; și iar îți cad pleoapele, iar ți se împăienjenește mintea, și cazi, și te izbești de crivace, alte crivace îți intră în șold sau în coastă, dar te ghemuiești ca un câine ud, te faci colac, îți ții capul între brațe și încerci să adormi; dar barca alunecă în sus, și în jos, se ridică în sus cu o coastă, apoi cu cealaltă, și toată greutatea ta alunecă întâi în cap, pe urmă te rostogolești pe spate, apoi te întoarce iar cu fața în jos, și te mâinii și-ai vrea să sfășii pe cineva deși ești amorțit și neputincios.

Deodată, minune, fericire! Totul devine mai lin, o clipă, nu mai simți obișnuita smucitură la fiecare val; o clipă e o veșnicie când ești obosit și gata să adormi. Mișcările bărcii sunt rotunde, se cufundă, se înalță, te leagănă... barca e un leagăn, și te adoarme lin; te lași moale, destins, fericit, și te cufunzi în odihnă. Totul n'a ținut decât o clipă: cât a avut nevoie Filoftei ca să tresară, ca să-și facă vânt și să-ți dea un picior în coaste, răcnind gros, răgușit de spaimă:

— Adame! La babaici! *) S'a rupt saula!

III

Adam se trezi într'o clipită — în cea mai scurtă clipită din viața lui de până atunci. Se desmetici pe loc: oboseala, buimăceala, somnul, îi pieriră ca suflăte de vânt. Se adună de pe jos, sări pe sitecă, smulse vâslele din fundul bărcii, le înfipse în strapazanele lor, și trase odată din răsputeri. Una din vâsle scăpă în aer și Adam fu cât pe ce să cadă pe spate în fundul lotcii. La a doua oară, amândouă vâslele se cufundară prea adânc într'un clocot de spumă, și flăcăul trase de ele pare'ar fi tras cu fiecare mână câte o căruță încărcată. Filoftei se strecurase pe sub el și pusea a doua pereche de babaici; acum trăgea și el desnădăjduit, cu gâtul întins înainte. Trebuia adusă luntrea cu capul pe valuri: chiar în prima clipă, când se rupsesse saula, lotca se urcase pieziș, într'o rână, pe un val amenințător; pe al doilea, s'ar fi pus de-a-curmezișul iar al treilea ar fi răsturnat-o. Dar acum nu avea să se întâmple așa ceva: Adam și cu Filoftei vâsleau să-și smulgă brațele din umeri. Alunecă spre stânga? Trage mai tare cu stânga! Alunecă spre dreapta? Opintește-te, mută apa din loc cu dreapta. Filoftei îl izbea cu piciorul gol pe Trofim în cap:

— Trofime, pune babaicile și trage!

Trofim era o mogâldeată neagră în barcă și se răsturna când într'o parte, când într'alta, la fiecare legănare a lotcii. Gemu ceva nedeslușit.

— Trofime!

Trofim nici nu răspunse. Filoftei tăcu și de-acum înainte munciră numai el și Adam, singuri, cu spatele la vântul furios, la vântul de noapte. Se înălțau pe câte-o creastă de val și vedeau de jur împrejur cerul negru peticit cu bucăți albăstirii și înstelate, marea întunecată și răvășită pe care luminau slab fâșii albe de spumă: de-a-curmezișul mării, dela un cap la altul, cât vedeai cu ochii, fâșii albe. Erau spinările valurilor, licărind în beznă cu

*) Babaică = vâslă

propria lor lumină tainică. Iar în spate — Adam se uită odată peste umăr — în spatele lor era vântul sălbatic, venit din beznă, din văgăuna neagră a cerului dela Nord-Vest. Șuiera și țiuia: smulgea crestele albe ale valurilor și le fura orizontal, deasupra mării. Adam și Filoftei aveau spinările ude de țâșniturele acestea reci care sburau peste ape. În spatele lor, valul se ridica înalt, tot mai înalt, sclipitor, lucios, negru; apoi creasta i se îndoia, i se înfășura, și se rostogolea cu un foșnet asurzitor, plin de o mânie prostească, oarbă. Cei doi trăgeau odată zdravăn, ciocul lotcii ascuțit și întors în sus urca spre creastă, tăia sulul de spumă, lotca se oprea o clipă, cu prora și cu pupa în aer, cu mijlocul înneecat în clocot alb, apoi aluneca în jos, împruscând două pânze de spumă. Și iar se înălța un val, și iar trebuia tras odată cu nădejde la vâsle... Împrejur era huruială și vuet descreerat, vântul chiuia și șerpuia în auz ca un biciu, valurile se înfășurau, se rostogoleau urlând și fierbând, și lotca se cufunda câteodată ca într'un cazan ce dă în clocot, alteori stătea singură, cocoțată primejdios pe un vârful de munte alunecos de apă. Urca și cobora fără încetare, se lăsa când într'o rână când în cealaltă, pânze de spumă țâșneau și stropeau peste marginea ei și-l udau pe Trofim așa cum îi udaseră pe ceilalți doi. Într'o vreme, Adam simți apă la glezne și o văzu bălăcărind întunecat în fundul bărcii. În clipa aceea, Filoftei răcni cu un glas care nu mai era al lui:

— Trofimee! Ia ispolul!

Adam văzu nedeslușit, peste umerii lui Filoftei, cum se adună Trofim cu mișcări greoaie, și începe să zvârle apa afară din barcă. Din când în când, puneă bărbia pe marginea bărcii și părea că varsă, deși nu mai avea de mult ce vărsa. Dar era prea beznă ca să se vadă ceva deslușit. Adam închise ochii. Iar îi era somn. Trage la vâsle, Adame, că altfel pierim cu toții. Vântul ți le împinge când le scoți din apă. Vântul nu te lasă să vâslești, se împotrivește. Împinge-te împotriva vântului. Într'o parte valul e jos, la doi metri adâncime, dincolo e la două palme de marginea lotcii, într'o parte vâri toată vâsla în apă, dincolo vâslești în aer. Vâslește, Adame, în apă și în aer, că altfel pierim. Valul te înălță de ți se strâng măruntaietele, apoi te suge în adâncuri de ți se urcă inima în gât. Te izbește dintr'o parte de-ți svâcnește capul pe umeri; apoi te svârlă în partea cealaltă, gata să te arunce din barcă. Vântul te apasă pe umeri de parcă te-ar apăsa cu mâinile, apoi îți svârle în ceafă găleți de apă spulberată mărunț, să te pătrundă mai bine. Apa asta rămâne în barcă și clipește liniștit. Trofime, muncește, sângele mă-tii, că se'ngreunează lotca!

Și e noapte, e noapte de mult și va mai fi multă vreme tot noapte.

Se vede oiștea Carului Mare printr'o spărtură din norii negri. Dar și stelele sunt mici și slabe: dac'ar fi ziuă, cerul de-acolo n'ar fi albastru, ci sur; iar norii ar fi la fel de negri ca acum, șuierul vântului la fel de țipător, foșnetul și uruitul valurilor la fel, de parcă s'ar prăbuși toate pădurile și toate stâncile lumii de-avalma, într'o prăpastie fără fund.

Și-apoi, e greu, că ți se udă și vâslele în mâini, și nu le mai poți strânge ca lumea în pumn. Ți se sucesc în mână, trebuie să te lupți cu ele. Și nu vezi nimic. Auzi din spate cum urlă și se înălță valul și simți cum te fură în sus. Te vezi înălțat și zărești de jur împrejur clăbuc alb de spumă până în bezna zării. Apoi cazi în fundul mării, între valuri, unde orizontul e la zece metri depărtare și la patru-cinci metri deasupra ta — orizontul cu creasta încovoiată ca a unui armăsar, cu creasta înfășurată și repezită urlând la tine...

Filoftei întoarse capul pe jumătate și trase la babaici, lăsându-se pe spate:

— Adame! răzni el, apoi scoase vâslele din apă și se aplecă înainte. Adam făcu la fel:

— Ce-i?

Filoftei se lăsa iar îndărăt:

— Nu te osteni prea tare! Nu știm cât ține!

Vorbele veneau greu, vântul le împingea îndărăt, le ștergea, le schimba.

— Bine, unchiule Filoftei, o să vâslesc mai ușor.

— Numai s'o ținem cu prova pe val! răcnește iar Filoftei.

„Bine, se gândea Adam Jora; am înțeles. Cât o să mai fie noapte? Cât o fi acuma? Douăsprezece? Unu?“ Nu se putea gândi bine: nu putea, de vânt și de vuetul mării, și de ameteală. Haai... în sus... acolo stai o clipă... și cazi într'o rână, greoiu, stropind spumă. Și iarăși în sus, și iarăși cazi, fără sfârșit, sgâlțâit între văzduh și adânc. „Dumnezeul meu, se gândeste Filoftei, Doamne Savaot, Dumnezeu al mâinii, pedeapsa ta e dreaptă, dar fie-ți milă! Ai milă de păcătosul, robul tău, și de copiii aceștia“. „Sângele și aia și ailaltă a mă-sii de pescuit și de mare, se gândeste Adam, toate ar fi bune, dar dacă mă înnece eu acuma, se prăpădește bătrâna, ajunge să cerșească și moare de inimă rea: nu se poate, nu mă înnece tu nici într'un chip, sfântul și aghiazma ta de mare! Ți-arăt eu ție! Cu dinții te rup! Haha! Parcă așa merge? Na! O vâslă în burtă! Na, încă una!“

Iar Trofim nu se gândeste la nimic. Din când în când, se agață cu mâinile de marginea lotcii, pune coatele pe ea și icnește cumplit, dar nu mai poate vărsa, că nu mai are ce. Nici fiere. Apoi se mai liniștește, ia ispolul și aruncă afară apa din barcă. Când simte că-l apucă iar, geme înfundat:

— Mamă! Mamă...

Ce mamă? De jur împrejur marea urlă și se frământă, și vântul îi scuipă cu apă rece spulberată, și țipă la ei cu o ură sălbatică și de neînțeles. Ce ți-am făcut, vântule? Ce ai cu mine, mare? — Nu ne-ai făcut nimic; n'avem nimic cu tine; dar mâine dimineată o să fii întins pe nisip, împreună cu aștilalți doi, o să fiți reci, și cu alge cafenii în gură și în păr și cu nisip în ochii deschiși. — Dece? Dece? — Noi nu răspundem dece. Nici nu știm. Nici tu nu știi. Așa e legea.

— Care lege? A cui? — A ta și a noastră. Schimb-o dacă poți. Poți schimba legea?

Lui Trofim îi era prea greață ca să se gândească la toate astea; și era prea înfricoșat; și chiar liniștit și treaz să îi fost, era cam încet de cap, și n'ar fi știut răspunde; deși un răspuns, este.

IV

Trei zile și trei nopți au scârtăit firmele de tinichea ale prăvăliilor din Constanța și s'au cutremurat acoperișurile. Trei zile și trei nopți satele au fost înnece în nori de praf pe care vântul rece îi mâna peste stepă. Trei zile și trei nopți au așteptat nevestele pescarilor din Danilofea să li se întoarcă bărbații sau măcar să aibă vești dela ei.

A doua zi cerul era mai întunecat. Nori negri ca fumul de cărbune alergau peste ape, se destrămau, pierdeau pe drum bucăți cenușii, dar vântul le aduna din urmă și le împingeau spre alte bucăți și din ele aduna alt nor, pe care iar îl desfăcea și-l pieptăna peste valuri; veneau și nori de spumă sburătoare care țâșneau peste ape; păsări negre țipau gonind printre crestele supumegânde; uneori se zărea o spinare lucie de delfin; dar

ceasuri îndelungi, și zile, și nopți, marea era pustie și sălbatică. Trofim își venise în fire, slăbit, și se apucase să vâslească. Filoftei răcnise:

— Adame! Treci și te odihnește!

Adam nu păruse a fi auzit. Vâslea mai departe.

— Adame!

Adam se aplecase înainte, urlând:

— Treci dumneata că eu sânt mai tânăr!

Filoftei se supusese. Întâia oară se întâmpla asta: el, cu doi flăcăi în barcă și să facă după vorba unuia din ei. Nici nu era bine așa. Dar într'adevăr era tare ostent. Nu spusese nici un cuvânt, se ghemuise în lotcă și-i luase rândul lui Trofim la desertat apa din barcă. După câteva ceasuri, apucase iar vâslele, și se odihnise Adam. În ziua aceea nu mâncară nimic, dar băură apa care mai era în butoiăș. Seara, nu mai aveau apă. Noaptea, vâsliră fără încetare. În zori, erau cenușii la față, cu obrazul mic, strâns pungă, cu ochii duși în fundul capului, strălucitori ca de friguri. Se făcea lumină, o lumină amărâtă, sărăcăcioasă; sub lumină, marea cenușie și cu creste uriașe, albe, răcnea atotputernică. Zăriră trecând departe un vapor mare. Coșul fumega, fumul alerga înainte pe mare, iar vasul se lăsa greu între valuri, se înălța cu prova afară din apă, recădea, se înălța iar... Trecu vreme de două ceasuri; Trofim încercă să facă semne, dar se așază iar, de frică să nu-l sboare din barcă un val. Era și prea ostent ca să se mai miște cine știe ce. Vâsleau toți trei acuma: Trofim în spatele lui Adam, Adam în spatele lui Filoftei. Spre prânz, Trofim începu să vorbească aiurea. Vântul îi aducea vorbele în auzul lui Adam. Ametit, buimac de clătănătura neîncetată, Adam înțelese abia cu greu, abia târziu, că lui îi vorbește Trofim:

— Adame... măi Adame... ce frumos e la noi în Danilofca! Când e primăvară și se înverzește dealul, și mergem noi la Gura Portiții, când se bate chefalul să iasă la mare... Ți-aduci aminte?

Vorbea din când în când, se oprea—unele vorbe i le fura vântul, și Adam nu le auzea; pe celelalte le auzea ca prin vis — un vis în care el era însă nemulțumit și se împotriva, după firea și obiceiul lui. Ce frumos? Adică, sigur că era frumos — dar ce folos? Negustoria cu chefal o face Eftei, și o face Sava al bătrân.

— ...când e vară, și ne jucăm cu fetele pe sub sălcii, și ne mănâncă tântării... Fac oamenii fum cu focuri de papură prin curți... săream peste foc... săreai și tu, Adame?

— Pe dracu! Săreai tu, ca prostul, să rădă de tine feciorii lui Sava și-ai lui Simion, și să-ți dea un ban!

Trofim nu-l auzea:

— ...și toamna, când se face vinul; ne suflecăm ismenele până la genunchi și jucăm pe struguri în tease... și pe urmă bem must și dormim afară pe câmp sub o căpiță de fân...

— ...și-ți plătește Simion douăzeci de lei ziua de muncă, douăzeci de lei, ca la cerșetori! Ce să faci cu ei? Răcni Adam peste umăr cu mânie. Era mic și îndesat și mai tânăr decât Trofim; acesta era mare și lălău și mai bătrân; iar Adam răcnea la el ca la un copil. Trofim vâslea tot mai slab. Nu mai avea putere. Zâmbea în neștire, galben și sleit.

— ...și iarna, când se fac nunți, e zăpadă, și-ți tragi cizmele cele mai bune, și te duci pe la rudele care au nuntă; se adună tot neamul, la căldură, și dă-i, și mănâncă și bea, joacă... ce frumos e, măi oameni buni, ce frumos...

Adam simți că i se pune un nod în gât. I-ar fi venit să plângă, dar și să smulgă vâsla din strapazan și să-i ardă una cu ea lui Trofim în cap, să-i crape tigva asta proastă. Răcni răgușit peste umăr:

— Taci din gură! Taci din gură! Și nu-mi vorbi mie de nunți! Tu stai la nunți unde stau și eu! La coadă! Și cu fetele joacă feciorii lui Simion și-ai lui Eftei și-ai ălorlalți, băieții bogați, nu eu, nici tu! Și vinul din toamnă ei îl beau de Crăciun, nu tu, nici eu! Ce te bucuri, așa, prostule? Ce te bucuri?

Se înneacă de necaz și nu mai putu vorbi. Trofim bâiguia mai departe, uitându-se în zare, cu ochii lui albaștri de copil, și zâmbind fericit. Lui Adam îi venea mereu să plângă, sau să-l isbească în creștet cu babaica. Nu făcu nici una nici alta, ci se domoli vâslind cu dușmănie, deși îi amorteau brațele și-l dureau umerii și încheeturile mâinilor: parcă brațele, coatele, umerii, palmele, degetele, toate urmau să se desfacă în bucăți. Dar el se încăpățâna, și strângea din dinți, și înjura și blestema în sinea lui, și plesnea apa cu vâslele, cu ură.

Iar vântul șuiera mai departe la fel de neîmplânzit, marea năvălea spre ei prăbușindu-și mânia în spume clocotitoare, și până în zări nu era nimic decât apă răscolită, nori destrămați de vânt, vijelie, aer încărcat cu apă sărată și rece. Când avea să se termine? Aveau ei oare să-i mai vadă sfârșitul? De s'ar împlânzi măcar numai puțin, să te odihnești, să tragi mai puțin la vâsle, sau să tragă numai unul — sau măcar numai doi. Căci iată-l pe Trofim că e pe sfârșite și pe unchiul Filoftei, care era tare ca un taur, că slăbește și el. Adam îi vedea ceafa arsă de soare, roșie, cu pielea aspră, năpădită de păr, și cu două zbârcituri de-a-curmezișul. Acuma ceafa lui Filoftei parcă se mai subțiasse, și era pământie; a slăbit taurul, a slăbit săracul unchiul Filoftei... Lui Adam i se strânse inima de milă. Vâslea din răsputeri, cu brațele dureroase; amestec, nedormit, aluneca în gol, sărea în văzduh, cădea pe-o coastă, vâslele i se isbeau în neștire de fața apei, spinarea îi era udă și înghețată, și-i venea să plângă de mila lui Filoftei Romanov. Mai ales când Filoftei întoarse capul peste umăr și-i aruncă o privire. „Cu mine s'a terminat“, spunea privirea aceea; „Adame, nu te supăra pe mine: nu mai pot; cu mine s'a sfârșit.“ Ochii de plumb ai lui Filoftei erau acum curați și limpezi, nasul i se subțiasse; fața îi era palidă-vânăta. Adam își înghiți lacrimile; îl sguđuiau o desnădejde și o furie cumplită. Spuse tare — nici el nu știa cum arată când spune vorba asta — :

— Unchiule Filoftei! După ce ne întoarcem la Danilofca, să nu mai fi supărat pe mine! Să mă mai ei cu tine pe mare!

Filoftei vâslea cu spatele la el și cu capul căzut pe piept. Adam răcnii:

— Unchiule Filoftei! Auzi?!

Filoftei dădu din cap, și îl privi iarăși peste umăr, zâmbind și dând din cap: da, îl va lua pe Adam și mai departe cu el pe mare. Zâmbetul lui era în așa fel, încât flăcăul începu să blesteme cumplit vântul, furtuna și marea, și meseria pescuitului, și pe Eftei, stăpânul bărcii și al uneltelor și să blesteme sărăcia și viața și cerul și pământul. Era alb la față și se strâmba de furie de i se vedeau măselele. Filoftei se opri din vâslit. Ghemuit în fundul lotcii care-l răsturna și-l isbea când într-o parte când într'alta, lăsase vâslele și se îndeletnicea cu niște saule. Legase ispolul, scoase perechea sa de vâsle și le legă de brâul crivacelor. Auzindu-l pe Adam care urlă și blestemă, se tulbură și vorbi:

— Dacă ne înneacă Dumnezeu, mai c'ași crede că ne înneacă pentru necredința ta! Mă știu eu însă ce păcătos sânt, și n'am drept să judec pe nimeni; ajung păcatele mele ca să fim pedepsiți cu toții...

— Minți! răspuse Adam. Minți! Dece să ne înnece? Eu sânt tânăr! Vreau să trăiesc, să am și eu femeie și copii! Dacă mă înnece, bătrâna mea o să moară de foame! Asta-i un păcat? Ce-am făcut? Iar tu, n'ai nici un păcat! Nu minți, nu furi, nu bei, te rogi mereu, și ai nevastă și copii! Dece să ne

înnece? Ce i-am făcut noi? Cui i-am făcut noi ceva? Nu-i drept! Nu-i drept!

Filoftei lega acuma saule lungi de brâul crivacelor. Una din ele și-o legă cu capătul cellalt în jurul mijlocului. Făcând asta, se răsti obosit la Adam:

— Il judeci tu pe Dumnezeu? Știi tu ce e drept? Judeci furtuna?

Adam tăcu, strângând vâslele în pumni de i se albeau oscioarele din marginea pumnului, și încleștând mâselele. Era tot numai împotrivire crâncenă. Tăcuse fiindcă abia acum își dădea seama ce face Filoftei: împlinea datina cea de pe urmă a pescarilor de larg. După ce se legase pe sine însuși, se strecură grecii pe sub sitelcă și-l legă și pe Trofim cu destulă saulă ca să nu fie ținut de barcă, ci să poată înnota la nevoie în preajma lotcii răsturnate. Trofim se lăsă legat fără să spuie nimic. Ii atârna capul, și i se închideau ochii. Vâslea în neștire, slab, adesea fără să nimerească apa, sau stropindu-i pe ceilalți. Valurile săltau și sgâlțâiau barca mai rău ca până atunci, căci nu mai vâslea decât Adam. Filoftei se trase iar îndărăt. Adam strigă:

— Leagă-mă și pe mine!

Filoftei îl legă și pe el; în vremea aceasta Adam vâslea mai departe, din răsputeri. Deodată i se păru că Filoftei nu-l lasă să mai vâslească și răcni:

— Fă-mi loc! Dă-te la o parte!

Dar Filoftei se încăpățâna. Ce vroia cu el? În sfârșit Adam înțelese și se lasă. Filoftei îl strânse în brațe, îl sărută pe obraji băgându-i în urechi barba udă, și-i făcu cruce pe frunte. Apoi ingenunchie în fundul lotcii, crăcănăt ca să nu cadă, și începu să se roage tare:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău, vie împărăția ta...

— Îndată vine! zise Adam. Mai ai puțină răbdare că îndată vine!

— ...facă-se voia ta, precum în cer așa și pe pământ.

— ...Precum pe pământ, așa și pe mare! zise Adam râzând sălbatic.

— ...așa și pe mare, repetă Filoftei în neștire și urmă să se roage.

Adam își simți deodată brațele ostenite și moi; ce rost avea să mai vâslească? Trase vâslele înăuntru și începu să le lege, cu o nepăsare de care se mira și el, cum te miri câteodată de ceea ce faci în vis. Valul cenușiu-verzui se înălță deasupra lor, își rostogoli creasta și lotca urcă pieziș până sus, apoi alunecă și se opri de-a-curmezișul într'un căuș de ape lucii, întunecate, străbătute de vârtejuri, de bulboane, de valuri mai mici. Al doilea val o prinse de-a latul, o ridică la câțiva metri înălțime, o apucă în creastă și când creasta se înfășură, răsturnă și lotca și o cuprinse în fierberea albă a spumei. Când trecu valul, alunecă de pe el în jos pântecul negru, ud, lucios al lotcii răsturnate. Pe lângă ea ieșiră din apa clocotitoare capetele celor trei pescari; apoi veni al doilea val, și răsturnă iar lotca, înghițind-o. Când se ivi iar, se înfășurase pe ea o saulă. Un om era agățat de lotcă; al doilea nu se mai vedea; al treilea înnota. Veni alt val, și o întoarse iarăși. După ce trecu valul, un om era culcat pe fundul răsturnat al lotcii; zăcea întins fără mișcare. Spinarea celui de-al doilea plutea la fața apei, cu capul, brațele și picioarele cufundate în apă. Al treilea înnota mereu.

V

Valul îl smulsese din barcă pe Adam și-l amețise în vârtejul său de aer rece și apă. Flăcăul deschise o gură mare și trase adânc aer în plămâni, apoi se lăsă furat de apă. Deodată se simți smucit de mijloc; îi bătea sângele în tâmpile, și i se părea că i se sparge pieptul. Ieși la suprafață împrôșcând apă.

Abia avu vreme să mai tragă o gură de aer, și iar îi căzu în cap prăbușirea nimicitoare a unei creste de val. Il întorcea peste cap ca pe o păpușe, ca pe o jucărie; îl încurcă în saulă; îl isbi cu capul de barcă; în vâlmășagul de ape ce se revărsau unele peste altele în straturi furioase, simți în treacăt de două ori atingerea unui trup omenesc: cine era? Filoftei sau Trofim sau amândoi — asta nu putea ști, însă se feri să nu-i încurce cu saula lui care, la fiecare mișcare a bărcii, îl smucea de mijloc. Cum ieșea la suprafață, sorbea aer dintr'odată, ca să nu apuce creasta spumegândă a vreunui val să-l îngroape în clocotul ei. Era amețit, își pierdea răsuflarea, stătea prea mult până să vină iar la suprafață și de fiecă dată, era gata să se înnece; dar încă avea putere, se sbătea slobod, nici el nu știa cum. Odată saulele celorlalți îl strânseseră între ele, gata să-l țină la fund: într'o parte îl trăgea barca, într'alta un trup greu. Sbătându-se cu desnădejde, Adam se cutremura de groază: s'a și înneecat unul? Și care era? În vremea asta, cu pieptul apăsător, cu urechile ținând, se lupta să se desfacă din strânsoare. Lumina cenușie a zilei abia străbătea în apă. Scufundat, cu ochii mari deschiși, Adam văzu clocotul argintiu de deasupra, forma prelungă și neagră a bărcii, șerpilor albicioși-cenușii ai saulelor și un trup întunecat care plutea deasupra lui. Când era gata să nu mai poată rezista, și să deschidă gura să tragă apa ucigătoare în piept, isbuti și veni la suprafață să respire odată. Aaah! Lângă el plutea spinarea nemișcată a celui pe care-l văzuse: era spinarea lui Trofim. Adam nu-i văzu fața. În clipa aceea alt val îl dădu peste cap, îl isbi de barcă, înfășură saula pe lotcă și Adam se pomeni ținut pe lemnul smolit, cu părul în jos, la o palmă de apă. Lângă el, și întocmai ca el, era Filoftei, cu capul atârând în jos și barba spre cer. Gura îi era întredeschisă și își arăta dinții; ochii priveau neclintii cerul cenușiu în care goneau nori negri ca fumul de cărbune. Adam zări toate astea numai o clipită, și se trezi iarăși sub apă, cu capul în jos, legat și lipit strâns de lotcă. Se sbătu cu furie și cu desnădejde să desfășoare saula de pe lotcă; isbuti în sfârșit și se odihni cu burta pe pânțelele smolit ale bărcii, lângă Filoftei, întins pe spate, legat și înneecat. Dar n'avu vreme decât să răsuflă odată, și valurile răsturnară iar barca și Adam se trezi înnotând la zece metri depărtare de ea. Și iar îl scufundă un val uriaș, și iar se luptă să iasă la suprafață, ca iar să se prăbușească asupra lui tone de apă spumegândă...

Multă, multă vreme; niciodată n'a putut spune cât. Până simțea că-i vine a doua oboseală, cea de pe urmă, până simțea că ar fi mai bine să-și dea drumul, să nu se mai sbată, până simțea că înnece ar fi o odihnă și o scăpare. Dar atunci iarăși isbucnea în el puterea neînvinsă a vieții, furia și împotrivirea. Se lupta cu șiretenie cu valurile. Se ferea și se depărta de barcă atunci când le vedea apropiindu-se, se cățara pe ea să se odihnească, atunci când i se părea că-l vor lăsa câteva clipe. Ținea saula în mâini la apropierea creștelor de spumă, înnota în dreptul ciocului bărcii, ca să nu-l isbească în clipa când se răsturna. Se lupta cu valurile și cu lotca, cum s'ar fi luptat cu ființe vii și dușmane, și nu ostenea. Niciodată nu știuse că are atâta putere, într'insul. Nici acum nu știa, căci nu se gândea la sine. Gândurile lui erau la fel de învălmășite ca valurile, alunecau acasă, se întorceau aici la unchiul Filoftei pe care apa îl desfășurase de pe lotcă și al cărui trup plutea mai încolo, lovindu-se uneori de al lui Trofim; apoi gândurile se ștergeau cu totul în fața voinței încordate, pătimașe, de a se împotrivi și de-a învinge primejdia, în vuetul amețitor al valurilor și loviturile lor de zid care se prăbușeau.

Nu ştia nici el ce s'a întâmplat. Era ostenit, îngheţat, amorţit, buimac. Imnota în neştire. Se uită la cer: spre miazăzi — sau era acolo miazănoapte? — cerul era albastru. Crestele valurilor se ştergeau. Bătea alt vânt. Nu era aşa de rece — şi bătea din partea dimpotrivă: de aceea scădeau crestele de spumă; de aceea nu mai sburau prin aer pânze de stropi, de aceea de câţeva vreme nu mai era ameninţat cu înnecul de fiecare val. Se urcă pe pântecul lotcii răsturnate, şi se odihni, cu obrazul lipit de lemnul cătrănit, sgrunţuros — în catran fusese amestecat şi nisip. Apoi se lăsă să alunece în apă şi încercă să întoarcă lotca. Nu isbuti. Încercă a doua oară, şi aproape că o întoarse. A treia oară lotca se urni greoiu şi se întoarse cu gura în sus. Era aproape scufundată, plină de apă. Adam Jora se sui în ea şi căută pe pipăite cu mâinile în apă până la umeri, ispolul pe care-l legase Filoftei. (Filoftei şi Trofim pluteau pe apă, ţepeni, cu feţele în jos). Incepu să arunce apa afară din barcă şi deşertă la ea până seara. Apunea soarele roşu într'o zare curată, apa era ca de oţel albastru, valurile se potoliseră mult. Adam Jora golise barca, deslegase vâslele şi le pusese unde le era locul. Lucra în neştire, fără să simtă nimic, ca în somn. Dacă şi-ar fi tăiat în clipa aceea un deget sau o mână, n'ar fi simţit nimic. Iar dacă l-ar fi văzut cineva în clipa aceea, nu l-ar fi recunoscut.

Se aplecă peste marginea bărcii. Trăgea de una din saule. Trupul lui Trofim veni pe apă până la barcă. Parcă ar fi fost un peşte, aşa venea, ascultător, mort... Trofim era asta. Adam îl apucă de braţe, îl trase în barcă şi-l întinse jos pe crivace. Apoi îl trase pe Filoftei, şi-l culcă şi pe el în barcă. Amândoi aveau ochii deschişi. Adam le închise ochii. Lui Filoftei îi atârna de gât, ieşit de sub cămaşe, un şnur cu o cruce mică de fier. Adam i-o puse la loc sub cămaşe, în părul ud de pe piept. Apoi vârî degetele sub gulerul lui Trofim: şnurul şi crucea erau acolo. Toţi pescarii din Danilofca purtau pe atunci câte o asemenea cruce. Şi Adam avea: i-o dăduse maică-sa, binecuvântându-l. O căută cu mâna, pipăind. Crucea nu mai era acolo. De bună seamă şnurul se rupsesse pe când se sbătea el în apă, şi n'o mai avea. Dădu din umeri. Ce să mai facă cu ea? Aveau cruci aştia doi.

Sedea pe sitelcă în faţa lor, cu mâinile pe genunchi, şi-i privea. Acum, când nu mai aveau ochii deschişi, păreau că dorm. Sau că se fac că dorm, căci Filoftei îşi arăta dinţii într'un fel de zâmbet. Adam simţi cum îl innăbuşese ceva, treptat, încet, încet, şi deodată începu să plângă. Plângea, clătănându-se, şi bolborosea.

— Ce-aţi făcut? Unchiule Filoftei... Trofime... ce-aţi făcut? Ce-aţi făcut...

Ca şi cum ei ar fi avut vreo vină; parcă ar fi făcut vreo greşeală. Nimeni nu răspundea. Tipau nişte pescăruşi la câteva sute de braţe: cine ştie ce găsi-seră. În barcă era tăcere. Adam ofta, liniştindu-se. Apoi, când se făcu noapte, şi se lumină pe cer Carul Mare şi, deasupra lui, steaua dela miază-noapte, polara, Adam Jora începu să vâslească încet, sleit, spre Vest, unde trebuia să găsească pământul.

După ce încetă furtuna, făcură oamenii din sat socoteala celor întorşi — celor ce se întorceau cu o bucată de pânză umflată de vânt, în lotci care alunecau ca săgeata săltând pe creste albe şi se răsturnau în valurile uriaşe ce spumegau pe plăji. Oamenii salvau ce puteau, uzi, învineţi şi obosiţi, apoi porneau spre sat. Aşa sosiră tot timpul, din toate părţile, lotcă după lotcă, şi uneori câte două şi trei deodată, unele intrau la Sfântu-Gheorghe, altele spre Mamaia, la adăpost sub Midia, alţii la Sud de Tuzla. După ce se

adunară toți pe la casele lor, veni vestea și despre trei bărci pierdute: două sfărâmate de coastă și cu oamenii înnecați legați de ele, și a treia pierită fără urmă. Iar a cincea zi se află că a treia n'a pierit, că s'au înneecat doi, și unul a scăpat: lucru nemai auzit până atunci. Nevasta lui Filoftei, nevasta și mama lui Trofim, și mama lui Adam Jora, au așteptat în capul satului căruțele care pleaseră după ei, căci încă nu se putea ști care din trei scăpase.

Căruțele au venit și s'au oprit. Erau oameni adunați împrejur. Femeile au început să țipe, să plângă și să jelească. Mama lui Adam Jora a sărit la el și l-a strâns la piept, plângând cu hohote. El era galben la față, împuținat, slăbit, ca după o boală grea; era somnoros și vorbea cu glas slab.

Printre oamenii care așteptau, era și Eftei, stăpânul bărcii. Eftei era un om cu vază, avea crâșmă și cherhana. Stătea cu mâinile în solduri și cu barba în piept — o barbă mare, căruntă — și se uita pe sub sprâncene la Adam. Flăcăul ăsta îi pierduse paragatul; un paragat costă o groază de bani; face cât o bucată de pământ, căci îți aduce venit an de an. Era un paragat nou, din sfoară tare, trainică: ceva ce nu putea plăti Adam o viață întreagă. Și i-l lăsaseră acolo, păcătoșii. Eftei Danilov era foarte mâniat de paguba asta. Dacă măcar amărâtul de Adam ar fi putut plăti în vreun fel; dar nu putea. Al naibii, al naibii... Stă cu mă-sa de gât și se uită ca prostul în gol. Lui de ce-i pasă? Numai de pielea lui! Eftei Danilov socotea că asta nu-i dreptate. Adică cum? De paragatul lui nici nu mai era vorba? — Și, pe de altă parte, nici nu putea începe, golănimea era în stare să se mire că lui îi arde acum de paragat, când ăia zăceau țepeni în căruță. Ei ce să priceapă din grijile lui, când nu știu decât de muncă și simbrie? Dar ceva trebuia făcut; nu putea rămâne nepedepsit păcătosul ăsta de Adam Jora.

Astfel că, în aceeași seară, când veni șeful postului de jandarmi să bea un rachiu la crâșmă la Eftei Danilov, Eftei îl ținu de vorbă până târziu seara.

— Și eu am fost pescar, și am muncit pe mare, zicea el. Dar așa ceva n'am pomenit, și nici nu pricep. Alta trebuie să fie la mijloc: așa cum ți-am spus.

Șeful postului de jandarmi era uimit și tulburat. Se bătea cu palma pe genunchi:

— La asta nu m'ași fi gândit, domnule! Ia te uită, al dracului! Da: fără doar și poate, asta trebuie să fie.

A doua zi dimineață, șeful cu doi jandarmi veniră și-l „ridică” pe Adam Jora, buimăcit de somn. Era atât de ostenit, încât moțăia umblând între puștile jandarmilor. Maică-sa își smulgea părul și țipa:

— Ce aveți cu el? Ce-a făcut?

— I-a înneecat pe ăilalți doi! răspunse scurt și cu multă siguranță șeful de post. — Altfel, cum de-a scăpat numai el? Ăilalți doi dece n'au scăpat?

L-au dus la oraș, unde a fost „anchetat” la parchet, adică bătut cu pumnii, cu picioarele, cu cureaua și cu bastonul. N'a mărturisit, căci n'avea ce. Nici nu pricepea la început, ce vor cu el. Dela cine venise ideea în capul șefului de post dela Danilofca, n'avea să afle dealtminterea până la sfârșitul zilelor sale. Le spunea:

— Ce să am cu ei? Mi-era drag de Filoftei, ca de tată-meu!

Când a văzut că nu-l cred, a tăcut. La proces, parte civilă au fost nevestele celor doi înnecați cărora nevasta lui Eftei și fetele lui Eftei și nurorile lui Eftei, le băgaseră în cap că Adam Jora era un ticălos și că avusese ceva cu Filoftei și cu Trofim. Adam întreba:

— Dacă aveam ceva cu ei, dece i-am mai adus îndărăt? Dece nu i-am aruncat în mare?

— Să vorbești când ești întrebat! strigă judecătorul.

Adam, zdrențuros și desculț, tăcea, dând din umeri. Se adunase în el, în zilele și nopțile de bătaie, o ură așa de mare încât ajunsese liniștit: „Vă vine vouă rândul. Și atunci să nu vă mirați...”

L-au condamnat la cinci ani de închisoare, pentru omor prin imprudență; altceva nu se putuse dovedi. Nici măcar asta nu se putuse dovedi. Avocații dădeau din umeri: ce sentință e asta? Ce motivare? Judecătorul trebuie să fi avut iar una din crizele lui de stomac.

Adam a stat cinci ani la închisoare; măică-sa a murit în al treilea an; după ce a ieșit din închisoare, flăcăul n'a mai stat în sat; s'a dus la atelier-rele navale din Galați. Pe urmă, într'altă parte. I s'a pierdut urma. L-a uitat toată lumea. L-a uitat și Eftei Danilov, care avea mereu multe treburi pe cap, cu gospodăria și cu cherhanaua și crâșma și bărcile și câte și mai câte. Iar șeful de post a fost înălțat în grad. El a fost singurul care s'a bucurat de toată povestea; căci despre Eftei nu se poate spune că s'a bucurat. Când se pomenea de istoria asta, dădea din capul lui sur cu barbă căruntă, ca un cap de piatră cu barbă de licheni și spunea:

— Așa i-a trebuit: după faptă și răsplată: așa e drept.

VI

Trecuseră de atunci cincisprezece ani, sau șaisprezece, sau șaptesprezece. Eftei Danilov nu mai avea nici cherhana, nici crâșmă, nici lotci. Sărăcise; și prin 1949, sau 1950, mai fusese și la închisoare pentru sabotaj: dosise niște bucate pe care le datora Statului muncitorilor și țăranilor. El nu era nici muncitor, nici țăran, și nu se putea împăca în nici un fel cu Statul lor și cu vremea lor. Nu-l prea mai vedea nimeni pe uliță, și cei mai mulți din cei ce-l întâlneau nu-i mai dădeau nici bună ziua: treceau pe lângă el ca pe lângă un băț sau un câine. El se bucura: poate nu l-or fi văzut. Ar fi vrut să nu-l vadă nimeni, să nu-l știe nimeni. Se schimbase, se schimbase mult. Se împuținase și la trup, se gârbovisе, părul cărunt i se rărea în creștet, barba îi albea, și fața lui altădată de piatră era acum o față de bătrân, brăzdată și cu obraji supti. I se dusesе puterea. Ii era frică de vremurile noi, de oamenii noi. Unul din feciori era la pușcărie — făcuse negoț pe ascuns, cu mărfuri — iar celălalt dus, nici Eftei nu știa bine unde. Din fete, măritate cu oameni cu stare, una era amărîtă și bărbatului ei îi mergea rău, cealaltă se ferea de părinți, căci al ei era prieten cu cei dela Sfatul Popular și voia să se uite că e rudă cu Eftei. Uite, așa se retrage viața din tine și dimprejurul tău. Înainte nu mai știai unde să stai o clipă singur, să răsufli, că prea te împresurau oamenii și aveau nevoie de tine și te chemau, te căutau, îți cereau, îți făgăduiau; iar acum, nimic. Zile întregi, nu vorbești cu nimeni. Șezi la soare și taci. Dacă ai avea puteri, ai face ceva, ai îndrăzni, ai încerca, dar nu mai ai putere, și nu îndrăznești...

Măcar Pricop de te-ar răzbuna. Dar cum să te răzbune? Pe o omenire întreagă? Ce să le faci răzvrătiților? Că sânt mulți...

Ședea într'o după amiază pe prispă la soare și se gândea, cu o carte poștală în mână. Baba, slabă și otrăvită, țipă din casă la el:

— Ce faci acolo? Dece-ai tăcut?

El nu răspunse. Iși petrecea degetele prin barbă. Ce-o fi vrând să spună Pricop? Nu-l poate înțelege. Pricop e om de aproape patruzeci de ani, și totuși nici măcar taică-său nu-l poate cunoaște, nu-l poate pricepe. A și rătăcit mult de colo până colo, n'a stat la un loc în sat; a făcut negustorii,

afaceri, pe care nici taică-său, așa negustor cum a fost, nu le cunoaște... Pricop putea să ajungă om mare...

Bătrâna ieși pe prispă:

— Ce-i cu tine? Dece-ai tăcut? Citește mai departe!

Ea îl iubește, se gândi Eftei Danilov. Totdeauna i-a fost mai drag de el decât de ăilalți — și decât i-a fost de mine. Ba eu am fost chiar la urmă. Ei îi e drag; iar eu nu-l înțeleg...

— Citește, omule! Ești surd? Ai murit?

Eftei Danilov se desmetici din visarea lui și mormăi ceva nedeslușit; apoi începu să citească dela început:

— „*Dragii mei părinți. Sânt în cea mai bună sănătate, și vă doresc de asemenea o bună stare a sănătății la toți. Ce vești mai aveți dela Pavel?*”

Pavel era în pușcărie; n'aveau nici o veste. Parcă Pricop nu știa? Dar poate că el ar fi isbutit să capete vești: asemenea om era Pricop. Ia să vedem mai departe:

— „*Despre mine, aflați că o duc destul de bine, măcar că bine ca asta altădată i-ași fi dorit dușmanului meu. Darse chiamă tot bine, câtă vreme sânt cu pielea întregă, și-mi fac eu socotelile mele*”.

Care socoteli? Dece să nu fie cu pielea întregă? În ce se băgase?

Astfel de om era Pricop: niciodată nu știai ce face; îți spunea numai, sau îți scria, două vorbe acoperite, greu de înțeles; și din ce înțelegeai, te înfricoșai.

— „*Noroc să am, și să vie cât mai curând vremuri mai bune, nu secetă ca anul ăsta...*”

Anul ăsta nu fusese secetă: vezi bine ce vrea Pricop să înțelegem. Dar ce-o fi făcând?

Bătrâna întrebă:

— De unde scrie?

Eftei se uită la ștampila scrisorii:

— Din Constanța.

— Păi parcă nu era în Constanța! Parcă era pe un vapor!

— S'o fi oprit și vaporul în Constanța, și a pus'o băiatul la cutie acolo... Adică îi zic și eu băiat... și el ar putea avea copii de însurat, dacă-și lua nevastă la vreme, nebunul...

Bătrâna răspunse acru, cu dușmănie:

— Parcă avea una, la Hârșova...

Eftei nu spuse nimic. Ce să spui? Avea Pricop nevastă? Avea mai multe? Cine putea ști? Ar fi vrut să-l vadă iar copil, ca să-l poată croi cu cureaua după obiceiul vechi, să-l învețe minte, să nu mai fie mincinos, ascuns, și să nu facă drăcii să te'ngrozească. Dar îi scăpase din mână de mai bine de douăzeci de ani, și acuma el, Eftei, nu mai avea vlagă nici să bată un copil. Uite-așa e: odată ai fost mare și puternic, cu casă mare, copii, rude, prieteni, avere, afaceri, și odată, nu știi cum, nu mai ai nimic, ești slab și secăt, stai pe prispă și te uiți cum a asfințit soarele îndărătul sălciilor. Sălciile par negre, iar deasupra lor cerul e galben ca lămâia, mai sus verzu, și mai sus albastru, curat, pustiu...

— Eftei, ia vezi: ce e gălăgia asta afară?

Se ridică, ascultător, cu genunchii trosnind, și se duce la gard să vadă ce să întâmplă în uliță. Rămase multă vreme acolo. Ii tremura barba. Arfi vrut să le facă ceva, să le dea foc, să-i înțepe cu ace: nici mânia lui nu mai era ca pe vremuri, gata să găsească mijloace sigure și zdrobitoare; era o mânie tremurătoare și răutăcioasă de bătrân neputincios.

Erau toți acolo, grămadă, vorbind tare, răcnind chemări:

— Cosma! Nicolai! Vino aici, măi!

Cu traistele de-a umeri, veneau în goană spre cei adunați împrejurul unui camion pe care scria „*Gospodăria Piscicolă de Stat*”: bărbați spătoși și cu mijlocul subțire, oameni bărboși sau cu obrazul ras, flăcăiași bălani cu umerii puternici — cei care ieșeau pe vremuri la pescuit pe bărcile lui și ale lui Foma Carp, și-ale ălorlalți. Pe atunci nu făceau atâta gălăgie; acumă răcneau și râdeau: li se scosese botnița dela gură.

— Mai ales Emelian Romanov care mi-a muncit mie pe vremuri, ca și frate-său mai mare, înneecatul. Ia te uită cum nu-și încape în piele! A mai îmbătrânit: părul i s'a făcut sur, ca de lup; și-a înfipt șapca pe ceafă, e botos și cu nasul întors în sus, obraznic, și cu ochii ca oțelul: îl ia pe Iermolai Popov de mână și strigă:

— Iermolai!

În uliță, Emelian Romanov răcnea într'adevăr mult mai tare decât era nevoie ca să-l audă Iermolai:

— Iermolai!

Cel strigat era un om așa de voinic că părea mai lat decât era de înalt. Roșu la față, cu ochi mici, albaștri, veseli, râdea:

— Ce, mă?

— Iermolai, tu miroși a pește, mă!

— Nu se poate, se mira Iermolai. Cum să miros a pește? Ți se pare... Oiu fi mirosind a altceva, Emeliane...

Împrejur se adunaseră toți roată.

— Iermolai, tu miroși a brânză!

— Asta da... am gustat niște brânză...

— Cu ce ai gustat-o, Iermolai?

Iermolai se supără deodată, fără nici o pricină vădită:

— Ia mai lasă-mă, bre! Ce, te ții acumă de glume?

— Cu ce ai gustat tu brânza, Iermolai?

Cei dimprejur râdeau. Iermolai întoarse capul într'o parte și mormăi:

— Ei... cu un pic de rachiu, acolo...

— Da tu nu miroși a un pic de rachiu, Iermolai, tu miroși a o vadră! urlă Emelian Romanov, fratele mai mic al celui înecat pe vremuri. Toți râdeau, și în mijlocul lor, stingherit, oarecum rușinat, Iermolai zâmbea, cu nasul roșu și obrații roșii:

— Ei, un om bun nu pătește nimic dacă bea un strop...

— Da, dar tu ești prea bun, Iermolai!

— Ei, așa sânt eu, cu inima blajină, zise Iermolai fără să priceapă. Se bătu cu palma grea pe pieptul care suna ca un zid:

— Uite-aici, în inimă vă am, pe toți! Așa sânt eu! În inimă vă țiiu!

Și începu să-i sărute pe rând pe care-i apuca mai aproape. În vremea asta, Emelian povestea:

— Fraților: Iermolai n'a vrut să plece azi cu noi, cu camionul! S'a suit în autobuzul RATA, și s'a așezat așa, cu mâinile pe genunchi, cu capul pe spate, ca un împărat, și a pornit. A venit taxatorul: — tovarășe, biletul. Care bilet? a întrebat Iermolai. — Biletul! — Aha, biletul...

Cei dimprejur se tăvăleau de răs. Iermolai se oprise din sărutat și asculta, serios. Emelian își înfundă șapca pe frunte și urmă:

— Aha, biletul... Și cât costă biletul până la Constanța? Ii spune ăla cât. Iermolai face așa cu degetul: — Nu. Eu nu plătesc. — Cum să nu plătești? — Nu. Mie să-mi faci reducere cincizeci la sută. Eu sânt pescar de larg!

Oamenii răcneau, ținându-se de burtă: auzi ce-i poate capul lui Ier-molai! Dar acesta, foarte serios, se împotriva:

— Păi da'chiar! Eu îmi pun viața ca să mănânce el pește, și el că nu că să plătesc biletul întreg! L-am înjurat și m'am dat jos din autobuz...

Soseau din fundul uliței câțiva oameni, în goană.

— Hai, fraților, că v'asteaptă mașina la scară, răcni Emelian. — Hai, Mihaile, da'mai încet, că-ți pierzi izmenele!

Cel strigat astfel venea cu pași măsurați:

— Ce să mă grăbesc? răspunse el zâmbind: pe vremuri îi aștepta mașina pe boieri, acum ne-așteaptă pe noi...

Era un bărbat tânăr, care zâmbea liniștit, mulțumit. Emelian răspunse:

— Dar vezi că pe ei nu-i aștepta camion, ci mașini frumoase, cu geamuri și perdele!

— O să avem noi și de-alea, zise Mihail cu o încredere împăcată. Era sigur că se va duce la pescuit în mașini frumoase.

— Când, mă?

— După câteva cincinale, zise simplu Mihail.

Era tânăr și vorbea domol; dar gălăgiosul de Emelian, cărunt și viclean, îl privi deodată cu interes, ca un copil pe un om în vârstă:

— Așa o să fie, mă?

— Așa, răspunse Mihail. — Sigur că așa.

Oamenii se urcau în primul camion. Sosi încă unul, mare și greu, pe care scria deasemeni: „*Gospodăria Piscicolă de Stat*“, — și-l umplură și pe acela. Emilian zise:

— Măi Mihail: tu mergi cu mine pe mare, auzi? Sigur!

— Bine, unchiule Emelian. Merg.

— Da' sigur!

— Sigur!

Emelian se urcă în camion, cu o sprinteneală ciudată, de om gros și mușchiulos. Apoi și Mihail, săltându-se numai odată, ușor. Camionul porni. Porni și al doilea. Oamenii isbucniră în cântece — cântece adânci, prelungi, care seamănă cu cântecile vântului și ale mării. Totul pieri într'un nor de praf pe care lumina asfințitului îl făcea galben ca lămâia și, unde praful era mai gros, ca aurul vechi.

Eftei, bătrânul, scuipe pe jos anevoie, și un fir de scuipat îi rămase în barbă. Se întoarse spre casă. Bătrâna țipă la el:

— Unde ești? Ce tot faci acolo? Ai murit?

De nu i-ar mai spune măcar atât de des: „Ai murit?“ se gândi Eftei cu o desnădejde neputincioasă. Să-i dai cu toporul în cap, nu altceva.

— Acuma viu, răspunse el supus. Acuma.

— Ce-a fost?

— Nimic. Au plecat pescarii...

VII

Era o zi cu soare, steagurile fluturau slab, trâmbele înalte de fum se ridicau și pluteau deasupra portului fără să se depărteze. Sus, se vedeau unele peste altele, în neorânduială, case galbene, cafenii, cenușii, turle, minaretul moscheii celei mari, și multe coșuri de uzine, fumegând în cerul albastru.

La cheiu era ancorat și legat cu cabluri, un vas mare de douăsprezece mii de tone, căruia-i spunea *Dzerjinski*. Steagul roșu cu secera și ciocanul atârna moale la catargă. Macaralele încărcau și descărcau, camione și

tractoare umblau pe cheiuri. Dincolo de *Dzerjinski* era unul mai mic, negru, pe care scria *Almirante Brown, Costa Rica*; mai încolo un caic turcesc, murdar, cenușiu, apoi o matahală cu coastele prelinse de dăre de rugină: *Blue Star, London*; iar afară, în portul petrolifer, se înălța masiv, vopsit alb și verde și cenușiu, elegant, curat, ca o navă din vise, petrolierul *Apşeron*, din Odessa ca și *Dzerjinski*. Dincoace *Oceano*, (Genova), murdar și vechiu, scârțâia din toate macaralele. Apa se mișca alene, mătăsos, unsă de mii de uleiuri minerale, țiței, benzină, păcură. Strălucea violet, trandafiriu, verde, în toate culorile curcubeului. Era o apă de port, murdară, grasă: aici, în apropierea vasului, pluteau trei verze; mai încolo, o mătură veche înnegrită și o bucată de ziar. Se ciocneau alene de plăcile de fier ale coastelor vasului *Steaua din Octombrie*, legat la cheiu în fața silozurilor celor mari.

Steaua din Octombrie scotea pe coș clocote de fum negru, și vibra până în vârful catargelor. Pe puntea din față era învălmășeală, gălăgie, vinciurile cu aburi uruiău și trăgeau de cabluri, niște lăzi se înălțau și se legănau prin aer pe deasupra punții.

Sus, pe puntea cabinelor, o fată scundă, cu părul tăiat scurt, și îmbrăcată într-o bluză albă și pantaloni de salopetă, din doc cenușiu, stătea cu coatele pe balustradă și se uita la ce se petrece pe punte. Vinciul din tribord se roti șgomotos, scuișând aburi, și o ladă, în loc să coboare lin în gura de magazie deschisă, căzu pe punte și se sparse. Sute de cepe începură să curgă din ea rostogolindu-se pe punte. De sus, dela comandă, se auzi un răcnet indignat:

— Ha! Uite la el! Lasă vinciul!

Apoi un cap sbârilit se aplecă de sus și același glas strigă:

— Unde-i ofițerul al treilea? Ofițer al treilea!

Fata tresări și strigă răspuns:

— Aici!

— Tovarășa Constantin! Fii bună și treci matale la vinciul acela! Iar tu, măi, să aduni cepele! Că de altceva nu ești bun! Ce marinari mi-au adus mie pe hardughia asta! Marinar amator! Vincier ești tu, măi? Dar dacă era un motor în lada aia? Dar dacă erau oglinzi? Dar dacă erau ceasornice? Mamă măicuțița mea, de ce m'ai făcut om de mare?

După această cuvântare, capul pieri îndărăt, undeva la al treilea etaj de clădiri de fier și lemn vopsit alb, sus la timonerie.

Pe punte, flăcăul care făcuse greșala începu să adune cepele și să le puje la loc în ce mai rămăsese întreg din ladă. Protesta furios:

— Ce sânt eu de vină? Și ce, parcă altădată... O ladă! Tot eu o fac la loc... Ce mă ia pe mine așa?

Ofițerul al treilea începuse să mânuiască vinciul. Din când în când trăgea cu ochiul la vinciul cellalt, care nu spusese nimic. Era un bărbat uscat, subțire, cu pieptul supt, cu un gât lung; avea capul prea mic, bărbia prea mică, o țigare îi fumega lipită în colțul gurii, și omul se mai și strâmba. Părea cu totul liniștit, parcă n'ar fi auzit și n'ar fi văzut nimic. Iși vedea de treabă, încrețind din pleoape, ca să nu-i intre fum de țigare în ochi. Fata se gândea că ar vrea foarte mult să știe ce are să iasă din isbucnirea de adineauri, și-i era cam frică: „Ei, și la urma urmei, ce să se întâmple? Avea dreptate să-l repeadă. Așa ceva nu-i îngăduit unui marinar!“ Dar tăcerea și absența lui Prețiosu, vinciul de alături, nu prevesteau nimic bun. Dar tovarășul Nicolau avusese dreptate; și apoi dacă ofițerul secund nu e cu ochii

în patru peste tot, unde ajunge vasul? Și-apoi, ce mai face și flăcăul ăsta atâta gălăgie?

Era indignată de bodogănelile celui cu greșeala:

— O dau dracului de marinărie... pe vaporul ăsta parcă sântem pe vremuri...

Vorbea mereu, neadresându-i-se nimănui anume, dar vădit ca să fie auzit de Prețiosu, care-și fuma țigarea nepăsător. Fata își adună tot curajul și spuse cât putea de tăios:

— Ascultă, Lae: ai face bine să taci, și altădată să fii mai atent! Spargi lăzile Gospodăriei și tot tu faci gălăgie!

Flăcăul, mirat, se uită la Prețiosu, nu la ea, să vadă: tovarășul Prețiosu ce spune? Dar acela nici nu se sinchisea de toată afacerea, așa că Lae tăcu. Era în pantaloni scurți și tricou, desculț, cu brațele goale, avea o frizură mare, cu bucle, cu „cotleți” pe lângă urechi, și mustăcioară; restul ființei lui era împodobit cu o ancoră tatuată pe un braț și o femeie cu coadă de pește pe celălalt. Incepu să-și vadă de cepe, fluierând nepăsător.

Fata lucră mai departe la vinciul. Ii cam bătea inima. „Prețiosu n'a suflat nimic; dar nu cred eu să lase toată treaba așa... îl știu eu! Of, Doamne, Doamne, ce bine era pe „*Frederic Engels*”, și ce proastă am fost că m'am înduplecat să plec! Ce rău e pe hardughia asta, ce rău e să-ți fie frică tot timpul de tovarășul Prețiosu... Organizație de partid era și pe „*Frederic Engels*”, și lucrurile mergeau de o mie de ori mai bine, și le era oamenilor mai dragă munca, măcar că era mai grea, și era marinărie de cursă lungă, nu pescuit de calcani... Ce să-i faci: sânt și vremuri de nenoroc în viața omului... Dar până una alta: ce-o să facă tovarășul Prețiosu?”

Prețiosu fuma și muncea la vinciul lui, și ea la al ei: ei îi era frică; cât despre el, ar fi fost greu de ghicit ce simțea.

Steaua din Octombrie plecă în larg seara. Cheiurile, vapoarele luminate, aburii și fumul și licăririle portului, cheiul militar cu siluetele întunecate ale vaselor de război, apoi geamandurile roșii și albastre și luminile farurilor, rămaseră îndărăt. Ore de-a rândul, norul de lumini al orașului scăzu la orizont, până pieri sub marginea mării sub lună. Mai zăboviră o clipă luminile șantierelor Canalului Dunăre-Marea Neagră, pe dealurile dinspre Mamaia și Midia, și liniile lungi de lumină ale digurilor în construcție, ale viitorului port dela Năvodari. Apoi, de jur împrejur, nu mai rămase decât marea frământată ușor, și noaptea albastră-cenușie.

Căpitanul Haralamb, comandantul vasului, se despărțise de directorul Gospodăriei piscicole de Stat, pe cheiul. Directorul îi urase noroc și succes:

— Sper că în voiajul ăsta o să aduceți mai multe rezultate...

Nu era supărat că nu făcuseră aproape nimic în voiajul trecut. Știa că ăsta e începutul, și că orice început e greu. Dar comandantul îl cunoștea deajuns ca să știe că data viitoare va fi mai puțin blând. Nu-l alesese partidul în biroul comitetului regional, și nu-l numise ministerul director, pentru blândețe și răbdarea greșelilor.

— Cu inginerul ați vorbit, tovarășe director?

— Am vorbit și cu inginerul: și el ca și dumneavoastră, se plânge de nedisciplină printre oameni, de anarhie, de câte și mai câte. Dar asta e tocmai treaba dumneavoastră și a lui: educați-i pe oameni, faceți din ei constructori ai socialismului.

Stăteau amândoi pe cheiu, comandantul, cărunt, înalt, puțin adus din umeri, și directorul, într'o cămașe 'cadrilată cu mânecile scurte — pe un braț avea o ancoră: fusese marinar — ; comandantul clipea din ochii lui mici, albaștri, pătrunzători. Era emoționat și stingherit; se simțea destul de prost.

— Cereți ajutorul organizației de partid, urmă directorul. Cereți ajutorul sindicatului! Dece nu aveți încredere în partid? Vreți ca partidul să facă doi pași spre dumneavoastră, și dumneavoastră nici unul spre partid? Nu se poate! Incercați cum vă spun eu, și o să meargă!

Căpitanul clipea din ochi și râdea, stingherit:

— Bine... bine... așa o să facem....

Cum să nu te simți prost? Avea asta atâta încredere în tine, încât te credea în stare să-i educi pe oameni, să-i faci constructori ai socialismului; aproape că te socotea un comunist. Iar tu ce puteai să-i răspunzi? „Tovarășe, eu nu mă pot înțelege nici în ruptul capului cu organizația de partid?“ Nu se putea. Ii strânse mâna directorului și urcă scara, cu un simțământ amar, de falsitate, de minciună.

Jos, directorul așteptă până văzu că vasul se deslipește de cheiu, în mijlocul strigătelor marinarilor care deslegau paramele, și în uruitul vinciurilor de ancoră. Se uită lung după *Steaua din Octombrie* cum cotește, măreață, scoțând valuri de fum:

„Pe vasul ăsta și în toată flota de larg, e ceva putred. Trebuie să vorbesc la partid; ce, o să așteptăm mult? Trebuie lovit la rădăcina răului! Să vedem ce măsură o să propună comitetul regional...“

Iar acum, când vasul trăgea o dâră de spumă pe marea frământată, luminată de lună, comandantul, secundul și ofițerul al treilea fuseseră poștiți la organizația de bază. (Ofițerul al doilea era „de cart“ la comandă). Ședeau înghesuiți în cabina mică de sub punte, cu rafturi de cărți și cu portretul lui Stalin și al lui Gheorghiu-Dej pe pereți: comandantul fuma, Nicolau, mic, gras, cu părul țeapăn, lucios, sbârlit, asculta uitându-se fix la vorbitor, iar fata se ghemuise într'un colț. Prețiosu, îmbrăcat în aceeași salopetă murdară ca și dimineața, vorbea, iar un bărbat blond ce începea să încărunțească, dădea din cap; aproba tot ce spune Prețiosu; avea o față ca de piatră, și o privire la fel. Al treilea membru în biroul organizației, era un marinar mai tânăr, tăcut, retras, care se închisese în sine și parcă nu voia să asculte ce spune Prețiosu:

— ...Atitudini de comandă, tovarășe comandant, zise rece și cam de sus Prețiosu. Apăi, nu merge așa!

— Păi de-aia sânt comandant, exclamă cu o veselie silită Haralamb, — ca să comand! Pe un vapor, și într'o unitate militară, trebuie să existe comandă, și executarea comenzii, altfel, pe furtună, sau în bătălie, se curăță toți!

— Știm noi asta, zise Prețiosu. Știm noi asta...

Era încurcat, dar nu voia să nu aibe dreptate. Omul cu fața aspră se amestecă, întrebându-l pe căpitan:

— Dumneavoastră, îi luați va să zică apărarea tovarășului Nicolau? Marinarul care tăcuse până atunci îl opri:

— Stai, să discutăm organizat.

— Ba nu, sări Prețiosu, are dreptate tovarășul Pricop! Are dreptate! Dumneavoastră va să zică sânteți pentru tovarășul Nicolau? Nu sânteți de acord cu partidul?

Căpitanul se uită țintă la el. Se făcuse roșu la față. Iși șterse fruntea sbârcită cu batista și dădu din umerii, decurajat:

— Dacă puneți problema așa, ce să mai discutăm...

— Păi nici nu e de discutat, râse scurt Pricop. Avea niște pantaloni de doc, o cămașe veche curată, și papuci de lemn în picioare. Se bărbierise proăspăt; fața ca de piatră îi lucea de curățenie — dar nu de veselie; nu, nici când râdea. Nu era un om vesel.

— Nici nu e de discutat! repetă și Prețiosu. Nu e just, tovarășe, ca tovarășii ofițerii să strige la oameni, sau să-i înjure...

— Cine i-a înjurat? isbucni Nicolau. Tăcuse până atunci, privindu-l țintă pe Prețiosu. — Eu sânt făcut tot din marinar, tovarășe, și știu ce se cuvine și ce nu! Dacă eram eu în locul băiatului celuiia, nu ziceam nici pis! Știam că secundul are dreptate, și tăceam! Și să nu-mi spuneți mie că înjur oamenii... că destul am fost eu înjurat pe vremuri ca să nu știu ce-i aia! Să discutăm cinstit, tovarășe! Cu bună credință!

— Tovarășe, nu e just să strigi la tovarășul secretar! zise sever Pricop.

Nicolau amuți și se uită într'altă parte. Dădu din umeri, amărît, apoi se'ntoarse iar spre ei:

— Ei, așa vorbesc eu: strigând! Așa-s eu, iute. Ce să fac? Să mă strâng singur de gât? Ce sântem aici, măi tovarăși? Pension de domnișoare? Lae se supără, tovarășul se supără... de asta ne arde nouă? Sau de producție?

— Lasă producția, tovarășe, zise Prețiosu; o discutăm altădată; discută organizat, că ești membru de partid.

— Da, sânt membru de partid! răspunse întunecat Nicolau, ca un fel de amenințare. Dar Prețiosu nu-l luă în seamă și urmă:

— Acuma discutăm atitudinea de comandă a dumatăle, și a celorlalți tovarăși ofițeri — ca să nu creadă tovarășa Nicolita că dacă se ascunde în colț n'o văd... Te-am auzit eu, tovarășă, azi dimineață, râse el greoiu, ca și cum ar fi făcut o glumă. Apoi reîncepu, monoton:

— Nu merge așa, tovarăși... Astăzi e poporul la cârma Statului... Nu mai e ca pe vremea burgheziei, când ofițerii îi băteau pe marinari...

— Cine-i bate pe marinari pe vasul ăsta? exclamă Nicolau scos din fire. — Dece vorbim degeaba? Cine înjură? Dece pierdem timpul? Ne irosim odihna, tovarășe, ne irosim ore întregi din viață cu vorbe goale!

— Dacă dumneata nu rabzi să fii criticat, zise înțepat Prețiosu, măcar lasă-mă să vorbesc... Pe urmă, poți cere cuvântul...

Nicolau amuți, își șterse sudoarea de pe frunte; părea chinuit. Apoi începu să se uite la perete, cu ochi sticloși. Căpitanul fuma, cu bărbia în piept. Prețiosu vorbea înainte, repetându-se, revenind, mult, mult, obositor de mult... Pricop aproba din cap fiecare încheiere de frază:

— Așa e. Așa e just.

În schimb marinarul care vorbise numai odată, tăcea, înfruntat și străin. După ce se termină totul, târziu, și se despărțiră cu răceală, el, Prețiosu și Pricop rămaseră singuri în odăiță. Prețiosu se întinse și râse:

— Ei, i-am învățat minte pe boierii ăștia...

— Dă-i în pasca mă-sii de lepre, întări dur Pricop, ca și cum ar fi avut ceva personal cu ofițerii.

Al treilea vorbi:

— V'am spus și vă mai spun: nu-i bine! Nu așa ne'nvață partidul frate! — Nu vezi că-i scoți din minți? Dece-i critici fără rost? Numai pe Nicolau trebuia să-l critici, pentru gura lui mare, și să nu uiți că-i un tovarăș cum nu ai mulți!

Dădea din umeri, necăjit, fără să ridice glasul:

— Nu lucrăm bine! Nu ascuți și de alții, Prețiosule! și dumnealui te mai și împinge...

Pricop se ridică și se apropie de el, amenințător:

— Ce vrei să spui, mă?

Cellalt râse disprețuitor:

— Ce, vrei să mă bați? Ia dă-te mai încolo!

— Nu te lua după el, Pricop, zise Prețiosu. Las'că mai discutăm noi și cu dumnealui...

Se 'ntoarse spre cellalt:

— Iar tu, dacă ai ceva, pune problema în ședință de partid. Să te vedem, ai curaj?

— O s'o pun, murmură cellalt.

— Pune-o. Ai să vezi tu! zise Prețiosu. Hai Pricop.

Eșiră amândoi. Cellalt stinse lampa și îi urmă.

Comandantul urca scările spre cabina lui, sub comandă. Se 'ntoarse și spuse peste umăr:

— Tu ești de cart, Nicolau?

— Nu... răspunse Nicolau de pe scară.

— Dece nu te duci să dormi?

— Nu mi-i somn...

Se opriă amândoi și se uitară la marca tainică; se oglindea slab în valuri Calea Laptelui, și focul verde al stelei Sirius.

— Directorul mi-a spus să cer ajutorul partidului. Uite cum arată ajutorul! — mormăi comandantul în umbră. Nicolau răspunse cu o tărie neașteptată, aproape arțăgos:

— Pentru ce-a fost în seara asta, doar n'o să pierdeți încrederea în partid!

Comandantul nu răspunse numaidecât. Apoi vorbi cu o mare oboseală.

— Am robit pe toate mărilor... treizeci de ani. Mi-am văzut în sfârșit visul cu ochii: am ajuns căpitan de cursă lungă; am comandat vase de toate felurile. Și acum am ajuns comandant de fabrică plutitoare care miroase a pește fript și face conserve... și mă dăscălește tovarășul Prețiosu... Stăm bine... bine de tot...

— Nu trebue să gândești așa, zise Nicolau.

— Dar cum? Spune-mi tu cum? Crezi că n'ași vrea să am inima curată, să fiu pe dea'ntregul în ceeace fac? Spune-mi tu cum să gândesc?

Nicolau tăcea. Căpitanul se întoarse brusc:

— Lasă. Nu-i nimic. Noapte bună. Cart bun.

Dispăru în întunericul cabinei, îndărătul perdelei de stofă care atârna în ușa deschisă. Nicolau rămase nemișcat, singur în întuneric. Sus la comandă o lumină slabă aurea geamurile. Îndărătul coșului, ferestrele cabinei radiotelegrafistului, cu perdelele trase, erau luminate tainic, trandafiriu. Tot vasul vibra sub svâcnetul mașinilor și bătaia elicei; Nicolau simțea prin tălpi tremurul înmăbușit al vaporului care înainta.

Dar nu la asta era atent. Nu auzea nici țiuitul slab al vântului în sarrturile de oțel ale catargelor. Se gândea. Căuta gânduri și cuvinte. Nu i se

păreau destul de puternice; dar trebuia să le spuie comandantului. Era datoră lui să i le spună.

Dădu la o parte perdeaua și întrebă cu glas scăzut:

— Tovarășe comandant, dormiți?

— Nu, răspunse cellalt. După voce era foarte treaz. De bună seamă se trântise așa, îmbrăcat, pe canapeaua îngustă, și se gândea și el... dar el, nu era bine cum se gândea...

— Tovarășe comandant, omul ăla nu e partidul. E numai un om. Nu vă pierdeți încrederea din atâta lucru. Nu pot să vă spun mult, nu mă pricep la vorbit; dar credeți-mă că lucrurile o să se limpezească, și o să putem munci cu... cu inimă ușoară.

Vorbea în cabina întunecoasă, fără să vadă nimic decât beznă. Din întinericul acela auzi vocea comandantului:

— Bine, Nicolau... eu aștept...

— Să așteptăm, tovarășe comandant... că lucrurile nu se pot face totdeauna bătând din palme...

— Știu... O să am răbdare...

Nicolau îi ură noapte bună, trase la loc perdeaua care începu să fluture în vântul ușor stârnit de mersul vasului; apoi se duse și se sprijini cu coatele pe copastie*), privind marea întunecoasă care oglindea abia bănuț, licărul steluțelor. Comandantul, da, va avea răbdare; dar era totuși amărît și nefericit că nu comandă un vas care face călătorii lungi, departe pe mări străine. Nicolau simțea că e și la asta un răspuns, și că celălalt n'avea dreptate, dar n'ar fi putut rosti limpede ce simțea. Ii era sufletul apăsător; se uita la marea liniștită, primea în piept aerul curat și viu al nopții și al largului, dar se simțea la fel ca într-o odăiță prea strâmtă, cu tavanul prea jos. Ar fi vrut să sfărâme încordarea asta păcătoasă de pe vas, să schimbe lucrurile. Ce-ai făcut pentru asta, tovarășe Nicolau? Prețiosu ți-a adus aminte mai adineaori că ești membru de partid; dar tu nu ți-ai adus aminte și singur, că ești, și că ai o datorie de împlinit față de partid și față de oamenii de pe vas?

Ba da; știa toate astea, și făcuse ce-i porunceau datorită; dar iată că deodată, nu se arătau nici o urmă; și să fi judecat partidul altfel? Vor rămâne lucrurile așa?

„Nu pot crede“ își zicea Nicolau, cu coatele pe copastie și cu fața răcorită de vânt. „Nu pot crede asta. Le-am spus adevărul; și o să ție seamă de adevăr“.

Asta era credința lui; pentru ea ar fi fost gata să se arunce în mare de acolo, dela opt sau zece metri înălțime; pentru ea, era gata să facă lucruri chiar și mai grele, ca de pildă să se lupte zi de zi cu împotriviți mărunti, viclene, josnice, fără să-și piardă încrederea.

Asta era credința lui; dar nimeni, în clipa asta nu i-o întărea; vântul de noapte era străin, cerul și stelele nu-i dădeau nici un răspuns.

Se urcă la timonerie. Era lumină puțină și tăcere desăvârșită. Nicolaița Constantin, ofițer de cart, făcea niște calcule pe masa hărților. Nu înălță privirea la intrarea lui Nicolau. Secundul se uită la omul dela cârmă: a, da: asta era de cart: marinarul care asistasă în tăcere la „frecușul“ pe care îl trăsese Prețiosu lui Nicolau. Era un bărbat de vreo treizeci de ani, scund și mușchiulos, cu o față cu trăsături liniștite: bun soi de om, îl prețuia Nicolau în gând. Păcat că tace și nu se luptă destul. Arată el împotrivire, dar pe urmă se trage îndărăt și tace.

*) Copastie = marginea punții (covertei)

Omul stătea nemișcat, cu mâinile pe roata cârmei. O fâșie lată de bronz pe roată, și acoperitoarea de alamă a compasului, luceau galben în umbră. Nicolau se apropie de timonier și trase cu ochiul pe cadranul compasului, plin de unghiuri și de cifre. Întrebă:

— Ce curs ții, Prodane? Patruzeci și cinci de grade?

— Patruzeci și trei, murmură timonierul, cu ochii nedeslipiți de cadranul compasului.

Roti puțin cârma, apoi o aduse la loc. Nicolaița Constantin terminase socotelile. Iși scutură bucele scurte, luă un binoclu mare de pe masă și eși afară. Stătu multă vreme rezemată cu spatele de ușorul ușii, uitându-se în beznă. Nicolau știa că fata caută farul dela Gura Portiții, care trebuia să apară din clipă în clipă la orizont, la vreo trei sute de grade. Dar pe el nu-l interesa acum asta. Asta era treaba curentă, de fiecare clipă. Altceva nu-i dădea pace și-l apăsa. Ar fi vrut să vorbească măcar un minut cu Prodan, dar nu-l putea ține de vorbă când omul era la cârmă. Stătu câțva vreme, aprinse o țigare, o fumă pe jumătate, apoi nu mai putu răbda și mormăi ca pentru sine:

— Eu n'o să fiu niciodată de acord cu metodele lui Prețiosu.

Prodan făcu să-i alunece prin mâini spițele roții. Nicolaița Constantin vârî capul pe ușe și spuse:

— Vino ușor la trei sute douăzeci.

— La trei sute douăzeci, repetă disciplinat Prodan, și începu să învârtească încet roata. Apoi murmură numai pentru Nicolau — fata se uita iar prin ochean:

— Aproape nici un membru de partid nu e de acord cu metodele lui!

Nicolau se uită deodată cu atenție la Prodan: cuminte, liniștit, sgârcit la vorbă — și uite ce-i iese deodată pe gură! De unde a găsit în sfârșit curaj? Dar de-aici până la fafte... Nicolau întrebă:

— Și-atunci?

Prodan, nemișcat, cu ochii plecați, urmărea alunecarea liniilor gradate ale cadranului. Puse cârma îndărăt la dreapta, și peste câteva clipe rosti tare:

— Trei sute douăzeci!

— Drept așa, vorbi de afară Nicolaița Constantin.

— Drept așa, repetă Prodan.

Apoi urmă cu glas șters către Nicolau:

— Eu le-am spus tovarășilor dela raionul de partid; acuma ei o să judece ce-i de făcut...

Nicolau rămase cu gura deschisă. Ii atârna țigarea lipită de buza de jos și firul de fum se înălța drept în sus.

Apoi secundul răsuflă adânc și zise:

— Și eu am vorbit cu tovarășii.

De data asta — singura — Prodan ridică ochii pentru o clipă de pe cadranul compasului. Apoi îi plecă iar și dădu din cap.

— Partidul trebuie să știe ce e aici...

Nicolau suflă greu: ei, bine că s'a mai găsit unul! Sau s'or fi găsit mai mulți? Gândul acesta îi pricinui o clipă de mulțumire: dar iarăși recăzu în posomorală: acuma, să așteptăm... altceva nu-i de făcut...

Ieși afară, în întuneric și vânt, și-i ceru fetei binoclu:

— Se vede farul?

— Da...

Prin lentile noaptea devenea cenușie; și un punct roșu clipea la orizont. Cu binoclul la ochi, Nicolau murmură:

— Bine... Acuma o să știm încotro mergem...

Fata se întoarse spre el cu vioiciune și-l întrebă uimită:

— Și fără far nu știam încotro?

Nicolau râse, stingherit:

— Nu... Mă gândeam la altceva...

— A, așa. Credeam că vorbiți de navigație...

— Nu, nu de navigație... de ceva mult mai important, zise Nicolau dându-i binoclul îndărăt. Și repetă:

— Mult mai important... Lucrul cel mai important.

— Care? întrebă fata. Nicolau șovăi; nu știa bine cum să răspundă; n'avea darul vorbirii:

— Cum să spun? Mă gândeam la oameni; la noi, la viața noastră. Înțelege?

Era vădit lucrul că fata nu înțelege ce vrea el să spună. Dar el nu observă asta; era convins că a lămurit-o. Iși vârî mâinile adânc în buzunare și se uită înainte. Vasul vibra și fremăta de efortul mașinilor, apa aluneca spumegând pe lângă coastele lui de fier, și prova se îndrepta spre punctul roșu care sclipea la orizont, cea mai joasă și mai roșie dintre stele.

VIII

Era o dimineată de vară, cu doar câțiva nori albi care se topeau deasupra zării. Cerul era albastru, marea liniștită se netezea spre orizont, unde părea lucie și de un albastru deschis, aproape alb.

Cutterul cu motor sforăia vesel, împrôșcând fum de motorină peste apa limpede; sărea peste valuri stropind spumă și se legăna ușor, neastâmpărat, scriind în văzduh arcuiri scurte cu vârful catargului. Totul era frumos, liniștit și vesel; și așa i se părea și lui Emelian Romanov, așezat în lotcă. Se uită după cutterul care-i remorca (parâma albă de cânepă cădea uneori în apă, apoi se întindea iar, stropind în toate părțile) apoi la flăcări din barcă, Mihail care ședea turcește și înfigea bucăți de zargan*) uscat în cârligele paragatului și Cosma, mare, cu brațele mai groase și mai puternice decât ale unui om obișnuit, care ascutea cu o cute vârful de oțel al cângii. Totul era în regulă: băieți buni, lotcă bună, mare liniștită, motorul Diesel te trage peste valuri blânde, hop în sus, hop la vale! Se întoarse spre cealaltă barcă și răcni:

— Iermolai!

Dintre cele trei capete aplecate asupra cine știe cărei îndeletniciri pescărești — pregăteau și ei paragatul, de bună seamă — unul se întoarse spre el, un cap rotund, roșu, pe un gât gros:

— Ha, bre?

— Iermolai, nu ți-i sete?

Capul îi întoarse ceafa, fără să-i răspundă.

Emelian râse singur, apoi se mai uită odată spre Vest, odată spre larg. În Vest, scădea dedesubtul orizontului o limbă prelungă și joasă de nisip galben; se mai zăreau, parcă ivite din mare, colibe de stuf. Apoi și acelea dispărură. În larg, pe marginea albicioasă a zării, plutea *Steaua din Octombrie*,

*) Zargan = pește mic, bucăți de zargan se pun în cârligele paragatului.

o umbră cenușie parcă atârnată în văzduh, cu clădirile catargelor și bigelor-macarale*) deasupra ei, și scoțând o ciupercă nemișcată de fum. Totul era atât de luminos, marea atât de scânteietoare, aerul atât de curat și de limpede încât Emelian își scoase șapca de pe capul zbârlit și sur, și o trânti de siteică. Ha! Frumoasă zi! Și frumoasă-i viața! O să avem pescuit bun! Asta simțea el; dar spuse altceva:

— Ia uitați-vă la mămica, cum trage din lulea!

Cei doi care lucrau așezați în fundul bărcii, ridicară ochii. Mihail zise fără șovăire:

— Face fum s'o vadă toți și să vie! Se vede dela cincisprezece mile și mai bine...

— Ce, ne adunăm toți la mămica? întrebă Emelian. Știa răspunsul, dar voia să vorbească, se simțea prea bine ca să tacă. Dar flăcăii nu-i mai răspunseră.

Asta făceau: li se dăduse locul de întâlnire, cu o zi și-o noapte înainte, și veneau cutterele cenușii, săltând și uruind pe valuri, cu lotciile după ele, din toate punctele litoralului care se încălzea sub soarele dimineții. Pe măsură ce Emelian se apropia de *Steaua din Octombrie* zărea, în toate unghiurile orizontului, pete cenușii în mișcare: cuttere în drum spre vas.

În sfârșit, motorul încetini și se opri: deasupra lor se înălța un perete înalt din plăci de fier: coasta vasului. Sus, deasupra, cu coatele pe copastile îi priveau oamenii de pe vas.

— Uite-i cum stau ca vrăbiile pe firul de telegraf! strigă Emelian.

— Noroc, tovarășe inginer! Noroc, tovarășe Nicolau!

Împrejurul lor, alte cuttere și alte bărci jucau pe valurile moi, rotunde, străvezii. Mecanicii în chiloți de baie, cu trupuri mușchiuloase arse de soare se chemau dela un cutter la altul; pescarii, în picioare în bărci, îi recunoșteau pe prieteni de-ai lor, dela Mangalia sau dela Sfântu-Gheorghe:

— Suleiman! Ce faci, bre? Tifon! Ai venit, mă? Ce facem? Prindem ceva?

Suleiman era un pescar uscățiv, încins strâns cu un brâu de lână. Roti ochii albi într'un obraz întunecat, și-și arătă dinții.

— Pe naiba o să-l prindem! râdea el.

— Pe naiba o să-l prinzi tu! răcni vesel Emelian; ai să-l prinzi. ai să-l afumi și ai să-l mănânci tot tu! Toadere, prindem azi ceva?

În picioare pe ciocul bărcii, legănat de valuri în sus și în jos, cu mâinile în șolduri și șapca pe ceafă, Emelian stătea la taifas cu oricine se afla într-o depărtare nu mai mare de o sută de brațe. Avea plămâni pentru așa ceva; altul n'ar fi putut. Deodată însă întrerupse o convorbire cu un om dela Sfântu-Gheorghe, și rămase împietrit, cu ochii țintă. Pe coasta vasului, pe scara de piscă, plasă de parâme cu ochiuri de câte un pas, se cățărau, umăr la umăr vreo patru-cinci bărbați desculți, din care trei erau goi până la brâu și arși de soare. Unul din ei îi era prea cunoscut lui Emelian: cine are un spate atât de lat? Cine se cațără greoi și repede pe scara de frânghie, ca un urs pe copac? Cuprins de o mare frământare, sări în fundul bărcii:

— Mihaile! Cosma! Puneți babaicile! Hai!

Cosma se uită mirat la el. Cangea ascuțită lucea lângă piciorul lui. Acuma, Cosma ascutea un cuțit lung, și n'ar fi vrut să fie tulburat până nu-l face ca briciul.

* Bigă = catarg mai mic, care servește de braț de macara.

— Haideți, măi, după Iermolai!

Cu un zâmbet răbdător (trebuie să-i faci plăcerea unchiului Emelian, are și el ciudățeniile lui, ca orîșicare, uite, are el ce are cu Iermolai...), flăcăii puseră vâslele și porniră. Lipiră barca de alte trei legate una lângă alta — mai îndărăt, de-a-lungul, mai erau altele, stropite uneori de scursura neconținută a pompei care țâșnea din coasta vasului — și se cățără după Iermolai.

Puntea era plină de pescari ce vorbeau toți în același timp, de muncitori și muncitoare dela fabrica de conserve dinlăuntrul vasului, de marinari în pantaloni scurți și cu brațele tatuete; se iveau de pretutindeni oameni care căutau pe cineva, strigau la întâmplare:

— Nea Marinică! — apoi, neprimind răspuns, se întorceau în loc și dispăreau în adâncimile vasului, sau pe una din punțile de sus.

Intr'un grup, Iermolai stă de vorbă cu Pricop, care ținea la subsuoară o carte. Roată împrejur, pescarii râdeau. Emelian cu Mihail și Costea se apropiară și ei.

— Tovarășe președinte! spunea Iermolai — Uite, aici te țin! În inimă! Și se isbi cu palma grea peste piept. Pieptul îi sună adânc.

— În inimă! Vino să te pup, frate!

Pricop se feri însă și răspunse serios și binevoitor:

— Ce, parc'ar fi cine știe ce mare lucru. Asta e datoria mea. Poporul m'a ales președinte al sindicatului; înseamnă că eu trebuie să am grije de cum trăiesc și muncesc tovarășii! Nu?

— Așa-i, spuneau oamenii, și se priveau: are dreptate hoțul ăsta de Pricop. N'ai ce zice: are dreptate.

— Așa că i-am spus cambuzierului: dacă avem, dece să nu le dăm oamenilor? Stau acolo sticlele cu sutele, și ei să bea apă chioară? Ei își pun viața pentru popor, tovarășe!

Iarăși încuviințară oamenii: avea dreptate președintele. Pricop vorbea liniștit, cu hotărîre. Om de treabă, Pricop. Emelian Romanov îl împinse cu cotul pe Mihail:

— Uite, mă, ce a ieșit din neamul lui Eftei!

Mihail dădu din umeri:

— Se'ntâmplă... dar mare minune... Să-l mai vedem cîtăva vreme: cu vremea se cunoaște omul...

Emelian era foarte mulțumit de răspunsul lui Mihail: așa era totdeauna Mihail: vorbea ca o carte; atîta minte la un om de douăzeci și ceva de ani, rar se află. De-aceea voise să-l aibe în lotcă. Așa-i: să-l vedem pe Pricop, cu vremea. Deocamdată, după Iermolai! Căci Iermolai, pătrat, legănându-se în mers, a luat-o pe nebagate în seamă spre pupă. Emelian le face semne flăcăilor: „Luați-vă după mine, bre! Să vedeți ceva!”

Ii sclipesc ochii în cap, și-l urmărește pe Iermolai, desculț pe plăcile de fier înfierbântate de soare. Cei doi flăcăi vin și ei, să vadă comedia.

Cambuza este la pupă, sub dunetă; e cam întuneric, și înghesuală; se pot zări de jur împrejur rafturile înalte cu cutii de conserve, marmeladă, zahăr, biscuiți, și, mai la o parte, sute de sticle ce cuprind licori albe, verzi, galbene, portocalii. Cambuzierul e un om între două vârste, cărunț, căruia parcă nitiodată nu-i pasă de ce e împrejurul lui. E mare prieten cu Pricop, cu „tovarășul președinte”. Iermolai stă cu spatele la raftul de sticle. A observat intrarea lui Emelian și a celorlalți, și se preface că se uită la etichetele cutiilor. Cambuzierul crede că Iermolai vrea să cumpere ceva și-l întreabă:

— Vrei să cumperi un săpun de bărbierit, tovarășe?

Iermolai dă din umeri. Nu, nu vrea. Se uită țintă, cu multă demnitate, la o ladă cu biscuiți. Emelian le dă coate celor doi, și se ține din răspuțeri să nu râdă.

— Vrei niște pesmeți? Sau ceva conserve, bomboane, ceva?

Iermolai se scutură, îngrețoșat. Bomboane! Asta-i bună! Nu, nici bomboane.

— Vreo sticlă de lampă?

Emelian scapă un muget înfundat și o sbughește afară. Flăcâii se iau după el. Afară, în soare, lângă o gură de magazie pe ai cărei bocaporți*) e întins un morman de ceapă și unul de cărbuni, Emelian se tăvălește de râs. Deodată amuțește și trage cu urechea. Iermolai a slobozit glas. E jignit și-l muștră pe cambuzier:

— Bine frate, asta-i dai tu unui pescar de larg? Săpun de ras? Sticlă de lampă? Ce să fac cu ea, s'o rod? O să-mi dai mâine-poimâine sirop!

— Avem și sirop, răspunde glasul cambuzierului. Afară, Emelian leșină: auziți, măi, ce nerod e și asta!

— Sirop! isbucnește Iermolai. Sirop să bei dumneata, tovarășe! Mie să-mi dai un rachiu, colea, strașnic!

Tăcere. După aceea, sgomot de dop smuls din sticlă, gâl-gâl pe gât-lejul lui Iermolai. Apoi Iermolai suflă foc:

— Haaah! Ha!

În clipa asta intră Emelian și întrebă naiv:

— Ei, ai cumpărat sticla de lampă?

După asta, răcnete de veselie, pumni grozavi în spinare. Emelian se îndoaie în două de râs, e roșu ca focul și pare gata să explodeze. Ii cheamă martori pe flăcâi:

— Ați văzut, măi? Nu vă ziceam eu? Iermolai, ia mai dă'ncoace sticla de lampă, că e cam afumată!

Flăcâii râd — străini, afară de Mihail; Cosma a dispărut, nu se știe unde — ei râd, iar Iermolai mai trage o dușcă și suflă ca o balenă:

— Haah! Ha!

Cosma se strecurase de lângă Emelian și ceilalți și pornise în cercetare pe vas. Nimeni n'ar fi ghicit că el caută ceva anume, și nimeni nu-l băga în seamă, ceea ce era o mare isbândă a lui. Căci el asta voia: să-l lase în pace toți, iar el s'o găsească pe Lucia. Umbla nepăsător, mare și voinic, cum vezi numai câte un atlet de piatră, făcut de un sculptor; el însă era chiar din carne și oase — carne tare și oase grele — îmbrăcate în haine prea strâmte și prea scurte; din care cauză i se vedea buricul, și cusăturile la subsuori crăpaseră. Dar lui nu-i păsa de așa ceva. Umbla liniștit, cu mâinile în buzunare, călcând cu băgare de seamă cu tălpile goale pe plăcile de fier ale punții. Se uita de jur împrejur, rotindu-și capul sbârilit și nebarbierit dar cu trăsături foarte frumoase, pe un gât gros și mușchiulos care nu încăpea în nici un guler. Și zâmbea mulțumit — avea ceva în privire și în zâmbet ca de copil mic de tot, care zâmbește lumii fără s'o priceapă, așa, pe încredere. N'o vedea pe Lucia. Vedea începutul punții de sus, bucătăria, scările de fier ce duceau în sus, iar deasupra cabina radiotelegrafistului, și mai încolo coșul, și mai încolo, mai sus, comanda, timonieria... Un câine mic, lăptos, lătra în ușa bucătăriei; doi pescari beau apă dela pompa din

*) bocaporți — scândurile mari care acoperă o gură de magazie.

pupă; unul a apărut de undeva de pe mare, sărind deodată peste copastie și strigând în jos, de unde venise, două vorbe turcești, scurte și de rușine. Ii răspund strigăte nedesluite; se aude sgomot de motoare și se zăresc vârfurile catargelor de cuttere care se leagănă, abia mai înalte decât puntea *Stelei din Octombrie*. E mare, mămica! La pupă, pe un colac uriaș de parâme, inginerul Serafim, în chiloți de baie, ars de soare, scoate din mare ceva atârnat de o saulă ce parcă nu se mai termină: Cosma știe ce e asta: e sonda de adâncime, cu care tovarășul inginer cercetează ce e pe fundul mării, nutrețul peștilor, și face schițe, hărți, ca să știm unde să pescuim la anul...

Iar împrejur e marea albastră, nemărginită — de-aici nu se mai vede timba de nisip dela Portița — și cerul albastru, nepătat, și cârduurile de pescăruși care tipă ruginit. Dar Cosma nici nu se uită la așa ceva. El se prefăce că privește nepăsător în jur. Nu, aici n'o va găsi. Atunci, pe puntea din față. Lucrează? E în fabrică? Nu. Uite-o!

O fată scundă și cârnă cu ochi vii, negri, îmbrăcată în salopetă și cu pantaloni suflecați până la genunchi, spăla puntea cu un furtun din cele căroră mașinării le zic manică de apă. Cosma simți că-i bate inima mai tare, și se lumină la față. Se apropie și o chemă:

— Ei, Lucico! Ce faci tu, măi?

— Păzea, strigă fata. Păzea că te ud!

Cosma răsă și intră drept în țâșnitura furtunului, puse mâna pe gura de apă și o stropi pe față, după ce și el ajunsese leoarcă într'o clipă. Luă manica și începu să stropască puntea:

— Așa mă primești tu, mă? Cu duș rece?

— Da! Chiar că așa! răsă ea. Râdea tare, scuturând din cap și micșorând ochii. Costea dădu din cap:

— Ce vorbești? Așa ceva merit eu? Ia gândește-te ce spui; că acum am eu manica!

— Asta meriți! zise ea fără să mai râdă. Costea făcu ochi mari și uită s'o mai pedepsească. Ce-i venise?

— Ce, întrebă el întunecându-se — te-ai schimbat?

— Ba eu nu m'am schimbat deloc... adică nu — poate că m'am schimbat.

El o luă de braț:

— Ia vino mai încoa...

Și o trase mai la o parte, spre copastie. Pe drum, închise robinetul pompei.

— Ce, întrebă fata, vrei să-ți spun cum m'am schimbat? Asta n'o să-ți spun, nici să-mi faci orice!

El se uita la Lucia. Era o fată cârnă, care râdea făcând ochii mici și dând capul pe spate; o fată în salopetă, încinsă strâns peste mijloc și cu pantalonii suflecați până la genunchi. Dar lui i se părea că e în ea ceva care nu se poate spune în cuvinte, ceva care-l făcea să-i vie amețală când se uita la ea — o amețală fericită, de-o mie de ori mai fermecată decât cea care-l cuprindea acum pe Iermolai. I se tulburau mințile când o vedea atât de aproape de el, și râzând așa... Se scutură, ca să-și vie în fire; scutură mai ales din cap. Apoi o întrebă:

— Adică... de ce să te schimbi?

Ea nu se mai uită la el, ci în jos. Se gândea la ce știa numai ea; vedea o întâmplare pe care o știa doar ea. Cosma își pierduse într'o clipită toată bucuria cu care venise la vas. Ce se întâmplase cu fata asta? Se schimbase, da; se schimbase cu totul. Știa ea ceva ce el nu știa și nici nu putea ști vreodată. de mai era și ciudățenia asta?

— Ce, n'am voie? Nu sânt liberă? întrebă ea, înfruntându-l. El se feri să-i răspundă. Ce, să se certe cu ea? Mai bine s'o îmblânzească. O cuprinse de după umeri și o întoarse spre mare:

— Uite...să-ți arăt ceva...

Ii arată marea, jos, sub ei.

— Vezi? Iți aduci aminte, când ne-am uitat noi odată și trecea un banc de scrumbii albastre?

Jos, în umbra înaltă a vasului, marea era pătrunsă de săgeți vii. Spinări subțiri, întunecoase, țâșneau fulgerător; trecea uneori sclipirea unui pântec argintiu. Innotau la toate adâncimile, în toate direcțiile, o mișunare tăcută, dar totuși mai vie decât orice, o foire neastâmpărată de forme prelungi cu mișcări iuți, neașteptate... Câteodată ți se părea că au pierit, că nu le mai zărești, că apa de un verde întunecat, ce se umbrea spre adâncimi, a rămas pustie; apoi îți dădeai seama fără de veste, că sub ochii tăi trec iarăși puzderii de pești în călătoria lor prin straturile reci ale mării.

Când îi arătase fetei cârdurile de scrumbii și-și adusese aminte cum stătuse cu ea tot așa privind alt banc de scrumbii călătore, nu cu multă vreme înainte, Cosma se tulbură și i se înmuie inima. Ar fi vrut s'o strângă în brațe pe Lucia, și încercă, dar ea se feri și se depărtă un pas:

— Șmechere! Imi arăți scrumbii albastre și când colo tu altceva vrei!

Cosma rămase o clipă nemișcat și mut. Apoi vorbi anevoie:

— Va să zică... te-ai schimbat?

— Ce să mă schimb? întrebă ea iar înfruntător. — Parcă ți-am spus ceva atunci? Am stat și noi de vorbă; nu poate fi o fată prietenă cu voi, că voi vă și gândiți numai la prostii.

— Eu...nu m'am gândit la nimica rău, îngână Cosma. — Eu voiam să...

Ea îi tăie vorba:

— Da, dar eu nu vreau. Ce, o să mă silești tu?

Era aspră, dușmănoasă, străină. Ce i s'o fi întâmplat? se întreba Cosma amețit. Fata se duse spre fabrică, chemând-o pe alta:

— Vasilico, hai că a venit ceapa, și nu știu oamenii un' s'o descarge!

Cosma rămase multă vreme ținut locului, apoi se urni greu, cu capul în piept, și se duse la cambuză. Mirat de schimbarea lui, Mihail întrebă:

— Ce-i cu tine, măi?

— Nu-i nimic. Tovarășe cambuzier, dă-mi și mie niște de-ăla... tare!

Imprejur, oamenii vorbeau tare, râdeau, ciocneau. Iermolai nu mai putea vorbi deslușit. Emelian, roșu ca focul, se certa cu Mihail:

— Dece să nu mai beau?

— Că trebue să mergi la sedință!

— Și ce, o să-mi tulbure mintea? Ehehei! Mai trebue putere în rachiul ăsta ca să-mi facă mie rău!

— Te lauzi, te lauzi, unchiule Emelian, și tot eu o să-ți țin locul în sedință! răspundea Mihail încruntat și nemulțumit. — Și-acuma, uite-l și pe țâncul ăsta că a început!

— Ce vrei tu, mă? întrebă Cosma întunecat ca furtuna. — Ce, nu sânt liber să fac ce vreau?

— La asta-ți slujește ție libertatea, lă băut? răspundea Mihail. — Fi-ți-ar a dracului de cambuză, măi tovarășe cambuzier! Asta-i cârciumă ca pe vremuri la noi, în Danilofca!

Cambuzierul răspunse:

— Nu-ți place, nu bea!

— Nu beau eu, dar beau copiii ăștia cu păr cărunt!

— Du-te la partid și la sindicat! răspunse tăios și disprețuitor cambuzierul. Iermolai se isbi în piept din răsputeri; cu lovitura aceea ar fi doborât un bou, dar lui nu-și putu smulge decât câteva vorbe rostite peltic:

— Pejedinte...sindicat? Aiși... în... inimă! Inima mea!

Mihail plecă, râzând cu necaz. Peste o jumătate de ceas îl zări pe Cosma cum iese clătînându-se.

— Măi, Cosma! Ce-i cu tine! Ce te-a apucat?

Cellalt făcu un semn nedeslușit cu mâna și se depărtă. Mihail îl mai zări de departe cum se urcă pe acoperitoarea de prelată a unei bărci de salvare, și se întinde acolo, sub prăbușirea de flăcări a soarelui de amiază.

Mihail uită de Cosma până după amiază. Avea alte griji: vedea cum stau oamenii de pomană pe vas; unii își făceau veacul la cambuză, unde. Iermolai nu se mai putea ține pe picioare, dar în schimb Emelian râdea mai vesel ca nici odată, și nezdrușinat de rachiu; alții ședeau în lotci, tăiau felii diu pâini mari, rotunde, și mâncau agale stând la taifas; motoristii de pe cultere se scăldau în mare, sau spălau punțile, sau jucau table, și totul era însoțit, liniștit, un fel de lene și fericire nătângă plutea pretutindeni. Mihail se sbătea, vorbea înfierbântat cu alți pescari:

— Ce facem? Cât mai stăm? Pierdem ziua întreagă!

Intr'o vreme Emelian Romanov ieși din cambuză și întrebă și el, răcnind mult mai tare și mai vesel decât era nevoie:

— Hei, fraților! Când e plecarea?

Cu el de braț, Mihail se duse la inginerul Serafim; omul le răspunse supărat, cu ciuda neputinței:

— Ce vreți? Nu putem începe ședința, că tovarășul Prețiosu e într'altă ședință și nu-l pot scoate...

— Pierdem o zi, tovarășe inginer! răcni Emelian cu o mulțumire neîncreștinată de ceea ce spunea.

— Da, pierdem! Și ce te bucuri așa?

Emelian făcu ochi mari:

— Ba nu mă bucur! Nu se bucură nici un pescar... Ce, că bem? Bem de plictiseală, tovarășe inginer... Hai, zău, dați-ne drumul...

— Cum să vă dau, omule? răspunse chinuit inginerul. Nu se poate! Trebuie să fie de față și tovarășul Prețiosu când o să stăm de vorbă...

Pescarii dădură din umeri: ce să-i faci? Dacă trebuie, trebuie... Emelian se duse iar să bea, iar Mihail îl zări pe Cosma, întins la soare, cu fața în sus. Obrazul îi era roșu, ars, ca de foc. Stătuse în soare toată amiaza. Când îl scutură cellalt, se ridică, buimăcit. Il durea capul îngrozitor, de băutură și de soare, și îi era rău.

— Lasă-mă, mormăia el, gemând la fiecare junghiu pe care îl simțea în creeri.

— Hai! Ce, vrei să mori aici? striga Mihail. În sfârșit isbuti să-l urnească din loc. Cosma îl urmă câțiva pași apoi se opri, cu ochii ținți:

Pe puntea din spate, unul din marinari, așezat pe o gură de magazie, cânta din acordeon; iar la cântecul lui jucau două sau trei perechi. Fetele erau muncitoare dela fabrică; două din ele rămăseseră în salopete, cu pantalonii suflecați. Una era Lucia. Dansa cu un flăcău care purta o frizură bogată, o adevărată coamă blondă, ondulată și buclată, ce se mai prelungea pe obraji și printr'o pereche de „cotleți“. Acordeonistul nu știa niciun cântec până la capăt; la mijlocul fiecăruia se oprea și-l schimba; dansatorii

protestau, numai Lucia și cu cavalerul ei nu se sinchiseau și dansau pe orice cântec. Dintre privitori unul strigă cu admirație:

— Io-te-l bă pe Lae cum le dansează! Halal de tine, Lucico!

Lucia râdea fericită iar cavalerul cel frizat dansa cu gravitate, țeapăn și netulburat.

Cosma rămăsese înlemnit, privindu-i. Va să zică, asta era! Nu încăpea nicio îndoială: era limpede de tot, când o vedeai pe fată cum râde și-l privește pe Lae făcând ochii mici și se lasă ținută în brațe...

— Hai, măi! zise Mihail, care nu știa ce se petrece în clipa asta cu Cosma.

Cosma nu răspunse, dar îl urmă supus. Clătina din cap, râzând singur, cu amărăciune: asta era, vasăzică; asta era toată taina...

— Ce e cu tine, măi? Dece faci așa? întrebă Mihail.

— Mă doare capul.

— Vezi, dacă ai stat în soare? Tu ești de vină.

Abia seara se întruniră responsabili de brigăzi ca Emelian sau Iermolai, cu inginerul Serafim și cu Prețiosu. Erau vreo cincisprezece bărbați, oameni de toate felurile, de toate vârstele, negricioși sau bălani ca spicul de grâu, bărboși sau rași, cu ochi ca marea când e liniștită, ca marea când bate vântul, sau căprii și limpezi; da, tot felul de oameni, și chiar și unul cu hainele ude learcă, de parcă atunci ar fi fost scos din apă: Iermolai însuși. Inginerul ridicase din sprâncene:

— Ce-i cu dumneata, tovarășe Iermolai?

Iermolai avea ochii sticloși și vorbea cu oarecare oboseală:

— Am... m'au udat cu... un furtun.

Fără să mai întrebe nimic, inginerul urmasă să vorbească. În colțul lui, Emelian Romanov se cutremura de râs sugrumat: El știa că Iermolai trebuise pus sub pompă și apoi ținut cu forța acolo de patru oameni ca să-și vie în simțiri. El, Emelian, n'avea nevoie: nu i se tulbura capul niciodată. Acuma asculta, atent, ce spune inginerul, și se uita la el, întrebându-se de ce o fi omul ăsta atât de amărît? Ascunde el bine, dar nu-i poate ascunde lui Emelian Romanov, care a văzut multe și nu-i prost nici când a băut ceva...

— ...și ținând seama că se apropie sărbătoarea poporului nostru, tovarăși, spunea inginerul, ar trebui să începem întreceri socialiste între brigăzi, în cinstea zilei de 23 August. Fiecare din noi știe ce înseamnă ziua eliberării patriei noastre de către glorioasa armată sovietică; s'o cinstim prin rezultate cât mai mari în producție...

Oamenii se priviră. Unul cu părul bălai și o barbă scurtă galbenă ca grâul copt, ridică mâna. Emelian Romanov clipi din ochi: aha, comuniștii sânt mereu primii la chestii de astea. Țsta, Luca Gheorghe, o ia totdeauna înainte. Stai să te vedem dacă i-o iei înainte și unui lup bătrân ca Emelian Romanov.

— Eu, tovarășe, spunea Luca Gheorghe, și cu brigada mea o să dăm de două ori norma până la 23 August!

Romanov vorbi și el:

— Iar eu mă iau la întrecere cu el, și scot o sută douăzeci la sută peste normă!

— Așa, bravo, zise inginerul, la fel de întunecat ca și până atunci. Cine mai cere cuvântul?

După ce inginerul scrisese pe o foaie de hârtie toate angajamentele,

Prețiosu, care stătuse nemișcat într'un colț al mesei, cu țigarea lipită de buză și clipind să nu-i intre fumul în ochi, începu să vorbească și el:

— Tovarăși, zise el cam pe nas: întrecerile astea trebuie să arate, tovarăși, ce conștiință are colectivul nostru; trebuie să arate că noi construim socialismul; lucrăm tovarășe, pentru popor! Noi iubim poporul, tovarășe!

— Da, da, încuviință Emelian Romanov. Ar fi vrut să priceapă ce spune tovarășul ăsta, dar nu putea.

— Și, tovarăși, să nu fie întreceri numai așa, pe hârtie! Să fie întreceri concrete, să se vadă rezultate!

Emelian întrebă, curios:

— Da, dar cum să se vadă?

— Stai, tovarășe: iei cuvântul după aceea. Noi, tovarășe, construim socialismul...

Și urmă așa, mult, după obicei. Inginerul părea mai sdrobot ca oricând. Emelian asculta și nu pricepea. „Tot sânt prost“, se gândea el, sau nu mai țin la băutură ca în tinerețe. Păcătoasă treabă. Când nu mai ții la băutură, trebuie să o lași...”

Dar la sfârșit tot nu se putu opri și întrebă:

— Dar cu întrecerile cum e, tovarășe?

— Întrecerile, răspunse Prețiosu, trebuie să fie concrete, nu pe hârtie, ele sânt o metodă, tovarășe...

Atunci se auzi iar glasul lui Luca Gheorghe, cel cu bărbuța bălană:

— Emelian întreabă cum le controlăm noi, tovarășe... Adică, cum să nu moară întrecerea...

— Asta, răspunse Prețiosu, asta nu trebuie să se întâmple!

— Bine, știm noi că nu, că nici nu vrem să se întâmple; dar cum să facem?

— O să se afișeze rezultatele la 23 August; o să fie un tablou de onoare! Mai e vreo întrebare?

Din felul cum rostise Prețiosu aceste cuvinte, înțelesesă toți că nu mai trebuiesc puse întrebări. Se ridicară și eșiră, înghesuindu-se în ușa careului cu scaune de pluș roșu, în care se ținuse ședința. Pe ochiurile rotunde ale ferestrelor deschise venea o adiere care făcea să fluture perdelele roșii.

Afară se despărțiră. Emelian îl întrebă pe Luca Gheorghe:

— Măi, tu poți să-mi spui cum e cu întrecerile? Ce-a vrut să spună?

— Nici el n'a priceput bine. Noi să-i dăm înainte și să ținem noi socoteala. E bine?

— Ai carnet? întrebă Emelian în loc de răspuns.

— Am.

— Și eu am! Ținem socoteală! Care pe care!

— Care pe care!

Ultimile cuvinte le schimbă coborînd alături, umăr la umăr, scara de piscină. Imprejur era noapte. Un reflector al vasului lumina marea, care se mișca alene, verde ca otrava; dincolo de cercul de lumină, totul era beznă.

Emelian sări în barcă:

— Haideți, măi; plecăm.

Răcni spre cutter:

— Ghiță! Pornește motorul, că plecăm!

Din fundul bărcii, Mihail întrebă:

— Cum a fost?

Emelian îi povesti; se opri mai ales asupra celor două nedumeriri ale sale: ce-o fi având inginerul de-i așa de amărit, și ce-a vrut să spună Prețiosu despre întreceri. La întâia, Mihail răspunse scurt:

— Ce să aibă? Merge prost producția, și el răspunde, nu tu!
Emelian rămase pe gânduri. Da, se prea poate... Din barca de alături, se auzea glasul gros al lui Iermolai, care bodegănea:

— Am pierdut o zi de pomană și ne-am îmbătat ca porcii...

— Tu te-ai îmbătat! strigă Emelian arțăgos.

Mihail îl trase de mână:

— Ia zi: și cu întrecerile, ce-a zis? Cine răspunde de ele? Cine le organizează?

Emelian se scărpină după ureche:

— Măi... n'a prea vorbit de așa ceva...

— Da, îngână mai mult pentru sine Mihail. Apoi mormăi: — Aici trebuie scuturat cineva bine, măi frate...

— Ce? Ce spui? întrebă Emelian.

Cellalt nu răspunse. Era supărat: știa Emelian când e supărat flăcăul ăsta. Și Emelian era nemulțumit, i se părea că ar fi putut face ceva, și n'a făcut, și că lucrurile o să meargă prost; producția, da, era slabă...

Dădea el, Emelian; dădea Luca Gheorghe; dădea Iermolai; dar erau zeci de bărci: parcă numai pe ei doi-trei-patru se sprijinea producția?

— Ce e cu ăsta? Doarme? întrebă el arătându-l pe Cosma întins pe jos.

— Nu... Nu știu ce are... O fi bolnav...

— Nu sunt bolnav, răspunse Cosma, scurt.

— Dacă nu ești bolnav, pune mâna pe babaici! porunci Emelian.

Cosma se întoarse pe partea cealaltă și nu mai mișcă. Mihail șopti:

— Lasă-l în pace. Are ceva... nu știu ce...

Poftim: și ăsta, care are ceva! Emelian puse vâslele la locul lor și începu să împingă coasta de fier a vasului. Trebuiau să se îndepărteze. Pe când începeau să vâslească, îl mai auzi pe Iermolai:

— Se îmbată ca porcii, în loc să muncească...

„Poftim, se gândi el, încă nu i-a trecut; om de mâna întâia, și uite-l în ce hal e... Ce dracu e cu noi?“ se întreba Emelian vâslind. Se simțea necăjit amărît, mânios. Dar nu pricepea bine ce se întâmplă. Ce-i de făcut?

Ghiță, de pe cutter, le dădu o pară de remorcă; și cu barca lor și încă alte două după el, cutterul porni în beznă. În curând, luminile *Stelei din Octombrie* rămaseră în urmă; peste două ore, pieriră la orizont. Ascultând fâșâitul apei, Emelian ședea pe sitelcă, și vântul stârnit de viteza cutterului îi mângâia fața aspră, care începea să îmbătrânească. Era un om deștept, ager, cu capul limpede; niciodată nu se simțea la largul lui când nu înțelegea ce se întâmplă. Și-acum, Cosma zăcea la picioarele lui, fără să fie bolnav; se pierduse o zi pentru o ședință din care plecase mai încurcat ca înainte; oamenii erau nemulțumiți, Mihail rostise amenințări nelămurite... ce era asta? Lucrurile sânt mai întunecoase decât beznă, se gândea Emelian, șezând pe sitelcă, cu mâinile pe genunchi. Apa fâșâia și clipoceă împrejur; pe cer, în întunericul dinspre mieznoapte, căzu o stea, și se stinse. „Asta a căzut în mare“ se gândi Emelian. „Să cadă“, adăugă el în sine cu dușmănie, și, ca să-și descarce necazul, înjură — în gând — steaua căzută.

IX

Pe vremea când brigăzile de lotci se depărtau spre toate unghiurile orizontului, când pe toate cutterele, motorști obosiți își sileau ochii să vadă prin întuneric și cadranul slab luminat al busolei le arăta direcția de marș prin noapte, — la ceasul acela pe vas totul se liniștise; afară de oamenii de cart la timonerie și la mașini, toată lumea dormea.

Nicolița Constantin știa că are să intre în cart la miezul nopții, și n'avea somn să mai doarmă până atunci; mai era puțin, de altfel. Eșise din cabina strâmtă și înăbușitoare; acuma stătea sprijinită cu coatele de copastie; vântul ușor al nopții îi răcorea brațele goale și gâtul și fața, și după căldura zdobitoare a zilei, acru era parcă mai proaspăt.

Acum, ar fi fost pe *Frederich Engels*, tot vasul ar fi vibrat sub bătaia mașinilor, și prova ar fi despicat apele spre Odessa, sau Istambul, sau Gibraltar... În fața dorului de ducă care o cuprinsese, se muștră singură: „Și aici ar fi bine, dacă ar merge treaba cum se cuvine...” Oftă, nemulțumită. Era singură, ar fi vrut să stea de vorbă cu cineva, cu un om care să gândească și să simtă la fel...

Cineva se apropie, fumând. Se vedea o umbră întunecoasă și punctul roșu al țigării aprinse. Omul se sprijini cu coatele de bara de fier, lângă Nicolița:

— Ce faci, tovarășe of trei? Întrebă el cu o veselie ostenită. Era inginerul. În loc să răspundă la asemenea întrebare de prisos, Nicolița îl întrebă la rândul ei:

— Eu ca eu — dar ce faci dumneata? Le-ai dat drumul pescarilor?

— Le-am dat... Mă'ntrebi ce fac? Aștept să intru în pușcărie...

— În pușcărie? Dece?

— Dece... Foarte simplu: Statul așteaptă dela mine să dau tot mai multă producție, din lună în lună, tot mai multe conserve, tot mai mult pește proaspăt... Și eu nu dau. Incerc eu să spun că am scos cincisprezece la sută peste...

— Păi... e bine cincisprezece la sută peste!

— Cum să fie bine? Față de capacitatea fabricii, și față de cât pește e în mare, și față de cât s'ar putea pescui, cincisprezece la sută e bătaie de joc! Ar trebui să dau o mie la sută! Și după două luni să scriu ministerului să mărească de zece ori cifrele de plan!

Oftă și aruncă țigara în mare.

— Asta e. Astea sânt posibilitățile, iar eu nu fac nimic.

— Dece?

— Nu știu. Nu merge. E ceva care ne împiedică pe toți. Pescarii au bună voință, și totuși nu le-am putut explica, nu știu cum să le explic ca să-i conving... Sindicatul nici nu există... Prețiosu parcă e în lună... și pierdem zilele, una după alta...

— Ei, lasă, de data asta o să fie mai bine...

— Nu... Eu cred c'o să fie mai rău, murmură inginerul și-și aprinse o țigară. La flăcăra chibritului, Nicolița îi zări fața tinerească, trasă, neabărbierită. „Dece s'o fi lăsând așa? Să facă și el ceva, să spargă cercul ăsta de neputință și de zăpăceală. Nu — nu poate. Un om singur, nu poate.”

Și totuși, simțea o nemulțumire tainică față de inginer. În loc să se văicărească, dece nu încearcă ceva îndrăzneț, să se ia la trântă cu greutățile? „Ușor de zis”, își răspundea tot ea: „dar matala ai făcut vreodată în viață așa ceva?” Da, făcuse, când de-abia ieșită din liceu, plecase de-acasă, dintr'o casă liniștită de medic din provincie și ajunsese în trei ani ofițer de marină. Dar ce i se cere acuma inginerului, e mult mai greu: trebuie să urnească sute de oameni. E mai greu, e mai greu; dar — dece nu îndrăznește?

Nici ea nu-și dădea seama cât durase tăcerea dintre ei, până-l auzi pe inginer murmurând:

— Ei... noapte bună.

— Noapte bună.

Il urmări cu ochii cum se depărtează și dispare, umbră descurajată și ostenită. Cineva vorbea lângă ea:

— Il înțeleg eu pe tovarășul inginer, săracul... Câtă răspundere are!

Fata se aplecă să se uite mai de aproape la cel ce se opri lângă ea. Apoi, ca și cum ar fi fost desamăgită recunoscându-l, privi iar valurile întunecate ce se mișcau alene pe lângă coasta vasului. Nu spuse nimic. Noul venit urmă, tot așa de liniștit:

— Sânteți supărată pe mine, tovarășă Nicolîța...

— Ba nu sânt deloc, răspunse ea cu nepăsare și cu oarecare răceală.

— Ba sânteți. Eu cunosc oamenii; totdeauna știu ce gândește fiecare...

— Eu ce gândesc acum, tovarășe Pricop?

— Vă gândiți: ce vrea dela mine tâlharul ăsta? Cu ce scop a venit să mă bată la cap?

Fata râse ușor:

— Păi dacă ți se pare că gândesc așa, de ce n'o iei din loc și mă lași în pace?

— Fiindcă n'aveți dreptate, murmură Pricop insistent și cu o blândețe neașteptată. Se apropie de ea și urmă:

— Vedeți, și Prețiosu și eu, și ceilalți tovarăși, trebuie să facem să se urmeze linia partidului... ..

— Linia partidului e ce faceți dumneavoastră? întrebă ea cu neîncredere fățișe.

— Păi sigur, râse Pricop: aici pe vas, noi sântem partidul... Haha: știu ce vă gândiți și acum; nu face nimic, nu face nimic, eu nu mă supăr...

Li puse mâna pe umăr:

— Dar nici dumneavoastră să nu vă supărați... nici tovarășul comandant....

Și repede, adăugă cu glas șters, scăzut, ca din întâmplare:

— Dânsul s'a supărat? V'a spus ceva?

— Nu mi-a spus, dar vai de sufletul lui, ce simte el! răspunse Nicolîța. Deodată se opri: își dăduse seama că Pricop o descoase; cu glasul lui prietenos, îi adormise atenția, o păcălise, și acum vroia să afle dela ea ceva anume. Pricop murmură:

— Il înțeleg eu pe dânsul... Are multe griji... multe necazuri... și ce zicea, după ședință?

Nicolîța nu răspunse. Pricop mai zăbovi o clipă, apoi tuși încet. Pe cer căzu o stea cu dără lungă, verzuie. Pricop mormăi:

— Bătrânii spun că e o carte în care scrie că 'n vara asta o să ploaie pietre mari...

Fata tăcea și mai departe. Deodată spuse repede:

— Trebuie să mă duc sus: eu vin de cart.

Se urcă sprintenă pe scări. Pricop rămase cu ochii după ea; apoi, cu o ultimă privire aruncată mării întunecate și cerului, se depărtă agale, bocnind din galenții lui de lemn.

Sus, la timonerie, Nicolau, zbârlit și cu o țigară în colțul gurii, îi arăta Nicolîței pe hartă:

— Uite, noi am derivat în timpul zilei până aici. Curenții sânt tari, măcar că n'a fost vânt. Ei, acum ajunge să faci două ore de marș la optzeci de grade, și ai să fii aici. Asta-i tot.

La cârmă, Prodan, nemișcat, stătea cu spatele la perete, așteptând

să înceapă. Nicolîța îi ură noapte bună lui Nicolau. Când acesta ieși afară, ea îl urmă și-l întrebă:

— Tovarășe Nicolau....

— Hăi.

— Tovarășe Nicolau... ce fel de om e Pricop ăsta?

Nicolau tăcu. Apoi întrebă:

— Da' dece?

— Nu știu... Mi se pare că l-am cam repezit...

După un timp, veni și răspunsul lui Nicolau:

— Dracu' să-l ia... dar mai rău e Prețiosu. Bună seara.

Prețiosu umbla în clipa aceea cu mare băgare de seamă printre colacii de parămă de pe dune. Invelite în pături, câteva din fetele dela fabrică dormeau aici, la aer curat. Valurile din adânc legăneau ușor pupa vasului: o înălțau spre stele încet, prelung, apoi o lăsau să recadă, alene...

Prețiosu se aplecă deasupra fetelor liniștite, care păreau curate și proaspete în lumina slabă a stelelor. Când o găsi pe cea pe care o căuta, se opri și se lăsă ușor jos lângă ea. Genunchii îi trosniră. Prețiosu o apucă de umăr și șopti:

— Lucico...

Fata deschise ochii. Păreau mai mari și mai negri decât ziua. Mai negri, cu o privire care venea de departe, din somn, dintr'un vis. O privire frumoasă și sălbatică. Fata șopti:

— Cine e?

— Eu sânt... Sst... încet!

Fata svâcni și se ridică într'un cot:

— Dumneata ești, nea Ștefane?

El se apropie de ea, până fata îi simți răsuflarea care trăznea a rachiu:

— Măi, puiculito....

Lucia îl îmbrânci și se dădu îndărăt:

— Fugi, nea Ștefane! Pleacă de aici! O să te spun...

Se opri. Cui putea să-l spuie?

— O să te spun tovarășului comandant!

Prețiosu chicoti, înveselit, și dădu s'o ia în brațe; ea se trase îndărăt, lovindu-se de cea care dormea lângă ea în partea aceea, și care mormăi prin somn. Din partea cealaltă, o voce trează întrebă:

— Ce-i? Cine e?

Lucia se trăsese îndărăt din fața lui, și-l privea cu ochii aceia întunecați și sălbatici; și trezise lumea, ca să-l facă de râs. Prețiosu se ridică, șoptind:

— Am să te 'nvăț eu minte. Ți-arăt eu ție.

Se adună de pe jos, și plecă repede. Una din fete se ridicase în cot și se uita la el. „Nu face nimic: o să zic c'a fost altul: așa, fără lună, nu poate spune sigur c'am fost eu“, se gândea Prețiosu, umblând desculț pe punte. Fierbea de tulburare. Se duse să bată la ușa cabinei lui Pricop:

— Pricop! Dormi?

— Ce e? întrebă Pricop. — Tu ești? Intră, că-i descuiată ușa...

Prețiosu intră. Înăuntru era beznă, și mirosea a fum de tutun și a sudoare. Se așeză pe marginea patului și începu să-i povestească lui Pricop pătania de adineaori.

— Măi, și m'a scos din minți, măi, șoptea el înfierbântat. Nu știu ce să mă fac. — Ajută-mă tu, Pricop; spune-i ceva; promite-i că....

— Las' că știu eu ce să-i spun, mormăi Pricop adormit. — Te înțeleg eu... O să-i vorbesc eu...

— M'a amenințat cu comandantul! izbucni Prețiosu.

Pricop râse liniștit.

— Ii arăt eu comandantului! bodogănea Prețiosu. — Le arăt eu la toți boierii ăștia. Ce, dacă sânt ofițeri și au studii, sânt mai mari ca mine?

— Trebuie să-i pui la locul lor, murmură Pricop; trebuie să-i înveți minte, să respecte partidul, fir'ar mama lor a dracului. Lasă, ce-ți pasă ție de comandant. Tu ești un om care se ridică, ai să crești în muncă, măi Ștefane, de-ai să te miri singur. De exemplu: acum un an erai secretar?

— Nu eram, zise Prețiosu mai îmblânzit.

— Ei... la anul, poate că ești mai sus... în comitetul raional! Dece n'ai fi?

— Ei, asta-i bună, se împotrivi Prețiosu. Fii serios.

— Ba tu să fii serios! Ce, nu se poate?

Prețiosu dădu din umeri cu demnitate (numai el știa, în bezna din cabină):

— De putut, se poate...

— Vezi? Cât despre putoarea aia mică, n'ai grije. Eu te înțeleg. Am să vorbesc cu ea. Are și ea dreptate: dai buzna peste ea, cu alelalte acolo... O înțeleg și pe ea. Pe toți vă înțeleg.

Lotca mirosea tare a pește; mâinile lor miroseau a pește; apa din fundul lotcii la fel; dar pescarului nu-i e urît de mirosul acesta, care înseamnă că treaba merge bine. Jos pe scânduri, între crivace, calcanii verzui pe o parte și albi pe cealaltă, stăteau teanc, cu gura lor strâmbă căscată. Mihail și Cosma împingeau la vâsle; cămășile li se lipiseră de spinări și li se cam uscase gâtulejul, dar Mihail răbda cu oarecare nepăsare, iar Cosma era cu gândul departe, el știa unde; puteai să-l pici cu ceară și n'ar fi tresărit. Ar fi rămas tot cu ochii plecați și încrunțat de o mânie pe care numai el o înțelegea. Așa că vâsleau în tăcere; barca se legăna ușor, căzând între valurile de cristal verde-cenușiu, svârlind în două părți pânze de apă limpede, sclipitoare; iar Emelian legănat în sus și în jos în ciocul bărcii, cu pieptul lat peste marginea ei smolită, mormăia mulțumit. El credea că flăcăii îl ascultă și că le vorbește lor. Dar ei nici nu-l luau în seamă iar el mormăia către apa ce se umbrea în adâncuri:

— ... bogată, frate. Așa e și toată țara: bogată. Binecuvântată țară; dar și marea, măi copii: uite, când vrea ea să-ți dea: na măi Emelian: na pește, să mănânci tu și ăștia din lotca ta, și să mănânce ai de pe mal care stau și se uită la mine, și se miră ca proștii, ce albastră sânt. Așa sântei voi oamenii: umblați mereu după mâncare: ei, na-vă mâncare, să n'aveți ce face cu ea!

Bodogănind așa, cu ochii încrețiți ca să nu-l orbească fulgerarea soarelui în oglinzile mării, depăna neobosit între degete sfoara udă a paragatului. Cu o mișcare îndemânică înlocuia nada dintr'un cârlig și svârlea iute cârligul în apă; depăna mai departe și zâmbea abia văzut, șiret, valurilor și umbrei verzi din adâncuri.

— Mâncare de lux, tovarășe. Nisetru, morun, câte toate. Te duci la Paris sau la Londra, la restaurant, și le ceri: — Dă-mi un borș de nisetru! — N'avem, răspund chelnerii. — Atunci o felie de morun la grătar; nu la proțap, știu că nu vă pricepeți: la grătar. Ei, iar: — N'avem asemenea delicatessuri, tovarășe.

Iși luă seama:

— Adică nu-ți zic „tovarășe“; „domnule“, îți zic. — N'avem, domnule. Dumneavoastră, veniți din străinătate? Și atunci ce le zici? — Nu, *domnule*...

Și i se adresa paragatului cam arțăgos, și cam de sus:

— Nu, *domnule*! Voi sânteți din străinătate! Eu sânt din Repere, *moriac*, pescar de larg! Hehe! Dac' ați ști voi ce-i aia borș de nisetru, sfrijiților! La noi se pescuiesc soiuri de pește care altundeva nu se mai află: numai în Uniunea Sovietică, și la noi! Na! — Stai! răcni el deodată: în cârlig se sbătea un calcan mare, plin de țepi și de noduri; o cange se înfipse în el, ținându-l să nu scape. Emelian se întoarse spre cei din barcă:

— Cosma! Uită-te ce faci cu cangea aia, măi, că odată nu nimerești și-o bagi în mine! Mai încet!

Cosma răspunse cu o mândrie întunecată:

— Ba nimeresc cu ea unde vreau... Și pe o gămălie de ac!

Emelian apucă peștele de gură, îl scoase din cârlig și-l svârli în barcă. Peștele căzu peste ceilalți, cu un sgomot fleșcăit. Emelian Romanov se întoarse iarăși spre mare și zise:

— La dreapta...

Peste câteva clipe începu iar:

— Așa le-ași spune: — Să veniți la noi, să vedeți mare dușmană, și muncă grea, nu ca la voi...

Mihail, care trăsesese cu urechea, se răsti la el:

— Taci, unchiule Emelian: parcă în alte țări nu-s pescari de larg! Sânt...

— Ca la noi, în Danilofca? Întrebă Emelian fără să se întoarcă și punând o nadă în cârlig: — Uite-al dracului, a mâncat gratis și-a fugit...

— Da, ca la noi, și mai trudiți ca la noi! răspunse Mihail. Da'ei sânt amărâți, că lucrează pentru cherhanagii și pentru negustori cum lucram noi, înainte de Republică...

— Adevărat, zise Emelian și se îngândură. Depănând sfoara cafenie a paragatului, repetă: — Asta-i adevărat. Și ce de cherhanale trebuie să fie: oceanul Atlantic, și oceanul... adică mările alelalte, pe care le mai au ei: ce de cherhanale trebuie să mai aibă, și ce cherhanagii! Și ce negustori! Oameni ai dracului, care te țin de ceafă ca pe pisică și degeaba sgării și vrei să muști, că tot n'ai ce să le faci...

— Pe dracu', zise Mihail. Ai ce să le faci. Ai noștri cum erau? Nu erau ai dracului? Și unde-s ei acum?

Emelian începu să râdă înfundat, viclean:

— Hehe... unde-s ei acum... știu eu unde-or fi? Unde și-au așternut, acolo dorm...

Apoi deodată deveni deosebit de atent; mișcările mâinilor lui se făcură încete, dar tot puternice și sigure. Zărise o umbră prin apă, o lucire de argint, apoi iarăși umbra prelungă. Vorbi cu un glas ciudat, de o liniște nefirească:

— Cosma...

Cosma lăsă vâslele și puse mâna pe cange. Așteptă. Emelian trăgea tot mai repede, tot mai multă sfoară dintr'odată. Se vedea trupul lung ca un fus vânat, care unduia și se sbătea nelămurit printre ape. Emelian trase în barcă sfoara, un braț, două, — trupul peștelui se apropiase — încă un braț de paragat, și-i smulse capul afară, un cap cât o baniță, cenușiu-verzui, cu o gură căscată și un nas ascuțit, triumfiular; ochii mici abia i se vedeau. Morunul începu să svâcnească, să împrăște apa cu coada; trăgea de sfoară; isbi coastele bărcii și loviturile răsunară adânc, a gol, parc'ar fi lovit cu un maiu. Se arcui, se cufundă cu capul în apă, Emelian îl smulse afară, gemând

de sfortăre (sfoara îi tăia palmele). Toate astea într'o clipă. Barca se sgu-duia, apa făşnea în aer, coada peştelui lung aproape cât barca isbea apa şi coastele lotcii. Cosma, cu genunchii puţin indoîţi, înfipse cangea în morun. Grea împunsătură. Cosma era mare, cu umerii grei şi braţele mai groase şi mai muşchiuloase decât ale oamenilor obişnuiţi. Pe pântecul alb al morunului se prelinse o dâră de sânge. Cosma îl lovi încă odată, şi încă odată. Apoi, fără să se mai uite la peşte, puse pe sitelcă unealta însângerată şi veni lângă Emelian să-i ajute:

— Hai, unchiule Emelian... Capul să fie înăuntru, că colo-i greutatea lui...

— Mă înveţi tu pe mine, gemu Emelian cu fruntea îmbrobonată de sudoare. Ştiu eu asta, dar asta are o sute de chile numai în cap...

Il apucară amândoi cu cângi scurte, şi aburcară partea dinaintea peştelui peste marginea lotcii. Morunul se rostogoli în barcă, dar rămase cu coada atârând afară. Mihail luă cangea lăsată de Cosma şi agăţă cu ea trupul peştelui acolo unde se subţiază; îl trase în barcă. Se aşezară toţi trei — şi-şi şterseră sudorile de pe faţă cu braţul şi cu mâneca cămăşii. Se uitară la morun, şi se uitară unul la altul. Emelian zise:

— Două sute, da...

— Poate fi şi un pic mai mult, mormăi Cosma.

Pentru întâia oară de când era trist şi întunecat, vorbise fără să fie întrebat. Zâmbea, mulţumit, uitându-se cu ochii lui limpezi, ca de copil, la peştele care aproape că umplea barca. Emelian îl bătu pe umăr:

— Al naibii să fii tu, Cosma! In inimă l-ai lovit...

Privirea copilărească a lui Cosma se turbură şi chipul i se strâmbă uşor, abia simţit. Păru mai matur, întunecat şi tulbure. Cosma răsă fără veselie:

— Da'unde era să-l isbesc? In inimă, sigur. Ți-am spus că unde vreau, acolo nimeresc...

Apoi căzu iar în muţenia lui de până atunci. Mihail îl privi cercetător şi mirat, dar tăcu şi el; iar Emelian apucă paragatul.

— Mai la dreapta, băieţi... Hai, împinge... O să trebuiască să speli sângele ăsta din barcă, Mihaile...

Şi începu iar mormăiala lui neobosită:

— Bogată mare; noi, ăştia de aici, noi şi Ruşii, şi toţi care sântem prieteni pe aici, avem cele mai bogate ţări, şi cele mai bogate mări...

Mihail îl îndreptă:

— Toate mările sunt bogate! Numai că nu se folosesc oamenii de ele cum trebuie...

— Ei, asta-i! Toate mările sânt bogate! Ai văzut când vine pălămida primăvara? Urlă marea. E un val, de-a curmezişul mării, cât vezi cu ochii, şi clocoteşte, şi spumegă... Toate mările! Ai văzut cum sare pălămida când năvălesc în ea tartorii ăştia?

Şi arată morunul.

— Şi spune-mi tu: morun şi nisetru se află în alte mări? Există icre negre pe lumea asta? Nu există: numai în Volga, bătrâna, şi'n râurile ruseşti şi ucrainiene, şi'n Dunăre, şi'n marea asta, numai aici găseşti peşti cu icre negre. Asta nu-i bogăţie? Hehee, Mihaile, eşti tu un băiat cu scaun la cap cum rar se află, dar despre peşti şi despre mare, să nu-l înveţi tu pe moriacul bătrân...

Mihail răsă oarecum stâjenit şi zise:

— Dar pescarii din Vladivostoc au peşti cu icre roşii! Icre de Manciuuria! Asta ştii?

Emelian puse un peștișor uscat în cârlig și-l privi gânditor, apoi îl aruncă în apă:

— Eu nu zic să ne punem cu ei; față de pescarii lor, noi sântem ca niște copii de școală. Dar lasă, că au început și ai noștri: o avem pe mămica, și alte vapoare mai mici... Ei au fabrici mari, de zece mii de tone și mai mult; dar învățăm și noi; învățăm și noi...

— Ce-o să înveți tu, unchiule Emelian? întrebă Mihail.—Nu vrei să înveți meseria de motorist?

Emelian se încruntă:

— Învăț orice. Ce, vrei să râzi de mine? Uite, am să-ți spun ceva: frate-meu mai mare, Filoftei, s'a înecat când pescuia pentru chiabur. Eu acuma pescuesc pentru Stat, și nu mă mai lasă să mă înec. Așa că dacă-mi cere să învăț ceva, eu învăț!

Mihail vroise într'adevăr să glumească; la răspunsul lui Emelian, se roși și tăcu, stânjenit; apoi găsi totuși ceva de îndreptat la ce spusese Emelian:

— Pentru popor, nu pentru Stat, unchiule Emelian.

Emelian înălță din umerii-i rotunzi și bolovănoși:

— Stat, popor, tot una e! Tot un drac!

— Nu-i drac, răsé Mihail, dar e una. Ai dreptate!

— Vezi? zise Emelian cu o mare mulțumire și mândrie. Nu-s nici eu așa de prost!

Faptul că putuse să-i răspundă lui Mihail, pe care-l socotea cel mai deștept flăcău din toată flota, și pe care-l luase în lotcă anume pentru a se desfăta în asemenea discuții — cu alții n'ai ce vorbi, te plictisești, zicea Emelian — îl umpluse de o mare încântare. Deaceea, deveni aspru și măreț, și își încoronă victoria scoțând din apă un călcânaș pe care-l apucă de gură, îl smulse din cârlig și-l svârli peste morunul cel mare, zicând:

— Na! Pentru stat!

— Pentru popor, răsé Mihail. Emelian se'ntoarse la el și-l dăscăli:

— Adineauri ți-am spus că e tot una! Ești un băiat cu scaun la cap cum rar se află. Dar mai învăță și tu ceva dela ai bătrâni.

Marea era lucie și se pierdea la orizont în asemenea întinderi liniștite și azurii încât nu se putea desluși unde începea cerul. Nori albi, ușori, se înfiripau, se împlineau și se destrămau fără să știi de ce: în câteva clipe norul era în văzduh, plop trandafiriu, apoi se desfăcea în câteva globuri de aburi, și când mai ridikai odată capul, pierise, destrămat în aerul dogoritor. Suflări ușoare, răcoroase, goneau uneori peste ape și apoi totul se liniștea și rămânea văzduh nemișcat și arzător.

La Sud-Est se zăreau un cutter și două bărci: trei puncte negre... La Vest, un punct negru pe oglinda albăstrie: lotca lui Emelian Romanov. El era cel mai aproape de „mămica”: într'acolo, de după rotunjimea globului pământesc, se înălța deasupra apelor o trâmbă subțire de fum: *Steaua din Octombrie* semnaliza; „Aici sânt. La nevoie, mă găsiți aici“

Iermolai nu socotea că are deocamdată nevoie să pornească spre vas. Gol până la brâu, voinic ca un atlet ridicător de haltere, cu nasul lui cârn și roșu și umerii obrajilor roșii și ochii mici și albaștri, Iermolai ședea în barcă și depăna paragatul. Era foarte vesel. Iar veselia lui se trăgea dela cuvântarea pe care i-o ținea un băiețandru de vreo optsprezece ani, care împingea cu mâinile la vâsle. În spatele băiatului, ședea un bărbat

tânăr, cu o față aspră și o bonetă veche de ostaș sovietic înfundată pe ceafă. Acesta rânjea încântat, auzindu-l pe vorbitor.

Subțire, cu fața frumoasă și ochii verzi și părul bălai, cârlionțat, flăcăiașul era foarte supărat, mai ales că Iermolai râdea și părea neatins de ce-i spune. De pildă acum, Iermolai nu găsisese alt răspuns decât:

— Măi, Andrei: tu nu te mai bărbiești, măi? Ți-a crescut barba de-un cot.

Tânărul, căruia în chip vădit nu-i creștea încă nici un fir de barbă, vorbea necăjit:

— În loc să fi om serios, unchiule Iermolai, și să faci ce-ți zic eu, râzi de barba mea! Pasca ei de barbă, unchiule Iermolai — las-o pe ea și vezi de dumneata, că ai început să pescuiești azi la prânz, că azi noapte încă nu erai treaz, parastasul și închinarea ta, unchiule Iermolai! Dă-o în sângele mă-sii de bețivănie! Las-o în paștele și dumnecarea ei de băutură, unchiule Iermolai! Eu am venit aici pe mare ca să muncesc. Precista ei de mare, că am părinți bătrâni pe care trebuie să-i hrănesc, unchiule Iermolai, și tu te ții de beții, sângele mă-tii! Dacă ai venit aici, muncește, nu te ține de beție, sfântul cui te-a făcut! Să știi că nu mai vin cu tine! mă duc cu alt brigadier, și cu tine nu mai vin, te bag în Doamne iartă-mă și gata!

Îl înjura cu multă ciudă, dar într'un fel jalnic și revendicativ, care-l înveselea la culme pe cellalt vâslaș. Lui Iermolai însă îi ajunsese cuțitul la os. Se frământa stingherit. În sfârșit îngână:

— Pe tine ar trebui să te faci sectanții predicator, așa de frumos vorbești... și îndemni pe oameni la fapte bune, într'o vorbire aleasă...

De râs înăbușit, al doilea vâslaș se ghemuia, cu pumnii la stomac. Andrei însă răspunse liniștit:

— Sângele mă-sii de vorbire aleasă: am dreptate, sau ce toarta și strapazanul mă-tii am?

Iermolai se feri de privirea ochilor verzi ai flăcăului care scânteiau ca marea în soarele de amiază, și mormăi:

— Mai taci din gură, că-mi faci greață... om tânăr să vorbească așa spurcat încă n'am pomenit...

— Îți face greață beția de alaltăieri, că te-au ținut patru oameni și ți-au turnat vedre de apă în cap ca să te poți duce la ședință! răspunse băețandrul neîmblânzit.

— Ba nu-i adevărat cu vedrele, se împotrivi Iermolai jignit. M'au băgat sub pompă.

— ... și spurcat e rachiul pe care-l torni în tine în neștire, că înjurăturile mele n'au făcut rău nimănui, da'pe tine rachiul o să te bage în pământ, pământul și steagul mă-tii, unchiule Iermolai!

Iermolai oftă și nu spuse nimic. Se întristase. Trase afară un braț-două de paraga, uitându-se în apă cu jale. Deodată se schimbă la față, începu să tragă repede și vorbe scurt, limpede:

— Ia cangea.

Andrei luă cangea. Iermolai smunci afară din apă capul unui nisetru, și Andrei îl agăță în cârligul de oțel, cu o mișcare fulgerătoare. Apoi toți trei scoaseră cu multă luptă nisetrul din apă. Când în sfârșit îl întinseră în fundul lotcii, sângerat și întors cu burta în sus, și oftară ca să-și recâștige răsuflarea, Iermolai mormăi:

— Acuma de fapt, cu asta de vreo sută cincizeci de chile, am putea să ne ducem la mămica...

Andrei nu zise nimic. Se uită numai odată țintă la Iermolai care clipi repede din ochi și urmă:

— Dar noi o să stăm până la noapte, și ... și dacă e pește, stăm și mâine. Și deodată răzni la al doilea vâslaș:

— Tu ce te răzi acolo ca un prost, Pavel? Că acuma mă strâmb odată la tine, de mă ții minte!

Pavel, cel cu boneta militărească, oftă pierdut, și îngână găuit:

— Nu râd deloc...

Apoi se ghemui după spinarea lui Andrei și se cutremură acolo în chip neînțeles. Iermolai urma să scoată din mare metru după metru de sfoară cafenie, learcă de apă sărată. Mormăi singur, filosofic:

— Te și arde pe gât, rachiul ăsta... Nu e bine făcut... Ho, taci păgânule, nu mai injura! Ce gură spurcată are băiatul ăsta... Și tu ce umbli cu boneta asta în cap, mări? O să te aresteze odată, și-o să umblăm toți după tine să te scăpăm!

— Mi-a dat-o un ostaș cu care am fost eu prieten, zise Pavel, când eram la războiu în Ungaria: Ivan îl chema; Ivan Ivanov, dintr'un oraș Kislovodsc. El mi-a dat-o în dar, s'o am de amintire; și umblu cu ea. N'am voie? Nu-s liber să fac ce vreau?

— Poftim, mormăi Iermolai. Și ăsta are gură. Nu mai poți vorbi cu nimeni.

Și urmă să scoată paragatul. Era mahmur, și îi era greață dela stomac, și mai bine ar fi dormit decât să muncească. Era foarte supărat — atâta cât putea fi el. Dar tocmai asta era: nu putea fi supărat nici mult, nici multă vreme pe oamenii cu care era în lotcă. De aceea, așa cum stătea în genunchi în lotcă, se întoarse la ei, rămase cu paragatul într'o singură mână și cu stânga se isbi peste piept de-l făcu să sune ca o tobă:

— Dracu' să vă ia: mie tot mi-e drag de voi. Uite-aici vă păstrez: în inimă. Dracu' să vă ia.

Apoi le întoarse spatele său lat, și urmă să scoată paragatul.

XI

Nicolita Constantin, ofițer de cart, stătea rezemată cu coatele pe apărătorile înalte de lemn ale punții de cart și se uita cu binoclul în zare, încercând să descopere cutterul numărul 301 care trebuia să se arate acolo, înspre Nord-Vest. Întâi, fusese în partea aceea doar o întindere viorie, o tremurare de umbre liliachii, ca într'un vis; dedesubt lucea nesfârșită, uleioasă, metalică, marea de un albastru-verzui palid, aproape albă; la orizont, se topea în umbrele acelea vinete și catifelate. Orele de cart treceau încet, una după alta, cu căutarea cutterului care se depărtase prea mult, cu calculatul derivei vasului care plutea nemișcat pe ape... Era tăcere. La cârmă, timonierul de cart stătea rezemat cu spatele de peretele alb al timoneriei, și nu se clintea, împietrit. De jur-împrejur era marea largă, nesfârșită, liberă, care se mișca somnoros; dedesubt era vasul cu etajele lui, cu mașinile, cu fabrica, cu cabinele, cu punțile; se ghiceau jos lângă bordul lui săgeți negre, lungite pe apă: lotcile celor care aduseseră pește la fabrică. Pe puntea din față, vinciurile*) cu aburi uruiău din când în când, se auzeau strigăte, semn că o nouă brigadă venise cu pește și-l descărca. Dar toate astea erau oarecum depărtate, veneau de jos, stinse, fără putere. Putere avea liniștea aceea grozavă și largă a mării.

*) vinciuri — mașină foarte simplă care trage de cablurile dela bigă sau de lanțurile ancorei.

Spre Nord-Vest piereau ultimele licăriri liliachii ale amurgului; lumina lor era atât de dulce, încât Nicolița Constantin simțea neplăcut că lipsește și o mireasmă; o asemenea zare ar fi trebuit să trimeată iz de mirodenii și de grădini înflorite. Dar nu se simțea decât mirosul de pește fript, de grăsime de pește și de sosuri, care năvăleau neînvins dinspre fabrica de conserve de sub puntea din față. Nicolița Constantin se obișnuise cu el; dar acum, în astă seară, parcă marea și văzduhul ar fi trebuit să trimeată adieri îmbălsămate de liliac, de regina nopții... De geaba: totul mirosea a pește prăjit, a pește fript, a sosuri...

Cineva se urcă pe scara de fier și stătu în picioare lângă Nicolița, fără să spună nici un cuvânt. Ea mai zăbovi câteva minute cu binoclul la ochi, plimbându-l încet, milimetru cu milimetru, dela stanga la dreapta, și înapoi. Se opri în mijlocul arcului de cerc pe care-l făcea cu binoclul și rămase neclintită.

După câteva clipe omul de lângă ea zise:

— L-ai găsit?

Era glasul comandantului. Nicolița lăsă binoclul și ridică ochii spre căpitanul Haralamb. Înalt, adus din spate, se uita și el, căutând să zărească luminița cutterului. Strângea din buze, ca un om nemulțumit și mâniat. Părea și obosit: altădată nu se lăsa așa din umeri. Dece? Ce-l obosea?

Comandantul întrebă uscat, scurt:

— Altceva?

— Altceva nimic, răspunse fata. La unsprezece pornesc și fac o jumătate de oră de marș la patruzeci și cinci de grade...

Comandantul mormăi, îi întoarse spatele, trecu prin timonerie și ieși pe cealaltă parte de cart. Nicolița îi vedea spinarea lată, într-o cămașe albă: comandantul se uită la cer, la mare. Apoi se întoarse în timonerie; se aplecă spre barometrul din perete; perii albi și ochișorii albaștri îi luciră o clipă. Comandantul oftă, ieși, trecu pe lângă Nicolița fără un cuvânt și coborî, dispărând în întuneric. Ea rămase cu coatele pe apărătoare, uitându-se la cer. Acolo, deasupra mării, plutea ca o nestimată verde, cu ape de foc, cu ape tremurătoare, Sirius. Mai spre stânga ieșea din mare și se înălța pătratul uriaș al constelației Pegas. Luminițele focurilor de poziție ale cutterelor punctau de jur împrejur orizontul. De jos de pe puntea din spate, parcă râdea cineva, sau striga; parcă se auzea și muzică... Dar poate că nu era decât o părere; de bună seamă era liniște pretutindeni, și marea se mișca larg, adormită, molcomă, și era o noapte curată și liniștită... Nicolița Constantin își frământa mâinile: erau asudate. Ar fi vrut să fugă, să plece de pe vasul asta nemîșcat, unde... Ah, oamenii, oamenii, ei strică totul; ei ar putea face totul atât de frumos și de bun, și când colo, chiar ei...

Pe toate punțile era întuneric. Sgomotele stinse care se auzeau puteau fi plesăitul unui val ce se spargea de bordaj, sau răsuflarea unui delfin. Căzu o stea, de-a-curmezișul Pegasului. Apoi încă una, mai depărtată, mai jos. Alunecarea lor mută pe boltă mări tăcerea. Nicolița Constantin își auzea bătând inima. Auzea tic-tacul cronometrului din timonerie.

În tăcerea asta nețărnută răsună un sgomot cu totul neașteptat: ciripitul unei păsări. Nicolița Constantin se întoarse; pe puntea comandantului trecea o umbră. De acolo venea ciripitul. Umbra începu să urce scările, suflând anevoie. Făcu iarăși încet:

— Fiu-fiu-fi! Tiu-tiu-ti!

Era un om bătrân și greoiu, cu părul tuns scurt, perie albă-argintie în jurul unei chelii ca de fildes vechi. Umbla într-o salopetă din cele care pe piept sunt ca un șorț, lăsând spatele și brațele libere; spatele și brațele

noului venit erau goale; se vedea că fusese foarte voinic, dar că era bătrân; și fața îi era a unui om bătrân, care știe multe; în raza de lumină care ieșea pe ușa timoneriei, i se zări și strâmbătura gurii: omul acesta văzuse multe lucruri îndoielnice în viața lui, și îi rămăsese pe gură o schimă scârbită, desamăgită, amară. Se aplecă lângă Nicolița și o bătu pe umăr:

— Ei, copilule... Tiu-tiu-ti!

Nicolița nu răspunse. Bătrânul se uită de jur împrejur peste mare, se uită la cer și oftă:

— Frumoasă noapte... liniștită... dar eu nu pot să dorm... Bătrânețele, de: bătrânețele...

Răsufală adânc:

— Ce nopți sânt prin partea asta a Mării Negre! ce frumusețe, măi copilule...

— Nu-mi mai zice copil, nea Steaga, se împotrivi fata.

— Cum să nu-ți zic, dacă ești? Tu ești copilul meu...

Valurile alunecau alene, rotund. Se făcuse tăcere, parcă vasul plutea în văzduh. Bătrânul mormăi:

— Uito-așa era câte o noapte în laguna dela Maracaibo... Numai că țărmurile erau aproape; țămuri cu păduri negre, nemișcate; nu se clintea o frunză în pădurile alea; nu se mișca nimic, nu se auzea nici un sgomot. Noi eram pe un petrolier al societății „Socony”; mergeam cu viteză mică, luasem și pilot; treceam așa pe lângă păduri; nu mai vorbeam; era prea mare liniștea. Abia mai tropidau motoarele; vibra puntea sub noi; dar tot în tăcere. Auzeam cum se sparg valurile făcute de noi, la o milă depărtare, undeva în întuneric. Pe urmă, începeau luminile: mii și mii de lumini, pe apă: sondele petrolifere dela Maracaibo. Sânt multe în lagună; sânt altele și în păduri; și toate cu reflectoare și cu lumini împrejur. Lumini albe, multe, multe... cu miile; în larg, geamanduri roșii, verzi, și departe de tot, la orizont, luminile unui port: Maracaibo. Ne opream; pilotul aștepta semnal dacă putem intra în canalul navigabil. Așteptam câteodată o veșnicie, așa, în tăcere. Care erau obosiți, se culcau; eu stăteam, uite ca acum aici cu tine și așteptam. Era noapte, cu stele — alte stele: de-acolo se vedea crucea Sudului — și tăceră aia nemaipomenită. Odată auzeai un urlet, de-ți îngheța sângele în vine: un urlet venit din pădure, urlet de fiară; pe urmă iar se făcea tăcere, și iar așteptam...

Tăcu o clipă. Urcară de jos de pe apă glasuri, dela lotcile pescarilor, apoi se liniștiră. Bătrânul mormăi:

— Și atunci veneau pescarii dela coastă în niște bărci de coajă de copac, să ne vândă ce aveau și ei, pește, ouă, fructe...

— Noaptea veneau? întrebă Nicolița Constantin.

Cellalt răsă ciudat:

— Noaptea... și dacă se răsturna vreuna din bărcile alea pe lângă coastă, îi mâncau aligatorii... iar când treceau prin pădure, îi atacau animalele alea care urlau așa îngrozitor, jaguari, sau cum le-o fi chemând... Sondele erau înconjurate cu plasă de sârmă, să nu-i atace fiarele pe muncitori... Muncitorii erau americani... Ăstia, venezuelienii, nu erau primiți să lucreze. Trebuiau să rămâie la bărcile lor de coajă de copac, și la pescuitul lor... și atunci, veneau, săracii... Veneau: ziua, noaptea, când vedeau că a oprit un vas și așteaptă intrarea, veneau... Ce crezi: când te mână sărăcia...

— Ce, așa de mare sărăcie?

Bătrânul dădu din cap:

— Dece nu? Crezi că e raiul pe pământ, la Maracaibo? Hehehei... Tipii dela „Socony” veneau la baruri în Maracaibo și Caracas cu mașini de-alea

de opt metri, care păreau corcitură de avion, cu vitrină de magazin de instrumente chirurgicale... Dansau, beau, trăiau bine; nu-ți mai spun eu detalii, tu ești copil. Iar ăia despuiații veneau prin păduri și cu bărcile la vas, și strigau: *Senor, senor, unos huevos!* Niște ouă, niște pește, nu cumpărați? Erau slabi, buboși, disperați... Vai de steaga lor... ce-i aia disperare? Când nu ai nici un fel de speranță. E prost de tot, steaga mă-sii... Prost de tot...

— Și nu fac nimic? Nu pot face nimic? întrebă Nicolita Constantin, tulburată. Trebuie să facă și ei ceva! Să facă o revoluție!

Bătrânul dădu din umeri:

— Revoluțiile le făcea tot „Socony”. Puneau un președinte, și pe urmă făcea „Royal Dutch” și „Shell” altă revoluție, îl împușcau pe președinte și puneau unul nou. Nu vedeai decât venezuelieni în toată istoria asta; numai că unii luau bani în sterline, alții în dolari... Altminterea erau naționalisti toți, revoluționarii ăștia...

— Dar comuniști nu existau? Acolo nu e partid comunist?

Bătrânul dădu din umeri:

— Eu știu că erau la noi, pe vapoare. Ce era pe uscat, n'ași putea să-ți spun. Ce-ți pasă ție de Venezuela? Dă-o în steaga mă-sii...

Fata oftă și-și frământă mâinile. Până atunci vorbise cu bătrânul doar în șoaptă:

— Nea Steaga... nu știu ce-i pe vasul ăsta al nostru... Uite, când te aud și pe dumneata: lumea-i așa de mare, și-s de făcut atâtea, sânt de dres atâtea, sânt atâtea lucruri mari pe care trebuie să le facem noi... și eu... eu? Știi că de-asta am plecat de-acasă și n'am ascultat de părinții mei — ei voiau să învăț mai departe la universitate — iar eu am venit la mare; trăgeam la fapte îndrăznețe, voiam să fiu alături de oameni... cum să spun... eroici... și când colo, uite: frigem pește și nici măcar treaba asta nu merge ca lumea... Stau pe vasul ăsta, și trece timpul, și pierdem toți săptămâni, și luni...

— Cum adică „pierdem“?

— Da, pierdem! Ce faptă mare se face aici? Nu-i vezi? Comandantul parc'ar fi mort între vii, Serafim, inginerul, e nenorocit, Nicolau, care-i un om atât de bun, e amărît, și pe vas e aiureală, și nimeni nu face nimic...

— Ei nimic... răspunse liniștit bătrânul. Care nimic? Emelian Romanov și Luca Gheorghe și Iermolai și nu mai știu care, mi se pare că Suleiman, au adus toți într-o săptămână, norma pe o lună!

— Da, și de atunci, ce fac? Au mai ieșit în larg? întrebă fata. Nici măcar pescăria asta blestemată n'o mai fac ca lumea! Și comandantul umblă parc'ar fi condamnat la moarte, și ăilalți... ce, parcă dumneata nu vezi? Parcă ar fi scos cineva sufletele din toți și le-ar fi pus în loc aer...

— Aer dela *santină*, de jos, unde se conservă șobolanii morți, răsă bătrânul.

Fata vorbise însă cu asemenea patimă, încât el o cuprinse cu brațul și o bătă pe umăr părintește:

— Măi, copilule... eu le iau mai ușor, că mă gândesc așa: față de ce-o fi trebuind să fie, e prost, dar față de ce am văzut eu când eram mecanic pe *Arabella Robertson* a lui „Socony”... Și, cu o întorsătură neașteptată, termină:

— ...pân'am scufundat în steaga mă-sii și pe *Arabella Robertson*.

— Cum ați scufundat-o? Când ați scufundat-o? întrebă surprinsă fata.

— Care „ați”? Niciun „ați”. Eu am scufundat-o, personal. Dar n'are aface. Îți spun altădată. Asta e: pescarii noștri trăiau cam tot ca ăia cu bărci de scoarță și petrolul nostru mergea unde merge și petrolul din Venezuela... Tu nu înțelegi că pădurile alea, și laguna, și petrolul, și tot, erau

ale ălor slabi și în pieile goale? Era țara lor. Și ce aveau ei din asta? Veneau cu bărcile să ne vândă ouă și *tortillas**), și-i mâncau viermii... Înțelegi? Și la noi, tot așa, rege, lovituri de stat, generali, ca la ei, și sterlinele și dolarii, și „Royal Dutch“, și „Socony“...

Își trase răsuflarea. O ținea în brațe într'adevăr ca pe un copil, și o legăna ușor:

— Ei, și acuma, toate astea nu mai sânt. Vine Emelian Romanov să pescuiască, și dacă e vreme proastă, are la dispoziție o hardughie de trei mii de tone, cantină și bibliotecă... și biblioteca aia dela pupă, unde se joacă ei de-a pâlnia...

Fata se smulse și se întoarse cu fața la el:

— N'ajunge! Asta s'a făcut până acum! Dumitale ți se pare că asta-i tot, fiindcă ești bătrân și obosit! Ai vrea să fii liniștit și să te lase toți în pace! Dar nu se poate să rămânem așa! De acum înainte ce facem? Tot ăia care au dat pescarilor vaporul și fabrica de conserve le-a cerut să dea fiecare brigadă atâtea tone pe lună..

— Păi dă!

— Da, dar se poate mai mult! Și uite, toată puterea asta se irosește la cambuză, cu rachiul și cu muzica!

Bătrânul dădu din umeri. În raza de lumină ce venea pe ușa timoneriei, obrazul lui păru și mai sbârcit, și mai uzat.

— Măi fetițo... când a trimis-o societatea pe *Arabella Robertson* în Mediterană, căpitanul, care era un bețiv și un cartofor, a administrat banii bordului cum știa el, și un sfert din noi ne-am îmbolnăvit de scorbut. Voi nici nu știți ce e aia, decât din auzite... Lasă-mă, că e bine cum e acuma...

— Nu! răspunse fata. Nu! N'ai dreptate! Se poate să meargă totul mai bine, și dacă ar fi cineva să ia sdravăn frâul în mână, apoi ai vedea dumneata...

— Ei, cine să facă asta? întrebă bătrânul. Comandantul? Ii e frică de Prețiosu. Prețiosu? Vai de steaga lui...

Cineva vorbi lângă ei:

— Păi să facem noi treaba asta...

Se întoarseră amândoi, tresărind. Cel ce vorbise era rezemat de ușa timoneriei. Nicolîța Constantin zise:

— Dumneata ești, Prodane? Credeam că ai înlemnit acolo lângă cârmă...

— Aici eram... Nu vă supărați, da'am ascultat și eu ce spuneți... Dumneavoastră aveți dreptate, tovarășă Nicolîța...

Bătrânul vorbi:

— Dacă are ea dreptate, faceți ceva, voi, comuniștii. Am văzut eu prin 934 niște syndicate de marinari, în porturile Atlanticului de Nord, de tremurau în pantaloni armatorii când băteau ăia cu pumnul în masă. Faceți voi ceva!

Prodan răspunse liniștit:

— O să facem... Am și început să facem... Și ajutați-ne și dumneavoastră, care nu sântoți membri de partid.

— Chiamă-mă și am să fac ce-mi ceri! zise bătrânul.

— O să vă chemăm, tovarășe mecanic-șef, zâmbi Prodane.

Nicolîța Constantin rămase pe gânduri. Se uita lung la omul rezemat de ușă.

— Să-mi spui și mie, Prodane.

— O să vă spun... când o să fie momentul.

*) *tortilla* — mâncare națională spaniolă și sudamericană, coaptă în cuptor.

Stătură toți trei câteva clipe nemișcați și tăcuți. O stea căzu pe boltă dela Nord la Sud, dără lungă și albă de foc ceresc. Nicolița Constantin se gândi că i-a vorbit poate prea aspru bătrânului și-i spuse, alintându-se:

— Nea Steaga... o să-mi povestești odată cum ai scufundat-o pe *Arbella Robertson*?

— Îți povestesc, copilule — parcă ce altă treabă am?

— Ai, cum să n'ai: vezi că peste cincisprezece minute pornim...

— Câte ore de marș? întrebă bătrânul cu liniștea aproape nepăsătoare a omului care a pus întrebarea asta de mii de ori în viața lui.

— O jumătate. Cât ne-a derivat curentul dela prânz până acum.

Bătrânul o bătu ușor pe obraz, se întoarse și începu să coboare greoi scările. Dispăru în întuneric. Se mai auzi odată fluieratul său vesel:

— Fiu — fiu — fiu — fi!

Fără să știe de ce, pe Nicolița Constantin, ciripitul acesta o umplu însă de o mare tristețe. Tristețea nu-i trecuse încă nici când vasul începu să tremure până'n vârful catargelor sub trepidația mașinilor. Apoi, când porniră, vântul născut de înaintarea vaporului îi răcori fața înfierbântată. Se uita pe furiș la Prodan, împietrit cu ochii țintă la cadranul compasului, și cu mâinile în neîncetată mișcare pe roata cu cerc de alamă a cârmei. Prodan era un om inteligent și cumpătat: nu se apuca el să vorbească la întâmplare. Faptul că vorbise însemna că e hotărât: și nu numai el: spusese „noi”. Ah, numai de s'ar putea, se gândea Nicolița Constantin. Să ieșim din monotonie asta ucigătoare, să facem lucruri deosebite, fapte mari, să schimbăm totul, că doar întreaga lume trebuie schimbată, până departe, departe...

Clopotul bătut muzical de patru ori. Nicolau, zbârlit ca totdeauna, se urca repede pe scară. Nicolița Constantin îl privi cu o prietenie mai mare decât se aștepta ea singură: și asta e unul din ei: Prodan, Nicolau, alții... Ei sânt cei despre care Prodan a spus „noi”. Vor reuși? Ar fi vrut să-i întrebe, să le ceară să-i dea încredere; dar ce să-i întrebe? Și ce să-i răspundă ei? Trebuia așteptat... Și dacă nu vor reuși? Atunci faptele mari, viața îndrăzneată — se vor amâna, se vor îngropa? Nu! Asta nu se poate. Nu!

— Ce spui? întrebă Nicolau.

— Nimic.

— Mi s'a părut că ai spus ceva.

— Nu, n'am spus nimic.

— Vino să-mi arăți pe hartă unde sântem...

Se aplecară amândoi asupra hărții, cu creioanele și compasurile în mână:

— Uite, eram aici, și am făcut cinci mile la patruzeci și cinci de grade.

Aici trebuie să fie brigăzile dela Danilofca... Tovarășe Prodan, zero cârma!

Prodan repetă disciplinat:

— Zero cârma.

Mașinile se opriseră. Vasul aluneca prin forța inerției, și avca să se oprească; nu mai asculta nici de cârmă: cârma era la zero.

XII

Un cutter cu două bărci la remorcă se depărta săltând peste valurile verzi de cleștar. Altul sosea din partea cealaltă a orizontului. În preajma *Stelei din Octombrie* se legănau două cuttere. Alunecau când pe-o coastă când pe cealaltă; catargele lor scurte oscilau ca niște limbi de metronom.

Sub bordul înalt, de fier cenușiu, al *Stelei din Octombrie*, veniseră cu vâslele trei lotci, care-și așteptau rândul să descarce. Dela biga catargului

din față cobora pe scripeti și cabluri o plasă uriașă, în care Emelian, Mihail și Cosma aruncau de zor calcanii, rechinii, pisicile de mare. Luau calcanul de gură ca să nu se întoape în coaja lui verzuie, și-l svârleau peste ceilalți în plasă. Agățară sus, de cârligul cablului, doi moruni de câte două sute de kilograme. Plasa nu i-ar fi ținut. De pe punțile de sus îi privea un șirag de capete: căpitanul, Nicolau, bătrânul Steaga, inginerul Serafim; iar peste copastia punții din față, Lucia și un marinăr cărunt se uitau cum termină Cosma de încărcat plasa. În sfârșit lotca rămase goală, mânjită doar de sânge și de solzi de pește. Mihail începu s'o spele cu ispolul și cu o perie de podele. Emilian se cățăra pe scara de pisică aruncată peste copastie; iar Cosma se agăță cu o mână de cablul de oțel, iar cu picioarele se urcă pe cercul de fier dela gura plasei. Făcu asta cu ușurința firească și mlădioasă pe care o aveau totdeauna mișcările lui; și astfel atârnat deasupra plasei încărcate cu o tonă de pește, strigă vesel:

— Vira! *)

— Ce faci, mă? Dă-te jos, mă! strigau privitorii, neștiind dacă să râdă sau să se sperie.

Dar la comanda lui, „Vira!“, vinciul cu aburi de sus de pe punte începu să urnie, cablurile se întinseră și Cosma se înălță în văzduh. Dacă fetei în salopetă cu pantalonii suflecați până la genunchi peste picioarele albe, și care râdea privindu-l, i-ar fi fost drag de el, și-ar fi dat seama de ceea ce nimeni nu putea observa: și anume că în veselie lui Cosma e ceva silit, că în ușurința și puterea din mișcările lui e un fel de nepăsare obosită, tristă. Dar fata nici nu se gândea la așa ceva, ci se întorsese spre vinciul și striga, râzând:

— *Maina*, **) Lae, *maina*, să facă o baie în mare, și speli și peștele!

Lae împodobit cu frizura-i uriașă, se pregăti să asculte și să-i dea drumul plasei îndărăt, s'o cufunde în mare; sau poate nu voia chiar să facă asta, ci numai se prefăcuse. De sus, Nicolau răcni:

— Ce e asta? Cine comandă aici manevra vinciului? Treci în fabrică, tovărășico! Unde ți-e capul, Lae?

După această scurtă isbucnire se opri brusc, tăcu și intră în cabina lui. Iși adusese aminte de critica pe care i-o făcuse Prețiosu. „Iar am strigat la ei“ se gândi el necăjit. A naibii e și gura asta a mea...“ Era foarte supărat. „Dar nu-mi pare rău: mai făceau și o nenorocire zăpăciții ăia“.

Cosma nici nu se mișcase când fusese vorba să fie cufundat în mare. Liniștit, așteptă să vie plasa pe punte, sări jos și, fără să pară a fi observat nimica, deslegă nodul din fundul plasei, apoi se aruncă înlături și o tonă de pește se prăbuși pe punte. Flăcării de la cherhana începură să încarce calcanii în coșuri și să-i cântărească, iar Emelian, cu mâinile'n șolduri, strigă:

— Cosma, ia dă-mi un cuțit.

Cosma scoase din cismele-i de cauciuc două cuțite; unul i-l întinse lui Emelian fără un cuvânt. Se aplecară fiecare asupra câte unui din morunii cei mari, îi despicară și începură să scoată măruntaiele din ei; în vremea asta, Lae venise dela vinciul și îndrepta asupra lor o manică de apă ca să spele puntea de sânge și de zeurile negre din pește. Lucia îi șopti ceva la ureche lui Lae privindu-l pe Cosma și râzând. Lae nu păru că a auzit nimic: iar Cosma se uită pe furis la ei, apoi se aplecă și mai jos, și urmă să desfacă morunul mânuind cu mișcări sigure cuțitul lucios și ascuțit ca un briciu.

*) vira! — comanda pentru orice manevră în sus și de tracțiune.

**) *maina*! — comanda pentru manevra în jos, sau de slăbirea unui cablu, paramă. etc.

După ce cântăriră tot peștele și Emelian își scrise cantitatea în carnet, mai așteptară să vadă cât a adus Iermolai. Plasa se înălță plină și grea deasupra punții, iar Iermolai se ivi și el de undeva de jos, încălecă peste copastie, grăbit și strângăciu ca un urs. Emelian strigă la el:

— Iermolai, haide că se termină sticlele de lampă!

Fără să răspundă nimic, Iermolai scoase cuțitul și începu să taie și să deșerte de măruntaie niște rechini mici. Emelian îl urmărea cu o lucire în ochii săi cafenii. Incepea să bănuiască anume ce vrea Iermolai. Manica de apă curăța neîncetat murdăria din peștii care rămăneau albi, gata de trimis jos la fabrică. Iermolai găsisese ce căuta. Scosese ceva dintr'un rechin: un ficat uleios, gras, pe care-l tăie în felii cu cuțitul. Emelian răcni speriat:

— Stai, să-ți aduc puțină sare!

Iermolai însă nu-l ascultă. Râdea la ficatul de rechin, ca un căpcăun:

— Hahahaa...

Și deodată deschise gura și asvârli între fălci o felie. Emelian se apucă de pânțec și strigă îngrețosat:

— Iermolai, din ăla se face untură de pește!

— Sănătos! Sănătos, hahaa...răspunse Iermolai cu mare mulțumire.

— Nu ți s'a făcut sete? întrebă Emelian, deodată foarte serios.

— Ba da, răspunse Iermolai cu gura plină.

— Ei, atunci, hai!

— Hai!

Plecară, urmați de Cosma. În clipa când se depărtau, se ivi de după copastie capul bălai al lui Andrei. Zărindu-l pe Iermolai încotro se depărtează, răcni:

— Unchiule Iermolai, iar te duci să bei, pământul și catapeteasma cui te-a făcut!

Iermolai însă dispăruse în umbra coridorului de sub puntea cabinelor, care ducea spre pupă. Andrei sări peste copastie și se repezi după el. Pavel, cel cu boneta militară, și Mihail cel înțelept apărură și ei în mare grabă, urcându-se pe scara de piscică și se luară și ei după Emelian și Iermolai. De jos se auzeau răcnete:

— Cine a lăsat lotcile astea aici? Deslegați-le, că am venit cu pește! Unde-s ăia din Danilofca? Deslegați-le dracului de-aici, careva!

Asta se petrecuse dimineața. Seara, o sumedenie de pescari erau încă la cambuză, grozav de înghesuiți, înfierbântați de băutură: unii beau de mândrie că într'o săptămână scosese ră norma pe o lună, alții beau de supărare că nu aduseseră mai nimic, și ascultau poveștile celor vorbăreți și mulțumiți. Emelian Romanov ținea într'o mână un cârnaț subțire, drept și uscat ca un băț, și în cealaltă un pahar, și-i striga lui Iermolai:

— Ce, crezi, că nu te știi? Ești din Periprava! Măi, fraților și tovarăși! Știți voi ce fel de sat e Periprava și ce fel de oameni sânt acolo? Grozăvie! Atâta vă spun: grozăvie. Ce are în mijloc un sat ca toate satele?

Cei dimprejur se priviră. Unul zise:

— Sfatul popular!

Altul zise:

— Organizația de bază!

Unul mormăi:

— Biserica...

— Cârciuma era, pe vremuri, îngână Iermolai.

— Tu să taci, că tu ești din Periprava!

— Nu sânt, se împotrivi stingherit Iermolai.

— Ba ești! Și la ei, tovarăși, nu e în mijlocul satului nici sfatul, nici partidul, nici altceva, ci o tiribombă! Călușei, de ăia de se învârt ca la bâlci! Așa e la voi și halal să-ți fie! De aia ești tu așa, Iermolai!

— Ba deloc, se împotrivi blajin Iermolai. Ești un mincinos: parcă n'ai ști că sânt din Danilofca, taman ca și tine!

— Aha! Ci-că ești din Danilofca. Bine: atunci știi istoria clopotului?

— Sigur că o știu, zise și mai stingherit Iermolai. Emelian mușcă din cârnaț și strigă, cu gura plină:

— Când au fost nemții în țară, în 1916, au vrut să ia toate clopotele dela biserici, să le topească! Dar ai noștri, din Danilofca, au zis: nu! Clopotul nostru, ăl mare, pe care ni l-a dat în dar ghenearul... stai, cum îi zice? Un ghenear rus care a cucerit dela Turci cetatea Ismail. Sau n'o fi fost el: o fi fost țarița Ecaterina... Nu știu: care-a fost, să fie sănătos dacă n'a murit de-atunci. Ei, clopotul ăla, noi nu-l dăm. Dar ce să facem cu el? Să-l luăm și să-l înneacă în ghiol, și când se cară nemții, îl scoatem!

Unul din ascultători vorbi:

— Măi, tare mai minți tu!

— Cine să-l înnece? urmă Emelian fără să-l ia în seamă. — Iermolai! El e pescar de larg!

— Parcă era din Periprava! strigară ascultătorii. — Câți ani avea el în 1916?

Iar Iermolai îi lua de martori: ✓

— Vedeți cum minte? V'am spus eu!

— El era pescar de larg! A luat clopotul, s'a dus în mijlocul ghiolului, și bâldâbâc, l-a fundarisit! A făcut și un semn cu creta pe marginea lotcii: aici l-am dat la fund, aici să-l căutăm... Pe urmă au venit ei cu Iermolai în cap, să caute clopotul după semnul ce-l făcuse el pe marginea lotcii. Dar nu l-au mai găsit, fraților și tovarăși! Ce zici, Iermolai? Poate l-o fi furat careva?

Cei dimprejur râdeau, dar unii se suăraseră:

— Parcă n'ai fi dela noi din Danilofca, așa vorbești de noi... Ce, la noi în sat oamenii sânt proști? O să te batem într-o zi, unchiule Emelian, cum nu te-a bătut nici nevasta!

Emelian se apăra râzând:

— Ferească Sfântul să fie la noi oamenii proști! În Danilofca sânt oameni foarte isteți: dovadă tovarășul președinte, care stă aici și râde cu noi: ce, parcă te așteptai tu, Iermolai, să-l vezi pe tovarășul Pricop om mare la partid și la sindicat? Noi îl știam pe tată-său, pe bătrânul Efiei, și nu ne așteptam... Dar dumnealui e om deștept, și acuma e mare...

Pricop, care vorbea în alt grup cu niște oameni, întoarse spre Emelian obrazul său de piatră și zâmbi binevoitor:

— Al naibii ești tu, Emelian... Știi să și înțepi lumea... dar aflați, tovarăși, că Emelian are suflet bun: iar un pescar de larg ca el, rar găsești!

Emelian râse încruntat, stânjenit; lauda asta neașteptată îi tăiașe aripile: îi și plăcea, și pe de altă parte nu-i plăcea, și se simțea stingherit, dar ce să răspundă? În vreme ce Pricop urma, binevoitor și blajin:

— Da, da, tovarăși... Eu pe fiecare tovarăș îl cunosc, și-i înțeleg sufletul... Ce să-i faci? Așa mi-i firea...

A doua zi, inginerul Serafim începu să umble printre oameni și să le spună:
— Hai, măi tovarăși, mai isprăviți cu odihna și dați-i înainte cu producția...

La care Emelian Romanov răspundea:

— Lăsați, tovarășe inginer, că noi sântem cu producția în luna viitoare!
Ce să omorîm băieții așa...

Iar Iermolai se bătea în piept, făcându-l să sune ca o tobă:

— Tovarășe inginer! Uite-aici te ții pe dumneata! În inimă!

— Trebuie să se odihnească și Iermolai, tovarășe inginer! striga Emelian. Iar inginerul răspundea mahmur:

— Mai bine s'ar mai desmeteci din odihna asta odată și-ar pleca în larg....

Apoi se depărta și vorbea cu alții, care-i răspundeau:

— Deseară plecăm, tovarășe inginer... sau mâine dimineață.

Dar seara le era somn, iar dimineața aveau altceva de făcut, și la prânz era prea cald...

Brigada lui Luca Gheorghe era mereu în larg, una din puținele; inginerul încerca să-l întărească pe Emelian, pe Iermolai și alții ca ei, vorbindu-le de Luca Gheorghe:

— O să pierdeți întrecerea cu el, măi pescarilor! le spunea el.

Emelian râdea viclean:

— Hehei! Noi sântem înaintea lui, că pe unde a nimerit el, nu prea a găsit pește... Controlează paragatul de își tocește mâinile, și pește ioc!

— Ce, vă bucurați că e el la greu?

— Nu ne bucurăm, că și el e pescar și noi sântem și știm ce-i aia să nu găsești pește... Dar îi țin socoteala, uite-aici.

Scotea din buzunar un carnet cu scoarțele ferfenițite:

— Uite aici țin socoteala cât a adus el și cât am adus noi: cum simt că tot mă ajunge din urmă, pornesc!

Inginerul ofta, încurcat și amărît. Apoi încerca iar să se lupte cu oamenii:

— Măi tovarăși, ce ne cere partidul și Statul?

Emelian ridica un deget gros și bătătorit, și-l îndrepta:

— Adică: ce ne cere poporul, tovarășe inginer?

Inginerul prindea speranță: va să zică în sfârșit Romanov și-a venit în minți și măcar el vrea să mă ajute. Incepea mai cu nădejde:

— Așa, Emelian! Ai dreptate: ce ne cere poporul? Să dăm cât mai multă producție! Să nu zicem „ajunge“. Adică, cum? „Ajunge“ atâta mâncare pentru popor? Să nu-i dăm mai multă? Cum vezi tu asta?

Se adunaseră pescari și marinari împrejurul lor. Mihail care până atunci șezuse trist și fără treabă pe mosorul de fier al unei babale,*) se ridică și se apropie. La ultimele cuvinte ale inginerului se amestecă și el, cu însuflețire:

— Are dreptate tovarășul inginer! Ce-i dacă ai împlinit norma și ai depășit-o? Aici lucrezi pentru patron? Poți să dai mai multă producție? Da! Dă, că tot la ai tăi dai!

Oamenii se priveau, zdruncinați din liniștea lor. Iermolai stătea cu gura deschisă, răspândind o mireasmă puternică de untură de pește și băuturi tari. Andrei, flăcăiașul din barca lui Iermolai, murmură:

— Are dreptate, sângele mă-sii... Așa e! Și tu stai și bei ca un burete!

Emelian se uită împrejur. Și el căzuse pe gânduri. Vedea fețele bărboase

*) baba(le) — mosor de fier pe care se înfășoară cabluri sau parâme.

sau rase, dar deopotrivă arse de soare, ale tovarășilor lui: toți simțiseră că inginerul avea dreptate. Emelian se uită la inginer: tânăr, uscățiv, în pantaloni scurți din care ieșeau picioare slabe și păroase, îl privea încordat prin ochelari: era nenorocit, inginerul, îi era inima grea. Lui Emelian îi păru rău, o clipă, dar mintea lui, agerită de discuțiile cu Mihail cel mintos, nu-l lăsa să se dea învins. Clipi din ochi, și apoi vorbi:

— Așa-i cum spuneți, tovarășe inginer. Dar norma cine a făcut-o? Ministerul. Va să zică tot poporul! El ne cere: atâta să-mi dați, și pe urmă odihniți-vă, faceți ce vreți...

Iarăși șovăiră oamenii. Ingerul oftă și încercă să-i explice că n'are dreptate; dar își găsea anevoie argumentele și le aducea de departe. Oamenii începură să se depărteze; discuția nu-i mai atrăgea: Emelian îl înfundase pe inginer. Deștept om, Emelian! Haideți să-i tragem un rachiou!

Dar Emelian nu era mulțumit. Răspunse chemările lui Iermolai care-i spunea ceva de inimă și de un păhărel. Rămase singur și se duse să se uite peste copastie, la valurile molcome. Culoarea mării se schimbaseră: era vânătă, cu luciri cenușii, tulburi. Emelian oftă, și trase cu coada ochiului la Mihail, care stătea și el cu coatele pe copastie și scuipa în apă. Mihail părea că nici nu se sinchisește de Emelian. Acesta mormăi:

— Măi, Mihail, bre!

— E... răspunse rece Mihail.

— Măi, ai auzit ce i-am spus inginerului?

— Auzit...

— Și ce zici?

— Nu zic nimic, răspunse flăcăul și scuipă în apă, acolo unde pluteau sute de coji de ceapă aruncate dela bucătărie, și le ciuguleau niște pescăruși care înotau ca rațele.

— Cum, măi, nu zici nimic? Am avut dreptate, sau nu?

— N'ai avut, răspunse liniștit Mihail. N'ai avut. Mai bine îți țineai gura.

Emelian Romanov se apropie de el și mormăi supărat:

— Ia zi: dece n'am avut dreptate? Zi tu, că ești deștept!

Mihail se întoarse spre el și-l privi drept în față:

— Unchiule Emelian, ești un om cu cap, da, ești mai deștept ca alții; și ești pescar vechi și meșter; îmi scot șapca în fața dumată. Da' dreptate n'ai avut!

— Dece, bre? Dece? întrebă Emelian. Altădată s'ar fi făcut roșu de bucurie, auzind asemenea laudă din partea lui Mihail. Dar acum nici nu-i păsa. Ciudat lucru: nu-l bucura deloc. Voia să știe dece n'a avut dreptate. Mihail dădu din umeri:

— Nu știu să-ți spun. Dar uite, îmi pun capul jos: n'ai avut! Cum să zică oamenii: nu ne mai da de mâncare, că ne-ai dat destul?

— Păi așa zice ministerul! strigă supărat Emelian. Mihail dădu din umeri și se înclină, desfăcând brațele ca două aripi:

— Tocmai. Eu nu știu ce să-ți răspund. Da' dreptate, n'ai!

Se întoarse iar cu umărul și scuipă în apă. Emelian scuipă și el, nemulțumit, trist și întunecat. Mormăi:

— Uite și marea: o să se strice și ea...

Făcuse o prostie, nu-i plăcea; dar dacă așa era? Puteai să spui că nu-i adevărat? Și totuși, n'avea dreptate. Era limpede lucru: n'avusese dreptate.

Un al treilea ins veni lângă ei, se sprijini cu coatele de copastie și-l bătu pe umăr pe Emelian:

— L-ai înfundat pe șmecherul de inginer.

Emelian tresări și se întoarse la el: era Pricop, foarte liniștit, care urmă:

— Așa sânt tehnicienii ăștia. Ne iau pe sus pe noi, muncitorii. Dar trebuie să-i luăm repede, să-și bage mințile în cap. Eu înțelegeam ce e'n sufletul tău; și eu, tot așa i-ași fi răspuns!

Emelian se uită la Pricop fără prietenie, măsurându-l din cap până 'n picioare, și zise în doi peri:

— Te cred.

Apoi se 'ntoarse și scuiă în marea a cărei culoare se schimbase.

XIII

Cosma rățăcea pe vas; adică cine-l vedea, se gândea: ia te uită la găliganul ăsta cu mâinile ca niște cazmale, cum se plimbă în neștire... și ce fericit e! Așa părea Cosma: liniștit și fericit; se uita împrejur cu ochii lui ca de copil și umbla de colo până colo, fără să vorbească nimănui.

Odată se duse până la pompa dela pupă ca să bea apă cu cânița legată cu lanț de gura pompei. Bău apă, uitându-se peste marginea câniței la doi tineri care ședeau pe o bancă de lemn, sus pe dunetă. Doi tineri: un flăcău și o fată.

Fata era Lucia; ședea cu mâinile în poală, cu picioarele goale încrucișate sub bancă, și se uita pierdută la Lae; iar Lae, cu clăia de păr ondulat permanent, cu cotleții cuceritori pe obraji, îmbrăcat într'un tricou vârgat care lăsa să i se vadă o ancoră și o femeie cu coadă de pește tatuate pe brațe, îi vorbea încet, și apoi amuțea, și se uita și el la ea: se pierdea în ochii ei, după cum ea se pierduse în ochii lui. Erau liniștiți, uimiți, și parcă nu era nimeni împrejurul lor. Era cerul albastru; era marea liniștită pe care plutau pescărușii ca niște păsări domestice; erau niște nori la fel de albi ca pescărușii; dar era și nea Marinică, șeful de echipaj, cu Prodan, timonierul, amândoi goi până la brâu, cu câte o batistă legată în jurul gâtului, și care matiseau o pară ruptă, adică împleteau cele două capete unul într'altul, să nu le mai poți desface nici trăgând cu tractorul. Nea Marinică și Prodan nu se uitau la cei doi îndrăgostiți, iar tinerii nu se vedeau decât unul pe altul. Zâmbeau ușor — apoi deveniră foarte serioși, și se uitau unul în ochii altuia, căutând ceva parcă, și mirați de ceeace găseau.

Cosma puse frumos cana la loc, și se șterse la gură cu dosul mâinii. Lângă el, mecanicul șef șuieră ușor printre dinți:

— Șiu-șiu-și!

Apoi mormăi:

— Oliolio! Ia uită-te la ăștia! S'au prostit de tot!

Pescarul, căruia-i vorbise bătrânul, îl privi cu niște ochi senini, albaștri, în care nu se vedea nimic; nu dădu nici un semn că auzise, sau că înțelesese. Ca un surd, sau ca un om din alt neam, de departe; așa se uitase la el. Apoi se întoarse încet, și se depărtă, legănându-și umerii lați, și mereu părând că e mulțumit și se plimbă în neștire pe punte. Bătrânul rămase mirat:

— Altul! Balamuc plutitor, steaga mă-sii, nu altceva!

Bău, apoi plecă și el. În trecăt, pe sub cabina radiotelegrafistului, se opri și fluieră ca o păsărică. Radiotelegrafistul scoase capul pe ușă. Bătrânul întrebă:

— Cum e meteorul? Se schimbă?

— Vânt 4 la 6, mare agitată, răspunse cellalt și își trase capul îndărăt, dispărând.

Bătrânul constată filosofic, pentru sine însuși:

— Am bășicat-o.

Se uită împrejur la cerul albastru și marea liniștită și se îndreptă singur:

— Adică o bășicăm mâine...

Se urcă la comandă. Ofițerul al doilea, un tânăr tăcut și retras, ieșise cu sextantul. Puse la ochi aparatul, învârti șuruburi. Apoi intră în timonerie, și începu să calculeze latitudinea și longitudinea. Bătrânul rămase afară, în soare. Comandantul veni de pe cealaltă punte de cart și se opri lângă el. Nu spuneau nici unul nimic. Bătrânul mormăi:

— Se schimbă vremea.

Comandantul nu răspunse.

— Aveți multe bărci pe mare?

Comandantul scutură din umeri și mormăi scurt, furios. Asta însemna: „Nu-i vezi cum stau aproape toți la cambuză? Ce bărci să am pe mare?” Bătrânul înțelese ce înseamnă mormăitul și scuturatul din umeri. Incuviință cu bunăvoință:

— Adevărat... E un balamuc plutitor, steaga mă-sii...

Prodan întrețesea șuvițele de cânepă groase cât un deget, le răsucea una într'alta, le strângea, iar Marinică, șeful de echipaj, se uita la parâma albă și aproape la fel de groasă ca brațul lui, și mormăia:

— Eu nu înțeleg ca tine datoria mea de membru de partid. Eu altfel o înțeleg, Prodane.

Era un om mărunț, uscățiv, numai oase și mușchi; părul îi albea; privea parâma cu ochii lui liniștiți, suri ca oțelul, și urma:

— Ți-au mai spus-o și alții. Ți-au spus și băieții dela mașină. Ți-au spus și pescarii: Luca Gheorghe, flăcăul ăla, Mihail, din brigada lui Emelian. Avem încredere în tine; dar dacă nici tu nu faci nimic, o să ne-o pierdem. Trage de parâma asta, să vedem.

Traseră amândoi din răputeri: era bine matisită, cum era de așteptat dela doi matrozi vechi ca ei. Prodan începu să facă parâma colac pe punte, iar șeful de echipaj scoase din buzunar pipa și punga de tutun și se apucă să fumeze, uitându-se la el. Apoi Prodan termină, și se așezară amândoi pe babalele de fontă de pe marginea punții, uitându-se la mare. Prodan nu răspunsese nimic până atuncea. Șeful de echipaj scuipă în apă:

— Se strică, zise el. Se strică, dar nu ține mult.

Prodan mormăi:

— Ascultă, tovarășe bossman...

Fuseseră amândoi marinari pe multe vase, pe multe mări, sub căpitani care vorbeau felurite limbi. Erau prietenide mult; dar Marinică era șef de echipaj, și Prodan socotea că fiecare trebuie să fie la locul lui pe un vapor; și afară de asta, nea Marin era om bătrân.

— Măi tovarășe bossman, ai dreptate, și bine faci că-mi spui.

— Datoria mea e să te critic, zise liniștit cellalt.

— Da. Dacă și-ar împlini fiecare datoria pe vasul ăsta, ar fi mai bine, mormăi Prodan.

— ... Și datoria ta e să ții seama de ce-ți spune organizația de bază, urmă Marinică.

— Da; e întâi datoria lui Prețiosu, dar e și a mea.

— El nu și-o face, zise Marinică; fă-ți-o tu.

Vorbea cu mâselele încheștate pe țeava pipei; încet, scurt, printre dinți, uitându-se la valuri cu ochii lui suri. Prodan zise:

— Ho, nu mă mai freca atâta. Am să-i sprijin pe tovarășii care au ceva de spus.

Bossemanul trase un fum și se uită prin el la Prodan: o privire albastră-cenușie prin fumul albastru-cenușiu:

— Asta nu ajunge, Prodane. Trebuie să-l criticăm pe Prețiosu. Trebuie să-i spunem pe față ce gândește poporul!

Prodan râse:

— De acord. Criticați-l pe el, criticați-mă pe mine. Eu mi-am băgat în cap ce spune Stalin despre critică. Să vedem dacă a auzit și el ceva de asta...

Șeful de echipaj se uită la norii de un cenușiu deschis-gălbui, care se înfiripaseră pe cer. Din spatele lor țâșneau pânze de lumină orbitoare. Era zăpușală. Dela cambuză se ridicau glasuri groase și vesele.

— Se strică, nea Marine?

— Da, dar nu ține mult, zise bossemanul cu nepăsare. Când avem ședința?

— Azi după amiază, mai pe seară așa, pe la șapte...

După o ultimă cercetare a cerului, Marinică răspunse, cu dinții încleștați pe pipă:

— Până atunci, nu începe... O să fie ceva, la noapte.

Noaptea începuse și încă nu se întâmplase nimic. Marea ajunsese aproape nemîscată, cerul era astupat de nori, și undeva departe fulgera roșu, fără zgomot. Un ceas. Două ceasuri. Meru din felurite unghiuri ale beznei fulgere mute.

Se vedeau și pe ferestrele rotunde ale sălii de mese, de sub puntea din pupa. Un bec mare, acoperit de muște, atârna din tavan. Pe cinci-șase bănci lungi ședeau membrii organizației de bază. În fața lor, la o masă acoperită cu hârtie subțire roșie, stătea Prețiosu, cu Pricop în dreapta și Prodan în stânga. Toată lumea era ostenită de zăpușală și de aerul înăbușitor. Deschiseseră ferestruicile rotunde; de afară însă nu venea aer mai proaspăt. Se auzea doar plescăitul valurilor ce se isbeau de vas, și din când în când toate ferestruicile se luminau albăstriu sau roșu, o clipită, apoi se întunecau iar și se auzeau mai departe valurile adormite mișcându-se în tăcerea mării.

Prețiosu era nemulțumit. Nu dormise bine, fiindcă băuse, singur în cabina lui, când ieșise din cart. Acuma avea capul greu; era enervat și arțăgos ca totdeauna când era mahmur. Se supăraseră încă dinainte de începutul ședinței. Venise la el Luca Gheorghe, desculț și cu pantalonii suflecați până la genunchi. Mirosea a pește și părea îngrijorat, stăpânit de un gând anumit.

— Măi tovarășe Prețiosu, zisese Luca Gheorghe, uite ce m'am gândit: dacă s'ar putea, să luăm și noi parte la ședințele organizației de bază. Vreau să spun, noiăștia, membrii de partid. Vezi dumneata, noi sântem pescari din mai multe sate, și aparținem de organizațiile de bază din sat, fiecare de unde e. Dar uite a dracului treabă, că viața noastră e mai mult pe mare decât pe uscat. Și-aici pe mare, n'avem viață de partid. Bine e? Eu zic că nu e bine.

Înalt, uscat, cu fața cenușie, cu țigarea lipită de buză, Prețiosu se uita la el prin fum. Abia atunci observase că bălanul ăsta cu bărbuța scurtă mai venise cu încă un pescar, unul tânăr, tot bălan dar fără barbă, unul din brigada lui Romanov... Stătea și el acolo, și dădea din cap. Când termină Luca Gheorghe, începu și el:

— Eu m'am gândit că noi, comuniștii, ar trebui să nu lipsim delă nici o adunare de partid de pe vas. Dar ar trebui chemați câteodată și unii care

nu-s membri de partid. Sânt mulți oameni buni la noi în brigăzi, care ar învăța multe, tovarășe Prețiosu; așa, dela om la om, e mai greu să-i înveți; dar ei ar fi dornici să se înalțe, să înțeleagă viața altfel...

— Cine-ar fi ăia? întrebă Prețiosu.

— Uite, responsabilul nostru, Emelian Romanov; unul Cosma, din lotca noastră; pe urmă Ghiță, cutteristul; Suleiman... numai eu știu aproape zece oameni. N'ai stat de vorbă cu ei, să vezi ce oameni sânt...

Asta îl jignise pe Prețiosu. Adevărat că nu stătuse de vorbă cu pescarii; dar nu-i plăcea să-i spună cineva că nu făcuse un lucru; și ce, la urma urmei: asta era munca lui? Li răspunse lui Luca Gheorghe:

— Uite, tovarășe, nu e just nici așa, hai, care vreți, veniți buzna în ședințele de partid. Nu merge așa, tovarășe. Eu n'am dreptul să primesc în ședințele de partid decât pe cine vine dela raion sau regiune, cu hârtie anume: fără o dispoziție dela raionul de partid sau dela regiune, nu pot, tovarășe; să vie și tovarășul secretar al regionalei, și nu-l primesc! Așa e regula muncii de partid!

Pescarul se uitase în jos, la scândurile punții și la degetele dela picior, pe care și le frământa în neștire. Apoi ridicase capul și se uitase la Prețiosu cu ochi limpezi, albaștri într'un obraz ars de soare, brăzdat și bărbos. Zisese:

— Tovarășe Prețiosu, eu nu ți-am spus asta numai pentru viața noastră de partid. Să-ți spun drept: mai mult pentru altceva: pentru producție. Avem nevoie să vorbim între noi, să ne lămurim și să se lămurească și ăilalți, ai mai mulți dintre noi: cum privim noi producția? Fiindcă, vezi dumneata, mulți nici nu se gândesc, dece muncesc, pentru cine muncesc, cum muncesc... Tot așa, cum au apucat; tot așa îi dau înainte.

— Dumneata cum stai cu producția? îl întrebă Prețiosu.

Știa că Luca Gheorghe nu prea adusese pește în zilele din urmă și voia să-l facă să mai lase nasul în jos, să nu-i critice pe alții ca un deștept...

— Ei, zilele astea am avut ghinion, că am mers mai mult la treizeci, treizeci și ceva de brațe; eri și azi am tras spre adâncime mai mică: douăzeci și opt, douăzeci și nouă... Am adus două mii, brigada noastră...

Prețiosu trase un fum din țigare și nu se clinti. Nici nu spuse nimic. Două mii însemna peste sută la sută depășire de normă.

În fața lui, pescarul râdea singur, liniștit.

— L-am ajuns din urmă pe Emelian — poate așa îl scot de pe vapor...

Dela cambuză se auzea un cor adânc de glasuri bărbătești. Lotcile se legănau ușor pe apa trandafirie în ceasul acela de amurg. Cutterele își clătinau alene catargele, măsurând cu ele o scurgere foarte înceată a timpului. Luca Gheorghe vorbi iar:

— Dar ce fac eu, și încă doi-trei responsabili de brigăzi care sântem membri de partid, și trebuie să ținem sus cinstea partidului, n'ajunge măi tovarășe. Trebuie să-i mișcăm pe ăilalți, care sânt oameni buni, vorba băiatului ăstuia, și se aiuresc așa și se risipesc...

— Mișcați-i, răspunse Prețiosu. Faceți agitație printre ei; vorbiți cu ei. Așa ne învață partidul să lucrăm, tovarășe.

Vorbise apăsător, muștrător. Cellalt se uită mirat la el.

— Cum așa, fiecare cum îl taie capul? Nu organizat? Care partid ne învață așa, frate?

Prețiosu se supăraseră:

— Măi tovarăși, nu mă prelucrați voi pe mine. Uite, acum n'am vreme: am o ședință. Vino dumneata să discutăm în biroul organizației, să vedem ce-i de făcut.

— Bine am să viu, zise pescarul.

Prețiosu îi lăsase acolo pe el și pe flăcăiașul cel bălan, și plecase nemulțumit: altă belea, altă bătaie de cap. Și ceva mai prost, mult mai prost: răspundere. Ce să te apuci să răspunzi de producție? Inginerul să răspundă de producție, și tu să-l freci dacă nu merge — așa cum nu merge acum, de pildă. Ce, să te apuci să te amesteci cu pescarii, să se zică: „N'a mers treaba fiindcă organizația de bază nu s'a interesat destul”? Nu, tovarășe organizatoric, noi n'avem nimic de-a face cu pescarii. Noi sântem organizația de bază de pe vas! Trebuie vorbit însă și cu Pricop, să vedem, el e deștept și găsește totdeauna răspunsuri bune...

Asta fusese pe'nserat, când încă nu începuseră fulgerele. N'apucase însă bine Prețiosu să deschidă ședința, și să spuie care e ordinea de zi, și se ridica nea Marinică, bossmanul:

— Să mai fie un punct la ordinea de zi!

— Care tovarășe?

— Uite care: „cum lucrează organizația de partid pentru mărirea producției”.

Uscătiv și scund, cărunt și cu ochii suri, omul rămăsese în picioare în mijlocul celorlalți. Prețiosu se uitase la ei: marinari, vreo trei fochiști, mecanici în salopete negre de unsoare, Nicolau, zbârlit ca un arici, responsabil fabricii, femeie de vreo patruzeci de ani, în halat albastru nepătat, legată strâns la cap, bucătăreasa... Vreo doi se uitau mirați la șeful de echipaj; ceilalți însă se uitau la el, Prețiosu. Ce naiba mai era și asta? Se vorbiseră? Se întoarse iute la Pricop. Acesta șopti, fără să miște din buze:

— Nu e just... Care producție?

Prețiosu înălță glasul:

— Care producție, tovarășe? A fabricii?

— Nu numai a fabricii; fabrica lucrează după cum îi aduc pescarii.

Prețiosu se întoarse spre Prodan, bănuitor:

— Ai vorbit tu cu el? L-ai pus tu?

Prodan strânse din buze, și răspunse tot în șoaptă:

— Eu nu pun pe nimeni...

Prețiosu se întoarse spre Pricop. Acesta șopti iar:

— Nu e just... Noi sântem organizația vasului...

Prețiosu zise, ca un ecou:

— Nu e just, tovarășe Marin, ce spui dumneata. Noi sântem organizația vasului, nu a pescarilor! Nu e just, organizatoric.

— Dar...

— Hai, să nu mai pierdem timpul. Cine cere cuvântul?

— Stai, sări Prodan. Stai. Eu văd că tovarășul bossman a rămas tot în picioare: ce vrei să spui, tovarășe?

— Uite, zise cellalt: eu organizatoric nu știu cum o fi: dar văd că nu dăm producție nici jumătate din cât am putea da. Vorba e: noi ce facem pentru asta? Datoria noastră, e să-i ajutăm pe pescari.

Prețiosu era mirat și nemulțumit: ce au toți cu pescarii? Asta ne mai trebuie nouă? Dar îl auzi pe Prodan că spune:

— Va să zică ar fi așa: să discutăm cum îi putem ajuta pe pescari să dea producție mai mare.

— Așa, ziseră câțiva din cei de pe bănci.

Prețiosu auzi cu neplăcere glasul răsunător al lui Nicolau:

— Așa, da! spunea Nicolau.

Prodan întrebă:

— Asta voiai să spui, nea Marinică?

— Asta voiam, da, răspunse bossemanul și se așează.

Prețiosu vorbi supărat:

— Cine conduce ședința asta, tovarășe: Eu sau dumneata? Are cuvântul tovarășul Pricop. Poate are și dumnealui ceva de spus.

Pricop începu domol, cu bunăvoință:

— Tovarăși, e bine că vrem să-i ajutăm pe pescari... dar nu-i bine să ne aruncăm așa la ce nu știm dacă putem face... Parcă sântem în stare să-i ajutăm? Noi avem munca noastră pe vas, avem ședințele noastre, și atâtea altele. Ce, o să ne apucăm să umblăm prin bărci, să ducem muncă de lămurire cu pescarii? În orele de cart nu merge; și atunci înseamnă că în orele de odihnă, o să trebuiască să stăm de vorbă cu pescarii... Nu e just, tovarăși. Și afară de asta, bine a spus tovarășul secretar: noi sântem organizația de partid de pe vas, nu de pe flota de pescuit. Nu ne putem amesteca. Nu e just. Eu ași zice s'o lăsăm baltă.

Incheie însă cu asprime, cu o amenințare ascunsă:

— Nu putem să facem nici stângism, să ne băgăm în toate, să tăiem și să spânzurăm. Cine vrea să facă asta, o să fie criticat, tovarăși; o să-l criticăm, până își bagă mințile în cap!

Râdea, ca și cum ar fi făcut o glumă la sfârșit. Dar toată lumea știa că nu glumă fusese, ci amenințare. Se lăsă o tăcere. Prețiosu vorbi iar:

— E clar, tovarăși? Ei, să începem discuția. Cine cere cuvântul la punctul întâi?

— Stai, zise Prodan. Eu propun altceva. Fiindcă au fost mai multe păreri, să se pună la vot, dacă discutăm cum îi putem ajuta pe pescari.

— Care vot, tovarăși? întrebă Prețiosu. Ce, facem aici ca la parlamentul burghez?

— Nu, zise Prodan. Facem ca la noi.

— Să votăm! strigă Nicolau.

Mecanicii, fochiștii marinarii, spuneau și ei tare:

— Da, să votăm!

Prețiosu schimbă o privire cu Pricop, apoi se dădu bătut și puse la vot propunerea șefului de echipaj. Nicolau, Marinică, ridicară mâna; ridicară și fochiștii mâini negre de cărbune, și mecanicii mâini unse cu ulei de mașină. Bucătăreasa se uită împrejur nedumerită; apoi ridică și ea mâna.

— Unanimitate, zise Prodan.

— Bine, vorbi Prețiosu. Ultimul punct va fi: cum putem ajuta pescarii. Vă spun dinainte că nu sânt de acord: nu e just.

— Ba e just, tovarășe, că e nevoie! zise Marinică scurt și bătos.

Prețiosu îi asvârli o privire ca de departe, apoi deschise discuția.

De atunci, se făcuse noapte, și începuseră fulgerele, și aerul abia se mai putea respira. Vorbiseră despre toate; luase cuvântul și responsabila fabricii, spusese cum merge fabrica, și că ar putea da mai multă producție.

— Cum asta, tovarășă Mitea? întrebă Pricop, deodată ager. — Ia spune: cum vezi dumneata asta?

Tovarășa Mitea era mică, osoasă, totdeauna curată, în halat și cu părul strâns în basma; ca o farmacistă. Nu era frumoasă; numai când zâmbea se cunoștea că e femeie. Acuma însă zâmbi acru, și răspunse:

— În două feluri! Una ar fi, să lucrăm în două schimburi.

Se uită împrejur. Un mecanic cu o cicatrice mare și adâncă pe tâmplă, o încurajă:

— Zi-i, zi-i, nu te opri!

— Am vorbit cu fetele din fabrică: dacă ne-ar mai da tovarășul comandant și tovarășul ofițer mecanic, niște băieți dela mașină, ungători sau fochiști, și-apoi și din cei de pe punte, am avea oameni pentru două schim-

buri. Ar lucra ele câte una la mai multe mașini, dar fetele zic că se încu-metă; și-apoi dacă au curaj ele, băieții n'o să se lase mai prejos...

Zâmbi, de data aceasta cu farmec. Mecanicii și fochiștii începură să se sfătuiască în șoaptă: mergea ce zisese ea?

— Al doilea, urmă tovarășa Mitea, — ar fi să nu ne mai facă greutateți partidul și sindicatul.

Se lăsă o tăcere grea. Cum se putea să spună ea așa ceva?

Nicolau, zbârlit, strigă:

— Care partid, tovarășă? Ce vorbești dumneata?

Pricop zise mulțumit:

— Lăsați-o, tovarășe căpitan... să spuie numai dumneaei ce are pe suflet..

Adică: „Na! Ați încurajat-o acum, poftim!”

Prețiosu însă ridică glasul:

— Tovarășă Mitea, te rog să vorbești altfel, sau n'ai ce căuta aici.

Femeia se făcuse roșie la față, și-i dăduseră lacrimile în ochi:

— Eu n'am zis despre partid, tovarăși, partidul m'a scos pe mine dela stăpân, că eram servitoare, — și m'a făcut muncitoare calificată și șefă de atelier... și dacă ași fi mai cu tragere de inimă, m'ar ajuta să mă înalț și mai mult. Mie mi-a schimbat viața partidul... cum o să credeți că are să-mi iasă din gură un cuvântel în contra partidului?

Își trase răsuflarea și urmă:

— Nu tovarăși: eu vorbeam de tovarășul Prețiosu, și de tovarășul Pricop. Și vorbeam de istoria cu primele. Eu am făcut un raport despre fetele care trebuiau premiate. Dumnealor au schimbat ce-am scris eu. Nu de asta îmi pasă, că nu sânt eu cine știe cine, ca să nu schimbe nimeni ce scriu. Dar au pus-o pe Hornaru Lucia, care a făcut o mie șase sute de cutii, să primească primă ca și Paraschiv Angela, care a făcut două mii patru sute; și au șters-o pe Aculina, măcar că a făcut două mii! Nu-i drept! Și încep fetele să fie nemulțumite, să zică: ei, atunci se răsplătește mai bine munca mai puțină, și dacă muncești mai mult n'ai nici răsplată nici cinste; pe când Lucica sau mai știu eu care uite ce noroc au!

— Ași vrea să știu cine a pus-o pe asta să spuie ce spune, șoptea Prețiosu printre dinți. — Dece n'ai curaj să vorbești pe față, Prodane?

Cu coatele pe masă, Prodan râdea stăpânit, neprietenos:

— Tu crezi să trebue pus un om ca să spuie adevărul? Crezi că nu te vede nimeni ce faci? Dacă ești secretar de partid, stai ca sub reflector! Se vede și inima din tine!

Prețiosu strânse din fălci și-și strivi buzele una de alta. Asculta, fără să arate nici o tulburare, ce spun ceilalți. Il criticau.

— Să nu mai pună la prime după ochi, tovarăși, zicea Marinică bossemanul.

— Mai ales tovarășul Pricop, prea e înțelegător, cum zice el, cu toți, și-i cântă în strună cui îi vine să-l roage ceva. Datoria unui comunist e să se ferească de-al de-astea, tovarășe! Să nu facă demagogie!

— Tovarășe, strigă Prețiosu: aici facem critică, nu ne înjurăm ca la ușa cortului! Îți iau cuvântul!

— Ce, l-am înjurat?

— Păi cam așa ai obiceiul! Crezi că ești pe vapoarele englezești, să vorbești cu negrii, cum te-ai obișnuit dumneata din trecut!

Marinică tăcu o clipă, dar rămase în picioare. Apoi întrebă:

— Pot să vorbesc mai departe?

— Poți, dar principial, tovarășe! Principial!

Marinică oftă. Se gândea, de bună seamă, că asta-i arvună la ce-l așteaptă pentru că se încăpățânase să ceară adăugirea unui anumit punct în discuție.

Afară fulgera fără sgomot; era cald; un strat gros de muște acoperea becul aprins, și făcea umbre pe pereții de fier. „Marinică, dacă-i dai așa înainte, poate că n'ai să mai fii șef de echipaj pe *Steaua din Octombrie*. Poate că ai să fii debarcat și-o să te poftască să-ți cauți alt vas, sau chiar altă meserie...”

Încă un fulger luminează șirul de ferestre rotunde. „Aia a mă-sii. Datoria mea de comunist e să mă țin cu dinții de linia partidului. Fie ce-o fi.”

Ferestrele se întunecaseră iar. Marinică, șeful de echipaj, slăbuț, vânos și cărunț, zise:

— Eu cred că trebuie să sprijinim din toate puterile inițiativa fetei ăștia.

Responsabila fabricii avea vreo patruzeci de ani; dar șeful de echipaj așa le zicea la toate: fete. El era cărunț, muncise pe multe vapoare, văzuse multe mări. Putea să le fie tată.

— Văd că mecanicii zic că pot da vreo doi-trei băieți. Și puntea ar putea da. Vorbim cu tovarășul comandant, și-o să meargă fabrica, să sbârâie, nu altceva! Dar pentru asta, trebuie să aibă și materie primă. Tot la pescari ajungem!

— Atâta ai avut de spus?

— Atâta. Și să știi: eu tot cred că tovarășul Pricop face demagogie!

— Tovarășe, răcni Prețiosu, să nu-ți bați joc de ședința asta!

Afară fulgeră iar. Toți tăceau. Parcă încă mai răsună glasul lui Prețiosu așa de tare strigase. Marinică mormăi:

— Nu așa mă convingi pe mine.

Cei dimprejur auziseră. Un mecanic îi puse mâna pe umăr, fără să spuie nimic.

Se ridicară pe rând, Nicolau, un fochist, încă unul, un marinar: toți erau de părere că trebuie sprijinită trecerea muncii în fabrică la două schimburi. Pricop îi șopti lui Prețiosu:

— Sânt vorbiți... las-o moale... vedem noi pe urmă...

Sus, pe puntea din față, fulgerele lumineau vânat catargul, bigele, sarturile de sârmă, mașnăriile de fier de pe punte, și marca ca de cerneală. Erau acum mai apropiate, și orbitoare. Deodată întreg vasul sărea din întuneric, se zărea tot, și o sfoară de pe jos, și o bucată de cărbune pe scara de fier ce ducea sus la teugă*), și sârmele antenei de radio. Apoi, în aceeași clipă totul recădea în întuneric, abia ghiceai unde să pui piciorul ca să nu cazi în gura de magazie ce ducea în jos, la fabrică. Dincolo de bord se auzea clipocind marea. Fulgerul pierise. Așteptai, cu inima strânsă, cumplita descărcare a tunetului. O clipă... două... trei... Nici un sgomot. Plescăitul valurilor ce se isbeau de plăcile de fier ale bordajului. N'avea să fie nici un tunet. Întunericul era cald, înăbușitor. Așteptai următorul fulger.

Cosma ședea pe o haba de fontă lângă copastie, într'un colț retras. Aici era legată pe punte o lotcă pentru care nu se găsisese echipaj la voiajul acesta. Între ea și copastie, nevăzut și nevăzut, Cosma ședea cu coatele pe genunchi și răsufila greu.

Se hotărâse, și iată, totuși nu se putea ridica și nu putea porni. N'avea decât câțiva pași de făcut: se vedea bine, la fiecare fulger, peretele de fier vopsit alb, cu ferestrele rotunde și două uși negre: acolo era sala dela provă, unde dormeau cei mai mulți din echipaj. Acolo trebuia să se ducă. Era întuneric, dar Cosma mai fusese și ziua, și știa unde trebuie să-l găsească pe cel

*) teugă = partea din față a punții mai ridicată decât restul.

pe care-l va căuta. Și acuma, se hotărîse să-l caute... să-l caute, și, când îl va găsi...

Sigur, putea fi văzut, la lumina unui fulger. Ei și? Parcă mai are vreo noimă, dacă-l vede cineva, dacă se află? O să fie cu băgare de seamă, să se ascundă, desigur. Dar îl apucase o amorțeală ciudată. Nu-i mai păsa de nimic; o să se ascundă sau nu; o să fie văzut sau nu; n'avea a face. Nu-i păsa. Trebuia numai să se hotărască, să se ridice de pe babaua asta, și să se ducă acolo, spre peretele acela alb cu deschizături negre la lumina fulgerelor.

Se hotărîse oare? Era sigur că va face asta? De fapt nu se întreba așa; nu se gândea așa; întrebarea îl cuprinsese în chip de amorțeală, de oboșeală — dar nu era nici oboșeală, ci un fel de greutate bolnăvicioasă. Tot trupul lui mare și plin de putere, era paralizat, înțepenit acolo cu coatele pe genunchi.

„Sânt încălțat cu cisme de cauciuc; n'o să mă simtă nimeni“, se gândi Cosma deodată, atât de neașteptat încât singur se miră ce i-a venit să se gândească la asemenea amănunt. Parcă se sinchisea că-l va simți cineva sau nu?

Pe mare era o liniște nemai pomenită. Aerul cald și neclintit; pâlpâirea fulgerelor; și așteptarea asta, și tăcerea...

Cosma răsufla greu. Ii bătea inima. Ce era atâta slăbiciune pe el? Nu se hotărîse?

Un fulger orbitor lumină vasul ca ziua — o zi ciudată, în care totul era albastru-liliachiu. Apoi se lăsă un întuneric care-l făcu pe Cosma să se simtă orb. Atunci izbucni, asurzitoare, sfâșiere de straturi ale văzduhului, descărcare de artilerii nevăzute, prima bubuitură de tunet. După aceea iarăși tăcere și beznă, și așteptare...

Cosma făcu o efortare, se ridică și porni pipăind prin întuneric, spre provă. Călcă pe ceva moale și tresări. Parcă fusese ceva viu. Iși luă seama: era poate un furtun de pânză. Apoi se împiedică de niște lanțuri, care uruiră cu sgomot de fierărie. Cosma simți că-l trec sudorile. Încă un fulger, linie tremurată, vână de flacăra, spintecă noaptea de sus până jos și se infipse în apele negre. Cosma fu orbit de albeața peretelui din fața sa; văzu și ușa deschisă, neagră, la un pas. Se simți gol și singur în mijlocul unui cerc de ochi care-l pândeau. Dar nu-i mai păsa. Trebuia făcut ce hotărîse. Ce va urma după aceea, era tot una. În beznă care căzuse iar, bubuitul groaznic îi cutremură auzul. Cosma însă nici nu-și dădu seama de el. Se aplecă, își scoase din cizma dreaptă cuțitul cu care spinteca nisetrii cei mari, și intră.

Înăuntru nu se simțea nici o mișcare. Parcă nici nu răsuflau. Erau adormiți? Erau treji? Mirosea a sudoare. Era o căldură cumplită, și aerul era înăbușitor. Cosma pipăi cu mâna: al patrulea pat din stânga, jos. Înaintă, pipăind.

Alt fulger lumină totul: perdelele dela paturi, papucii de lemn și perechile de ghete de pe jos, masa nevopsită cu o sticlă, două oglinzi de bărbierit și niște farfurii și tacâmuri de tinichea. Și ziarul căzut pe jos: *Scânteia*, împăturită. Apoi totul se stinse. Cosma era aplecat asupra unui trup. Îl pipăi, căutând pieptul.

Omul căruia-i pusese Cosma mâna pe piept, întrebă cu glas scăzut:

— Care ești, mă? Ce vrei?

Cosma rămase o clipă împietrit, cu sângele înghețat. Apoi făcu o efortare supraomenească și întrebă:

— Tu ești, Lae?

— Ce vrei, mă? murmură cellalt.

Încă un fulger. Se văzură amândoi, ochi în ochi. Cosma văzu sprâncele groase, părul mare, ondulat și frizat, și cotletele de pe obraji, și ochii lucioși păreau limpezi... Lae buimăcit de somn, zări o umbră mare aplecată asupra lui și ochi strălucitori; un om care îi păru și cunoscut, dar și străin, ciudat, cu desăvârșire necunoscut. Simți ceva, spaimă, primejdie, și apucă mâna care-l pipăia pe piept.

— Ce vrei, mă?

Încă un trăznet lumină și urui undeva, aproape. Trăznea în mare. Încă unul, și încă unul, și încă! Era numai lumină și bubuit asurzitor, cutremurător. Oamenii se mișcau, se trezeau, iar Lae îl strângea pe celălalt din răputeri de mână.

Cosma însă nu se mai mișca. Îi văzuse fața celuilalt: nebărbierit, asudat de somn în căldura aceea, cu ochii lipiți, cu privirea nesigură. Tot asta era și cel care-l ridica pe el, Cosma, la vinci. Tot el era care știa să danseze frumos.

Și-l ținea din răputeri, cu o mână asudată și caldă.

Cosma îl îmbrânci, se'ntoarse și ieși afară. Un trăznet se năpusti în apă la câțiva pași de coasta vasului. Cosma trecu pe covertă, șovăind și se așeză pe prima treaptă a scării ce ducea la puntea cabinelor. Puse coatele pe genunchi și fața în palme, și rămase acolo tremurând ca de friguri. Tremura de se sguduia tot trupul lui mare și puternic. Nu se auzea nimic — nici el nu se auzea plângând, din pricina trăznetelor și tunetelor; și nu-l putea vedea nimeni, fiindcă acum era mereu lumină, dar o lumină prea puternică: fulgera fără întrerupere, o singură pâlpâire orbitoare de flăcări albastrii. Prin aer curgeau vine de foc, ce se țeseau pretutindeni între nori și mare.

Când începuseră primele trăznete, vorbea Nicolau, secundul. Era asudat — se făcuse tare cald —; părul îi cădea pe frunte, negru și țeapăn; își deschiasse nasturii dela gât ai cămășii subțiri de mătase cu mâneci scurte — era numai în cămașe, pantaloni de doc și papuci de lemn — și vorbea:

— Are dreptate tovarășul șef de echipaj: datoria noastră-i să avem grije de toți oamenii cu care muncim. Ce-i dacă ei nu-s organizați cu noi împreună? Are dreptul biroul organizației noastre să-i poștească la sedințe! Pot învăța, îi putem ajuta mult, cât nici nu gândește tovarășul Pricop, care s'a pronunțat că e contra! Ce, să mergem din barcă în barcă să-i prelucrăm? Așa vede tovarășul Pricop ajutorul nostru? Apăi nu-i așa: ci să-i chemăm, să ne sfătuim cu ei, să-i ajutăm pe-ăi mai buni să lupte împotriva zăpăcelii care domnește pe vas și printre pescari! Să le explicăm ce datorie au ei față de ... față de partid, da, măcar că nu-s toți membri de partid...

— Față de popor, zise mecanicul cu cicatricea pe frunte.

— Față de popor! Noi nu sântem destul de legați de ei, tovarăși; nu sântem un colectiv cu ei! Și când vine tovarășul bossman cu o propunere bună, unii tovarăși ca tovarășul Pricop, se gândesc cum să fugă de răspundere.

Se gândi o clipă și adăugă:

— Nu numai tovarășul Pricep, ci chiar și tovarășul Prețiosu!

Un tunet bubui afară, asurzitor. Prețiosu zise:

— Acum mă critici fiindcă te-am criticat eu zilele trecute...Nu e just, tovarășe căpitan! Nu vrei să primești critica, foarte bine, o să vedem noi...

— Știam c'ai să zici așa, răspunse Nicolau rece și cu amărăciune. De-aia la început m'am gândit să nu te critic pe dumneta, ca să nu crezi că am

vreun motiv neprincipial... Dar adineauri m'am gândit că nu-i drept să-l critic numai pe Pricop și pe dumneata nu — când dumneata nici n'ai vrut să punem chestia asta pe ordinea de zi...

Acuma era lumină pe mare: fulgerele nu mai lăsau întuneric între ele. Bucătăreasa zise:

— Vai, Doamne apără-ne!

Apoi își puse mâna la gură. Mecanicul cu semnul de rană la cap râse:

— Las'că te apără paratrăznetele dela catarge...

În clipa aceea se petrecu ceva. Sosi de undeva un svon, un freamăt. Și cât ai bate din pleoape, isbucni un șuierat sălbatic de vânt. Pe ferestrele deschise tâșniră trâmbe de aer rece, și stropi de apă. Vasul se aplecă cinci grade, zece, cincisprezece grade... O călimară alunecă pe masă și căzu jos, portretele din pereți oscilară. Toată lumea sări să închidă ferestrele, apoi se înghesuiră să iasă, să se ducă fiecare la postul său. Bucătăreasa, care nu avea unde să se ducă, înlemni pe bancă, apoi începu să-și facă la cruci. Prețiosu și Pricop rămaseră la urmă. Prețiosu era vânat de supărare și șoptea printre dinți:

— Se răscoală, cutrele...S'au înțeles, s'au vorbit, ai dracului. Las'că le arăt eu lor...

— Ia-o încet, murmura Pricop. Să ne gândim bine. Poate facem niște note informative la raion sau la regională.

Și adăugă, cu o îngrijorare înfrigurată zugrăvită pe fața-i ca de piatră:

— Până nu le dă prin cap să dea ei note informative...

Apoi își recâștigă cumpătul și zise:

— Ce oameni...Le faci bine, ești înțelegător, le faci tot ce-ți cer, și uite cum te răsplătesc... Ce-am spus astă seară, era tot spre binele lor.

Dar Prețiosu nu-l asculta. Vasul începuse să vibreze sub mișcarea mașinilor. Rămăsese cu traversul la vânt, aplecat; tablourile din pereți se legănau, strâmbe. Biblioteca (un dulap cu ușă de geamuri) se clătina și căzu bufnind greu; geamurile se sparseră și cărțile se prăvăliră afară. Prețiosu urcase pe scara de fier ce ducea spre punte. Pricop porni după el. Simțea nevoie să se ție de el. Erau doar legați prin atâtea lucruri.

Comandantul trăsesse peste straietele lui de noapte o manta de ploaie și stătea în picioare pe puntea de cart. Ploaia îi cădea pe cap în șiroaie, îi curgea pe gât, îi uda picioarele goale în papuci. Dar el nu observa. Era foarte atent la altceva. Nicolau sosise în goană de jos. Comandantul îi spuse:

— Du-te și te odihnește: nu ești de cart.

Prețiosu venise și el, și inginerul, care jucase șah în careu cu ofițerul doi: comandantul îi primi prost:

— Tovarăși, aici e cam înghesuială: dece nu stați pe puntea cabinelor? Nici n'o să vă ploaie, și e mai mult loc.

Vorbea fără să se uite la ei. Se uita la sulile albe de ploaie care țâșneau pieziș prin văzduh, la valurile albe care spumegau pe marea întunecată. Nicolaița Constantin execută ordinele lui:

— Vorbește cu mașina: cu opt turații de elice.

Apoi împinse mânerul „telegrafului” dela mașini, la *Atenție* în urmă *Viteză redusă*. Vasul era mereu aplecat, bătut de vânt dintr'o coastă. Vântul vuia asurzitor, ploaia cădea în ropote reci, punțile erau pline de apă. Comandantul stătea cu mâinile la spate, mut. Vasul începu să vibreze. Comandantul întrebă, fără să ridice glasul:

— Cât ai acum?

Timonierul răspunse din întunericul și liniștea în care habitacul de alamă al compasului lucea tainic:

— Două sute șaptezeci...

— Cât aveai?

— Patruzeci, răspunse omul, apoi adăugă, mai mult pentru sine:

— Se învârtește vântul de jur împrejur.

Comandantul tăcea. Nicolîța Constantin îl vedea doar ca pe o umbră neagră afară în ploaie. Apoi îl auzi:

— Vino încet iar la patruzeci...

— Incet la patruzeci, repetă timonierul.

Sub ei, oarecum la adăpost, cei pe care nu-i primise comandantul pe puntea de cart, vorbeau scurt, cam fără șir:

— Uite ce aplecați stăm! Nici acum nu l-a redresat! spunea Prețiosu. Bătrânul mecanic-șef apără din întuneric și ploaie, într'o haină cauciucată care șiroia:

— Ei pui-pui-pui? Ce, credeți că am bășicat-o? Nooo... Asta trece... într'o jumătate de oră. Am fost eu odată pe un cargo vechi, *Bolivar*, din Panama... ofițer trei era comandantul Haralamb al nostru...ei, și în golful Biscaia, furtuna a luat timonieria, cu comandant, secund și timonier! Am pus servomotorul pe cârma din pupa, am legat doi oameni acolo să nu-i spele valurile, s'a legat și Haralamb, și am scos rabla la Bilbao... Am și avut rău de mare vreo zece zile toți... Asta de azi e așa, un pic de vânt... și *Steaua* noastră e mai solidă...

Vasul vibra și trepida. Se adăpostiră de vânt și ploaie, care-i isbeau acum în față.

— Vezi: ce v'am spus? S'a redresat. Acuma merge iară drept.

XIV

Vântul cel mare și ploaia se potoliră aproape numaidecât; dar dimineța cerul era înnourat, marea cenușie și asprită de răbufniri de vânt, și vasul se înălța și cădea greoiu după undele mari ale unei hule din adânc. Înainta cu viteză mică, ca să se întoarcă la locul de unde-l împinsese involburarea din noaptea trecută. Se ridica deasupra unui gol dintre valurile mari ale hulei până se vedea chila vopsită roșu, dedesubtul etravei; apoi cădea între valuri, împrôscând masse clocotitoare de spumă, și atunci ieșeau din apă cârma și elicea care se învârtea cu furie și nefolositor în aerul plin de picături de apă, de curcubee și de spumă. Și iarăși se înălța cu etrava, și iar recădea... De fiecare dată când elicea ieșea din apă, tot vasul vibra și se scutura de mișcarea ei înnebunită. Iar marea era neprietenosă și aspră și străină, cerul plin de nori biciuiți de vânt; nu era frig dar umbră, și culoarea apelor era de un cenușiu-vânăt, rece și trist.

Căpitanul Haralamb stătea sus pe puntea de cart, și toți ofițerii, Nicolau, ofițerul doi, tânărul jucător de șah, ca și Nicolîța Constantin, împrejurul lui, cu binocurile la ochi, căutau pe orizontul frământat de vânt, puncte cenușii: cutterele. Dar cum să deslușești o pată cenușie în vânzoleala valurilor cenușii, sub cerul de cenușă? Din când în când, descopereau totuși câte unul care venea spre vas cu lotcile după el; se iveau pe-o creastă de val, apoi pierrea cu desăvârșire, iar la valul următor se înălța iarăși, clătînându-se.

Comandantul privi împrejur, căutând parcă ceva. Apoi se uită în jos, pe puntea din față. Acolo, la opt metri sub ei, lotcile ce se aflau în preajma

vasului în noaptea trecută, erau urcate acuma pe punte, legate cu saule, acoperite cu pânzele lor proprii, iar pescarii veseli și fără treabă, stăteau la sfat, cu glasuri mari, isbucnind în râs la niște vorbe ale lui Emelian Romanov, numai decât luate de vânt. Comandantul făcu mâinile pâlnie la gură și-l strigă pe nume pe Emelian; când acesta ridică ochii, îi făcu semn să vie sus. Romanov le mai aruncă o vorbă celorlalți, făcându-i să se încovoie de râs, și dispăru. Peste câteva clipe se urca pe scara dreaptă de fier ce ducea la comandă.

— Romanov, zise comandantul: ia uită-te acolo, că tu vezi mai bine cu ochii decât noi cu binoclul; spune: ăla vine fără lotci după el?

O rafală sălbatică întunecă fața mării; câteva creste de valuri sburară peste ape, furate de vânt. Romanov se uită în depărtare unde apele cenușii și crestele albe se amestecau și se mișcau fără încetare. Câteva clipe rămase nemișcat, cu fața împietrită, apoi se întoarse spre comandant și zise:

— Ția și-au lăsat lotcile.

— Nu se poate! sări Haralamb. Nu se poate! Sânt nebuni?

Emelian nu răspunse. Se uita împrejur. În dâra de spumă a vasului, cutterele care-și aduseseră lotcile până atunci mergeau încet, clătinându-se ca niște dopuri de plută pe apa clocotitoare. Mai departe, sosea un alt cutter, cu trei lotci după el: se înșirau ca niște furnici negre, urcau pe câte un deal de apă, alunecau la vale și nu se mai vedeau; apoi iarăși, iată-le: apăreau urcând trudnic. Lotcile erau goale: oamenii trecuseră pe cutter, și puteau fi văzuți cum se țin de sarturile de sârmă ale catargului. Comandantul se întoarse spre Nicolau:

— Oprim să-i încărcăm pe ăștia.

Nicolau împinse maneta „telegrafului” la mijloc. După o clipă, acul arătător se mișcă pe cadran: mașina răspundea că execută comanda. Vibrația vasului slăbi, apoi încetă. Rămase numai legănarea pe valuri, căderea în goluri, alunecarea în jos, înălțarea amețitoare pe unda hulei, și iarăși căderea...

— Acolo mai vine unul, zise Romanov, arătând spre Sud-Vest. Comandantul puse binoclul la ochi și după câteva clipe murmură:

— Ce dracu... parcă nici ăsta n'are lotci? Ce, au înnebunit toți?

Romanov se uită într' acolo cu ochii îngustați. Apoi zise:

— Nu-i de-ai noștri... E dela Constanța...

Comandantul se uită deodată atent la el, ca la o ciudățenie, apoi îi zâmbi prietenos:

— Măi Romanov... când nu mai ai nevoie de ochii ăștia ai tăi, să mi-i dai mie...

Romanov nu răspunse nimic. Era măgulit, dar un pescar de larg nu-și trădează mulțumirea așa, cu una cu două. De altfel, căpitanul îl și lăsase acolo și se dusese la capătul punții de cart să se mai uite la cutterul cel depărtat, care sosea în chip neașteptat fără lotci: ce făcuse cu ele? Le lăsase pe mare? Le pierduse? La rachetele trase de vapor în cursul dimineții, toate cutterele trebuiau să aducă lotcile la bord; ce înțeleseseră ăștia? Comandantul ar fi vrut să-i spuie lui Nicolau că-i e grije de oamenii din lotci; nu cumva li se întâmplase ceva? Dar dintr'o obișnuință veche, se stăpâni și tăcu: îi plăcea să nu vorbească decât strict cât e nevoie. Așa că urmă să privească în depărtare, morocănos și trist. Lângă el, Nicolau urmărea cu ochii cutterul despre care spusese Emelian că e dela Constanța. Nicolau începuse să semene cu comandantul, în zilele din urmă: la fel de mahmur și de amar. Nu-l mai auzea nimeni strigând. Rătăcea peste tot căutând pare-se ceva, așteptând

ceva. Nu-și pierduse încrederea; dar răbdarea și-o pierduse. „La urma urmei, se gândea el în clipa asta, la urma urmei, au și tovarășii dela comitetul raional destule pe cap; n'o să-i așteptăm pe ei; începem lupta noi; de fapt am și început-o azi noapte... O începem noi, că așa nu mai merge. Nu se mai poate, trebuie curmată zăpăceala asta,” își zicea el cu hotărâre, uitându-se încruntat și neprietenos la cutterul din Constanța, care se apropia, dispărând între valuri, clătinându-se ca un om beat și intrând cu nasul în valurile pe care le despica și le schimba în păuze de spumă. Cellalt cutter, cel care ar fi trebuit să aducă lotcile, venea cu vântul și valurile în față, și lupta mai greu; era încă la vreo milă depărtare, când cel dela Constanța coti fără să micșoreze viteza, și trase o curbă spumegândă împrejurul pupei *Stelei din Octombrie*, apoi opri motorul și se apropie tot mai încet de peretele ei înalt de fier cenușiu. Ca deobiceiu, un șir lung de capete se apleca peste copastie. Jos, la șase sau opt metri sub ochii lor, cutterul se înălța pe valuri și recădea în golurile dintre ele, clătinându-se, gata să-și rupă catargul la prima atingere cu bordajul vasului celui mare. Aici trupul de metal al *Stelei din Octombrie* îl apăra de vânt, și valurile n'aveau creste spumegânde; dar hula din adânc era tot aceeași; *Steaua* urca și cobora pe dealuri mari de apă. Când valul se trăgea în jos, spre adâncimile întunecate, verzi-cenușii, linia de plutire, vopsită cu miniu roșu, rămânea desgolită și se vedea stratul de alge care se lipiseră de pântecul vasului. Apoi *Steaua din Octombrie* se cufunda, și apa ascundea iarăși algele și scoicile mărunte încrustate de tabla de fier.

Când se apropie cutterul, toate capetele privitorilor se aplecară atente: avea să fie greu de tot. Același val înălța cu doi metri *Steaua din Octombrie*, și, pe clina cealaltă, trăgea cutterul la doi metri în jos. Cine ar fi îndrăznit să apuce scara de pistică într'o clipă când s'ar fi putut trezi că-i fuge puntea cutterului de sub picioare, căzând la doi metri mai jos? Indrăznețul ar fi putut să se prăbușească între cutter și vas, și să fie strivit la cea mai mică atingere dintre ele.

Pe puntea cutterului, cu picioarele bine înfipite între colaci de pară, cutteristul și un om în haine de oraș apucaseră câte o cange și, de fiecare dată când cutterul amenința să se isbească de vas, propteau cângile în bordajul *Stelei din Octombrie* și împingeau din răsputeri. Omul în haine bleu-marine, purtate, și purtate cu nepăsare, cum se nimerea, pare destul de îndemânat pentru un orașean care n'a mai pus mâna pe cange în viața lui, își zicea Nicolîța Constantin, care ieșise din cabina ei și se uita și ea peste copastie. Omul era un bărbat de vreo treizeci-treizeci și ceva de ani. La depărtarea aceea, acolo jos pe puntea cutterului care urca și cobora pe valuri ca un ascensor înnebunit, părea bine legat, cu părul scurt, cărlionțat, și o față severă, brăzdată adânc pe lângă gură. Era un om hotărît: se vedea cum i se asprește obrazul când împinge cangea. Nicolîța Constantin urmări câteva clipe încercările celor doi de-a ține cutterul destul de aproape de vas ca să se agațe unul din ei — de bună seamă țivilul — de scara de pistică. I se păru că pierde prea mult timp. Obişnuința ei de ofițer ce are adesea de-a face cu marinari nepricepuți pe care trebuie să-i învețe meseria, o făcu să nu se poată stăpâni și să strige, cu mâinile pâlnic la gură:

— Hai, prinde-o și suie! Ce stai atâta?

Omul cu haine albastre se uită o clipă în sus, căutând cu ochii pe cine-i vorbise. O clipă, privirea lui se opri asupra Nicolîței. Apoi deveni iarăși atent să ferească de ciocnire cutterul. Schimbă câteva cuvinte cu motoristul, lăsă cangea jos, așteaptă o secundă ridicarea unui val, apoi sări și se agăță de scara de pistică, udă și murdară de catran. În aceeași clipă elicea cutte-

rului începu să se învârtască, între cutter și vas apăru o dungă îngustă de apă, care se lăți repede. Încă agățat de scara de piscică, omul în haine albastre îi făcu semn cutteristului; acesta îi întinse un geamantan de carton. În clipa următoare, cutterul se depărtase și apa îi clocotea la pupa, amestecată cu fum albastru de eșapament dela motor. Străinul se urca sprinten pe scara de piscică, cutterul se depărta pe marea asprită, cenușie și semănată cu creste groase și albe de spumă; era o zi mohorită, tristă, și vârtejuri de fum negru ieșeau din coșul *Stelei din Octombrie*, și goneau deasupra mării întunecate.

Noul venit încăleacă peste copastie, sări pe punte și se urcă pe scări. Primul om căruia-i vorbi fu Nicolița Constantin, care se trezi față 'n față cu el pe neașteptate. Era un om scund, care-o privea cu ochii vii, pătrunzători, și avea un obraz parcă tăbăcit de vânt. O întrebă de-a-dreptul:

— Unde-l găsești pe tovarășul comandant?

O cerceta cu oarecare mirare, dar se vedea că se stăpânește și n'are s'o întrebe nimic despre ea. Nicolița Constantin îi spuse unde-l găsește pe comandant, iar omul îi mulțumi și o luă pe scări în sus. Ea rămase și se uită peste apă. I se păru că e o zi ciudată, cu lumina aceea săracă, dar în schimb cu vântul răcoros, tare, înviorător; o zi întunecată și care-ți dădea totuși sănătate: ciudată zi, într'adevăr.

Noul venit se urcă până sus, la comandă, cu geamantanul lui de carton în mână, și se duse la căpitanul Haralamb:

— Tovarășul comandant? Sânt trimis pe vasul ăsta ca organizator de partid, de către comitetul raional. Poftiți delegația.

Căpitanul îi strânse mâna fără să-l privească, citi în fugă delegația și i-o dădu îndărăt. Apoi îl măsură din cap până în picioare cu o privire tristă, dar nu lipsită de bunăvoință:

— O să ne puteți ajuta, zise el. Avem nevoie...

Îl privi gânditor pe omul ăsta în haine purtate și mototolite, care stăteau pe el parc' ar fi fost aruncate în grabă pe un cuier, omul ăsta mărunț și lat în umeri, cu ochi ageri și obrazul brăzdat înainte de vreme. Ce-o să poată face? În sfârșit, să vedem, să vedem. Căpitanul Haralamb oftă și repetă:

— Da, avem nevoie...

Noul venit asculta atent. Nu spuse nimic. Comandantul chemă:

— Tovarășe Nicolau... uite, ne-a venit un tovarăș dela raionul de partid.

Nicolau auzise cele câteva cuvinte schimbate de ei. Rămăsese cu binoclul la ochi, și se uita la cutterul care sosea fără lotci și ajunsese acum la o jumătate de milă. Dar nu-l vedea. Era emoționat. Va să zică venise. Dar ce fel de om era? Ce, parcă printre activiști nu sânt și unii slabi? Ba sânt, destui. Nu cumva și ăsta o fi unul din aceia? Nicolau lăsă jos binoclul și spuse în chip de răspuns:

— Ăștia n'au pierdut oameni, tovarășe comandant. Uite, toți pescarii sânt pe cutter. Au lăsat bărcile și s'au urcat pe cutter.

Apoi se întoarse spre noul venit și-i întinse mâna. Acela îi svârli o privire repede, apoi, în chip neașteptat, îi zâmbi, și-i scutură mâna cu putere, foarte prietenește, Nicolau se stăpâni să nu-i zâmbească și el. „Ce, să rânjesc la el ca prostul? Eu n'am motiv să râd...” își zicea el, ținându-și demnitatea.

— Vino cu mine, tovarășe, să-ți fac rost de o cabină, să-ți lași bagajul... Ai să stai mult cu noi?

Începuse să coboare scara. Se oprise pe-o treaptă, se întoarse pe jumă-

tate; îl privea întrebător. Numai el ştia cât îi e de strânsă inima. Străinul însă răspunse:

— Cât o fi nevoie, şi încă o zi. Atâta am să stau tovarăşe Nicolau. Cât o fi nevoie... şi încă o zi.

Şi râse.

— Aha, zise Nicolau şi începu iar să coboare scările, urmat de cellalt, mereu purtându-şi geamantanul de carton boţit.

— Nu prea avem loc, începu iarăşi Nicolau. O să fie greu... Să vedem, poate să dormi în cabină cu tovarăşul Preţiosu... Tovarăşul secretar al organizaţiei de bază, lămurii Nicolau.

— Ştiu. Unde stă el?

— Uite acolo, la capăt....

— Oamenii unde stau?

— Dincoace, sub teugă, pe puntea din prova...

— Dă-mi un pat şi mie acolo, tovarăşe Nicolau.

Nicolau se opri iar pe scară şi se uită lung la el. Apoi întrebă:

— Un pat? Nu o cabină?

— Orice... dar să fie pe puntea din faţă.

— Aha, zise Nicolau a doua oară, şi porni mai departe, urmat de cellalt care, cu geamantanul în mână, se uita curios împrejur.

Treceau printre pescari; aceştia vorbeau între ei şi nu-i luau în seamă. Noul venit se uita la ei cu o atenţie încordată, parcă ar fi vrut să recunoască ceva pe feţele lor arse de soare şi de vânt. Ei nici nu-l vedeau. Emelian Romanov vorbea tare într'un cerc de bărbaţi care râdeau gros. Străinul se opri o clipă să se uite la Emelian, apoi trecu mai departe.

XV

O răbufnire puternică de vânt spulberă crestele valurilor. Pe deasupra *Stelei din Octombrie* treceau nori vineţi, destrămaţi, din care atârnavă fire cenuşii. Vasul se înălţa pe marile unde ale hulei şi recădea greoi în golurile dintre ele. Lângă el, cutterul care sosise fără lotcile ce-i erau încredinţate urca şi cobora pe dealurile de apă. Era tot mai aproape de coasta cenuşie a vasului. Dela comandă, se auzi un glas tunător. Nicolau vorbea prin pâlnia de tablă a porta-voceului:

— Să nu izbiţi cutterul! Ce căutaţi la bord?

De pe puntea cutterului, ţinându-se de sarturile de oţel ale catargului, nebărbieriţi, uzi, pescarii râseră la el fără nici un respect, ba chiar cu un fel de sfruntare stângace, şi-i făcură semn să se liniştească, că n'arc să fie nimic. Cu mâinile şi cu cângile feriră de isbitură tablele de fier ale bordajului *Stelei din Octombrie*, care urca şi cobora câte un etaj de casă la fiecare val. Pescarii împingeau cu mâinile, lăsând să le alunece sub palme bordajul vasului; acelaşi val înălţa cutterul cu tot atâţia metri cu câţi cădea în adânc vasul cel mare.

Apoi, unul din ei le strigă ceva — prinseseră momentul prielnic — şi toţi se agăţară de scara de piscă, pe care începură să se urce toţi deodată, umăr la umăr, întinzând în sus bărbiile ţepoase, vreo opt-nouă bărbaţi, unii desculţi şi cu pantalonii suflecaţi, alţii cu cisme de cauciuc din carâmbul cărora ieşea câte un mâner de cuţit.

De pe puntea cabinelor, mecanicul şef îi privea, cu strâmbătura lui de înţelepciune desamăgită şi desgustată, amestecată cu o voie bună copilărească.

— Uite, copilule, îi spunea el Nicolăiţei Constantin. — Uite-i pe piraţi cum ne iau la abordaj fabrica de conserve...

— Pirați ca ăștia... murmură fata.

„Pirații” încălecau peste copastie și săreau pe puncte. Jos, cutterul pornise și se depărta spre pupa, unde, la câteva sute de brațe de vas, jucau pe valurile înalte celelalte cuttere, care-și aduseseră lotcile acum încărcate pe punțile *Stelei din Octombrie*.

Noii veniți fură întâmpinați cu întrebări batjocoritoare de pescarii care stătuseră la taifaș până atunci.

— Ați venit la mămica? strigă Emelian Romanov, cu mâinile în buzunare, desculț și cu șapca pe ceafă. — Ați venit să vă mai odihniți, da? Și cu lotcile ce-ați făcut? Le-ați jucat la barbut și le-ați pierdut, ai?

— Au venit ăștia și-o să înfunde cambuza, se plângea Iermolai; n'o să mai aibă lumea loc de ei...

Dela comandă, glasul îngroșat și făcut tunător de pâlă de metal în trebă:

— Ce-ați făcut cu lotcile. Unde sânt?

Nicolița Constantin se dădu jos și se amestecă printre ei. Voia să știe și ea ce se întâmplase. Căci se întâmplase ceva; asta se vedea limpede după fețele vinovate și sfruntate ale celor din brigadă. Oare aveau dreptate Emelian și ceilalți? Se putea să fie chiar așa? Luca Gheorghe, cu bărbuța bălaie sbârlită de vânt, răcni:

— E rușine, măi tovarăși! Ne-ați făcut de rușine și pe noi, lua-v'ar dracul!

Emelian Romanov râdea arătându-și colții ca un lup:

— Hehei! Ei cu rușinea au terminat-o de mult! Nu le mai pasă de ce spui tu!

Noii veniți se împotriveau, dând din mâini și numărând pe degete asprite de vâslă și paragat:

— Faceți voi pe deșteptii! Eram ai mai depărtați! Eram la cinci ore de marș de mămica! Dacă se mai întâmpla ceva la motor, ce voiai să facem cu lotcile după noi?

— Sigur, zise Emelian Romanov. Sigur. Putea să vie și o ploaie, și să vă ude; și mai bate și vântul ăsta, și căpătați guturai...

Coverta se înălța și cădea sub tălpile lor fără încetare. Vântul șuiera tipător prin sarturi și fumul vasului gonea peste apă, numaidecât destrămat de vânt. Pescarii stăteau crăcănați pe puncte ca să nu cadă la balansul vasului, și se certau, unii veseli, alții indignați, iar ceilalți stingheriți dar obraznici:

— Să te fi văzut pe tine, Emelian Romanov, unde am fost noi! Atunci să vorbești!

— Pha! răspunse cu dispreț Emelian, și dădu din umeri.

— Da, da, „pha!” Să fi fost tu acolo. Nici urmă de mămica, și vântul ne bătea la dracu, spre larg! Puteam ajunge cum am mai fost asă primăvară, când ne-a aruncat în Bulgaria!

— Puteam să ne și prăpădim, mormăi unul ascuns după cei care vorbeau până atunci. Emelian Romanov răspunse:

— Și ce dacă puteați? Voi ce sânteți? Pescari de larg? Voi nu știți cum e meseria noastră? Ptiu, fire-ați ai dracului de pensionari...

Și scuipă pe jos, drept în fața lor. Noii veniți se uitară în jos la scuipatul lui Romanov, apoi la Romanov, care-i privea rece, cu mâinile în buzunări. Unuia din ei îi scânteiară ochii, și făcu o mișcare. Era gata să sară la bătaie. Cei dimprejur se strânseseră într-o clipă, unii — Iermolai, Andrei, Mihail, Cosma, — împrejurul lui Emelian, alții, cei noi veniți, împrejurul celui care vorbise în numele lor. Luca Gheorghe se uita la unii și la alții,

întrebându-se dacă nu trebuie să intre între ei să-i despartă. Dar bătaia nu începu din altă pricină. Un glas nou tulbură și strică încordarea.

— Eu nu cred ce spune Romanov, rosti glasul acela.

Era al străinului sosit dela Constanța. Cu o clipă înainte, se afla sus, lângă comandant, care-i arăta pescarii îngrămădiți pe punte, sub ciocurile smolite ale lotcilor, lângă gura de magazie ce ducea la fabrică.

— Uită-te la ei. Țsta e spiritul care domnește aici. Au lăsat lotcile și au venit la adăpost pe vas. Țștia-s oameni?

Spre mirarea comandantului, organizatorul de partid îi răspunse:

— Sigur că sânt oameni. Nu-s ei de vină.

Comandantul deschisese gura să mai spuie ceva, dar collalt se și cobora sprinten pe scări. Acuma se afla în mijlocul pescarilor, mai scund ca ei, și părând străin și nelalocul lui în mijlocul lor, îmbrăcat în hainele acelea ieftine de oraș, și cu pantofi în picioare. Nicolîța Constantin îl privea cu mirare și cu interes; nu-i plăcea mult. Aflase cine e, căci în jumătatea de oră de când sosise străinul, Nicolau îi spusese și ei și lui Steaga. Nu se putuse stăpâni. Se vedea pe el că e foarte bucuros. Acuma Nicolîța se întreba: „Dece s'o fi bucurând așa Nicolau? Țsta abia a sosit, și uite-l că a și început să facă pe deșteptul. A venit din cine știe ce birou, și crede că poate să-i învețe ceva pe pescari, să-i „prelucreze“. O să mai aibe surprize dumnealui...”

Totuși, îi plăcea că noul venit nu se tulbură și se simte ca la el acasă în mijlocul vlăjganilor arși de soare, în salopete decolorate, bărboși și spătoși. Era mai mic decât cei mai mulți dintre ei, și avea o față trasă și cam ofilită. Stătea în mijlocul bărbaților din Danilofca și Sfântu Gheorghe și Mangalia și se uita cu îndrăzneală la ei:

— N'are dreptate Emelian Romanov. Așa era meseria pe vremuri, nu acum. Pe vremuri se înnecau oamenii. Acuma vin aici la vas, și încarcă otcile sus cu macaraua, iar ei stau la adăpost. E adevărat? E adevărat!

Nu așteptase să-l răspundă nimeni. Tot el răspunsese, cu hotărîre și siguranță, iar oamenii tăcuseră: da, era adevărat. Ce este, este: dacă e adevărat, ce poți zice?

— Vă mai spun eu ceva, urmă țivilul. Vă mai spun eu ceva. Care-a vorbit aici că era să se înnece? Ce, ăsta e vânt să se piardă un om sau o barcă?

O răbufnire rece trecu peste ei, sarturile*) gemură prelung, coarde ale unei viori triste. Vasul căzu greoi în golul dintre două masse de apă. Pescarii amuțiseră. Ascultau. Emelian Romanov îl privea pe noul venit cu luare aminte, ca de departe de tot.

Unul din cei care lăsaseră lotcile rase batjocoritor:

— Dumneata se vede că nu ești *moriac*. Ai venit din birou, și acum ești pe vaporul ăsta mare... dar jos, e altfel...

Câtiva râseră. „I-a zis-o“ se gândea Nicolîța Constantin cu inima strânsă. Ar fi vrut totuși ca noul venit să nu se facă de răs din prima clipă. Ii părea rău. Și pe urmă — ce-o să mai poată face? Cum să-i înfrunte pe Prețiosu și pe Pricop al lui? Bine că nu era Nicolau aici, să vadă și să se întristeze...

Simți pe cineva suflând greu lângă ea. Intoarse capul: era Nicolau, care-l mânca din ochi pe noul venit.

Printre cei din față înaintă făcându-și loc cu demnitate, tovarășul președinte al sindicatului, Pricop.

— Eu îi înțeleg, zicea el. E vreme rea. De fapt, vasul trebuia să fie la vreo zece mii mai spre ei. Ne-am lăsat să derivăm prea mult, spunea el, ferindu-se să se uite la Nicolau, care tresărise. Nicolîța îi spuse în gând:

*) sart = cablu de sârmă care ține un catarg.

„Iar dai în ofițeri, iar vrei să n'aibă încredere oamenii în noi... Ce gând ai? Ce urmărești?”

Astea, i le spunea fără glas. Nu se puteau rosti tare vorbele acestea, aici și acum.

Țivilul dela Constanța se uită cu ascuțime la Pricop, apoi se întoarce către cel care vorbise înainte:

— Jos, e altfel? Da? Pe mare, e altfel? Dar când munceai pe lotca chia-burului, și cu paragatul chiaburului, ce făceai, pe vreme de-asta? Lăsa-i lotca și veneai la vas?

— Hăhăă, răsese gros Iermolai: vas nici nu era! Și te băga în mă-ta chia-burul, de-ți mergeau fulgii!

Emelian nu spusese nimic. Se uita la Adam și se gândea la ceva ce știa numai el.

Iar noul venit îl trăgea mai departe la răspundere pe cel care vorbise și care părea furios dar încurcat. Il întreabă:

— Ce făceai dacă-i pierdeai paragatul? Il plăteai! Te dădea în judecată și-l plăteai! Iar dacă pierdeai lotca, pierdeai și viața!

Se făcuse iar tăcere. Pricop ridică o mână și deschise gura:

— Dar tov...

— Taci puțin dumneata, zise scurt străinul, și se'ntoarce iar spre pescari:

— Ei, și-acum vine Republica și-ți dă un vas pe care să-ți scapi viața...

— Nu de-aia a pus ea vasul pe mare, zise Emelian liniștit. Pentru producție e vasul, nu pentru salvare!

— Ba și pentru una și pentru alta! răspunse omul venit dela Constanța. Una fără alta nu se poate! Ii asigură viața pescarului, iar atuncea și pescarul muncește mai cu drag. E adevărat? E adevărat!

Oamenii îl priveau cu uimire. Da: era adevărat. Se strânseseră mai aproape. Apăruseră și alții, care până atunci fuseseră printr'altă parte, și acum a lungeau gâturile peste capetele celor din fața lor.

— Și dumnealor cum îi mulțumesc Republicii? Lasă lotcile să le ia dracul, și vin fuga la adăpost!

— Da' nu vezi ce vânt bate? strigă pescarul pe care-l mustra organizatorul de partid.

— Ba văd! Ei și ce, dacă bate? Nu puteai să aduci lotcile? Da'ce te-ai gândit: dac-ași fi la stăpân, m'ar trage la răspundere; dar așa, cine să mă tragă la răspundere? Poporul? Unde-i poporul?

Se uită împrejur:

— Uite, aici e poporul, și-și bate joc de voi că v'a apucat frica, și i-ați pierdut lotcile.

Pescarul din fața lui se trase îndărăt, între cei dimprejurul său, și protestă:

— Parcă eu ași fi singur. Vorbește și cu ăștia, că am fost nouă!

— Dar tu erai responsabilul brigăzii! îi răspunse cu asprime Luca Gheorghe. Străinul se uită la ceilalți, stânjeniți, rușinați și mânioși.

— Las'că și dumnealor dacă l-au văzut pe responsabil că se înmoaie, trebuiau să-l lase?

Unul din cei de care se vorbea, se împotrivi dușmănos și greoiu:

— Deștept e cine vorbește dela adăpost... altfel e pe mare...

Străinul se uită la el. I se făcură ochii mici și străpungători. Apoi răsese, încrêțindu-și cutele timpurii de pe față:

— Asta așa-i... e altfel pe mare...

Apoi se 'ntoarce spre ceilalți, și întreabă ridicând glasul:

— Cine merge să aducem loteile?

Nicolița Constantin îl apucă de mână pe Nicolau și îl strânse tare. Nicolau îl privea ținând pe noul venit, și nu-și deslipi nici acum ochii de pe el. Era tăcere. Vasul urca și se prăbușea sub picioarele lor. Oamenii se clătinau ca să-și ție echilibrul și să nu cadă. Vântul suiera statornic, învârtindu-se uneori, și era o zi tristă și cenușie, iar marca era ca plumbul, presărată de milioane de creste spumegânde. Se auzi o clipă, singuratec, geamătul jalnic al vântului ce se sfâșia în sarturile catargului din față.

Pescarii se uitau la cutterele care piereau între valuri, se uitau la orizontul care cobora și urca fără încetare odată cu mișcările punții și tăceau.

Emelian Romanov își descleștă fălcile:

— Vin eu.

— Eu, zise și mai scurt, Luca Gheorghe.

Un flăcău înalt, cu privirea tulbure și întunecată, zise:

— Viu și eu.

Emelian se'ntoarse, îl privi și zise:

— Cosma e din lotca mea. Vine și el.

— Și eu, zise Mihail. După el, începură și cei din brigada lui Iermolai — Andrei, puștiul, cel dintâi, apoi Iermolai, apoi Pavel:

— Venim și noi.

Străinul ridică mâna:

— Ho, ajunge. Prea mulți. Primii șase ajung.

Apoi se'ntoarse spre Nicolau:

— Dacă vreți să dați jos o lotcă...

Nicolau tresări și zise grăbit:

— Da, tovarășe! Vă dăm o lotcă! Și două!

Nicolița Constantin întâlni o clipă privirea omului sosit dela Constanța. Ar fi vrut să meargă și ea, dar era o copilărie; n'avea dreptul să ceară așa ceva; era ofițer pe vas, locul ei era pe vas; și n'avea putere să vâslească alături de asemenea vâslași... Dar el, omul ăsta în haine ieftine de funcționaraș, dela oraș, care vorbea atât de sigur cu pescarii — ce, el știa să vâslească pe vreme de-asta? Asta se întreba ea în clipa când li se întâlniseră privirile; și o cuprinsese o dorință pătimașă să vie totuși cu el, să încerce să facă drumul până dincolo de orizont, unde trei lotci goale smunceau de ancore...

Străinul o privi o clipă, apoi se întoarse și urmă să vorbească când cu Emelian, când cu Luca Gheorghe. Se auzea uruitul vinciurilor. Se încordau cabluri în aer deasupra punții. Marinari înfășurau țapane*) de câneapă împrejurul pântecului unei lotci. Nea Marinică, șeful de echipaj, comanda celor doi vincieri prin semne cu mâinile; în curând lotca se legănă în aer alunecând în afară, deasupra mării frământate.

Nicolița Constantin se'ntoarse pe puntea cabinelor. Trecând pe lângă mecanicul șef, care asistase la toată întâmplarea rezemat cu coatele pe balustradă, îl auzi ciripind:

— Tiu-tiu-tit! Copilule, ai văzut?

— Ce să văd?

— L-ai văzut pe conțopistul?

— L-am văzut...

— Țasta a fost marinar. Altfel nu se poate. A fost marinar, steaga mă-sii... Așa unul am văzut eu odată când s'au supărat băieții de pe *Arabella Robertson*, în drum spre Bahía Blanca, și au vrut să-l arunce pe comandant peste copa-

*) țapană = colac de parâme groase ce slujește la ridicarea unei lotci, etc.

stie. Țsta e altfel — ȃsta e om cumsecade; dar e dat ȣn steaga mȃ-sii, rȃu de tot.

Bȃtrȃnul pȃrea ȣnveselit ȣi ȣnviorat de ce se ȣntȃmplase. Asta ȣi aducea
• aminte de ȣntȃmplȃri furtunoase pe care numai el le ȣtia. O luȃ de umȃr pe Nicolȃȃ Constantin:

— Ai vrea sȃ mergi cu ei?

— Aȣi vrea, mȃrturisi ea dupȃ o clipȃ de tȃcere. El oftȃ, desamȃgit ȣi cu obiȣnuita lui amȃrȃciune zȃmbitoare:

— Ȣi eu... ȣi eu... Ia uite-l pe ȃla ce face!

Cȃnd lotca era gata sȃ treacȃ peste bord, Cosma se apucȃ de ȃapanȃ ȣi se cȃȃrȃrȃ ȣn barcȃ, ȣn ciuda legȃnȃrilor ei primejdioase prin vȃzduh. Apoi, ȣn picioare ȣn lotcȃ, plutind deasupra mȃrii, apucȃ o cange ȣi se ȣndeletnici cu apȃrarea lotcii de lovitura distrugȃtoare de peretele vasului. Incet, ȣncet, cablurile alunecau pe scripeti. Lotca se apropia de apȃ, ȣncet, ȣncet. Deodatȃ un val ȣnalt o isbi ȣi ȣi sparse creasta de coastele ei, ȣnconjurȃnd-o cu raze albe de spumȃ. Apoi se retrase ȣi o lȃsȃ ȣn aer. Ȣncȃ un metru de cablu. Lotca juca pe apȃ. Cosma se repezi sȃ desfacȃ ȃpana; peste o clipȃ, colacul de parȃmȃ se legȃnȃ ȣn vȃzduh urcȃnd spre ȣnȃlȃimile catargului din faȃȃ. Pescarii se dȃdeau jos pe scara de pisicȃ, pe care Cosma o agȃȃse cu cangea.

Cei care-ȣi pȃrȃsiserȃ lotcile se apropiarȃ de organizatorul de partid; erau stȃnjeniȃi ȣi umiliȃi:

— Tovarȃȣe... luaȃi-ne ȣi pe noi...

El se uitȃ lung la ei, apoi le rȃspunse fȃrȃ picȃ:

— Acuma nu pot sȃ le spun ȃlorlȃȃi cȃ v'ȃȃi rȃsgȃndit. Staȃi ȣi rȃbȃȃȃi; voi v'ȃȃi fȃcut ruȣinea.

Ȣn ciuda asprimii cuvintelor, gȃsul nu-i era lipsit de bunȃvoinȃȃ. Cȃlare pe copastie, le zise:

— Altȃdatȃ...

Apoi dispȃru de partea cealaltȃ. Pricop, care tȃcuse tot timpul din urmȃ, ȣncepu sȃ ȣntrebe ȣn juru-i:

— Cine e tovarȃȣul ȃsta?

Nimeni nu ȣtia. Nicolau ȣtia, dar se fȃcu cȃ nu aude ȣntrebarea lui Pricop. Acesta trecu preocupat, gȃnditor ȣi ȣngrijorat pe lȃngȃ mecanicul-ȣef care-i spuse cu multȃ voie bunȃ.

— Mȃi Pricop, leagȃ-ȃi ismenele cu ȣireturi la glesnȃ, sȃ nu-ȃi curgȃ ȣn ghete...

Apoi ȃi luȃ seama, speriat, cȃ se aflȃ lȃngȃ Nicolȃȃȃ, ȣi-ȣi astupȃ gura cu mȃna. Dar fata nici nu auzise: se uita ȣn jos, la lotca plȃnȃ de vȃslaȣi — erau doi pe fiecare sitelcȃ, la fiecare vȃslȃ cȃte unul. Lotca juca pe valuri. Vȃslaȣii se ȣncordȃrȃ ȣi se lȃsarȃ pe spate, ȣi lotca se depȃrtȃ de vas, pe marea cenuȣie frȃmȃntatȃ de vȃnt, ale cȃrei valuri o asvȃrleau ȣn sus ȣi ȣn jos.

Pe cȃnd se apropiau de cutterul ce trebuia sȃ-i ducȃ ȣndȃrȃt la locul de pescuit, Mihail atinse umȃrul strȃinului venit dela Constanȃȃ, care vȃslea pe sitelca dinaintea lui, ȣi-l ȣntrebȃ:

— Eȣti moriac?

Ȣn locul aceluia, rȃspunse Emelian Romanov:

— E dela noi din sat... tu nu-l ȣtii: erai copil...

Strȃinul se'ntoarse ȣi se uitȃ cu coada ochiului la Emelian:

— Bine cȃ m'ai cunoscut... Mult ȃi-a trebuit...

— Te-am cunoscut, mormȃi Emelian. Tu eȣti Adam Jora, care ieȣeai pe mare cu frate-meu... Te-ai schimbat, dar eu te-am cunoscut...

Vasul ȣnȃlt ȣi cenuȣiu, cu catargele subȃiri ȣi coȣul fumegȃnd, rȃmȃnea ȣn urmȃ. Se vedea cum se urcȃ ȣi se coboȃrȃ pe valurile mari ale hulei; dar

pe ei îi jucau şi cele mărunte, îngropându-i uneori în pâlnii de cleştar verde-cenuşiu din care nu vedeau decât cerul ameninţător şi catargele *Stelei din Octombrie*.

— Te-am cunoscut, mormăi Romanov, că erai al dracului... ții minte când te-am bătut?

— Ii zisesem ceva urât fetii lui Iachint, după care umblai tu, murmură Adam zâmbind şters. Vâslea lângă Emelian şi nu se uita la el. Intrebă:

— Ce mai e cu fata lui Iachint?

— M'am însurat cu ea... avem trei copii mari...

— Să-ți trăiască.

— Să trăiești şi tu... Copii ai?

— N'am nimic, zise Adam scurt.

Emelian vâsli mai departe, în tăcere. Luaseră lotca cea mai mare şi grea, valurile erau mari, şi vântul nu-i ajuta; nu era uşor de vâslit. Şi-apoi Emelian era tulburat: așa ceva nu ți se întâmplă în fiecare zi. Adam murmură:

— O să mai vorbim noi.

Emelian se uită la el pe furiş. Se simțea cu greşală. N'ar fi putut spune anume ce greşise; dar ştia că lucrurile mergeau prost, şi asta venise aici trimis să le dreagă. Emelian simțea că are răspundere şi vină în toată povestea.

— Bine... să vorbim, mormăi el moale şi fără chef, trăgând de vâslă din răsputeri.

XVI

Adam Jora şi cei plecați cu el se întoarseră seara, osteniți şi uzi. Dar aduceau lotcile cu ei. Le găsiseră jucând în ancore, deasupra unor adâncimi de treizeci de brațe; acuma stăteau bine legate, pe punțile *Stelei din Octombrie*, care urca şi cobora dealuri de apă cenuşie sub cerul unei înserări de funingine.

Emelian şi ceilalți pescari ce fuseseră cu Adam stăteau de vorbă ghemuiți pe vine, suh ciocurile încovoiate ale lotcilor. Vorbeau tainic; noul venit li se păruse un om vrednic de-a fi cântărit şi prețuit: să vedem ce e cu el, şi câte parale face... Emelian le povestea întâmplarea cea veche, pe care-o ştiau mulți bărbați din Danilofca, dar cei tineri, şi pescarii din Sfântul Gheorghe sau Mangalia, n'o auziseră. Acuma ascultau cu genunchii la gură, uitând până şi de țigările care le fumegau lipite în colțul gurii. Făceau ochi mari. Grozavă întâmplare! Oricare pescar putea s'o pătească așa — numai că nu oricare ar scăpa; nu, n'ar scăpa niciunul dintr'o sută.

— Bine, zicea Iermolai; dar acum o avem pe mămica...

— Da, dar dacă n'ar fi mămica, răspundea Luca Gheorghe, atunci, măi frate, chiar şi pe-un vânt ca ăsta, de forța cincea... vai de pielea pescarului...

— Așa-i, urma şi Emelian; așa-i. Ei, şi ascultați mai departe: vasăzică, el dus prin lume, la pușcărie, maică-sa săraca, a dus-o cât a mai dus-o, şi pe urmă a murit... El nu ştia. Ani de zile a stat închis, şi n'a știut.

Cel despre care povesteau pescarii adunați roată pe punte, şedea pe un scaun în cabina ce slujea de sediu organizației, de bază, între un dulap cu uşi de geam, închis cu lacăt, şi înlăuntrul căruia se zăreau broşuri şi cărți, şi în partea cealaltă, un bust de ghips al lui Lenin pe o poliță. Adam şedea la masă; alături de el era Prețiosu, picior peste picior, cu pieptul strâmt prins în brațele încrucișate, şi cu o țigară în gură. Trăgea din țigare, şi se uita prin fum, clipind din ochi. Pricop, cu fața lucioasă, proaspăt bărbierită, privea gânditor piciorul lui Prețiosu sau scrumiera de sticlă de pe masă. Prodan se uita la Adam, parc'ar fi vrut să-i spuie ceva şi cu privirile, nu numai cu gura; parcă acel lucru spus din ochi, era mult mai important,

un lucru de-o însemnătate covârșitoare. Prodan era nervos, nebărbierit, și pentru întâia dată de ani de zile se arăta neliniștit și îngrijorat. Se uita uimit și cam speriat la Adam Jora. Acesta spunea:

— Va să zică dumneata, tovarășe Prețiosu, nu ești de părerea tovarășului Prodan?

Prețiosu dădu din cap, apoi vorbi mai departe, cu țigara în gură:

— Nu sânt. N'are dreptate. Eu știu după ce umblă Prodan, și nu mi-e frică să i-o spui aici, de față cu el.

— Spune, îl îndemnă Adam Jora.

Prețiosu urmă cu o mutră țeapănă ca de lemn, și fără să se uite la Prodan ci la portretul lui Gheorghiu-Dej, în perete:

— Prodan umblă să facă agitație printre oameni, ca să fie ales el secretar.

Prodan se făcu palid, dar nu răspunse nimic. Adam Jora îi aruncă o privire fugară, apoi se întoarse către Prețiosu și-l întrebă cu interes:

— Asta crezi dumneata că are el în gând?

— Asta, zise Prețiosu cu tărie. Ce să ne ascundem după deget? Eu sunt un om care spune lucrurile pe față. Nu mă pot ascunde. Poate am făcut rău că am spus dela început; dar ce să fac? Să nu spun ce știu?

— Chiar știi? De unde știi? întrebă Adam Jora foarte liniștit. Prețiosu dădu din umeri:

— Ei, asta-i... Parcă dece a pus el la cale toată agitația de până acum? Și ședința de mai eri? Aia ce-a fost?

— A fost o ședință? întrebă Jora.

— A fost... am văzut eu cum era pregătită. Nici nu e just, tovarășe! exclamă Prețiosu, întărâtat. Nici nu e just să-i pui la cale pe oameni, ce să spună și cum să spună! Așa ne învață partidul, tovarășe Prodan?

Îi pusese întrebarea fără să se uite la el. Părea indignat. Prodan nu-i răspunse. Se făcuse palid, apoi roșu. Îi ardeau ochii. Adam Jora întrebă:

— L-ai mai criticat în chestia asta pe tovarășul Prodan?

— Nu, zise Prețiosu cu nepăsare. N'am avut timp. Ce — nici două zile nu-s de atunci...

— Două zile sânt mult timp, murmură Adam Jora privindu-și palmele care se umflaseră, roșii de cele câteva ore de vâslit greu. După cincisprezece ani, încă mai păstrasera bătăturile făcute de vâsle. — Da, în două zile puteai găsi timp; nu face nimic, o să mai vedem noi.

Oftă:

— Ei, așa... Va să zică, nu ești de acord cu tovarășul Prodan, cu privire la munca organizației de partid și a sindicatului.

— Nu, nu sânt, răspunse, rece și bățos, Prețiosu. Nu știu cum gândești dumneata, tovarășe: dar eu, care lupt pentru clasa muncitoare mai bime de cincisprezece ani, când mulți care sânt azi activiști, nu știa nimeni de ei, — eu, tovarășe, le spun toate pe șleau: nu zic că n'avem greșeli și slăbiciuni. Și dacă o să stai aici mai multă vreme, să te orientezi, o să ne poți critica, și-o să ne ajuti. Noi primim critica, tovarășe. Primim ajutorul partidului...

— Care „noi”, tovarășe Prețiosu? Parcă era vorba de dumneata, pân'acum...

— „Noi”, adică organizația de bază.

— Lasă, cu organizația o să mai vorbim noi, zise Adam Jora. Acuma vorbește în numele dumitale, Zi, primești critica?

— Când e sănătoasă, tovarășe, o primesc, răspunse Prețiosu cu demnitate. Adam Jora oftă iar și râse ușor.

— Dacă crezi dumneata că-i cazul să râzi, mă rog, mă rog, murmură Prețiosu, jignit. Adam Jora se uită mirat la el, apoi se întoarse către Pricop,

care, cu coatele pe genunchi și cu ochii la pământ, nici nu se clintise până atunci.

— Ei, și tovarășul președinte al sindicatului, ce părere are? întrebă Adam. Pricop ridică fruntea — se înroșise de atâta stat cu fața în jos — și mormăi stingherit:

— Ce părere să am? Eu să vorbesc mai mult de lipsurile muncii sindicale... N'am cadre, n'am tovarăși cu un nivel mai ridicat... Muncesc mai mult singur...

— Aici ești ca membru de partid, și membru al biroului organizației de bază, zise Adam Jora. Celălalt se frământa pe scaun și îngână, cu un zâmbet silit:

— Ei, tovarășul Prodan prea le ia așa, cum să zic? Eu îl înțeleg, dânsul pune la inimă toate problemele și e bine așa, dar... prea ar vrea să dea cu toporul... Ia să mai întrebe dumnealui și pe oameni, pe tovarășii noștri, să vadă atunci ce-o să zică ei...

— Ce-o să zică? întrebă Adam Jora.

— Ei... n'o să fie chiar de părerea lui... Mai încet, tovarășe Prodan... Să n'o luăm așa, numai cu critica... Sânt și realizări pozitive... Am făcut colțul roșu în sala de mese... Am pavoazat, am pus portretul lui Lenin și al tovarășului Stalin.

— Cu întrecerile cum stați? întrebă Adam Jora.

— Sânt organizate și întrecerile, răspunse Pricop serios. Este o întrecere între brigada lui Luca Gheorghe și a lui Emelian Romanov. Mai sânt și altele. Dacă vreți, vă fac un raport la zi.

Prețiosu asculta disprețuitor, nemșcat, cu fața lui cioplită în lemn, și cu țigarea care-i fumega, lipită în colțul gurii. Pricop vorbea mai departe, liniștit și serios. Era foarte voinic, roșu la obraz, cu fața lucioasă, grea, puternică; ochii albaștri îi luceau nestrăvezii. Adam Jora stătea cu mâinile pe genunchi și asculta răbdător. Nici nu se uita la Prodan care nu mai pricepea nimic, dar încă mai spera.

La sfârșit, Adam Jora zise:

— Uite, eu încă nu pot spune că e clar cum stăm, și care sânt problemele. Să-i lăsăm pe oameni să spuie ce au pe inimă. Ești de acord, tovarășe Prețiosu? Ești de acord, tovarășe Pricop? Tovarășul Prodan cred că n'are nimica contra...

— N'am nimic contra, zise Prodan, care prinse deodată viață. — Să vorbească oamenii, cât de curând!

Prețiosu și Pricop se feriră de-a se privi. Vasul se înălța și cădea moale între valuri. Portretele de pe perete se legănau în cui. Prețiosu zise:

— O să fie greu, că oamenii sânt mulți în producție... Poate Duminică.

— Duminică ar fi bine, zise Pricop. Duminică ar fi mult mai bine...

— E prea departe, zise Adam Jora. S'o facem mâine seară, după ce ies oamenii din fabrică.

— Nu se poate, zise Prețiosu.

— Dece nu se poate?

— Mâine seară unii o să fie de cart...

— Vorbim cu tovarășul secund ca să le găsească înlocuitori. Așa că rămâne pe mâine seară.

— Eu n'ași fi de acord, îngână rece Prețiosu. — E mai bine duminică.

Adam Jora se uită țintă la el, apoi la Prodan:

— Păi, parcă era vorba să-și spună părerea oamenii fără să-i puie cineva la cale? Dacă facem ședința mâine, înseamnă că n'are nimeni timp să-i puie la cale.

Prodan zise:

— Sânt oameni cinstiți pe vasu' ăsta; nu-i poți pune la cale; dacă gândesc ei într'un fel, nu-i poți întoarce cum vrei...

— Păi atunci, murmură blând Pricop — de ce să n'o lăsăm pe duminică?

— Nu, o facem mâine seară, răspunse Adam Jora. Prețiosu, uitându-se la perete prin fumul țigării, și fără să-și clintească o sbârcitură a feței tăbăcite, mormăi neprietenos:

— Dacă vreți să treceți peste biroul organizației...

Adam Jora râse la el, vesel și sfruntat:

— N'ași vrea, dar n'am încotro, așa că mă scuzi, dar trec peste dumneata, tovarășe Prețiosu...

— Nu peste mine. Peste biroul organizației, răspunse Prețiosu demn.

— Și peste biroul organizației. Delegația mea îmi dă dreptul să convoc când cred eu că e nevoie, adunarea membrilor de partid. O să chemăm la adunarea asta și pescarii comuniști, care nu-s din organizația de bază de aici, și tovarăși fără de partid, fruntași în producție.

— Eu nu sânt de acord, zise Prețiosu.

— Poate că nu ești. Numai că dacă-i conduci pe ei, răspunzi și în fața lor, nu numai în fața organizației; măcar că ei n'au drept de vot. Să-i chemăm, să învețe și ei dela noi, și noi dela ei...

— Pe care îi cheamă? întrebă Pricop, mereu cu capul plecat.

— Uite, pe ăștia care-s în întrecere: Luca Gheorghe, și Emelian Romanov; și pe alții. O să ne sfătuim, și în cursul zilei de mâine, îi chemăm pe toți...

— Poate că mâine se face vremea frumoasă, și-i facem să piardă o zi de pescuit, zise Pricop. Adam Jora se uită pe ferestruica rotundă: afară, cerul înserării era ca de cenușă. Se auzea șuierând trist, vântul.

— Mâine n'o să iasă la pescuit, zise Adam Jora; — sau, dacă ies ziua, seara o să se întoarcă iar la vas...

Se ridică. Se desfășura și Prețiosu, cu un cap mai înalt ca el. Se ridică și Pricop, cărunt și masiv. Adam se întoarse și-i privi de jos în sus:

— O să mai discutăm; nu se poate lămuri dintr'odată toată situația... Dar de lămurit, o lămurim!

Și ieși. Prodan ieși după el. Ceilalți doi rămaseră nemișcați, împietriți în împotrivirea pasivă din ultima jumătate de ceas, când nu făcuseră altceva decât să „se lase greu“, din răspuseri. Pricop se gândea încordat, la ceva foarte limpede, deși încă depărtat. Era îngrijorat. Prețiosu se'ntoarse spre el:

— Ei? Ce zici?

Pricop tresări și își aduse aminte că trebuie să-și facă datoria. Zâmbi:

— E bine că l-ai luat repede. L-ai luat țeapăn de tot...

— Hehe! râse Prețiosu. Nu mă cunoști. Eu am sânge rece. Nu-mi pierd firea. Eu sânt englez, bă!

— Cum adică, englez? întrebă Pricop, care mai auzise povestea de cel puțin zece ori.

— Ce, nu știi? Maică-mea m'a făcut cu un marinar englez, la Sulina. Eu n'am tată, lămuri Prețiosu cu o logică destul de îndoelnică. — Un englez. Nu l-am cunoscut. Cu el seamăn eu.

Pricop zâmbi silit:

— Bine-ai făcut. Trebuia luat repede. Și acuma facem o scrisoare către comitetul raional, sau chiar la regiune: cum a venit, a început să treacă peste conducerea organizației de bază; și nici nu respectă regulile muncii de partid... Ce fel de muncă de partid face el? Ca în filme? Ia să te frecăm noi, nenicule...

Pricop trase aer pe nas, cât putu mai discret, să nu observe Prețiosu.

„A băut iar; de-aia e așa de sigur de dânsul“, se gândi Pricop cu oarecare dispreț. El, Pricop, nu băuse și vedea lucrurile mai clar.

— Ascultă, putem trimite nota la partid prin radio?

— Cum? Nu, cum dracu; ce, ești nebun? E secret de partid.

— Va să zică, până mâine, nu putem face nimic. Nu putem amâna ședința, mormăi Pricop, îngrijorat. Prețiosu se întunecă:

— Adevărat... mâine poate să-i ia repede pe proștii ăia...

Pricop îl întrebă ironic:

— Aha... ai observat, zi?

— Cum adică, „am observat“? se răsti Prețiosu, jignit. — Ia stai, tovarășele...

— Lasă, ai răbdare... lasă-mă acum, că mă duc să mai vorbesc cu unul și cu altul...

Il lăsă acolo și se urcă pe punte, în întuneric și vânt. De fapt, nu voia să vorbească de loc cu oamenii; voia să se gândească. Făcuse multe greșeli; nenumărate; se înlănțuiseră una de alta și acum îl aduseseră în primejdie. Întrebarea era: cât de mare e primejdia? Pricop se uită la valurile întunecate. La câțiva metri, pereții de fier ai intrării la camera mașinilor radiau căldură. Coșul se înălța deasupra și vărsa vârtejuri de fum negru. Nu era nimeni împrejur; se auzea vântul vuind și șuierând, sgomotul mării; iar sub grătarele de metal se zărea jos, în lumina gălbue a unor becuri electrice, podeaua de fier lucios a sălii cazanelor. Venea de acolo un foșnet de aburi, vibrație fierbinte de metal ce tremură sub presiune. Pricop stătea cu spatele la ușa ce ducea în jos, în adâncimile vasului, și se uita la mare. „Ce să fac? La ce să mă aștept?“ Ii era inima strânsă, ca înainte de primul șuierat de glonț al unei bătălii.

O păsărică ciripi lângă el:

— Tiu — tiu — tit!

Pricop tresări și se'ntoarse. Mecanicul șef îi zâmbea, filosof desgustat:

— Ei... ți-ai legat pantalonii?

— N'ar trebui să faci glume de-astea, tovarășe șef, zise Pricop fără supărare. — Mai adineaori, era lume de față...

— Ce, crezi că lumea nu vede că ai bășicat-o? întrebă bătrânul, umbră binevoitoare pe puntea ce abia se deslușea în înserare. — Cu conștopistul ăla dela partid, ați bășicat-o, și tu și Prețiosu... Ăla-i al dracului!

— Dece am bășicat-o? Ba deloc, râse Pricop.

— Măi Pricop puile.. așa ești tu, nebun... Ai în tine un drac care te bagă numai în buclucuri. Când îmi aduc aminte, cum a trebuit să jurăm strâmb patru oameni, atunci la Malta, ca să te scoatem pe tine din rahat... mama ta de nebun... Ce făcuseși? Tu băgaseși cuțitul în suedezul ăla?

— Nu eu, răspunse Pricop stânjenit.

— Nu tu... Cine te crede? Minți într'o zi cât nu mint o sută de miști din Stambul în zece ani...

Se lăsă o tăcere.

— Ce om mai ești și tu... și ăștia de pe vas nici nu știu... Unul n'are idee de tine ce bucățică ai fost, și pe unde ți-au sticlit ochii...

Vasul se legăna greoiu pe hulă, și vântul plângea în sarturi. Pricop mormăi:

— Dacă știam că vii dumneata anul ăsta pe vas, plecam de-aici... mă duceam dracului într'altă parte...

— Dar n'ai putut, zise bătrânul și începu să râdă înneecat. Ii plăcea foarte mult festa pe care i-o jucase lui Pricop întâmplarea.

— Hihihi...și zi... tocmai peste unul de pe *Arabella Robertson* ai dat... tocmai peste nen'tu Steaga... Hihi...

Ii plăcea foarte, foarte mult. Pricop râdea și el, întunecat și cu ciudă.

— Bine mă, tâmpitul, zise bătrânul; eu ca eu, dar pescarii dela tine din sat, ăia nu te cunosc?

— Aia numai odată la cinci-zece ani m'au văzut prin sat... Ei numai pe frații mei și pe bătrân îi știu bine... și-s oameni cumsecade, înțelegători; doar câte unul-doi sânt mai mațe-pestrițe; ăilalți sânt oameni de înțeles...

Bătrânul îl admiră:

— Maica mă-tii de golan, măi Pricop, măi... și cin-te vede zice că ești om serios, cărunt, cu copii...

— Am copii, zise Pricop.

— Știu; ai peste tot: și la Bombay... și neveste, mie-mi spui? râse bătrânul.

Pricop se uită împrejur, speriat:

— Don'căpitan... vă rog...

Foarte prompt, bătrânul se trase înapoi și se apucă zdravăn cu mâinile de niște mânere de fier de lângă ușa ce dădea la mașini. Zise foarte liniștit:

— Să nu te apuci să mă arunci peste copastie, că te bag în mă-ta! N'ai să poți! Și cu mine, știi ce pățești. Sânt eu bătrân, dar pe tine tot te...

Și-i spuse pe turcește ce ar putea să-i facă. Pricop era tulburat:

— Eu nu știu ce părere așa de rea v'ați făcut de mine, don'căpitan... Dumneavoastră nu-mi înțelegeți sufletul.

Bătrânul îi spuse două vorbe scurte turcești, cu un dispreț binevoitor. Apoi vorbi agale:

— De mine să nu-ți fie frică... De mine n'are nimănui de ce să-i fie frică. Sânt bătrân, și am obosit... Vreau să mă lăsați toți în pace... Așa că eu te bag în mă-ta cu combinațiile tale cu tot; nu mă cunoști, nu te cunosc.

— Sânteti bătrân, don'căpitan, dar aveți un suflet rău, zău așa; de unde v'a venit așa o părere despre mine? murmură Pricop, uitându-se la valurile negricioase. Bătrânul se legăna ca un copil, ținându-se de cele două bare de fier. Se plictisise. Il înjură pe Pricop cu aceeași bunăvoință ca până atunci, întră și începu să coboare scara de fier dreaptă ca o scară de fântână, spre lucirile metalice și vuetul innăbușit al mașinilor. Se mai auzi o clipă flueratul lui ca de păsărică:

— Tiu — tiu — ti!

Adam Jora stătea de vorbă cu Prodan, pe puntea din față. Imprejurul lor lotcile negre se clăteau în întuneric, și se mișcau în umbră pescarii, chemându-se cu glasuri groase. Pe scara ce duce în jos spre fabrică, venea lumina, sgomotul mașinilor de închis cutii și miros cumplit de pește gras, fript.

— Bine, întreba Adam Jora; dar cum ați scăpat în așa hal frânele din mână? Cum n'ați observat mai din vreme, că organizația de bază nu mai conduce nimic?

Prodan se liniștise. Se luase după Adam și-l chemase. Ii spusese că are ceva să-i spuie. „Știu, zi-i, că te ascult“, răspunsese Adam. Și Prodan îi povestise tot; chiar lucruri de care se mira că și le mai aduce aminte. Acuma că-i spusese tot, era liniștit; noul venit nu putea să greșească; părea el, ce-i drept, că știe multe; dar nu era rău să știe tot, tot. Acuma știa.

— Vezi dumneatale, tovarășe Jora; — parcă ai fost marinar, nu?

— Nu, am fost pescar.

— Ei, să-ți spun: în meseria de timonier e o lege: trebuie să fii mereu

atent la compas, mereu gata să întorci un pic cârma ca să ții vasul cu prova în direcția bună... Dacă uiți cârma nemișcată cinci minute, după aia poți să pui banda *) în partea ailaltă, degeaba, că vasul s'a abătut din drum douăzeci-treizeci de grade... Și până-l aduci iarăși la zero, muncești de-ți ies ochii din cap. Așa și noi. L-am lăsat pe Prețiosu de capul lui, nu l-am criticat, am răbdat greșelile... până ne-am trezit că-i prea târziu și că el nu vrea s'o ia îndărăt... Acuma, orice i-ai spune, nu mai primește.

— Și dece l-ați lăsat atâtea vreme de capul lui? întrebă Adam Jora.

— Păi... am avut încredere în el; e cel mai vechi membru de partid de pe vas: din 1944. Și-apoi a lucrat în mișcarea de prin 34, 35. Vreausă spun, în sindicat. Credeam că știe mai multe ca noi. De-atunci, noi am mai învățat, am mai studiat fiecare, am mai discutat între noi ce-am citit; și-am văzut că la el e mai mult spoială, așa, pe deasupra. Și la Pricop tot așa. Pricop umblă pe covertă cu un volum din operele lui Stalin subsuoară...

Jora începu să râdă. Prodan râdea și el:

— Zău așa... Dar dacă-l întrebi ce scrie înăuntru, ci-că „las'că-ți spun eu mâine, că azi n'am vreme”. Așa sânt tovarășii ăștia ai noștri...

— Bine, dar voi i-ați ales, zise Adam. Prodan se frământă în sine o clipă, apoi zise:

— Uite ce-a fost: colectivul ăsta s'a făcut din oameni veniți din toate părțile, care nu se cunoșteau. Când a fost vorba de alegeri, l-am ales pe ăl mai vechiu membru de partid; avea trecere mare în ochii oamenilor. Și la sindicat l-au ales tot pe Pricop, că el știe să fie prieten cu toată lumea și se dă bine cu pescarii...

— Cu vutea, zise Jora.

— Ai văzut și dumneata?

— Păi nu e greu... Ia zi: și la început, cum a mers?

— A mers binișor; pe urmă, mai prost. Și-acuma merge prost de tot.

— Dar ai auzit ce zice Prețiosu: planul, de bine de rău, e aproape îndeplinit.

— Da, zise Prodan însuflețindu-se — dar planul e făcut într'adins destul de mic, ca pentru o întreprindere cum n'a mai fost la noi. Ce-au zis ei: întâi să facem experiență un an sau doi, și pe urmă știm ce putem cere flotei de larg!

— Ei, și?

— Și nu mai este experiență, tovarășe Jora! Ai să vezi! Întreabă-i pe pescari!

— I-am întrebat, zise Adam Jora.

Prodan rămase o clipă mut. Apoi întrebă:

— Când? Pe cine?

— Păi n'am fost atâtea ceasuri cu ei? întrebă Adam. — Și cred că am fost cu cei mai buni...

— Așa-i, da: ai fost cu ei după lotcile alea. Ei, i-ai întrebat? Ți-au spus?

— I-am întrebat. Mi-au spus, răspunse Adam Jora. Și, oarecum fără legătură, urmă:

— O să facem treabă bună pe vaporul ăsta, tovarășe Prodan. Sânt oameni buni, și pe vapor și pe cuttere, și în lotci.

— Sânt, dar mai întâi trebuie să...

— Da, zise Adam Jora; dar mai întâi trebuie, bineînțeles să...

*) banda = cârma întoarsă la maximum, la dreapta sau la stânga.

Și aici Adam Jora, organizatorul de partid, vorbi cum învățase la școala de partid:

— Trebuie întâi să *creem condițiile*.

Da, se schimbase foarte mult, dela optsprezece ani la treizeci și câțiva. Nu l-ar mai fi recunoscut ușor nici după înfățișare, nici după purtare, cei ce-l știau de mult. Numai ochii îi rămăseseră ca pe vremuri; altminteri o față din Danilofca de care îi fusese lui drag pe vremuri, nici măcar aceea dacă l-ar fi așteptat de atunci, de mult, acuma nu l-ar mai fi recunoscut. Bine înțeles însă, aceea îl uitase și se măritase, iar în el nu mai izbucnea decât rareori, și numai la nevoie, năvălul de altădată, așa cum izbucnise de pildă în dimineța aceea de-l recunoscuse Emelian Romanov numai după puterea și patima lui încăpățânată. Dar de obicei era liniștit și stăpânit, răbda, asculta, își cântărea vorbele. Ani de închisoare, ani de muncă în fabrică, ani de muncă de partid prin toate cotloanele Dobrogei, prin părțile Galaților și prin Ialomița, îl schimbaseră, îl învățaseră să cunoască oamenii și viața, și-i dăduseră o îndemânare de care aproape nimeni nu-și dădea seama, în legăturile lui cu cei dimprejuru-i.

Astfel, abia sosit, și deși fusese pus la curent în amănunțime la Comitetul raional, vorbise în prima zi cu o seamă de pescari, din care pe cei mai mulți atunci îi vedea întâia oară; apoi cu Prodan și cu încă vreo câțiva oameni din echipaj; seara târziu, stătuse de vorbă cu secundul. Asudat și cu părul sbârlit căzut pe frunte, Nicolau spunea înfrigurat:

— Măi tovarășe, cinstea partidului e și cinstea noastră. Îți dai seama matala cu ce obraz am fi venit noi, comuniștii, în fața oamenilor? Oamenii așteaptă dela noi să luăm în mâini viața lor — și noi...

— Lăsați, tovarășe căpitan: o să le punem toate pe roate...

— A fost greu... Am așteptat, spunea Nicolau. Era necăjit și ostenit de ce se întâmplase până atunci, dar tot el scuturase osteneala și necazul și întrebuse:

— Ei, acuma se schimbă treaba. Ce trebuie făcut?

— Păi, să vedem împreună, ce trebuie făcut... răspunse Adam Jora; și „văzuseră împreună“ multă vreme, ce se putea începe.

Acum Adam Jora rămăsese singur; cobora scara ce ducea spre puntea cabinelor, în vântul aprig, de noapte. Vasul duduia și trepida sub el, și creste albe se spărgeau sgomotos pe marea frământată și sumbră. La ușa cabinei comandantului, deschisă, o perdea flutura ca un steag greu, căzând mereu și iarăși furată de vânt. „Trebuie să vorbesc și cu comandantul“, se gândi Jora, căruia Nicolau îi spusese câteva cuvinte și despre căpitanul Haralamb. Dar în clipa aceea ușa odăiței unde se păstrau instrumentele de navigație și cronometrele, deschisă și luminată, îl făcu să se oprească. Așezați unul lângă altul, cu coatele pe geamul ce acoperea cronometrul cel mare și înconjuțați de binocluri marine și de sextante, o față de vreo douăzeci și ceva de ani și un băiețaș de vreo paisprezece citeau alături. Pe ea, Adam Jora o recunoscuse; o mai văzuse și dimineța: era de bună seamă ofițerul al treilea, tovarășa Constantin. Zulufii negrii îi cădeau pe tâmpile și pe gât, și, atentă și serioasă, în bluză albă și pantaloni de salopetă, părea și ea un băiat; băiețașul era îmbrăcat într-o salopetă prea mare pentru el, și încins cu o curea prea lată, cu o cataramă uriașă de bronz. Era tuns cu mașina; avea un cap rotund, cu o fețișoară triunghiulară, cu ochi mari și cu o pată de ulei de mașină ca o mustață sub nas, ca unul care, murdar până

la coate, se ștersese la nas cu brațul. Adam se apropie și rămase în ușă. Băiețușul citea:

— *O, i, oi. N, u, c, nucă.*

— Unde-l vezi tu pe *ă*? Mai citește odată, zise fata. Hai, Ghiță, fii atent.

— *Nuc*, zise Ghiță supus.

Adam Jora se așeză lângă ei și zise:

— Hai, Ghiță, mai departe: *c, u, i.*

— *Cui*, citi Ghiță, trăgând cu ochiul la Adam. Fata îi zâmbi noului venit, apoi urmă să-l dascălească pe Ghiță:

— Numai de o lună învață, și uite-l cât știe, spuse ea peste capul băiatului. Adam arăta pe pagină, cu un deget gros și bătătorit:

— Ia citește aici: *o, a, i...*

— *Oaie*, zise Ghiță. Era obosit și citea în silă. Se întoarse spre Adam și zise:

— Dumneavoastră ați adus lotcile ăloră din Sfântu-Gheorghe?

— Nu eu; Emelian Romanov și Luca Gheorghe, cu ai lor, răspunse Adam și se ridică:

— Hai, citește mai departe.

Privirea admirativă a copilului îi spusese limpede că nu e un bun ajutor de învățătură. Se duse afară și se sprijini de rambardă*). După câteva clipe, un glas spuse lângă el:

— Am primit și carnetul.

Se 'ntoarse. Ghiță era lângă el și-l punea la curent, sfios și cu mândrie. Fata se luase după el:

— Să scrii toată lecția în carnet, auzi, Siomca?

— Cum îl cheamă? Ghiță sau Siomca?

— Popovici Gheorghe Maxim, răspunse flăcăiașul.

— Și ce carnet ai primit?

— Carnetul de utemist, zise băiatul. Urmă o tăcere. Apoi tot el zise:

— Vaporul ăsta, știți ce-i trebuie? Să fie tras în doc, și rașchetat bine: ar câștiga două mile la oră, viteza lui!

— Așa e, zise și fata. Are dreptate.

— Păi dacă n'ar fi un marinăr priceput, n'ar fi primit carnetul, zise Adam Jora.

— Astă primăvară, zise Siomca, a fost o furtună grozavă; din brigada lui Iermolai unul și-a pierdut hainele, și unul și-a pierdut chiar și carnetul de utemist!

— Dar lotcile nu s'au pierdut; și nici un om nu s'a pierdut, ai? întrebă Adam Jora.

— Nu, dar băiatul ăla și-a pierdut carnetul!

— Da, zise Adam Jora; a fost de bună seamă o furtună grozavă; și e o pierdere mare. Tu, pe al tău, să-l păzești ca pe ochii din cap. E cea mai mare avere a ta, să știi.

— Știu, zise băiatul.

Cineva umbla pe puntea cabinelor și striga:

— Ghiță? Ce-ai făcut cu ciocanul ăla? Ghiță! Siomca! Nu l-ai văzut?

— Aicea sânt! strigă ascuțit Ghiță-Siomca și se dădu aproape de-a berbeleacul pe scări în jos. Nicolita Constantin râdea, oarecum desvinovățindu-se:

*) rambardă = balustradă pe marginea punții.

— Nu-l puteam lăsa să nu știe carte la vârsta lui... Era rușine pentru tot vasul...

— O să-ți ajut să-l înveți... cât știu și eu... zise Adam râzând.

— Știi destul de multe, tovarășe Jora; te-am văzut eu azi dimineață. El se întoarce, stingherit, spre marea care urca și cobora clocotind de-a-lungul vasului, la șapte metri sub ei. Nicolîța Constantin zise:

— Chiar m'am bucurat, că a mai venit un căpitan. Până acuma n'aveam decât trei.

Adam Jora se 'ntoarce cu vioiciune și o privi; apoi întrebă zâmbind:

— Și câți comandanți crezi dumneata că trebuie să fie?

— Unul singur, zise fata. Îi vorbea foarte serios; se vedea că-i e teamă de ceva și că a trebuit să-și ia inima în dinți ca să-i spună asta. Dece?

— Și eu sânt de părerea asta, zise dânsul. Dar care sânt ceilalți?

— O să-i vezi dumneata... De-aia ai venit aici, nu?

„Aha, iarăși tot povestea aia“, se gândi Adam Jora. Fata îi vorbea cu spatele la ușa luminată. Cu buclele negre ca o umbră în jurul feții, i se păru palidă. Îi zise liniștitor:

— Uite, spune-mi cum ai vrea dumneata să meargă lucrurile.

— Ca pe *Frederic Engels*! răspunse ea. Era un vas de două ori cât ăsta, și avea și el organizație de partid; dar acolo partidul îl ajuta pe comandant, nu...nu... ca aici.

— Cine e partidul? întrebă Adam Jora. Ea își luă seama:

— Am greșit. Nu partidul. E vorba numai de Prețiosu și de Pricop...

— Vezi? Lasă, tovarășe ofițer al treilea; ai încredere în partid; o să meargă și la noi lucrurile ca pe *Frederic Engels*...

— Ca pe *Frederic* nu pot merge lucrurile, zise ea, sprijinindu-se cu coatele de rambardă. Spusese vorbele astea cu atâta patimă și mâhnire, încât Adam Jora deveni atent:

— Dece nu se poate?

— Pentrucă *Frederic* face voiajuri mari, nu numai aici, în Marca Neagră, la câteva zeci de mile de coastă...

— Visul dumitale ăsta era? Să cutreeri peste mări și țări? întrebă Adam. Fata dădu din umeri:

— Da... ăsta era...

Adam oftă. Se gândea cu părere de rău că va trebui să fie aspru. Întrebă:

— Adică cum? Așa, numai pentru turism?

— Nu, zise fata cu vioiciune. Nu! Voiam să fac fapte mari...

— Eroice, zise Adam Jora.

— Da, eroice! Poți să râzi dumneata; dar de-asta am plecat de-acasă; în loc de institut și meserie, am venit aici, pe mare, ca să fac ceva deosebit, ceva frumos...

— Și cum credeai dumneata că o să fie eroismul ăsta? întrebă Adam. Ea îl privi prin întuneric — îi lumina dintr-o parte ușa deschisă a odăii cu instrumente de navigație:

— Dece mă întrebi?

Îl întrebase dușmănos, cu împotrivire. El murmură:

— Te'ntreb fiindcă ași vrea să te ajut. Dumneata dece mi-ai spus toate astea?

Ea întoarce capul și se uită peste mare, spre orizontul aburit, întunecat:

— Pentrucă am crezut că... ești poate un om cum ași fi vrut să întâlnesc eu cât mai mulți...

Adam Jora râse:

— Pe vasul ăsta sunt poate cincizeci de oameni ca mine!

— Asta zic și eu, murmură fata. Apoi își luă seama repede și adăugă:
— Nu te supăra; n'am vrut să te jignesc. Nu știu ce am astă seară, de vorbesc așa...

— Nu mă supăr, zise Adam Jora; dar ași vrea să știu ce ai visa să faci. Ce nu te mulțumește în viața pe care-o trăiești acum?

— Nu știu ce ași vrea să fac... dar am nimerit pe o fabrică de conserve, care trăznește a pește fript, și unde nimeni nu știe ce are de făcut, și unde totul merge alandala! Eu altceva visam... altceva...

— Ce visai? întrebă Adam Jora. — Aventuri! Păi, tovarășă ofițer trei...

— Dacă vrei, nu-mi mai spune așa...

— ...lasă cum îți spun — ascultă aici: ce voiai? Să mergi în China? Ai să mergi. Să fie pace, să se deschidă mărilor, și ai să mergi. Ce voiai? Să dai de pirați? Să cauți aur? ca în cărțile de povești? Păi așa ceva nu se mai găsește, tovarășe, astea-s aventuri de acum o sută de ani! Uite, să-ți spun ceva, zise Adam Jora, supărat: — asta-i ceva burghez. Stai în fotel moale, citești o carte și te gândești: „Ah, cât mi-ar plăcea să trec și eu printr'o aventură, scurtă, și să mă întorc acasă, să fac baie și iar să mă așez în fotel!“ Așa ești dumneata!

— Nu sânt așa! se împotrivi fata indignată.

— Ba da, așa ești! Și să faci bine să-ți treacă. Aventura, tovarășă, e chiar aici. E împrejurul dumitale; deschide numai ochii, și ai să vezi, tovarășă dragă; nici n'ai nevoie s'o cauți: te trezești în mijlocul ei. Numai să știi s'o vezi și s'o recunoști. Că dacă te uiți mai bine la oamenii de pe vasul ăsta (eu nu-i cunosc, da's sigur că-i așa), și la viața dumitale, și la a mea, unul din ăia care șed cu... care șed pe scaun și scriu cărți, ar putea scrie nu o carte, ci zece! Când citesc câte un roman, mi se face necaz, și-mi pare rău că nu mă pricep la scris să povestesc câte-am văzut și-am auzit... Ascultă-mă pe mine — câteodată aventura, frate, e chiar cam greu de dus în spate, și mulți slăbănogi ar vrea un trai ceva mai liniștit!

— Eu nu vreau un trai mai liniștit — zise Nicoliza Constantin, uimită și amețită de ce-i spunea cellalt.

— Nu vrei? Poftim: ești pe *Steaua din Octombrie*.

— Aici e un balamuc plutitor!

— A, ai vrea să și meargă lucrurile strună, și să fie și interesant, și ușor! Apăi să știi că unde-i ușor nu-i interesant... Și să-ți mai spun ceva: aici pe vasul ăsta se dă o luptă pe viață și pe moarte; numai dumneata n'o vezi și tânjești după ceva pirați, sau să se scufunde vasul, sau mai știu eu ce... Uită-te împrejur, atâta îți spun. Deocamdată îți dau un sfat: pe Siomea să-l înveți carte, dar despre viață, să nu-l înveți nimic...

— Crezi că ai să mă scoți din sărite dacă-mi vorbești așa? întrebă fata, deși era într'adevăr necăjită și înciudată; — ce tot spui de luptă pe viață și pe moarte?

— Am spus și eu așa, răspunse Adam Jora. — Hai, nu te supăra pe mine; așa sânt eu, obișnuit să pisez la cap pe toată lumea.

Ii întinse mâna:

— Noapte bună.

Ea îi dădu mâna și zise:

— Nu mă lua acuma ușor; crezi că n'am priceput că ai vorbit serios? O să mă gândesc, și o să-ți spun dacă ai dreptate.

El râse șiret:

— Bine, ne-am înțeles: să-mi spui dacă am dreptate.

XVII

Vântul se mai potolise. Rămăsese pe mare o hulă cu dealuri rotunde de apă; cerul era tot amenințător și marea ca plumbul. În cursul dimineții câteva cuttere se depărtaseră spre toate unghiurile orizontului; Luca Gheorghe, care mai avea câteva sute de kilograme ca să i-o ia înaintea lui Emelian Romanov, plecase cu brigada lui; mai plecaseră și alții, oameni dela Sfântu Gheorghe, din Danilofca și din Mangalia.

Iermolai nu plecase. Nici Emelian Romanov. Ședeau amândoi pe puntea din pupă, la mare sfat. Iermolai trăgea din când în când cu coada ochiului spre cambuza ale cărei uși erau închise cu lacăt, apoi se întorcea și ofta, învârtindu-și degetele, nerăbdător.

— Ce, crezi că o s'o deschidă? zise Emelian.

— Dece să n'o deschidă? mormăi Iermolai.

— Nu-l cunoști tu pe el: e omul dracului.

Iermolai îl zări pe cambuzier care privea o grămadă de verze întinse la uscat pe bocaportii gurii de magazie din pupa. Răcni peste umăr:

— Măi tovarășe cambuzier! Ia vino încoace.

Omul veni agale, cu mâinile în buzunare:

— Dece nu deschizi cambuza, măi frate? Ce, nu mai ai marfă?

— Ba am, zise cambuzierul râzând. De obicei nu râdea: era morocănos și chiar jalnic. Râsul lui îl scoase din sărite pe Iermolai:

— Ce te rânjești așa, tovarășe? Ți pare bine, ai?

— Dece să-mi pară bine? Eu n'am nici un amestec. Am ordin să vând băuturi spirtoase? Vând. Am ordin să nu mai vând? Nu mai vând. Ce vrei cu mine?

Iermolai oftă și nu mai spuse nimic. Apoi se 'ntoarse spre Emelian:

— Adevărat, măi... E omul dracului. Ce-are, mă, cu noi?

Andrei, flăcăiașul cel frumos și bălai, apăru din adâncurile vasului, urcând pe o scară de fier. Se uită împrejur, îl găsi pe Iermolai și veni la el. Pavel, cel cu boneta de soldat, se ivi și el și-l urmă.

— Unchiule Iermolai, zise plângător băiatul: ce pasca mă-sii facem aici? Nu vezi că nici de băut nu mai ai? Hai la treabă, unchiule Iermolai, că m'am saturat de jucat șah și nici nu pot citi toată ziua... Hai la treabă...

— Nu vreau, răspunse Iermolai întunecat. — Și lasă-mă în pace, că mă doare capul.

— Hai, dă-l în mă-sa de cap, unchiule Iermolai, hai să mai lăsăm paratul la apă...

— Ho, bre, mai taci din gura aia spurcată! se răsti la el Iermolai. — Mama lui de mațe pestrițe!

— Pe cine-l înjuri? întrebă Pavel.

— Pe Jora ăsta, care-a venit să ne usuce sufletul...

— Lasă, Iermolai, să ți-l mai usuce, zise Emelian: că și tu prea ți-l udai tot timpul...

Iermolai se strâmbă ca un mops și dădu din umeri, furios. Emelian își trecu degetele prin părul sur, își înfundă șapca pe ceafă și se duse mai încolo, unde un mecanic cu o cicatrice adâncă pe tâmplă, tăia niște foi de tablă întinse pe punte. Emelian se așeză pe o baba și-l privi cu interes, multă vreme. Mecanicul îl observă în sfârșit și zise:

— Ai venit la croitor, nea Emeliane? Vrei să-ți croiesc un pardesiu din stofa asta?

— Fă-mi o barcă, răspunse prompt Emelian. Apoi tăcură amândoi. La sfârșit, Emelian se plictisi. Incepu să-și miște nerăbdător degetele

dela picioare — lepădase cismele de cauciuc în lotcă — și în sfârșit se ridică, se întinse de-i trosniră oasele și porni spre prova. În treacăt, îi trase un pumn lui Iermolai:

— Hai, mă!

Iermolai nici nu se clintise. Parcă Emelian ar fi dat într'un zid.

— Hai, bre!

— Unde? mormăi Iermolai mahmur.

— Hai să facem treabă, că murim de plictiseală.

— Ce fel de treabă?

— Cum ce fel? Ce știi tu, afară de pescuit?

— Știe să bea, zise cu obidă Andrei, flăcăiașul. Iermolai sări să-l isbească, dar băiatul se feri la timp. Iermolai zise, îmblânzit deodată:

— Dacă tot ne-a stricat tractirul...

Cambuzierul, care fuma rezemat de o ladă, se amestecă:

— Nu cu vi l-am stricat... Și chiar și tovarășul președinte zicea că să lăsăm cambuza deschisă. Tovarășul Jora a spus că să fie deschisă numai la prânz. El e cu răspunderea. Tovarășul președinte s'a tot luptat ca să rămâie deschisă... Dânsul e mai înțeleghător, nu e venit pe vas de eri de alaltăeri.

Iermolai și încă vreo doi pescari care zăboveau prin preajmă, ascultau cu interes. Numai Emelian râse batjocoritor:

— Tovarășul președinte e înțeleghător... și tată-său tot așa era, când avea cârciumă la Danilofca...

Oamenii începură să râdă. Unul din Mangalia întrebă cum vine treaba asta, și cei din Danilofca îl lămuriră. Emelian trăgea de Iermolai:

— Hai, măi, la treabă, că murim de plictiseală. Noi nu sântem făcuți să stăm... Haideti, haideti; haideti, voinicilor, că vi s'au făcut mâinile ca de domnișoare, de când n'ați mai apucat o vâslă... Unde-o fi Mihail?

— E cu Cosma, la prova, zise grăbit Andrei. Porniră spre prova, înșirați unul după altul, în cap cu Emelian. În față, catargul unui cutter se zărea clătînându-se lângă copastie, și plasa cea mare urca la bigă, încărcată cu calcani. Una din brigăzi își trimisese producția la fabrică. Din pricina balansului, plasa se legăna prin aer, stropind totul împrejur cu apă de mare, zeamă de pește și sânge. Când se coborî pe punte, un flăcău în șorț de pânză cauciucată plid de sânge, se repezi să o desfacă. Cosma și Mihail îl ajutau, Mihail vorbind și glumind cu el, Cosma liniștit și tăcut. În picioare, pe primele trepte ale scării ce ducea la fabrică, Lucica stătea și se uita la ei. Încea să-i prindă privirea lui Cosma. Dar Cosma nu se uita la ea. Iși vedea de treabă, îl ajuta pe flăcăul dela cherhana; odată i se întâmplă să și zâmbească, la o vorbă a lui Mihail: frumos zâmbea Cosma, serios, și copilărește în același timp; n'ar fi putut ea să spună asta, dar îl vedea acolo, liniștit, mare și frumos, și o apuca un neastâmpăr, o nemulțumire. Sosiseră Emelian, Iermolai cel gros, roșu ca un felinar de babord, și ceilalți. Unul, un flăcăiaș bălan, se repezise să ajute și el la cântăritul peștelui. Mihail, prietenul lui Cosma, striga dela cântar:

— Uite-aici, unchiule Emelian: ne-a luat-o înainte brigada lui Luca Gheorghe! Pierdem întrecerea!

— Las' că o s'o câștige unchiul Iermolai, sângele mă-sii de întrecere, zise batjocoritor puștiul cel subțire și bălai, care ridica în clipa aceea cu mare ușurință un coș cu calcani mai greu ca un sac de ciment. Lucica îl urmărise cu ochii: asta avea o față curată, ca o fată — dar cum vorbea, mamă-mamă! Tot un pescar prost rămânea, își zise Lucica; tot un pescar prost era și Cosma; nu știau nimic despre viața *mișto* din Constanța; de

bună seamă că nu fuseseră în viața lor la „Vraja Mării“, să danseze la muzica orchestrei... Se întoarse și coborî în fabrică; îi rămăsese totuși în suflet o nemulțumire nelămurită: ce-i lipsea? ce ar fi vrut? Nici ea nu știa; ei, o să-i treacă... Nu-i nimic...

Sus, pe punte, Lae apăruse, îmbrăcat într'un tricou vărgat; era pieptănat cu îngrijire și răspândea un miros plăcut de apă de colonie. Se uita împrejur, cu mâinile în buzunări: nu era de cart, n'avea nicio treabă. Coborî și el în fabrică. Fetele trebăluiau între tigăi uriașe de zinc, unde se răceau mii de bucăți de calcan prăjit.

Pe mese lungi străluceau la lumina becurilor electrice șiruri nesfârșite de cutii încă neînchise; sosul de marinată de nisetru aluneca într'o parte și într'alta la fiecare balans al vasului în neîncetată mișcare pe undele mari ale hulei. Becurile se legănau în tavan, mașina de închis cutii făcea un sgomot asurzitor, fetele umblau de colo până colo, cu coșuri de ceapă tocată pe care o aruncau în cazanele cu sos și cu coșuri de bucăți de pește pe care le duceau la fript; se strigau din fundul plămânilor ca să acopere trăncăneala metalică a mașinii de închis cutii, iar câteva, la mesele de umplut cutii, cântau în cor un cântec pescăresc.

Lae se uită împrejur. Lucica păzea un cazan în care fierbea sosul de marinată. Lae se apropie de ea pe furiș și o ciupi de șold. Lucica tresări și se 'ntoarse la el, gata să-i tragă o palmă. Il recunosc la timp, dar se răsti, supărată:

— Ce te-a mai apucat? Nu vezi că am treabă? Lasă-mă în pace!

Ii întoarse spatele, îmbufnată. Lae murmură, jignit:

— Dacă mă iei așa, mă car. Parcă cine știe ce ți-ai fi făcut!

— Dacă vii să mă bați la cap când lucrez!

Lae își trecu mâna peste păr, abia atingându-l, ca să nu-i strice frumoasa alcătuire de bucle și ondulații, și zise:

— Ia nu mai fă pe nebuna. Parcă ai munci cine știe cât. De aia ai luat tu primă? Pentru muncă?

Fata se făcu roșie ca focul, și se 'ntoarse spre el; o clipă, nu fu în stare să răspundă nimic. Cam speriat de ce-i spusese, Lae se schimbă și el la față și voi s'o cuprindă cu brațul:

— Stai, mă, n'o lua și tu așa...

Fata îl îmbrânci însă așa de tare, încât îl făcu să se clatine. Brânciul, adăugat la o mișcare mai puternică a vasului, îl lăsă într'un picior, vâslind cu brațele prin aer, cu mișcări desordonate, în căutarea unui punct de sprijin. Nu întâlni decât maneta cazanului, se agăță de ea, dar maneta, care avea alt rost, cedă sub apăsarea lui, și cazanul se răsturnă, cu o mișcare înceată, mecanică, turnându-și pe jos sosul clocotit.

De pe punte, pescarii auziră un țipăt străpungător, apoi un răcnet, apoi vâlvă de glasuri. Săriră să vadă ce e. Pe scară apărură câteva fete dela fabrică, care o duceau pe brațe pe Lucica. Ea plângea de durere și-și înfășura cu o batistă murdară și cu totul nefolositoare piciorul opărit cu sos. După ele, schiopăta Lae, asudat de durere, cu părul vâlvoi, urmat de alte câteva fete și de responsabilă fabricii, care striga la el. El se desvinovăța și se apăra:

— Am sărit și eu în sos, s'o scot!

— Ce căutai în fabrică? Te țineai de fete, da? striga tovarășa Mitea.

— Așa, tanti Mitea! răcni vesel Emelian, care le auzise pe fete spunându-i toată ziua „tanti Mitea“. — Bagă-l în mă-sa, să se învețe minte!

Cosma, care cântărea un morun mare, se uită peste umăr la Lucica, roșie de plâns; o duceau sus, s'o panseze infirmiera. Cosma nici nu clipi din ochi, se întoarse liniștit și urmă să cântărească morunul.

— Hai, mări! Ați terminat? întrebă Emelian, nerăbdător, și încălecă peste copastie. Iermolai îl urmă. De pe puntea cabinelor cobora pe scara de fier Adam Jora:

— Ce, vă duceți la muncă? întrebă el cu o mirare binevoitoare. Călare pe copastie, Emelian și Iermolai se priviră stânjeniți, apoi, cu aceeași mișcare, săltară piciorul și trecură dincolo, dispărând. Adam Jora însă se aplecă peste copastie și le strigă, în vreme ce ei coborau pe scara de pistică:

— Să nu uitați să veniți deseară!

Cei doi mormăiră ceva nedeslușit. Atingându-l cu umărul, Mihail se uită în creștetul lor și zise:

— N'o să vie... Le e necaz.

— Da?

Adam Jora rămase o clipă tăcut, apoi strigă:

— Viu eu și vă iau cu cutterul!

De jos, gata să sară pe puntea cutterului brigăzii lui Luca Gheorghe, cei doi ridicară fețe mahmure. Iermolai, care nu putea însă să stea multă vreme supărat, îi răspunse prietenos:

— Bine... mațe-pestrițe!

Apoi, pe puntea cutterului, îi spuse lui Emelian în taină, isbindu-se în piept:

— Uite... aici: în inimă!

— Și pe asta? întrebă Emelian. Dece mări?

— De când am fost după lotcile ălora. E om, bre! E om.

Apoi, după un răstimp, ținându-se de sarturile catargului ca să nu cadă în apă la legănările descreeate ale cutterului, și uitându-se gânditor la șezuturile flăcăilor care coborau toți patru în același timp pe scara de pistică, Iermolai se întrebă:

— Numai contra băuturii nu știu ce-o fi având...

Seara, după amurg, lotcile brigăzii lui Romanov se legăneau pe valurile înalte și rotunde ale hulei, la câteva sute de brațe de cutter. Romanov era pe cutter; cei din lotci se odihneau, osteniți de o zi de vâslit anevoios pe valuri frământate. Vântul bătea răcoros dinspre apăs. Acolo, deasupra mării întunecate, în văzduhul galben ca lămâia pluteau aburi verzi și dăre de nori vineți.

Cosma și Mihail rămăseseră singuri în barcă. Mihail ascutea un cuțit, iar Cosma stătea rezemat cu spinarea între două crivace, și cu coatele pe marginea bărcii. Se uita în zare, la cerul acela ciudat și limpede. Fața, arsă de soare și nebărbierită, îi era luminată de acele vâpăi depărtate; a lui Mihail era în umbră. Pescăruși țipau în preajma lor. Se auzeau spărgându-se, răzlețe, creste de valuri. Se ivi, neagră, din valurile neastâmpărate, spinarea unui delfin. Apoi pieri. Pescărușii plecară. Rămase numai singurătatea mării. În celelalte două lotci sgâlțâite de valuri, oamenii de bună seamă dormeau, sau trebăluiau agale.

Mihail terminase; vârî cuțitul în cismă și mormăi:

— Dă-mi-l și pe-al tău să-l ascut.

Trebuî să i-l ceară de două ori până să-l audă Cosma. Acesta tresări în sfârșit și privirea dusă în depărtare se făcu trează:

— Cuțitul? Ce vrei?

— Dă-mi-l să ți-l ascut.

Cosma îi întinse cuțitul. Mihail începu să-l ascute.

— Mai bine așteptam până mai mergeam la mămica. Au acolo la cherehana, o tocilă...

Cosma nu răspunse. Stătea tot așa, nemișcat și se uita în gol. Mai târziu Mihail băgă de seamă ceva și întrebă, mirat:

— Da' nu-i ăsta cuțitul tău! Ce-ai făcut cu el?

Cosma încreți sprâncenele și răspunse fără să se uite la el:

— L-am pierdut...

— Cum l-ai pierdut? întrebă iarăși mașinal, Mihail, care-și vedea harnic de treabă. Cosma dădu din umeri și vorbi scurt, cu mânie:

— L-am pierdut, și gata! Ce vrei?

— Nimic nu vreau. Ce ți-e, mă?

Cosma nu mai răspunse, și tăcură amândoi. Mihail nici nu luase în seamă asprimea răspunsului. Era obișnuit, în vremea din urmă, să-l vadă pe Cosma morocănos și amărît fără pricină vădită.

Cosma își pierduse liniștea și seninătatea ostentivă de adineaori. Se uita la zarea palidă vărgată cu nori triști, vineți, ca la ceva dușman.

— Mă, Mihail...

Vorba asta o spuse târziu.

— Ce, bre?

— Mi-i greu...

Mihail ridică ochii:

— Ce-i, frate?

— Mi-i greu...

— Ce ți-e greu?

Cosma oftă, apoi mormăi:

— Mi-i drag de una.

Mihail nu zise nimic. Aștepta.

— Mi-i drag de ea, și ea nici nu se uită la mine...și chiar de s'ar uita, acumă parcă nici nu mi-ar trebui...

— Cum asta? întrebă Mihail.

— Nici eu nu știu...Parcă nici nu-mi mai place; dac'ar veni la mine, i-ași face felul, și pe urmă i-ași zice: hai du-te, ori-unde vrei, numai să nu te mai văd...Să nu mai știu nimic de tine!

Se opri o clipă. Apoi urmă:

— Așa i-ași zice. N'am nevoie de tine, i-ași zice. Mi-i scârbă să te văd!

— E dela noi din sat? întrebă Mihail. Cosma îl repezi:

— Ce vrei tu să știi? Ce-ți pasă?

— Ho, nebunule, zise liniștit Mihail, fără să se supere. — Spune-mi ca să pricep.

— Ce să pricepi, că nici eu nu pricep, se jeli Cosma. — Când sânt singur, sau când dormiți voi, eu stau și mă gândesc la ea, cum era înainte, nu cum e acum; și-ași vrea să sfâșii, să rup ceva...

Tăcu. Mai adăugă:

— Nu pot. Nu pot face nimic...

Apoi tăcu de-abinelea. Mihail ascutea mai departe cuțitul. Cosma vorbi iar:

— Spune-mi tu ce să fac. Tu ești comunist: voi aveți răspuns la toate. Ce să fac, Mihaile? Ce să mă fac?

Mihail nu răspunse nimic; tot Cosma zise iarăși:

— Chiar de l-ași fi omorât pe drăguțul ei...tot degeaba...tot nu mă linișteam...Ba poate mai rău mi-ar fi fost.

Mihail puse cuțitul jos și zise:

— Cum să-l omori? Ce, ești nebun?

Cosma nu răspunse.

— Ce, mă? Fiindcă nu-i e drag uneia de tine, să omori om? Da'ce, e al tău? Ești stăpân peste el? Asta nu se poate. O mai fi și muncitor ca noi!

Cosma tăcea mi departe, întunecat. Mihail se mai imblânzi:

— Ascultă, noi comuniștii sântem tot oameni... La ce întrebi tu, eu nu știu să-ți dau nici un răspuns.

Se gândi o clipă, apoi dădu din umeri:

— Ce să faci? N'ai ce face... Rabdă... până-ți trece...

— Nu-mi trece, murmură Cosma încrunțat și cu hotărâre. Nu-mi trece.

Mihail îl privi cu îndoială, apoi zise:

— Rabdă, și să vedem. Eu zic că-ți trece...

Cosma oftă și se cufundă în tăcere.

Se făcea întuneric. Lotcile celelalte se zăreau ca niște linioare negre pe apă. Cutterul, gândac greoiu, juca neastâmpărat pe valuri. Undeva spre Est, din întuneric, se ivise o luminiță; Mihail se uită într'acolo câteva clipe, apoi se întrebă:

— Mămica să fie? Jora să fie?

Cosma, nemișcat, cu bărbia în piept, nu răspunse. Mihail îl zgâlțâi:

-- Ia uită-te încolo. Eu zic că-i un cutter. Vine Jora să ne ia. Ce-o fi întârziat atâta?

Cosma se ridică în picioare în lotcă și se uită în zarea de noapte:

— Cutter e, mormăi dânsul și se așează iar în fundul bărcii. Mihail se așează lângă el, fără să spună nimic. Stătură așa multă, multă vreme, așteptând în tăcere.

XVIII

Steaua din Octombrie se înălța încet cu prova, până când ieșea din apă toată etrava*) și se vedea chila vopsită roșu; apoi dealul de apă cenușie călătorea mai departe, și vasul se apleca, scoțând din apă cârma și brațele de sus ale elicei. Încă o undă puternică a hulei de larg, și iar se înălța etrava șiroind, și masa de apă sumbră încrețită de vânt aluneca și ea spre orizont, urmărind nenumăratele talazuri grele care se pierduseră de mult dincolo de rotunzimea zării, și urmată ea însăși de sute de mii de valuri întocmai asemănătoare ei, venind fără încetare din larg.

Puntea urca și cobora fără încetare. Dincolo de copastie, în partea adăpostită de vânt, se găseau catargele unor cuttere: erau cele cu care veniseră Luca Gheorghe și alți responsabili de brigăzi. Acuma, Luca Gheorghe stătea pe punte, cu mâinile în buzunare; vântul făcea să-i fluture șuvițele scurte de păr bălan și barba. Luca Gheorghe nu dădea nici un semn de mulțumire sau nemulțumire. Aștepta. Așteptau și ceilalți pescari, aici pe punte, în jurul gurii de magazie pe unde se cobora în adâncimile vasului, spre sălița unde se ținea ședința de partid.

Nicolita Constantin își cuprinse umerii cu mâinile. Ii era frig. Nu de vânt: era vreme proastă, dar totuși vreme de vară. Ii era frig din pricina enervării, nerăbdării, așteptării desamăgite. Lângă ea, mecanicul șef zâmbea sceptic și scârbit.

— Ei, pitpalacule? Credeai că tot ce sboară se mănâncă... Deocamdată, nimic n'a făcut conțopistul tău...

— Dece „al meu“? se împotrivi ea, și se roși, spre propria sa mirare.

*) etravă = tăișul provei.

Bătrânul, cu mâinile la spate, se uita la dărele galbene ca lămâia, pe care soarele căzut sub orizont le trăsese de-a-curmezișul norilor dela asfințit. N'o văzuse roșind.

— Dece „al meu“? Și n'ai spus dumneata că e un om grozav, cum a fost unul pe *Arabella Robertson*?

Terminase cu oarecare ironie. Mecanicul-șef răspunse foarte serios:

— Ba e mai tare ca ăla... ăla era cam bandit; ăsta e om cinstit.

— Atunci?

— Atunci nimic; când te pui cu șmecheri ca ăștia de pe *Steaua* noastră, nu-i ușor...

— Ba eu cred că tot o să pună lucrurile pe roate! spuse ea cu o tărie care o miră și mai mult ca roșeața de adineaori. De data asta, bătrânul se uită atent la ea, dar nu spuse nimic.

Inginerul Serafim se apropie de ei, nervos, și întreabă în șoaptă:

— Ce facem, tovarăși? Ce facem?

Nimeni nu-i răspunse: ce era de răspuns? Tot el mai întreabă, pe nimeni anume, parcă întreba vântul de seară și marea aspră:

— Dece o fi întârziind? Ce-o fi cu el?

Mecanicul șef zise:

— O fi avut vreo pană de motor și a pierdut un ceas-două...

Înalt și adus din umeri, căpitanul Haralamb trecu pe lângă ei ca din întâmplare. Privirea ochilor lui mici și albaștri trecu peste pescari, peste Nicolita Constantin, peste inginer, peste mecanicul-șef, apoi comandantul se depărtă, începu să urce scările spre cabina lui și dispăru.

Vântul șuera încet, plângător, prin coardele sarturilor; din când în când se auzea, din foșnetul nemărginit al mării, cum se sparge sgomotos un talaz mai apropiat.

De jos, de pe scările de fier ce duceau spre punte, apăru un cap cu păr creț și cărunt, o față roșie, cioplită în piatră și doi umeri lați: era Pricop care sări pe punte și se uită împrejur:

— Ce stați aici, tovarăși? îi întreabă el pe pescari. Luca Gheorghe răspunse:

— Știi dumneata foarte bine!

— Păi nu v'a spus tovarășul Prețiosu? Ședința deschisă de partid s'a amânat... Se ține o ședință închisă...

— Noi am fost chemați pentru acuma, zise Luca Gheorghe; -- și am venit! și când colo, tovarășul Prețiosu ne închide ușa în nas...

— Da, zise Pricop împăciuitor; eu vă înțeleg, sigur; dar...ce să-i faci? Sigur, dumneavoastră aveți dreptate; nu sânteti de vină...

— Cine-i de vină? întreabă Luca Gheorghe.

Pricop dădu din umeri:

— Gândește-te și dumneata; singur ai să vezi...

Și se depărtă greoi și masiv. Mecanicul-șef explică, binevoitor:

— Adică e de vină conștopistul vostru...

Luca Gheorghe râse încrunțat:

— Înțelegem noi unde bate dumnealui...

Peste câteva clipe, Pricop se ivi iarăși, cu o carte în mână, și trecu printre pescari. Ei se dădură la o parte ca să-i facă loc, în tăcere. După ce coborîse, unul dintre ei vorbi:

— Ai văzut, măi Luca? Umblă cu Stalin în mână...

— L-am întrebat eu ceva odată, mormăi Luca Gheorghe, —și n'a știut să-mi spuie... Nu citește cartea; umblă numai cu ea așa, să-l vadă oamenii...

Apoi tăcură iar. Nicolita Constantin se uită încordându-și vederea:

doar-doar va zări un punct negru, sau un foc de poziție, ivindu-se la orizont... Dar nu se vedea decât marea vânătă-cenușie, marea aspră și străină, și deasupra cerul tot mai întunecat. Se făcea noapte.

În sălița unde se ținea ședința de partid, domnea o tăcere neplăcută. Prețiosu, fără să se ridice în picioare, cu coatele pe masă și cu ochii în jos, vorbea scurt și răstit:

— Sânt unii tovarăși, în organizația asta, care nu respectă disciplina, tovarășe. Umblă cu întrigi, tovarășe. *Duc în eroare* partidul, tovarășe. Și improașcă, tovarășe! Da, improașcă! Ca să-și tragă spuza, tovarășe, pe turta lor. Ca să se ridice pe ei!

Oamenii se uitau în gol. Unii își șopteau la ureche. Nicolau, cu ochii țintă la Prețiosu, nici nu clipea. La masa biroului, Prodan părea nepăsător, iar Pricop răsfoia o carte pe care o ținea în așa fel ca să se vadă ce e scris pe coperta cafenie: *I. Stalin, Opere*.

— Ei, urmă cu dispreț, Prețiosu: sânt în partid și oameni strecurați... numai ei știu cum. O să avem grijă și de ei. O să aibă grijă partidul și de ei.

Se uită împrejur:

— Da, da! Să nu crează dumnealor!

Nu se auzea nici o răsufare. Deodată un glas întrebă rece:

— Cine sânt aceia?

Fusese glasul lui Nicolau. Prețiosu strigă:

— Cereți cuvântul, tovarășe! Fiți disciplinați! Aici e ședință de partid, nu sântem pe covertă!

Nicolau se făcu palid, întoarse capul și tăcu.

— Tovarăși, noi am criticat destul de mult pe tovarășii care au avut greșeli în munca lor, urmă Prețiosu mai îmblânzit. L-am criticat pe tovarășul căpitan Nicolau. L-am criticat pe inginer. I-am criticat și pe alții. Acuma, se pune o problemă, tovarășe. Cine răspunde de mersul producției? Comitetul raional a trimis un tovarăș pe care noi trebuie să-l ajutăm să se orienteze, tovarășe, să-l ajutăm în munca lui. Acuma vine întrebarea, cine răspunde? Asta trebuie să discutăm noi acuma, ca să-i putem da un răspuns partidului...

Se uită împrejur — cu o privire ștearsă, moartă, și întrebă într'un fel ușuratic și glumeț, destul de ciudat:

— Ei, cine are ceva de spus?

Tăcere. Mecanicul cel înalt cu cicatricea la tâmplă, se întoarse într-o parte și se uită cu mare interes la pereți. Pricop mormăi:

— Păi...să spun eu ceva. .și pe urmă tovarășii o să mai prindă curaj...

— Are cuvântul tovarășul Pricop, zise Prețiosu.

— Uite, eu cred că de vină pentru cum merge producția, e conducerea tehnică. Noi am criticat și conducerea vasului, adică pe tovarășii ofițeri, și l-am criticat mai demult și pe tovarășul inginer. Numai că se vede că n'a folosit critica.

— Nu i-am criticat destul, zise Prețiosu și râse. Râsul lui sună uscat, trist, în răceala și tăcerea celorlalți. Pricop urmă:

— Da, că se vede că n'au înțeles. Tovarășul inginer a lăsat pescarii să-și piardă vremea pe vas, n'a știut să-i mobilizeze și să-i antreneze; iar tovarășii ofițeri au avut și mai departe atitudine de comandă, și au făcut pe vas atmosferă, atmosferă, da, nesănătoasă...

Niciodată nu dorise Nicolîta Constantin mai mult ca în ceasul acesta, să vie vreun om; ar fi vrut să-l aducă pe bord pe acest Adam Jora, sau să pornească în căutarea lui cu *Steaua din Octombrie*, sau să-i dea aripi. Stătea cu binoclul la ochi și cerceta orizontul întunecat. Nimic, nicăeri, nimic. Sigur, se vedeau luminile a vreo două cuttere în depărtări: dar acelea erau oprite, și derivau odată cu vasul: erau cutterele brigăzilor din Mangalia, care pescuiseră prin apropiere în cursul după amiezii. Nu, nu se zărea nimic...

Comandantul era în timonerie și făcea niște calcule, cu coatele pe hartă. Nicolîta intră în timonerie și puse binoclul pe masa cu hărți. Comandantul întrebă:

— Te dor ochii?

— Da, zise ea scurt. După câteva clipe, comandantul murmură:

— Ce-or fi punând ăia la cale în ședința lor...

Nu era o întrebare. Era un gând îngrijorat, rostit tare. Nicolîta nu spuse nimic. Stătu câteva clipe nemișcată. Apoi vorbi deodată, cu alt glas ca al ei obișnuit:

— Imi dați voc să trag o rachetă?

Comandantul înălță capul cu vioiciune, și se uită fix la ea. Apoi zise:

— Da. Trage. Două. Și peste un sfert de oră, încă două.

Se aplecă iar asupra hărții și urmă să calculeze, uitând de ea.

Nicolîta scoase din dulăpiorul lor, pistolul greu de oțel nelustruit și două tuburi lungi de metal alb. Încărcă pistolul cu prima rachetă, se urcă deasupra timoneriei și se uită o clipă împrejur, la întunericul nemărginit în care se simțea frământarea înceată și uriașă a mării. Ridică pistolul cu amândouă mâinile, și trase. Simți în mâini isbitura, și o dără de foc țâșni în văzduh, șuerând; apoi, undeva sus, se născu o floare trandafirie, incandescentă, care coborî legănându-se spre propria ei oglindire în apele neliniștite. Multă vreme arse chiar pe apă, apoi se întunecă și se stinse. Nicolîta Constantin încărcă pistolul cu a doua rachetă, și-l ridică iar cu amândouă mâinile. Nu era bărbat, ca să-l ție într'un singur pumn. Dar cu două mâini, îl ținea ferm, nemișcat. Trase, și a doua rachetă se înălță în întuneric.

Emelian Romanov se ținea de catarg ca să nu sboare peste bord când cutterul cădea în golul dintre două valuri. Era nemulțumit și necăjit. Se zăreau în față, spre Vest, două lumini la câteva mile — câte? două? șase? — una de alta. Mai aproape, la dreapta, o lumină mai mare: aici era pescadorul *Mihai Dumitru*, pe ancoră, cu cutterele și lotcile pe lângă el. Dar nici una din luminile ce se vedeau în zare, nu părea să fie *Steaua din Octombrie*. Puteau să mai facă ore și ore pe mare, căutând-o...

Ghiță, cutteristul, era liniștit. Spusese: — O găsim la trei sute de grade — și mergea acum drept la trei sute de grade. Dar într'acolo nu se vedea nimic. Emelian se cățără pe catarg, până ajunsese cu picioarele pe ghiu *), și încercă să vadă prin întuneric — o lumină măcar cât un vârf pe ac... Se dădu jos, desamăgit: nu se vedea nimic. Deasupra lor cerul de catifea bătut în ținte de aur, sclipea tainic; stelele tremurau și din când în când linii de lumină fulgerau pe boltă.

Uite una. S'a ivit din nimic, s'a aprins dintr'o dată, s'a învălborat în alunecarea ei, trăgând o dără albă care s'a subțiat și s'a șters.

*) ghiu = piesă de lemn pe care se montează vela.

Ghiță, cutteristul, întreabă:

— Tovarășe Jora, ați observat că mai toate cad înspre Sud?

Emelian ședea în dreapta catargului. Din partea cealaltă o umbră răspunse cu glasul lui Jora:

— Da...

— Dece-or fi căzând toate spre Sud? întreabă Ghiță.

— Știu eu?

După aceea tăcură iar. Emelian se gândi necăjit: „De asta ne arde nouă?” Se uită îndărăt: câțiva bărbați ședeau pe puntea cutterului, momâi negre în întuneric. Acolo era Mihail, acolo era și Iermolai, și oameni din alte brigăzi. Cutterul îi culesese pe toți și acum se întorcea spre *Steaua din Octombrie*, ascunsă undeva în beznă. Urca și cobora, improșca spumă cu etrava, se legăna nebunește, alunecând ba într-o rână, ba în cealaltă, și înainta în întuneric. Pescaderul *Mihai Dumitru* rămăsese îndărăt; nu mai era decât un punct de lumină la tribord. „De stele ne arde nouă?” se întreba furios Emelian, care se auzi vorbind singur:

— O să întârziem la ședință.

— Nu face nimic, zise liniștit Adam Jora.

— Dacă zici dumneata că nu face...

— Am avut până de motor pe mare. Ce era să facem? întreabă Adam Jora. Apoi adăugă:

— E bine că te grăbești să iei parte și tu, Emeliane...

— E bine, e bine... mormăi Emelian, mahmur.

— Da, e bine. Pân'acum i-ai lăsat pe alții să gospodărească producția, și ție nu ți-a păsat. E bine că te-ai schimbat.

„Iși bate joc de mine, al dracului”, se gândea Emelian înciudat, dar n'avea ce să răspundă. „Las'că am să te frec eu în ședință”, îi făgădui el în gând. Îi închisese el gura și lui Mihai, care avea atâta cap; lasă, lasă...

Ascunsă de catargul prin ale cărui șarturi șuiera vântul de noapte, sporit de viteza cutterului, Adam Jora vorbi iar:

— Dece ești supărat?

— Nu sânt deloc, răspunse Emelian, arțăgos.

— Ba ești, și știi tu și dece...

— Asta-i bună! Nu sânt, tovarășe! Și n'am nici de unde să știu dece!

Cutterul isbi cu prova un val pe care-l sparse, stropindu-i cu spumă. Emelian înjură.

— Ești supărat fiindcă-ți dai seama că ați lucrat toți brambura, zise Jora. Lui Emelian i se păru că cellalt vorbește zâmbind. În orice caz, nu părea supărat. „Na! Li mai vine să și rădă, al dracului!” Dar nu spuse nimic. Parcă avea ce să spună?

— Am dreptate, sau n'am? întreabă Jora.

— Și ce am eu cu asta? mormăi dușmănos Emelian. — Ce, eu răspund?

— Sigur că da.

Urmă o tăcere. Apoi Emelian începu să rădă fără veselie.

— Asta-i bună! Da'ce sânt eu? Inginer? Responsabil? Ce sânt? Eu răspund pentru brigada mea, și atât! Ce sânt eu?

— Ești poate al mai bun pescar din flotă, murmură Adam Jora. Ca tine, nu sânt mulți. Și ai avea și tu un cuvânt de spus. În schimb, tu dai norma, și-ți faci veacul la cambuză, cu Iermolai și cu ăilalți.

— Iermolai e pescar bun!

— Știu, de aia e și poftit la ședință...

— Iar norma am depășit-o cu o sută patruzeci peste sută!

— Tu.

— Cum, „eu“?

— Da, tu. Adică brigada ta.

— Și a lui Iermolai! Și a lui Luca Gheorghe!

— Numai voi trei sânteți în flotă?

Emelian tuși și dădu din umeri.

— Ce-am eu cu ălalți? zise el.

— Așa. Tu n'ai nimic cu ălalți.

După vorbele acestea, se opriră amândoi. Apoi tot Adam Jora începu:

— Și dacă dai o sută patruzeci *peste*, ești mulțumit.

— Dumneavoastră nu sânteți? întrebă Emelian Romanov, ironic.

Cellalt răspunse liniștit:

— Lasă-mă pe mine. Vorbim și de mine, dar mai târziu. Acum e vorba de tine. Tu ești mulțumit?

— Dar cât dracu'vrei? Vrei două sute? Trei sute?

— S'ar putea?

Iar se lăsă o tăcere. Emelian vroise să răspundă ceva tăios dar se oprise, parcă s'ar fi împiedicat pe drum și-ar fi căzut într'o groapă.

— S'ar putea, zise el în silă. Dar...

— Va să zică, s'ar putea. Și nu numai Emelian Romanov; ar putea toată flota, urmă Jora, ca și cum ar fi făcut doar o constatare. Emelian oftă din fundul pieptului:

— Amarnic și-al dracului ești. Cine te-o mai fi adus pe aici?

— Voi m'ați adus, răspunse Adam Jora, zâmbind de data asta într'-adevăr prin întuneric.

— Noi? Eu? Ferească Dumnezeu!

— Ai vrea să plec? întrebă Jora, râzând.

Emelian Romanov se mai împlânzi, dar răspunse tot morocănos:

— Acuma, dacă tot ai venit, fă-ți treaba. De aia ai venit, nu?

— Da, de-aia am venit.

— Ei, fă-ți treaba.

— Bine, Emelian. Dacă spui tu, n'o să plec de-aici dela voi, până n'o fac...

— Iar glumești, mormăi pescarul nemulțumit.

— Nu e chiar glumă. Spune tu, cu mâna pe inimă: nu vrei tu să facem treaba asta pentru care m'a trimis partidul aici?

— Ba vreau, zise Emelian cu glas înăbușit — Vreau, că nu merg bine lucrurile...

Adam Jora oftă:

— Bine că ți-a ieșit și vorba asta pe gură! Greu a fost până te-am adus aici...

— Nu m'ai adus tu! se împotrivi Emelian. — ăsta-i adevărul, și nu-s chior să nu-l văd...

— Bine, bine, zise Adam. Așa e cum spui tu.

— Da, urmă întăritat Emelian, — și să știi că mai sânt multe lucruri care nu-s limpezi deloc: să faci bine să răspunzi la fiecare!

— Am să răspund. De-aia m'a trimis partidul aici.

După vorbele astea, tăcură o vreme. Cutterul se legăna, se isbea de valuri, dar parcă nu înainta deloc; totul împrejur era câmpie întunecată. Deodată, ivită de nu se știe unde, o dâră albă șerpui prin beznă. Nu i se vedea capătul. Era clocot de spumă ce lumina slab, palid. Oamenii tăceau. Trecuse pe-acolo un vas tainic? Era urma vreunei ființe a mării? Nu rămăsese decât fâșia spumegândă, fosforescentă, ce șerpua prin întuneric.

Emelian Romanov îl apucă pe Adam de umăr:

— Știi ce-i asta?

— Se ciocnesc doi curenți dedesubt, zise Adam. Emelian constată:

— N'ai uitat...

— Cum era să uit? murmură Adam. Nimic n'am uitat...

După vorba asta urmă iarăși o vreme de tăcere, tulburată de Emelian care spuse, în suierul vântului și în vibrația înăbușită a motorului:

— Ce-or fi făcând? Ne așteaptă cu ședința?

— Așa ar trebui, zise Adam, care înalță capul, încercând să zărească în beznă vreo lumină. — Ia uită-te: vezi ceva? Eu nu văd nimic...

Emelian se urcă iar cu picioarele pe ghiu, apoi se dădu jos, și zise:

— Sânt două lumini... dar tare departe... Și-s și depărtate una de alta...

Ghiță, motoristul, se urcă și el, apoi se dădu jos, îngrijorat:

— Nu mai e nici unul la trei sute de grade... Unul s'a dus spre Nord, altul a rămas spre două sute treizeci, două sute cincizeci de grade...

— Or fi două cuttere, zise Emelian.

— Nu se poate. Unul trebuie să fie mămica, mormăi Ghiță. A dus-o curentul spre Nord... Aia din dreapta trebuie să fie mămica,...

— Ești sigur? întrebă Adam Jora.

— Nu, nu pot fi sigur...

Ghiță cutteristul își scărpină scăfârlia încăruntită înainte de vreme:

— Și dacă-i aillată mămica, mai facem câteva ore de marș îndărăt până ajungem la ea...

— Aha, zise Adam Jora; adică se face miezul nopții... Ascultă, nea Ghiță: de ce nu mergi deocamdată între ele două, așa, pe la două sute optzeci de grade sau trei sute?

— Da, răspunse Ghiță. Asta n'ar fi rău. Așa o să fac.

Și coborî în cabina cu geamlâc de sticlă să-i spuie lui moș Nicolai, pilotul, schimbarea de direcție. Adam Jora rămase sus, în vânt, în întuneric, în foșnetul tainic și nedeslușit al mării, care semăna cu oftatul multor ființe în noapte. Nu era atât de liniștit și de sigur precum părea. Știa că mult, sau poate totul, atârna de această primă discuție obștească: de azi, oamenii puteau să prindă curaj, dar puteau să-și și piardă încrederea. Până acum, mulți așteptaseră cu încredere. Liniștită sau îngrijorată, dar încredere. Văzuse el asta și la oameni ca Nicolau sau Prodan și la unii din pescari, și la marinari și muncitoare de pe vas. Chiar și căpitanul Haralamb îi spusese: „Avem nevoie de ajutor“; chiar și Nicolita Constantin îi vorbise ca unuia dela care aștepta mult. Știa el bine că nu de el, Adam Jora, e vorba. Știa că toată așteptarea și încrederea lor se îndreptau către partid; și partidul îl trimisese pe el. Fața partidului, cinstea partidului, depindeau acum de el. Așa că încă din cursul după amiezii, când avuseseră pana de motor, începuse să-l roadă grija. Iși ținea firea, și nu lăsa pe oameni să-i ghicească neliniștea. O clipă, se gândise să nu mai treacă să-i ia pe Emelian și pe Iermolai. Dacă luându-i pe ei, pierde câteva ceasuri, în care Prețiosu și cu ai lui își fac de cap, încep ședința la ora fixă, influențează sau intimidează oamenii, sau fac cine știe ce pozna?

Dar rămăsese la întâia hotărîre. Mai bine să-i aibă alături pe cei mai buni pescari, oameni pe care marea i-a învățat să nu se teamă de orice, oameni care sânt mândri și greu de înduplecat să spuie altceva decât adevărul. Dacă Prețiosu își face de cap, cu atât mai bine: o să fie date toate pe față.

Trebuia cu orice preț — trebuia terminat cu putreziciunea asta. Stăteau oamenii cinstiți, oamenii vrednici și-și risipeau puterile, și-și amărau sufletele, pentru că doi păcătoși își băteau joc de munca de partid...

Se gândi o clipă la cei cinstiți și vrednici, marinarii și mecanicii, Nicolau,

chinuit de nerăbdare, comandantul care ar fi vroit să comande vase de cur ă lungă, Nicolîta Constantin care dorea fapte mari și eroice. Inimă tinerească și curată, Nicolîta Constantin... Când se gândi la ea, Adam Jora zâmbi în noapte — îi zâmbea ei. „Lasă, fii liniștită; ai să faci tu fapte mari...” Ar fi vrut să-i spue asta, s'o ajute; dacă ar fi putut, chiar să-i dea dela el, din viața lui, încordarea, patima pe care o dorea ea. „Uite cum se înflăcărează un om, așa dintr'odată! Ce am eu cu ea?”, se întreba Adam Jora. Dar chiar când se întreba așa, știa în taină că totul a început poate din prima zi de când era pe *Steaua din Octombrie*, și știa, tot în taină, ce are cu ea.

Dar acuma, iată, treceau orele, se făcuse noapte și rătăceau pe mare, căutând. În magazia cutterului, cei ce jucaseră table până atunci, se întinseseră pe rogojini și dormeau sgâlțâiți de balansul neîncetat. Cei de pe punte tăceau obosiți de o zi de muncă, mai grea ca altele din pricina valurilor mari. Emelian încerca să zărească luminile vasului, dar nu dădea nici un semn că le-a găsit.

Acuma, luminile se puteau vedea și de pe puntea cutterului. Care din cele două puncte albe pierdute în beznă, era *Steaua din Octombrie*? Adam Jora se hotărî să nu-și mai puie întrebarea asta. Se va vedea. N'are rost să se frământe. Încerca să se gândească la altceva. De pildă la vasul acesta cu care se și obișnuise. Se întorcea la vas cum s'ar fi întors acasă. Se gândea la căpitanul Haralamb, la bătrânul mecanic șef — de ce-i zice Steaga? Ce fel de nume era ăsta?

Se aplecă și-l întreabă pe cutterist:

— Nea Ghiță, îl știi pe mecanicul șef de pe vas?

— Pe bătrânul? Il știu, tovarășe, cum să nu...

— Ce fel de nume e ăsta, Steaga? De unde e el?

— E din Brăila, ca mine, dar nu-l cheamă Steaga, tovarășe. Are un obicei de înjură de „steaga mă-sii”, și de-aia-i spune așa; unii nici nu mai știu cum îl cheamă de-adevărat. Vasilescu îl cheamă, nu Steaga...

— Ia! strigă în clipa aceea Emilian Romanov. — Ia!

Il apucă de umăr pe Adam. În depărtare, deasupra luminiței dinspre Nord, se înălța un fir roșu și o stea arzătoare care coborî încet și pluti o clipă pe mare, înainte de a se stinge.

— Slavă ție Doamne, zise Adam, ușurat.

— Trăiască ăla care-a tras racheta asta! răsă Emelian.

Moș Nicolae învârti harnic roata cârmei, și cutterul porni cu valurile în coastă, spre Nord.

A doua rachetă țâșni în întuneric, pluti, coborî, se stinse.

— Te-am văzut, te-am văzut, murmură Adam prin întuneric. — Am înțeles. Venim...

Apa strălucea verde-cenușiu în lumina reflectorului pe care ținea il îndreptase dela comandă asupra cutterului; acesta înainta încet, tot mai încet, cu motorul oprit, apropiindu-se de masa întunecată a *Stelei din Octombrie*. Două cuttere legate cu parâme la câteva zeci de brațe la pupa, rămaseră în urmă. În sfârșit, bordajul de lemn se isbi de peretele înalt de metal. Ghiță și moș Nicolae apucară cu cângile scara de piscică, și vreme de două minute, pescari sbârliți în haine ieșite la soare se urcară buluc pe scara de piscică, ca o bandă de piraiți care cuceresc un vas. Pe punte îi primeau alții, cu glasure groase și întărite:

— Ce-ați făcut, frate? Pe unde-ați fost, bre?

Luca Gheorghe îl luase la o parte pe Adam Jora de cum îl văzuse, și-i povestise tot în două vorbe:

— Nu face nimic, răspunse foarte liniștit Adam Jora; am întârziat noi, dar tot o să stăm să ne sfătuim. Ei, măi frate, cine e invitat la ședința deschisă de partid, să vie încoace! Emelian! Iermolai! Mihail! Tovarășul inginer! Tovarășul comandant! Tovarășa Constantin!

De sus, dela comandă, reflectorul se stinse și un glas de fată răspunse:

— Venim acuma!

— Dacă nu se gândea tovarășa Constantin să tragă rachetele alca, zise Luca Gheorghe, și acuma ne mai căutai!

— Așa, va să zică ea le-a tras, spuse în treacăt Adam Jora, și apoi urmă să-i cheme pe oameni. Peste câteva clipe un buluc de pescari în salopete și cisme de cauciuc tropăia greoiu și sgomotos pe scările de fier ce duceau înăuntrul vasului; năvăliră apoi în sălița unde se ținea adunarea de partid: încăperea începu îndată să miroasă a catran, a pește și a tutun tare.

— Ce e, frate? întrebă Prețiosu încercând să pară mirat. Înțelesese. Schimbă o privire cu Pricop. Acesta nu-și putea deslipi ochii de Adam Jora. Adam înaintă vesel spre ei:

— Ei, ce? V'ați grăbit să începeți fără noi?

— Păi, îngăimă Prețiosu în silă — am văzut că întârziati...

Erau un grup mic într'un colț: Adam Jora, Prețiosu, Pricop și Prodan. Prodan se luminase la față. Adam îl întrebă:

— N'ai putut să-i convingi să se facă cum am hotărît noi?

Prodan dădu din umeri, râzând dușmănos la Prețiosu și Pricop:

— Am încercat...

— Imi închipui eu... Tovarășe Prețiosu, de ce n'ai primit în ședință pescarii membri de partid și pe tovarășii fără de partid?

— Eu n'am fost de acord cu asta, zise Prețiosu rece și neprietenos. Dacă-ți iei dumneata răspunderea, treaba dumitale.

— Bine, zise Adam. Imi iau eu răspunderea. Luați loc la masă, tovarăși, și să începem, că am pierdut vreme... Pofțiți aici lângă noi, tovarășe comandant, pofțiți... Șezi, tovarășe Pricop.

— Poftim dumneata, zise Pricop, arătându-i locul de lângă Prețiosu. Adam Jora îi zise scurt, plictisit, brutal:

— Șezi acolo!

Pricop nu arătă nici mirare, nici tulburare. Se așeză, ascultător. Numai Prețiosu tresărise și se făcuse verde. Abia putu să-și smulgă din el vorbele:

— Tovarășul Jora are cuvântul.

Adam se ridică și se uită împrejur: aici era Marinică bossemanul, Nicolau, mecanicii abia ieșiți din cart, marinarii, aici, erau pescarii din Dani-lofca, Luca Gheorghe cel bălan și bărbos și Emelian cel cu părul ca de lup, Iermolai, roșu ca un felinar și cei mai tineri, ca Mihail; aici erau cei dela Mangalia, Sfântul Gheorghe și Constanța; aici era și Ghiță cutteristul și alții, oameni de mare, și Nicolita Constantin, cu o buclă neagră căzută pe frunte, și tovarășa Mitea, dela fabrică, cu broboada curată strânsă pe cap ca la o călugăriță, și inginerul Serafim, intimidat și care-și frământa nervos mâinile. În mijlocul lor, erau comuniștii de pe vas. Dar lângă Nicolau, ședea Luca Gheorghe, comunist din satul Danilofca; și lângă mecanicul cu cicatricea pe tâmplă ședea Emelian Romanov, pescar fără de partid. „Ăștia să asculte deocamdată“, își zise în gând Adam Jora. „Acuma să vorbim între noi comuniștii...“

— Măi tovarăși, zise el: trebuie să dăm poporului de mâncare, și să dăm fabricilor de medicamente ulei de rechin, și să dăm pentru export conserve, ca să cumpărăm cu ele mașini. Asta-i treaba colectivului. Acuma, să vedem cine răspunde de treaba asta în fața partidului și a Statului?

Se lăsă o clipă de tăcere. Apoi Marinică dădu din umeri și zise liniștit:
— Ei, asta-i! Toți răspundem.

Un glas batjocoritor vorbi din fund:

— Pricop zice că ofițerii și inginerul răspund!

Adam Jora zise, bine dispus:

— Gata gălăgia, frate! Toți răspundem; și în primul rând comuniștii. Noi comuniștii, ne-am pus în cap să construim socialismul în țara asta. Noi, nu alții. Și cei fără de partid, vin alături de noi la treaba asta.

— Și unii se pun contra, zise liniștit Marinică, trăgând un nor de fum din pipă.

— Contragii! strigă glasul din fund.

— E limpede, tovarăși? E cineva de altă părere? întrebă Adam Jora.

Tăcere. Prodan vorbi ca pentru sine însuși:

— Cu vorba nu-i nimeni de altă părere. Pe față, sânt de acord...

Câțiva răseră fără veselie. Da, da: știau ei pe unii care cu fața sânt de altă părere...

Adam Jora încheie:

— Ei, păi atunci să lămurim două lucruri. Întâi, cine s'a arătat de altă părere, în fapte, nu în vorbe. Adică, cine nu vrea ca noi să răspundem de viața și munca lui? Cine e de părere să lăsăm conducerea din mână? Și al' doilea: ce-i de făcut ca să dăm producția peste plan? Întâi una, și pe urmă ailaltă. Ce ziceți?

— E bine, zise mecanicul cu urma de rană la cap. E bine așa.

Și ceilalți încuvîntară: da, e bine.

— Tovarășii invitați au ceva de adăugat?

Nimeni n'avea nimic. Tăceau, cu oarecare sfială.

— Măi frate, pe voi nu v'a chemat nimeni aici ca la cinematograful Puneți și voi mâna la treabă! zise Prodan. Emelian Romanov răspunse cu gravitate:

— Lasă, nu ne duce tu grija: dați-i numai drumul, și pe urmă o să vedem noi...

La acestea, toată lumea se înveseli. Adam Jora se așeză și întrebă cine cere cuvântul. Prețiosu tăcea, verde la obraz, uitându-se la oamenii înghesuiți pe bănci în fața lui.

Luca Gheorghe înălță o mână bătucită de vâslă. Adam îi dădu cuvântul. Pescarul se ridică în picioare și zise:

— Eu i-am propus tovarășului Prețiosu să stea de vorbă și cu noi, membri de partid din organizațiile de prin sate.

— Am fost de acord! zise Prețiosu tare.

Luca Gheorghe se întoarse și-l privi:

— Cu vorba. De sfătuit, cu noi nu te-ai sfătuit.

Iarăși răseră câțiva. Luca Gheorghe se așeză. Marinică, bossemanul mărunt și cu părul sur, ceru și el cuvântul:

— La noi, zise el, nu se poate critica nimica; dacă spui o vorbă despre ce face tovarășul Prețiosu sau Pricop, a doua zi ospătarii te servește ultimul la masă, sau te cheamă Pricop și te freacă la sindicat pentru că ai atitudine de comandă cu oamenii.

— Sau că ai slăbiciuni în muncă! strigă glasul din fund.

— Mai adineaori, urmă Marinică, tovarășul Prețiosu voia să ne sperie, să nu spunem nimic...

— Eu? Când am spus? răcni Prețiosu. Sânteti toți martori! Am spus eu așa ceva?

Glasul din fund observă:

— N'ai spus, da' ai zis.

Când se potoliră râsetele, bossemanul, care așteptase, serios și răbdător, răspunse:

— Ai vorbit pe ocolite, dar noi toți am înțeles unde bați. Când ți se urcă la cap, începi să-i crezi pe oameni mai proști decât tine... și nu-s ei chiar așa...

Prețiosu nu mai răspunse. Se'ntoarse spre Adam Jora și-i șopti:

— Ce, tovarășe, aici e proces contra mea?

— Nu știu, zise Jora. — Să vedem ce spun oamenii. Să-i lăsăm să vorbească...

Prodan trăsesse cu urechea. Râse în gol, un râs nemilos, de unul singur. În fața lor, se ridicase responsabilă fabricii:

— Tovarăși, eu am venit dela fabrica din Constanța; acolo știu că primele se dădeau după succesele în producție. Aici, tovarășul Prețiosu și tovarășul președinte le schimbă după cum vor ei. Să spuie după ce socoteală le schimbă. Asta înseamnă muncă de conducere? Eu cred că nu...

Prețiosu se înverzise, se întunecase; acuma nu mai putea. Ceru el cuvântul. Strigă:

— Aicea vorbesc mulți de greșelile mele. Da'când țipă și bruftuește marinarii tovarășul căpitan Nicolau, cine intervine? Eu! De dumnealui n'aveți nimic de zis? Da'de tovarășul inginer n'aveți nimic de spus, că n'a fost în stare să-i mobilizeze pe pescari când se pilise ei și debordau pe covertă ca porcii? Ei, drăcia dracului... la te uită!

Iermolai mormăi gros, jignit; îndeobște pescarii se supăraseră de ultimele cuvinte ale lui Prețiosu, care se așezase la loc tremurând. Inginerul se făcuse palid, și vroia să spuie ceva dar nu apucă. Prodan se ridică și zise:

— Tovarășul Nicolau a fost criticat; dar nu gura dumnealui — scuzați că zic așa, tovarășe căpitan — nu gura dumnealui ține producția în loc. Iar despre băutură, de ce s'a hotărât abia zilele astea să nu se dea decât o sută de grame la prânz? Cine a dat ordin să fie mereu deschisă cambuza? Acuma, că pescarii s'au cam pus pe băut, e drept, și n'au de ce să se mândrească în privința asta...

— Ba da, cu rezistența! strigă glasul din fund. Mecanicul cu cicatricea pe tâmplă se întoarse într'acolo:

— Ia mai taci bă, nea Stelian!

Prodan urmă, netulburat:

— Dar tovarășul inginer s'a luptat să-i convingă pe oameni să iasă în larg. Eu sânt martor. Dar ce-am făcut noi, organizația de partid? Ce-a făcut sindicatul? Nimic! Asta-i!

Se așază jos, și se șterse la gură cu dosul mâinii. Nu era obișnuit să vorbească atâta. Din bulucul de oameni din față, Emelian Romanov ridică mâna, apoi se sculă greoiu în picioare:

— Eu am o întrebare. Cine l-a propus președinte de sindicat pe Pricop Danilov?

Pricop se uită țintă la el, fascinat. Prodan zise:

— Noi, biroul organizației.

— Da? Și în biroul organizației, cine l-a propus?

— Prețiosu, zise mecanicul cu cicatricea la cap. Imi aduc eu aminte, Prețiosu l-a propus.

Prodan adăugă:

— Și de președinte, tot el l-a propus.

Prețiosu strigă afară din cale de atâtat:

— Tovarăși! Nu e just! Asta-i secret de partid!

Emelian se uită la el cu multă voie bună, cu totul nesimțitor la tulburarea care-i cuprinsese pe câțiva la aceste cuvinte ale lui Prețiosu:

— Să-ți mai spun eu un secret, bre... un secret dela noi, din Danilofca. Chiaburi bogați ca tată-su, al lui Pricop ăsta, nu erau zece în sat!

— Hohoho! isbucni Iermolai. Secret! Ho-ho-ho!

Se fâsuse și mai roșu ca de obicei: văzându-l, ceilalți se puteau întreba cu oarecare îngrijorare dacă n'are să i se întâmple ceva, să se rupă ceva în el. Dar și ei râdeau prea tare ca să mai observe așa ceva, întovărășind glasul de bas, ca din butoi, al lui Iermolai:

— Secret... Ho-ho-ho!

Pricop se uita la hârtia de pe masă, și fața îi părea, mai mult ca niciodată, cioplită în piatră. Prețiosu îi asvârli o privire fugară — are să se apere? Nu era timp de pierdut; lovind în Pricop, loveau în el. Sări în picioare:

— Și ce? Ce are el cu ta-su?

— Păi ascultă, bre, îi spuse Emelian gros și batjocoritor: — Pe vremuri am vâslit pe lotcile lui Eftei, și acuma să-l văd președinte peste mine pe feciorul lui Eftei?

— A fost verificat, și eu nu-ți dau voie, tovarășe...

Lângă Prețiosu, Adam murmură, trăgându-l de mânecă:

— Chestia cu verificarea o s'o mai vedem noi...

Emelian se așează jos. Mihail se ridică:

— Tovarăși, dece n'a ajutat organizația de partid să se facă o brigadă de tineret? Aici sânt mulți flăcăi care ar vrea să se ia la întrecere cu pescarii care-s meșteri vechi... și ar fi bine...

Prețiosu nu mai auzea ce se vorbește împrejur. Ii fierbeau creerii. Sări în picioare:

— Cine mă'nvață pe mine munca de partid? Oameni fără de partid? Membri de partid de eri de-alaltăeri? Păi aveți voi obraz să vorbiți? Asta-i pusă la cale de tine, Prodane! L-ai învățat pe deget pe tovarășul ăsta, și i-ai pus pe toți să dea în mine! Dar nu merge așa! Mai e o dreptate în țara asta! Merg cu voi de gât până la Comitetul Central, și atunci vedem noi care pe care!

— Măi tovarășe, ține-ți firea... nu-ți da drumul așa... zise rece și mustător Adam Jora. Glasul din fund exclamă cu bună voie:

— Ești iar cu țuca'n nas, Prețiosule!

Dar acesta nu auzise decât ce-i spusese Jora și începuse să răcnească la el:

— Dumneata să nu mă înveți pe mine! Eu lupt pentru clasa muncitoare din treizeci și cinci, când dumneata nici nu auziseși de partid! De când ești în partid? întrebă el sfidător.

— Nu vreau să-ți spun, răspunse Jora.

— Haha! Vezi? Știam eu! Și-mi veniți mie cu...

Adam Jora se ridică, îi puse mâna pe umăr și-l apăsă o clipă. Prețiosu se așează fără voie pe scaun, cu mare sgomot. Adam Jora vorbi înfierbântat, stăpânindu-se:

— Nu vreau să-ți spun, fiindcă n'are a face. Partidul te întreabă cum ascuți de porunca lui! Cum îți faci datoria! Ai ascultat de porunca partidului? Ai făcut pe boierul aici! Pe stăpânul! Rușine! Așa ți-ai făcut tu datoria? Față de partid, și dacă muncești toată viața ta, zi și noapte, și tot nu ți-ai făcut datoria. Te-a scos de sub piciorul burghezilor, te-a făcut om, ți-a dat viață! Pe ce motiv te umli tu, nenorocitul? Pe noi, pescarii, ne-a scos din ghiara chiaburului, ne-a scos din gura mării! Tată-meu, și fratele lui Emelian ăsta, și un frate al lui Iermolai, și alții, și alții, s'au înecat pe mare, cu lotcile chiaburilor! Iar pe care am rămas vii, ne-au dat în judecată chiaburii

că le-am pierdut paragatele! Și cum e viața pescarilor azi? Cu vaporul și cutterul după ei, cu cambuză și club, cu viața sigură, și cu cînste de om! Și-abia-i un început! Pentru asta, nici dacă dăm producție un milion de vagoane de pește pe an, și nu e plătit! O viață de om salvată, nu se poate plăti! Ce-ai făcut tu pentru ca să înțeleagă oamenii datoria lor față de partid și Stat? Cum i-ai condus?

Se făcuse o tăcere cumplită. Adam Jora nu strigase. Vorbise cam tare. Dar cu asemenea glas și asemenea privire, încât Prețiosu căzuse cu capul în mâini, iar ceilalți înmărmuriseră. Iși dădu și el seama că ajunge; se opri o clipă, ca să se stăpânească bine. Se așeză. Se auzi un oftat adânc. Emelian Romanov se ridicase în picioare. Era ca un trunchiu de copac; și părul îi era sur ca lichenul care crește pe piatră; clipea din ochi, și era foarte răgușit.

— Eu, rosti el cu mare greutate, am greșit. I-am zis inginerului așa: dacă poporul nu-mi cere mai mult, de ce să-i dau mai mult decât planul? Am greșit. Copilul când crește, niciodată nu zice: nu-mi mai da de mâncare. Așa-i și poporul nostru: ca un copil care crește. Eu, bre, nu mă mai opresc acum niciodată, decât când n'oiu mai avea putere.

Se așeză, foarte tulburat. Mihail îl sărută și pe un obraz și pe cellalt, și îi spuse în taină:

— Te-ai făcut mai cu cap decât mulți oameni, unchiule Emelian...

Pescarii le spuneau celor de pe vas:

— Frate-său s'a înecat la pescuit...

Iar bucătăreasa dădea din cap, cu mâna la gură și plângea. Adam Jora îi aruncă o privire lui Emelian și-i zâmbi fugar. Apoi se ridică și spuse:

— Tovarăși, am o propunere. Noi câți sîntem aici, o să ne sfătuim și mai departe. Dar înainte de asta, tovarășii din organizația de pe vas au de discutat unele probleme ale organizației. Le punem la punct, și-apoi veniți iar. E bine?

Votară cu mâinile ridicate; pe urmă cei de pe vas rămaseră singuri. Prețiosu nici nu se clintise. Parcă dormea.

Adam Jora scoase o batistă murdară și-și șterse fața asudată:

— Ei, atunci să începem...

XIX

Se apropia miezul nopții. Pe puntea din față, luminată de reflectoare, vinciurile uruiău și scuiău aburi: încărcău peștele adus de cutterul brigăzii lui Luca Gheorghe. Pe puntea cabinelor zăboveau, cu coatele pe balustrada de fier a copastiei, cei care așteptau să intre iar în ședință. Stăteau de vorbă, cu ochii la apa verde ca otrava, și la plasa cea mare care se înălța în văzduh șiroind de apă și plină de pești lucitori.

— Mi-ai luat-o înainte, măi Luca, zicea Emelian; mi-ai luat-o înainte, dar mare minune dacă nu te-ajung...

— Noi ca noi, răspundea Luca Gheorghe; dar ceilalți trebuie și ei să se prindă în întrecere; dacă sindicatul ar avea un om harnic, care să se țină de treaba asta....

— Care treabă, măi?

— Să organizeze întrecerile.

— Cine? Pricop?

— Nu, măi frate; un om harnic... Pricop ăsta al vostru-i un fel de nebun, nu știu ce-o fi în burta lui...

— Dece zici că-i al nostru?

— Păi nu-i dela voi din sat?

— Este, dar toată viața a umblat prin străini... Nimeni nu știa pe unde-i sticlesc lui ochii... Și odată ne-am trezit cu el aicea, hop! președinte de sindicat.

Luca Gheorghe își mângâia barba, gânditor. Emelian ar fi deschis gura să mai spuie ceva, dar îl trăgea de mânecă Nicolița Constantin:

— Hai, Emeliane, că te-ai oprit... Zi-i mai departe...

— Ce, tovarășă Nicolița? A, da... M'a luat Luca ăsta cu altele. Ei... da' unde am rămas?

— Când s'au legat în barcă și i-au răsturnat valurile.

— Așa. Ei, va să zică erau ei trei: frate-meu, Adam ăsta, Jora, și-al treilea, unul Trofim...

La câțiva pași de ei, așezați pe un tambuchiu*), câțiva pescari îl ascultau pe Mihail care le dovedea pe degete:

— Trebuie să-i fie drag omului să muncească, și trebuie să-l pui și la ambiție. Uite, tinerii: tinerii ar vrea să lucreze într'o brigadă a lor. Numai tineret, și brigadierul, și cutteristul, și ai din lotci. Pe urmă, i-am întrebat: — Ei, ia să vă vedem ce poate tineretul! Și vă spun eu, mai-mai că ne-ar ajunge din urmă pe noi!

— Care brigadă sânteti voi? întrebă unul din pescari.

— A lui Emelian Romanov...

La acest răspuns, se făcu tăcere. Apoi tot pescarul acela mormăi:

— Ei, chiar pe voi n'o să vă ajungă...

— Ba da! Eu îmi pun capul pentru ăsta! zise cu tărie Mihail: l-am da pe Cosma. E bun de brigadier, ori nu?

— Care? Țăla mare?

— Țăla cât un zid. Cosma, din lotca noastră!

— Mda... ar fi bun... Numai să-l dea Emelian, zise altul cu îndoială.

— Parcă nu l-ai fi auzit adineoari în ședință, cum a vorbit, răspunse Mihail. — El acuma își dă și mâna dreaptă dacă i-o ceri... Și-a adus aminte de frate-său ăl mare, Filoftei; și'n inima lui e acuma cum sânt valurile astea mari care mișcă vasul! Nu știi dumneata ce fel de om e Emelian Romanov...

Cel despre care vorbea astfel Mihail, își termina povestea:

— Așa a fost, tovarășă Nicolița. Nevinovat, nevinovat și tot degeaba: a înfundat pușcăria. Pe nevasta lui Filoftei, și pe copii, i-am ținut noi, frații ăilalți. Iar de Adam, n'a mai auzit nimeni. Maică-sa a murit. Era o fată în sat, de care-i era drag lui, — și ei îi era drag de el; eu așa cred — ei, și aia l-a uitat, s'a măritat, și-acuma are copii mari. Cred că de l-ar vedea azi, nici n'ar mai ști cine e; nici nu l-ar mai cunoaște... Așa e viața câteodată: ca marca... Te-a înneecat, te-a dus, și dus ai fost....

— Da, murmură Nicolița Constantin; da, dar el, uite că s'a întors...

— În sat nu s'a mai întors, și poate că nu se mai întoarce. A venit aici pe vas, mâine poimâne îl trimete partidul într'altă parte, apoi într'alta... Nu, nu: ascultă-mă pe mine, că părul meu e mai mult alb decât negru, și-al dumatile n'are un fir alb: viața e ca marea... Și-apoi — uită-te la el cum s'a schimbat. Crezi că era așa? Nu era așa. Era un flăcău bun de muncă și rău de gură, nărăvaș și al dracului...

— Și-acuma cum e? întrebă ea în neștire. Emelian Romanov o privi atent, dar, orbit de lumina reflectorului, nu zări decât o siluetă întunecată.

— Acuma cum e, e greu de spus... E schimbat... Uită-te și dumneata la el: e greu de spus...

*) tambuchiu — deschizătură mică a punții, prin care se poate pătrunde în vas.

Nicolița Constantin nu răspunse nimic. Peste câteva clipe Luca Gheorghe se apropie iar:

— Ascultă, măi Emelian: să vezi: m'am mai gândit la treaba asta cu întrecerile...

Pe când Emelian întorcea capul, să-l audă mai bine, Nicolița Constantin făcu un pas mare peste un colac de parâme ude, și se duse pe partea cealaltă a punții cabinelor, partea bătută de vânt, unde nu era nimeni. Aici era întuneric și răcoare: vântul venit de dincolo de orizont făcea să-i fluture cârlionții pe lângă obraji. Iși încheie la gât gulerul cămășii ca de băiat și începu să se plimbe, ținându-se să nu cadă la clătinăturile vasului care urca și cobora pe hulă. Ar fi vrut să aibe pe cineva să vorbească, să-i spuie... dar ce? Nici ea nu știa bine; poate nici nu ar fi vrut să știe limpede; dacă i-ar fi deslășit cineva ce simte, s'ar fi apărat, și-ar fi spus că nu-i adevărat. „Acuma sânt pedepsită“, se gândea ea, „că prea n'am vrut să știu de nimica decât de meserie și de mare. Cu cine să vorbesc? N'am pe nimeni“. Ferestruica rotundă a cabinei mecanicului-șef era luminată. Nu, totuși n'are să stea de vorbă cu bătrânul. Ii era cam frică de amărăciunea și descurajarea lui zâmbitoare, drojdie strânsă în el de ani îndelungi de navigație pe toate oceanele, și sub toate steagurile. Nu: pentru întâia oară după ani de zile, Nicolița Constantin se gândi, spre propria sa mirare, la maică-să. „Ei, i-ași spune. Poate o să-i scriu. Nu, n'am să-i scriu decât lucruri obișnuite“. N'ar fi avut curajul să spuie deschis nici pe hârtie nimic din ce-i trecea prin minte acum. O apuca și o mare tristețe: „Sânt nebună. Ce mi-o fi venit? N'o să fie niciodată nimic... Se răzbună acuma atâta vreme de când fac pe băiatul... Ah, ah, măcar de mi-ar trece curând... Dar n'o să-mi treacă niciodată... Niciodată“, se gândea ea, și fericită și speriată, plimbându-se cu pași mari pe puntea pustie, și lăsându-se când într'o parte, când într'alta la legănările vasului.

O umbră se ivi de după colțul cabinelor și se așeză pe un tambuchiul. Nicolița Constantin se necăji că i-a stricat singurătatea: chiar tristețea și strângerea de inimă că niciodată nu-și va împlini gândul nebunesc care-i venise fără veste — care se înfiripase din nimic, ca o boală care izbucnește în patruzecișiopt de ore — chiar și astea erau amestecate cu un fel de bucurie tainică.

În plimbarea ei în sus și în jos trecu pe lângă tambuchiul pe care ședea noul venit. Avea pantofi cu tălpi de cauciuc și nu făcea nici un sgomot; și apoi, dintr'o parte venea vântul tâșnit din puzderia de stele de deasupra orizontului — erau acolo Scorpionul, și Leul, și ardea roșu Jupiter — iar din partea cealaltă vuia, fremăta și șuiera aburul pe ușa deschisă ce duce la mașină.

Nicolița se opri în fața tambuchiului: pe el ședea o fată în salopetă, cu mânecile și pantalonii suflecați; se făcuse ghem, cu brațul pe genunchi și fruntea pe braț, și plângea. De bună seamă, se credea singură. Era Lucia: avea piciorul înfășurat într'un bandaj gros. Nicolița se așeză lângă ea și după câteva clipe o întrebă:

— Ce-i cu tine?

Fata tresări și ridică ochii, speriată, apoi se liniști și începu să se șteargă la nas, oftând.

— Ce-i cu tine? Ți s'a întâmplat ceva?

— Nu... Nimic...

— Atunci de ce plângi?

— Nu știu...

— Ei, ce e prostia asta? Cum să nu știi? Ia spune aici... Ia zi... O cuprinse cu brațul.

— Ia zi: ce necaz ai?

— Nu știu... Mi-i ciudă... și-mi pare rău...

— Dece? întrebă Nicolîța Constantin. Eri, sau alaltăieri, i-ar fi spus: „Ia lasă copilăriile, du-te și dacă n'ai ce face, freacă pe jos prin fabrică până-ți trec istericalele!“ Azi însă întrebă:

— Dece? Te-ai certat cu Lae?

— Nu m'am certat, oftă Lucia... da mi-i urît să-l văd...

— Da' ce ți-a făcut?

— Nimic...

— I-ai făcut lui ceva?

— Nu... N'am făcut niciunul nimic... Nu-l mai pot vedea în ochi.

— Ce-ai cu el? întrebă Nicolîța Constantin, mirată și oarecum necăjită.

— N'am nimic, dar parcă mi s'a luat ceva de pe ochi... Nu-mi mai place de el nici de frică, tovarășă Nicolîța. E prost și îngâmfat, și sec, tovarășă Nicolîța, și eu altceva mi-am dorit în viață...

— Ce ți-ai dorit? Un făt-frumos? întrebă Nicolîța Constantin care-și zicea: „Da, și tu ce faci așa pe grozava? Tu nu-ți dorești nici un făt-frumos?“

— Mi-am dorit un băiat care să-i fie drag de mine, și să fie... nu știu nici eu cum să spun, tovarășă Nicolîța... să-i fie drag de mine, și...

Dar în loc de-a mai spune ceva, începu iar să plângă. „Ce are?“ se întrebă mirată și tulburată Nicolîța.

— Da, Lucico... e greu să găsești unul care să-i fie drag de tine cu adevărat... Și să fie un om întreg, un om adevărat...

Când spuse ea asta, cu multă tulburare căci se gândea la ea însăși, Lucia începu să plângă și mai tare:

— Ei, ce ai? Ce ai? Ia nu mai plânge așa...

— Cum să nu plâng, că eu am avut așa un băiat și i-am dat cu piciorul ca o proastă, izbucni Lucia amărâtă. Nicolîța se ridică în picioare și vorbi supărată:

— A, așa? Apăi să știi că nu întâlnești așa ceva de multe ori în viață, și dacă ai fost proastă și fără inimă, acum rabdă! Și fă bine și nu mai plânge; mai bine du-te la infirmieră, că parcă nu se culcase; să-ți vază piciorul. Nu mai sta aici degeaba să smioreai!

Și plecă, mâniată, tulburată și tristă. „Dece n'am avut eu soarta ei? Eu n'ași fi făcut ca ea... Nu, n'ași fi făcut la fel... Numai că uite, ea are noroc și-i dă cu piciorul, iar eu...“

Ar fi vrut să plângă și ea: dar așa ceva nu se putea. Pe care vas s'a văzut un ofițer al treilea, sau chiar un aspirant, care plânge? Așa că înghiți în silă, strânse pumnii și se întoarse printre cei care așteptau să intre iar în ședință. Iar Lucia rămase pe tambuchiu, oftând și legănându-și în neștire piciorul bandajat.

Prețiosu simțise numaidecât că aceia care vorbesc despre Pricop, tot în el lovesc. I se tulburase mintea; îi vedea ca prin vis; îl chinuia o nevoie cumplită de băutură. Se ridicau și-l criticau; unii vorbeau cu ochii la Adam Jora; alții se uitau însă drept la el la, Prețiosu; și spuneau:

— Și-atunci, tovarășul Prețiosu a spus că nu noi avem dreptate; că tovarășul Pricop are dreptate, și a ridicat ședința....

Sau:

— Și atunci tovarăși, tovarășul Pricop l-a împins pe tovarășul Prețiosu....

— Cum m'a împins? sări Prețiosu tremurând. Trebuia încercat să-l salveze pe Pricop, ca să se salveze pe sine însuși; măcar că nu prea era speranță; nu era nici un fel de speranță.

— Cum m'a împins? gâfâi el.

— Ți-a vorbit la ureche și atunci dumneata te-ai încăpățânat și mai rău, și ai venit cu alte motive....

— Nu-i adevărat! Mi-a vorbit de altceva....

— Să spuie tovarășul Pricop! zise cineva dintre oameni.

Mecanicul cel cu cicatricea la tâmplă vorbi brutal:

— Care „tovarășul Pricop“? Să spuie Pricop! Zi-i, măi Pricop!

— Nu-mi aduc aminte, murmură Pricop. — Nu-mi aduc aminte...

Prețiosu se'ntoarse și-l privi. Întâia oară în cursul serii își dădu seama că Pricop suferă o încordare și o apăsare și mai mare ca el. Era cenușiu la față și asudat. Lângă el, Adam Jora scria ceva, cu capul plecat. Iar dincoace, în stânga lui Prețiosu, Prodan parcă crescuse, parcă primise sănătate, sau parcă aflate cine știe ce veste bună: era odihnit, treaz și mulțumit. Dar Pricop... Pricop... se pierduse de tot. Ce era cu el? De ce îi era chiar așa de frică? Spaima lui îl turbură și pe Prețiosu, care-i mai aruncă o privire fugară.

— Ce vrei, iar puneți ceva la cale? întrebă ironic glasul din fund. Prodan strigă:

— Cere cuvântul, tovarășe! Nu așa!

Dar Prețiosu, speriat, întorsese capul, să nu se mai pară că se sfătuește cu Pricop; se tulbură și-și pierdu mințile și mai rău. „Trebuie să-mi fac autocritica“, gândi el fulgerător. Trebuia neapărat să se ferească de primejdie, să se facă mic. „Acuma e bucluc mare, măi băete, e prăpăd!“ își zicea el.

— Mai cere cineva cuvântul? întrebă el răgușit. Nu. Vorbiseră aproape toți.

— Poate ai dumneata ceva de spus, zise Adam Jora, ridicând ochii de pe hârtii.

— Ce să mai spună? întrebă glasul din fund. — Gata!

Prețiosu se ridică și vorbi. Nu știa nici el ce spune. Voise dela început să le vorbească despre trecutul lui, despre lupta clasei muncitoare, dar ce să spună despre vremea din urmă?

— ... am greșit, tovarăși... am greșit...

Il trecuse o sudoare grozavă și zise întretăiat:

— M'am lăsat împins... la greșeli...

— Cine te-a împins? întrebă tăios Adam Jora.

Prețiosu se făcu verde și se întoarse cu o mișcare stângace spre Pricop. Când îi întâlni privirea — o privire cenușie care nu spunea nimic — se uită într'altă parte. Glasul tăios întrebă iar:

— Cine te-a împins?

Prețiosu arată cu o mișcare moale a mâinii într'o parte:

— El....

— Cine? Pricop?

— Da... oftă Prețiosu și se așeză.

— Altceva nu mai ai de spus nimic? întrebă Adam Jora.

Prețiosu dădu din umeri. Jora se'ntoarse spre Pricop:

— Dumneata?

— Eu, tovarăși, vorbi Pricop cu glas tremurător, ridicându-se în picioare, ou, tovarăși, am slujit poporul...

Se bătea ușor cu palma deschisă peste inimă:

— Să spuie cineva dacă are ceva contra mea! Să spuie dacă n'am avut eu o atitudine justă, tovarăși, față de cineva! Mie îmi faceți o nedreptate, tovarăși, vă spun pe sufletul meu! Să se gândească ce fac tovarășii care mă tot critică, să se gândească bine ce nedreptate fac.

Vorbea cu căldură, emoționat, tremurător. Bucătăreasa se împlânzise și-i spusese lui Marinică, șeful de echipaj:

— Asta nu-i om rău....

Bossemanul dădu din umeri și mormăi:

— Te iei după vorbe....

Dela masă, Adam Jora zise:

— Astea's vorbe, cetățene Pricop! Spune dumneata mai bine cum ai frânat producția colectivului! Spune cum judeci dumneata faptul că ai făcut să rămâie pescarii pe vas cu zilele și cu săptămânile! Și să-mi spui cum judeci atitudinea dumatăle în privința întrecerilor...

Pricop oftă:

— Dacă sânteți porniți în contra mea...

Adam Jora voi să răspundă pe loc, dar strânse din buze și tăcu. Apoi zise:

— Dacă nu ești de acord cu felul cum s'a lucrat astăseară aici, poți să faci apel la Regiunea de partid și la Comisia de Control a Comitetului Central. Ei, tovarăși, cine cere cuvântul?

— Eu!

Mecanicul cel cu tâmpla brăzdată ridicase mâna.

— Uite, frate: eu propun două lucruri. Întâi să alegem alt birou de partid: Prețiosu n'a făcut treabă; Pricop, numai la greșeli l-a împins; Prodan e bun. Al doilea, frate, ar fi să se ia deocamdată, carnetul de partid lui Prețiosu și lui Pricop. Și așa mai zice ceva... Pe Pricop să-l mai verifice odată la raion. Ați auzit ce-a zis Emelian Romanov?

Și se așeză deodată, fără veste. Adam Jora râse liniștit:

— Trei lucruri ai propus, nu două!

— Trei să fie, zise mecanicul. Și ce? Are cineva ceva contra?

— Să vedem, zise Adam.

Bucătăreasa îi șopti la ureche șefului de echipaj:

— E rău asta... Are inimă să râdă, și uită-te la Prețiosu și la Pricop, parcă-s în ceasul morții.

Marinică se întoarse spre ea zbârlit și-i mormăi:

— Ce vrei să faci? Să plângă de milă? Ce-ai învățat dumneata dela partid?

Bucătăreasa tăcu, oarecum speriată, apoi nu se putu stăpâni și mormăi:

— Ei și ce te rățoești așa la mine? Uite la el!

Dar bossemanul nu o auzi: era atent la ce se spunea: Oamenii îl propuneau pe Prodan, pe el, Marin, pe mecanicul cel cu semnul la cap. Nu trecuse mult, și ei trei ședeau la masă cu Adam Jora lângă ei, iar Prețiosu și Pricop ieșiseră. Adam Jora zise:

— Ei, tovarăși, ce ziceți? Să-i poftim pe ceilalți?

— Da! strigă mecanicul, — și să ne punem pe treabă!

XX

Erau obosiți; era târziu; vântul se oprise dar hula greoaie îi legăna la nesfârșit. Totuși, erau mai mulțumiți și mai trezi ca la început: li se părea acum că greutățile, oricât de mari, pot fi învinse. Chiar și Emelian Romanov se ridicase să spună ceva ce-l încurca de multă vreme:

— Tovarăși, zise el; aici au vorbit foarte bine și Luca Gheorghe, despre cum se organizează întrecerile, și Mihail ăsta, despre ce trebuie să facă tineretul, și tovarășa Mitea, despre cum o să lucreze fabrica în două schimburi... Numai eu, ca un prost, n'am de spus nimic bun. Eu am de spus ceva rău.

— Cum asta? se mirau oamenii.

Dar Emelian urmă cu bună voie, fără teamă:

— Uite ce am eu: o întrebare. E vorba să spargem norma, că poporul cere de mâncare; și să dăm producție tot mai multă. Foarte bine. Dar de ce să trecem peste plan și peste normă, tovarăși; dacă ministerul a spus: „mie să-mi dați atâta“? Ministerul e tot al poporului. Și el spune: „dați-mi atâta pe lună“, să zicem, două tone fiecare brigadă, sau fiecare lotcă. „Dați-mi atâta, și eu sunt mulțumit.“ De ce să-i dau eu mai mult?

Adam Jora își frecă fața cu palmele. Ii era somn. Dar la întrebarea lui Emelian se trezi și râse la el:

— Zi, asta nu înțelegi tu?

— Asta nu înțeleg, zise Emilian. Nici unul nu înțelege. L-am întrebat odată pe Prețiosu și nu știa, m'a luat cu construirea socialismului; zic: „păi asta-i construirea socialismului?“. S'a supărat.

Oamenii râdeau.

— L-am întrebat și pe Pricop. Umbla cu o carte a lui Stalin subsuoară. Mi-a zis: „Eu te înțeleg, măi Emelian, o să caut aici în carte să-ți spui.“

— Ei, puteai să-l întrebi și pe Prodan că poate-ți spunea mai bine, zise Adam Jora.

Pe când vorbea, privirea-i trecu peste chipul Nicoliței Constantin, fețișoară palidă înrămată de cârlionți castanii și doi ochi arzători, negri, limpezi, strălucitori.

— Măi Emeliane, zise el: ministerul a stabilit normele și planul. Ministerul zici că-i al poporului.

— Păi așa e, zise Emilian. Așa ziceți voi.

Iar începură să râdă toți.

— Așa și e, zise Adam Jora. Dar mă rog, cine e poporul? Tu ești poporul. Și Luca Gheorghe și Iermolai și Prodan și marinarii și ofițerii și eu. Noi sântem poporul. Al nostru e ministerul. Al tău.

— Al meu e: dar n'am ce face cu el, zise Emilian bine dispus.

— Ba ai ce face. Învață-l, ajută-l!

— Ei, asta-i bună, se miră pescarul, dând din umeri. Ii luă de martori pe cei cari ședeau în jurul lui:

— Ce, o să-i învăț eu ceva pe tovarășii ăia care umblă cu genți în mână? Și pe ministru?

— Ministrul, zise Adam, e muncitor ca și noi, și ăia cu genți, la fel! Și dacă ei ar uita de asta, cred că tovarășul Gheorghiu-Dej i-ar pofti să-și aducă aminte! Așa că dacă tu poți să ajuti cu ceva producția, nu numai cu brațele, dar și cu capul, că ai cap, slavă domnului! — n'ai decât să vorbești cu sindicatul, cu inginerul, cu organizația de partid.

— Cu sindicatul? Cu Pricop?

— N'o să mai fie Pricop, zise Prodan. Măine avem adunare sindicală și ne lămurim și în privința asta.

Emelian Romanov înălță sprâncenele sure și, în picioare în mijlocul adunării, se miră cu mare mulțumire:

— Ei, ei.... Se schimbă lumea! Lucruri noi... lucruri noi! Iermolai, unde ești? Poate te schimbi și tu? Poate te lași de... de știi tu ce!

— Nu înțeleg ce tot spui tu acolo, mormăi Iermolai morocănos, în hohotele de râs ale oamenilor.

Adam Jora se simțea ostenit. El singur știa cât mai e de lucrat. „E mult mai ușor să schimbi un birou de organizație, decât sufletul oamenilor... Mult mai greu și mai încet merge... Dar nu face nimic... una ajută să se facă și ailaltă... Și dece să le stric eu acuma mulțumirea? Las'să creadă că le-am pus pe toate la cale și că e totul bine“.

Pricop ieșise tremurând. Oricât era el de voinic, de bărbat în toată firea și de uns cu toate alifiile, ceasurile astea de încordare îl sguuviseră. Umbla greoi de parcă ar fi îmbătrânit cu zece ani dela începutul ședinței. Se urcă treaptă după treaptă pe punte. Il auzea pe cineva suflând greu în urma lui. Știa cine e: Prețiosu. Ieșiseră amândoi pe covertă, trecuseră printre oamenii care stăteau în întuneric și se treziseră apoi singuri pe puntea cabinelor. Pricop era foarte ostenit. Știa că nu va putea dormi; știa că trebuie să se gândească la primejdiile care îl amenință, la viitorul plin de capcane, la apărare; n'avea să găsească nicio deslegare, nicio eșire, îi era capul prea zăpăcit de ședință; și totuș era osândit să se frământa toată noaptea. Și era singur. Nu era ca altă dată, când mai avea prieteni. De mulți ani nu mai avea prieteni. Imbătrânise: se făcuse parșiv și primejdios; îl înșelaseră prea mulți, și înșelase și el pe prea mulți, ca să mai poată avea încredere în vreun om.

Acum era gata să treacă pe lângă Prețiosu, singurul om cu care ar fi avut ceva împreună, interese, planuri; singurul cu care vorbise mai mult; pe care îl ametise cu vorbe, cu gânduri mai îndrăznețe decât putea acela să născocoască. Și acuma... se dovedise o cârpă. Fricos și prost. Pricop trecu pe lângă Prețiosu și se lipi de perete ca să nu se atingă de el. Se depărtă și dispăru în umbră.

Prețiosu se uită după el și fu cât pe ce să-l urmeze. Dar ce să facă? Să-i bată în ușă ca pe vremuri, să intre și să se așeze pe patul lui Pricop, să-i spuie ceva, un necaz, sau ceva ce îi venise în gând... Să facă un plan împreună? Să bea o sticlă de „Whisky industrial“ amândoi?

Nu se putea, nu se mai putea. Niciodată! „S'a ars rău de tot Pricop“, gândi Prețiosu: „îl paște excluderea din partid ca nimic, și poate chiar pușcăria pentru sabotaj...“ Gândul ăsta îl ușură oarecum. Dar după câteva clipe începu iar să se gândească la propria sa soartă, și-l cuprinse o mare jale și milă: lui, tocmai lui să i se întâmple așa ceva? Cum fuseseră în stare să-i facă una ca asta? Ce era de făcut? Nimeni nu se uitase la el, nimeni nici nu-i mai vorbise, Pricop trecuse pe lângă el ca pe lângă un obiect neîn-sufletit... și-i era o sete cumplită, chinuitoare. Asta era de făcut. Se duse grăbit în cabină la el, se încuie și începu să bea. În curând se simți mai bine. Peste un ceas, întins pe pat, cu sticla într-o mână și cu paharul în cealaltă, legănat de balansul vasului, Prețiosu era fericit și i se părea că totul va merge bine. Asculta cu bunăvoință glasurile de afară, dar nu înțelegea nimic din ce spun.

Și Pricop le-auzea. Nu putea dormi. Se svârcolea pe pat, asudat. Ii venea câteodată să iasă să strângă pe vre-unul de gât, dar bineînțeles că nu făcea așa ceva: ar fi fost imprudent, primejdios pentru el, Pricop. Așa că-i asculta vorbind afară, în noapte.

Erau toți cei ce luaseră parte la ședință. Se risipeau, se duceau să se culce — cât mai rămăsese din noapte — ,dar unii stăteau să mai fumeze o

țigară, să mai vorbească despre ce stătură la sfat în ultimele două ceasuri: producția, întrecerile, lucrurile pe care ei le voiau și pe care le luaseră acum în mână de-abinelea.

Pricop strângea din măsele și ar fi vrut să-și astupe urechile. Il auzi și pe Adam Jora care vorbea cu comandantul; dar se depărtară și Pricop nu mai înțelege ce spun. Se întoarse la gândurile lui: „Cum să mă apăr? Cum să mă apăr? Cum să scap?”

Adam Jora se suise cu căpitanul Haralamb la comandă, unde o găsiră pe Nicolîța Constantin de cart, cu un timonier pe care Adam nu-l cunoștea, un omuleț uscat ce fuma în tăcere. Nicolîța Constantin făcea niște calcule. Ridică ochii când intrară ei, apoi se aplecă iute, și mai jos, asupra hârtiei. Comandantul ieși pe puntea îngustă de cart și se uită la cer:

— E bine! O să avem vreme frumoasă!

— Vă interesează vremea din cauza pescuitului? întrebă Jora.

Comandantul dădu din umeri:

— Dacă n'am altceva de făcut, am început să mă pasionez pentru pescuit.

Deodată îi puse mâna pe umeri:

— Ascultă, tovarășe Jora: eu mă gândesc de câtăva vreme la ceva. Aș vrea să-i învăț pe cuteriști câteva elemente de navigație... Navigație estimată, bineînțeles...

Adam Jora n'avea idee ce însemnează „navigație estimată”. Întrebă la întâmplare:

— Vreți să le țineți un curs... de navigație?

— Hai să-i zicem un curs. De mult mă bate gândul ăsta. I-ar ajuta să nu mai rățăcească pe mare și să mănânce motorină... Și poate, cine știe, când o să avem o mare flotă de pescuit, o să ajungă căpitani de vase mici!

Râdea ca și cum n'ar fi crezut nici el. Adam zise:

— Da... Când dumneavoastră o să comandați poate o flotă întreagă de pescuit, trimisă și în alte mări...

Comandantul se uită la el, pe jumătate tulburat, jumătate neîncredător:

— Ei... Când o să fie asta?

— Asta atârnă de noi, zise Adam. Atârnă de rezultatele *Stelei din Octombrie*. Statul vrea să lărgească mult industria asta a pescuitului... Ce facem noi aici cu *Steaua*, e de fapt încă doar o experiență, tovarășe comandant... Vrem și noi să facem ceva cam cum fac sovieticii în stil mare.

— Da, e ceva frumos, zise căpitanul Haralamb. — Ar fi frumos.

— O facem, tovarășe comandant... o facem... și dumneavoastră aveți un rol grozav în treaba asta. Vă spun: peste un cincinal-două, o să comandați poate un vas de câteva ori mai mare ca ăsta, trimis pe cine știe ce mări...

— Ei... tocmai pe mine să mă pună... murmură comandantul.

— Păi pe *Steaua din Octombrie*, parcă v'a pus. Cine v'a pus? Parcă tot Statul ăsta...

— Da... Da...

— Dacă vă gândiți la viitor, cum o să crească toate și o să se desvolte toate dimpreună, și viața noastră cu ele ... Ai?

Comandantul se uita la oglindirea căii laptelui în mare licărire tainică, abia zărită. Tăcu multă vreme apoi zise:

— Da. Atunci o să încep cursul ăla cu cuteriștii. Noapte bună, tovarășe Jora.

Se întoarse și începu să coboare scările. Pe a treia treaptă se opri, se întoarse și zise:

— Astăseară, s'a făcut treabă bună. Serioasă.

Apoi începu iar să coboare și pieri în întunec. Adam mai stătu o vreme

singur, așteptând să i se răcorească mintea înfierbântată. Nicolîța Constantin ieși din timonerie și se uită la cer apoi îl întrebă:

— Tot aici sunteți?

— Numai eu... Comandantul s'a dus să se culce...

— Așa...

Se pregătea să intre iar în timonerie, dar Adam Jora o opri:

— Tovarășe Nicolîța... ce înseamnă „navigație estimată?”

— Navigație după compas, când ai; iar dacă nu, după soare, după steaua polară și după timpul de marș, dacă ai motor sau mașină. De ce mă întrebi?

— Așa... L-am auzit pe tovarășul comandant că spune vorba asta și nu știam ce înseamnă. Și dumneavoastră cum conduceți vasul?

— Adică cum navigăm? Cu hărți, cu compas, cu cronometru, cu sextant, cu calcule... tot tacâmul, încheie ea zâmbind, apoi voi să plece iar.

Adam Jora însă o întrebă:

— Și trebuie să știi multe?

— Matematici, trebuie să știi, destul de bine. Și un pic de astronomie... puțină de tot.

— Da? murmură Adam Jora. — Așa...

— De ce mă întrebi?

— Întreb și eu...

— Vrei să înveți? întrebă ea șovăitor... Adam răsă stânjenit. Ea spuse, mai serios decât ar fi fost nevoie, și uitându-se într'altă parte:

— Dacă vrei... te învăț.

— Ce să mă învățați... că eu n'am școală... șase clase primare...

— Lasă, că dumneata ai mai multă școală decât mine, zise ea, mereu fără să se uite la el. Apoi hotărî cu energie:

— Te învăț. Măine e prima lecție! Și acuma, du-te frumos și te odihnește, încheie ea, neașteptat de firesc, ca și cum toată viața ar fi avut grijă de odihna lui.

Adam Jora se supuse:

— Bine... Noapte bună...

— Noapte bună...

De pe mijlocul scării, mai întoarse capul spre puntea de cart. Zări o siluetă întunecată pe albastrul cerului înstelat. Se uita în jos? După el? N'ar fi putut spune. Cu inima bătând, urmă să coboare. Ce noapte era asta... Și nu mai fusese de multă vreme pe mare, într'o noapte de vară, pe mare în larg...

Pe când trecea pe punte să se culce, zări un om aplecat peste copastie. Se apropie să vadă ce e cu el și-și dădu seama îndată că e Prețiosu, suferind, după cât se părea, de rău de mare. Il lăsă acolo și se duse să se culce.

Prețiosu nu suferea de rău de mare. I se făcuse rău de așa numitul „Whisky industrial“, cumpărat cu două săptămâni înainte la Sfântu Gheorghe, și băut fără cumpătare în noaptea asta. După o vreme de mare fericire, când i se părea că plutește în nori, îl apucase răul și simțea că e cel mai nenorocit om care a fost născut pe pământ, sau se va naște vreodată.

Vasul scotea clocote de fum negru, începuse să trepideze, și peste câțeva vreme se afla în marș, tăind cu etrava dealurile de apă ale hulei. Mișcările lui erau acum mai dese și mai puternice și Prețiosu simțea că ar fi mai bine să moară decât să mai sufere grețurile cumplite pe care le suferea. Icnind și gemând, se apleca apăsându-și pânțele pe bordajul de fier. Vasul schimbă direcția, și valurile îl loviră din coastă; la prima clătinătură neașteptată, Prețiosu simți că s'a petrecut ceva îngrozitor, că plutește în gol, apoi i se

făcu frig. Numai când începu să se înăbușe își dădu seamă că a căzut în mare. Ieși la suprafață. Umbra uriașă, neagră, a vasului, trecea pe lângă el cu un clocot de apă spumegândă care îi înăbuși strigătul și așa gătit de spaimă. Trecu și elicea cu fierberea albă a spumei, și Prețiosu rămase singur, bălăcindu-se în mare sub cerul înstelat și tainic. Valurile se înălțau și se coborau alene pe el. Marea era rece și, afară de vasul care se depărta cu toată viteza, cu desăvârșire pustie.

Nimeni nu știu ce se întâmplase cu Prețiosu până a doua zi de dimineață, când pe puntea din pupa vasului care se oprise în zori, în mijlocul adunării sindicale, se ridică Lucia să se plângă:

— Tovarășul Pricop, spunea ea și toți ascultau în cea mai mare tăcere, fără să ia în seamă strigătele echipajului unui cutter care venise la scara de piscică și cerea să vie cineva să prindă parâma pe care o aruncau ei ca să se lege de vas...

— Tovarășul Pricop? Păi să spună dumnealui, aci de față cu toată lumea. Ce a venit să-mi spuie, că mie mi-e rușine să spun!

Pricop, nedormit, nebărbierit, pământiu, zise:

— Cine știe ce ți-oi fi spus! Și cine știe ce-ai înțeles!

Un marinar se sculă de pe banca pe care stătea, se duse la copastie să ia parâma aruncată de pe cutter. Lucia strigă:

— Ba știi dumneata foarte bine ce mi-ai spus! Mi-ai spus: „Măi fetițo, ce te porți tu așa cu tovarășul Prețiosu? De ce nu ești mai înțelegătoare și tu, colea? Fii înțelegătoare, și ai să vezi ce bine o să-ți meargă! Ai să iei și primă dacă înțelegi sufletul tovarășului Prețiosu.“ Și măcar că eu tot l-am gonit pe tovarășul Prețiosu când umbla după mine, mi-au dat primă, că ce ziceau: poate după aia o să fiu mai înțelegătoare!

Oamenii râdeau. Lucia însă, roșie în obraz, rușinată și mânioasă, le arătă câteva bancnote:

— Uite aicea, prima! Nu m'am atins de ea. Nu-mi trebuie! Na-vi-o îndărăt!

I-o întindea lui Pricop care se apăra cu mâna. Deodată Lucia se opri și o mare uimire i se zugrăvi pe față. Toți se 'ntoarseră încotro se uita ea.

Un cap se ivise deasupra popasului: era capul lui Prețiosu, supt și palid. Urmă gâtul lung și pieptul uscătiv pe care se lipeau niște straie ude. Prețiosu apărea cu totul neașteptat, venind de jos de pe mare. Se urca sânguincios pe scara de piscică. Deodată și el își dădu seama că se petrece ceva deosebit și se opri, fiind gata să încalece peste copastie și să sară pe punte.

Luci se repezi la el cu banii întinși:

— N'ați-i îndărăt! Nu-mi trebuiesc! Nu mă duci tu pe mine cu banii.

Prețiosu făcu ochii mai, apoi cu o mișcare mașinală începu să se dea jos de pe scara de piscică. Oamenii începură să-l strige. El se opri, urcă iar și veni pe punte, în silă. Părea ciudat; hainele, părul, îi erau leoașă. Ghiță, cutteristul brigăzii lui Romanov, sări sprinten peste copastie:

— Hai, Emelian: tot în ședință stai și flăcăii tăi au trimis producție...

Uite, avem aici și un țâr uscat... l-am pescuit acum vre-o două ceasuri și încă dărdăie, nu știu: de frică, sau de frig! C'a stat în apă vre-o câteva ceasuri...

XXI

Campania de pescuit de rândul acesta a *Stelei din Octombrie* se apropia de sfârșit. Trecuse un șir lung de zile senine, cu marea ca oglinda. Cutterele veneau zilnic remorcând lotci pline de pește; ele înșile aveau punțile încărcate

cu calcani, nisetri și delfini. Lăzi cu cutii de conserve se îngrămădeau pe punți; iar mormane de pești înțepeniseră acoperiți de promoroacă în frigoriferele vasului.

Steaua din Octombrie mirosea mai mult ca niciodată a pește fript. În fabrică, mașinile de sterilizat și cele de închis cutii făceau un sgomot asurzitor. Fetele cântau neobosite. Ghiță-Siomca își amesteca și el cu glasurile lor, cântecul sau cam spart — i se schimba vocea.

Sosul clocotea în cazane, iar pe marea liniștită, albăstrie, așa de frumoasă de ajunsese să semene cu văzduhul, cu un safir, cu o apă din vise, plutau, gonite de pe covertă de către pompele cu apă, mațe trandafirii, roșii, cafenii, plămâni și alte măruntaie de pește. Pescărușii și cufundarii înotau ca niște rațe domestice împrejurul *Stelei din Octombrie* și mâncau în tihnă aceste rămășițe. Pescarii care aduseseră pește la bord, plecau iarăși și goneau o clipă păsările de mare, care veneau iarăși cu țipete stridente să ciugulească împrejurul vaselor.

Cel care nu-și găsea odihnă și liniște, cel care pe măsură ce se apropia sfârșitul călătoriei era cuprins de un fel de boală, era Pricop. Rătăcea pe vas. Oamenii nu-i prea vorbeau. Nici el nu le vorbea și nici nu simțea această nevoie. Era însingurat și nu avea cum să iasă din această singurătate. Treaba lui aici pe vas se terminase; aici pe vas era mort. Sfârșit. Ce voia el să știe, dacă s'ar putea știi vreodată, era viitorul. Să se pregătească, măcar, așa, orbește, pentru viitor. Stătea singur în cabină. Incepuse să bea. Se schimbase și la față. Parcă îl frecase cineva cu plumb pe obraz și pe frunte. Era cenușiu. Poate că și trupește ajunsese să se îmbolnăvească. Dar la un om sdravăn și sănătos ca el, boala trebuie să roadă multă vreme în ascuns până să izbucnească în văzul tuturor. Multă vreme e neștiută chiar de bolnav. Deocamdată, chiar dacă poate era, Pricop nu se știa bolnav. Stătea în cabină cu zilele, bea, să îmbăta de unul singur, dormea, visa urât, se trezea, încerca să adoarmă iar, nu isbutea. Se svârcolea pe pat, înjura în șoaptă. Injura și blestema sălbatic printre dinți, uitându-se la tavan, cu ochi sticloși. Strângea din pumni și se frământa năpădit de fiere, gema și mormăia înecat. Apoi îl trecea o sudoare, pumnii i se descleștau, îl apuca oboseala și stătea nemișcat multă vreme, fără să se gândească la nimic.

Ar fi vrut să dea de știre cuiva de ce i se întâmplase. Odată întors la Constanța, nu putea ști ce se mai întâmplă cu el. Se gândi să vorbească cu unul din pescarii din Danilocea să-i dea o scrisoare: la întoarcere, acela i-o va da tatălui lui Pricop, să știe măcar bătrânul.

„Dragii mei părinți“, scrisese Pricop cu un creion chimic pe o foaie de caiet de aritmetică, al cambuzierului; „dragii mei părinți, aflați că mie nu mi-a mers așa de bine în vremea din urmă. Am avut dușmani, dragii mei părinți, care nu s'au uitat la munca mea și mi-au făcut mult rău. Nu știu dacă n'oi păți și eu ca Pavel. Dar este o dreptate, și trag nădejde să ajung eu odată să le pun piciorul în ceafă, mai ales unuia, dragă tată, Adam Jora, îți aduci tu aminte de el? Care a plecat dela noi dîn sat și acum e mare om și un parșiv cum nu se mai află: rău e de cine intră în ghiara lui; dar și el dacă mi-o pica odată la îndemână o să-mi aduc aminte de binele pe care mi l-a făcut și o să-l despic cum se despică la noi în sat peștele ca să-l pui la sărat...“

Din ce în ce scria mai pe șleau ce are pe suflet; asta îl ușura. Apoi citi scrisoarea, și o rupse în bucăți mici. Leși din cabină și le aruncă de sus. Plutiră alene prin văzduh până căzură în apa verde, printre măruntaiele de pește. Pescărușii începură să țipe și să se bată ca să înghită bucățelele de hârtie.

Pricop începu să umble fără rost pe bord. Odată, trecu pe lângă Prețiosu. Și Prețiosu se schimbase, chiar și mai mult decât Pricop. Slăbea, se făcuse galben. Toată lumea știa că mai bea. Nu vorbea cu nimeni. Dacă-i spunea cineva ceva, îi răspundea scurt și-și vedea de treabă sau de drum.

Acum trecuse pe lângă Pricop fără să-l privească. Liniștit, și lung și uscat, trecuse în tăcere. Pricop strânse din măsele și suflă greu. Mai bine ar fi rămas în cabină. Dar îl apucase una din răbufnelile de mânie desnădăjduită. Bine că nu se uita nimeni la el. Toți câți erau pe covertă, marinari și pescari, se înghesuiau de-a lungul copastiei din babord. Ieșise și bucătăreasa cu un polonic în mână. Emelian Romanov se urcase pe catargul din pupa și se uita cu mâna streășină la ochi.

Dela orizont se ivea un punct negru care creștea cu repeziciune. Acum ajunsese aproape: era o vedetă militară, cenușie, care aluneca pe mare cu două mustăți mari de spumă la prova. Trecu pe lângă ei, cu tunurile și mitralierele îndreptate spre cer. Dela comandă și de pe punte, marinarii nemișcați se uitau la *Steaua din Octombrie*. La pupa vedetei flutura steagul flotei de război a Uniunii Sovietice: secera și ciocanul, și o stea roșie pe fond alb. De sus de pe catarg, Emelian Romanov își smulse șapca din cap și începu să o fluture. Pe toate punțile *Stelei din Octombrie*, oamenii făceau semne prietenești cu mâna; strigăte vesele pluteau peste valuri și se pierdeau în duduitul statornic al motoarelor vedetei.

Sus la comandă, căpitanul Haralamb se uita cu binoclul la vasul de război. Auzea de jos strigătele oamenilor și-l zărea pe Emelian Romanov cocoțat pe catarg, gesticulând cu șapca. Se uita mai atent la comanda vedetei. Care o fi comandantul? Zărea lângă timonier un ofițer tânăr, blond, în tunică albă. Stătea drept și cu mâinile la spate. Căpitanul Haralamb lăsă binoclul jos, ieși pe puntea de cart și trase de saula sirenei. Din țeava de bronz de lângă coșul *Stelei din Octombrie* țâșni abur alb și două mugete adânci plutiră peste ape. Vedeta trecu, se depărtă, târând după ea clocot de spumă.

Siomca, pe punte, îl trăgea pe mână pe Marinică bossemanul:

— Nea Marinică, de ce a fluerat sirena noastră?

— Ca să-l salutăm pe ăllaltul... Un vas țivil trebuie să-l salute pe unul de război, mai ales dacă e prieten. Hai, Emeliane, dă-te jos de-acolo că te caută tovarășul inginer.

Inginerul ședea în careu cu o hartă desfăcută pe masă.

Comandantul cobora jos pe la timonerie. Inginerul strigă prin ușa deschisă:

— Tovarășe comandant! Mutăm oasele!

Era vesel, agitat; părea înviat, față de cum era cu câteva săptămâni înainte.

— Mutăm oasele? Întrebă comandantul foarte serios și interesat — de ce?

— N'ați văzut? Aici n'am prea avut producție zilele astea...

— Acuma te-ai răsfățat, zise comandantul. Nu mai vrei decât producție din aia, să nu-ți mai ajungă cutiile.

Inginerul Serafim răs:

— Păi dacă am văzut că se poate, de ce să mă mulțumesc cu puțin? Lasă, să facă ministerul ochii mari!

Comandantul se așeză lângă el pe canapeaua de pluș roșu. Perdelele roșii fluturau în vânt în fața ferestruicilor rotunde, deschise, prin care se zărea cerul senin și lumina orbitoare a amiezii.

— Ce-i aici? Întrebă comandantul. A, radiograma... *Antrenați în întreceri socialiste, muncitorii fabricii și cherhanalei, organizați în două schimburi, au depășit toate normele. Stop. Cutiile imbarcate s'au terminat azi orele*

02. *Rugăm luați măsuri urgente și trimiteți cutii goale pentru a nu încetini producția. Stop. Pescuitul decurge în bune condițiuni; avem belșug de materie primă. Stop. Ne aflăm la latitudine... și longitudine... Stop. Căpitan Haralamb, inginer Serafim.* Inginerule, știi răspunsul? Ne trimit pescadorul *Filimon Sârbu* cu o încărcătură serioasă de cutii, dar n'o să le primim decât spre seară... Nu ajunge aici mai devreme. Trebuie să organizăm treaba asta cu cutiile goale: să îmbarcăm mai multe la plecare. Am să vorbesc cu directorul când ne întoarcem la Constanța. Ce e prostia asta? să stea producția fiindcă nu avem destule cutii...

— Ei, pentru cât produceam înainte, erau destule și prea destule, zise inginerul. Comandantul își scoase de pe nas ochelarii de soare, se rezemă de speteaza de pluș roșu și zise cu tărie:

— Păi bine, dragul meu, dar ține seama dumneata că producția se schimbă mereu și o să se extindă și mai mult. Trebuie să ne gândim la viitor.

Inginerul râse înveselit, fără motiv vădit:

— Da... trebuie... trebuie să ne gândim la viitor.

Prodan intra, urmat de Emilian Romanov, Luca Gheorghe, Iermolai și încă vre-o câțiva pescari. Veni cu ei miros de catran, de pește și de sudoare; erau arși de soare și bărboși, unii cu hainele ude de apă de mare. Se așezară împrejurul mesei din careu.

— Măi tovarăși, zise inginerul: aici ați văzut că nu prea am mai pescuit cine știe ce zilele trecute... Ar fi fost bine cât am pescuit pentru vremea dinainte, dar acum nu ne mai mulțumim noi cu oricât. Ori ne mulțumim?

— Cine, noi? întrebă jignit, Iermolai. Emilian și Luca Gheorghe râdeau. Comandantul se uită la Cosma care ședea tăcut în colțul mesei și întrebă:

— Poate brigada de tineret se mulțumește...

Cosma răspunse liniștit:

— Noi vrem să câștigăm întrecerea. I-o luăm înainte lui Emilian Romanov și lui Luca Gheorghe.

— Da, da... să vă vedem, zise Emilian, râzând sfidător. — Să mai învățați și ceva meserie...

Inginerul îi lăsă să se potolească, apoi începu iar:

— Uite, aici sîntem.

Capetele sbârlite, cu părul bălai sau negru sau cărunt, și bărbile stufoase, se aplecară deasupra hărții.

— Aici sîntem, tovarăși. Eu m'am uitat la hărțile mele de anul trecut, mai ales la locurile unde am găsit sturioni mari pe vremea asta. Ne-am sfătuit cu tovarășul comandant și vreau să vă întreb și pe voi: ce ziceți, n'ar fi bine s'o luăm încoace, spre Nord?

Desfășură pe masă altă hartă, făcută de el cu cerneală și creioane colorate.

— Uite, pe-aici au fost anul trecut pe vremea asta, sturionii 'ai mari...

— Adică, spre Insula Șerpilor? întrebă Emilian Romanov.

— Da, spre Insula Șerpilor! Ce faceți?

Pescarii se priviră, apoi se uitară toți la Emilian și la Luca Gheorghe. Acesta se trăgea de bărbuță. În sfârșit, schimbară și ei cu Emilian o privire și dădură din cap.

— Da, zise Emilian. Să încercăm. Dacă anul trecut au fost, și găsim și anul ăsta, înseamnă că au ei locurile lor.

— Adică putem pescui după hartă, zise Luca Gheorghe.

Pescarii amuțiseră. Se uitară la hartă: uite, frate, ce poți face cu o foaie de hârtie! Iermolai se bătu cu palma pe coapsă și dădu din cap oftând, cu mare mirare.

Inginerul întrebă:

— Mai are cineva ceva de spus? Tovarășe Prodan: ai ceva de spus?

— Ce să spun? se întrebă Prodan. Sânt printre dumnealor membrii de partid, nu mai e nevoie să le aduc aminte care li-i datoria. S'a discutat în ședința de partid, unde au fost invitați. Iar tovarășii fără de partid, să se gândească la poporul nostru; vorba lui Emelian Romanov: e ca un copil care crește și are nevoie de hrană...

— Noi sântem datori, zise Emilian Romanov, poporul ne-a făcut mare bine; acuma trebuie să răsplătim...

★

— S... a... p... ă. *Săpa*, rostea hotărît glasul lui Ghiță-Siomca.

— Nu *săpa*, Ghiță! *Sapă!* spuse Nicolița Constantin.

— *Sapă*, repetă răbdător băiatul.

— Așa. Mai departe.

Adam Jora ședea și aștepta să-i vie rândul. Aici, în cămăruța cu instrumentele de navigație, era umbră; afară, soarele era orbitor, cerul albastru, și pe ușa deschisă se zărea marea pe care licăreau milioane de puncte de aur. Da, aici, în odăița cu cronometrul cel mare și celelalte instrumente de navigație, era liniște, o umbră odihnitoare, și plutea chiar un miros ușor, îmbălsămat — de liliac? De levănțică? Adam Jora n'ar fi putut spune. Nu știa că de câțeva vreme Nicolița Constantin nu se mai folosea, bărbătește, numai de săpun aspru, de apă rece, ci găsisese într'un fund de geamantan o sticlută de umilă apă de colonie cu care își da acuma prin păr. Nu știa. N'avea nici de unde să știe. Simțea numai parfumul acela curat și feciorelnic, închidea ochii și-asculta glasul fetii — găsea că are un glas tare frumos, ar fi putut să și-l aducă aminte oricând, așa de bine îl știa acum — și se simțea foarte fericit.

După ce Ghiță-Siomca isprăvi de citit și plecă, cu caietul și abecedarul ferfenițite la subsuoară, Nicolița Constantin se întoarce spre Adam Jora:

— Ei... să te vedem... Ai învățat?

— Am învățat. La adunare și la scădere rămâne semnul numărului ălui mai mare. La înmulțire, minus cu minus dă plus, plus cu plus tot plus, minus cu plus dă minus... Ce miros e ăsta?

— Care? întrebă ea și se roși până'n albul ochilor.

— Miroși frumos...

— A... levănțică... Hai, lasă asta. Mai departe.

El urmă să spuie ce învățase. Apoi se opri iar și zise:

— Știi că n'o să pot învăța algebra...

— Dece?

— Păi... nu mai stau mult pe vas...

Nicolița Constantin tăcu. Se uita la cartea de algebra elementară, deschisă în fața lor. Tot acolo se uita și el.

— Ai să înveți singur, zise ea cu greu. — Hai... mai departe... Adam Jora murmură:.

— Știi... mai e multă treabă de făcut aici... Mai au oamenii multe de învățat... Multe sânt de schimbat... Dar acuma trebuie să vă luptați și voi singuri. Ați învățat să vă luptați. Așa i-am spus și lui Prodan: ați învățat; acuma luptați-vă singuri. Asta îți spun și dumitale, tovarășă Constantin...

— Să mă lupt și singură? Pentru ce? întrebă ea, neprietenos.

— Pentru ce? Pentru... pentru ce dorești în viață...

Ea se uită la geamul care acoperea cronometrul cel mare, și tăcea. Adam Jora se uită o clipă la ea. Obrazul neted și gâtul alb, umbrit de părul cârlionțat și scurt, îl făcură să răsufle adânc: ar fi vrut s'o ia în brațe și s'o

sărute. Dar asta nu-i era îngăduit. „Ce pot eu să-i dau?” se întrebase el de multe ori până atunci. Iși dresе glasul și vorbi anevoie:

— Ai atâtea drumuri deschise în fața dumitale... Dumneata știi multe, ai învățătură, ești un om hotărît, energie...

— Câteodată, zise ea, energia nu folosește... Nici învățătura... Și răsе amar și batjocoritor. El o privi cu uimire. O admira atâta pentru că o vedea că știe trigonometrie și algebră superioară, și el însuși știa că energia e atât de hotărîtoare în viață, încât cuvintele ei îl lăsaseră înmărmurit. Cum? Ea își disprețuia știința?

— Când nu folosește? întrebă el.

Nicolița Constantin se ridică și-l împinse ușor:

— Mi-ai spus odată să-l învăț pe Siomca abecedarul, dar să nu-l învăț nimica despre viață... Aveai dreptate. Dar nici dumneata n'ai fi un dascăl prea grozav, tovarășe Jora. Hai să-ți arăt sextantul, să nu pleci...

Se înneacă, glasul i se schimbă. Apoi urmă:

— Să nu pleci fără să știi să umbli cu el... Algebra ai s'o înveți și... și fără mine. Eu nu sânt profesor de algebră...

Îi puse sextantul în mână, îi arătă cum să umble cu șuruburile. Cu ochiul la lentilă, Adam Jora vedea o lume ciudată, într'un întineric ca de eclipsă solară, un întuneric gălbui, în care marea licărea și tremura până la orizont, ca o câmpie de argint, ca o arătură de argint vechiu, înegrit și el; iar soarele amiezii părea coborît la orizont, galben ca pucioasa, livid, astru necunoscut, ca văzut depe altă planetă. Urca mereu deasupra orizontului. Deodată se opri. Apoi începu să coboare. Adam Jora, cu ochii la acea priveliște de pe altă lume, întrebă:

— Ce nu știu eu despre viață?

Jos, se auzeau strigăte. Nicolița Constantin oftă, zâmbind:

— Nu sânt profesor... nici de algebră, nici de viață...

Era tristă. Adam Jora îi dădu îndărăt sextantul. Ea se duse să-l puie la loc, se întoarse și zise:

— Hai să vedem ce s'a întâmplat jos.

Apoi coborî iute pe scară, sprintenă, înainte ca s'o fi putut opri el. De altfel — de ce s'o oprească? Ce s'o întrebe? Ce să-i spună?

Deodată, un gând nou îl făcu să rămână împietrit. „S'ar putea?” Nu! Nu! Cum să se poată? Și totuși...

Se uită împrejur, simțind că lumea e chiar mai ciudată decât pare prin lentilele fumurii ale sextantului. Cu inima bătând, coborî și el. Dar n'o mai putea ține de vorbă pe Nicolița Constantin, care dădea ordine pe puntea din față. De altfel, clipa aceea în care lumea întreagă i se păruse altfel, străină și nouă, trecuse. Din ce în ce mai mult i se părea că e o nebunie ce-i trecuse prin minte. „Nu se poate, frate... Bagă-ți mințile în cap”.

Nemulțumit, tulburat, neliniștit, umbla pe covertă, printre oamenii care vorbeau și râdeau, gălăgioși. Toată frământarea lor venea dela un cutter străin care plutea la cincizeci de brațe de *Steaua din Octombrie*. Erau și cuttere de-ale flotei de pescuit, cenușii, curate, legănate de valurile azurii prin apropiere, pe apele pline de coji de ceapă și măruntaie de pești, printre care pluteau tihnit pescărușii cu aripile la spinare.

Cutterul nou venit era de alt tip; părea bătut de vânturi și de ploi, și avea ca prova o platformă de lemnărie. Pe platformă, se zăreau două puști militare, o cutie cu cartușe care sclikeau la soare și un binoclu. Pe punte, un delfin mort, al cărui cioc însângerat ieșea de sub o rogojină, lămurea totul. La pupă sta scris numele cutterului: „Veselina” din Portul Stalin,

Republica Populară Bulgară. Goi până la brâu, arși de soare, vânătorii de delfini strigau^a la Emelian, Iermolai și Cosma:

— Cum merge, bre? Este pește, este? Când mai veniți pela noi?

Schimbau glume, își svârleau pachete de țigări unii altora, iar Iermolai lăsa la capătul unei sfori o sticlă pe care scria: „Rachiu industrial“. Vânătorii bulgari o luară și o destupară s'o miroasă. Arătară mirare: unul bău un gât, apoi începu s'o deșarte în mare, înjurându-l vesel pe Iermolai, care se prăpădea de râs. Luca Gheorghe le dădu însă o sticlă umplută cu adevărat cu rachiu, și ei îi mulțumiră.

— Lasă, că și voi mi-ați dat, ce mai mulțumiți? le strigă Luca Gheorghe, apoi se întoarse spre Adam Jora:

— Astă primăvară ne-a gonit furtuna până 'n Bulgaria; n'am mai putut ajunge la mămica, așa de repede ne-a prins! Ei, ne-au primit ăștia ca frații, ne-au adăpostit, ne-au dat de mâncare și de băut, și țigări... Noroc, fraților, noroc!

Și flutură mâna către cutterul care se depărta, cu motorul duduind. Mergea repede, cu prova înaltă, ridicată îndrăzneț, și cu un om aproape gol, împlântat zdravăn pe picioare pe platforma din față, cercetând zarea cu binoclul, gata să apuce pușca la ivirea de-o clipă a vreunei spinări de delfin.

— Noroc, măi! strigau pescarii; iar vânătorii de delfini fluturau mâinile și șepcile spre *Steaua din Octombrie* și se auzea de departe răspunsul lor:

— Mai veniți pela noi... și când o fi furtună, și pe timp frumos! Mai veniți, bre, pe la noi!

Adam Jora le făcea și el semne de prietenie; se uită împrejur, apoi la catarg: Cosma, responsabilul brigăzii de tineret, se cățăraseră pe catarg și-și flutură șapca de acolo. Apoi se coborî sprinten, cu ușurință; „Ce minunată făptură e flăcăul ăsta!“ se gândea Adam Jora. „Ce ochi curați, ce liniște în el... N'are pe inimă ce am eu, nu se frământă, nu e tulburat... Fericitul!“

Îl văzu cum trece pe lângă o fată dela fabrică, și o atinge ușor cu mâna pe umăr, întrebând-o cu seninătate:

— Ce mai faci tu, măi Lucico?

Cosma se depărta, legănându-se cu mlădierea lui de om foarte puternic. Fata păru că se întristează. „Ași vrea și eu să fiu nepăsător ca el“, se gândi Adam Jora și oftă: nu, el nu era așa...

— Tovarășe Jora....

Se întoarse: îl chema comandantul.

— Vino încoace...

Urcă scările. Comandantul îl luă de braț:

— Hai să-ți arăt o radiogramă primită acum; e vorba de Pricop....

În drum, îl întâlniră chiar pe Pricop. Pământiu, cu ochii tulburi, obosit, rățăcea fără rost pe puntea cabinelor. Se lipi de peretele unei cabine ca să le facă loc să treacă, și dădu din cap stângaci, șoptind:

— Să trăiți...

XXII

Adam Jora nu isbuti să dea de Nicolița până spre seară; și atunci o găsi șezând pe un tambuchiu, lângă mecanicul șef. Bătrânul îi cuprinsese umerii cu brațul și vorbea, înconjurat de câțiva marinari și pescari. Era acolo și inginerul, și Pricop, cu spatele lipit de peretele unei cabine. Intr'o vreme se ivi și Prețiosu, și ascultă câteva clipe. Pe nesimțite, în jurul lui se făcu gol. Oamenii se dădeau la o parte. Prețiosu se uită împrejur, înțelese, și plecă fără sgomot. Pricop însă urmă să se vâre printre ceilalți, deși se

fereau de el, și să asculte cu un zâmbet obraznic și jenat. Adam nu se uita la el; era necăjit că nu poate vorbi cu Nicolița Constantin: „Al naibii bătrân“, se gândea el cu ciudă, „ce-i trebuie boalei asteia bătrâne!“ Dar peste câteva clipe își uită de supărare ascultând.

Mecanicul șef nu se uita la ei. Se uita la depărtările viorii ale mării: dăre de argint, oglinzi larg mișcătoare, se întindeau pe ape până în marginea strălucitoare a zării, iar deasupra lor plutau aburi liliachii. Era o mare curată și liniștită, și un cer mângâietor, un amurg catifelat, cum nu fusese niciodată până atunci. Tăcerea mării abia era tulburată de freamătul unui val. Se auzea răsuflarea unui delfin; apoi iarăși pace nemărginită în văzduh și pe ape.

— Mă săturasem să mai fiu cinstit, spunea mecanicul-șef, cu zâmbetul lui filosofic și desamăgit. Am stat, m'am gândit bine, le-am cântărit pe toate, și ce mi-am zis? Băiete, tu te-apuci acum de piraterii. Te faci porc. Să vedem cum o să-ți meargă. Ei, și ce să vezi? M'am făcut porc. Râdeți ca proștii: Crezi că trebuia să se vadă ceva pe mine? Nu. Băieții cumsecade, nu simțeau nimic. Dar un hoț de misit, om al societății, m'a mirosit. Ce vrei: recunoștea el pe cine-i seamănă. Cum și-o fi dat seama, nici acum nu înțeleg. Eu nu făcusem nimic. Numai hotărîrea o luasem; dar o hotărîre grozavă, nu glumă. Mă săturasem de trai prost și de sărăcie, la cheremul societății „Socony“. Dacă era nevoie, puteam să fur, să omor. Sau, cel puțin, așa mă hotărisem. Ei, misitul m'a ghicit. Eram la Istambul și descărcam petrol adus din Constanța. Țsta m'a întâlnit într'o cârciumă — din întâmplare, pasă-mi-te — și m'a luat la o parte:

— Tinere, îmi zice (pe-atunci eram tânăr), tinere, vrei să facem o afacere? Zic: vreau. Trebuie să omor pe cineva? El începe să râdă: — Aferim, aferim! Imi plac oamenii hotărîți. Nu, ceva mult mai ușor, mult, mult, mult mai ușor... S'o scufunzi în steaga mă-sii pe *Arabella Robertson*.

Eee... va să zică asta era: s'o fundarisim pe *Arabella Robertson*. Eram eu pus pe jaf și pe omor, dar când am auzit, m'am schimbat la față. Imi părea rău: ani și ani de zile navigasem pe *Arabella Robertson*, și mi-era drag de ea... Misitul s'a uitat la mine, a făcut ochii mici, și s'a răstit odată la mine, în șoaptă: — O mie de dolari, bre!

Mie-mi părea rău de ea. Să nu vă luați după nume: ai crede că era un vas cu pânze, alb, cu catarge înalte, și care alunecă pe mare, puțin aplecat sub vânt, ca o corabie din vise... Nu, copii: era un petrolier vechiu, și negru, și urât, cu vopseaua căzută de pe el, cu motorul obosit, cu niturile slăbite... Și pe peretele căzărmi echipajului, avea un dulăpior cu medicamente. Câte un pachetel pentru fiecare. Otravă. Cianură de potasiu. Dacă lua foc rabla, să nu ardem de vii. Că dacă ia foc un petrolier, nici pe apă nu mai scapi: curge țiteiul sau benzina pe mare, și arde cu pălălaie... Ce, tăceți? Da, copii, așa era traiul nostru; pe toate petrolierele englezești și americane găseai doftorie de-aia... Și mie tot îmi părea rău s'o bag la fund pe *Arabella Robertson*. Ani și ani de zile navigasem pe ea; trăiseră pe ea atâția băieți buni, care-și riscau viața pentru o leafă... Și ce era ea de vină? Ea ieșise frumoasă și curată din șantierul naval — era făcută la Liverpool, în 1905 — o cumpărase un domn Robertson, care avea vreo zece petroliere, și le botezase după familia lui: „Thomas Robertson“, „Emily Robertson“, „Samuel Robertson“, „Nathaniel Robertson“, dracu' le mai știe — și asta, *Arabella Robertson*; pe urmă societatea „Socony“ îl înghesuise pe Robertson, îi luase clienții, și până la sfârșit îi cumpărase vapoarele, cam ieftin. Numele au rămas tot alea; pavilionul englezesc a trecut la ladă, și a venit

în loc pavilionul Statelor Unite; și dă-i, și muncește, și cară, țitei, motorină, benzină, gaz de lampă, dela Șangai până la Vera Cruz!

I-am zis misitului:

— Domnule Papazoglu, nu mă lasă conștiința.

El mi-a zis:

— Sictir, bre! Care conștiință? O mie cinci sute de dolari!

— Domnule Papazoglu, mi se rupe inima de *Arabella Robertson*...

— Și mie, zice el. Și societății. Dar e asigurată pe o sumă mare de tot, mult mai mult decât face ea. Dacă o bagi la fund fără să se poată dovedi nimic, iei două mii de dolari, bre! În aur!

Ce să-i mai spun? Am cumpărat dela un bețiv de căpitan de pe un cargo englezesc, trei cartușe de dinamită; *Arabella Robertson* a plecat cu tancurile goale, să încarce motorină la Constanța. Era iarna.

Când eram eu de cart la mașini — eram ofițer mecanic trei — trăgeam firele electrice, puneam dinamita unde știam eu... Nimeni nu știa nimic; numai eu și un bandit de ungător, un lipovean de pe la voi din Danilofca sau din Jurilofca... Nu mă întrebați cum îl cheamă; am uitat.

Nu mă puteam hotărî. Mi-era și frică să nu sărîm cu toții în aer — ce, parcă societății și lui Papazoglu i-ar fi părut rău? Ba le-ar fi părut bine. Tot încasau banii — și nu mai era nicio încurcătură, niciun interogatoriu de martori, nimic. Dar îmi părea și rău de vas, și de băieții care munceau și dormeau fără nici măcar să viseze la ce-i așteaptă... Și era vreme urită, frig, și vânt, și valuri mari... Marea asta, care-i acuma ca de lapte, se încruntașe și se pornise, ce, parcă voi n'o știți, iarna?

Când am început să ne apropiem de Constanța, n'am mai putut da îndărăt. Barometrul cobora spre vreme proastă, dar n'aveam încotro: nu puteam aștepta să-i fac felul când era încărcată, că ardeam cu toții.

Așa că, într-o noapte, când *Arabella Robertson* scârțâia în sus și 'n jos pe valuri, și nu era decât banditul meu de ungător, am pus mâna pe detonator, și bum! S'a sguduit odată harabaua, și încă odată, bum! Am oprit motorul, că din scuturătură se rupsese elicea. Am început să scol oamenii.

— Săriți, băieți, în bărci! Am bășicat-o! Ne ducem la fund!

Unii voiau să-și mai ia lucrurile, ce avere mai aveau și ei; o haină, un cufăr, ceva... Eu nu-i lăsam:

— Săriți, măi, vira, vira, că acuși-acuși nu vă mai trebuie nimica!

Alergau toți ca nebunii pe covertă, bătea vântul și urla parșiva asta de mare; iar *Arabella Robertson* începea să se lase cu prova în apă, și să scoată în sus cârma și elicea ruptă. Comandantul era beat — era englez, ofițerii olandezi, iar echipajul era din Malta, din Alger, cu doi suedezi și noi doi români — căpitanul era beat, căse plictisea și bea tot timpul — ei, și-și smulgea părul din cap:

— Ce stânci sunt pe-aici? Pe-aici nu e nicio stâncă pe hartă! O să-mi pierd slujba! Nu mă mai angajează nimeni! O să ajung cerșetor!

— N'a fost stâncă, îi zic eu: s'a rupt rabla, de bătrânețe! Slăbiseră niturile! Hai, în barcă!

Bărcile săreau pe valuri și amenințau să se izbească de pupă, să-i facă terci pe băieți. Eu am mai stat o clipă, am dat fuga și am mai întors odată detonatorul... Bum! Al treilea cartuș de dinamită. *Arabella*, săraca, atât aștepta. S'a cutremurat odată și a început să se culce pe-o parte. Am ieșit în goană pe punte — puntea era udă, și aplecată ca un acoperiș de casă — și n'am mai văzut nimic, decât întuneric, și marea care se izbea de vas și intrase pe punte — iar bărcile nu mai erau nicăieri! M'am suit

pe babord și am văzut bărcile la o sută și două sute de brațe: fiecare credea că sânt și eu cu ei — în barca ăluilalt! Și plecau!

Am început să urlu, să dau din mâini ...Pas de urlă, când urlă vântul și marea! Cine să te auză?

Arabella Robertson tremura sub tălpile mele. Intra apă în ea, cu zecile de tone pe secundă. Eu urlam, răgușit... Nu știu nici dacă-mi mai ieșea vreun sunet din gât. Of, of, of... Cald mai e astăseară... Ce? Mi-e cald că-mi aduc aminte? Sânteți niște proști. Nu mi-a fost cald mie atunci. Mă apucase un frig de moarte; mi se încheștase și gura; stăteam acolo și tremuram, și așteptam să se ducă la fund biata *Arabella Robertson*; trebuia să se facă un vârtej grozav, o pâlnie de apă, în care avea să mă sugă și pe mine.

Atunci a trecut pe sub pupă și a venit la babord, la adăpost de vânt, a treia barcă. N'o văzusem: crezusem că a plecat și ea. Erau și ei siguri că eu am intrat într'una din celelalte; și trăgeau la rame din răspuțeri să se depărteze de vas. Am sărit în apă, în Decembrie, și am înotat de-ași fi câștigat campionatul mondial... M'au luat în barcă, mi-au dat alte haine, din alea pe care nu-i lăsasem să le ia cu ei... Ne-a scuturat marea două zile; ne-a răsturnat pe o plajă, pe coasta turcească; era să ne înecăm într'un metru și jumătate de apă pe care se adăugau valuri dintr'alea mari, de coastă... Pe urmă, anchetă la Istanbul, procurorul, agenții societății de asigurare, interogatorii, contra-interogatorii... Pe mine mă anchetau la spital: făcusem o pneumonie. În sfârșit, s'a isprăvit. Luase toată lumea bacșiș dela „Socony“. Asigurarea a plătit, totul s'a aranjat frumos, turcește. Eu, galben, slab, m'am dus la domnul Papazoglu. Era foarte grăbit:

— A, zice, ce mai faci, tinere? Vino mâine.

— Care mâine? Dă-mi două mii de dolari, în aur: am băgat-o în steaga mă-sii pe *Arabella Robertson*. Am văzut moartea cu ochii: ce-am pățit eu, nici cu două milioane nu e plătit! Să te fi văzut eu pe dumneata, pe *Arabella Robertson* canarisită la patruzeci și cinci de grade, cu prova sub apă și cu bărcile care se cărau! Hai, dă banii 'ncoace.

— Tinere, mi-a zis domnul Papazoglu — *Arabella Robertson* s'a scufundat din cauza vechimii construcției. Așa a reieșit și din anchetă; și dumneata ai declarat asta.

— Cum?

Am început să răcnesc la el:

— Cum? Dar chiulul la asigurare? Dar „Socony“? Nu mi-ai vorbit dumneata din partea societății?

El s'a speriat, a închis ușa biroului — era o ușă cu geamuri, prin care se vedea afară un lustragiu citind ziarul — și s'a uitat la mine ca un domn pe care-l poștești la un pahar de șoricioaică.

— Ascultă-mă, zice. Să nu bagi în chestia asta o societate anonimă, care nici nu știe de dumneata. Cine e „Socony“? Ai vorbit dumneata cu societatea? Cum arată la față? Vezi că ești *karaghioz*? Haha! Hihi! Hai, cară-te, că chem poliția.

Eu am văzut negru în fața ochilor, și l-am luat de gât:

— *Kirie* Papazoglu, ai să-mi dai banii, fiindcă eu mi-am pus sufletul și viața la bătaie pentru misitia dumitale. Sufletul meu la ora asta e cocină; iar viața era s'o pierd. Așa că eu te omor pe dumneata aici, pe loc: nu-mi pasă ce-o să se întâmple cu mine. Dă banii!

Papazoglu s'a îngălbenit:

— Iubite prieten! Nu fii copil, dragul meu: am glumit, păpușico... Uite banii... Numai că nu mă așteptam la vizita dumitale: n'am două mii; afacerile merg prost...

— Cât ți-a dat „Socony“? Zece mii? Douăzeci? Iar ei cât au luat? O sută de mii?

— Vai, cum poți să crezi una ca asta? Nu uita spezele, dragă, procurorii, avocații, poliția, ziarele... Pagubă, prietene, pagubă; sântem în pierdere toți... Toți, fiindcă zici c'ai fost în pericol... uite, iau din banii de coșniță, mă jur pe copiii mei, că tot voiam să le cumpăr hăinuțe, sărăcuții de ei — n'am mai mult, dar ce am îți dau cu dragă inimă.

Mi-a dat două sute de dolari. I-am băut în noaptea aia pe toți, și pe urmă am căutat alt vapor să mă îmbarc... Dar cel mai frumos a fost cu ungătorul. Ala a venit la mine:

— Să-mi dai o mie de dolari.

— Bine, mă, zic: ți-am promis o sută.

— N'are a face: dă-mi o mie, că de nu te dau pe mâna cui știu eu.

— Bine: du-te la Papazoglu, că el mai are să-mi dea o mie opt sute.

— Nu, zice crâncen ungătorul meu; nu: ai să mergi cu mine: te știu eu ce pirat ești! (Auzi — eu, pirat! Abia avusesem dovadă că nu-s bun de meserie!)

— Bine, hai împreună, zic eu. Mă durea capul de beție, și voiam să mă distrez să-mi treacă mahmureala... Papazoglu a scăpat de el cu cincizeci de dolari. Cum l-a încântat, ce i-a spus, cum l-a dus, dulce de tot, nu vă mai spun. Eu stăteam, ascultam, și râdeam și gemeam: când râdeam, mi se sguduiau creierii, și mă durea capul, ceva cumplit...

Mecanicul-șef zâmbea dezamăgit și binevoitor. Oamenii tăceau. Mecanicul cel cu cicatricea adâncă pe tâmplă, râse încet:

— De... marinăria e meserie grea... nu te lăsa să ajungi hoț; nu se potrivește...

Când ești toată viața pe mare, îți schimbă și sufletul... Ori ești om dintr'o bucată, ori rămâi la uscat!

— Nea Steaga, întrebă Nicolița Constantin; și după aia te-ai lăsat de hoție?

— M'am lăsat, pitpalacule. Am văzut că nu-i de mine. Mai bine să-mi văd eu de meserie. Și uite, am adunat comori, cum se vede: ismenele pe călător. Fiu-fiu-fiu-fi!

Se făcuse seară; aburii liliachii din zare ajunseseră suri, brăzdați cu dăre prelungi de purpură; apele erau și ele o oglindă purpurie. Aerul era cald, mângâietor, nemișcat. Ocolind pupa *Stelei din Octombrie*, un vas cu forme subțiri, elegante, înaintă duduind dealungul bordului.

— A venit *Filimon Sârbu* cu cutiile! strigă Nicolau dela comandă. Toată lumea se repezi la copastia dela tribord să vadă pescadorul cum se apropie încet de vasul cel mare și marinarii de pe *Filimon Sârbu* asvârlă bandula*, ce va trage după ea parâmele cu care pescadorul va fi legat de *Steaua din Octombrie*. Deja începuseră să uruie vinciurile pe puntea din față, și marinarii de pe pescador trăgeau pe covertă lăzi pline cu cutii de conserve goale și strălucitoare. Nicolița Constantin aprinse reflectorul din tribord. Se auzea glasul ei dând comenzi.

Mecanicul-șef ședea pe tambuchiul și se uita la orizontul pustiu. Unul singur mai rămăsese dintre ascultătorii de adineaori: Pricop, lipit de peretele cabinei. Zâmbea, stânjenit. Bătrânul visa; părea că nici nu-și dă seama că Pricop e lângă el. Dar deodată se'ntoarse și-l întrebă râzând:

— Ți-a fost frică, să nu spun că ungătorul ăla erai tu?

Pricop scoase o basma din buzunar, își șterse fața și dădu din umeri:

*) bandula = greutate de lemn, la capătul unei saule.

- Asta sau altceva... nu mai schimbă nimic...
- Minți... ți-a fost frică... Încă nu mă cunoști, măi Pricop...
- Dracu vă înțelege și pe dumneavoastră... mormăi Pricop morocănos.
- Bătrânul zâmbi:
- Ești un prost... Ei, și-acuma, ce-o să faci?
- Nu știu... murmură Pricop întunecat, lipit de peretele de metal.
- Nu știu...
- Ai bășicat-o, zise bătrânul.
- Nu, murmură Pricop. — Nu. O să rabd orice... până se schimbă vremurile, și vin ailalți... și-atuncea...
- Până vin Americanii, ai? Până vine „Socony”? E'n regulă... O să te umple de bine „Socony”. Te-a mai umplut. Măi Pricop, măi: cum ai încăput tu așa tâmpit pe *Arabella Robertson*? Că toți băieții erau deștepți în echipaj... Uite, asta n'o înțeleg...
- Ești ramolit, răspunse brutal Pricop, fără nici o urmă din respectul pe care i-l arăta de obicei. Bătrânul se întoarse încet, îl măsură din cap până'n picioare cu privirea lui sceptică și binevoitoare, apoi făcu ca o păsărică:
- Fiu-fiu-fiu-fi!
- Un marinar coborî dela comandă și zise:
- Pricop, te chiamă tovarășul comandant!
- Pricop plecă. Pe când se depărta, mai auzea ciripitul ironic:
- Tiu-tiu-tiu-ti!
- Îl găsi pe comandant în cabina lui. Înăuntru era lumină și se auzea stins muzică de radio. Comandantul ședea pe un scăunel de paie, cu mâinile încleștate, și se uita fix în întunericul de-afară. Intrând, Pricop se trezi drept în privirea lui. Se opri lângă ușă.
- Să trăiți.
- Comandantul îl ațintea cu ochisorii săi albaștrii. Tăcea. Pricop auzea uruind vinciurile afară. Putea zări cu coada ochiului lăzi pline de cutii strălucitoare, legănându-se prin văzduh în lumina reflectoarelor.
- Măi, Pricop, zise comandantul: am primit o radiogramă privitoare la tine. Ești invitat să te prezinți la miliția portului pentru informații.
- Pricop se clătină înainte și înapoi — ușor, abia simțit. Tăcea. Căpitantul îl pironcea mereu cu ochisorii săi albaștri.
- Auzi?
- Am înțeles, zise Pricop.
- Fă-ți bagajul, și îmbarcă-te pe *Filimon Sârbu*. Pleci cu el, peste un ceas.
- Pricop rămăsese nemișcat.
- Ai auzit? Du-te și fă-ți bagajul.
- Să trăiți, suflă Pricop și ieși. Se mișca greoi. Comandantul rămase cu ochii după el. Apoi spinarea lată a lui Pricop dispăru și nu rămase decât întunericul. Comandantul oftă, întinse mâna și întoarse un buton: muzica deveni răsunătoare; era veselă, elegantă, strălucitoare, demodată: un vals vienez.

În sfârșit, o găsisese. Stăteau acum amândoi rezemați cu coatele de ramborda de fier și se uitau în jos; sub ochii lor, pe puntea pescadorului se încăreau acum lăzile cu cutii de conserve fabricate pe vas. Între pescador și bordajul înalt al *Stelei din Octombrie*, apa clipocea, verde și tainică.

— Îți mulțumesc pentru noaptea aia... când ai tras rachetele... zise

Adam Jora. Până atunci vorbiseră de lucruri neînsemnate. Nicolița Constantin dădu din umeri, fără să se uite la el:

— Am făcut ce trebuia făcut, și atâta tot. Ai aflat că eu le-am tras?

Se gândea că minte; că nimeni nu-i spusese că ar fi datoria ei să-l ajute; voise ca el să isbutească. Știa asta și vorbea deandosealea. „Sânt o mincinoasă”, își zise ea tulburată.

— M'ai ajutat foarte mult, murmură Adam Jora.

— Eu? Cum asta? Întrebă ea prefăcându-se nepăsătoare.

— M'ai ajutat... cum nici nu știi dumneata...

— Că te-am învățat primele noțiuni de navigație?

— Nu râde... Altfel m'ai ajutat.

— Cum?

— Mi-i greu să-ți spun... Am să-ți spun altădată...

— Altădată? Pleci zilele astea...

Pe puntea pescadorului marinarii slăbeau parâmele ce-l țineau legat de *Steaua din Octombrie*. Motorul începuse să duduie și să scuie pe coș fum de motorină arsă. Un om coborî scara de piscică. Avea un cufăr în mână. Sări greoi pe puntea pescadorului și se întoarse să se uite la *Steaua din Octombrie*. Nicolița Constantin îl apucă de mână pe Adam Jora și exclamă uimită:

— Uite-l! Uite colo! Pricop pleacă?

— Da. N'ai aflat?

— Nu... Altele am avut eu în cap, nu pe Pricop, răspunse ea oarecum dușmănos. Ar fi vrut să-i spună: „Pe dumneata te-am avut în cap, nu pe el!” Dar așa ceva nu se putea spune...

— Vasăzică Pricop pleacă...

Capete de parămă săreau prin aer, cădeau pe punți; cu multă gălăgie, marinarii de pe „Filimon Sârbu” își sloboziseră vasul. Motorul începu să lucreze tot mai repede: dup-dup-dup... Apa clocotea sub pupa pescadorului, care se depărta încet. Nicolița Constantin se uita la fața omului care, luminată de reflector, în picioare pe punte, rămăsese cu ochii țintă la silueta înaltă și fumegândă a *Stelei din Octombrie*. Asta, va să zică fusese Pricop. Parcă-l vedea întâia oară. Nu-l recunoștea ea, sau se schimbase el? Sau era poate lumina reflectorului? O față străină, ciudată, necunoscută... Întâia oară. Niciodată nu se uitase bine la el. Il vedea întâia oară...

Deodată prova pescadorului intră în umbră și dispăru ca tăiată cu un cuțit. Apoi și restul ieși din cercul de lumină al reflectorului și întregul vas se topi în întuneric: rămaseră luminile de poziție care coteau prin fața etravei *Stelei din Octombrie* și aveau să piară și ele în curând spre babord. Adam Jora vorbi cu glas uscat:

— S'a dus și Pricop... spre aventura lui...

Fata se uită la el cercetător:

— Nu ești un om milos...

— Nu-s cu oricine... Dece să fiu milos cu dușmanul? Ei n'au fost miloși cu mine. Și cu atâția alții...

Ea se uită la apa verde, nestrăvezie, și murmură:

— Ai avut dreptate... ții minte, când vorbeam noi de aventură, de lucruri mari?

— Țiu minte... De-aia ți-am și spus acuma, de ăla...

De pe punte, se auzi glasul lui Emelian Romanov care striga gros:

— Tovarășul Jora unde e?

— Aici sânt!

— Adame, hai, că plecăm!

— Vin acuma! Stai numai puțin!

Nicolița Constantin îl întrebă, mirată:

— Ce, iar pleci cu brigăzile?

— Păi... mai plec odată, și pe urmă gata...

— Gata, adică... te întorci la Constanța.

— Da...

Tăcură un timp. Apoi Adam Jora oftă. „Poate nu-i bine; dar trebuie să-i spun...”

— Ascultă, zise el. Trebuie să-ți spun ceva... Uite cum m'ai ajutat: că dela o vreme, de când sânt pe vasul ăsta și te cunosc, parcă e ceva cu mine... nu știu nici eu ce: niciodată nu mi s'a întâmplat... sau poate de mult, când eram copilandru. Am avut o viață grea, și n'am avut de ce să mă bucur; dar de când te cunosc pe dumneata, uite, acuma îmi pare rău că plec; mă bucuram că mai stau aici, pe vas...

Era răgușit și foarte încurcat; dar nu-i venea greu să vorbească. Ar fi putut să vorbească de lucrul acesta zile întregi.

— Mi-i drag să te văd; ași vrea să te văd în fiecare zi, toată viața, să stau așa, ca prostul, și să mă uit la dumneata; sau... să mă înveți matematicile, toate câte sânt pe lume...

Ea râse, tulburată:

— Nici eu nu le știu pe toate...

— Atunci... altceva. Geografie. Ceva. Orice... Sau să-ți povestesc eu din câte-am văzut și câte-am pătit. Asta ași vrea. Să fim toată viața împreună. Ți-am spus, și poate o să-mi pară rău că ți-am spus; dar mai bine să-mi pară rău că am făcut un lucru, decât că nu l-am făcut. Vezi, eu n'am ce să-ți dau. Eu sânt cum mă vezi; carte, nu prea știu așa multă, dar o să învăț; bani, nu prea câștig, și nici nu vreau... și-apoi, ce fel de viață am avea? Dumneata pe mare cu săptămânile, eu la munca mea tot așa... Am fi împreună rar de tot... te cred că n'are de ce să-ți placă asemenea viață; dar eu, să-ți spun drept, m'ași mulțumi și-așa, și ași zice că-s mai fericit decât oricare om...

De pe covertă Emelian Romanov răcni:

— Adame!

Cutterul venise lângă bord. Câțiva pescari coborau pe parâmele scării de piscică. Adam Jora nu răspunse chemării, ci șopti mai departe:

— Să nu-ți fie teamă să-mi spui că nu vrei... Spune-mi cinstit că...

— Și mie, murmură fata, și mie, mi s'ar părea destul... Cu un om ca dumneata, primesc orice fel de viață.

— Cum? întrebă el, înlemnit.

— Cu un om ca dumneata, primesc orice fel de viață, repetă ea, roșindu-se până la urechi.

— Vorbești serios? A... adică... cum, cu un om ca mine? întrebă el, din cale afară de tulburat; nu îndrăznea să înțeleagă. Ce fel de om era el? Erau milioane de oameni ca el! Ce voise ea să spuie?

Fata întoarse capul și zise:

— Dacă ții la mine, mi-i deajuns.

El îi apucă mâna, se uită repede împrejur, și i-o sărută de câteva ori pe nerăsuflăte, apoi o privi în ochi pe Nicolița:

— „Da” ai zis? întrebă el.

Ei i se sbătură pleoapele. Dădu din cap: „da” zisese...

— Un cuvânt avem? întrebă el. Se luminase la față. Intinerise. Ii străluceau ochii prin umbră: era ca un drac tânăr; îi străluceau și dinții:

— Un cuvânt avem?

— Unul, îngână Nicolița Constantin. El șovăi o clipă; se stăpâni și murmură:

— Te-aș lua pe sus și aș juca cu tine... și te-ași săruta... dar nu se poate... ne vede lumea...

— Altă dată, șopti ea, înneacă de tulburare.

Emelian răcnea de pe cutter:

— Adame! Plecăm!

Adam îi strânse mâna fetei:

— Altă dată? Când ne vedem iar... mâine seară!

— Mai încet, că mă doare mâna... Mâine, sau altă dată... avem vreme înaintea noastră ... Hai, du-te tovarășe Jora, că te-așteaptă oamenii! Drum bun!

Il împinse de spate și-l petrecu până la copastie:

— Drum bun!

El se uită în sus, coborînd pe scara de pisică; apoi Nicolița Constantin nu-i mai văzu ochii. Rămase să se uite la el, pe când cutterul se depărta, în lumina reflectorului. „Așa e el“, își zicea fata: un om scund în haine ponoșite de oraș, ținându-se de catarg, între pescarii cu salopete decolorate și cisme de cauciuc, bărboși și arși de soare: și pe el îl vedea prima oară; n'ar fi putut spune ce-i place la el: ochii aceia deodată strălucitori? Sau faptul că era atât de viu, plin de o viață adâncă pe care o simțeai uneori că e gata să izbucnească, nestăvilită și neînvinsă?

Un glas hodorogit cântă lângă ea o melodie demodată:

— *Iubitul meu nu este prinț...*

Tresări și se întoarse. Bătrânul era lângă ea și-i zâmbea, filosof desamăgit. O cuprinse cu brațul și o strânse ușor:

— Asta era un cântec când erai tu copil... *Iubitul meu nu este prinț...*

— Cânti groaznic de fals, zise ea.

— Fals, dar adevărat... Lasă, nu-i prinț; e un conțopist; dar e un om și jumătate... Hai, du-te: n'auzi clopotul de cart?

Ea îl sărută pe obraz, și urcă în goană pe treptele de fier, ușoară ca o pasăre. Bătrânul se uită după ea, apoi în întunericul nemărginit al mării și al văzduhului deasupra mării. Oftă și plecă și el.

Pentru el, fericire nu mai era. Odihnă — mai târziu — pentru totdeauna. Până atunci însă, ce plictiseală! Orice ar fi făcut, nu-l făcea să uite de sine. Și nu putea dormi. Asta era cel mai prost. Insomnia. N'avea astâmpăr. Umbla de colo-colo pe covetă, fluerând singuratec:

— Fiu-fiu-fiu-fi!

XXIII

Adam Jora nu-și dădu bine seama de nimic din ce se întâmplă pe drum spre locul de pescuit al brigăzii lui Emelian Romanov. Cerul de noapte, strălucirea verde a luceafărului, oglindirea tainică a Căii Laptelui în apă, mișcarea neîncetată a cutterului pe valurile mărunte ale unei mări liniștite, freamătul alb al dărei de spumă pe care o făcea ciocnirea a doi curenți în adâncimea apelor, vorbăria veselă a pescarilor — toate astea i se păreau părți dintr'un întreg minunat, dintr'o lume neînchipuit de frumoasă și binevoitoare, dintr'o noapte uriașă, mângâietoare și blândă. Răspundea în neștire la ce-i spunea Emelian, glumea și râdea și el, dar gândul îi rămăsese ancorat în clipele încă apropiate când stătuse de vorbă cu o fată cu cârlionți negri, sprijinit alături de ea cu coatele pe rambarda dela tribord a

Stelei din Octombrie. Nu crezuse că i se poate întâmpla ceva atât de fericit; nu știuse nici măcar că se află pe lume ce simțea el acum. Ar fi vrut să le spună tuturor, să le spună și pescarilor din brigada lui Emelian; nu se putea, bineînțeles; tăcea și zâmbea bucuros auzindu-i cum vorbesc sgomotos, se ceartă în glumă, răcnesc și râd. Cutterul se opri lângă lotcile ancorate pe locul de pescuit, și oamenii veniseră pe bordul lui. Emelian Romanov îl luase pe Adam de umăr:

— Fraților! Tovarăși! Măi băeți! Avem astă seară un oaspete, bre!

— Nu numai astă seară, Emeliane. Stau și mâine cu voi, cum am mai stat săptămânile trecute...

— Ce, vrei iară să pui mâna pe babaici și să muncești?

— Păi ce, strică un vâslaș mai mult la o lotcă?

— Nu strică, dar ești oaspetele meu! Nu se poate. Tu șezi și nu faci nimic, iar noi te slujim: ești oaspetele nostru!

Și nu-l lăsară să miște, deși el râdea și se împotriva. Ii dădură o rogojină să se așeze; Mihail aprinse focul într'o sobă de tinichea, scoase apă dulce din butoiaș, o puse la fiert, și începu să curețe un nisetru. Pe când tăciunii luminau roșu prin găurile sobei, din întunericul cald veniră strigăte peste mare:

— Emeliane! Emelian Romanov!

— Hău băă! răcni Emelian.

— Oaspeți primiți?

— Veniți încoace! răspunse Emelian încântat. Două lotci se apropiară spintecând apa: oamenii vâsleau sdravăn.

— Ce vă grăbiți așa, mă? Vi-i foame rău?

— Nu de foame am venit, ci de prietenie! găfâi Iermolai, urcându-se anevoie pe cutter, urmat de Pavel și de un om cu barba așa de stufoasă, de nu i se mai vedeau decât ochii, urechile și nasul. Iermolai se răsti la acesta din urmă:

— Bre Tihon! Ia dă peștișorul ăla, să nu zică dumnealor că am venit cu mâna goală!

Tihon se cufundă în adâncimea bărcii de unde ieși cu un nisetru, cât un copil de zece ani; îl ținea în brațe cu mare grijă.

— Mihaile, răcni Emelian: ia mai bagă-l și pe ăsta în oală! Iermolai — niște sticlă de lampă n'ai?

— N'am... n'am deloc, răspunse Iermolai cu multă părere de rău. O altă lotcă se ivi din întuneric și un glas tineresc foarte puternic, rosti liniștit:

— Dacă ne primiți la masă, vă cântăm un cântec...

— Cosma! Tu ești Cosma? strigă Emelian. Mihail, care curăța al doilea nisetru după ce-l tăiasă în felii pe cel dintâi, zise:

— El e... Hăi, Cosma! Vino, măi! Veniți!

Lotca se isbi de cutter și Cosma sări pe punte; Andrei, puștiul bălan care era pe vremuri în lotca lui Iermolai, și cu încă unul, legară lotca de cutter și se urcară și ei pe covertă. Mihail îl apucă pe Cosma de gât, îl strânse în brațe și-l sărută pe obraji:

— Ce faci tu, măi? Cum merge?

— Cum să meargă? Bine merge... răspunse liniștit Cosma. — Bună seara unchiule Adam... bună seara, fraților...

— Adam ăsta, tovarășul nostru, zise Emelian, mi-este oaspete astă seară și mâine...

— Nu numai ție! La noi toți a venit, se împotrivi Iermolai.

— ...dar, urmă Emelian, de un lucru îmi pare rău: că n'am cu ce-l

pofti; iar Iermolai, care zice că și el îl ospătează, zice că n'are sticlă de lampă...

— N'am... zău că n'am... se plânse Iermolai. Emelian întrebă tunător:

— Te juri? Așa să mai mănânci tu ficat de rechin? Flăcăi! Ia săriți în lotca lui, și căutați sub sitelca lui Iermolai. O să găsiți așa ca un copil mic înfășurat în scutece... o sticlă de lampă, fraților!

Iermolai se împotrivi, stânjenit:

— Stați, bre... nu așa! Să caut... cred că mai am eu ceva pe undeva... dar tu, care faci pe grozavul... ai mereu un nisetru proaspăt sub scândurile din fundul lotcii — trimiteți la fabrică pe-ăl dinainte, și pe-ăl proaspăt îl păstrezi, contrabandist bătrân!

Începură să se certe, învinuindu-se de felurite păcate; ceilalți stăteau roată împrejur și se prăpădeau de râs.

— Gata! Pofțiți la masă! strigă Mihail. Iermolai sări în lotcă și se întoarse cu o sticlă în mână, tocmai la timp ca să se așeze împrejurul șervetului pe care Mihail și Andrei puseseră bucăți de pâine, ceaunul cel mare cu ciorbă, o tigaie și mai mare cu bucăți de nisetru, și o cană cu oțet.

— Haha! răcni Emelian: acuma, pofțiți, îndrăzniți, poftă bună! O să mâncăm până răsare luna!

Luară toți, unii cu lingurile din ceaun, alții cu degetele din tigaie: se frigeau, suflau în degete, sărau bucățile de nisetru, și le asvârleau în gură. Nisetrul li se topea pe limbă: trebuia numai decât înlocuit cu altă bucată. Dela o vreme Iermolai le întinse sticla:

— Cine s'a fript, să se răcorească!

Băură pe rând; apoi Mihail mai umplu o tigaie, și începură iar; și iar băură, și iar mâncară nisetru; apoi Mihail fierse repede în oala în care fierse nisetru un pachet de cafea de cicoare, asvârli înăuntru un pumn de zahăr, și turnă cafeaua în căni:

— E fierbinte, zise Emelian Romanov, întinzându-i întâia cană lui Adam Jora. E un fel de cafea specială, tovarășe, care se prepară la noi, din coadă de nisetru; dar e fierbinte; poștește.

— Uite și marmeladă, zise Mihail. Adam bea și mânca în tăcere. Oamenii începură să ofteze și să mănânce mai încet. Un colț de argint ieșise deasupra mării: răsărea luna. Tihon se ridică în picioare și, cu fața într'acolo își făcu cruce; apoi mormăi:

— Mulțămesc, Emeliâne.

— Mai ia, măi! Poștește! Să știi că mă supăr, bre Tihon!

— Nu; m'am săturat. Îți mulțămesc.

— Nu mai putem, unchiule Emelian, zise și Pavel. Cosma începu să cânte încet; glasul lui era atât de puternic însă și de limpede, încât se auzea desăvârșit: un glas înalt, curat, tineresc:

Așa am fost

Și-așa oiu rămâne...

Era un strigăt curat și pătimăș de departe, de departe de tot, și de demult, sau de totdeauna:

Așa am fost

Și-așa oiu rămâne...

Stătea în picioare cu spatele lipit de catarg, și cânta cântecul lui de patimă fără țel, de patimă singuratecă. Știa cu toții cuvintele. Întâi glasul lui Andrei, fremătător, apoi al lui Iermolai, gros și adânc, apoi ale celorlalți, luară cântecul și se înălțară, coborîră, ca valurile liniștite ale mării. Cânta și Adam Jora. Emelian îi puse mâna pe umăr:

— Il mai ții minte? Nu l-ai uitat?

— Nimic n'am uitat, murmură Adam și cântă mai departe.

Cosma și Mihail ședeau cu spinările rezemate de scândura ce-i ținea loc de copastie cutterului. Mihail îl întrebă în șoaptă pe Cosma:

— Cum îți merge?

— Bine, zise Cosma. M'am liniștit. Nu mai îmi pasă de nimic.

Apoi începu iarăși să cânte; glasul lui curat și puternic se topi în glasurile celorlalți, în cântecul larg care plutea în noapte deasupra mării, sub sclipirea stelelor nenumărate și sub secera lunii.

Și noaptea i se păru lui Adam Jora mai frumoasă ca oricare noapte. Zăcea pe covertă, învelit într'o pătură, și era o tăcere despre care oamenii dela uscat nu-și pot face nici măcar o închipuire. Clipocitul valurilor, o boare de vânt curând ostenită ca o suflare din somn a mării; nici-un alt sgomot: până departe de tot, până în zările topite în besnă și dincolo de zări, liniște. Era umezeală; se ridica o ceață ușoară, și coverta cutterului șiroia de apă. Pe Adam Jora îl dureau oasele de răcoarea aceea pătrunzătoare: îl mai și legăna cutterul prea fără blândețe, răsturnându-l nemilos când pe o coastă când pe alta. Și totuși i se păru că doarme și că se visează plutind prin văzduh, sau plimbându-se prin niște grădini. Nici nu știu cum s'a trezit. Încă mai era până la răsăritul soarelui. Marea era curată, netedă, de un cenușiu aproape alb, ca și cerul neprihănit și străveziu: lumea întreagă era un mărgăritar al cărui bob de nisip abia zărit, în mijloc, era cutterul. Tăcerea era și mai desăvârșită ca peste noapte. N'o tulbură decât Ghiță cutteristul care urină sgomotos în mare, peste copastie. Adam Jora se ridică într'un cot și se uită la lotcile negre cu ciocurile îndoite în sus, cum jucău pe valuri. Oamenii încă dormeau. Se trânti pe spate și cu ochii la cerul sidefiu, începu să-și amintească, cuvânt cu cuvânt, clipă cu clipă, convorbirea de seara trecută, când stătea alături, el și Nicolita Constantin, și se uitau la apa verde luminată de reflectoarele *Stelei din Octombrie*.

Cerul din răsărit se făcu roșu ca sângele, apoi ca jăratecul. Soarele ieși deasupra mării îmbujorate. Peste marginea unei lotci se ivi un cap sbârilit. Apoi cineva strigă prelung:

— Cos-maa!... Cos-maa...

Mai târziu veni și răspunsul; apoi se treziră și alte glasuri. Incepea ziua.

Adam Jora îl așteptă pe Emelian să vie să-l ia, apoi îl înduplecă să-i dea vâslele în mână:

— Nici asta n'am uitat-o Emeliane, zicea el.

— Știi; te văd; cum să uit? Dar ești oaspetele meu. Cum să te pun să muncești?

— Dacă-ți cer eu un hatâr, ce vrei?

— Bine: Mihaile, pune-i o pereche de babaici... Haideti că avem o zi frumoasă, și-o să scoatem pește ca altă dată în două săptămâni! Mai la stânga, că mă trage paragatul în apă... Mai la stânga...

Curentul îi împingea din dreapta. „Mai la stânga... la stânga“... ceasuri întregi. Marca albastră licărea la soare, aerul era cald, din când în când se trezea câte o adiere de vânt. La prânz vântul asprise marea: se albeau crestele de spumă, și valurile erau verzi ca smaragdul. Emelian, vesel și asudat, striga:

— Ghiță! Incarcă peștele pe cutter! Ghiță, acopere-l cu o rogojină! E rost de o muncă grozavă astăzi! Eu nu vin la mămica: se duce Mihail cu

peștele; eu rămân cu tovarășul Jora să pescuim mai departe: până la noapte te mai încărcăm odată!

În lotcă, Adam râdea: lepădase haina și cămașa, se descălțase și-și suflecaseră pantalonii.

— Râzi, ai? zise Emelian. Râzi: îți pare bine. Să fii sănătos; mai știi să bagi cangea într'un morun... Știe, Ghiță: n'a uitat. Ziceam că s'a prostit de atâția ani decând umblă prin străini; dar a rămas pescar bun. Hai, Mihaile: cară-te. Ghiță, să mă cauți mai încolo, mai spre Răsărit la vreo câteva mile: mi se pare mie că pe acolo o să fie și mai grozav... Punem pânzele și ne mutăm.

— Vezi, să nu vă pierd, zise Ghiță cu oarecare îngrijorare.

— Cum să mă pierzi? Ai caietul, ai busola, ai ceasul — nu te-a învățat comandantul să socotești? Ne găsești încolo...

— La vreo optzeci de grade, murmură Ghiță.

— Așa... optzeci de grade... la vreun ceas de drum de-aici. Punem pânzele și pornim!

Și, pe când cutterul se micșora în partea dimpotrivă spre zare, lotcile negre ale brigăzii lui Romanov, cu pânzele lor gălbui triunghiulare, umflate de vânt, alunecară spre Răsărit. Trecură pe lângă locurile de pescuit ale lui Iermolai și ale brigăzii de tineret; răcnete prelungi plutiră peste valuri: pescarii țineau sfat grabnic. La cârmă, bătut de vântul proaspăt, Adam se uita împrejur, la cerul nepătat, la valurile străvezii străpunse de sulitele de aur ale soarelui. Era fericit. Emelian, cu mâinile pâlnie la gură, îi sfătuia pe ceilalți să vie și ei la apă mai adâncă: pe acolo se ațin prin adâncuri sturionii cei mari. Și în curând, mai multe pânze triunghiulare se îndreptau spre răsărit în mijlocul cercului apelor pustii.

Cel dintâi lăsă pânza jos, Emelian Romanov.

— Aicea stăm, zise el hotărât. Brigada lui se opri; Emelian făcea focul într'o vatră veche și ruginită; Adam Jora scosese de sub scânduri un nisetru mic și-l despică.

— Contrabandist bătrân, mormăi el serios cu cuțitul în mână. Emelian, care sufla în foc, se uită la el cu coada ochiului, înălță o sprânceană și clipi șiret; apoi urmă să sufle în tăciuni. O pânză galbenă-cenușie se ivi, crescă, ajunse aproape de tot și căzu.

— Emeliane!

Emelian înălță capul: îl chema Iermolai.

— Ce faci?

— Păi... o să mâncăm.

— Mâncăm și noi...

— Apăi stați aici, că-i mai bine când sântem mai mulți... Cos-maa!

Lotcile brigăzii de tineret alunecau cu repeziciune, împrôșcând spumă limpede.

— Hăi?

— Cos-maa! Știe să vă găsească?

— Am lăsat lotca lui Costea acolo, mai are de scos paragatul: până atunci se întoarce și cutterul, și-i spune...

— Bre Cos-maa! Stai să mănânci cu unchiu-tău aici!

După o clipă de tăcere Cosma vorbi ceva nedeslușit cu flăcăii din celelalte bărci; i se auzea numai glasul, dar nu se înțelegea ce spune, apoi acelea își urmară drumul, micșorându-se în depărtare, iar lotca lui Cosma lăsă pânzele jos și veni cu vâslele spre locul unde lotcile brigăzilor lui Emelian și Iermolai se legănau fără astâmpăr pe valuri, isbindu-se și depărtându-se iar cât le lăsau saulele cu care erau legate una de alta.

— Măi, Cosma... mereu îmi pare rău că ți-am dat drumul... Cum ai avut tu inimă să pleci din lotca asta, bre? îl muștra Emelian. — Zi măi? Te-am făcut brigadier, și-ai și uitat de oamenii ai bătrâni... Of, of, of, tinerețe... n'aveți inimă nici cât un rechin la care i-a mâncat-o Iermolai... Ia poftiți: mai luați niște nisetru; e cam gras, dar dacă-l bagi în sare și în oțet, nici împărații nu mănâncă așa ceva... Fă-ți cruce, Tihon, și mulțamește lui Dumnezeu când înghiți o bucatică de-asta!

— Ii mulțamesc, n'ai grije, răspundea liniștit Tihon din deșul bărbii. Ședeau în lotca lui Emelian, câți încăpuseră, Emelian, Adam, Iermolai, Cosma, Andrei, Tihon bărbosul, și mâncau încet, gânditori: aveau în față încă o jumătate de zi de muncă grea. Numai Emelian, ca gazdă, nu tăcea deloc ca să nu i se plictisească oaspeții:

— Ce-ai, Adame? Ce-i cu tine, tovarășe Jora? Parcă taci, și te gândești la ceva. Ești în lotca noastră: aici trebuie să ai inima ușoară...

— Inima mi-i ușoară, zise Adam Jora zâmbind. Pot spune că nu mi-a fost așa de ani și ani de zile... poate chiar niciodată.

Emelian dădu din cap, înțelegător:

— Ei, ce vrei? Te-ai întors pe mare...

Adam zâmbi. Numai el știa că nu-i numai asta. Numai el știa...

— Da, zise el. M'am întors pe mare...

— Cine-i odată pescar de larg, rosti Iermolai înălțând un arătător ce lucea de grăsimă de nisetru — aici e marea! În inima lui!

Și se izbi cu palma pe pieptul gol, pe care rămaseră cinci linii de grăsimă. Adam Jora făcu la fel, râzând: se bătu cu palma pe piept:

— Aici o țiu.

„Marea ca marea“ se gândea el; „dar pe ea, aici în inimă o țiu“.

— Parastasul și duminica ei de mare, zise furios un glas tineresc. Toți se întoarseră cu mirare spre cel ce vorbise: era Andrei, flăcăiașul ce fusese în lotca lui Iermolai, și acuma era în brigada lui Cosma. Iermolai spuse cu necaz:

— Când dracu se desvață omul ăsta să vorbească așa spurcat? Parcă alte vorbe nu l-a învățat mă-sa, decât înjurături...

Cosma râse:

— Ci-că se lasă de înjurat, când te lași tu de băut, unchiule Iermolai...

Adam se uită lung la Andrei: când mai auzise el asemenea vorbe? De mult, de mult... și atunci era vorba de el, Adam, care era tot un copilandru sălbatec și spurcat la gură...

Ii spuse cu blândețe băiatului:

— Măi, cine nu se poate stăpâni de-a bea, și cine nu-și poate stăpâni gura, tot rău este de el. Dacă vrei să fii bărbat în toată firea, învață-te să-ți ții gura, să nu spuie decât ce vrei tu, nu ce o apucă pe ea... I se părea că vorbește cu sine însuși, cel de de mult, un pui de *moriac* năraș și neîmblânzit. Asta n'avea să treacă prin ce a trecut el. Fericiți erau cei ce-și începeau viața acum. Dar parcă tu, Adam Jora, nu-ți începi viața acum? Ba da: și pentru tine acuma a început...

— Ei, întrebă el — și de ce-ai înjurat marea?

Flăcăiașul tăcuse la muștrarea lui. Acuma dădu din umeri, bosumflat:

— Cu toanele ei... Acuma o să tragem la vâsle de o să ne iasă ochii din cap...

— Adevărat, zise Emelian, tresărind dintr-o ceartă glumeață cu Iermolai. Amuțiră amândoi și se uitară împrejur.

— Ia te uită, murmură Iermolai. Ia te uită...

În clipa asta se potolise vorbăria și în celelalte lotci, — două din

brigada lui Emelian, trei ale lui Iermolai, una a lui Cosma — care se legănau, negre pe valurile deodată domolite. Câțiva dintre pescari se ridicaseră în picioare și se uitau și ei peste ape.

Căzuse vântul. Mișcarea mării era doar lăuntrică. O clipeceală neliniștită de vălurele mărunte, ca neastâmpărul apei care dă în clocot. Și marea se făcuse cenușie ca plumbul. Văzduhul deasupra era alb. Încă se mai întrezărea prin stratul de aburi, albastrul cerului. Dar se șterge văzând cu ochii; lumina pierea; nu era nici umbră; un fel de amurg sur, trist; dar nu e așa de cald niciodată în amurg; era o căldură înăbușitoare, ce se lăsase dintr'odată asupra mării, și-i făcea pe oameni să-și steargă frunțile umezite.

Emelian Romanov murmură:

— Când dracu s'a făcut asta? Parșivă mare...

Incepu să-și adune lucrurile de prin barcă, să golească străchinile, să rânduiască. Cosma se ridică în picioare și se uită peste tremurarea albicioasă a mării în zare. Iermolai se uită la ei și zise:

— Degeaba te uiți... e la douăzeci de mile, cel puțin.

Cosma se așează pe sitelcă și dădu din umeri:

— Ce să facem? O să stăm să o așteptăm. Voi vă apucați de pescuit?

Undeva, nu se putea ghici unde, tremură abia auzit, bubuind, o rostogolire de tunet. Nimeni nu-i răspunse lui Cosma. Oamenii din celelalte bărci legau cu saule cârmele, scândurile din fundul lotcilor, băgau paragatele și celelalte unelte la adăpost. Lucrau harnic și în tăcere. Tremuratul apelor se topea din ce în ce, marea se netezea, nu mai mișca decât prin unduiri largi, uleioase. În apropierea lotcii, părea lividă, vânăată, cu pete verzi ca cocleala.

— Cosma, zise Adam Jora: flăcăii tăi, ăia care-au plecat, o să poată face față?

Vorbise ca să spargă apăsarea amintirii. I se părea că vorbește în vis, într'unul din visele în care vedea iarăș asemenea clipe dintr'osemenea zi albă-cenușie, pe aceeași mare vicleană și nemiloasă. Era o zi întocmai ca aceea dedemult. Totul era altfel, desigur: el, oamenii, totul — numai cerul acesta alb și marea tremurătoare ca de metal cu petele ei de otravă, erau la fel... același cer, aceeași mare, și văzduhul cald, greu, apăsător, înăbușitor, acelaș ca atunci.

Cosma se uita la cele două linioare pierdute în depărtare: lotcile brigăzii lui, oprite pe locul de pescuit. Murmură:

— Da... sânt buni... Acuma, rămâne de văzut și ce-o să fie...

Emelian Romanov spuse:

— Ce-o să fie, om vedea... Du-te la tine în barcă... Du-te acasă, Iermolai. Hai, că încurcați locul.

Apoi șezând pe sitelcă cu capul în piept, mormăi:

— Parșivă mare... nici un ceas nu-i trebue.

Un nou bubuit tremură foarte departe undeva, într'un alt unghi al orizontului. Încet, încet, zarea dintr'acolo se îneca în umbră.

— Parcă iese fum din mare, zise Andrei, puștiul.

— Poate trece pe lângă noi, zise Adam Jora cu un glas foarte liniștit. Emelian îngână:

— Poate...

Apoi râse fără veselie:

— Poate trece peste noi...

Adam râse întocmai la fel și zise:

— Ei, de când cu *Steaua din Octombrie*, te-ai desobișnuit...

— Da, zise Emelian, de câțiva ani nu mai e obiceiul să ne punem pielea la bătaie... Hai, Iermolai, cară-te! Și voi, tineretul, cărați-vă! Hai, bre! Iermolai se ridică și dădu să apuce saula cu care era legată lotca lui. Se șterse pe față cu dosul mâinii și se uită la cer: norii erau jos de tot, și albi: un fel de ceață caldă apăsând asupra mării.

— Mamă-mamă... mormăi Iermolai. Ce, Andrei, nu mai zici nimic? Ai uitat să vorbești frumos, de parastase și paști?

Un tunet mai tare se rostogoli, dincolo de orizont. Flăcăiașul răspunse posomorât și stânjenit:

— Las'că n'o să mai înjur...

Iermolai îi puse mâna grea pe cap:

— Bine măi... Să știi că o să te întreb peste câțva vreme, dacă te-ai ținut de cuvânt.

Privirea băiatului, uimită și întrebătoare spunea limpede: „Dacă tu, unchiule Iermolai, crezi că o să mai fim „și peste câtă-va vreme“, atunci e bine... n'o să mă speriu“. Adam Jora zărise această privire, și știa că Iermolai spusese anume ce spusese, ca să-l îmbărbăteze pe puști. Deodată îl auzi pe Cosma că-l întreabă:

— Unchiule Adam... voi sânteți numai doi?

— Da, zise Adam. („Cerule alb și greu și-marea de plumb și căldura și tunetul... Tunetul depărtat...“ se gândea el, simțind că i e greu să râsu-fle — tot mai greu) — Da, sântem doi: Emelian și cu mine.

Flăcăul se uită la el. Era mare și liniștit; și avea ochii ca de apă, stră-vezii, limpezi.

— O să vă fie greu doi, bre, zise el. Emelian se încruntă:

— Ce vorbești? Ia du-te și-ți vezi de treabă...

— O să vă fie greu, repetă flăcăul, nestrămutat.

— Și ce vrei tu? întrebă Adam Jora. Părea cel mai neturburat din toți. Numai el știa că se luptă ca să se trezească din visul cumplit, din spaima cea de demult. N'avea să spună nimănui. Ii era rușine. N'avea să-i spună nimănui, niciodată, Cosma zise:

— Uite, să ne împărțim noi, ăștia din lotca noastră, eu la voi, Andrei la Iermolai, alălaltul într-una din lotcele alelalte... Nu strică nicăeri două brațe mai mult.

— Și cu lotca voastră ce faceți? întrebă Emelian. O vindeți?

— O legăm de-a lui Toma, că-i a mai ușurică...

Emelian se uită la Adam Jora, apoi la Iermolai. O înfiorare trecu prin aer. Se uitară împrejur toți, atenți. Nu. Atâta fusese. O suflare. Tunetul bubui adânc. Deasupra lor, norii nu mai erau albi, ci întunecați, iar marea se făcuse vânăta-negricioasă, culoare neobișnuită și neliniștitoare.

— Bine, zise Adam Jora. Treci tu la noi, Andrei la Iermolai, alălaltul la Toma; și să lege bine barca, să n'o piardă.

Vorbise la fel de liniștit ca și cum ar fi spus: „Du-te și spune-i să ia niște țigări, să avem până mâine.“ Cosma sări în lotca lui și Iermolai într'a lui. Andrei, puștiul, zise tare, cu curaj:

— Pasca ei de mare! Intr'o oră o apucă nebuniile! Ce fel de mare-o fi și asta?

— Parc'am vorbit ceva, zise Adam. Băiatul rânji viclean și zise:

— Lasă că nu mai spui nimic... Acuma, odată, i-am mai zis-o, sângele mă-sii de parșivă...

Adam dădu din cap:

— Bine — bine. O să te facă ea om dacă tu nu vrei să fii...

— O bag în mă-sa, răspunse sfidător Andrei, și trase de vâsle, lăsându-se pe spate cu o mișcare mlădiaoasă și puternică.

Adam Jora nu-l mai auzise. Sătea liniștit și aștepta. Il văzu pe Emelian că se suie în picioare pe sitelcă și se uită în zare, apoi se dă jos, îl auzi ca prin vis cum mormăie:

— Dacă n'are vântul în față, mămica e aci în vreo trei ceasuri. Dacă are vântul în față se face seară până ajunge.... Poate că ne lăsăm noi să ne împingă vântul, și-i scurtăm drumul — dacă nu-s prea mari valurile, că atunci stăm mai bine în ancore... Auzi Adame?

Adam Jora se cufundase în sine. Trebuia să termine cu spaima aceea. Uitase de ea. Nu știa c'o mai are în inimă. Fusesse doar un copil, și deși se sbătuse și scăpase, îi rămăsese urma adânc sgârbiată în inimă. Acuma nu mai era copil. Era om în toată firea. Știa ce e cu el pe lumea asta. Trebuia s'o învingă. Să nu-i pese. E foarte greu să nu-ți fie teamă că poți pierde viața — o viață de-abia începută — și fericirea. Dar trebuie să nu-ți fie teamă, Adam Jora — și atunci poate că nu le vei pierde. Iar dacă le pierzi, le pierzi ca un bărbat.

— Auzi, Adame? îl întrebă Emelian.

— Ce să aud?

— Ce ți-am spus.

Și-i mai istorisi cum vedea el ce trebuie făcut. Adam ascultă, privindu-l atent. Apoi întrebă:

— Dar dacă vine dela Nord? Atunci ne cam desparte de mămica, mi se pare...

— Da, zise Emelian. Atunci nu-i așa bine...

Se uită împrejur, apoi la Adam Jora. Acesta dădu din umeri:

— De-acolo vine... Nu-i nimic... Să ne ținem cu dinții până se potolește. Nu ține ea o mie de ani.

Emelian nu-i răspunse.

„A mai văzut și el furtuni“, se gândi Adam Jora. Știa și Emelian. Furtuna ține o mie de ani. Furtuna ține o veșnicie. Câte o veșnicie de spaimă e în fiecare clipă când te innăbuși sub clocotul sălbatic al valurilor. O mie de ani ține furtuna — și după aceea, câteodată, nu mai e nimic — decât trupuri țepene și pline de nisip, linse de valuri pe plăji. Unul din ele poate fi Adam Jora, care a scăpat dintr'atâtea până acum, Adam Jora care credea că de mâine începe fericirea, Adam Jora, fost instructor al comitetului raional de partid, plin de nisip, plutind cu fața în jos în apa puțin adâncă dela țärm.

Adam strânse din măsele și se uită împrejur la marea ce părea liniștită. „Nu. N'are să fie așa. N'ai să mă înnecei tu. Nu ești mai tare ca noi“.

Marea se legăna. Se prefăcea că zâmbește prin somn, cu undele-i moi și lucioase. Dincolo de orizont fremăta grav tunetul. O mie de ani ține furtuna. Pentru cel pe care-l înneacă, ține pentru totdeauna.

★

Printre lotcile celelalte era agitație. Se depărtau unele de altele, aruncau ancorele cu saulele asigurate cu mănunchiuri de lemne; Iermolai li-l aduse pe Cosma, îl lăsă și se duse să ancoreze la două sute de brațe.

— Nici n'apuci să simți, și ea s'a și încruntat, zise Cosma. Voi ce faceți? N'ați aruncat ancora?

— Stăm la taifas, zise Adam Jora. Vorbim despre viață...

Flăcăul mormăi calm:

— Bine... dacă de asta vă arde...

Începu să lege lemnele din barcă într'un laț al saulei de ancoră, apoi

svârli ancora în apa lividă. Adam se scutură și-i puse mâna pe umăr lui Emelian:

— Hai să întindem pânza peste noi...

Pe când o întindeau, Emelian deschise gura. În clipa aceea bubuitul tunetului începu dintr-o parte a orizontului și se răspândi prin nori pe o întreagă jumătate a cerului de ape. Se domoli o clipă, apoi începu iar. Mai aproape, mai departe, urcând și coborând, nu mai înceta.

Atunci zăriră și pasărea: mică, întunecată, cu aripi înguste și negre, svâcnea peste ape fără țipăt, fără sunet. Plutea jos de tot, ca o cruce, sburând jos de tot peste fața mării. Emelian se uită lung după ea, voi să spună ceva, dar oftă și tăcu. Cosma o privi, apoi se întoarse spre Adam și-l întrebă:

— Ai văzut-o?

Adam dădu numai din cap, în loc de răspuns, și zâmbi ciudat, unui gând, unui lucru pe care-l știa numai el. Tăcură mult timp, îndeletnicindu-se cu lucrurile din barcă. Târziu scuturându-se din amorțeala care-i cuprinsese, Adam Jora întrebă:

— Zi, va să zică o ții pe fata lui Iachint...

— Da, zise întunecat Emelian. Avem trei copii...

— Frumoasă era fata lui Iachint...

— Ei acum nu mai e tânără, vorbi Emelian tot mohorât.

— Aud că acum te bate, când te întorci acasă beat...

— Mă bate că vreau eu... așa-mi trebuie... Ție ce-ți pasă?

— Și copiii... băieții, adică — tot pescari vrei să-i faci? întrebă Adam.

Emelian se uită încruntat la el și-l întrebă dușmănos:

— Da! Dece să nu-i fac?

— Nu știi... Te întreb și eu așa...

Nu se putea ține să nu zâmbească. Emelian râse încruntat, lupește:

— Mi se pare că iar întră dracul în tine ca pe vremuri... Te-am mai bătut odată!

— Aia a fost demult, Emeliane! râse Adam. Cosma îi privea cu uimire. Nu înțelegea. Nici n'avu însă vreme să se gândească mult. Bubuitul se apropia. Clipeau printre straturi de nori pânze de lumină orbitoare. Deodată lumea se despică de sus până jos și un copac de foc scânteie între nori și mare, drept în mijlocul lotcilor. Bubuitura le sfâșie azul. În clipa următoare, marea era netedă, nemșcată, norii parcă și mai întunecați, și mai apăsători, și aerul mirosea tare, un miros de pădure, de văzduh din munți: dar aici nu era decât singurătatea mării, și lumina ciudată, lumină fără soare, lumină lividă. Se zărea linia orizontului, tăiată în argint. Apoi, în Nord, se țesură fulgere între mare și cer. În lotci, oamenii stăteau nemiscați și tăcuți, cu ochii la acel punct al orizontului. Fetele luminate de fulgere, le erau albe — de un alb-albăstrui, nemaivăzut. Deodată Cosma ridică mâna și arătă spre zare: un perete de umbră trecuse peste marginea orizontului și înainta fulgerător peste mare. Cosma rămase cu ochii pironiți la cele două linioare negre din depărtare: lotcile brigăzii de tineret. Peretele de umbră era asupra lor. Deodată se văzură mai șters; peste o clipă pieriră cu totul. Marea netedă se strâmta din ce în ce. Se vedeau linii albe de spumă apropiindu-se cu repeziciune. Uruiul tunetului crescă într-o deslănțuire nemărginită, pânzele violete de flacără luminară marea odată, de două ori, de trei ori, muntele de nori crescă deodată, se înălță deasupra lotcilor. Pescarii se ghemuiră, cu capetele sub pânzele întinse pe bărci. În clipa aceea, cu o smucitură brutală, vântul apăsă lotcile, cerul se prăbuși asupra lor fărâmițat în ghiață și apă, și marea care aștepta tresăltă și intră într-o mișcare năvalnică slobozită din așteptarea de până atunci; în sfârșit sălbatecă și întunecată și spumegândă.

XXIV

Se uitau peste marginea bărcii, cu ochi lucioși, rătăciți de ameteală: în fața lor, zarca se smucea în sus, în vreme ce ei înșiși cădeau într'un gol fără fund; apoi, valul clocotitor se năpustea spre ei, lotca sărea peste creastă, lumea întreagă aluneca în jos și se vedea orizontul negru, norii ce alunecau peste apă, sfâșiati și destrămați de ghiarele vântului, apoi lotca recădea și Cosma, care încerca să stea culcat, se isbea cu capul de crivace. Adam Jora se ghemuise cu genunchii la gură, se ținea cu amândouă mâinile de brâul crivacelor și aștepta. Totul este să aștepți. Furtuna trece. Sau va sosi *Steaua*; sau se va rupe saula de ancoră. Totul e să aștepți. Creerii ți-au amestecat de clătinături și de scuturături. Mișcarea asta a lotcii — măcar de-ar fi mereu aceeași. Dar seamănă când cu un 3, când cu un 8, e o logănare atât de întortochiată, cu salturi atât de scurte și de neașteptate — și lovitura înnebunitoare, când se întinde saula de ancoră, lovitura aceea neîncetată, măcar de-ar veni la aceleași intervale; dar nu, câteodată e rară, câteodată smuciturile vin repede, una după alta, ca și cum o mână încăpățănată ar vrea să smulgă saula din ciocul lotcii cu veriga de fier cu tot: sau parc'ar vrea să desfacă lotca în bucăți, să-i smulgă lemnăria din încheieturi.... Așteaptă... Așteaptă... Furtuna trebuie să treacă.

Pân'acum însă deabia a crescut. Abia acum au ajuns înalte valurile. Nu mai vezi niciodată toate lotcile. Când ești tu pe o creastă de spumă, trei-patru din ele sânt pierdute în cazane adânci de apă între valuri; apoi te scufunzi tu și nu te mai văd ceilalți.

Lotcile tinerilor parcă sânt încă pe valuri, acolo, în depărtare. La orizont, — nimic. *Steaua* e undeva, luptând din greu cu vijelia care urlă și face să pâraie pânza întinsă peste pupa bărcii și smulge de pe crestele valurilor fire lungi de spumă ce țâșnesc peste capetele pescarilor ghemuiți în lotcă. Vântul e tăios și rece, salopeta e udă de mult, cizmele de cauciuc sânt pline de apă și trebuie să arunci mereu din barcă apa pe care-o scuipe înăuntru valurile ce se sparg de lemnul ei smolit. Nu face nimic, trebuie să așteptăm: furtuna trece și *Steaua* trebuie să fie aproape...

Așa se gândeau spre scară. Când începu să înnopteze și valurile crescură și mai mult, iar urletul vântului și uruitul mării ajunseră peste ce ar fi crezut ei vreodată că poate cuprinde auzul, Adam Jora se târî în barcă și răcni în ureche lui Emelian Romanov:

— Să dormim pe rând! Eu stau treaz, voi dormiți!

Emelian dădu din cap. Nu-și mai puteau vedea decât ochii sticlind în întuneric. Adam se târî înapoi și scoase capul peste marginea bărcii. Vânt rece, încărcat cu spumă, îl isbi în ochi și-i umplu gura. Nu se putea vedea nimic, decât marea turburată, nori joși, negri, trăgându-și poalele peste ape. Ca atunci, de mult. Dar nu mai era vis. Era adevărat. Eră prea frig, îi venea prea ameteală, îl chinuia prea mult scuturătura și aruncatul încolo și'ncoace, ca să mai fie un vis. Și era cu totul altfel. Emelian și Cosma zăceau la picioarele lui, înghesuiți unul într'altul ca măcar așa să se mai oprească din rostogolirile lor când pe-o coastă, când pe alta, când cu capul în jos, când ajunși aproape în picioare. El însă se ținea de crivace și îi veghea. Nu-i era somn. Se gândea la oamenii din celelalte bărci. Ce-o fi cu ei, săracii? Nu oricine are puterea lui Cosma sau a lui Emelian. Câți oare or fi bolnavi? Zeci de lotci sânt imbarcate pe *Steaua din Octombrie*, zeci de vieți sânt la adăpost, dar aici au rămas câțiva oameni chinuiți în lotcile lor ce se sbat în ancore, și amenințați — el știa bine că sânt amenințați. Mai multă disciplină; un control mai strâns asupra deplasărilor brigăzilor; asta trebuia.

Azi, de pildă, se depărtaseră prea mult. Va trebui lichidată problema asta, — dacă nu ne mănâncă peștii înainte, în care caz o lichidează alții... Ce-o fi cu Iermolai, și cu Andrei, și cu Tihon dreptcredinciosul, și cu ceilalți? Și mai ales... ce-o fi pe *Steaua din Octombrie* care se luptă din greu cu furtuna și ne caută prin noapte? Pânzele de nori și răbufnirile de ploaie îi pot ascunde luminile sau rachetele luminoase... și chiar dac'o vedem, ea n'are cum să ne vadă. Dimineța, o să ne găsească. Trebuie să așteptăm.

Dar între gândurile acestea începea să răbufnească mânia neiertătoare și sălbatică din fundul ființei lui. Se trezea blestemând în șoaptă printre dinți.

„M'ai mai prins odată. I-ai prins și pe ăștia. O să ne organizăm și mai bine. N'ai să mai prinzi niciodată nici o lotcă; nici un om. Niciodată. Până aici ți-a fost“, murmură el scrâșnind din dinți. Ii venea să râdă de felul cum se certa cu marea, dar o ura prea mult, ura prea mult puterea ei nălângă și crudă și oarbă; ar fi vrut s'o sugrume, s'o sfâșie cu unghiile; dar nu putea decât să ție lotca pe val, și să blesteme în șoaptă, până ostenea și i se făcea somn; gândurile i se tulburau și capul îi cădea pe piept.

Emelian și Cosma se rostogoleau greoiu la picioarele lui. Or fi dormind? Bănuia el ce e cu ei: între somn și veghe, într'o ameteală neputincioasă, nici nu se odihneau, nici nu se puteau trezi. Și el simțea că-i cade capul pe piept, că i se îngreunează pleoapele; și-atunci smucitura bărcii pe saula de ancoră sguđuia creerii și-l trezea. Odată simți că cineva îl apucă de picioare. Emelian se târa prin întuneric spre el și-i spunea ceva neînțeles, în hărmălaia furtunii.

— Ce e? răcni Adam. Nu înțelese decât:

— ...Oaspetele meu... dormi tu...

Râse scurt și-l împinse cu piciorul pe Emelian:

— Dormi, că te isbesc cu echea*) asta, de te adorm eu!

Emelian se târî înapoi. Adam rămase la locul lui, la pupă, sgâlțâit, chinuit, cu coastele învinete de loviturile crivacelor. „S'a prostit Emelian de când tot dă cu capul de crivace...“ se gândi el și râse singur; știa că ar fi vrut să-l sărute pe Emelian, sau să-i dăruiască ceva neprețuit — n'avea ce, bineînțeles, nu putea decât să-l păzească și să-l lase să doarmă...

Nici nu-și dădea seama că adoarme, decât când simți că cineva vrea să-l îmbrace. Se trezi — împrejur era beznă și clocotul fosforescent al creștelor spumegânde, crește rostogolite, înfășurându-se cu un vuet asurzitor. O umbră mare era în fața lui. Amețit de somn, cu ochii împăenjeniți, se apără:

— Ce e? Ce vrei?

Cosma era. Vroia să-l lege?

— Imbrac-o! Imbrac-o! striga Cosma.

Ce să îmbrace? Pipăi cu mâinile plăcile ca de lemn — centura de plută. El, Adam Jora, nu-și luase o centură de salvare de pe vas. Pescarii aveau fiecare.

— N'o iau! răcni el, apărându-se. A cui e?

— E a lui Mihail! Ia-o! striga Cosma, silindu-l cu mâinile lui mari și puternice. Un val plesni bordul lotcii și-i împroșcă rece cu spumă. Adam se trezise de tot. Il pipăi pe Cosma pe piept:

— Minți! E a ta! Ia-ți-o! răcni el. Cosma îl împingea ca un orb și voia să-l silească.

*) eche — mânerul cârmei unei bărci

— Ia-o... mie nu-mi trebuie! Ia-o! Eu, spunea el în urechea lui Adam, eu am făcut odată ceva rău...

Adam i-o luă din mână. Cosma se ghemui în fundul bărcii cu capul în mâini. Adam Jora cumpăni centura de salvare într-o singură mână și i-o aruncă în ceafă. Cosma rămase cu ea în cap, fără să se miște. Adam îl împunse cu echea cârmii, și urlă la el:

— Pune-ți-o... ia ispolul! Deșartă apa!

Apoi se ghemui iar unde stătuse până atunci. Il durea tot trupul, toate oasele; și se gândea că s'ar putea să n'o mai vadă pe fața cu care vorbise seara pe *Steaua din Octombrie*. „Da, e o posibilitate concretă, să n'o mai vadă deloc, niciodată,” se gândi el. Apoi simți iarăși că gândurile i se topesc într-o amețală bolnăvicioasă. Creerul nu suportă nici el să fie sgâlțâit prea mult...

Strigăte îngrozite și prelungi, strigăte cum nu auzise niciodată, îl treziră într'un salt, cu sângele înghețat, cu inima bătând. O pânză de spumă îl izbi în obraz și totodată auzi iarăși strigătele de desnădejde. Era spre ziuă. O lumină nedeslușită domnea în văzduhul strâmtat între nori și mare. Jur împrejur, pe valurile cu creste stufoase de spumă, lotcile celălalte se iveau, dispăreau. La două sute de brațe lotca lui Iermolai stătea pieziș pe un val amenințător și un om mânuia prin aer o vâslă; altul cufundase o vâslă în apă, în bordul cellalt. Adam isbi cu picioarele în cei doi bărbați ce zăceau în fundul bărcii.

— La babaici! S'a rupt saula lui Iermolai!

Cosma îl privi cu gura căscată. Emelian stătu o clipă, privindu-l țință pe Adam. Adam răcni:

— Treci tu la provă!

Emelian se târî și începu să tragă înăuntru saula. Adam îl îmbrânci pe Cosma; flăcăul sări cu o sprinteneală neașteptată — deși era galben, sbârlit și ud — puse babaicile și începu să vâslească din răsputeri.

— Mai încet! Ne duce vântul! strigă Adam și asvârli o privire peste umăr.

Lotca lui Iermolai era deacurmezișul pe val. În clipa următoare, Adam citi pe fața lui Cosma ce se întâmplase. Strânse din măsele și se stăpâni să se uite peste umăr a doua oară. N'avea ce să vadă. Cu o lopată în mână cârmi lotca: acum, peste o clipă, ancora avea să n'o mai ție cu prova pe val. Acum! Lotca aluneca slobod, ca o săgeată. „Vrei s'o iei razna? Vrei să te pui și tu sub creastă, să te răstoarne; vrei și tu să ne înnecei?” îi spunea Adam în gând, cu ură, vâslind ca s'o ție mereu cu prova pe val. Emelian, cu ancora plină de noroi în mână, se ținea să nu cadă în mare de pe prova lotcii; iar vântul sălbatic împingea barca fulgerător peste ape.

— Acuma trage! răcni Adam. Cosma împlântă vâslele în apă și se opinti din răsputeri. Emelian pusese a doua pereche de rame și trase și el. La câteva brațe pântecul negru și lucios al lotcii răsturnate plutca, acoperit câte o clipă de spumă. Se vedeau niște mingi negre pe apă: capetele oamenilor ce fuseseră în lotcă.

— Trageți, să nu ne gonească vântul! strigă răgușit Adam. Era galben la față, ochii îi ardeau, obrații îi erau subți și nebărbieriti, și hăinuța lui ieftină era o treanță udă. Ceilalți doi nu mai semănau nici ei cu ei înșiși. Iar în clocotul apelor se zăreau fețele ude, capetele sbârlite și ochii îngroziți ai celor trei. Il isbiră pe Iermolai cu vâslele în cap, fără voie, și-l băgară la fund; apoi două mâini mari cu degete groase se agățară de marginea bărcii și Iermolai se urcă anevoie, gâfâind, vânat și learcă de apă. Il trase după ei și pe Andrei. Adam strigă:

— Să nu ne răsturnați! Trage-l și pe Tihon!

Tihon era să se înnece, în ciuda centurii de plută. Il apucă Iermolai de păr și-i trase afară capul din clocotul de spumă. Când căzu Tihon și rămase întins în barcă, sleit, Adam strigă:

— Emelian! Ancora!

Emelian asvârli ancora în apă. Cosma vâsli încă o vreme, până când o smucitură brutală îl asvârli pe Emelian în barcă. Adam o așteptase, cu inima oprită: se va rupe saula? Nu: a doua smucitură și a treia, arătară că saula ținea. Abia acum se uită Adam în direcția de unde îl împinsese vântul: lotcile celelalte rămăseseră departe: abia se vedeau. Și vântul care-i adusese atât de repede până aici șuera mereu, tot mai ascuțit, tot mai plângător, peste întinderea răvășită a mării, în lumina străină a dimineții, sub norii amenințatori; valurile ajunseseră atât de înalte, încât de fiecare dată trecerea crestei pe lângă marginile bărcii părea o minune, care n'avea să se mai poată repeta. De fiecare dată, Adam se întreba: a venit acumă clipa? Dar fața îi rămânea încruntată, nemișcată, cu dinții strâși și privirea neclintită. Cu cârma în mâini, cocoțat în pupa lotcii, se uită la Emelian, Iermolai, Tihon, Cosma și Andrei, uzi, desfigurați de oboseală și încordare — puștiul era palid de tot, se speriasse și tăcea — și le strigă:

— Dacă se rupe saula, la babaici! Țineți încet! Trebuie să ne găsească!

Nu era sigur că i va găsi la timp *Steaua din Octombrie*; nu știa dacă viața și fericirea care crezuse că au început pentru el, nu se vor curma acumă, peste un ceas sau peste un minut. Nu! Nu peste un minut! Nu peste un ceas! Era putere în el, era putere în ei toți.

— Odihniți-vă! le strigă el și le făcu semn să stea pe jos. Nu era un vis. Nu era aceeași mare, nici aceiași oameni. Nu, el nu mai era același. Singurătatea dușmană dimprejur, ura uriașă a mării, încă nu-i aveau în putere.

— Odihniți-vă!

Înțelese din privirea lui Emelian Romanov că are dreptate: nici el nu mai e același, nici Emelian nu mai e același... Se uitau la el, așteptând să le spună ce o de făcut. Tihon, ud, cu barba șiroind de apă, își scoase crucea de fier dela gât și o sărută; se rugă în șoaptă, se ridică în genunchi și făcu un semn al crucii peste Adam Jora și unul peste ceilalți.

— Șezi jos! răcni Adam. Tihon se clătină și căzu, la o legănare a bărcii. Urlă gros, ca să poată fi auzit:

— Mă rog pentru voi, necredincioșilor!

— Roagă-te pentru noi, strigă Adam, dar nu cădea în apă!

Emelian se ghemui între două sitelci și păru că adoarme. „Așa, Emeliane: strânge cu putere, că o să mai ai nevoie... Ca tine de-ar fi mai mulți... Lasă, c'ai s'o mai vezi tu pe fata lui Iachint, maica feciorilor tăi pescari...”

Dar în clipa aceea, Adam Jora nu mai credea c'o s'o vadă Emelian pe fata lui Iachint, și nici el, Adam, pe fata cu cârlionți negri, care-l aștepta pe *Steaua din Octombrie*. Nu vor mai vedea decât marea sumbră și clocot de spumă, și-apoi desimea verzue a apelor, smaragd murdar — și-apoi nimic, căci văzul li se va fi stins. Adam Jora tăcea, împietrit. Ceva, în el, spunea, mai tare decât socotelile gândului: „Nu. N'are să fie așa! N'o să pierim! N'o să pierim niciodată”. Deundeva dinlăuntrul lui, viața striga cu putere că nu vrea să cunoască sfârșit.

Atunci se rupse saula ancorei. O ultimă smucitură a bărcii prea grele: după care lotca alunecă blând, ușor, între două valuri și începu să se întoarcă de-a curmezișul.

Adam Jora cârmi cu mișcări violente, apucat de mânia oarbă pe care o uitase, mânia trezită de dușmănia nătângă și oarbă a mării și a tuturor

lucrurilor; cămea cum ar fi isbit într'un dușman de moarte. Strângea din măsele; ceilalți n'avuseseră nevoie de niciun cuvânt dela el: săriseră la vâsle și munceau din răputeri, cu fețele strâmbate de efort. Lotca trebuia ținută cu prova pe val. În depărtare, piereau, mărunte de tot, lotcile celelalte.

A trebuit ținută pe val toată ziua aceea, și noaptea. Marea era gălbuie, semn că treceau prin dreptul gurii Dunării; zăriră dăre de fum pe zare, curând pierdute între norii scunzi. Adam îi puse pe oameni să se odihnească, câte doi; numai el nu se mișcă dela cârmă. Spre seară, obrații i se scolâlciseră și ochii îi ardeau; nici el nu știa ce le spune; se trezea făcându-le oamenilor socoteala, cum că „mămica“ găsind lotcile celelalte, va pierde câteva ceasuri, poate o jumătate de zi, ca să le imbarce; apoi va merge în direcția vântului, după busolă și-i va găsi fără greș... Il ascultau, cu ochii mari și gurile întredeschise; credeau în ce le spune el. Iar se gândea că ajungea o eroare de un grad în socotelile ofițerilor de pe vas, ca să treacă pe lângă ei la zece mile, deci fără să-i poată vedea. Totuși, vorbea înainte, înfrigurat, ca să înțeleagă și ei că trebuie să reziste, să se împotrivească, să nu slăbească nicio clipă. Noaptea, se legară de mijloc cu saule. Poate că noaptea aceasta avea să fie cea din urmă. Tihon se rugă ca înainte de sfârși. „El crede că se duce în rai“, se gândi Adam; „eu n'am unde să mă duc... eu trebuie să trăiesc, nu pot primi moartea, că dacă am murit, s'a isprăvit tot... Trebuie să trăim, o să scapi și tu, dreptcredinciosule Tihon, ai să trăiești...“

Noaptea, își pierdu din timp în timp limpezimea minții; îl cuprindea un fel de stare tulbure, nici somn, nici vis; apoi se trezea și veghea mai departe, scuturat de fierberea mării, asurzit de urlatul largului. Oamenii dormiră câte doi, în vreme ce alți doi trăgeau la vâsle. Andrei, puștiul, începu să verse și nu mai fu în stare să vâslească. Apoi Tihon căzu cu fața în jos în barcă și nu mai putu vâsli nici el. Dimineța Emelian și Iermolai cu câte o ramă, iar Cosma cu două, vâsleau cu ultimele puteri; cei doi mai bătrâni erau cenușii la față; Cosma însă era palid, de-o frumusețe de care Adam Jora nu-și dăduse niciodată seama. Vâslea cu ochii închiși. „Trebuie să trăiască și el“, se gândi Adam Jora, cutremurat: ce neprețuită e viața, câtă frumusețe tainică are fiecare ființă — nu trebuie pierdută nicio viață, nu trebuie pierdută nicio viață...

Se gândea așa fiindcă viețile lor, ale tuturor, erau acum pierdute. Nu va mai ține mult, și-i va birui oboseala. Marea se va juca vesel și fără milă cu trupurile lor, apoi le va legăna spre adâncuri. Fericirea, Adam Jora, o pierdută. „Nu face nimic“, se gândi Adam Jora. Fata care-l aștepta pe *Steaua din Octombrie*, are să mai poată fi fericită. Și-apoi, oamenii, oamenii cei mulți vor trăi și se vor trudi și se vor bucura și mai departe... Și iarăși când se gândea așa, ostenit, amețit de joaca lotcii, sleit de puteri, isbucnea în el împotrivirea cea neînvinsă, din totdeauna: „Nu voi pieri! Nu voi pieri!“

Atunci se înteți și vântul, cu o ultimă deslănțuire, purtând peste ape masse de spumă, pânze de ploaie și nori cenușii.

Prin negurile bătute de vânt se auziră deodată țipete de păsări de mare, țipete ascuțite și sălbatic: apărură, fălfâind speriați, pescăruși albi și suri.

Îndată perdelele de ploaie se desfăcură; norul vânat răsfirat de vânt alunecă peste fața frământată a mării și stânci întunecate se iviră deasupra valurilor. Vântul îi bătea într'acolo. Piatră perpendiculară, atârând deasupra talazurilor, stânci grosolane, cenușii, despicate de crăpături pline de întuneric, isbite de valurile care se sfărâmau de ele, țâsnind spre înălțimi în trâmbe uriașe de spumă. Abia zăriră insula și iar o cuprinseseră negurile vinete purtate de vânt deasupra mării. Cu ultimele puteri, Adam Jora cârmi și strigă, sleit, la ceilalți:

— Trageți cu dreapta!

Valurile învolburate se sfărâmau de stânci cu bubuituri de tunet; se vedea cum unele blocuri se clatină sub isbiturile munților de apă. Vântul împingea lotca fulgerător într'acolo. Cosma și Iermolai n'avuseseră nevoie decât de-o privire iute aruncată peste umăr, ca să și dea scama de primejdie. Li se închideau ochii de oboseală; le cădeau brațele; și totuși apucară fiecare vâsla dreaptă și traseră din răsputeri. Incet, încet, massa de stânci, zidul cenușiu sguduit de mare, aluneca spre stânga — deși mai apropiată, tot mai apropiată. Era insula Șerpilor, Fidonissi, stâncă pustie din veacuri, pe care corăbierii o priviseră de atâtea ori cu spaimă, când numele ei era Leuke și o credeau bântuită de duhul sângerosului războinic Ahile, stăpânul mării și fiu al mării, umbră eroică slujită numai de păsările furtunii, în care visau cei vechi că au intrat sufletele morților. Adam Jora nu știa nimic din spaimele veacurilor trecute: nu vedea decât piatră și primejdie, și când stâncăria părăsită rămase îndărăt, o uită numaidecât ca să se uite încordat la oamenii din lotcă: vor mai avea putere? Furtuna nu putea ține veșnic; avea să obosească; avea să se termine; trebuia îndurată orice oboseală, trebuiau să se împotrivească, trebuiau să trăiască...

Atunci, printr'o spărtură a norilor, căzu peste ape o pânză de lumină galbuie, și deasupra mării se zări o trâmbă de fum. Adam Jora le făcu semn oamenilor, fiindcă era prea obosit ca să vorbească. Se uită peste umăr și vâsliră mai departe: înseninarea de pe fața lui Cosma lumină și obrazul aspru și brăzdat al lui Emelian, și chipul lui Iermolai; Andrei, care zăcea în barcă, înălță capul, și Tihon se ridică în genunchi și se rugă. Ceilalți se uită într'altă parte, până termină el, și urmară să vâslească spre vasul care venea spre ei dela orizont.

Adam Jora nu mai știa cum au ajuns sub peretele înalt și cenușiu al *Stelei din Octombrie*, urcând și coborând amețitor la ficcare val. Nu mai vedea nici cablurile macaralei care cuprindeau lotca, nici fețele înșirate peste copastie, și nu auzea glasurile care-l strigau pe el și pe tovarășii săi; nu vedea fețele celor care stătuseră în ancore lângă el la începutul furtunii și erau acum pe vas, — nu văzu nici perdelele de lumină care cădeau printre norii goniți de vânt — vedea numai o față palidă între cârlionți negri, și doi ochi care-l priveau. Clipa asta o dorise din toate puterile sufletului și trupului său, dela începutul furtunii. Clipa asta o așteptase fără încetare. Acuma clipa sosise. Acuma începea o fericire poate trudnică și greu de dobândit, dar fericirea. Ce nu poți cuceri?

Cu puteri pe care nu știa de unde le mai găsește, se agăță de scara de pistică și începu să urce. Da: avea să înceapă o viață de trudă, o viață frământată, în care fericirea va trebui cucerită. Dar ce nu poți cuceri? Poți cuceri orice.

SFÂRȘIT

RADU BOUREANU

CANDIDATUL SADOVEANU

30 Noembrie, la Iași.
In zori, o albă dimineață,
Centrul de vot din Tătărași
E după o perdea de ceață.

Perdeaua-i despică des,
Ciudați sunt astăzi trecătorii!
Privesc cum intră și cum ies
In centrul plin, alegătorii.

Drapați, sărbătorește-s azi,
Păreții casei la intrare;
In stemă, peste munți și brazi
Roșu luceafărul răsare.

In ochii oamenilor vezi
Luceferi calzi de bucurie.
Răsare soarele. Livezi
Imbracă haină rubinie.

Un tânăr cu tuleie moi
Inaintează către ușă;
Il cântărește un vioi
Bătrân, cu ochii de cenușă.

Cu pieptu'n haine noi, bombat,
Stângaci flăcău'naintează;
Trecu o zi de majorat,
E'ntâia oară când votează.

Ii bate inima svâcnit
Ca la întâia întâlnire;
I s'au aprins, când a suit
Pe scări, luceferi în privire.

Bătrânul ghidușar, zâmbind
Îi prinde pasul și-l întreabă,
Din ochii cenușii clipind:
— Unde îți e așa de grabă?

Flăcăul l-a privit fugar;
(Bătrânul-i cam tehui sârmanu')
Îi spuse răspicat și rar:
— Merg să-l votez pe Sadoveanu!

— Aista cine o mai hi?
(Bătrânul n'arăta să știe)
Și aștepta. Nici nu clipi
Căutătura-i cenușie.

Flăcăul îl privi mirat
Și se opri din mers pe scară;
Bătrânul să nu fi aflat
Nici de Cocor nici de Nicoară?

— Sunt nume care parcă-s vii
Și te'nsoțesc pe drum în viață!
Poate e pus pe ghidușii
Bătrânul care-i sta în față.

— Aista? E un scriitor
Măi taică — și e cel mai mare.
De mult scria despre popor,
Despre dureri și alinare.

— A hi... Se poate... nu zic nu,
Că sunt neștiutor de carte,
Dar ia'n să-mi spui mata amu
De unde e, din care parte?

— De unde? din întregul neam
Trudit, — din câmp și din cetate —,
Și inima, când l-am citit,
Lângă popor simțeam că-i bate.

În munți la Neamțu, 'n Bărăgan,
Pe dobrogenele meleaguri,
În veacuri sparte de dușman
Cu țara ridica baltaguri

Și în restriști a bejenit
Cu-ai săi alătura de care,
Pe când pojaru-a rumenit
Pe sate, cerul lângă zare.

Cel care-a scris despre popor
 În gând cu chipul lui rămâne,
 În graiul nou al lui Cocor
 Vorbește Costea Morocâne...*)

Bătrânul asculta, mœnind
 Un răs în ochii de cenușă.
 În preajmă, oamenii suind
 Pe scări, intrau, ieșeau pe ușă.

Un cetățean cu chipul blând
 Pe umeri largi de piatră sură
 Privi către flăcău, trecând,
 Și-i strânse mâna cu căldură.

— Te-am ascultat cum ai grăit,
 Sunt turnător la Nicolina,
 Și eu în Mitrea am citit
 Cum omul capătă lumina.

Flăcăule! Sunt zile mari,
 Și azi întâmpini ziua'n care
 Și muncitori și cărturari
 Vor fi aleși în Adunare.

Tu azi alegi cu cuget clar
 Cu luminoasă libertate,
 Pe candidatul cărturar
 Iubit în fabrici și în sate.

Eu când eram de vârsta ta
 Slujeam argat în Sărărie;
 Un mort în locu-mi alegea
 Un hoț, pentru deputăție.

Ani de urgie grea erau,
 Dar ce departe acuma anii-s...
 (Pe-atuncea huligani ardeau
 Pe rug nuvela Haia Sanis).

Zicând, porniră amândoi,
 Flăcăul, cel din Nicolina ...
 Pe scări, bătrânul cel vîoi
 Prin ochii suri filtra lumina;

Parcă vedea un iaz, pe grinduri
 Un om cu pălăria mare,
 Cu zâmbet grav sub ochi albaștri...

.
 Il însoțea la vânătoare.

*) Unul din eroii romanului „Vremuri de bejenie”

Moldovenescu-i grai sunase
De-atâtea ori, vorbind în șoaptă,
În suflet miere îi turnase...
Zâmbind, sui ultima treaptă,

Pe ușă'nseinat pătrunse
Sub stema cu aprinsu-i astru;
Votă și el pe cel ce scrisese,
Frumosul „Cocostârc albastru“.

VISURILE DEVIN REALITATE

— Pe-aici, tovarășe, la dreapta...
...și coborîm un șir de scări,
— Ce sunt aceste scări mărețe?
— Nu știți? Intrările la gări.
La gări?

— Da, stații de metrou. În ce raion vi-i locuința?
Îmi străbătu, și îndoiala, și-un val tulburător ființa;

Poate visez, sau am dormit și rătăcit printre colete,
Printr'un noroc fără-nțeleas am nimerit în Soviete?

Cobor o treaptă, șovăind, și încă una, altă treaptă;
La capul scării, sub pământ, vedenie de basm m'așteaptă;

Pe sub arcade de lumină, prin sălile subpământene
Încrămpeșite 'n marmori albe visează mândre cosânzene

Și dominând din bronzuri lumea care pătrunde în vagoane
Stau uriași flăcăi ai muncii, în mâini cu roți și cu ciocane.

Împins de lume în vagon, mă pomenesc în altă gară,
Străbat prin alte încântări până să ies sub cer afară,

Pereți cu dale colorate și mozaicuri sub picioare
Alcătuiesc ca o grădină subpământeană de răcoare.

În linii, în culori, în forme-i ceva neîntâlnit de nou.
Urcați de-o scară mișcătoare ieșim afară din metrou.

— Tovarășe! Ce apă-i asta?

— E Dâmbovița „Apă Dulce“!
Sub podurile ei, pe vremuri, veneau sârmanii să se culce,

Pe când își ridicau palate numai jefuitorii țării.
Din București, acum, Canalul te poartă până'n țărmul mării!

Privii în apele curate curgând în cheiuri mari de piatră
Un foc simțeam urcând în suflet cu flăcări calde ca'ntr'o vatră,

Că îmi venea să îngenunchiu și să ating cu fruntea cheiul;
Parcă mai ieri curgeau gunoaie și trist se reflecta bordeiul;

Acum în undele tăiate de albele auto-nave,
Răstrânte, tremură în valuri cupole de palate, grave.

Sub arcuri mari de poduri svelte, peste al apelor urcuș,
Alb sol al vremilor de pace trecea, plutind, un pescăruș,

Cum între cheiuri largi de piatră plutind spre portul fluvial
Autonava te va duce spre brâul Dunării, pe val,

Aicea unde trag vapoare, la chei, acum vre-o două veacuri
Prin vad, trecură sacagiii, pe punți, ciocoi cu cealpacuri,

Prin smârcuri bivolii și porcii se lăfăiau gemând prin stuf
Și se târa bucureșteanul pe căi de praf și de năduf.

Nici mai târziu nu scoase pasul din glodul greu periferia,
și ciocioieștile cartiere lăsară'n smârcuri sărăcia,

Și ferecându-și avuția, desfrâul, luxul, în cetate
Au tras un cerc de nepăsare spre margini de oraș, uitate...

Pe chei, spre gara fluvială, tăiam orașul preschimbat;
Părea că am intrat în basme călcând tărâmul fermecat.

Grădini desfășurau peluze, copaci tăiați în piramidă;
Poporul inima și-a pus'o în pomi, în fier, în cărămidă:

Acestate le-ar vedea străinul prin București, în zori sau noapte,
Venit într'o călătorie în nouă sute șaizeci șapte.

Când visurile arc de fapte pe'ntreaga țară au boltit.
Dar cel ce-a reclădit orașul cu'ntreg poporu-i fericit,

De mult va fi pornit Canalul tăiat prin solul dobrogean,
Și vom vedea obrazul țării schimbându-și boiul an de an,

Vom prețui și câte jertfe și câtă muncă ne'nteruptă
S'au dus ca patria să urce pe trepte mari, prin ani de luptă!

FETIȚA CU CHIBRITE

Acum o carte veche răsfoesc.
Mă doare amintirea când citesc...

O filă... altă filă... un desen...
O, cartea nordicului Andersen!

Copil, citind-o, îmi uitam de prânz
Și noaptea'n somn aveam obrazul plâns.

Povestea-i tristă și adevărată
și nu începe cu „a fost odată“.

.....
Zăpadă groasă scârțâie sub pași.
Era orașul alb. Ninge'n oraș.

Pe uliți, seara, se-aprindeau lumini
și becuri colorate în vitrini.

Și câte-un brad la fiecare geam
Sclipea cu lumânări aprinse'n ram.

Și'n fiecare ram: păpuși, păpuși...
Beteală. Ingeri de carton. Ghiduși.

În clinchet sănii lunecau ușor —
grăbit era oricare trecător.

Doar o fetiță rămânea pe străzi
să rătăcească noaptea prin zăpezi.

Privea cum fulgi în roiuri multe cad.
N'o aștepta acasă niciun brad.

Fetița era singură pe lume —
doar bunicuța îi spunea pe nume.

Bunica, însă, gârbovă, bătrână.
plecase'n cimitir de-o săptămână.

Și nu era în lumea asta cine
c'o vorbă caldă viața să-i aline.

Fetița, deci, în haine zdrențuite,
vindea acum pe ulițe chibrite.

Sunau, sunau în clinchet zurgălăii...
La porți bogate o lătrau dulăii.

Și'n prăvălii dacă intra'ntr'o doară
urlând, patronii o'mbrânceau afară —

Și-aveau boerii vorbe de dojană:
„De mică, păcătoaso, ceri pomană“...

Chibritele rămas-au nevândute
Și noaptea cobora pe neștiute.

Crunt viscolul învârtejea zăpada...
Țipenie de om. Doar ea și strada.

Găsi un gang, de vânt să se ferească,
La flăcări de chibrit să se'ncălzească.

Și scăpără un băț... Și încă unul...
În case boierești era crăciunul.

„O, brad frumos!“ în case aurite...
În gang fetița scăpără chibrite.

Sunau, sunau, departe, zurgălăii...
Ea se'ncălzea la flacăra văpăii.

... Un cald fior din tălpi până'n orbite,
cu fiecare scăpărare de chibrite.

Nu mai simțea nici viscolul sălbatec.
În jurul ei: jăratec și jăratec.

Nu era'n gang. Ci'n casă luminoasă.
Și-o vatră caldă dogorea în casă.

Și-o masă'ntinsă, plină cu bucate...
Și-un brad cu ramuri mari și încărcate...

Porni fetița mâini spre brad să'ntindă
Și bradul'nalt crescă până la grindă.

Și pân'la cer crescă, cu ramuri grele...
Și'n vârful, bunica îi zâmbea, din stele.

Atunci urcă din ram în ram, ușoară.
Zăpezi se desmorțeau spre primăvară.

Bunica o chema. La ea să vină.
Păsări cântau. Și'n brad era lumină.

. . . Așa se stinse ultimul chibrit
în mâna fetei mici care-a murit.

.
O, cartea nordicului Andersen!
O filă... altă filă... un desen...

Povești mai triste decât asta, nu-s.
Povestea se întâmplă în Apus.

La Copenhaga'n ganguri părăsite
mai mor și azi „fetițe cu chibrite“.

În țara mea, când fulgi prind să se-aștearnă,
toți pruncii țării au un Pom de Iarnă.

Ei n'or trăi, nicicând aceste vremuri
de care, amintindu-ți, te cutremuri.

Când goi și supti, în viscole cumplite
copiii se stingeau vânzând chibrite.

Să afle deci zarafii de lingouri
că pentru-acești copii zidim metrouri!

Să afle bestiile ucigașe
că pentru-acești copii clădim orașe!

Că ne gândim, luptând cu toată vlaga
Și la copiii triști din Copenhaga.

IARNĂ PESTE BUCEGI

S'a'noptat, — dar câte nopți asemeni
N'au văzut Bucegii de milenii,
De când stau semeți în calea vremii,
Pe aceleași temelii de cremeni?

Ei în neclintire stau și-acum
Cu zăpezi pe vârf, sau către poale...
Spre-o cabană, prin omătul moale
Alpiniștii, iată-și taie drum.

Alpiniști? — Să zicem — vorba vine:
Sunt sondori din vale, din Băicoi.
Eu lucrez la Bucureștii Noi
Și prea des n'am fost pe căi alpine.

Înainte alții se plimbau
Prin Sinaia 'n veșnică șuetă,
Își pierdeau „sudoarea“ la ruletă
Și apoi prin munți se răcoreau!

.....

Noapte. Pare totul ca'nainte,
Doar atât că azi e Anul Nou.
Sunt cu muncitorii, pe platou,
Și aprind din vreascuri foc cuminte.

Ca și eri pe munți se-apeacă cerul,
Iar zăpada-i tot la fel pe brazi.
...Dar ieri nu ne bucuram ca azi,
Iar din iarnă noi simțeam doar gerul.

Azi nu-ți vine ochii să-i oprești
Să privească totul cum scânteie:
Și, ca fermecată, - acum o cheie
Îți deschide-o cale de povești.

Colo'n valea-aceea luminată,
Noi privim Sinaia și Buștenii.
Nu ne pasă că e toiul iernii
Și de-omăt e cetina-aplecată.

Din înalt, peste poteci bătrâne
Luna ne arată drumul drept.
Noi urcăm, cu noi puteri în piept
Iar din faţă, cineva ne spune:

— „Ia te uită, „Babele“ mai jos,
Stau cam sgribulite sub gheţuş.
— Vă arăt eu vouă-acuş, acuş. —
Scoate-o „Babă“ capul calcaros!

Peste ea trecut-au ani şi ani,
Crivăţul mereu duşman i-a fost;
Sub zăpadă stă la adăpost,
Ca sub blană, fragezii cârlani.

Râde luna, şi îşi lasă blând
Razele s'alunece în văi.
Colo-i Peştera.

Sub ochii tăi
Isvorăşte-un firişor plăpând,

Apoi creşte, şi involburat,
Crapă stânci, aleargă şopotind
Printre Chei cu sclipăt de argint:
Ialomiţa-i mânzul înspumat.

Ghiaţa, iată, nu-l mai lasă-acum
Sprinten să necheze cum ar vrea.
I s'a aşezat precum o şea
Şi aleargă, îmblânzit, pe dram.

Curioasă luna îşi apleacă
Peste ghiaţă chipul luminos —
Dar aluneacă. Târâş, pe apă,
Se trezeşte dimineaţa, jos,
In câmpia îmbrăcată'n alb.

Munţii au rămas în urmă grei.
Doar hidrocentrala, sub polei,
Se zăreşte'n învelişul dalb.

Şi scrutând până departe, hăt,
Peste vechi păduri înzăpezite
Noi urcăm pe munte, înainte,
Alpinişti prin valuri de omăt.

Suntem sus, cu-obrajii arzători,
Suntem sus, pentru întâia oară,
Cum să nu simţi dragostea de ţară
De pe culmea Vârfului cu Dor!

T A I N A

Florar... Doi tineri soți, luați de curând.
(S'au cunoscut în fabrică, lucrând).
E ora 8. Nu-i prea târziu. Afară
Cad pe fereastră fulguri de seară.

Alătura de tânăra soție,
El, îi ajută la bucătărie.
Glumește, șterge vase, dar îi pare
Că nu știu ce aduce-a sărbătoare.

Ea are'n ochii-i verzi, ca niciodată,
Un sâmbur de lumină'nrouată.
De-un timp ascunde-o taină. Și-ar vrea
Și soțului să-i spună taina sa.

Să-i spună? Nu. Ba da! Se hotărește:
— Tu știi!... Tu știi!... Și tace, se înroșește.
Pe când făptura ei gingașă cere
Un sprijin de la soț, o mângăiere.

El, înțelege totul... o sărută.
Și'ntre sprincene o mirată cută
Îi dă un aer grav, necunoscut,
De când are-o răspundere mai mult.

Privește'n ochii tinerei femei.
E tată! Vasăzică vor fi trei.
La treabă încă nu, ci doar la masă.
Și lumea i s'arată mai frumoasă.

De mâine o să'nceapă să muncească
Și pentru-acest pitcoci ce-o să se nască.
Povara asta-i e atât de dragă!
Parcă-l și vede pionier, nu șagă.

A prins în viață rădăcini, firește.
Copilului, în sine, îi zâmbește.
Și-apoi nevestei-i zice, câtinel:
— Mai taie un cartof și pentru el.

ZIDARII SATULUI MEU

Aşa şi-l aminteşte leatul;
De ce? De unde? Nu se ştie
Cum de ivise, rodnic, satul,
Atâţia maiştri'n zidărie.

Din pricina ţărânei, poate,
Şi-a dealurilor albicioase
Din care omul n'aduna
Nici câte boabe aruncase.

De-aceea, poate răţacea
Prin patru zări de ţară omul,
Purtându-şi silnic prin bină
Obida, foamea şi nesomnul.

Pleca; se întorcea cocorul...
Venea; cocorul se pornea...
Din viaţa sa, gând de plecare
Doar sărăciei nu-i venea.

Nu s'au întors prea mulţi bătrâni
Din drumurile zidăreşti
Şi n'am avut povestitori
În satul nostru, — nici poveşti.

Se răzbunase pribegia
Şi somnul greu pe trotuare,
Şi lipsa neagră ca urgia,
Şomajul care capăt n'are...

...Mizeria, le-a dat odată
Un gând adânc şi omenesc:
Au strâns unelte laolaltă
Unindu-se... Poate răsbesc...

Pe-un singur om, boerul poate
Să-l și jupoaie dacă vrea, —
Unirea însă dă putere
Și nu poți trece peste ea.

Se știe: cornul își respiră,
Intâiul, floarea, 'n primăvară —
Ei „Cornul înflorit“ numiră
Unirea-aceasta temerară.

În țară pentru prima dată
Uneltele-și unise omul...
Dar cornul are fructe roșii, —
Și domnii prăvăliră pomul.

Un secol e, de când zidarii
Pe timp dușman, de vijelie,
Au înflorit în țara noastră
Un sâmbur nou de omenie.

Dar pe zidarii țării mele
Abia Partidul i-a unit, —
Și răsădesc în țara toată
Mari flori de fier și de granit.

Imi pare satul zidăresc
Un uriaș cu mii de brață,
Ce albii la Canal zidesc
Iar la Bicz lumini înaltă.

Metroul — brațele acestea
Il vor dura sub trotuare,
Iar Dâmbovița o vor crește
Și-o vor apropia de Mare.

Un uriaș cu mii de brață
Imi pare azi comuna dragă.
...Prin facultăți acum învață
O generație întreagă.

Sunt fiii de zidari ce mâine
În mari construcții își vor pune
Alături de știința nouă
Și'nvățămintele străbune.

Și-odată în comuna mea
Puștanilor vor povesti,
(Puștanilor ce-or ridica
Chiar comunismul într'o zi):

Da, altădată-a dat în floare
Un corn ce fost-a prăvălit.
Dar o pădure crește'n soare
Și fructe roșii s'au ivit.

R O A T A

Cresc șpanurile, lame albastrii,
Când roata de tractor tu o strunjești.
Ce meșter tractorist o va iubi,
Brăzdând pământuri vechi, moldovenești

Pe care-a fost și taică-tău rotar?
Roți la căruțe, roți pentru boier...
Și fiecare roată, un calvar
Urcase toată viața lui de eri.

Erai copil, dar iute-ai priceput
Că roata vremii strâmb se învârtește.
Roata de lemn putere n'a avut —
Nici tatăl tău, s'o'ntoarne vitejește.

Cu rotăria te-ai deprins și tu...
Partidul te-a'nvățat să lupți fierbinte.
Și-ai învârtit la roata care știu
Că'mpinge timpul nostru înainte!

Azi, lângă strung un nesfârșit ogor
În așteptare'n fața ta îl vezi.
Spre el, înaintează un tractor
Facându-și loc prin sat, printre cirezi.

Deaceea - acum auzi, bătrân strungar,
Tractorul care-ți mână roata bine,
Și vezi cum brazda'ntoarce adânc și rar —
Și rodul înzecit în urmă-i vine.

Curg șpanurile, lanuri aurii
Când roata de tractor o netezești.
Ce meșter tractorist o va iubi
Brăzdând pământuri vechi, moldovenești?

ÎNȚĂLNIRE

În bătaia lămpii te zării,
Ochii tăi sclipeau de sub năframă,
Sfredeleai din sure galerii,
Stâncile cu vine de aramă.

Scârțâia în piatră ranga grea,
Și ciocanul zguduia cu sete,
Brațul tău mai aprig se'ncleșta
Să deschidă drumuri prin perete.

Pentru viitorul nostru scump,
Culegeai din asprele răzoare,
Grele flori de-aramă și de plumb
Să scânteie'n marile cuptoare.

Mineriță întâlnită ieri!
Tu ne'nveți cu dârza ta răbdare,
Și pe noi, poeții, — ingineri
Ce durăm prin suflete cărare.

Fată, noi alătura muncim!
Vreau să smulg cu mâna iscusită
Din a vieții calde adâncimi
Versul, ca pe-o tainică pirită.

Versul ce scânteie'n inimi mii
Ca și minereul în cuptoare,
El din viața noastră va zbucni:
Tânără văpaie luptătoare!

BĂȚUL DE CORN...

Deși nu-s tânăr, nu-s unchiaș
Să merg cu bățul prin oraș,
Eu am rămas cu-un obicei
Din vară dela Olănești.
Acolo umbli — vrei nu vrei —
Dus de tovarăși tinerei
Pe potecute și alei
De parcă nu mai obosești, —
Întinerești...
Mai eri, tovarășul Andrei
Dela Lupeni spunea: „No hai
La „Piatra scrisă“ că e rai,
Plecăm vreo nouă în alai!
Să mergi și dumneata... no hai“
N'am îndrăznit să spun: — Andrei,
Nu pot să merg, am pașii grei
Nu ca ai voștrii ușurei.
Eu, dimpotrivă, zis-am: — Da!
Voi sunteți nouă; vom pleca
Atuncea zece, — parcă-ași fi
„Sergentul“ lui Alecsandri!

A doua zi mi-am cumpărat
Un băț de corn adevărat,
Cu ceară bine lustruit
Făcut de meșter iscusit,
Iar la un capăt era scris
Cu grijă multă și dichis,
Ca dintr'o dată să citești:
So-u-ve-nir din Olănești, —
Care de vreme și de mers,
Ca orice suvenir, s'a șters.

Și-am luat-o-așa pe râu în sus,
Și la amiază am ajuns.
Văzurăm locuri minunate

Trecând prin verzile palate
Ale copacilor umbroși...
Florica, sprinten printre noi,
Călcând ușor pe frunze moi,
Adeseori venea la mine
Și mă'ntreba: „— Cum merge?“ „—Bine!
M'ajut cu bățul meu de corn.
Eu urc cu greu, dar nu mă'ntorn!“

La toate mă gândesc acum
Când merg cu bățul meu de drum
Pe bulevard în București,
Cu bățul meu din Olănești
Cu ceară bine lustruit,
Făcut de meșter iscusit.
La margine de trotuare
Aștept tramvaiul cu răbdare.
Dar ce tramvai nu vine greu
Când îl aștepți în colț mereu,
În timp ce, multe și grăbite,
Vin tocmai cele nedorite?
Pe lângă mine-o muncitoare
Dela ICAS, trebăluște...
E soare astăzi și frumos...
Ea cată tot mereu în jos
Și în cotiga-i sunătoare
Adună tot ce întâlnește:
Hârtii și resturi de ziare
Motololite și murdare
Rămase dintr'o nepăsare.
În timp ce mă gândeam așa
Ea către bățul meu privea.
„— Dece te uiți așa la el?“
„— Păi, unul am și eu la fel!“
...Un glas și-o vorbă cunoscută,
Și tinerească, și plăcută.
Iar fața când și-a ridicat
Cu bucurie am strigat:
„— Nu ești Florica, dumneata?
Râzând, răspunse: „— Ba chiar ea!“
Și dintr'o dată, fără vrere,
Ne-am strâns noi mâna cu putere...
Și toată - această întâmplare
Era atât de grăitoare
Că azi, în patria iubită,
Oricare muncă-i prețuită
Oricare muncă, e-o onoare!

PANORAME 'NSÂNGERATE, PRIMĂVARA

O, suflete, venit-a Primăvara,
Și fâlfâi iar din depărtări, spre casă.
Dar niciodată n'a sbucnit scânteia
În vre o noapte mai întunecoasă,
N'a fost nicicând mai tristă lumea noastră.
Arată-ți bucuria, scris al meu,
Revars-o peste -ai tăi tovarăși tineri,
De-al căror drag, voioși vom fi mereu
Când Poșta — Soare - aduce Primăvara —
Toți cei ce, chiar de-a 'nebunit pământul,
O așteptăm, cu sete, iar și iară,
Căci ni-i iubirea fără de sfârșit.
Și bucuria-acestei țări amare
Doar noi suntem: ni-i inima sfărmată,
Dar chipurile ni-s surâzătoare.

De-afară, gropi căscate, ne pândesc,
Și dinlăuntru: besna rea, străveche,—
De-ajuns e pentru cei ce se'ngrozesc:
Cosește Moartea 'n neîngrijita luncă,
Ne jefuiesc bandiții — cavaleri.
Popi grași vând dumnezei și fac averi
Și'n Primăvară-i o duhoare cruntă.

Ci dârzi vom sta, de-am fi și'n fața morții
Știind că, orice-ar fi, învingem noi:
Maghiarii tineri care se răscoală
Decât soldații toți, sunt mai eroi.

Frumos e, iadurile 'nfruntând,
Să faci, luptând, în mica noastră casă
Orânduială, — atunci când fug gemând,
Popcare uriașe, lumi și veacuri
Și visuri vechi și tronuri îngrozite;
Să vezi de visul unei biete țări
Atunci când sub al cerului cort roșu,
Aleargă panorame de hingheri

Și când puțin îi pasă lumii, dacă
 Murdarul nostru grajd nu-i curățat.
 Tovarăși tineri, azi, în Primăvară,
 Mai sfânt e-avântul nostru, mai puternic,
 Decât oricând — și mai ne 'nduplecat.

Istoria - ar putea să ne strivească,
 Dar noi aici, la noi, hrănim văpaia —
 Și-i dăm ce-i putred, vechi, să mistuiască.
 Prăpădul vie, tabere urgii:
 Decât ce e, mai rău nu poate fi.
 Se zguduie pământul, tineri dragi,
 Iar noi, călcând maghiarul lut, senin
 Jurăm: se va mișca! — și vom schimba
 Tot ce e astăzi, prin ceva mai bun,
 Sau totul piere - aici, pe veci, amin.

ROZELE DE TOAMNĂ

Odrasle proletare ce tânjesc,
 În parcuri de magnați,—o roze 'n toamnă!
 Crunt ispășesc, de nu vor să iubească,
 Și, de-au iubit amarnic ispășesc.

De au prea multe visuri, pier,
 De au puține, — s'asvârlite.
 Flori de-o para, în loc de crizanteme,
 La butoniera domnilor boieri.

Roze de toamnă, fete proletare,
 Și irisul a fost cenușereasă
 Și crizantema. O să fiți și voi
 Flori minunate, flori scăpărătoare!

CÂNTECUL STRĂZII

Cântu'n saloane-i basm îmbălsămat,
 Cântecul străzii-i nou și ne'nfrânat.

E-un mit împăunat bătrânul cânt,
 Cântecul nostru crește sângerând.

Până și lacrima'n saloane-i goală,
 Pe stradă, râsul — chiar nebun — nu'nșeală.

Ce-i sacru în saloane reci, — pe stradă
 O sdreanță-i, bună de svârlit în ladă.

Sus, râsu - ascuns e, plânsul: prefăcut;
Pe stradă, limpezi sunt și de temut.

Bolește în saloane cântul lor;
Jos, strada-și svârle inima în sbor.

Ei își jelesc trecuții dumnezei;
Noi i-am înmormântat demult pe ei.

Sus, coruri învățate și luxoase;
Jos, cânturi simple, dar vijelioase.

Mâine, 'n mormânt va fi a lor cântare,
Iar cântul străzii: un cutremur mare!

In românește de Eugen Jebeleanu

PAUL ELUARD

LIBERTATE

Pe caietele de școală,
Pe pupitru, pe scoarța copacilor,
Pe nisip, pe zăpadă,
Scriu numele tău.

Pe orice pagină citită,
Pe toate paginile albe,
Pe piatră, sânge, scrum, hârtie,
Scriu numele tău.

Pe icoanele - aurite,
Pe armele blazoanelor,
Pe coroanele regilor,
Scriu numele tău.

Pe verdele junglei, pe nisipul deșertului,
Pe cuiburi, pe ierburi,
Pe ecourile copilăriei,
Scriu numele tău.

Pe miracolul nopților,
Pe azima albă-a zilei,
Pe anotimpurile logodite,
Scriu numele tău.

Pe orice petec de-azur,
Pe iazul ca un soare verde,
Pe lacul ca o lună vie,
Scriu numele tău.

Pe câmpuri, pe zare,
Pe aripi de păsări,
Pe cerul de umbre,
Scriu numele tău.

Pe-adierea-aurorei,
Pe mare, pe nave,
Pe munți răscoliți de furtună,
Scriu numele tău.

Pe spumele norilor,
Pe jilava frunte-a furtunii,
Pe ploaia mărunță și deasă,
Scriu numele tău.

Pe formele scânteietoare,
Pe clopotele culorii,
Pe adevăr,
Scriu numele tău.

Pe cărările treze,
Pe drumurile desfășurate,
Pe piețele ce se revarsă,
Scriu numele tău.

Pe lampa care se-aprinde,
Pe lampa ce pâlpâe,
Pe casele-adunate'n cântec
Scriu numele tău.

Pe fructul despicat în două
Al camerei și al oglinzii,
Pe patul ca o scoică goală,
Scriu numele tău.

Pe câinele blând și lacom,
Pe urechile mari, ciulite,
Pe laba-i moale, stângace,
Scriu numele tău.

Pe pragul ușii,
Pe lucrurile familiare,
Pe-a focului pală vrăjită,
Scriu numele tău.

Pe trupurile ce se-apropie,
Pe fruntea prietenilor mei,
Pe mâna ce mi se 'ntinde
Scriu numele tău.

Pe fereastra ce-ascunde o taină,
Pe buzele-atente-așteptând, —
Mai presus de tăceri, —
Scriu numele tău.

Pe refugiul sfărmat,
Pe farurile prăbușite,
Pe zidurile plictiselii,
Scriu numele tău.

Pe-absența fără dorință,
Pe singurătatea goală,
Pe treptele morții,
Scriu numele tău.

Pe sănătatea din nou întâlnită,
Pe primejdia învinsă,
Pe speranța fără amintiri,
Scriu numele tău.

Cu-acest cuvânt, cu-a lui putere,
Eu vieții mele-i dau un rost,
Născut sunt ca să te cunosc,
Să-ți spun pe nume

Libertate.

In românește de Tașcu Gheorghiu

A SPUNE TOT *)

Total e să spui tot și-mi lipsesc cuvintele
Și n'am timp și nu îndrăsnesc;
Visez și împart la întâmplare imaginile mele,
Am trăit rău și n'am învățat să vorbească clar.

Să spui totul, stâncile, drumul și caldarâmul
Străzile și trecătorii, câmpiile și păstorii
Puful primăverii, rugina iernii,
Frigul și căldura închipuind un singur fruct.

Vreau să arăt mulțimea și pe fiecare om în parte,
Cu ceeace-l însufletește și ceeace îl dezesperă
Și sub acești anotimpuri ai omului, tot ce el luminează,
Nădejdea și sângele, istoria și grija sa.

Vreau să arăt mulțimea imensă, împărțită,
Mulțimea despărțită ca într'un cimitir
Și mulțimea mai puternică decât umbra ei murdară
Frângându-și zidurile, învingându-și stăpânii.

Familia mâinilor, familia frunzelor,
Și animalul rătăcind fără personalitate,
Fluviul și roua fecundătoare și fertile,
Justiția în picioare și fericirea bine înfiptă.

*) Acest poem a apărut în revista pariziană "Les Lettres francaises", anul X, Nr. 330, din 28 Septembrie 1950, sub titlul "Tout dire".

Ști-voi să deduc fericirea unui copil,
Din păpușa sa, din mingea sau din timpul frumos?
Și fericirea unui om avea-voi vitejia,
Să-o spun după femeia și copiii săi?

Ști-voi să pun în lumină iubirea și rațiunile ei,
Tragedia-i de plumb, comedia de paie
Actele mașinale care fac zilnicul,
Și mângâierile care o fac veșnică?

Și putea-voi vreodată lega recolta,
De îngrășământ, cum se leagă binele cu frumuseța,
Putea-voi asemui nevoia cu dorința,
Și ordinea plăcerii cu ordinea mecanică?

Avea-voi destule cuvinte să stârpesc ura,
Prin ură sub aripa enormă a mâniilor
Și să arăt victima zdrobind pe călăi?
Ști-voi colora cuvântul revoluție?

Aurul liber al aurorii în ochii siguri de ei înșiși —
Nimic nu e asemănător, totul e nou, e prețios,
Aud cuvintele neînsemnate cum devin zicale;
Inteligența e simplă dincolo de suferințe.

Împotrivă ști-voi spune până la ce grad sunt împotrivă
Absurdele manii care înoadă singurătatea —
Eram să mor fără să mă pot apăra
Cum moare un erou legat și cu căluș.

Eram să fiu dizolvat corp, inimă, spirit
Fără forme și totuși cu toate formele,
De care se înconjoară putregai și decădere
Și bunăvoință și război, indiferență și crimă.

Puțin ar fi trebuit ca frații mei să mă alunge,
Mă afirmam fără să înțeleg nimic din luptele lor,
Credeam că iau prezentului mai mult decât are,
Dar n' aveam nicio idee despre mâine.

În loc ca totul să se sfârșească, datorez ceeace ce sânt
Oamenilor care au știut ce cuprinde viața,
Tuturor răsvrățiților, verificând uneltele lor,
Și verificând inimile lor și strângându-ne mâna.

Oameni neîntrerupt între oameni, fără o cută,
Un cântec urcă și zice ceeace totdeauna a zis;
Cei ce ridicau viitorul nostru împotriva morții,
Împotriva subteranelor cu pitici și nebuni.

Putea-voi însfârșit spune: — s'a deschis ușa
Pivniței unde butoaiele puneau masa lor întunecată,
Peste via unde vinul robește soarele
Întrebuițând însăși cuvintele vierului.

Femeile-s croite ca apa sau piatra,
Fragede sau prea cu totul dure sau uşoare;
Păsările trec prin alte spaţii,
Un câine de-al casei târâie un os bătrân.

Miezul nopţii n'are ecou decât pentru un om foarte bătrân,
Care-şi strică comoara în cântece banale.
Chiar această oră a nopţii nu-i pierdută,
Nu voi dormi, decât dacă alţii se trezesc.

Putea-voi spune, că nimic nu face cât tinereţea,
Arătând sbârceitura de aur pe obraz.
Nimic nu face cât şirul nesfârşit al reflectelor,
Ce pleacă din avântul seminţelor şi-al florilor,

Ce pleacă dela cuvântul sincer şi din lucrurile reale.
Increderea va merge fără gând de 'ntoarcere.
Vreau răspunsul înaintea întrebării,
Şi nimeni nu va vorbi o limbă străină.

Şi nimeni, nu va avea poftă să calce pe acoperiş,
Să incendieze oraşe, să 'ngrămădească morţi,
Deoarece voi avea toate cuvintele ce slujesc la construire,
Şi care dau încredere în timp ca în singurul izvor.

Va trebui să râzi dar vei râde de sănătate,
Vei râde frăţeşte în toată clipa.
Vei fi bun cu alţii cum eşti
Cu tine însuşi, când iubeşti să fii iubit.

Fiorii gingaşi vor face loc valurilor,
Bucuria de a exista mai proaspătă decât marea,
Apoi nimic nu ne va face să ne îndoim de acest poem,
Pe care îl scriu azi ca să şterg ieri.

Septembrie 1950

În româneşte de Saşa Pană

AL. C. CONSTANTINESCU

ILEANA ȘI FĂT-FRUMOS

A fost odată o pădure mare, mare, fără de sfârșit. Și în pădurea aceea trăia o fetiță împreună cu bunica ei. Bătrână era bunica, asemeni timpului de bătrână. Dar fetița, era proaspătă și frumoasă ca prima zi de primăvară. Ileana, o chema pe ea. Și era cuminte și sânguitoare cum nu se mai poate.

Intr'o seară, stând ele în coliba lor din mijlocul pădurii, bunica îi spunea Ileanei o poveste.

O poveste despre un voinic ce se ridicase de prin meleagurile lor și despre ale cărui isprăvi se dusesse vestea în lume. Lupta voinicul acela cu smei și balauri, cu împărați răi și cu jivine spurcate. Iubit era acel voinic de cei pe care îi scăpase din năpaste și dureri. Iubit era el și de cei care-și puseseră nădejdea în el să-i izbăvească din suferințele lor. Și era atât de falnic și de plăcut la înfățișare acest voinic, de-i zicea lumea Făt-Frumos. Povestea lui i-o spunea bunica Ileanei în fiecare seară. Că doar la deapănul acestei povești voia ca fetița să adoarmă. Tot așa adormise ea și acum.

Și cum dormea ea așa, cuibărită cu capul la loc dulce în poala bunicii, numai iată că visează un vis. Se făcea că era mare și că venise la ea Făt-Frumos. Neasemuit de voinic era el la înfățișare și mândru pășea spre ea.

Numai că visul s'a curmat când bunica a vrut să-și ducă nepoata să o culce pe laviță.

— Oh! bunico, dece m'ai deșteptat? Visam un vis atâta de frumos! M'ai sculat tocmai când venea la mine Făt-Frumos.

— Lasă că o mai veni el și altă dată. Culcă-te acum și dormi la locul tău. Că e noapte tare afară și mâine trebuie să ne sculăm de dimineață, să mergem în pădure după uscături.

A mai zis ea Ileana ce a mai zis dară până la urmă s'a culcat și a adormit.

Vedeți că era tare obosită. Toată ziua se jucase și mai făcuse și o mulțime de treburi, ca o fată vrednică ce era. Numai că deși dormise întreaga noapte, visul cel frumos cu Făt-Frumos nu-l mai visase.

A doua zi, a pornit după uscături cu bunica. Și tot drumul prin pădure a tot iscodit-o pe bătrână cu felurite întrebări. Ba că unde o fi acum Făt-Frumos și ce isprăvi o mai fi făcând și ce lupte o mai fi dând. Ba că de-o fi știind el de rostul lor pe lume și de-o fi cunoscând drumul până la singurătățile lor. Ba că ce trebuie să facă ea când o fi să vină la ele Făt-Frumos — mă rog, tot întrebări care dovedeau că fetei noastre îi rămăsese visul în minte și nu-i mai da acum pace.

Bunica, de! ca bunica, îi dădea răspunsuri de ale ei, bătrânești. Cum că alte treburi are acuma Făt-Frumos decât să vină pe acolo. Dară dacă ea dorește totuși ca el să vină vreodată la ele, apoi trebuie mai întâi să se facă mare și frumoasă, trebuie să fie vrednică și cuminte, trebuie să muncească și să-și agonisească zestre în sipet. Mă rog, bunica îi da tot răspunsuri bune pentru o nagode de fată care abia împlinise opt ani și nu cunoștea mare lucru din ale vieții.

Dar fata o ținea una cu ale ei. Azi așa, mâine așa, tot despre Făt-Frumos vorbea. Creștea fata văzând cu ochii dar dece creștea de aceea tot mai des la Făt-Frumos se gândea. Visa la neasemuitele lui fapte și tot socotea când va veni vremea aceea să-l poată și ea vedea.

Se făcuse acuma fata noastră mare, cam de vreo paisprezece primăveri. Că vremea trecuse cu felurite întâmplări.

Ba odată Ileana scosese o țeapă din laba unui urs care tot mormăia de durere într'un tufiș. Ba altă dată, pe o vreme cumplită de iarnă, când viscolul spulbera nămeții iar lacurile înghețaseră până în fund, de puteai trece pe ele cu carul încărcat, Ileana adusese în casă un cerb și o căprioară găsiți în pădure flămânzi și aproape degerați. Ea le dăduse lapte cald și-i ținuse lângă foc până a trecut vremea cea rea de au putut să plece la rosturile lor de sălbăticiuni. Altă dată, Ileana ademenise pe lângă casă un pui de lup. Rătăcea sărmanul prin pădure, morți fiind și lupoaica și lupul bătrân într'o luptă, cu alte fiare. Ileana hrănise lupul până se făcuse voinic și plecase să-și ducă viața lui de fiară a pădurii.

Câte alte întâmplări nu se mai petrecuseră în anii cât Ileana crescuse și se făcuse mare!

Era acuma o codană cum nu mai văzuse de mult soarele alta. Cu ochi negri sprâncenați, cu trupul năltuț și mlădiu, cu mersul sprinten și ușor ca de căprioară, cu părul lung și lucitor, împletit în coșite de aur. În privirea ei părea ascunsă toată taina neasemuită a nopților de vară, brăzdată câteodată de fulgerele furtunilor trecătoare. Căci era aprigă fata noastră și plină de avânt în tot ce făcea. Dacă am să vă mai spun că avea și pe vino'n-coa, o să vă dați seama ce mândrețe de fată era și dece se dusesse vestea'n lume despre boiul ei neasemuit de frumos.

Intr'o bună zi, cum sta și cosea o iie la umbra unui copac bătrân din marginea unei poeni, ce i se păru ? Că aude un foșnet în preajmă-i. Se uită ea încolo, se uită încoace, nimic. Se mai uită în sus, să nu fie cumva prin copac ceva, se mai uită iar în jur, tot nimic.

— Ei, bată-te să te bată, vântule, se vede că tu ești de-a foșnit frunza și iarba în preajmă-mi.

— Chiar eu sunt, îi răspunde un glas mângâietor ca o adiere.

— De-i adevărat că tu ești, atunci unde mi te-ascunzi?

— Iată-mă's.

Și unde apăru, mare de după copac, o făptură cum nu mai văzuse Ileana niciodată. De n'ar fi fost aripile mari din spate, ai fi zis că-i un bărbat înalt și falnic, cu păr pletos și lucitor, cu barbă stufoasă și înfoiată, cu privirea ageră și străpungătoare. Mângâios îi era glasul, dar simțai că adierea lui se poate lesne preface în furtună. Blândă îi era înfățișarea, dar avea în ea și ceva înfricoșător ca o nesfârșită putere ce poate oricând să se deslănțuie.

— Mândru ești, vântule, la înfățișare și aprigă-i privirea ta. Ești așa cum totdeauna mi te-am închipuit. De când te aștept să vii să-mi spui dacă, în colindul tău dealungul și dealatul pământului, nu l-ai întâlnit cumva pe Făt-Frumos.

— Ba întâlnitu-l-am. Cum să nu-l întâlnesc.

— Fericită-i atunci inima ta că l-ai văzut. Și tristă e a mea că nu-l pot vedea. Dece nu mă iei, vântule, pe aripile tale să mă duci la el?

— Ba te-ași lua, Ileană, dară drumul meu spre alte meleaguri e acuma. Apoi, cum să te duc la el când nu știu de ești așa cum trebuie să fie soția lui Făt-Frumos.

— Și dece n'ași fi așa cum trebuie, vântule, spune-o! Au nu îl iubesc eu pe Făt-Frumos îndeajuns? Au nu-l aștept de-atâta timp? Cine oare pe lume îl dorește așa cum îl doresc eu?

— Nu-i deajuns să dorești un lucru, fata mea. Trebuie și să te străduiești să-l ai. Doar atunci îl meriți cu adevărat.

— Și ce-ar trebui să fac pentru a-l merita pe Făt-Frumos?

— Să fii asemeni lui. Să fii blândă și mângâioasă cu cei buni, să fii necruțătoare cu cei răi. Să fii vrednică și săritoare la nevoie altora, să fii vitează și neînduplecată atunci când lupți pentru bine și dreptate.

Gânditoare a rămas Ileana. Doar o clipită. Apoi a ridicat capul și, văzând vântul cum se pregătește să-și ia sborul său fără de odihnă, i-a spus:

— Așa am să fac, vântule drag. Prin faptele mele voi căuta să merit să fiu aleasa lui Făt-Frumos.

— De vei face așa, să știi că la nevoie eu te voi ajuta. Acum, trebuie să plec să adun norii și să-i duc spre holdele cele întinse care mai au nevoie încă de ploaie pentru a da rodul cât mai bogat.

— Mai stai, rogu-te, o clipă, vântule drag. Spune-mi măcar în ce parte să pornesc pentru a-l găsi pe Făt-Frumos și a-i fi întru ajutor?

— Spre soare-apune, fata mea. Într'acolo a pornit el să răpună balaurul cel cu șapte capete care pustiește ținuturile oamenilor străduitori pe ogoarele lor. Într'acolo du-te, dacă vrei să le fii întru ajutor.

Zicând așa, vântul pieri. Cât te-ai șterge la ochi, el se și afundase în zarea depărtărilor. Atinse de aripile lui, doar frunzele copacilor se mai sbuciumau pe ramurile cele mai de către vârful.

S'a gândit Ileana și s'a chibzuit și dece se gândea mai mult și se socotea, de aceea își spunea că trebuie să plece pe dată să-l ajute pe Făt-Frumos în lupta împotriva aceluia blestemat balaur. Că se dusesese vestea în lume de ticăloșiile jivinii aceleia spurcate. Noroade întregi robeau pentru el, ca să se ghiftuiască cu toate bunătățile și să se împodobească cu toate scumpețurile. Dară el mulțumit tot nu era. Când îl apuca pofta de sânge și prăpăd, cu foc și pară potopea ținuturi întregi, omorând oamenii cu miile, schinguindu-i și înrobindu-i pe cei rămași cu zile.

— Nu se poate să-l las singur pe Făt-Frumos în luptă cu o spurcăciune atât de înfricoșătoare. Trebuie să lupt și eu alături de el, își spunea Ileana hotărînd să plece pe dată.

Vreme de trei zile a strâns Ileana în coliba bunichii tot ce era de trebuință pentru o lipsă îndelungată. După care i-a spus bătrânii că ea pleacă să-i fie de folos lui Făt-Frumos. Căci auzise că el pornise la o luptă mare și are nevoie de ajutorul ei.

— Du-te fata mea, și arată-te vrednică să-i fii mireasă. Eu oiu rămâne aici cu singurătățile mele. De-o fi să mor în astă vreme, tu vei afla-o de-ai să te uiți în oglinjoara pe care ți-am dat-o când ai împlinit 14 primăveri. Că aburit o să fie atunci argintul ei și tulpure o să-ți apară chipul meu în ea. Dară dacă în oglindă te vei vedea doar pe tine, chipeșă și surâzătoare, să știi că eu trăiesc încă și mă gândesc cu drag la tine.

— Nici că se poate să se întâmple altfel, bunico. Trebuie să trăiești până vin eu cu Făt-Frumos să te luăm și să fim cu toții fericiți.

Cu credința asta în suflet a plecat Ileana la drum.

A rămas bunica în ale ei: să țeasă, să toarcă, să împletească ciorapi, să robotească mereu prin casă, făcând tot lucruri dragi și folositoare. Înastă vreme, Ileana, cu pas iute și mlădiu, o întindea mereu la drum.

Și-a mers ea o zi, și a mers două și a mers nouă. Tot prin pădurea aceea mergea dar pădurea nu se mai sfârșea. De urît îi țineau lighioanele codrului, prietenele ei decând era mititică. Și ursul cel voinic, și lupul cel colțat și vulpea cea codată îi arătau drumul sau îi săreau în ajutor la nevoie. Veverițele săltau sprintene pe crengi de o veseleau, ciocănitorele bocăneau în copaci și îi vesteau de departe sosirea, căprioarele o primeau cu lapte cald, viezurii îi pregăteau culcușul pentru noapte, iară bufnițele o vegheau cât dormea.

Intr'a noua zi de drum, cum sta și se odihnea într'un luminiș în care soarele își presăra pulberea de aur printre frunzele copacilor, o sbatere de aripă și un țipăt de ajutor au făcut-o să sară drept în sus. Câtând iute prin tufișuri, a aflat un pui de vultur care căzuse din cuibul lui. Un șarpe voia să-i sugă sângele și el se sbătea să scape de mușcătura lui.

Strivind capul șarpelui cu piciorul, a luat puiul de vultur, i-a șters rana dela picior cu năframa ei muiată în apă limpede de izvor și l-a întrebat unde îi e cuibul ca să-l suie în el.

— Pot să mă urc acum și singur, că mult m'a întărit dragostea cu care m'ai îngrijit. Iară de-oi fi în neputință să sbor până la cuib, atunci mă va ajuta tatăl meu pe care îl văd cum se rotește acuma în înaltul cerului.

Aflând vulturul cel bătrân de fapta bună a Ileanei, a venit să-i mulțumească.

— Spune-mi, frumoasă Ileană, cu ce pot răsplăti binele pe care mi l-ai făcut?

— Dacă vrei să mă ajuți, vulturule drag, mi-ai putea face și tu un mare bine. Ia-mă pe aripile tale și scoate-mă mai repede din pădure. Că de-oi merge tot pe jos, n'oi mai ajunge la vreme să-i fiu de folos lui Făt-Frumos în lupta cu balaurul.

— Greu lucru îmi ceri, Ileană, căci nesfârșită e pădurea și mărginite sunt puterile mele. Dară dacă mă vei ajuta să beau din apa puterii care isvorește de sub stânca cea neagră aflată nu departe de aici, atunci cât ai bate din palme — eu te voi scoate din bungetul acestei păduri.

— Dacă-i atât de aproape izvorul, atunci haidem să bei mai iute din aceea apă minunată.

— Ași bea eu dacă izvorul n'ar fi păzit de un mistreț cumplit la înfățișare și nespus de fioros în setea lui de sânge. Tu ești vitează, Ileană și cred că vei putea să-i vii de hac dacă vei lupta cu bărbăție și cu încredere în dreptatea ta.

Vitează era Ileana, dar lupta cu mistrețul nu era lucru de șagă. Ea nici arc cu săgeată nu avea în spate, nici paloș nu purta la brâu. Ce putea să facă doar cu mâinile împotriva unei fiare atât de sângeroase?

Chibzuind și sfătuindu-se și cu vulturul, Ileana și-a făcut o țepușă lungă dintr'o cracă tare de corn. Apoi și-a chemat prietenii în ajutor: pe urs și pe lup.

Nici pentru urs nici pentru lup nu era o treabă ușoară lupta cu mistrețul. Dară împreună fiind cu Ileana, aveau credința că vor putea birui fiara.

Era atât de înaltă stânca cea neagră de părea că sparge cerul cu vârful ei ascuțit. Nicio fărâma de mușchi nu înverzea pereții neteziți de ploii și de vânturi. Un pârjol părea că arsesse luminișul dela poalele ei. Nici tu o floare, nici tu un fir de iarbă, nici măcar o buruiană. Sterp era locul pe care îl băătorea mistrețul și-l năclăia cu balele lui spurcate. Dincolo însă de locul

acesta sterp era un hățiș atât de des și de încâlcit că nici trup încolăcitor de șarpe nu se putea strecura prin el.

Pasă-mi-te hățișul păzea jivina de cei ce-ar fi voit să vină la ea. Dară cine să se încumete să pătrundă în vizuina fiarei, când toate lighioanele pădurii se temeau de ea ca de urgie? Căci mistrețul acela nu era ca toți ceilalți mistreți. Bând mereu picurile de apă ce isvorau, odată pe an, din stânca cea neagră, jivina crescuse cât altă dihanie de mare. Numai când o vedeai și te apuca groaza. Dar mi-te când te mai și privea cu ochii însângerați de furie, arătându-și colții îmbârligați ca două pumnale peste râțul fioros.

Drept-îi că fiara nu mai era acuma în toate puterile ei. Că cine bea din apa aceia nu prindea tărie în mădulele decât pentru un an. În preajma sorocului apei, puterile însă scădeau. Scăzute erau acuma și puterile mistrețului. Dară nu erau atâta de istovite ca lupta cu el să fie ușoară.

Se vede treaba că vulturul știa că se apropie sorocul când picurile de apă aveau să se prelingă din stâncă și deaceia o îndemnase el pe Ileana să-l ajute să răsbească până în bârlogul jivinei.

Decât că Ileana cerca zadarnic să străbată prin încâlceala hățișului care înconjura stânca. Noroc de urs. Pieptos și lăbos cum era el, mi s'a pus, neiculită, să fărâme totul în cale. În urma lui, pârtia rămânea netedă cum e podul palmei. Pe ea veneau acuma lupul și Ileana cu țăpoiul pregătit de luptă.

Cât un munte s'a ridicat mistrețul când a simțit că se apropie careva. Grohăia atât de înfricoșător de se înfiora pădurea. Rășchirată pe cele patru picioare, dihania sta cu râțul întins, cu spăngile colților pregătite să sfâșie.

Dară nici ursul nostru, nici lupul nu ședea degeaba. Că doar nu erau niscaiva curci plouate ci tot fiare ale pădurii, hârșite în lupte erau și ei. Se târa, nene, lupul pe burtă, încet, încet, de să nu-l simtă nici apele.

Vedeți că așa plănuiseră ei, lupul să fie primul care să se repeadă. De aceia nu voia el să-l zărească mistrețul cum se apropie. În astă vreme însă, ursul mormăia de tremura frunza copacilor și duduia pe tăpănoagele lui de picioare de se clătina pământul sub el, nu altceva. Făcând atâta tărăboi, doar pentru el avea ochi mistrețul.

Vicleșugul a prins. Tot uitându-se mistrețul doar la urs, s'a trezit cu lupul drept sub burtă. Și când și-a înfipt, măre, lupul colții odată unde are porcul pielea mai moale, dihania a mugit de ziceai c'a spîntecat-o careva.

Nu degeaba era însă mistrețul atâta de puternic. Rostogolindu-se jos, s'a desprins din colții lupului pe care l-a prins de gât. Gata-gata era să-l sfâșie cu totul dacă nu sărea ursul drept în spinarea jivinei. Că tapanog, tapanog e el ursul, dară sprinten la sărituri, nevoie mare.

S'a încins apoi, vericule, o luptă cum numai în inima pădurii se întâmplă. Se trânteau, se tăvăleau, se încolțeau cu colții, mă rog, ca fiarele când au pornit să se sfâșie una pe alta.

A sărit și lupul în ajutorul ursului, a venit și Ileana cu țăpoiul ei. Și când ursul l-a prins odată mai bine pe mistreț de-a rămas dihania o clipă ținută la pământ, Ileana a înfipt iute țăpoiul. Atât de năpraznic a răcnit fiara că a hăpuit pădurea până'n adâncurile ei fără de fund, de-au aflat toate lighioanele că s'a sfârșit cu jivina cea ticăloasă.

Chiar în clipita aceea a început să mustească din stânca cea neagră niște picături de apă limpede cum e roua. Vulturul care se rotea pe sus le-a și văzut. Lăsându-se ca o săgeată, le-a sorbit cu pliscul dintr'o singură înghițitură.

Măre, ce minune nemaivăzută s'a petrecut atunci!

O umbră uriașă a acoperit pădurea de-ai fi zis că soarele a pierit de pe cer. Atât de mari crescuseră aripile vulturului și atât de puternic se făcuse el!

— Acuma, vitează Ileană, putem porni încotro te îndeamnă inima — a glăsuț pasărea uriașă. Suie-te pe aripile mele și spune-mi cum să te port: lin și legănat ca visul, iute și arzător ca dorul sau fulgerător ca trăznetul mâniei.

— Ca toate să mă duci, vulturule drag. Și blând ca visul fericirii care mă așteaptă, și iute și arzător ca dorul după Făt-Frumos, și fulgerător ca trăznetul mâniei împotriva dușmanului cu care se află în luptă alesul inimii mele.

Mult le-a părut rău lupului și ursului despărțindu-se de prietena lor. Plângeau cu lacrimi de mărgăritare și căprioarele și veverițele și toate celelalte viețuitoare ale pădurii. Pricepând însă ele că Ileana trebuie să plece pentru a-l ajuta pe Făt-Frumos, au încetat plânsul și i-au urat să-i fie drumul presărat cu biruinți.

Șbura vulturul cu Ileana când lin ca visul, când arzător ca dorul, când fulgerător ca trăznetul mâniei. N'a apucat însă fata noastră să se deprindă cu sborul că și trecuseră de pădure.

Ajunseseră la marginea unui sat. Aici vulturul a lăsat-o jos, zicându-i:

— De acum eu te las, că trebuie să mă întorc la puii mei. Ia această pană din aripa mea. Când vei mai fi în nevoie, uită-te la ea și cheamă-mă. Voi veni cât ai scăpăra din cremene.

Plecând vulturul în ale sale, Ileana a intrat în sat să vadă care sunt rosturile oamenilor de prin părțile acelea. Mare i-a fost însă mirarea neaflând nicăieri ființă omenească. La orice bordei, la orice colibă bătea, nimeni nu răspundea. Părea că tot satul e pustiu și că țipenie de om nu se mai află de mult pe acolo. Văzând ea că străduința de a găsi pe careva îi e în deșert, a pornit spre alt sat învecinat. Nici acolo nu a aflat însă pe nimeni. Numai în depărtare se auzea svon de mulțime adunată. Părea că s'a strâns acolo norodul din toate satele din jur.

Și așa și era. Cu mic cu mare, veniseră oamenii din șapte sate să zidească un cuptor în care să-și poată coace azima. De șapte săptămâni se căzneau ei să ducă la bun sfârșit treaba aceasta și merou erau nevoiți să o ia dela capăt. Pășă-mi-te cuptorul acela avea tâlcul lui.

El nu putea fi lipit și pregătit pentru coptul azimei decât de cineva care fusese tot anul neasemuit de vrednic. Cu tragere de inimă la muncă erau ei toți megiesii care își coceau pitele acolo, dar se vede treaba că anul acela niciunul nu fusese chiar fără de prihană. Așa se face că de câte ori ajungeau la grijitul cuptorului și cel socotit mai harnic intra în el să-l lipească, zidăria se cutremura și se năruia de abia scăpa cu zile cel dinăuntru. Oamenii porneau atunci iarăși să ridice cuptorul. Și el iară se năruia când urma să fie lipit și pregătit pentru coptul azimei.

Aflând Ileana lucrurile acestea, a cerut învoială să lipească ea cuptorul. Că oamenii tocmai sfârșiseră din nou zidăria și se întrebau acuma pe cine să vâre înăuntru, toți cei pe care îi știuseră mai vrednici rămânând de rușine.

Vorba limpede și hotărâtă a Ileanei a plăcut oamenilor. Ei i-au dat învoială și ea s'a pus pe lucru. Și-a suflecat mânecile, și-a prins fotele în brâu și-a intrat în cuptor.

Oamenii o priveau cu ochii țintă și cu inima crescută văzând îndemânarea cu care își făcea treaba. Se vedea cât de colo că era deprinsă cu ea și că nimeni nu-i sta înaintea de vrednică și pricepută. Până ce soarele s'a ridicat la nămiezi, cuptorul era lipit, netezit și încins, numai bun să vâri aluatul în el. Când da soarele spre asfințit, aluatul fusese frământat și vârat în cuptor.

Ieșea acum din el un miros de azimă ce-ți gădila nările. Îți venea să înfuleci măcar un dumicat.

Atâta de mare era bucuria oamenilor acelora văzând isprava Ileanei, că ar fi vrut să n'o mai lase să plece ci să rămână locului ca cea mai iubită și mai prețuită dintre fete. Mulți flăcăi îi făceau ochi dulci căci la mulți li se aprinseseră inimile după ea. Dară ea nu lua în seamă pe nimeni și le spunea cinstit tuturor că alesul inimii sale e Făt-Frumos, spre care plecase, să-l ajute în lupta cu înfricoșătorul balaur.

Aflând ei, oamenii, lucrul acesta, își spuneau că nici că se poate o mai bună și mai mândră soțioară decât această Ileană pentru Făt-Frumos. Umplându-i a doua zi dăsa cu azime și cu felurite bunătăți, au petrecut-o cu alai până hăt departe, urându-i biruință în faptele ei viitoare.

Și iar a mers Ileana și a mai mers, departe, tot mai departe, până ce iacă, a întâlnit în calea ei o fântână. Avea o sete Ileana noastră de-ar fi sorbit-o toată dintr'o înghițitură. Dară fântâna era secată și părăsită. În jurul ei pământul era crăpat de uscăciune. Nicio buruiănă măcar nu creștea prin preajmă. Era el un pom prin apropiere dar se uscaseră, având crengile arse, ca de cărbune.

— Dece o fi fântâna aceasta atât de oropsită? Că tare ar prinde ea bine drumețului dacă ar fi plină cu apă curată și răcoritoare.

— Sleiește-mă tu și mă grijește și ți-oi da apă bună cum încă n'ai băut — i-a spus fântâna. Să știi însă că de nu-ți este inima curată și viața fără de prihană, zadarnică îți va fi truda.

Bună la suflet, săritoare la nevoile altora și fără prihană în faptele ei se știa Ileana. Dară tot a stat puțin la cumpănă înainte de a se pune la treabă. Depănând în minte tot ce făcuse ea până atunci, și-a spus că n'are dece se teme că nu va isbuti să sleiască și să grijească fântâna.

Până nu dădu soarele în asfințit, fântâna era curățită și sleită. O apă limpede ca lacrima și rece ca ghiata a început să isvorască din fund, umplând colacul până la gură și revărsându-se peste pământul crăpat de arșiță. Și ce credeți că s'a petrecut atunci? A prins mare să răsară și crească în jur o iarbă fragedă și mângâioasă, presărată tot cu flori mirositoare. Iar cu pomul povestea fu și mai minunată. El nu a înfrunzit și a înflorit doar, ci a dat și rod, niște mere atât de mari și de aurii de ți-era mai mare dragul să le privești și ispitit erai să le guști.

De peste tot veneau păsări și se adăpau, umplând cu cântecele lor văzduhul. Toate în jur păreau că se mișcă și prind viață. Din toate satele apropiate, fete și femei cu cobilițe pe umeri, au prins să vină să-și umple cofele și ciuberele cu apa limpede și rece a fântânii.

— De unde ești tu, fată bună și curată la suflet de ne-ai sleit și grijit fântâna care de atâta amar de vreme nu ne-a mai dat apa ei binecuvântată? Că cine o bea capătă viață, iară cine mănâncă din merele cele aurii se lecuște de toate beteșugurile.

Aflând oamenii care veneau acum de prin toate meleagurile, cine e Ileana și ce gânduri are, au lăudat-o și au petrecut-o până hăt departe. Ei s'au legat cu jurământ că de oriunde-i va chema, ei o vor ajuta de va fi cum va la nevoie. Iară Ileana le-a spus că nevoie va fi de ei când Făt-Frumos va începe lupta cu balaurul. Că bine va fi atunci să se ridice cu mic cu mare împotriva blestematului care îndurerează atâtă lume. Că peste tot balaurul era urât de moarte, înfricoșătoare fiind ticăloșiile lui. De aceia oamenii prindeau bucuroși să ajute pe cei ce se încumetau să lupte împotriva lui.

Și-a mers Ileana iar și a tot mers, mai departe, tot mai departe, cale

lungă și mai lungă până ce a văzut cum se ridică în zare zidurile unei mari cetăți. Păzite erau porțile de ostași înarmați până în dinți, iar în turnurile ce se înălțau deasupra zidurilor ședeau de strajă — zi și noapte — credincioși de-ai împăratului ce stăpânea meleagurile acelea. Pasă-mi-te împăratul era în dușmănie cu toți megieșii asupra cărora năvălea și îi prăda. Parte din prădăciuni le trimetea balaurului cu care era în mare cărdășie. Aflându-se acum în lume că Făt-Frumos a pornit împotriva balaurului și a tâlharilor încărdășiți cu el, împăratul ținea cu strășnicie păzită cetatea.

Fată fiind Ileana și lipsită cu totul de arme, doar cu traista pe băț, a fost lăsată să intre în cetate. Nu i-a fost ei de trebuință prea multă vreme ca să afle că viața oamenilor acelora era tot o durere și un suspin. Femeile se plâneau că le erau omorîți bărbații și copiii în războaiele necurmate pe care le ducea împăratul. Bărbații se văitau că le sunt luate femeile și fetele drept roabe la curtea împăratului. Ba, cele mai chipeșe din ele erau trimise balaurului și mumei sale blestемate, așa că părinții nu mai știau nimic de soarta copilelor lor.

Dar câte alte blestemății nu mai săvârșea împăratul acela! Ca să aibă bani pentru războaiele și pentru destrăbălările lui, el pusese biruri grele, luând șapte piei de pe oameni. Cum era însă nu numai hain la suflet ci și prefăcut la minte, împăratul arunca vina împilărilor sale tot asupra poporului obidit. Astfel, ori de câte ori voia să pună un bir nou, își trimitea pristavii să dea sfoară în țară că împăratul a ticluit o nouă întrebare la care cere răspuns dela norod. Cine e în stare să deslege întrebarea împărătească, boerit este pe loc. Cine nu, i se taie capul în piața palatului împărătesc. Iară dacă nimeni din popor nu se încumetă să răspundă, atunci tot norodul dator este să strângă mână dela mână zece mii de bani de aur pe care să-i verse în visteria împărătească.

— Voi sunteți prostimea, zicea rânjind împăratul către oamenii mulțimii. Nu s'a născut și nu se poate naște nimeni din rândurile voastre care să se măsoare la minte cu mine. De aceea soarta voastră e să robiți pentru mine și pentru credincioșii mei.

Aflând ea toate acestea și mai auzind că pristavii trâmbitaseră o nouă meșteșugită întrebare de-a împăratului, Ileana a bătut la porțile palatului și a cerut să fie lăsată să se înfățișeze scaunului împărătesc.

Era atât de frumoasă și de mândră la înfățișare Ileana, că slugile împărătești nu au cutezat să-i ațină calea. Ea a ajuns drept în sala tronului unde împăratul și slugile lui puneau la cale o nouă blestemăție.

— Cine ești tu și ce vrei, de cutezi să intri astfel aicea? — a întrebat-o împăratul cu glas înfricoșător.

— Sunt o fată din popor și am venit să răspund la cimiliturile tale pentru a scăpa norodul de o nouă povară.

— Te semețești să răspunzi meșteșugitelor mele întrebări? Nu ți-e teamă că-ți vei pierde capul?

— Pune întrebarea și vom vedea cine are a se teme de capul lui, a răspuns cu tărie Ileana.

— Ai să plătești scump semeția ta, a tunat iară împăratul. Zici că vrei să-ți pun întrebarea? Ei bine, răspunde: ce-i fără început și fără de sfârșit — pe cine poștește mi ți-l prăpădește iar pe alți-i fericește? Asta e întrebarea. Până mâine să am răspunsul. Vai ție de nu-l voi avea! Că te-oi lega de coadele a doi cai neînvățați la ham. Când le-oi da drumul, o să rădă prostimea în hohote la fiecare bucățică ce-o cădea din tine.

— Chiar asta vreau și eu: răspunsul la întrebare să ți-l dau în fața poporului adunat, să-l judece dacă e bun sau rău.

— Judecata o fac eu, s'a fălit împăratul. Prostimea n'are dreptul decât să caște gura și să laude înțelepciunea mea.

— Om vedea noi mâine cine are dreptul să judece ori ba, a răspuns, tăioasă în glas, Ileana.

Câtă frunză și iarbă se adunase norodul în fața palatului să audă ce deslegare va da fata noastră întrebării împăratului.

În fața lui nimeni nu se mai încumetase să se înfățișeze. Afară de un lingușitor care dorea să fie boierit și care spunea la cine voia să-l asculte că ce poate fi fără început și fără de sfârșit decât împărăția împăratului acela care poate prăpădi sau ferici pe oricine cu nemărginita lui putere.

Adâncă s'a făcut tăcerea când a vorbit Ileana. Părea că o ascultă nu numai oamenii, ci și frunza și iarba și pasărea cerului.

— Mă întrebi, împărate, ce este fără început și fără de sfârșit? Tu socotești că puterea neamului tău împărătesc e așa. Adevărul e că fără început și fără de sfârșit e norodul acesta care nu se știe când s'a născut și a cărui viață este fără de moarte. Norodul poate prăpădi sau ferici dar nu ca tine, după toane, ci după înzestrările și faptele omului. Norodul e fără început și fără de sfârșit — pe cei buni îi fericește, pe cei răi îi prăpădește. Dacă cel mai rău dintre toți răii tu ești, apoi tu trebuiești prăpădit întâi, pentru a putea fi fericit norodul.

Infricoșător a fost urletul împăratului: „Prindeți-o și ardeți-o de vie!” Dar mai cumplit, mai amarnic a fost clocotul mulțimii. Că s'a iscat atunci un freamăt și o năvală a oamenilor pe care nici o slugă împărătească nu le mai putea stăvili. Părea că s'a deslănțuit o furtună, părea că puhoai e fără de sfârșit năvălesc asupra palatului și mătură totul în calea lor. Praf și fărâme n'a mai rămas nici din împărat nici din netrebnicile lui slugi.

Slăvită a fost apoi Ileana de întreg norodul. Toți vroiau să o facă împărăteasă. Dar ea nu a primit, zicând că nu-i trebuie mărire ci hărnicie, bărbăție și bunătate pentru a fi vrednică de Făt-Frumos.

Legământ a luat însă ea dela toți cei care puteau purta arme că vor veni să lupte împotriva balaurului atunci când îi va chema Făt-Frumos.

Și lăsând ea în fruntea treburilor cetății un sfat de oameni înțelepți, a purces mai departe la drum.

A mers Ileana iar și a mai mers, cale lungă, tot mai lungă până ce a ajuns la hotarul locurilor stăpânite de muma balaurului cel cu șapte capete care hăgase în spaime atâtea noroade.

Iute de picior era Ileana dar mai iute îi era dorul să ajungă cât mai curând alături de Făt-Frumos, să-i fie sprijin în luptă. De aceea mare i-a fost durerea văzând că în cale i-a apărut o apă tulbure și atât de lată de nu-i zăreai celălalt mal.

Se vede treaba că muma balaurului se prefăcuse în apa aceea lată care îi ținea calea să o înghită în valurile ei furioase. S'a gândit Ileana, s'a cumpănit și altceva n'a avut de făcut decât să-și potrivească o plută din niște retezături de copac legate una de alta cu curmeie de tei. Intinzând ea năframa ca pe o pânză, s'a rugat de vânt s'o ducă pe celălalt mal. Și când și-a umflat vântul aripile odată, atât de iute luneca pluta de ziceai că zboară, nu altceva. Și chiar că sbura de vreme ce apa aceia spurcată întindea spre Ileana brațele valurilor furioase și nu putea de fel să-i răstoarne pluta.

Ajunsa pe celălalt mal, Ileana a dat de un bunget de pădure încă necălcătat de picior de om.

Atât de deasă era acea pădure că nici soarele nici luna nu-și puteau strecura razele prin hățișurile ei. Ce era să facă acum Ileana? A început și ea să horbocăie încoace și încolo. Și tot horbocăind așa, a dat peste o colibă.

Bătând ea la ușă să-i deschidă careva și neprimind răspuns, s'a gândit că nu face niciun rău dacă o intra înăuntru să se adăpostească. Că ori nu era locuită coliba și atunci n'avea pe cine supăra, ori nu era stăpânul ei acasă și atunci când o veni i-o arăta pricina pentru care a intrat înăuntru fără învoirea lui. Afară nu mai putea rămâne că se făcuse întunericul cum e păcura de negru. Semu că se lăsase noaptea și jivinele cele rele aveau să iasă din vizuini după pradă.

Intrând Ileana înăuntru și bâjbâind prin întunerec numai ce dă peste o laviță iar pe laviță simte că se mișcă ceva. Nu era fricoasă Ileana, dar tot a avut o înfiorare auzind un glas pițigăiat de coloroanță cum o întreabă:

— Cine ești tu ființă omenească și ce cauți prin aste meleaguri pustii?

— Ileana mă cheamă și caut să ajung la locurile unde Făt-Frumos se luptă cu balaurul blestemat.

— Hi! Hi! Hi! Tare mă tem că au să-ți rămână oscioarele pe aici, s'a auzit râsul celei care ședea pe laviță.

— Eu nu mă tem, a răspuns Ileana. Dar cine ești tu de știi așa de bine ce are să mi se întâmple?

— Eu sunt stăpâna acestei păduri. Eu pot să te prăpădesc, dacă vreau. Dară tot eu pot să te fac să ai toate bogățiile și plăcerile pământului. Nu-ți cer decât să mă ajuți să scap de slăbiciunea bătrânețelor mele.

— Dacă pot, te-o ajuta. Să știi însă că nu de frică și nici pentru bogăție oi face-o ci pentrucă nu pot lăsa pe cei buni și slabi în nevoie. Dacă spui că ești bătrână și neputincioasă, oi face ce-mi ceri ca să capeți iară putere.

— Știu că ești o fată bună. Dară nici bogăția și plăcerile ei nu strică. Om mai vorbi noi însă de asta. Tu, dacă zici că vrei să mă ajuți, apoi ia cupa aflată pe polița dela intrare și adă-mi în ea trei picături de rouă. Dară nu din orice fel de rouă. Tu să-mi aduci roua ce se așează, în zori, pe iarba pajiștei ce se întinde în fața peșterii în care sunt închise toate comorile mele.

— Unde se află această peșteră și cum pot eu răsbi până la ea pe întunecimea asta?

— Drumul nu-i nici lung nici greu. Cât despre lumină, de vei ieși acum afară, vei zări o rază care vine dela pomul de aur ce se află în mijlocul pajiștei din fața peșterii. Ia-te după acea rază și ea îți va arăta drumul.

— Bine, așa voi face, a spus Ileana bâjbâind să găsească cupa. Aflându-o și dând să iasă, a auzit iar glasul cel pițigăiat spunând:

— După ce vei strânge roua, poți să intri în peșteră să-ți alegi ce ți-o place. Lucrul acela eu ți l-oi da drept mulțumită pentru fapta ta. Numai nu intra înăuntru peșterii cu picăturile de rouă la tine. Intunericul din peșteră ar face-o să-și piardă puterea tămăduitoare. Lasă cupa cu rouă afară la razele soarelui. O iei după ce ieși din peșteră și mi-o aduci aici.

Afară întunecimea de smoală a nopții era și mai mare decât în colibă. Uitându-se Ileana în toate părțile, și înspre soare-răsare și înspre soare-apune și privind ea și către miază-zi și către miază-noapte, a dat cu ochii de raza accia de lumină gălbuie care răsbea printre copacii pădurii și arăta calea spre pajiștea din fața peșterii comorilor. Luându-se după acea rază

și mergând și iar mergând, a văzut cum lumina se face tot mai mare și mai puternică până ce iată că a ajuns la pajiște.

Ce minunăție era acolo aproape că nici nu se poate spune. Ileana nu mai văzuse niciodată un astfel de pom. Avea trunchiul de argint, frunzele de aur și florile de diamante care luminau în jur ca ziua. Pe pajiște începuseră să se strângă picături mari de rouă ce păreau mărgăritare. Și chiar mărgăritare se făceau ele cum le atingeai cu mâna. Nevoită a fost atunci Ileana să le strângă deadreptul în cupă. Ea puneă vasul sub firele de iarbă pe care le scutura în așa fel încât picăturile acelea cădeau drept în el.

Cum pomul arunca acum văpăi de-ți luau ochii, Ileana a înțeles că a răsărit soarele. Vedeți că la lumina lui frunzele de aur și florile de diamant se făcuseră și mai strălucitoare. Și-a adus aminte Ileana de peșteră și de învoirea pe care o are să intre în ea.

— Mai bine vin pe urmă să văd ce-i înăuntru. Acum să-iduc stăpânii pădurii roua, că o fi având nevoie de ea, și-a spus Ileana.

Dar ispita de a vedea mai repede acele comori a fost mai mare decât gândul cel bun. Lăsând cupa la gura peșterii, Ileana s'a apropiat de cele două porți uriașe de fier aflate acolo.

Ca împinse de o mână nevăzută, porțile s'au dat atunci înlături. Și în fața Ilenei s'a ivit muma balaurului. N'avea însă chipul ei de hârcă bătrână. Își luase înfățișarea unei roabe strălucind de tinerețe și de frumusețe. Doar glasul îi era puțin cam pițigăiat. Semăna cu al zgripturoaicei din colibă. Pasă-mi-te cotoroața din colibă fusese tot muma balaurului. Atât de tare slăbise ea când se prefăcuse în apa aceea tulbure care aținuse calea Ilenei că nu mai avuse putere să o răpună. Se ascunsese în colibă și ceruse fetei noastre să-i aducă roua zorilor, culeasă pe pajiștea din fața peșterii comorilor.

Se vede treaba că roua aceia avea darul să-i dea cotoroaței puteri noi. Numai că hârca n'o putea strânge cu mâinile ei spurcate. Roua nu se lăsa culeasă decât de mâini de fată neprihănită.

Luându-se pe ascuns după Ileana și sorbind roua din cupa lăsată de ea în fața peșterii, hârca prinsese iar puteri. Ar fi putut să o răpună pe Ileana. Cotoroața avea însă acum alte socoteli. Văzând-o pe Ileana cât e de frumoasă, ce se gândise hârca? S'o ducă balaurului de soție. Și o îmbia acum — ca s'o piardă — cu fel de fel de ispite.

Dece intra mai adânc Ileana în inima pământului, de aceia minunățiile ce se arătau ochilor ei erau mai neînchipuit de ademenitoare. Căci peștera se prefăcuse într'un palat cu totul și cu totul de aur ale cărui cămări ascundeau cele mai mari ispite. Rochii de mătase bătute cu fluturi de argint și boabe de mărgăritare, inele și brățări de aur, groase și încolăcite ca șerpilor, agrafe și cercei având prinse de ei tot diamante și smaragde, rubine și safire. Ce să vă mai spun, erau acolo adunate grămezi de felurite nestemate mari și strălucitoare cum nici că se mai văzuse și s'or mai vedea vreodată. Pe lângă pereți se aflau lavițe de argint acoperite cu velințe țesute în fire de aur peste care stăteau svârlite perne de puf ce te îmbiau parcă să rămâi tolănit pe ele tot timpul, iar roabele din jur să te servească cu cele mai rare bunătăți. Căci palatul era plin de robi și roabe care așteptau doar un semn pentru a împlini Ilenei orice dorință spusă sau numai gândită.

Carete de aur cu cai de argint ședeau la scările palatului gata să o plimbe pe Ileana în crângul din jurul palatului, pe drumeaguri presărate cu pulbere de diamante și luminate cu lămpi de luceferi. Corăbii făcute din lemn de

abanos, mânate de robi mânuind lopeți de argint, se înșirau la malul lacului din mijlocul crângului. Ele așteptau s'o plimbe pe Ileana pe luciul apelor albastre, în care luminile drumeagurilor se oglindeau ca un al doilea cer presărat cu stele nespuse de mari și de strălucitoare.

Și-a pus Ileana pe cap o cunună de aur împodobită cu diamante să vadă cum îi stă. Șapte roabe au apărut atunci cu câte o oglindă de argint în mână. Și-a văzut Ileana chipul în ele mai frumos de cum fusese vreodată. Dară era o frumusețe rece, rea, care i-a săgetat inima ca o durere. S'a culcat Ileana pe perinele de puf ale unei lavițe. Douăzeci și una de roabe au venit să-i scoată condurii din picioare, să o acopere cu o pânză mai subțire decât aceea de păianjen și să-i aducă pe talgere de aur vase cu bucate și cupe pline cu vinuri aromate. A gustat Ileana din mâncăruri și și-a muiat buzele în chihlimbarul licoarei aflată în cupe. Dară puful pernelor i-a vârat în oase o lăncezeală ca de boleșniță iar mâncărurile și vinurile i-au dat o scârbă ca de aplecate.

S'a suit Ileana într'o caretă și apoi într'o corabie. Dar și plimbarea pe drumeagurile strălucitoare ale crângului precum și nesimțita lunecare pe luciul albastru al apei fără de fund i-au părut nesfârșite ca o plictisitoare pierdere de vreme, fără rost și fără bucurie.

A cerut Ileana să-i fie arătat drumul care duce la ieșirea din peștera comorilor.

— De aici nu mai e ieșire — i-a spus muma balaurului prefăcută în roaba care o însoțise pretutindeni. Cine se lasă cuprins de plăcerile de aici nu mai are cale de întoarce la ce-a fost.

— Dar eu nu m'am lăsat cuprinsă de niciuna din plăcerile de aici. Nu dau bucuria unei singure fapte de-ale mele folositoare oamenilor, pe toate comorile fără de rost din palatul acesta. Arată-mi deci drumul care duce la ieșire.

— Caută-l singură — a spus atunci hârca, pierind ca o umbră pe o ușă a palatului știută numai de ea.

A început Ileana să caute locul de ieșire. Dară nu-l putea afla nicădere. Pe unde trecea tot alte ispite întâlnea. Unele roabe îi întindeau noi și strălucitoare podoabe; ea le arunca. Alte roabe o îmbiau să stee și să se desfăteze mâncând și benchetuind; ea asvârlea talgerele cât colo și întorcea spatele la roabele și robii care apăreau cu alte bunătăți. În unele încăperi ale palatului o îndemneau să dănțuiască, în altele să se sbenguiască, peste tot îi ieșea în cale câte o ispită. Dar pe toate ea le alunga. Și dece le alunga, de aceea se apropia mai mult de locul de ieșire din palatul blestemat.

Când ajunse ea aproape de acel loc, una din roabe s'a apropiat de ea și i-a spus încet:

— Să nu cerci, Ileană, să pleci pe unde ai intrat, că te răpune hârca de mumă a balaurului.

Uitându-se Ileana în ochii roabei aceleia și văzând dragostea din lumina lor a înțeles că îi spune adevărul și că vrea să o ajute să scape de primejdie. Că toate roabele și robii din palat, văzând cât de curată la suflet e Ileana și aflând că ea se duce în ajutorul lui Făt-Frumos, se sfătuiseră să o scape din ghiarele năpârcei. Drept care o aleseseră pe această roabă, ea să fie aceia care s'o ajute pe Ileana. Că era această roabă cea mai bună și mai vitează dintre toate. În nenumărate dăți ea luase apărarea celorlalte roabe și o înfruntase pe sgrîțuroaica de mumă a balaurului. Mai era roaba aceasta frumoasă, cum nu se mai poate. Cu ochii albaștri ca două picături de cer, avea părul negru cum e paaua corbului. Maria era numele ei și iubită era ea de toți.

— Îți arăt eu, Ileană, alt loc de ieșire. Numai că va fi nevoie să îmbraci hainele mele, că de te va vedea afară cloncanul pe care îl ține sgârca de mumă a balaurului să-i vestească cine vine și cine iese din palat, apoi te săgetează cu săgeata otrăvită săgetătorul ce stă de pază în turnul palatului.

A schimbat Ileana hainele cu ale Mariei, în care vreme le-a sfătuit pe roabe și i-a îndrumat pe robi ce aveau să facă atunci când o veni Făt-Frumos să-i desrobească. Printr'o crăpătură de stâncă cunoscută doar de robi a ieșit apoi Ileana afară și s'a pierdut în bungetul pădurii. Iară Maria, îmbrăcată fiind cu vestmintele Ileanei, s'a îndreptat spre ieșirea palatului. Vedeti că ea avea un plan al ei ca s'o scape mai bine pe Ileana.

Că ieșind ea afară din palat, voia s'o zărească pacostea de cloncan îmbrăcată cu hainele Ileanei. Și chiar așa s'a și întâmplat, de cârâia acum cioroiul de scula și morții. Pe dată săgetătorul a pus în arc o săgeată și a lovit-o cu ea pe Maria drept în spate. Prăbușindu-se la pământ, ea simți că moare dar rău nu-i părea căci se gândea la Ileana care avea astfel vremea să ajungă departe. Maria își da seama că dacă Ileana scapă din ghiarele mumei balaurului, apoi va veni neîndoios împreună cu Făt-Frumos să desrobească toate surorile ei întru suferință. Maria era astfel fericită că moartea ei nu-i fără de folos.

Dară Maria n'a murit. Căci auzind Ileana cârâitul fioros al cioroiului și înțelegând ea în ce pericol se află Maria, s'a întors pe nesimțite înapoi. Și cum în vremea asta se făcuse noapte iară cioroiul nu prea mai vedea bine Ileana s'a apropiat de locul unde zăcea Maria. Dându-i Ileana să bea din apa pe care o luase cu ea din fântâna pe care o sleise, roaba a deschis ochii. Ea simțea cum capătă iară viață.

— Dece te-ai întors, Ileană? Du-te, du-te cât nu află muma balaurului că nu ești tu aceea săgetată de săgetător.

— Am să plec, Maria. Dar nu puteam să te las să te prăpădești. Vino cu mine!

Proa slăbită era însă Maria ca să poată merge cu Ileana atâta cale. Apoi, de-ar fi plecat, muma balaurului ar fi văzut lipsa leșului din fața palatului și ar fi înțeles că a fost înșelată. Ea s'ar fi luat iară după Ileana și ar fi răpus-o.

— Așa s'a făcut că Maria a rămas locului iară Ileana —mulțumită că măcar i-a scăpat viața — a plecat, horbocăind toată noaptea prin bungetul pădurii.

Cum au apărut zorile, muma balaurului a ieșit din palat să dea poruncă să ridice leșul Ileanei. Atunci a văzut ea că Ileana scăpase. Cât pe-ci era să crape hârca de ciudă. Vârînd-o pe Maria în temnițele palatului și dând poruncă să o pună la chinuri grele, cloanța de mumă a balaurului și-a luat săgetătorul cu ea și, încălecând pe o mătură ce sbura ca vijelia, au pornit-o pe urmele Ileanei.

Și s'a dus Ileana și s'a tot dus, cale lungă, tot mai lungă, dară fără să ajungă la capătul codrului acela nesfârșit. Și-a adus atunci aminte de vulturul cel drag care o mai scosese odată dintr'o astfel de pădure. S'a uitat la pana lui și cum s'a uitat pe dată l-a și văzut rotind deasupra pădurii. Intuneca cerul cu aripile sale. Pasă-mi-te el căuta un luminiș unde să coboare.

Dar n'a apucat bine Ileana să suie pe aripile lui când iată că se ivește și hârca de mumă a balaurului împreună cu săgetătorul ei. Și-a luat vulturul sborul dar și-a luat sborul și o săgeată din arcul săgetătorului.

— M'au lovit blestemații drept în inimă! Ține-te bine, Ileană, că eu tot te-oi scoate din pădure. N'am să mai am însă putere nici mai departe să te duc, nici la puii mei să mai ajung. Dară să știi că fiul meu cel mare cunoaște

taina isvorului din stânca cea neagră. Când va veni sorocul, el va bea din apa puterii. Să-l chemi atunci și te va sluji cu credință ca și mine.

Zicând așa, vulturul n'a mai suflat. Tocmai ajunseseră la marginea pădurii și Ileana se coborîse depe aripile lui. După ce l-a îngropat, Ileana a pornit iară la drum. Și iar a mers ea și a mai mers, departe, tot mai departe. Atât de repede îi era pasul de ziceai că zboară, nu altceva. Vedeți că ea simțea că acum e tot mai aproape de Făt-Frumos și voia să ajungă cu o clipită mai devreme lângă el.

Dar scorpia nu se lăsase bătută cu una cu două. Călare pe măturoiul ei, a ajuns-o iar pe Ileana. Nu mai avea însă săgetătorul cu ea. Il lăsase în pădure, să fie mai ușoară la sbor. Ce credeți că a făcut atunci cloanța spurcată? A pârjolit câmpia în fața Ileanei de credeai că te afli într'o pustie nu altceva. Nu tu isvor, nu tu fir de iarbă, nu tu o floare, nu un pom, nimic! O cuprinsese pe Ileana o sete și o fierbințeală de abia își mai trăgea sufletul. Când era zăduful mai mare și limba i se uscască cu totul în gură, numai iată că-i apare în fața ochilor un vrej. Și creșteau, nene, pe vrejul acela niște mure cât nucile de mari. Erau negre ca tăciunele și zemoase de-ți lăsa gura apă.

— Nu-i lucru curat cu murele astea într'o pustietate atât de mare, și-a zis Ileana. Dară tot ea s'a gândit că ce poate să-i facă niște fructe crescute și coapte pe vrejul lor. Vedeți că atât de mare îi era setii noastre setea că n'a mai ascultat de gândul cel bun ci s'a lăsat furată de cel rău și a băgat în gură o mură. Cum a înghițit-o cum a simțit că o cuprinde o toropeală de parcă ar fi lovit-o cineva cu maiul în frunte. Și-a pus capul în piept și s'a prăbușit jos, amorțită de nu mai știa nimic de ea.

— Alelei, fată frumoasă! Mult venin mi-ai mai făcut tumie dar tot ți-am venit de hac — s'a auzit atunci glasul pițigăiat al mumii balaurului.

Se vede treaba că tot hârca fusese aceea care scosese vrejul acela de mure veninoase în calea Ileanei. Ridicând fata de jos, cotoaroanța a încălecat iară pe măturoiul ei și a pornit ca vijelia spre palatele cele blestemate. Atunci soarele s'a întunecat, o umbră trecând peste fața lui îndeobște atât de strălucitoare. Vântul a prins să sufle, câmpul și pădurile să se înfioare, vietățile să se frământă în culcușurile lor. Toată firea se întristase și se sbuciuma de grijă pentru Ileana.

Călărea Făt-Frumos pe calul cel murg și se gândea la Ileana. Vedeți că el aflase de faptele pe care ea le săvârșea pentru a-i veni lui întru ajutor. El mai aflase și de vrednicia și de cinstea ei, de bunătatea și de istețimea ei. Și mai auzise el și de frumusețea ei neasemuită. Se gândea cu drag la ea și plănuia cum să facă să se întâlnească și să lupte împreună ca să omoare mai repede blestematul de balaur. Și cum se gândea el și plănuia așa, numa iată că vede cum soarele se întunecă, vântul se înfioară și toate cele care sunt pe lume prind a se sbuciuma cuprinsă de o mare tristețe și amară îngrigorare.

— Să știi, murgule, că i s'a întâmplat ceva rău Ileanei, a spus Făt-Frumos calului său.

— A răpit-o muma balaurului și a vârit-o în hrubele tănuite ale palatului său — i-a răspuns calul. Pasă-mi-te calul lui era cam năzdrăvan de vreme ce știa ce pățise Ileana.

Auzind Făt-Frumos că Ileana se află în mâinile mumii balaurului, tare ar fi vrut să pornească într'un suflet acolo s'o scape.

— Cunoști tu, murgule, drumul care duce la palatul blestemat?

- Ai vrea să pornim, pe dată, acolo, stăpâne?
- Da. Vreau să prefac în pulbere pe muma balaurului. Vreau s'o slobozesc mai iute pe Ileana.
- Și balaurul? Cu el cum rămâne, stăpâne? Pare-mi-se că împotriva lui am pornit.
- Om merge împotriva-i după ce om slobozi-o pe Ileana.
- Și în vremea asta balaurul își strânge oaste mare. Ba și-o mai unește și cu a cumnatului său, smeul. O să fie mai grea lupta apoi.
- Ți-i teamă de greutate, murgule drag?
- Nu, stăpâne. Nu mi-i teamă de greutatea pe care mi le pune în cale dușmanul. Pe alea trebuie să le biruim. Dară mi-i teamă de greutatea pe care ni le-am face singuri, cu mâinile noastre, și care slujesc dușmanului.
- Ce soi de greutate ar fi acelea, murgule?
- Ce-am face noi acum, stăpâne, de-am merge s'o slobozim pe Ileana? Ne-am încurca în itele pe care ni le scoate în cale muma balaurului. Ne-am împotmoli în pădurea și palatul ei blestemat. În vremea asta, balaurul și smeul ar râde și ar strânge oștile lor de năpârce spurcate.
- Și crezi că de vor fi mai multe oști noi nu le-om mai putea birui?
- Poate le-om birui. Numai că lupta va fi atunci mai grea și mai îndelungă. Dar dacă n'am mai fi în stare să le biruim?
- Om muri atunci cu vitejie în luptă.
- Lesne-i să mori, stăpâne. Mai greu e să-ți împlinești țelul. Tu ai plecat să slobozești pe cei înrobiți de balaur și să scapi lumea de prăpădul lui. Socoti că e în dreptul tău acum să pui în cumpănă ăst țel mare doar pentru a asculta de dorul inimii tale și a slobozi pe Ileana?
- Dară Ileana mă ajută în luptă, murgule! Uniți cu ea, mai tare va fi puterea noastră.
- Drept îi că am fi mai tari atunci. Dară de zece ori mai tari ar fi oștile balaurului unite cu ale smeului.
- Atunci ce crezi tu că e de făcut, murgule drag?
- Să nimicim mai întâi smeul care nu și-a strâns încă oștile. Prăpădind smeul, prăpădim jumătate din puterea balaurului.
- Și liberăm și pe Spătosul, aflat la smeul în robie.
- Ai scos acum o vorbă plină de înțelepciune, stăpâne. Unit cu Spătosul, puterile tale se înzecesc. Pornind deci la luptă mai întâi împotriva smeului, ție îți sporesc puterile în vreme ce ale balaurului scad.
- Iară nimicind apoi balaurul, slobozind pe cei înrobiți de el și de muma lui, liberă va fi atunci și Ileana.
- Ei, așa da! Te afli acum pe drumul cel bun.
- Atunci hai mai repede pe acest drum bun, murgule drag. Eu aș vrea să sbori ca gândul, iară tu gonești doar ca vântul.
- Tu știi bine, stăpâne, că singur Roșu-de-Foc, fratele meu cel înaripat, poate sbura asemeni gândului. El se află însă în grajdurile smeului, cel care ține pe sora balaurului. De-l vom nimici pe acest hapsân, capeți cel mai bun cal din lume.

Tot sfătuind ei așa, au ajuns în preajma ținuturilor smeului. Atât de mare era puterea acestui smeul că el nu avea nevoie să vină să se lupte cu cel pe care voia să-l prăpădească. Oriunde s'ar fi aflat el, smeul svârlea doar buzduganul și-l făcea mii de fărâme pe cel pe care îl pălea cu el.

— Ai grijă stăpâne, când auzi vâjăitul buzduganului, să te ții bine de coama mea. Altfel îți frângi gâtul când oi sări eu înlături să te ferească de lovitură.

Cum urlă vijelia, așa se auzea venind buzduganul smeului. Făt-Frumos

și-a înfipt mâna în coama murgului său. Ca o săgeată a sărit calul în lături. Buzduganul a lovit în pământ, făcând o groapă de-ar fi intrat o stâncă întreagă în ea.

A smuls Făt-Frumos buzduganul din pământ și l-a asvârlit spre palatele smeului. Hăuia văzduhul când sbura buzduganul. Numai pulbere a rămas din palatul smeului. Spulberându-l, buzduganul s'a înfipt în pământ, făcând o groapă de-ar fi intrat în ea un munte.

Atât de tare s'a cutremurat pământul de lovitura buzduganului asvârlit de Făt-Frumos, că a fost simțit de toate noroadele și de toate semințiile din jur.

— A început Făt-Frumos lupta, și-au spus oamenii obidiți și în inimile lor a început să crească sămânța nădejdi.

Iară în inima balaurului a intrat spaima. Că și el simțise cutremurarea pământului, și el înțelesese că Făt-Frumos a început lupta.

Smeul — ce să vă mai spun — înghețase de groază. Un lucru ca acesta nu i se mai întâmplase lui niciodată. El îi prăpădise pe toți, de departe, cu buzduganul său. Acum Făt-Frumos îi făcuse mii de fărâme palatul și venea să se măsoare cu el de aproape.

— Cum vrei, Smeule, să ne luptăm? În săbii să ne tăiem, în buzdugane să ne lovim sau în luptă dreaptă să ne încercăm puterea?

Smeul da din colț în colț. Cum să se taie el în săbii sau să se lovească în buzdugane cu Făt-Frumos când văzuse ce poate osul voinicului nostru? Mai bine să încerce în luptă dreaptă. Nu doar că smeul ar fi fost ciustit și i-ar fi plăcut lupta dreaptă. Avea el o socoteală a lui și trăgea nădejdea să-l poată înfrânge pe Făt-Frumos cu mișelia.

Locul ales pentru luptă era într'o poiană, la umbra unui stejar bătrân. Și-au scos Făt-Frumos și smeul cușmele și cojoacele și au rămas doar în ȋtari și în cămeșe cu brăiele strâns răsucite în jurul mijlocului. După care s'au privit lung unul pe altul. Iși cumpăneau din ochi puterile.

Înțelegând el cam de ce e în stare smeul, Făt-Frumos a venit spre el să-l cuprindă în brațe. Dară smeul se tot da înapoi ca racul. A vrut Făt-Frumos să-i înfigă mâna în brâu, smeul a sărit înlături. A vrut Făt-Frumos să-l prindă măcar de-o mână, smeul a sărit în cealaltă parte.

— Dar ce fel de luptă dreaptă mai e și asta, măi smeule? Văd că în loc să te măsoari cu mine, tu dai bir cu fugiții.

— Așa lupt eu. Până îmi vine bine să te prind, că pe urmă va fi vai și amar de tine.

— Ci vino, atunci, odată, și mă prinde!

Dară smeul să vină, pace! El nu se apropia de fel de Făt-Frumos, ci bătea pământul pe loc, sărind în toate părțile când voia să-l cuprindă Făt-Frumos.

Numai că tot jucând el așa, se trăgea mereu către stejarul cel bătrân. De lucrul acesta își da bine seama Făt-Frumos. Nu se dumirea încă ce plănuiește smeul.

— O fi vrând să se rezeme de copac? O fi vrând să se dee după el? Ce-o fi punând la cale hoțomanul de tot dănțuie așa într'una și mă trage spre stejar?

Când s'a dumirit Făt-Frumos ce vrea smeul, n'a mai putut face nimic. Din frunzișul des al stejarului și-a scos capul un șarpe lung și gros cât altă dihanie. Doară odată s'a încolăcit șarpele acela în jurul lui Făt-Frumos! Dar părea — vericule — că l-a legat de trunchiul copacului cu un odgon din cele cu care sunt priponite la țarm corăbiile ale mari.

Se smucea el Făt-Frumos, trăgea în toate părțile, dară să scape din

înceleștarea șarpelui, pace. Pasă-mi-te ticăloasa de femeie a smeului învățase dela mumă-sa vrăjitoriile și se prefăcuse acum într'un șarpe înfricoșător care îl țintuia pe Făt-Frumos de stejarul cel bătrân.

Rânjea smeul de plăcere, ascuțindu-și paloșul să taie capul lui Făt-Frumos.

— Alelei, pui de lele, până aici ți-a fost. Te-ai pus tu cu smeul smeilor, dar am să te mănânc fript.

— Ba mai de grabă or mânca din hoitul tău și din al muierii tale blestemate vulturii cerului, decât vei clinti tu din capul meu un fir de păr.

Zicând așa, unde mi ți s'a încrâncenat odată Făt-Frumos și mi s'a răsucit și s'a smucit atât de tare că a scos stejarul din pământ. Cu el în spinare s'a repezit la smeul. De spăimă, smeul a scăpat paloșul din mână. Ridicându-l, Făt-Frumos a crestat cu el pielea șarpelui doar odată. Dar atât de adâncă a fost creștătura că a șuierat dihania de durere. Femeia smeului s'a prefăcut atunci într'o viespe care a sburat unde a văzut cu ochii.

Slobozit de strânsoarea ei, Făt-Frumos s'a apropiat de smeul.

— Acum să te judec eu, smeule, în legea mea cea voinicească.

Și unde mi ți l-a înșfăcat Făt-Frumos pe smeul, înfigându-și mâna în brăcinarul lui; și unde mi ți l-a ridicat în sus și unde a bușit odată cu el în pământ de l-a vârit până la gât. Cu paloșul i-a tăiat apoi capul și vulturilor i-a asvârlit hoitul. Că se roteau în înaltul cerului sumedenie de vulturi. Pasă-mi-te calul lui Făt-Frumos chemase vulturii să sfâșie șarpele. Numai că Făt-Frumos se descotorosise de strânsoarea lui mai înainte să apuce vulturii să ajungă la locul luptei. Așa că ei nimeriseră acuma taman la ospăt.

A lăsat Făt-Frumos vulturii să se ospăteze din leșul smeului iară el s'a dus să-l slobozească pe Spătos.

Ferecat era Spătosul și de mâini și de picioare cu lanțuri grele de fier. Cât un braț de voinic erau de groase verigile lanțurilor. Zece zăvoare cu zece lăcate de câte o mic de ocale fiecare erau puse la ușa hrubei în care îl închisesese. Și tot îi era frică smeului să nu scape cumva Spătosul de acolo și să nu vină să mi ți-l ia pe tâlhar de piept și să-l bușească de pământ. Că era, vericule, Spătosul nostru voinic cum nu se mai poate. Urnea stânca din loc cu umărul și în spinare ducea o sută de care încărcate. El era acela care răsturna brazdele pământului depe moșiile smeului și tot el semăna și cu legea roadele câmpului. Iși făcuse o dănănaie de sac în care strângea grâul de pe șapte moșii. Il încărcă apoi pe umăr și îl răsturna c'o mână în hambarele fără fund ale smeului.

Cu spatele lui cărase piatra și marmora palatelor smeului, cu mâinile lui meșteșugise toate podoabele și toate marafeturile cu care se împopotonau balaurul și smeul, împreună cu liota lor de neamuri și de slugi.

Sfărâmând Făt-Frumos zăvoarele și lăcătele și rupând în bucăți lanțurile, l-a slobozit pe Spătos, scoțându-l la lumina soarelui.

Ca frații s'au îmbrățișat și legământ au făcut că uniți vor fi până la moarte împotriva balaurului blestemat.

Și cum la luptă urmau ei să purceadă acuma, iară Spătosul n'avea arme de niciun fel, s'a așezat el pe făurit un paloș și o ghioagă de oțel. Ba a mai ales și din armele smeului tot ce socotea că-i va fi de trebuință, pentru luptă.

În vremea aceasta, Făt-Frumos a plecat spre grajdurile smeului să ia de acolo pe Roșu-de-Foc, calul înaripat, călare pe care avea să pornească împotriva balaurului. Iși ascunsese blestematul de smeul grajdurile în inima unei păduri și pusesese să le păzească o scorpie înfricoșătoare cum nu se mai pomenise vreodată una.

— Stăpâne, ca să birui scorpia aceea înveninată nu ajunge înflăcărarea vitejiei. Trebuie să ai răbdare și stăruință în împlinirea țelului dorit. Scorpia e spăimântătoare la înfățișare. Dacă e liberă să lupte, nu-i în puterea omenească să o birui nici cu paloșul, nici cu ghioaga sau cu vreo altă armă. Ea nu poate fi răpusă decât folosind nestăvilita ei lăcomie de carne omenească.

— Și de unde vrei tu să-i dau eu atâta carne omenească încât s'o facă să crape mâncând-o?

— Carne nu-i poți da atâta, dară apă da. Și dacă în apă pui o bucată din carnea ta atunci ai să poți s'o birui. Că atât e de lăcomă și de hămesită de când a pierit smeul și n'a mai fost cine s'o hrănească cum îi place ei, că va sorbi toată apa dacă-i va mirosi a carne omenească.

Calul i-a arătat apoi lui Făt-Frumos tot șartul planului său. Prin fața grajdurilor trecea un râu. Ei aveau să se ducă la izvoarele râului. Acolo Făt-Frumos avea să-și taie din pulpa piciorului o bucată și s'o arunce în apa râului.

— Cum o simți scorpia că apa râului miroase a sânge omenesc, cum o să înceapă să soarbă din ea ca să găsească bucata de carne. Și o să soarbă, și o să soarbă până s'o umfle atât de tare că nu s'o mai putea mișca. Atunci o să-ți fie mai lesne să o tai cu paloșul.

— Cum văd eu, leșnicioasă treabă mă înveți. Ce mare lucru e să-mi tai o fărâmă de carne și s'o arunc în râu?

— N'o să fie treaba chiar atâta de leșnicioasă, stăpâne. Că uitai să-ți spun că tot sorbind scorpia din apă o să înghită carnea și o să vrea atunci să-i dai și altă bucată.

— I-oi mai da, dacă alt mijloc nu-i să răpunem jivina turbată.

Așa a și făcut Făt-Frumos. Ajuns la izvoarele râului, și-a tăiat o bucată din coapsă și a aruncat-o în apă. N'a trecut mult și pădurea a fost străbătută de un muget înfricoșător.

— Cine muge așa, roibule drag?

— Scorpia, stăpâne. A simțit că apa râului miroase a carne omenească și s'a repezit să soarbă apa, doar, doar, o da și peste bucata din coapsa ta. Fiara muge acuma de plăcere.

Sta Făt-Frumos pe o piatră lângă malurile râului și aștepta să soarbă scorpia tot mai multă apă. Il durea rana din coapsă și tare ar fi vrut el să pornească mai repede împotriva fiarei.

— Nu te scula, Făt-Frumos, și nu te tot preumbla. De simte dihania că ești aici vine în sus pe cursul apei și te prăpădește.

— Mult trebuie să stau așa fără să fac nimic, calule drag?

— Până s'o umfle de tot fiara și nu s'o mai putea urni din loc.

S'a auzit atunci iară mugetul înfricoșător al scorpiei.

— Să știi că a sorbit bucata de carne și muge acuma de furie că apa nu mai miroase a sânge omenesc. Trebuie să-ți mai tai o bucată din coapsă, Făt-Frumos. Altfel fiara vine în sus pe cursul apei și te prăpădește.

A mai tăiat Făt-Frumos o bucată de carne din cealaltă coapsă și a aruncat-o în apă. Pădurea s'a înfiorat iară de mugetul de plăcere al fiarei.

Rău îl dureau rănila pe Făt-Frumos și tare ar fi vrut el să pornească la luptă să răpuie odată fiara blestemată. Dară calul îl povățuia să nu se grăbească, scorpia fiind încă iute în mișcări.

Când a mai mugit scorpia odată, Făt-Frumos și-a mai tăiat o bucată de carne. De data aceasta din dreptul coastelor. Apoi iară a așteptat să se umfle bine jivina de apă. Abia după ce Făt-Frumos a aruncat a patra bucată

de carne, tăiată din cealaltă parte a coastelor, fiara s'a săturat de apă. Asta s'a cunoscut după mugetul slab pe care l-a scos.

— Stăpâne, putem porni acum împotriva scorpiei. Pregătește-ți armele că n'o să fie ușoară lupta.

Și-a pregătit Făt-Frumos armele și a pornit în jos pe lângă albia râului. Dară n'a putut merge prea iute că în cale i-a ieșit un roi de viespi. Intunecaseră cerul, atât de multe erau. Și înțepau și se vârău în ochi de nu mai puteai face de ele nici un pas măcar. Se vede treaba că femeia smeului, după ce se prefăcuse în viespe își adunase toate suratele ei înveninate. Cu ele aținea acum calea voinicului să-i întârzie mersul ca să aibe scorpia vreme să se desumfle de apă.

Văzând el Făt-Frumos că nu poate scăpa de ticăloasele acelea de viespi s'a oprit locului și strângând vreascuri și cioturi de copaci a aprins un foc înfricoșător. Viespiile au sburat atunci care încotro. Luând Făt-Frumos o cracă mare aprinsă, a pornit iară la drum apărându-se cu focul crăcii de viespile care mai încercau să-l înțepe.

Când a ajuns el atât de aproape de putea vedea scorpia, Făt-Frumos s'a cutremurat. Că și avea dece!

Cât un munte se umflase dihania. Din gura rânjită îi ieșeau afară colți mari și groși cât trunchiul stejarului bătrân. Pe lângă picioare avea niște cângi lungi, îndoit și forfecate la vârf, cu care te putea prinde de departe de te tăia în bucățele înainte să poți răzbi la ea.

— De s'ar putea mișca în voie, fărăme ne-ar face dihania asta, a spus Făt-Frumos. Ai avut dreptate, murgule drag. Numai îndurând chinul prin care am trecut vom putea acum s'o biruim.

Zicând așa, Făt-Frumos a tras paloșul. Dând pinteni calului, s'a repezit la jivină. Numai că blestemata prinsese acum să se desumfle și se putea mișca. Intinzând o cangă, a prins calul în foarfeca ei și l-a tăiat în două.

— De acum eu mă prăpădesc, stăpâne — a spus calul. Rămâi cu bine. Te-o sluji Roșu-de-Foc cu aceiași credință cu care te-am slujit eu. Ascultă-i sfaturile, că el știe mai multe decât mine.

Atât de amarnică a fost durerea lui Făt-Frumos, văzând cum se prăpădește murgul, că n'a mai ținut seama de nimic și nu s'a mai ferit de scorpie. Cu paloșul ridicat s'a repezit spre ea. Voia s'o ținuiască drept între ochi și să-i despică capul în două. Dară paloșul a sburat cât colo, svârlit de canga forfecată a dihaniei. Făt-Frumos a scrâșnit de ciudă. Nu s'ar fi temut el de pierderea paloșului, că mai avea buzduganul la el. Dară rănile dela coapse și coaste îl dureau rău de tot și îl slăbiseră prea tare. Iși da seama că se află în primejdie de moarte.

Așa era făcut paloșul lui Făt-Frumos că oțelul scotea gemete ascuțite când cineva îl smulgea din mâna voinicului. Sburând prin aer, el făcuse să hăuie pădurea cu țipătul lui.

Țipătul acesta l-a auzit Spătosul. El a înțeles în ce primejdie mare se află Făt-Frumos. Tocmai sfârșise de ghintuit ghioaga de fier pe care și-o făcuse pentru luptă. Cât o stâncă de mare era căpățâna colțuroasă a ghioagei. Dintr'un trunchi întreg de stejar era făcut mânerul ei.

Ca un leu-paraleu a pornit Spătosul spre locurile de unde veneau suspinele paloșului. A ajuns acolo tocmai când scorpia întinsese canga și era gata să-l taie pe Făt-Frumos în două.

Când a ridicat, frățioare, Spătosul ghioaga în sus și când mi ți-a plesnit cu ea scorpia drept în moalele capului, terci i-a făcut țeasta.

Dară cângile brațelor ei tot se mișcau. Cât p'aci era să taie brațul Spătosului. Făt-Frumos avusese însă vreme să-și afle paloșul. Cu el a retezat

căngile forfecate ale jivinei. Dihania se sbătea acum de moarte, curgând din ea un sânge gros și puturos ce năclăia pământul, preț de sute de prăjini în jur.

Despicându-i trupul cu paloșul, Făt-Frumos a scos din pântecul scorpiei bucățelele de carne înghițite. Punându-le la locul lor, la coapse și coaste, ele s'au lipit și rănilor s'au închis. Făt-Frumos a simțit pe dată cum îi vin iar puterile.

Deschizând Făt-Frumos și cu Spătosul grajdurile smeului și scoțând caii afară, s'au minunat de frumusețea și puterea lor. Dară puternici și frumoși ca Roșu-de-Foc și Galben-de-Spic nu era niciunul. Că aveau așteptări ca niște aripi de foc de băteau cu ele văzduhul ca o vâlvătaie, iară în frunte purtau câte o stea cu care luminau depărtările ca o văpaie.

Când a încălecat Făt-Frumos pe Roșu-de-Foc a văzut cum zările se depărtează în jurul lui, cuprinzând nemărginitul, iară puterile îi cresc de-ar fi putut răsturna pământul. Asemeni de mare și de puternic se simțea și Spătosul pe Galben-de-Spic.

Cu herghelia smeului după ei, cei doi voinici au pornit spre meleagurile stăpânite de balaurul cel cumplit. Ei aveau credința că de acum nimic pe lume nu le mai poate sta împotrivă. Că orice uneltire dușmană, ori cât de rea sau de vicleană le-ar mai stăvili calea, ei o vor birui și vor ajunge să dea piept cu balaurul blestemat.

Nespus de lungă era calea până la balaur, dar iute cum e gândul sburau Roșu-de-Foc și Galben-de-Spic. Cât ai scăpăra din cremene și ai aprinde o iască ei și bătuseră jumătate din drum. Mai departe însă n'au putut merge. Că în cale li s'a așternut o ceață atât de deasă că nu mai știau bieții cai pe unde merg, iară Făt-Frumos și cu Spătosul nu-și mai zăreau nici mâinile, necum să se mai vadă unul pe altul. De nu și-ar fi vorbit într'una, de nu s'ar fi chemat mereu unul pe celălalt, ei s'ar fi rătăcit cu totul prin negura aceea fără de sfârșit. Dela o vreme, nu s'au mai putut nici auzi bine. Pâcla se făcuse atât de groasă de li se părea că s'a răsturnat peste ei un munte de câlți. Trebuiau să țipe cât îi ținea gura ca să deslușească ce își spun.

Văzând ei că au să se prăpădească cu totul în negura aceea, s'au oprit locului. Așa cum puteau să se înțeleagă, spărgându-și piepturile, țipând unul la altul, s'au sfătuit ce e de făcut.

— Nu-i alt chip de scăpat de aici, stăpâne, decât să chemi în ajutor vântul, a spus Roșu-de-Foc. Vântul e prietenul Ilenei și o să vină dacă l-om chema. Altfel, sgrîpțuroaica de mumă a balaurului ne mănâncă fripți cu ceața asta. Că ea a trimis-o în calea noastră. Vrea să ne rătăcim. Doar-doar ne-o amăgi apoi spre pădurea de piatră. Acolo are sgrîpțuroaica cea mai mare putere în vrăjile ei. Ea poate preface în stane de piatră pe oricine se apropie de meleagurile acelea.

— Și cum putem chema vântul în ajutor?

— Noi o să batem din aripi, iară voi să învărțiți iute paloșurile pe deasupra capetelor, a răspuns Roșu-de-Foc. O să se pornească astfel un vânticel care va chema vântul cel puternic să gonească pâcla și să lumineze depărtările.

Așa făcând ei, vântul s'a pornit și ceața s'a ridicat de-au putut voinicii vedea iară lumina soarelui.

Nu mică le-a fost atunci mirarea zărind la marginea câmpiei pădurea de piatră de care le vorbise Roșu-de-Foc.

— De mai rătăceam nițeluș prin ceață, nimeream drept în pădure și ne prefăcea și pe noi în stane de piatră — a grăit Spătosul.

— De-am avea niște apă din fântâna pe care a sleit-o Iléana și am stropi

cu ea stanele de piatră, am da iară viață celor pe care sgriptoroaica i-a împietrit aicea, a glăsuț Roșu-de-Foc.

— Iară de am avea niște azimă de aceia ce se coace în cuptorul lipit de Ileana, am da putere celor aduși din nou la viață — a adăugat Galben-de-Spic. — Cu ajutorul lor lupta împotriva balaurului ar fi mai ușoară, că toți cei prefăcuți aici în stane de piatră s'au ridicat cândva împotriva balaurului. Drept pedeapsă, ei au fost împietriți astfel de muma lui.

— Și unde se află fântâna și cuptorul grijite de Ileana?

— Eu știu drumul până la ele — a spus Galben-de-Spic.

— Atunci du-mă mai repede acolo, i-a dat pîteni Spătosul. De ce-om fi mai mulți și mai uniți în lupta împotriva balaurului, de aceia va fi mai bine.

Sfătuindu-se, au hotărît că Spătosul să ia cei doi cai cu el și să-l trimeată înapoi pe Roșu-de-Foc cu apă din fântâna și azimă din cuptorul grijite de Ileana.

Tot Spătosul avea să adune apoi toți voinicii și toate noroadele pe care Ileana le îndemnase la luptă împotriva balaurului.

Făt-Frumos n'avea să steie în vremea aceasta degeaba. El avea să meargă mai departe, să fărâme toate piedicile care le mai ședeau în cale până la lupta cea mare cu balaurul.

Așa au hotărît și așa au făcut. Intorcându-se Roșu-de-Foc cu un ciubăr de apă pe spinare, Făt-Frumos a prins să ude pădurea. Pe dată pietrele au început să miște și să se prefacă în oameni. Ziceai că se deșteaptă dintr'un somn lung. Se frecau la ochi, privind cu nesăț lumina soarelui.

— Că lung somn dormirăm, Făt-Frumos — spuneau ei, sculându-se în picioare și desmormindu-și măduarele.

— Mai dormeați voi mult și bine dacă nu vă sculam eu. A venit ziua să pornim la luptă împotriva balaurului.

Auzind ei astfel de vorbe dela Făt-Frumos, pe dată s'au înviorat și au început să-și adune armele de pe jos. Că și armele le fuseseră prefăcute în piatră, iară acum erau noi și lucitoare ca întru început.

N'au apucat însă să plece spre cetatea balaurului, când iată că văd venind niște puhoaie de ape nemaivăzute. Creșteau puhoaiile acelea atât de grozav de erau gata să-i înece pe toți. Pasă-mi-te muma balaurului umflase apele unui râu ce curgea pe acolo și revărsase spre ei puhoaiile acelea năpraznice. Ea voia să-i prăpădească înainte de-a apuca ei să pornească împotriva balaurului.

— Suie-te pe aripile mele, stăpâne — a spus Roșu-de-Foc — și hai să sburăm pe deasupra râului acesta turbat. Caută în urechea mea stângă Vei afla acolo o pietricică. Arunc-o în albia râului, să-i domolești apele.

Aruncând Făt-Frumos pietricica aceia aflată în urechea calului, numai ce să vezi să se ridică de-o parte și de alta a râului niște zăgazuri mari de piatră. Apele au fost oprite să se mai reverse, iară puhoaiile au intrat în matca lor. A mai svârțit Făt-Frumos și paloșul său peste râu, de s'a întins între malurile lui un pod cu totul și cu totul de oțel. Pe ăst pod atât de minunat au trecut toți voinicii porniți la luptă împotriva balaurului blestemat.

Dară pe celălalt mal alt necaz îi aștepta. În fața lor se întindea acum un pustiu grozav. Cât vedeai cu ochii, numai nisip fierbinte era. Atât de tare dogorea arșița aceia că de n'ar fi avut cerul și soarele deasupra, oamenii ar fi jurat că se află într'un cuptor încins.

— Incalecă pe mine, stăpâne, să sburăm pe deasupra pustiei acestea. Aruncă acum jos hârlețul ce se află la oblâncul meu. N'o să-ți vină a crede când ai vedea cum drăguțul acesta de hârleț sapă niște șanțuri dealungul

și dealatul pustiei. Or veni pe ele apele râului și or uda pământul. Nemai-văzut o să fie apoi rodul ce l-o da.

Se minunau oamenii cât de mare se făcuse hârlețul și cât de repede săpa el șanțurile acelea fără de sfârșit. În urma lui veneau apele. Ele udau pământul mai înainte sterp. Cu ochii vedeai cum cresc apoi ierburi și flori, legume și grâne, pomi și tufișuri. În locul pustiei era acum o grădină neasemuit de frumoasă. Boarca aerului era răcoroasă, iară păsările cântau de-ți mângâiau auzul.

Sosind și Spătosul cu oștile pe care le ridicase din rândul noroadelor înrobite de balaur, toți se minunau de o astfel de grădină cum nu mai văzuse nimeni până atunci. Și strângând ei acolo grânele, legumele și poamele trebuitoare oștilor, au pornit mai departe spre cetatea balaurului.

În cetate, balaurul strânsese armia lui de scorpii și de năpârci. Văzând adunată în jurul lui toată puzderia aceia de jivine, balaurul prinsese iar curaj. Ce-și zicea el:

— Or fi Făt-Frumos și Spătosul voinici, nu zic ba, dar se chiamă că tot numai doi înși sunt. Când oi asmuți împotriva-le toate scorpiile și năpârcile mele, nu mai rămân din cei doi feți-logofeți nici măcar oscioarele.

Dară când văzu balaurul cât amar de oaste vine asupra cetății sale, o cam băgă pe mână. Vedeți că el nu credea că o să se ridice vreodată împotriva-i toți cei pe care îi robise și pe care îi vârîse până atunci în speșii cu nelegiuirile lui.

Așa era făcut însă balaurul acela că frica se prefăcea la el în furie turbată.

Și dacă stai bine și te gândești, lucrul nu era de mirare. Că atât se deprinsese el ca toți să robească pentru huzurul său, încât l-a cuprins turbarea văzând cum toți se ridică acum împotriva-i. Așa s'a făcut, că, spumegând de furie, el a dat poruncă năpârcilor sale să se repeadă asupra voinicilor noștri și să-i prăpădească.

Năpraznică a fost lupta. Oastea Spătosului lovea cetatea balaurului dinspre soare-apune, iară aceea -lui Făt-Frumos, dinspre soare-răsare. Cu neasemuită bărbăție luptau ostașii voinicilor noștri. Ei răsbunau acum toate suferințele îndurate de atâția amar de ani. De aceea loveau ei acum cu atâta sete. Apoi ei mai știau că prin lupta lor scapă lumea de toate blestemățile balaurului și ale haitei lui de jivine ticăloase. Lucrul acesta le înzecea puterile.

Amarnic lovea Spătosul, terciuind cu ghioaga capetele jivinelor și călcând în picioare năpârcile oastei balaurului... Infricoșătoare erau loviturile paloșului pe care-l rotea Făt-Frumos pe deasupra capului. Unde era mai mare vârtoarea luptei, acolo apăreau și voinicii noștri. Când se ridica Spătosul ca un vârtej pe Galben-de-Spic, făcând proșcă în rândurile dușmane, când venea ca un trăznet Făt-Frumos pe Roșu-de-Foc, măturând din calea sa toate năpârcile oastei balaurului.

Cea mai fierbinte dorință a voinicilor era să străpungă rândurile dușmane ca să ajungă mai repede la balaur și să se măsoare cu el.

Numai că blestematul scotea în calea lor tot alte haite de jivine turbate. În care vreme, balaurul da mereu înapoi, cătând o vizuină unde să se ascundă.

Văzând el că altă scăpare nu mai are decât fuga, balaurul a lăsat niște căpetenii de-ale lui — tot năpârci spurcate și înveninate — să ducă lupta mai departe iar el a luat-o la sănătoasa. Socotea tâlharul să scape în palatul mumă-si tănuț în peștera din bugetul pădurii, aceea în care bârca o ținea ascunsă pe Ileana.

Ar fi vrut ei, Spătosul și Făt-Frumos, să pornească amândoi pe urmele

balaurului. Chibzuind însă mai bine, au hotărît ca Spătosul să rămână să sdrobească cu totul oastea balaurului, iară Făt-Frumos, având cel mai iute cal, să ajungă balaurul din urmă și să-l răpună.

Iute cum e gândul alerga Făt-Frumos pe Roșu-de-Foc. Dară să ajungă balaurul din urmă, pace. Se vede treaba că jivina își ascunsese așa de bine urma că Făt-Frumos n'o mai văzuse și trecuse de mult de pădurea în care se afla palatul blestemat.

Făcând cale întoarsă dinspre soare-apune, Făt-Frumos a luat-o spre soare-răsare. A cârmit-o apoi spre miază-noapte, s'a mai întors el spre miază-zi, dar de urma balaurului nu a putut da, ferit-a sfântul.

— Trebuie să chemăm în ajutor vulturul, cel care a fost scăpat de Ileana dela moarte când era mic. Pe tată-su l-a îngropat Ileana la marginea pădurii în care se află peștera cu palatul blestemat. Nu se poate ca vulturul cel tânăr să nu știe unde e mormântul lui tată-su.

— Și cum putem să-l chemăm în ajutor? Cine îl cunoaște pe vulturul cel tânăr?

— Cine nu-l cunoaște pe ăst vultur uriaș? Că a băut și el din apa puterii și s'a făcut mare cât un nor. Să trimitem la el solie pe unul din vulturii noștri. El va veni pe dată când va afla că vrem să omorîm balaurul și să slobozim pe Ileana.

Sosind el vulturul cel uriaș și aflând despre ce e vorba, le-a arătat drumul ce ducea la peștera din inima pădurii stăpânită de muma balaurului.

— Nu vă las singuri, le-a glăsuț el. Vreau să lupt și eu împotriva mumei balaurului care l-a răpus pe tătână-meu și ține în robie pe Ileana.

Făt-Frumos și Roșu-de-Foc au primit bucuroși să-i însoțească vulturul, cel uriaș. Ei știau că uniți vor fi mai puternici. Apropiindu-se ei de peșteră, Vulturul s'a repezit și a sfâșiat cloncanul ce da de veste hârcei când vine cineva spre palatul ei. Așa s'a făcut că Făt-Frumos a ajuns acolo nevăzut și nesimțit de nimeni încât n'a mai avut vreme balaurul să se ascundă sau să fugă undeva.

Cum era în zori și soarele prinsese să se ridice deasupra pădurii, florile poenii erau pline de rouă, iară pomul cel cu frunzele de aur și florile de diamante strălucea de-ți lua ochii. S'a minunat el Făt-Frumos și s'a bucurat, de frumusețea aceea. Dară vreme multă n'avea acuma s'o privească.

Bătând la poarta peșterii, a cerut să i se deschidă. Drept răspuns, s'a auzit atunci o vâjietură cumplită. Pasă-mi-te săgetătorul voia să-l ucidă, trimițând spre el o săgeată de-a lui înveninată. Dară Făt-Frumos știa dela vultur despre mișelia asta cu săgetătorul. A strâns Făt-Frumos cu genunchii pe Roșu-de-Foc. Și atât de repede a sărit calul deasupra drumului săgeții că Făt-Frumos a putut s'o prindă din sbor. Aruncând-o el asupra săgetătorului l-a străpuns cu ea ucigându-l pe loc. Svârlind apoi buzduganul asupra porților a sfărâmat în tândări toată stânca ce ascundea gura peșterii. Liberă fiind acuma calea, Roșu-de-Foc s'a oprit cu Făt-Frumos drept în fața palatului blestemat. Deasupra se rotea vulturul cel uriaș.

— Ieși dihanie afară și te luptă cu mine, că de nu, îți fărâm palatul cu buzduganul, a glăsuț Făt-Frumos, bătând la porțile lui de aur.

Văzând el balaurul că n'are încotro, a ieșit afară și a început lupta. Odată cu el au ieșit și cei șapte mii de robi și roabe din palat. Ei erau împărțiți în șapte cete. Câte o mie de fiecare cap al balaurului. Rostul lor acuma era să toarne pe cele șapte guri felurite mâncăruri și bunătăți ca să prindă putere tâlharul în vremea luptei. La cel de al șaptelea cap, mai uriaș fiind acesta și având în el cea mai mare putere, sta și muma balaurului. Ea pregătise

o fiertură anumită pe care voia să i-o dea dihaniei s'o sorbă în caz de mare nevoie.

— Se vede treaba, balaurule, că ți-a cam slăbit puterea capetelor de vreme ce ai nevoie de atâtea ajutoare în vreme de luptă, a zis Făt-Frumos.

— N'a slăbit, ci s'a însutit. De-aia trebuie să le hrănesc într'una.

— Cu fierturi vrăjitoarești?

— Slobod ești să capeți și tu o astfel de fiertură. Ca să nu zici că de tine n'are cine să se îngrijească, am s'o las pe Ileana să vie să te ajute în vremea luptei. Poate să-ți deie tot ce ți-o dori sufletul, că nu mi-e teamă. Eu tot te-oi răpune și ți-oi mânca inima friptă.

— Să nu primești, stăpâne, ce-ți spune balaurul. Cine știe ce mișelie ascunde vorba asta îmbietoare, l-a sfătuit Roșu-de-Foc pe Făt-Frumos.

— Greu lucru îmi ceri, calule drag. Prea mi-e dor s'o văd pe Ileana cu o clipă mai devreme ca să am tărie să nu ascult de îmbierea balaurului. Apoi, ce rău poate să-mi facă Ileana când ea mă iubește atât? Primesc, smeule, să vină Ileana să-mi deie să beau când mi s'o usca pieptul de focul luptei. Dară dacă vorba ta îmbietoare ascunde o mișelie, să știi că vai și amar va fi de tine.

Făcând balaurul un semn, în zidul palatului s'a deschis o ușă nevăzută și pe ea a ieșit afară Ileana.

Cât un munte s'a mărit de bucurie inima lui Făt-Frumos, văzând chipul neasemuit de frumos al Ileanei. Dară cât un grăunte s'a făcut ea apoi, prinzând privirea ochilor aceleia ce-și zicea Ileana.

— Dece i-o fi privirea atât de întunecată? Oare atât de negru să fie sufletul Ileanei?

Cu îndoiala asta în inimă a început Făt-Frumos lupta. Și brațul lui totdeauna atâta de puternic tremura acum, iară loviturile îi erau slabe, șovăielnice.

— Ha, Ha, Ha! râdea balaurul, simțind tremurul mânei voinicului. Iți mănânc inima friptă, Făt-Frumos.

Amară de ciudă se făcuse gura lui Făt-Frumos și uscată era ea de focul luptei.

— Dă-mi puțină apă să beau, Ileană...

— Nu-ți dau apă, că e rea apa de pe aici. Am să-ți dau o băutură făcută de mâinile mele. Ea o să-ți dea putere cum n'ai avut niciodată.

— Dă-mi-o, dacă zici că e făcută de mâinile tale și știi tu că poate să m'ajute.

A sorbit odată Făt-Frumos din acea băutură. Dară focul gurii nu s'a stins, ci mai rău s'a aprins. Arsura se lăsa în jos pe piept, ajungând până la rărunchi, de simțea cum îl cuprinde o sfârșeală.

— Ce mi-ai dat să beau, Ileană, de m'a ars așa de tare și mi-a tăiat pe sfert puterile?

— Ți se pare, Făt-Frumos. Așa e băutura asta la început. Abia când vei lua a doua gură o să simți cum te răcorește și îți cresc neasemuit puterile.

A mai luptat ce a mai luptat Făt-Frumos, dară tot mai mare era sfârșeala care îi cuprinsese mădulele.

— Mai dă-mi, Ileană, o gură din băutura ta. Poate că acum îmi va face bine.

Cum a mai sorbit Făt-Frumos o gură, cum a simțit în mădule un junghi de parcă l-ar fi lovit cineva cu paloșul în deșartul pieptului. A înțeles atunci Făt-Frumos că băutura Ileanei nu-i lucru curat. Văzând el cum ochii ei întu-

necați de răutate se bucură de suferința lui, mai amarnică i-a fost durerea inimii.

— De ești tu cu adevărat Ileana, atunci m'ai trădat și de mâna mea vei pieri. Iară de ești vreo năpărcă vârită în pielea Ileanei, atunci tot de mâna mea trebuie să pieri.

Zicând așa, iute cum e fulgerul și-a tras Făt-Frumos jungherul dela brâu și l-a vârit până în prăsele în inima celei ce se dăduse drept Ileana. Că dumneavoastră ați înțeles că nu putea fi Ileana cea adevărată, vipera care îi dăduse lui Făt-Frumos otravă. Aceasta era sora balaurului. Ea furase chipul Ileanci. Dară ea nu-i putuse fura și inima ei cea bună și dreaptă. De aceia ochii viperei rămăseseră întunecați de răutate. Căzând fulgerată de jungherul lui Făt-Frumos, sora balaurului și-a pierdut chipul furat dela Ileana și s'a prefăcut iară în ce era ea întotdeauna: o jivină scârboasă din care curgea un sânge negru și puturos ce năclăia pământul.

Cumpline au fost urletele de furie scoase de balaur și de muma balaurului, văzând cum Făt-Frumos a răpus năpârca în care ei își pusese rădejdea să-l otrăvească pe voinic.

Dară Făt-Frumos nu s'a înspăimântat de aceste urlete. Simțind el cum îi vin acum puterile, a început să lovească amarnic în balaur.

Văzând mânia lui Făt-Frumos, toate cele șapte capete ale balaurului s'au repezit deodată să-l răpue. Și poate că ele ar fi isbutit să-i facă vreun rău voinicului nostru dacă cei șapte mii de robi și roabe ce hrăneau capetele nu și-ar fi pus atunci brațele cruciș. Ei n'au mai vrut să deie nici un pic de hrană balaurului. Pasă-mi-te, ei ascultau cum de sfaturile date de Ileana atunci când o scăpase Maria din palatul blestemat. Degeaba urla la robi muma balaurului, degeaba îi lovea cu harapnicul, degeaba îi amenința cu moartea. Nici un rob și nici o roabă nu mai vroiau să hrănească jivina. Ei vroiau să-l ajute astfel pe Făt-Frumos să-l răpue pe balaur și să-i slobozească astfel și pe ei.

Și mai turbată a fost atunci furia balaurului. Șuierându-și limbile veninoase, el se repezea cu cele șapte capete să-l prindă și să-l sfășie pe Făt-Frumos. Dară Făt-Frumos, săltând pe Roșu-de-Foc și rotindu-se ca un vârtej în jurul balaurului, i-a tăiat unul după altul șase capete. Rămase cel de al șaptelea, cel hrănit de muma balaurului.

Nu știu ce făcea ea, ce dregea și ce fel de fiertură îi turna pe gât, dară începuse blestematul să arunce afară o vâlvătaie de foc și de cenușă încinsă de-ar fi putut să-l facă scrum pe Făt-Frumos.

Se vede treaba însă că năzdrăvanul de cal al voinicului știa ce plănuiește muma balaurului de tot îndopa dihania cu zeurile ei spurcate. Drept în sus, ca o săgeată, s'a ridicat Roșu-de-Foc. Pe Făt-Frumos nu l-a mai ajuns nici pârjolul nici fumul ce-l scotea balaurul pe gură. Ca un trăsnet s'a lăsat apoi Roșu-de-Foc asupra balaurului. Năpraznică a fost lovitura de paloș dată de Făt-Frumos. Atâta de năpraznică de s'a rostogolit cât colo și cel de-al șaptelea cap al balaurului.

S'a auzit atunci, vericule, o bubuitură înfricoșătoare. Iară din gâtul balaurului au prins să țâșnească valuri de sânge aprins care pustiau totul în calea lor. Mulți robi și roabe s'au prăpădit, arși de pârjolul acela cumplit. Dară ceilalți au săpat la repezeală pământul și, aruncându-l peste foc, au domolit vâlvătaia. După care au stins-o cu totul. Au fost scăpate astfel dela prăpăd aproape toate bogățiile aflate acolo.

În învălmășeala care se iscase atunci, nimeni nu mai văzuse cum muma balaurului se prefăcuse într'un șarpe. Mic era el și subțire, dar înveninat ca o năpărcă.

Ne mai având cine să-i strângă roua zorilor, muma balaurului nu mai avea mare putere. Dar într'un șarpe veninos tot s'a putut ea preface. Se târa acum pe nevăzute spre camera palatului în care era închisă Ileana. Voia să o răpună.

În înaltul cerului, vulturul veghea însă. El pândea clipa când avea să răsbune moartea tatălui său.

Apoi cum avea el s'o lase pe muma balaurului s'o ucidă pe Ileana, când aceasta îl scăpase, când era mic, dela pieire?

— Ha! năpărcă înveninată, până aici ți-a fost, a rostit vulturul coborînd ca un fulger și prinzând-o în ghiarele sale. Apoi cu ciocul a sfâșiat-o și în fărâme a prefăcut-o.

Murind și muma balaurului, s'a desfăcut toată vrăjitoria care o ținuse până atunci pe Ileana amorțită. Că ea toată această vreme zăcuse înțepenită în camera în care o ținuse ferecată muma balaurului. Deschizând ea acum ochii și zărindu-l pe Făt-Frumos, nespusă i-a fost bucuria. După cum netărmurită a fost fericirea lui Făt-Frumos, văzând cât de plini de lumina bună-tății și a cinstei sunt adevărații ochi ai Ileanei.

— Iartă-mă, Făt-Frumos, că nu te-am putut ajuta așa cum aș fi vrut. M'am lăsat atunci furată de ispită și m'a răpus blestemata de mumă a balaurului.

— Cât pe-aci era să fii răpus și eu, Ileană, de vicleșugurile balaurului. Cele îndurate să ne fie însă de învățământ. De acum vom fi mai tari și mai cu luare aminte în faptele noastre. Dară dacă e să vorbim despre ajutorul tău, apoi mi l-ai dat din plin, Ileană. Fără apa și pâinea ta, fără robii și roabele pe care tu i-ai îndrumat ce să facă pentru a mă ajuta, fără vulturul pe care tu l-ai scăpat, fără atâtea lucruri pe care tu le-ai săvârșit, oare am fi biruit noi balaurul și slugile lui blestemate? Tu meriți, Ileană, să fii mult visată și draga mea soțioară.

— Iară Maria să fie soția Spătosului, a grăit Roșu-de Foc. Că știu eu că de aceea îi da lui inima brânci, el să fie acela care să vină să răpună balaurul în bârlogul lui. Atâta i-a tot vorbit Galben-de-Spic despre Maria, că arde sufletul în Spătosul de nerăbdare să o vadă pe Maria cum arată.

Ca para focului se făcură obrajii Mariei auzind aste vorbe. Iară inima în ea ticăia de n'o mai putea stăpâni. Că și ea auzise despre Spătosul și tare ar fi vrut să-l vadă mai curând și să-l îndrăgească.

— Să faceți, cu toții, o nuntă cum nu s'a mai văzut vreodată — a mai spus Roșu-de-Foc. Nuntă cum doar în povești se mai pomenește.

Dară nunta n'au făcut-o pe dată căci, așa cum le era felul, Făt-Frumos și cu Ileana, împreună cu Spătosul și Maria, s'au pus vârtos pe treabă. Și până nu au ogoit durerile oamenilor din țara lor, până nu le-au vindecat rănilor luptelor purtate, ei nu s'au gătat de nuntă.

— Tare mi-e dor, Făt-Frumos, de bunica mea, a spus într'o zi Ileana. O văd în oglinjoară cam tristă și cam abătută. Îngăduie-mi, rogu-te, să mă duc să o mai văd odată.

— Om merge împreună, Ileană. Să-i cerem să ne deie binecuvântarea înainte de nuntă.

— Ba și noi om merge — au spus Spătosul și Maria. Că noi n'avem nici părinți, nici bunici care să ne deie binecuvântarea. Om ruga-o tot pe bunica ta să o facă.

Bucuroasă a fost Ileana să purceadă la drum împreună cu toți prietenii ei. Și cum Roșu-de-Foc și Galben-de-Spic erau cam oboșiți de atâta luptă, Ileana a chemat vulturul în ajutor.

— Du-ne, vulturile drag, la coliba din mijlocul pădurii noastre.

— Cum vrei, Ileano, să vă duc? Lin și legănat ca visul, iute și arzător ca dorul sau fulgerător ca trăznetul mâniei?

— Visul mi l-am împlinit, vulturule drag. Dar tot alte vise ne așteaptă să le împlinim. Dorul mi l-am ogoit, vulturule drag. Dar câte alte doruri n'o să am, când Făt-Frumos sau feciorii noștri or pleca iarăși la luptă! Dușmanul l-am doborât, vulturule drag. Dar câți alți dușmani nu mai sunt de doborât! Du-ne, pasăre dragă, și lin ca visele ce ne așteaptă, și iute ca dorurile ce ne-or mai răscoli sufletele, și fulgerător ca trăznetele mâniei împotriva dușmanilor cu care mai avem de luptat.

Lin a plutit vulturul la început, legănând visul de fericire al Ileanei și al Mariei. Iute a sburât el apoi, asemeni dorului ce-o mâna acuma pe Ileana să-și vadă bunica dragă. Fulgerător a străpuns el la urmă văzduhurile, asemeni trăznetului mâniei cu care Făt-Frumos și cu Spătosul aveau să lovească pe oricine s'ar mai fi ridicat împotriva poporului lor.

Așa au ajuns ei la coliba din mijlocul pădurii. Pe bunică au găsit-o stând afară pe o băncuță, cu toate orătăniile strânse ciotcă în jurul ei. Vedeți că ele se cam speriaseră de vulturul cel uriaș, care întunecase cerul.

— Veniși, fata bunichii? Că lungă îți fuse călătoria!

— Lungă dar plină de biruinți, bunico. Iată, am venit cu Făt-Frumos și cu Spătosul. Ei vor să te cunoască. Și rugăminte au ei către tine să ne dai binecuvântarea pentru nunta noastră.

— Așa se cade, fata mea. În dragostea de părinți trebuie să trăim. Și în dragostea asta sfântă să vă creșteți și voi copiii. Vino, Făt-Frumos, și tu Spătosule, să vă binecuvintez. Am să vă iubesc așa cum aș iubi niște feciori de-ai mei.

Au stat apoi, bunica cu ei toți, la sfat. Că multe mai aveau să-și spună. Și multe și-au mai spus. Și tot sfătuind ei așa, ce-i veni Ileanei un gând.

— Ce-ar fi, bunico, de-am face nunta aici, în pădurea noastră, sub ochii matală, fericiți.

— Chiar așa, a prins vorba Făt-Frumos. Om pleca apoi de aici și ne-om duce la treburile care ne așteaptă. Soți și soții fiind, ne-o fi munca mai spornică și lupta mai plină de biruinți.

Cum au zis, așa au și făcut. Că în tăinuitele frumuseți ale pădurii, nu au avut nevoie de niciun fel de pregătiri de nuntă. Le-au fost la îndemână și gătelile și nuntașii. Se aflau acolo:

Codrul cu frunzișurile
și cu luminișurile.
Vulpea și cu lupul,
ursul și bursucul.
Cerbi și căprioare,
pajiști și isvoare.
Mândrindu-se'n pene,
cuci și coțofene.
Netezind blănița,
jderul, veverița.
Arătând culoarea,
fluturile, floarea..

Le cântam, măi frate,
păsările toate.

Prin falnici stejari,
tot alți lăutari;
prin 'nalții fagi,
sticleții cei dragi;
prin ierburi mai mici,
gâze și furnici;
prin scorburi-stupine,
zumzet de albine;
iar prin pomi în floare,
o privighetoare.
Mai erau apoi,
hot-groși, cintezoii,
din câmpii solii,
scatii, ciocârlii.
Și venise-aicea,
chiar și pitulicea.
Graurul da tonul,
greerii isonul.
Tactul, cine oare?
O ciocănitoare.
Mierle-cimpoieri.
Dar ca făclieri,
mândri și voinici,
mii de licurici.
Prinși de rămurele,
luceferi și stele.
Luminând într'una,
soarele și luna.

Și-a fost veselie
Cum n'o să mai fie
Și cum nu mai este
În altă poveste!

EVGHENII DOLMATOVSKI

IN CEASUL CUMPLIT

Poem

Tălmăcire din limba rusă de A. TOMA

CAP. I

6 OCTOMBRIE 1948

Se va zgudui pământul
Din rădăcinile-i adânci, —
Oceanele se vor retrage dela
stânci...

Mahtum-Culi

1.

Ziua de Octombrie în şase, —
Nouăsute patruzeci şi opt.
Bruma 'ntâia dase peste case,
Iarba câmpului se argintase.
Însă 'n Țara mijlocie numa,
Timpuriu grăbise frigul, bruma;
De treceai mai înspre sud puţin
Dai de flori în rouă, cer senin;
În Cara-Cum mai era vara 'n toi
Şi revărsări în Bielorusia, — puhoi;
La Moscova burau mărunte ploi,
În timp ce la Igarca — pe livezi
Se şi cerneau zăpezi...
Iar ziua fu întâmpinată — cum?
Uralul
A livrat cu spor crescut metalul;
În Ucraina — arături de toamnă 'n plin:
Țara 'n zeci de dialecte prelucra
Nota „Situația din Berlin“;
Din Daşav sosea la Kiev gazul;
Săptămâna pomilor şi-o începea
Povoljia şi Cuzbasul;
La Leningrad, la şcolile navale,
Primindu-şi diplomele, inginerii

Pe vase azi întâi porneau la cale;
 Suhumsc inaugura hidrocentrala...
 În depărtatul Avignon francez
 Vorbea greviștilor mineri, — Thorez;
 Spre Haid-Park fiii Londrei merg șuvoi
 Purtând placarde mari: „Nu vrem război!”
 La Washington un ramolit de general
 O oră a urlat la radio, brutal
 Și comic, — de războiul lor atomic...
 În Bulgaria construiau un nou canal;
 Cei din Seul stau trezi pe metereze;
 Sub bombe ard colibe malaeze.
 Cu-o dalie în vârf de baionete
 Azi pleacă din Coreea cea de Nord
 Liberatorii înapoi spre soviete.
 V'aș trece-așa sub ochi planeta toată
 Dar multul lumii să-l încapă au să poată?
 La noi, bogat destul e un ținut
 De fapte-alese, ce din zori s'au început.
 Ce mare-i țara! Aș putea vorbi
 De zarva vieții depe drumuri mii,
 Dar câtă să-mi aleg un singur drum.
 Cântec al meu, ia-ți sbor spre sud acum, —
 Am trebi acolo și-un demult prieten!...
 În casa lui vreau nevestit să cad —
 Și iată, cald îmi și adie vântul
 Din Așhabad...

Orașul dcarme sub muntoasa-i salbă,
 Frunzișul gras, lucind, îl încunună.
 Văd strada Ciardjouscaia 'n vale, — albă,
 Și o lumină mângâioasă, bună,
 Dintr'o fereastră larg deschisă bate.
 Casă de rând: nici mare și nici mică,
 Cu vechi acoperiș, din cele plate.
 În cameră, tapete înflorate.
 O fată șade — este ea, Djamal,
 Și-și țese lin al gândurilor șal:
 — Măine-i ziua fericirii mele.
 E miez de noapte, — „Măine” 'ncepe 'ndată.
 Toamnă... A 'nflorit iar liliacul?
 Pentru mine înflorește-a doua dată.
 Dimineața va veni el după mine,
 Timp a mai rămas foarte puțin.
 „Nuntă”! Scump cuvânt, — dar niciodată
 Nu mi-a turburat gândul senin,
 Totuși simt și-o teamă parcă, mută
 Și o toropeală caldă și plăcută...“
 Cozi negre despletind, ea părul și-l împarte
 Și tot visând, se pleacă peste carte...
 „Vezi, Vladimir-al meu, la geam lumină?
 E cu putință ca după ședință
 La mine pe-un minut el să mai vină,

Îl mai aştept, deşi de somn eu cad.
 I-oi povesti cum a venit Murad
 Şi cum fierbea. Dar nimeni nu-i de vină.
 Făgădueli nu i-am făcut nicicând.
 Da, buni prieteni din copilărie —
 Dar să-l iubesc? Nu mi-a trecut prin gând.
 Pe Vladimir doar îl iubesc. Pentru vecie.
 E cel mai bun ce-mi trebuie mie.
 Prietenele spun: e cam trecut.
 Nu, nu-i așa, — cu ochii *mei* văzut.
 Timid şi singuratic e în lume
 De mine are el nevoie -anume.
 El n'a ştiut confort, căldură, pace —
 Eu, dragul meu, ți le voi face!“

Îşi aminti de viaţa-i de copilă.
 De focul lângă iurta cea umilă
 Şi, ca'n poveşti, de magicul covor
 Pe care şi-a luat destinu-i noul sbor.
 Îşi aminti cum pentru 'ntâia oară,
 Sfioasă, cu o hartă sul în mână,
 În clasă a intrat ca profesoară.
 Pe-atunci, la Aşhabad, tu Vladimire,
 Sosiseşi — după-a treia ta rănire.
 Raportul ți-ai citit în sala mare
 Şi inima, eum îmi bătea de tare!
 Da, de planetă ne-a vorbit, de ere stinse,
 Punând în vorbe farmece ne 'nvinse.
 Treceau nainte-mi astrele şirag, —
 Prin el, pământul azi mi-e mult mai drag.
 Ieri el veni, şi-un glob îmi dăruî, —
 Ce vâlvă fu în clasă 'ntre copii!
 Un glob cu vii culori! — să-l țin în casă?
 Nu, — unde-i viaţa mea l-am dus, — în clasă.
 Tu, s'ar putea cumva să-mi iei în rău
 Că la copii eu dăruit-am darul tău?
 Eu viaţa-mi toată doar ți-o dăruî ție,
 Savantul meu! Că doar îţi sunt soție.
 Nu, să spun asta nu am încă drept —
 Doar mâine, da, — când ți-oi dormi la piept.
 Şi un băiat şi-o fată vom avea
 Şi binele o viaţă va dura.
 Pe ea Nataşa şi pe el Oraz
 Li vom numi, — şi ea-mi va semăna,
 Iar el, — cu taică-său, la fire şi obraz...
 Se-apropie de-oglinda din perete
 Şi se priveşte lung, pe îndelete:
 Oglinzile mereu, așa li-i felul,
 Cu tinereţea noastră duc duelul.
 Nu, ochii mei — nu vreau chiar a-i huli —
 Dar nu i-ar fi cântat Mahtum-Culi ¹⁾

1) Mahtum-Culi (Fraghi) — clasic al literaturii turcmone, din sec. 18.

În jur au creșteri din prea mult frământ, —
 Dar... mă iubești tu și așa cum sânt,
 Așa e dragul meu? „Așa-i“, — tu spune!...
 Trecu un ceas din mâine, — și eu crez
 În mâine, și în multe zile bune!

2.

Orașul doarme 'n verdele-i vestmânt.
 Mijesc pătrate de acoperișuri plate.
 Curg întunerice și răcoare și tăcere
 Din munții din apropiere, pe pământ.
 Stă oablă, pe cer vânat, luna nouă —
 Nu pare-o 'ngustă seceră rusească
 Ci pepene turcmen tăiat în două.
 Ce rost și cumpănire, 'n vasta fire!
 Nu, Așhabad nu-i nume 'ntâmplător —
 „Oraș iubit“ înseamnă 'n limba lor.
 Arăcul cântă, din grădini cresc șoapte,
 Iar dinspre filatura de mătase —
 Svon uniform al muncii lor de noapte.
 Se 'nvârte fusele ca globul pământesc —
 Gogoși din l'erinza 'n val sosesc.
 Șoptesc ceva frumoșii pomi de dud
 Iar vița beată-adoarme pe araci —
 Prea mult bău din soarele de sud...
 Doar la căminul institutului
 De somn nu-i arde-acuma nimănui:
 Sub lămpi, brăzdate frunți mereu învață,
 Examenul e mâine dimineață.
 Știți, lor, studenților, întotdeauna,
 Încă o zi le-ar trebui, doar una!

Dar vezi în colț studentul singuratic? —
 Ca împietrit pe patu-i zace, tace.
 Numai în ochi vezi dogorind jaratie.
 Prieteni, nu-l atingeți, nu se cade.
 Ce chin te-a prăbușit așa, Murade?
 Ea, ea mi-a spus:
 — „Murad, am mâine cununia“.
 ... Să mi-o fi spus măcar ceva 'nainte.
 De azi strivită-i viața mea, pustia!
 Cuțit mi-au fost privirile-i senine.
 Și îmi zâmbea, și nu-i venea în minte
 Că ura și iubirea sunt vecine
 Și'n calm se-ascunde un vulcan fierbinte.
 Mă 'nvolburează valuri de venin:
 Djamal —
 Tu mi-ai murit în suflet!... Aprig chin!

Și — „Orașul Dragostei“ dormea, dormea,
 Dar jalea lui Murad, nu așipea...

Au ațipit și marii munți străjeri,
 Și-aerodromul se 'nveli 'n tăceri,
 Trecu și-un „GAZ“ dintr'un colhoz vecin,
 Locomotiva fluera ca un suspin,
 Și... liniștea domni din nou deplin.

Iar la C.C.-ul din Turemenistap
 In ceas târziu se ridică ședința:
 De dune-au discutat aprins, avan,
 Și-au hotărît în planul lor:
 Se va planta nisipul sburător.
 Iși trece secretaru-o mână brună
 Pe chipul oacheș de turemen... Acum acasă!
 Iar cel dintâi care grăbi să iasă
 In răcoroasa liniște sub lună
 A fost tovarășul străin cu servieta,
 Cu tiubiteica ²⁾ 'n cap, cu haina scurtă,
 Omul cu chip prelung, vioi și fin —
 Era Sevortov, seismologul; —
 Dela război el șchiopăta puțin.
 (Nici tânăr, nici bătrân — cam vârsta mea).
 Discuția despre nisipuri nu-l privea
 Direct. Dar Academia de Științe
 Il delegase să ia parte la ședințe
 Reprezentând savanții filialei.
 La masă stând, se 'ngheboșa el când și când
 Peste caiet, și se uita'ntr'ascuns
 La ceas. Dece răbdare îndeajuns
 N'avea savantul nostru azi?... O știu
 Doar chinuiții fericiți, ce-au stat târziu
 La lungi ședinți, — pe când în ei, de dor,
 O inimă de 'ndrăgostit palpită.
 Acum pășea sub bolta înflorită,
 Cunoscător de astre și planete,
 Și dragostea-i târzie-o respira.
 Ca aerul balsamic, — mai cu sete.
 Mai luminos ca licărul astral
 Străluce'n gându-i chipul lui Djamal.
 „Djamal“ e „zâmbet“ în turemeana lor
 (El, Vladimir, le știe limba binișor.)

Tu dormi, sau încă mă aștepți, iubito, —
 Și lampa cu o carte ai umbrît-o?
 Iar mâine s'or uni două destine,
 In zare deschizând noi căi senine.
 Să-mi pară rău de viața de becher?
 Dar dă-l încolo sterpul trai stingher!

Oho! e ora unu și un sfert — !
 Inert sub vraja liniștii stelare

2) Tichia locuitorilor din Asia centrală.

Oraşul doarme parcă e deşert.
 De unde însă sare
 O larmă 'n noapte, tare tot mai tare,
 Tropot de oi, lung ţipăt de cămile,
 Nechez de cai, lătrat de câini, morţiu?...
 Ciudat, ciudat! — la ceas aşa târziu
 Se'nalţă stoluri tot mai largi, perdele,
 Sburând înspăimântate printre stele!...

3.

Şi scoarţa pământului saltă, tresaltă
 Şi se lasă din nou undind, grohotind,
 Cad cu tunet clădiri, zac grămadă înaltă
 Şi prăpăd şi ruine peste viaţă întind.
 Se 'ncovoie copacii smeriţi la pământ
 Şi gemând iar se 'ndreaptă cu bezmetie frământ.
 Unde sunt străzile? Străzi nu mai sânt.
 Prin pâclele oarbe sub cer fără astru
 Numai troznet de grinzi, zăngăniri, prăbuşiri,
 Doar năvalnică moarte, năpraznie dezastru.
 O clipă de-adânci buburi depărtate —
 Şi colibe şi blocuri şi mândre palate
 Sub volburi de colburi se culcă pe spate.
 Un răbufnet în sus săgetând vertical
 Pe urmă, de-a latul, o clătire de val, —
 Crâncen spasm de lehoză al planetei aceste, —
 Saltă hăuri, nasc munţi, adâncimi se fac creste.
 Se zgâlţâie glia sub ascunse porunci
 Pomi şi vetre sfărmand şi pătuţuri de prunci,
 Dulapuri şi mese, — sfarmă tot, făr' să-i pese
 Unde-s inimi şi ochi, frunţi cu gânduri alese, —
 Totu-i terci, totu-i praf, totul zboară şi cade,
 Pietre, trupuri, molozi, galerii, colonade.

Iar la centrala electrică din Aşhabad
 În vârtejuri de praf şi vuet de iad,
 Rănit, şi mai mort, inimosul ei paznic
 Întrerupătorul încă la timp l-a sucit
 Salvându-şi oraşul de incendiul cumplit.
 Dar unde-i pe lume, unde-i
 Ascunsul întrerupător al undeii,
 Cu titanică forţă să taie
 Curentul spre convulsiile de văpaie
 Din ale pământului adânci măruntaie?
 Tândăritele grele acoperăminte,
 Pentru cei prinşi în somn, deveniră morminte.
 Fu de-ajuns colo 'n bezne, smuncitura de-o clipă —
 Institute şi fabrici să le-arunce 'n risipă.
 Strâmbate săriră arcuitele poduri,
 Şine de-oţel se răsuciră în noduri.

Sgduit bruse din mers, Vladimir, dat grămadă
 Zace prins sub o grindă, pe pavajul din stradă.

Sub el, vuet surd, peste el — vijelie.
 Desmețit, el, savantul, — se luptă să știe:
 Straturi mari ale scoarței deplasate subit —
 Pentru studiu, minut de neprețuit,
 El poate fi cheia a multor mistere, —
 Dar ce-i cu Djamal?... În cosmos — o fată,
 A fost ea cruțată?
 Lui Vladimir inima-i țipă deodată.
 Taci inimă, — taci îndoială, durere!
 El strivi un strop furișat prin pleoape...
 Epicentrul ³⁾ trebuie să fie pe-aproape.
 Din sud-răsărit zguduirile vin
 În perioade nu mari, dar ritmul, li-i plin,
 După vuete-adânci, decum cresc, decum scad.
 Sevorțov stabilește: al nouălea grad.
 Socoteam, el își zice, că în zona de-aice
 Putea doar să fie gradul șapte, cel mult...
 Ascult
 Răsvrătitul frământ din adânc de pământ
 Și eu, omul, — stăpân pe toate ce sânt, —
 Pe dușmanul acesta încă nu l-am înfrânt!

Au slăbit și s'au stins
 Bubuirile 'n vastul, orbul nopții cuprins,
 Dar între crestele munților și între deșert
 S'a culcat sfărâmat și inform și inert
 Fostu-Așhabad.
 Prin răritele pâcle, ca mai nainte
 Lucesc iar pe cer auritele ținte.

CAP. II.

INCERCAREA

Tot sufletul mi-o jale și-o durere
Mahtum-Culi

1.

Sbori, Vladimir, — sbori, pe Djamal s'o mântui!
 Dar casa ei pe Ciardjouscaia... nu e!
 Nearsa cărămidă, praf, pământu-i.
 Rupându-și unghiile el scurmă, scurmă, —
 De-acoperișul plat abia vreo urmă —
 Dar nici un scâncet din adânc nu suie.
 Chema, striga...
 Răspunsul nu venea...
 De peste tot curg gemetele val,
 Dar n'auzea și vocea lui Djamal.
 Și surd vuia al munților șirag.

3) Proiecția focarului de cutremur pe scoarța globului pământesc, — punct din care se propagă zguduirile.

Neputincios și istovit de vlagă
 Pornește iarăși la C.C., să ia tovarăși.
 Deasupra creștelor lui Copet-Dag
 El vede o aureolă vagă:
 — Fără îndoială
 Acolo-i epicentrul, mai spre sud.
 Apoi din nou a pâclelor năvală.
 Acolo la C.C., prin colb și bezne
 Se sbate secretarul, — și nu lesne
 Săltat în cot, găsește telefonul.
 Dar aparatul nu dă tonul.
 Zi sufletului tu 'n așa clipite
 Sau zi-i pământului, să nu palpitate!
 Dar dintr'un cartier vecin, peste puțin,
 Prin noapte vine 'n goană o mașină
 Și farul ei, cu brusca lui lumină,
 Pare'a filmat ruină cu ruină.
 Lovită e și ea destul de tare,
 Strâmbată-i ușa, geamuri nu mai are.
 E totuși prima rază albu-i far —
 Un sol al vieții — extraordinar!
 Dar ce mai poate azi trezi mirare?

Și secretarul strigă pe instructor:
 — Mai ești?
 — Se pare.
 — Mergi la transmisioniști,
 Anunță Moscova urgent.
 Șoferul răsucesce violent
 Mașina. — Sbori! Gonește!
 Și cu viteza doua fulgeră „Moscviiciul”.
 Șoferu-și năbușe 'ntre dinți supliciu:
 — Unde-s ai mei, — copiii și nevasta?
 Ce mă fac singur eu pe lumea asta?...
 Instructorul, cu capul sângerând
 Stă lângă el, șoptind fierbinte 'n gând:
 Să se restabilească legătura!
 Cu Moscova, neapărat, comunicarea!
 Ea, Mama, sărătura în nevoi,
 Să afle marea
 Nenorocire ce a dat pe noi!

Morman de bolovani —
 Da, telegrafu-aici a stat de ani.
 Și din moloz și lut, — fără cuvinte
 Instructorul
 Incepe-a desgrota pe diriginte.
 Pe brațe în mașină-l încărcară
 Pornind în goană din oraș afară.
 Ha, cablu-i neatins.
 Pe stâlp îl pun ei iară —

Și... lumii cablul mai transmis-a oare
 O veste-atât de înfricoșătoare?...
 Spre Moscova, ei prin Kizil-Arvat
 O telegramă de alarmă bat.
 Apoi spre centru ei gonesc din nou.
 Acolo, îngroziți călând salvare
 Lor și familiilor îngropate —
 Din tot orașul devenit un vast cavou —
 Fug activiștii de partid spre raională
 Desculți, în lungi cămăși însângerate;
 Spre filatură țesătorii dau năvală;
 Surori și medici spre spitale aleargă;
 Iar lângă gară li se 'mpart așa prin beznă,
 Lopeți și târnăcoape și vreo targă.
 Murad și el smucește o lopată
 Și se repede 'n strada Ciardjouscaia
 Ca s'o salveze pe Djamal, —
 Privirea-i tristă, deodată,
 Iși regăsi dârzia și văpaia.
 Așa era Murad când îl ajunse
 Cu cele două raze 'n noapte 'mpunse
 Năvalnicul „Moscvici“ gonind pe-aici.

2.

Djamal își reveni. Mâini, umere, picioare —
 În menghină de fier.

— Eu unde-s oare?

O, Vladimir! În minunata noapte
 Tu n'ai venit!... — ea aiura în șoapte.
 Doar el veni în ora cea târzie
 Doar el Murad, și-mi spuse cu mânie
 Că'n sufletu-i, de-acum eu am murit...
 Eu poate chiar sunt moartă, — cine știe?
 Se-aude-un vuet...E la mine 'n sânge.
 E 'n inimă. E ca un val ce plânge.
 Și pe Mahtum-Culi eu nu l-am isprăvit.
 Ce groază mi-e! Imi simt pe piept un mal!
 Au cine va veni să-l dea prăval?...
 Și cunoștința și-o pierdu Djamal.
 Ea nu știa că'n clipa-aceea chiar
 Sbura prin vânt, spre-o depărtată mamă,
 O telegramă care chiamă, chiamă —
 Și umple mii de inimi cu amar.

.....

Cremlinul Moscovei.

Și fâlfâitul purpuriu al steagului.
 Turemenistanul dase-aici raport bogat
 De sporul fabulos al Nebit-Dag-ului,
 De școli și institute și spitale

Și de bumbac, că s'a predat la Stat.
 Și-mi amintesc cum după strânsul de recoltă
 Turcmenii-au și descălecat făloși la poarta
 „Spasscaia“ cea cu roșu arc de boltă.

... Cremlinul, noaptea-i fagur de lumină.
 Stă treaz, cu patria schimbând cuvinte.
 Și'n noaptea de Octombrie, în șase,
 Din nouă sute patruzeci și opt,
 Senin plutea, cu țara înaintea,
 Și voia bună sta la cârma lui, —
 Când a ajuns subit cumplita știre
 Pe puntea de comandă-a vasului.
 Sbură solia de nenorocire.
 Miniștri, strânși în grabă, țin ședință,
 Pun în mișcare tot ce-i cu putință.
 Poruncă garnizoanei din pustie:
 Larg ajutor orașului în agonie.
 Radiograme 'n noapte prind să scapere.
 Prin ceață urcă 'n avioane medicii,
 Merg bunul cel mai scump să-l apere.
 Și'n jurul zonei cea de nouă grade
 Sar trupele trezite de fanfară
 Și, scurt mișcarea, se încolonară
 Parcă plecau în zori la parapete.
 — Nu trăncăniți! Suiți!
 Lopețile-au sclipit ca baionete,
 Maiorii sveltți și oacheși se săltară
 Alături de plutoane în camioane.
 Autocamioane patinează în nisip —?
 Fascine pe sub roți — și va fi chip!
 Selipea țigara generalului pe hartă.

Înainte!
 Pe strada Ciardjouscaia, mai deșartă,
 Zăriră pe Murad plecat pe sapă.
 Dar, istovit, mereu din mâini ea-i scapă.
 Ca sfărâmate, coastele-l împung
 Și cade cu un horcăit prelung.
 E sgâlțâit de friguri și fior.

De-asupra lui cu glas de bas sonor
 Rostește un oștean:
 — Aici sergent, o mână de-ajutor
 Că nu mai poate ăst flăcău turemean...

Iar peste-o jumătate ceas pe-acelaș loc
 Se 'napoie Sevortov. Culcat pe brânci
 El vede golul proaspăt
 De săpături grăbite și adânci.
 Cin' să fi fost aicea? Nu se știe...
 A fost salvată?... A murit?... e vie ?...

Cu câlți aprinși el gropii dă lumină
 Și, iscodind se lasă 'n jos, pe clină.
 De-acolo îl privea ca un strigoi
 O față de bărbat.
 El se smuci 'napoi.
 Dar Vladimir își reveni din spaimă:
 — E-un ciot de-oglină numai, — el îngaimă.
 Și-alături mai zăcea o carte, un spătar
 De scaun. Dar Djamal? Nici semn măcar.
 Ea unde-a dispărut? ... E în zadar
 Să 'ntrebi prin înnoptatul univers
 Mormane de moloz, orașul șters.

Când spre-Așhabad, din culmi, prind să coboare
 Zori plumburii și înăbușitoare
 Porni cu fața palidă și suptă,
 Spre parcul „Lenin“, — Vladimir Sevortov.
 Cu părul răvășit, cu servieta ruptă,
 Pe care n'o scăpa din mâini deloc,
 El cerceta atent, dar parcă fără rost,
 Obiectele din loc în loc.
 El atârnă o piatră cu o ață
 De-o creangă de salcâm.
 Apoi cu mâinile 'negrite și rănite,
 El clătina încet, ca pe-o pendulă,
 Ciudata asta sculă —
 Și mormăia câte un „hâm“!
 Iar celor care-au fost
 De față la această-experiență
 Li s'a părut că văd un joc de prost
 Sau, bietul, e lovit și s'a smintit.
 Așa luat a fost drept nebunie
 Curajul de savant, ce'n aprig chin,
 Mai sta de vorbă tainic cu pământul.
 Notând în grafice punctate pe hârtie
 Răspunsu-acestuia ca de ființă vie.
 Sfârșind coloana 'ntâi, el își îndreaptă
 Plecatul cap: Zâmbind deasupra lui
 Stă Lenin, bronz, cu 'ntinsa mână dreaptă
 Pe pedestalul naltei lui statui.
 Simbol al nemuririi, — neclintit
 Chema mereu nainte, tot mai sus.
 Nici forțele întunecate ale Firii
 Nu, nu pot frânge 'ncrederea în viață
 Ce'n piept învățătorii dragi ne-au pus.
 Durerea-i foc ce contopește și unește.
 La Stalin se gândi Sevortov: — E dimineață.
 El știe-acuma de nenorocire.
 El ne va apăra! Ne va salva
 Cu marea lui iubire!

Iar eu, poetul, evocând acest pustiu,
 Nu „ziua ultimă-a Pompeii“ scriu,

Nu, nici „Pieirea Lisabonei“, — nu și nu.
 Ci începutul epopeei Așhabadului
 Il și urzea ăst răsărit trandafiriu,
 Când furiile oarbe ale iadului
 Se 'ndepărtară dincolo de munte
 Lăsând poporul pradă jelei crunte
 Și pe Ocrotitorul nostru stând de veghe
 Pe-așa dureri, cu 'ncărunțita-i frunte.

CAP. III.

EPOPEEA AȘHABADULUI

Fii inimos în ora cea cumplită !

Mahtum-Culi

1.

Nu știu, acum ce vine, cum s'o spui:
 Ce greu mi-e...
 Pe Murad acum îl văd
 Purtând pe drumul cruntului prăpăd
 Pe draga altuia, cu griji duioase.
 Nu, el o poartă-acum pe draga lui.
 Intredeschiși sunt ochii ei puțin,
 Pe fața-i albă scris e mutul chin
 Ce-i strânge buzele... Ca porumbiel lovit
 I-atârnă umărul — aripă moartă.
 Se teme să-i asculte cel ce-o poartă
 De mai svăcenește inima în colivie.
 Și mâinile ce-o strâng, slăbesc, se frâng,
 Dar pareă vergi îl bat și-i strigă: Mergi!
 Instrăinata nu ți-e o străină ție.
 Eu, eu, să pier, — rămâi, Djamal, tu vie!
 Tu ce-ai trăit? ce-ai cunoscut din bine?
 Nici dragostea care tânjea în tine!
 Nedreaptă-mi fu mânia și deșartă, —
 Djamal, mă iartă!...
 De tânăr tot visa Murad s'o poarte
 Pe brațe, — dar spre viață, — nu spre moarte!

Unde s'o ducă?
 Lui i se spusese
 Că 'n gară-i punctul sanitar central.
 Acolo, 'ntre raniți, pe bănci, pe mese,
 Pansa, bătrânul medic, liniștit.
 El scrise cu creionul chimic umezit
 Pe mâna fără viață-a lui Djamal
 Numele ei și numărul 303.
 — E vie, spune-mi, doctore, — trăește?
 Deodată lui Murad un cheag de sânge

Val negru-i dă pe gură, și îl frânge.
Pe brațu-i amortit, notează iarăși
— 304 — medicul tovarăș.

De-aici, din ăst tumultuos moment,
Pierdui din ochi cei trei eroi scumpi nouă.
I-a răzlețit vijeliosul element,
Urgia forțelor de gradul nouă.
Dar poți să măsoari bărbăția 'n grade?
In fața forței sufletului omenesc
Năprazne de cutremur chiar, — pălesc, —
Orice formulă, orice calcul cade.
Dar soarta lui Djamal? a lui Murad?
Nu știu din ei care-a scăpat cu viață.
In răndu'ntâi în astă dimineață
E soarta ta, o Așhabad,
Asupra-ți Patria acum se-apeacă,
Acoperind pe ceilalți trei în ceață.
Dar cred că voi putea de bună seamă
Să regăsesc și pe Djamal și pe Murad și pe Sevortov
Pe care gândul nostru chinuit îi cheamă.

2.

Djamal! Ce-ai devenit nimic nu știu,
Dar cât iubeai copiii, minte ți-u.
Ei! — dragii mici orfani răniți și plânși,
Duși de studenți și 'n avioane strânși,
Vor fi porniți spre Bacu peste-o clipă.
Piloții Așhabadului, scăpați cu viața,
Și ei pansându-și rănila în pripă,
Ieșiră 'n zori, luptând cu praful, ceața.

Strivită-i mâna unuia din ei.
— Tu, văd că târai un picior?
— Un fleac, ceva ușor
Și tot la șold ca 'n 43.
— Ei, hai sburăm?
— Sburăm!
— Păzea, helicea!
Ei la volane trec, săltând de-aicea.
Zâmbeau copiilor, ce răsufllarea-și țin.
— Sburăm la Bacu, sunteți cei dintâi,
Vi-i pregătit acolo un cămin.
Și 'n sbor venim curând, cu înc'un rând.
Pe largi tălăzuri de aspre dune
Plutește bimotoru 'n cerul sur.
Prin ochelari privesc piloții, dur.
Nu, pârgia de jos nu se supune
Piciorului rănit. Dârz mâna-și pune
Și-așa, doar cu volanul el conduce.
Celalt pilot nu poate să apuce

Volanul, și cotind doar din picioare
 Cumplit se istovește ca să zboare.
 Cu-așa 'ncordări viteze, dureroase,
 Duc IL-ul lor cu aripi luminoase,
 Pân' Crasnovodsc-ul începu s'apară,
 Și Marea Caspică cu unde blonde,
 Și-un șir de împiciorongate sonde.
 Ei la Surahanâ aterizară
 Cu-a Așhabadului durere-amară.

Au amuțit motoarele avane.
 Spre avion femeii se 'aruncă 'n pripă —
 Armence, ruse și azerbaidjane —
 Zeloase, strigă, țipă sub aripă.
 Cu-avânt în inimi și în ochi lumină
 Dau buzna, pe scăriță, în cabină.
 Și prima care, cu tăiată răsuflare,
 Ieși cu'n țânc într'o broboadă mare,
 Aduce cu o vulturică albă.
 Apoi, cu câte-un oacheș pui turemean
 În brațe, în vreun șal sau rupt tartan,
 Ies multe, și pe câmp se 'nșiră salbă,
 Cu'n pui tulind-o fiecare-acasă,
 Iar de căminul pregătit nici că le pasă —
 Că gol îl lasă.

Și avionul iar spre Așhabad ia sbor.
 Morman până'n tavan are 'n cabină
 Conserve, fructe, biscuiți, slănină,
 Pâini calde, — pentru-atât flămând popor.

3.

Djamal, — când stol cu stol sosea pribeag
 Pe-acest meleag,
 Din prag, spre lungul lui șirag,
 Zâmbeai cu drag.
 Flamingul roșu iar vâsli-va lin
 Ca an de an
 Spre lacurile calde din
 Turcmenistan.
 Din nou, din fund de nord cețos
 Al scumpei țări
 Cocori și găște, sgomotos,
 Curg, curg, din zări.
 ...Dar nu-i tomnaticul șuvoi
 Spre sud, spre noi, —
 E avion dup'avion, —
 Grăbit convoi.
 Strânși în escadră, 'ntr'un moment,
 Prin cer fac vad —
 Trec Moscova, Cazan, Tașkent,

Stalinabad.
Duc peste surii munți pleșuvi,
Sburânde nave,
Duc dela cincispre'ce surori
Celei bolnave
Conserve, sânge, fructe, pâini,
Bandaje, straie.
Aceasta-i legea pentru noi:
Când gem prietenii 'n nevoi —
Durerea lor a ta e.
Deasupra cuibului surpat
Roiau echipe,
Vuiau motoare și helici,
Umbreau aripe...
Zoriți, tovarăși, — puneți mâini —
Aici mor frați!
Pe uși smucite din țâțâni
Duc mutilați.
De sub ruine horcăia
Un glas din piept:
— Desgroapă 'ntâi vecinii mei,
Eu mai aștept...
Au scos un moș neputincios
De-acolo jos,
Cu fiica-i tremurând, gemând,
Cu ochiul scos.
A doua noapte e decând,
De stele-aproape,
Vin avioane rând pe rând
Să tot desgroape!
Cu lungul sborului lor șir
Pod au durat
Spre Așhabadul în delir, —
Pod aripat.

4.

În fața mării hărți ades
Ai stat, Djamal.
Elevi cu negri ochi, sorbeau
Al vorbeii val...
Vrem lecția să-ți preluăm
Noi, în prezent, —
Asculte câte neamuri sunt
În Orient.
Să trecem negre culmi de munți
Până 'n Iran —
Lovit atunci la fel de-acel
Prăpăd avan.
Dezastrul crunt n'a cunoscut
Străji, frontieri:
Praf s'au făcut gheretele

De grăniceri.
Dar capii statului vecin
Cu-al lor sard-jus ⁴⁾
Ținând de coadă vreun asin
Tot dus s'au dus,
Pân' i-a întors măgarul lor
A treia zi, —
Altfel cinstitul stat-major
Ar mai fugi.
In zdrențe sure englezești
Uniformați,
Și sarbajiii ⁵⁾ lor fugeau —
La marș... dresați.

Dar a 'nfruntat, ca pe catarg,
Acel asalt
De spaime plin, — pe șubredu-i
Mic turn înalt
Echipă doar de grăniceri
Ce-am pus-o noi, —
Echipă-i zic, dar ei' de fapt
Au fost doar doi.
Pe epoleți au verdele
Depe câmpii,
Și stelele Kremlinului
Pe pălării.
Ei drept au stat, cât stânca lor
Se zgâlțâi,
Nici morți n'ar fi clintit din post, —
Dar mi-te vii.
Când bezna se rări, cei doi
Văd prin ochian
In locul satului uzbek
Un hâd morman.
Cresce vaiete din văile
Iranului,
Și unul din străjeri văzu
Din cuibul lui:
Un biet uzbek târându-se
Greoi pe brânci,
Cărunt, cu trupul tremurând,
Incoa spre stânci,
Halatul rupt, pe chip sbârcit
Un roș șiroi, —
O rugă mută te țintea
Din ochii sloi.
In munți, când zori lucesc pe culmi,
Stă beznă 'n văi, —
Și-așa, din turnu-i luminat,
Pe negre căi

4) Ministru al armatei în Iran.

5) Soldați

Tuli sovieticul soldat
 In spre rănit.
 Cu dinții pacul sanitar
 Rupând, grăbit,
 El năclăita frunte-a strâns
 In alb bandaj
 Zâmbind bătrânului mereu:
 Curaj, curaj!
 Apoi, el frânse un darab
 Din pâinea lui
 Și a întins-o 'mbietor
 Străinului.
 Și-acela, 'n desnădejdea sa
 Fără de leac,
 S'a tras spre țara-i înapoi
 Ca într'alt veac.

5.

La Așhabad în piața „Marx“ e forfot, svon,
 Mese în grabă au fost înșirate.
 Nezăbavnici, chirurgii în albe halate
 Cu măști de tifon ce dau chip de stafie,
 Abia coborîți din sbor de-avion
 Au și pus la lucru ale lor bisturie.

O, câte-operații Scvorțov trebuit-a
 Să vadă aici, căutând pe iubita —
 Zadarnic, sărmanul! De-ar fi chiar s'o știe
 Fără mâini sau picioare, — doar vie, doar vie!
 Prieten scump mie, bătuit de durere,
 Cum să aflu cuvinte să-ți aduc mângâiere!
 ... Djamal, chiar de-am fi despărțiți pe vecie
 Doar să știu că exiști pe pământ, că ești vie!
 Cu pleoape umflate, pământiu, hav la chip,
 Cu păr răvășit, cu mâini prin nisip.
 Biată inimă frântă, — ce-i mai scump, nu mai ai!
 Morți, răniți, — sute, mii ... Stai tu, Moarte, stai, stai —
 Las' pe noi! In curând te-om învinge pe veci
 Smulgându-ți din laț inimi stinse și reci.

Se lasă amurgul
 Sbuciumat și cețos.
 Chirurgii se-apleacă mai jos, tot mai jos.
 Spre miezul nopții abia, au sosit reflectoare
 Și'ncep cu lungi raze străzi pustii să măsoare.
 Bătrân reflector militar!
 Dece oare
 Prinzi cu prima-ți scânteie să clipești și să tremuri?
 Doar văzut-ai pe Oder câmpul luptei pe vremuri,
 Dârz prindeai avioane sub crucișe fâșii,
 La salut de stindarde țineai loc de făclii, —
 Și acum?... Da, 'nțeleg, la-așa aprigă muncă
 N'ai mai fost osândit de nici o poruncă.

Pe piața de părazi și de joc popular,
 Tremurătoare lumini se adună'n focar.
 Tot acolo-i focarul suferinții obștești,
 Cloroformul și jalea îți strâng inima 'n clești.
 Mutilați iar și iar — tărgi și brațe n'ajung, —
 Tot întinsu 'noptat e un geamăt prelung.

Dela C.C. a ieșit
 Spre piață secretarul.
 Cu un grup de prieteni ce tac
 Impărțindu-și amarul.
 Fiu de cioban,
 Zelos cultivator de bumbac,
 Intrecător de plan,
 Haina-i cu mâneci frumos înflorate
 Parcă-i atârnă pe umerele late.
 Fiece bisturiu inima-i despică,
 Fiece năruire, pe cap parcă-i pică.
 Orașu-i sfărmat,
 Dar forțelor naturii el nu s'a predat.
 Secretarul pe medici plin de grijă întreabă,
 Peste oameni plecat
 Insuflă nădejdi, ajutoare înjgheabă.
 Pentru împărțirea de straie rânduiește măsuri,
 Face'n parc o popotă flămânderor guri.
 Dar în taină, într'una, îi e inima plină
 De teamă, — urgia să nu mai revină.

Deodată, lângă tribuna cea mare
 Încă gătită cu frumosu-i covor
 El se ciocni cu Sevortov, întâmplător.
 De puteri istovit, el ședea, răzlețit.
 Pare frânt, dar pândește, încordat în tăcere,
 Ale forțelor firii subterane mistere.
 Și încet îl întreabă secretarul: — Te rog
 Spune-mi, tovarășe seismolog,
 Mai vine odată?... Știința ce-arată?
 — Smuciturile tari n'au avut ritmul des, —
 Cred că nu mai avem de-așteptat un acces.
 Auzi vuetul surd, — hotărît a răspuns
 Vladimir, — sună tot mai pierdut, mai ascuns..
 Secretarul răspunsul dorit îl ascultă
 Gândind: — Mai dinainte știința ta multă
 De pândea ce 'ncordări în adâncuri se-ascund!
 Este timpul sosit, uriașe pământ,
 Nepătrunsa ta fire s'o studiem mai profund,
 Și sub pași să ne stai, ferecat și înfrânt.

Și reproșul amar, fără de o vorbă măcar,
 Prietenul meu cel de-o vârstă cu mine,
 El, Sevortov, înțeleptul, înțelesu-l-a bine.
 Pe pomeții-i deodată

Pete roșii se-arată:
 Invins-ai — tu om — , și stihia și glia,
 Dar n'ai supus încă
 Cerbicia adâncă
 A planetei pământești!...

Și tu, iubito,
 Unde ești, — ?
 Unde ești — ?

CAP. IV.

GLOBUL SALVAT

Noi nu am pătruns toate tainele lumii.

Mahtum-Culi

1.

În timp ce țara-și revarsă iubirea
 Spre Așhabad, dând primul ajutor,
 Și harnice lopeți pe urma vieții
 Scurmau mereu și desgropau de zor,
 În timp ce medici și surori prin aer
 Veneau mereu s'aline amarul vaer
 Și:

„Stalin“ — „Stalin“ —

Toți rosteau șoptit,
 Cu lacrimi pe obrazul prăfuit, —

Ziarele de peste mări și începură
 Bârfelile, vărsând minciuni și ură,
 Vorbind ca de-o explozie militară
 De oarba tresăltare planetară.

Vrăjmași ai lumii, dați, dați ghes cu clewetirea,
 Eu între timp îmi deapăn povestirea:
 Sevortov găsi pe locul școalei globul
 Și darul și-l salvă de sub ruine.
 Pe axu-i tot rotindu-l fără scop
 Observă brusc — să creadă nu îi vine —
 Că pe aceeași paralelă cad
 Și Washington și Așhabad!
 Dar care paralelă-anume?
 A treizecișiopta.

Ea 'nconjoară

Pământul ca o nevăzută sfoară
 Prin cele mai cutremurate părți din lume.
 Coincidență doară?... Dar vrea parcă să 'ndrume
 Pe Sevortov, ce privea la glob pe gânduri,

Că, da, seismele din ultimele rânduri
Se 'nșiră toate tot pe brâu-acel
Ca pe-un fatal inel!

Vezi San-Francisco, —
El n'a uitat de șocul violent
Ce-a vrut să-l spulbere și să-l îngroape.
El nu-i deloc de Washington aproape
Dar e pe tot același continent.

Vezi Lisabona, —
Și mai departe, în Italia, — Messina,
Unde acuma patruzeci de ani
Tot țărml se clădi ca gelatina
Și marea năpusti'n oraș ruina.

Și-atunci, prin noapte și prăpăd și ger,
Săriră marinarii ruși din radă,
Depe „Oleg“ și „Bogatâri“ și „Slava“,
In ajutor Italienilor ce pier,
Sfruntând a uraganului cascadă,
Primejduindu-și viețile și nava.
La fel Japonia. Când forțele naturii
Loviră insulele ei amarnic
Tânărul nostru Stat,
Și iertător și darnic,
Trimise sinistralilor de ale gurii,
Și zahărul și pâinea împărțind —
Când și ai lui pe-atunci le duceau jind.
(Crescuse Vladimir ca băetan
Pe Volga, doar cu turtă de susan).

Da, stă pe paralela cea de spaime
Și Washingtonul. Hei, clevețitori,
Începe vorba să vi se îngaime,
Ați cam pălit un pic, vă trec fiori?
Ce-ar fi să 'ncepeți rugi de mântuire
Și să vă cumpărați bilete pentru lună?
Se poate și pe voi să vă ajungă
Subpământeană groaznică furtună.
Nu! nu dorim pe voi așa prăpăd
Ce nici de 'ntreg norodul nu se 'ndură!
Dar alt cutremur vouă vă prevăd,
O forță dreaptă ce spre voi se 'ndreaptă.
Cum spune imnul: „Trăznit roș cădea-va
Deasupra haitei...“
Nu clădiri surpând,
Ci banda voastră, hădă-adunătură
Urcată sus, cum vântu 'nalță pleava, —
Sub răbufnirea de adâncă ură
In hău și bezne va pieri 'ncurând!
Și peste lume o lumină clară

Va răsări, — de plină primăvară.
Iar crunta voastră zi de prăbuşire
N'om număra-o între zile de dezastre,
Ci între cele mai frumoase ce sub astre
Le va serba descătuşata omenire.

Aşa gândea, sub fruntea lui înaltă,
Fârtatul meu zbătut de suferinţi,
Purtând salvatul glob dintre ruine
Spre cortu-Academiei de Ştiinţi.

2.

Miniştrii îşi ţineau şedinţa 'n parc.
La fel, C.C.-ul. Incordat ca şi un arc
Oraşul dârz, pulsările-şi îmbină
Cu inima centrală din acea grădină.
Cu Moscova prin radio se discută
De corturi, pansament, penicilină.
Sub prăfuit frunziş îngălbenit
Maşinile de scris bat, bat pripit.
Şi generalul ce-a pierdut unicu-i fiu
Conduce şi desgroapă tot ce-i viu.
Iar omul cu căciula a transmis o notă
Că tot la timp ei vor preda bumbacul-cotă.
In sure uliţi, ori pe-aleea verde
Vreo mamă 'ncepe pruncul să-şi desmierde.
Da, prin oraşul sfărâmat, încă buimac,
Invie viaţa, şi'n spitale şi pe cale
Şi'n muncile din sobrul bivuac.
Casa de naşteri e în cort, în piaţă.
Alături undeva — comsomoliştii;
Iar mai departe sub un ulm, e şcoala —
Se strâng în bănci copiii, plânşii, triştii, —
Dar lipsă-i tânăra geografistă.
Materia-i tăiată de pe listă.

Redactorul pe-o cărăruie-aleargă
Cu-articolele încă udei pene
Ce trimetea de-aici, „Iscrei turemene“.
Din munţi, în fine, prinde să coboare
Tomnatica dorită mult răcoare —
De parcă spre bolnav se 'ntind cu grijă
Mâini fără număr, binefăcătoare.

Stă cortu-Academiei de Ştiinţe
Pe o răspântie de uliţi, la mijloc.
De-atâtea aparate, mai n'ai loc.
Cu încordarea 'ntregei lui fiinţe
Stă Vladimir şi într'un carnet, cu grabă,
Schiţează harta lui izoseistă⁶⁾ —

6) Linie pe hartă care uneşte punctele în care s'a înregistrat acelaş grad de cutremure.

Pe un genunchi, că masă nu există.
 E ca un comandant în ofensivă
 Scrutând reduta ce îi stă 'mpotrivă.
 Pe linia Tepe-Gheoc-Gheours
 El știe unda pe ce drum a curs:
 A stabilit pe 15 kilometri
 Șiragu 'ntreg al tainicelor vetre.
 Dar epicentrul, — marele dușman?
 Spre a-l afla, se cere-o cercetare
 A sutelor de crăpături și-aruncături,
 Și-o deplasare în Curuhaudan.
 Cutremurul de gradul nouă
 A dat răspuns la multe întrebări
 Științei lui ce, ori cum, încă-i nouă.
 O întrebare însă a rămas
 Fără răspuns în groaznică furtună:
 El cum să mai trăiască?...
 Cin' să-i spună?...
 Și lacrimile-i toate s'au secăt
 În 41, pe-undeva... Păcat!

Și el ieși din cort. Tăcere'n jur.
 Irigația curge cu un slab murmur.
 O clipă să privească stete:
 Iată moscheia bahaistă —
 Cu căzute minarete.
 Și iată
 Pe mormanul unde școala zace —
 Placarda:
 „Așhabad, te vom reface!“

Și de asupra tuturor:
 Pe soclu-i cu-ornamente de covor,
 Stă Lenin, bronz, cu întinsa-i mână dreaptă —
 Stă peste oameni și durerea lor,
 Peste dârzia lor mai tare ca oțelul —
 Și spre „mereu 'nainte“ el îndreaptă,
 Și ochii-i buni zâmbesc spre unde-i țelul.

CAP. V.

PRIMĂVARA ÎN PUSTIU

Vor trece ani după ani peste noi,
 Se vor zidi orașe noi...

Mahtum-Culi

1.

Ierni patru trecuseră numai, din ziua cumplită; —
 Pentru „Planeta Pământul“ — doar o fugară clipită.
 Pentru noi ce croim trâmba vieții în largi cincinale

Se și șterge 'n trecut Așhabadul cu ziua-i de jale.
Intr'o noapte, din Moscova, 'n sbor, am pornit pe ninsoare.
La Voronej, vedeam, se desgheață;
La Rostov — caldă dimineață;
Bacu scilpea în plin soare;
Iar Așhabadul — respira primăvară, dogoare.
Lalële 'n poeni tremurau, — parcă picuri de sânge.
Pilotul turcmen, — deputat, cum insigna-i ne-arată, —
Cu dreapta lui cicatrizată, încet frâna strânge,
Și aterizând naltă praf de ciment, de-altă dată.
Așezat într'un „Mosevici“ mic, eu pornii spre oraș,
Hotărit să nu 'ntreb de cutremur pe-aici în zadar,
Pe râni ce 'n ascuns mai svâcneau eu sare să nu mai presar.
Dar șoferul meu cârlionțat, încetinind mașina deodată,
Cu-o 'ngândurare ciudată, cu capul spre-o parte arată
Și parcă sie-și vorbind, spuse: — Iată
Aici am găsit îngropatele cabluri, ce fură
Silite cu Moscova iar să ne dea legătură.
În noaptea aceea gemeam: — Unde-s copiii, nevasta?
Ce mă fac singur de-acum, pustiu în lumea aceasta?
Tovarășa mi-am desgropat-o... Trăiește ...
Dar copiii mei doi ...
Și spre-a nu mai gândi înapoi,
El mașina porni nebunește.
Sburau ba grădina 'ngrijită, ba noile case,
Abia apuca să-mi arate șoferul meu, tristul,
„Ciocanul roșu“ și „Melcombinatul“,
Uzina „Metalurgistul“,
„Textila“ cu croitorie și filaturi de mătase,
Că iată și centrul: un nou Așhabad săltat din ruine!
Blocuri încă din roșu
Cu largi armături de oțel, —
Școli mari, magazine
Cu sclipitoare vitrine, —
Și teatru —
Și hotel, —
Și parcul de cultură cu arc triumfal, —
Pretutindeni schele, cu un nou model oriental,
Și fețe și mâini de constructori —
Bronz turcmen, ce se animă de zel.
Și trainic legate sunt noile case
Prin plase de dure carcase:
Sfidător naltă pieptul armat, forța Firii să 'nfrunte —
Nu le mai pot nici surpa, nici clinti cutremure crunte.
Eu nu multe zile-am zâmbit pe-aici primăverii,
Dar chiar de la prima
Trebuii ca să-mi calc, biruit, hotărîrea tăcerii.
Acea noapte vibra prin noi toți ca un electric curent —
Așhabadenii nu, nu pot să-și uite cernirea-un moment.
Mii de ori trebuit-am să mor, să înviu, să mor iarăși
Și din nou să înviu și să lupt lângă vitejii tovarăși.
Și... depe Copet-Dag-ul înalt revăzui și tristul Iran.
Fântânile fără de cumpeni, nici ciuturi,

Spulberatele sate, neajutorate,
 Ale acestui popor înrobit și sărman.
 Atât chin fioros adia de peste hotarul de stânci,
 Că-mi stârni o nouă durere și gânduri adânci...
 Dar canalul principal Turcmean mi-era ținta de-acum.
 Plecai deci în curând la drum,
 Cu'n autobuz albastru,
 Spre Cara-Cum.

2.

Și în nisipuri scânteiază flori —
 Flori purpurii și-albastre, mari și mici —
 De parc'a și venit canalu-aici.
 Cât de frumoasă-i primăvara în pustiu
 Abia acuma îmi fu dat să știu.
 Să se gătească și avea pricină
 Pustiul: căci în pragul astei primăveri
 Două sute expediții aveau să-i vină
 Din colțurile 'ntregei țări.
 Eu socoteam că doar natura moartă
 Zace'n nisipul vast ce vântu-l poartă.
 Dar urme proaspete de automobil
 Zărirăm scrise pe-un teren de-argil.
 Sau, după dune, chiar o schelă de foraj
 Se înălța, ca sol al vieții, cu curaj.

Noi mult am mers, încărunțiți de praf, —
 Un profesor, doi geologi, și un student,
 Specialiști în sol, și-un excelent
 Expert în lucrări de canal,
 Și-un delegat al Comitetului Central,
 Și-un corespondent de presă, special.

În ziua treia,
 În albia bătrânului Uzboi
 Mașina cea cu șase roți
 Se' mpotmoli cu noi.
 Nu ne rămânea, pe noaptea-aceea,
 Decât să facem rost de-un adăpost.
 Mi s'a dat sarcina, cu orice risc,
 Să cercetez. Mijea ca o zăpadă
 Un câmp de sare sub al lunii disc.
 În depărtare pâlpâia un foc.
 Mai știi — aveam noroc? ...
 Pe-un drum nestabil, mersei singuratic
 Spre zâmbitorul licăr roșiatic.
 Da, sacsaulul⁷⁾ strâmb, însecetat,
 Ardea pe-un rug, cu flăcări ce se sbat.
 Deasupra-le — o siluetă vagă

7) Un soi de arbust mărăcinos al deșertului.

Ce uscături în pălălaie bagă.
Mă apropiai și... mă privi deodată
Cu fruntea-i 'naltă, fața lui bronzată,
Sevortov. Ce bucurie și uimire!
Tu, — tu aicea, Vladimire?
Și ne-aruncară turburați — doi frați —
Într'o stângace 'mbrățișare de bărbați.

Eu îl privesc, —
În transbaicalicu-i maiou milităresc,
În cisme de brezent. Și 'n mâini — o carte.
Și umbra-i ce, în joc de foc,
Ștrâmb tremura 'n nisip, până departe.
Văd și-un tovarăș ce dormea alături.
Trezit de voci, s'a ridicat din pături.
Mi-l recomandă vechiu-mi camarad:
— Colegul geolog Murad.

Vre-un sfert de ceas luă doar aranjarea
Tovarășilor mei de drum.
E simplă în pustiu învartirarea.
Și bivuacu-i liniștit. Ei dorm acum.

Noi doi rămas-am lângă foc. Știam
Că toată noaptea-abea o să ne-ajungă
Ca să tănim de despărțirea lungă.
Ultima dată ne văzusem la Berlin,
De-atunci știam de viața lui puțin.
Iar eu, vorbind de multe toate, mă temeam
Să 'ntreb și de logodnica-i Djamal,
Ca să nu-i sgândăr fratelui vreun chin.
Dar el, Volodia, dela piept a scos
O poză... O, ce ochi de băețel frumos!
— Acesta-i blondul, micul meu viteaz.
Și-l cheamă — ea așa a vrut, — Oraz.
Și e deștept, și umblă copăcel.
Eu l-admiram, dar nu crâcneam de fel
De noaptea cruntă, nici unde-i femeia.
Mă năpădi deci bucuria ca un val
Aflând miraculoasa mântuire
A îngropatei, regăsitei lui Djamal.
— Ah, cinci fracturi.
Un an la Saratov stătu'n spital.
Am căutat, mai căutam, — dar nu știm cine
A scos pe draga mea de sub ruine.

Aici am întâlnit privirea lui Murad.
El sacsaul svârlea mereu pe foc.
Lucea privirea-i tristă și senină, —
Pe când vorbeam, el nu vorbea deloc.

— Și-acum Djamal?
— Ca toți, e pe traseu.
Cu expediția. La muncă și la greu.

O mică școală ea putu să 'njghebeze.
 Doi-trei elevi în clase, dar va crește.
 Și ea și șefii fac sforțări viteze.
 Iar caravana cară bănci. O școală mare
 Cu două caturi, i se și zidește.

Vezi, hărțile geografice, cum pare,
 Pe zi ce trece se 'nvechesc. — Firește, —
 Prin noi, pustiul se despustiește.

Mijiră zorii dalbei diminețe,
 Eu și Volodia și Murad
 Luând lopeți
 Ne-am îndreptat spre îngropatele-aparate —
 Ciudatul nou răsad, pus în nisip
 Să bea, să 'nregistreze pulsul viu
 Ce în adâncuri bate.
 Seismologii cercetări fac în pustiu,
 Uniți cu-acei ce-l schimbă azi la chip.
 Venit-a pentru omul nou azi rândul
 Pământul să-l silească să vorbească —
 Smulgându-i taina inimii și gândul.
 Nu era mare puțul. Drepti pereții.
 Sub pături de nisip,
 Colo 'n adânc
 Pândeau seismografele sistem „Kirnos“⁸⁾
 Să adâncească înc'o taină-a vieții.
 Stau sub un clopot, treze să asculte
 Și micile și marele tumulte
 Ale planetei ce-o numim Pământ, —
 Necunoscuta, bună-rea,
 Ce naște munți, și șesuri, și abise
 Cu ne 'nțelesul ei frământ.

Prietenul Volodia,devenit
 Mai grav, vorbi, privind un răsărit
 Ce-și presăra pe cale trandafirii:
 — Până la noi, din adâncimi de vremi,
 Era și apa o poznașă forță-a Firii.
 Iar azi ea ne servește, n'o mai temi,
 Ne dă curent electric, — irigând
 Vrăjește rod mănos din sterpiciune
 Și crânguri și grădini pe dune pune.
 Noi nu-i dăm voie să mai facă pe nebuna,
 În țara noastră i-am pus frâu pe 'ntotdeauna.
 Urgia apelor pustiitoare
 Noi o culcăm, ca și pe trăznet, sub picioare.
 În Univers — ne-au mai rămas rebele
 Doar forța vieții din pământ, și cea din stele.
 Dar azi luminile ni se îndreaptă

8) Seismograf inventat de savantul sovietic D. P. Kirnos.

Pe paginile astei cărți străbune.
Te voi citi: Planetă tu, așteaptă!
Noi vom prezice spasmele nebune
Din pământescul nostru mare mușuroi
Așa cum prevestim furtuni și ploii!
Dar cu atât, — un drum doar am deschis!
Azi, ce-am luat sub scut, n'o să mai piară
Ca Vechea Nesa ⁹⁾ înghițită de abis, —
Noi Așhabadu-îl înălțărăm iară.
Tu socotește-mă un poet, un visător
Răpit de-al fanteziei sale sbor
Ce-și înfiripă năluciri, eresuri
Când despre „Măine“ aiurează în vreun cânt:
Noi energia unui milion de Dneproghesuri
O vom lua cândva
De sub pământ!

...Iar sus pe boltă, stele și planete
Cedau luminii, cu păliri încete.
Intâi Dragonul,
După el Pegas,
Apoi și Venus se pierdu 'n azur,
Iar ultimul rămas,
Păli Arctur.
Și doar pământul se ilumina în zori.
Pe largi nisipuri îmbrăcate 'n flori —
Prin focurile încă treze la canal
Și faruri pale de-automotoare —
Iși revărsa al strălucirii val
Tânărul soare.

Moscova-Așhabad
1951

Din revista „Znamia“, Nr. 8, 1952.

9) Vechea Nesa — orașel parfean, de lângă Așhabad. Rezultatele săpăturilor permit să se presupună că în primii ani ai erei noastre, vechea Nesa a fost distrusă de cutremur.

LA 100 ANI DELA MOARTEA LUI NICOLAE BĂLCESCU

PROF. C. I. GULIAN

DESPRE MOȘTENIREA IDEOLOGICĂ A LUI NICOLAE BĂLCESCU

Nicolae Bălcescu care a fost un luptător de frunte pentru drepturile masselor asuprite, un istoric cu merite excepționale pentru epoca în care a trăit și un talentat scriitor, a fost totodată un gânditor democrat și revoluționar, unul din cei mai înaintați gânditori pe tărâm social-politic înainte de pătrunderea ideilor marxiste în România. Valorificarea aspectului teoretic al conținutului progresist al operei lui Bălcescu nu putea desigur constitui o preocupare a istoricilor literaturii și filosofiei din regimul burghezo-moșieresc. Această valorificare nu putea avea loc în condițiile regimului care, odată cu prigo-nirea marxismului, ascundea sub vălul tăcerii concepțiile progresiste din trecut, tradițiile materialiste cu care se mândrește istoria științei și culturii noastre naționale. Ideologii regimului burghezo-moșieresc aveau sarcina să răspândească și să elogieze concepțiile mistice și reacționare, să exalte fascismul și șovinismul, să adapteze pentru România burghezo-moșierească ideologia putredă a imperialiștilor americani și englezi. Ei nu puteau afla nici un interes în valorificarea gândirii progresiste a lui Bălcescu pentru că această gândire contrazicea ideologia lor, dușmănoasă poporului. De aceea ei au trecut-o sub tăcere, după cum au vrut să facă uitat și caracterul general antifeudal din opera școalei ardelenе, după cum au ignorat concepția materialistă ce se află la baza operei unor oameni

de știință ca Babeș, Marinescu, Bacaloglu Cobălcescu, Vasici și mulți alții.

Excluderea lui Bălcescu din câmpul cercetărilor filosofice ale ideologilor regimului burghezo-moșieresc precum și încercarea de a denatura șovinist și mistic opera lui semnifica încercarea de a anula tocmai ceea ce îl deosebește și îl înalță pe Bălcescu deasupra tuturor istoricilor și ideologilor regimului burghezo-moșieresc—concepția lui filosofică progresistă și patriotică. Istoricii burghezi care s'au grăbit să-l ironizeze pe istoricul Bălcescu pentru unele erori de informație—firești în acea epocă grea a începuturilor — nu s'au ridicat nicio clipă la înălțimea ideilor înaintate care se află la baza lucrărilor lui istorice. În timp ce ideile înaintate ale lui Bălcescu despre revoluție și rolul masselor, lupta pentru libertate și independență înfrățirea popoarelor, etc., au fost expresia teoretică a năzuințelor și luptelor seculare ale masselor exploatate din țara noastră, istoricii burghezi și-au pus „erudiția” în slujba intereselor burgheziei și moșierimii. falsificând istoria patriei și istoria culturii noastre naționale conform acestor interese mârșave. Astăzi, în condițiile regimului nostru de democrație populară, după cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, este o sarcină urgentă a istoricilor, a istoricilor filosofiei și literaturii române, de a valorifica conținutul ideologic progresist și patriotic al operei lui Bălcescu, de a

reda opera lui poporului, pentru a cărui fericire a luptat până la moarte.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și mai ales la începutul secolului al XIX-lea, orânduirea feudală din Principatele române intră în procesul ei de descompunere. Elementele capitaliste apar încă în economia secolului XVIII, când se dezvoltă manufactura, iar datorită creșterii exportului de grâne, Principatele încep să fie din ce în ce mai mult atrase în piața internațională a schimbului de mărfuri.

Inmulțirea atelierelor manufacturiere, înființarea a numeroase mici fabrici, creșterea activității comerciale, etc. a făcut să se desvolte o pătură burgheză care voia să obțină drepturile politice dela care era înlăturată de către marii boieri. Deși Regulamentul Organic mulțumise o parte din revendicările negustorilor, ale burgheziei înstărite, în general puterea politică justiția și armata o lăsase tot în mâinile marilor boieri. În Adunarea Obștească tronau marii boieri, care nu se mulțumeau cu privilegiile mari pe care le aveau, ci luptau să le sporească.

Cele mai grele condiții de viață le codificase Regulamentul Organic pentru țărani, care rămăseseră legați de pământ și, mai mult, li se sporise numărul zilelor de clacă datorate boierului. Atât burghezia cât și țărănimea erau nemulțumite de faptul că Regulamentul Organic nu prevedea principiul libertății și al egalității. Toate drepturile — de a alege domnitorul, de a face legi, funcțiile, pensiile și gradele superioare erau păstrate boierilor. Chiar Kisselef recunoștea injustețea de bază a Regulamentului Organic, criticând faptul că Adunarea era alcătuită numai din boieri „care împresoară și silnicesc drepturile claselor de jos și care au devenit judecători în propria lor cauză”. El cerea lui Butenief, ministrul Rusiei din Constantinopol, să se introducă unele măsuri „... în folosul poporului” (Xenopol, „Istoria Românilor”, XI, p. 103).

Burghezia, care avea nevoie de eliberarea brațelor de muncă ale țăranilor pentru crearea unei industrii, avea nevoie de o piață

internă mai largă — nu putea fi de acord cu menținerea iobăgiei. Păstrarea relațiilor iobăgiste în agricultură — ramura cea mai importantă pe atunci a producției naționale — însemna frânarea dezvoltării puterii economice a burgheziei românești — a dezvoltării economiei naționale în general. De aceea, mănătat de puternicul dublu impuls al satisfacerii revendicărilor ei economice și social-politice, această burghezie trebuia să lupte pentru înlăturarea Regulamentului Organic, pentru eliberarea și împrumietărirea clăcășilor, pentru întocmirea unei legislații noi, care să-i apere interesele ei de clasă.

Lupta burgheziei pentru egalitate de drepturi politice cu boierii s'a împletit cu lupta pentru dezvoltarea pieții naționale și s'a oglindit pe plan politic și ideologic în lupta pentru independența națională; revendicările economice ale burgheziei din acea vreme s'au oglindit în mod firesc în acțiunea pentru cucerirea puterii politice și în încurajarea — până la 1848 — a dezvoltării unei ideologii cu caracter național și democratic.

Avântul revoluționar al țăranilor iobagi, al lucrătorilor, al micilor meseriași, avea drept țință desființarea iobăgici, înființarea republicii democratice, lichidarea mizeriei, oprimării și exploatării. Burghezia liberală română a înțeles însă să lupte numai pentru drepturile ei economice și politice și să renunțe chiar și la o parte din acestea de frica dezvoltării mișcării populare. Burghezia română a văzut foarte bine că mișcările revoluționare dela 1848 în întreaga Europă sunt prevestitoare ale sguuirii capitalismului. Ca și burghezia din apusul Europei, burghezia română a înțeles că masele populare odată pornite pe drumul atacului revoluționar pot fi cu greu oprite la jumătatea drumului și că experiența luptei de clasă pe care o capătă aceste mase în cursul luptei antifeudale devine o armă primejdioasă împotriva burgheziei. Desfășurarea revoluției dela 1848 în Țara Românească a confirmat teza leninistă după care „...în virtutea intereselor ei radicale, burghezia liberală caută să ajungă la o înțelegere cu puterea veche, ezită între revoluție și reacțiune, se teme de popor, se

*teme de dezvoltarea liberă a activității lui din toate punctele de vedere*¹⁾.

În prima jumătate a sec. XIX, alături de problema agrară, a doua problemă fundamentală a societății românești era problema cuceririi libertății naționale. I. V. Stalin a arătat că sunt necesare anumite condiții istorice pentru ca procesul de formare a națiunii și a ideii naționale să devină o problemă principală. În istoria patriei noastre, ca și în alte țări, problema închegării statului național s'a pus în momentul istoric al înlăturării feudalismului, al formării pieții interne, al necesității lărgirii și dezvoltării acestei piețe. Jugul otoman începea să sufocă dezvoltarea economică a țării noastre și împreună cu stavilele feudale, împiedica dezvoltarea capitalistă. Națiunea română burgheză în formare din punct de vedere economic și social, era împiedicată să-și capete instituțiile ei politice și juridice; în fața burgheziei române ca problemă arzătoare stătea crearea statului național.

După cum a arătat tovarășul Stalin, lupta burgheziei pentru o viață independentă se oglindește pe plan politic, pe plan ideologic în general, prin lupta pentru independența națională. În această luptă, burghezia are nevoie de sprijinul maselor populare și de aceea „... ea apelează la „păturile de jos ale propriei națiuni” și începe să vorbească în gura mare despre „patrie”, înfățișând propria sa cauză drept o cauză a întregului popor”²⁾.

În condițiile dezvoltării istorice a țării noastre dela jumătatea sec. al XIX-lea, problema cuceririi libertății naționale va deveni — după cum va spune și Bălcescu — problemă centrală și arzătoare, împletită cu problema eliberării și împrumutării țărănilor. Burghezia română, lașă și temătoare față de flacăra revoluției interne, a renunțat însă la cucerirea independenței naționale în cursul revoluției dela 1848. Realizarea unirii naționale a Principatelor s'a făcut deabia mai târziu, în 1859, sub presiunea maselor populare, iar dobândirea indepen-

denței naționale s'a realizat cu ajutorul poporului rus în 1877.

Bălcescu n'a plutit deasupra condițiilor istorice în care a trăit, ci tocmai a concentrat ca într'un focar, problemele pe care le pune dezvoltarea societății românești în acea epocă.

În ce privește manifestarea noilor idei social-politice, trebuie subliniat că ele nu erau rodul unei influențe mecanice externe — pătrunderea ideilor revoluției burgheze franceze. Desigur că transmiterea acestor idei înaintate prin consulatele și ofițerii ruși sau prin dascălii francezi emigrați, etc. a însemnat un aport binevenit, grăbind fermentarea ideologică din această epocă. Dar această influență nu s'ar fi exercitat în mod real și nu ar fi dat roade, dacă n'ar fi fost coapte condițiile materiale interne: închegarea unei noi baze, care își cerea suprastructura corespunzătoare.

În primele decenii ale veacului al XIX-lea, literatura și mișcarea culturală în general din Principate este pătrunsă de noile idei social-politice. Societățile literare și artistice, revistele, poezia și proza, devin un instrument de luptă ideologică împotriva regimului feudal. „Societatea literară” inițiată de către Dinicu Golescu și Eliade Rădulescu; „Societatea Filarmonică” al cărei principal organizator era Ion Câmpineanu, și care urmărea înființarea unei școli de artă dramatică, de muzică și a unui teatru — și care a fost desființată odată cu arestarea lui Câmpineanu în 1839; „Societatea literară” reînființată de Bălcescu, Eliade și Ion Ghica în 1843 — pentru a nu mai pomeni și altele — reprezentau nu numai interesul pentru promovarea culturii, pentru îmbogățirea sectoarelor de activitate literară și artistică, ci erau mijloace importante de răspândire a ideilor progresiste, mijloace de atac împotriva vechii societăți care își trăise traiul.

Articolele programului lui Ion Câmpineanu le regăsim de pildă în tematica poetică a lui Grigore Alexandrescu, care atacă vehement despotismul și se ridică în apărarea maselor oprite. Cezar Boliac lovește cu curaj în „tiranie și tirani” și plătește îndrăznelile cu exilul; comediile

1) V. I. Lenin: „Opere”, ed. IV-a rusă, vol. XI, p. 38.

2) I. V. Stalin: „Opere”, vol. 6, Ed.PMR p. 322..

lui Alecsandri satirizează elementul retrograd, în timp ce Kogălniceanu își proclamă credința în „drepturile omului ca cetățean” și desfășoară o vie activitate pentru fundarea revistelor „Dacia literară”, „Arhiva Românească” și „Propășirea”. Alături de aceste periodice, „Curierul românesc” în Țara Românească, „Albina Românească” în Moldova și „Gazeta de Transilvania” în Transilvania, prin problemele noui pe care le puneau, prin materialul informativ destul de bogat care oglindea evenimentele și curentele de idei înaintate din Apus, aduceau un spirit înnoitor de frământare, canalizat în sensul luptei antifeudale și de eliberare națională.

Față de atacurile ideologice ale reprezentanților poporului și ale elementelor burgheziei înaintate, regimul feudal s'a apărut folosind toate mijloacele de reprimare: închiderea cursurilor, cenzurarea sau suprimarea periodicelor, desființarea societăților culturale, exilarea scriitorilor și publiciștilor, arestarea și închiderea celor mai de seamă elemente progresiste, întărirea reacțiunii ideologice prin diferite scrieri, etc. Toate aceste măsuri de reprimare ilustrează înțepirea luptei de clasă pe plan politic și ideologic în ajunul revoluției dela 1848.

Situându-se în fruntea elementelor progresiste, Bălcescu a cuprins toate problemele importante economice, social-politice și ideologice pe care le ridica momentul istoric și s'a străduit să le analizeze și să le rezolve de pe pozițiile cele mai înaintate pentru acea vreme. Colaborând cu toți cei pe care îi socotea reprezentanți sinceri ai năzuințelor masei, Bălcescu a știut să-i deosebească în cele din urmă în prieteni și dușmani ai poporului, nu după vorbele, ci după faptele lor. În cadrul grupului mic de elemente progresiste cu care a conlucrat, Bălcescu s'a detașat în frunte prin faptul că energia lui de militant social, înflăcărat pentru realizarea intereselor poporului, s'a împletit cu capacitatea creatoare de gânditor și scriitor, excepționale pentru acea vreme în țara noastră.

Concentrând în personalitatea sa aptitudini profunde și variate, Bălcescu repre-

zintă o cotitură atât în evoluția politică, cât și în cea ideologică a poporului nostru.

Specificul concepției filosofice, social-politice a lui Bălcescu — și ceea ce constituie unul din meritele ei de seamă — este *legătura strânsă dintre teorie și practică*. Este, în primul rând, legătura și influența reciprocă dintre activitatea politică a lui Bălcescu și concepția sa filosofică social-politică; în al doilea rând, legătura strânsă dintre ideile teoretice asupra societății și aplicarea lor în diferitele probleme ale istoriei naționale, cu alte cuvinte, importanța pe care a acordat-o Bălcescu necesității unei *concepții* asupra istoriei și chipul în care a aplicat-o.

În scrierile lui Bălcescu aflăm un sens nou al importanței teoriei, a științei, pentru practică. El consideră că propagarea ideilor revoluționare precum și publicarea unor lucrări de istorie națională aveau să contribuie nemijlocit la scuturarea apatiei poporului, făcându-l în stare să priceapă sarcinile arzătoare ale revoluției antifeudale și se să pregătească pentru aceasta. Manifeste, proclamații, discursuri, studii de istorie, reviste și ziare — toate aceste mijloace de propagare a ideilor progresiste au fost folosite de către Bălcescu pentru ridicarea nivelului politic și ideologic al masei, pentru trezirea conștiinței lor în vederea cuceririi libertății naționale și sociale.

O dovadă vie și convingătoare a chipului în care s'a împletit teoria și practica în activitatea politică și în opera lui Bălcescu o constituie importanța pe care a acordat-o el propagandei scrise și prin viu grai a ideilor revoluționare. Atât înainte de revoluție, în timpul revoluției cât și după revoluție, Bălcescu a acordat o mare importanță propagandei și a considerat răspândirea ideilor progresiste filosofice și social-politice ca strict necesară în pregătirea acțiunii politice.

Este cu deosebire interesant de adăugat faptul că pentru această acțiune de limpezire ideologică și organizare politică, Bălcescu socotea necesară propaganda nu numai prin manifeste și articole scurte, ci și prin adevărate studii scrise la un

nivel teoretic înalt, — ceea ce rezultă din schema articolului introductiv pe care îl pregătea pentru primul număr al revistei „România viitoare.” În acest articol, pornind dela idei generale filosofice asupra societății, asupra progresului, autorul voia să urmărească aplicarea lor concretă în istoria patriei. Această introducere teoretică avea să ducă direct la tratarea celor mai arzătoare probleme social-politice pentru care lupta Bălcescu: problema agrară, problema națională, instaurarea republicii democratice, etc.

Al doilea aspect al împletirii dintre teoretic și practic, mai bine zis dintre teorie și aplicarea practică, — îl constituie evidențierea de către Bălcescu a *necesității unei concepții în studiul istoriei*.

Încă din primele sale manifestări publicistice, Bălcescu afirmă ideea că istoria nu trebuie înțeleasă în mod empiric, nu trebuie redusă la o simplă aglomerare de fapte și date: „*intuiția, inducția, deducția, analogia, fiziologia individelor și a popolilor, studiul epocelor și a doctrinelor și credințelor din acele epoce ce a marcat populi, cunoștiința legilor aglomerațiunii, sunt niște științe mai presus de documente și mărturii*” (Instituțiile Romaniei. Tabel historic dela Traian până în zilele noastre).

Această exigență pe care o impune Bălcescu cercetării istorice dovedește că el nu accepta istoria lipsită de o bază teoretică; efortul de generalizare, străduința de a dogaja legi din materialul empiric pe care îl adună istoricul îi apărea ca o condiție indispensabilă a muncii științifice în domeniul istoriei. Bălcescu n'a subapreciat câtuși de puțin momentul inițial al oricărei cercetări științifice, care este studierea atentă a faptelor, clasarea lor, căutarea pasionată a izvoarelor și documentelor necunoscute. În țara noastră, alături de Kogălniceanu, Bălcescu este cel dintâi care înțelege însemnătatea cronicarilor. El utilizează cronici pentru studiul asupra puterii armate în țară. Încă înainte de apariția „Magazinului istoric”, în care Bălcescu avea să editeze o serie de documente prețioase, Kogălniceanu îl socotea pe Bălcescu ca fiind singurul capabil să realizeze sarcina grea a publicării cronicelor.

Bălcescu a înțeles însă — cu toată pasiunea lui pentru documentare — că istoricul trebuie să domine materialul empiric nu numai prin perfecta lui cunoaștere, nu numai prin memorizare, ci *prin generalizări*, prin efortul de a descoperi „analogia și fiziologia popolilor”. Termenul „fiziologie”, pe care îl va întrebuința și Cernîșevski, exprimă efortul istoricului de a se înălța până la nivelul legilor, „mai presus de documente și mărturii”. Această concepție științifică asupra istoriei îl situază pe Bălcescu incomparabil mai sus decât istoricii burghezi care i-au urmat și care au luat-o sau pe linia antiștiințifică agnostică, a negării existenței legilor în domeniul istoriei (Xenopol, Giurescu), sau pe linia interpretării idealiste, sau pe linia săr-acă în rezultate a factologiei, pe care nici până azi n'au părăsit-o complet unii cercetători.

Bălcescu este primul istoric român care ia poziție critică împotriva istoriei concepută empirist: prin aceasta el devine precursorul concepției științifice asupra istoriei, concepție care nu s'a putut răspândi în țara noastră decât odată cu pătrunderea marxismului.

Pe lângă acest merit deosebit, el îl are și pe acela de a fi făcut din istorie o armă de luptă.

Bălcescu socotește că istoria națională este pentru popor unicul mijloc teoretic de a-și înțelege și rezolva problemele sale fundamentale. În lucrarea „Chestiunea economică a Principatelor dunărene”, Bălcescu afirmă că: „... numai din istorie, această lumină a adevărului, pot trage popoarele învățăminte și odată cu cauza să afle și leacul suferințelor lor”. Iar în „avertismentul” pus în fruntea aceleiași lucrări, Bălcescu precizează: „*Mișcarea din 1848 a făcut să se vadă necesitatea reformelor; pentru ca ele să poată fi aplicate cu eficacitate, trebuie arătat în același timp origina și întinderea răului*”. Aceasta înseamnă că Bălcescu nu concepea acțiunea politică ca o serie de măsuri și acțiuni improvizate, oarbe, la întâmplare, ci cerea ca la baza lor să stea cunoașterea originii și evoluției fenomenelor economice și sociale, — în cazul acesta al problemei agrare. În locul atitudinii contemplative față de evenimentele istorice,

în locul separării metafizice a studiului istoriei de înfăptuirea istoriei, Bălcescu preconiza împletirea strânsă dintre știința istoriei și aplicarea practică a învățămintelor ei. După cum s'a văzut în citatul de mai sus, după Bălcescu, istoria interesează nemijlocit popoarele: cum va spune și într'alt loc: *„istoria este cea dintâi carte a unei nații“*. Astfel de formulări trebuie înțelese nu numai în sensul că istoria unui popor este izvorul mândriei lui naționale, izvorul îmbărbătării pentru sporirea energiei în lupta pentru libertatea națională, ci și în sensul că fără studiul istoriei, așa cum l-a înțeles Bălcescu — adică fără analiza fenomenelor economice și sociale, fără descoperirea rolului poporului în istoria națională — nu este posibilă nici descoperirea cauzelor, nici a leacurilor pentru rezolvarea problemei arzătoare a înlăturării oprimării și mizeriei poporului.

Istoricii burghezi l-au acuzat pe Bălcescu de „romantism“ și „misticism“. Densușianu afirma cu cinism că „un istoric nu poate să înțeleagă nimic din Bălcescu și opera lui“, iar un alt istoric burghez pretindea că „opera răspunde din ce în ce mai puțin multiplelor cerinți ale generațiunii actuale“. Istoricii care oglindeau interesele regimului burghez-moșieresc considerau „inactuale“ și „fantastice“ chemarea la luptă revoluționară și apelul însuflit la luptă pentru apărarea independenței naționale, care străbat opera istoricului patriot Bălcescu.

Din primele sale scrieri și anume în „Puterea armată și arta militară dela întemeierea principatului Valahiei până acum“, Bălcescu proclamă *„necesitatea studierii istoriei pentru trezirea politică a poporului, pentru educația patriotică necesară luptei pentru libertatea națională“*. El spune că avem „mare trebuință“ de o istorie în care *„...am vedea că drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători într'această țară, că părinții noștri le-au cunoscut, le-au prețuit, s'au jefit pentru dănele...“*.

Dela începutul activității sale de istorie, Bălcescu ia deci poziție împotriva istoriei concepută descriptiv și factologic. Pe el nu-l mulțumesc nici cercetările documen-

telor ca simplă documentare, nici biografiile stăpânitorilor care acoperă rolul poporului în istorie. Opunerea lui față de acest chip de a trata istoria este determinată atât de faptul că acest procedeu nu-i suficient pentru a realiza o istorie științifică, cât și pentru motivul că printr'o astfel de istorie nu poate fi reaprinsă flacăra energiei naționale. În studiul „Campaniile Românilor în contra Turcilor la anul 1595“, Bălcescu subliniază scopul reînvierii trecutului de către istoric: *„... fie ca suvenirea acelor timpuri eroice să deștepte în noi sentimentul datoriei ce avem, de-a mări și de-a păstra pentru viitorime această moștenire părintească“*. Descrierile seci și acumulările fastidioase de fapte și date — arată Bălcescu — nu pot niciodată trezi sentimentul datoriei patriotice. Pentru aceasta este nevoie ca însuși istoricul să fie pătruns de o concepție patriotică și științifică asupra rolului masselor, asupra sarcinilor științei istoriei, lucru pe care Bălcescu l-a înțeles cu limpezime, chiar dacă nu l-a putut duce până la capăt.

Împletirea dintre teorie și practică se concretizează la Bălcescu printr'o capacitate deosebită de a vedea trecutul în lumina prezentului, de a actualiza problemele oricât de depărtate, de a trezi interesul cititorului pentru istoria națională prin mijlocirea problemelor arzătoare ale epocii sale — problemele luptei antifeudale. Fie că urmărește evoluția armatei în trecutul Principatelor, fie că schițează portretele istorice ale lui Miron Costin, Ion Cantacuzino, etc. fie că reînvie scene istorice, — Bălcescu introduce totdeauna o notă de actualitate sau un comentariu care înviează textul. Reflecțiile prin care intervine autorul sugerează cititorului sarcinile politice ale prezentului. El vrea să-l facă pe cititor să compare trecutul eroic cu prezentul umilitor, îl îndeamnă la recăștigarea energiei, la retrizarea mândriei naționale. În cronici el caută faptele în legătură cu ceea ce îl preocupă cel mai mult — revoluția. Așa de pildă, el scrie: *„Noi cităm spre exemplu un pasagiu dela Miron Costin, care descrie răscoala norodului asupra Grecilor și a domnului Alexandru Vodă Iliac*

la 1613". Sau, atunci când scrie despre „Drepturile Românilor către Inalta Poartă” obiectivul articolului nu se reduce la analiza unor documente istorice ca atare, ci folosește interpretarea lor pentru a le înfățișa ca temei de drepturi ale poporului român față de Turci și alte state, ca bază istorică a luptei pentru independența națională ca și a cerințelor de a se respecta și recunoaște drepturile poporului nostru. Știința istoriei este deci pentru Bălcescu întotdeauna legată de obiectivele practice, politice.

Afirmându-se ca primul gânditor din țara noastră care a înțeles necesitatea unei concepții științifice în cercetarea istoriei, care a înțeles totodată rolul istoriei naționale ca armă de luptă, Bălcescu a concretizat prin aceasta convingerea sa despre legătura indestructibilă dintre teorie și practică, dintre gândire și activitatea practică, politică. Prin aceste idei juste înaintate, Bălcescu s'a afirmat ca premergător al împlinirii luptei politice cu lupta ideologică, — inaugurată în țara noastră odată cu pătrunderea marxismului.

Partea teoretică, filosofică, a operei lui Bălcescu nu poate fi desprinsă de aplicarea concretă a ideilor sale la anumite probleme: problema agrară, problema revoluției, problema rolului maselor și a personalității, a rolului propagandei, etc. Din analiza acestor probleme concrete reiese că gândirea lui Bălcescu are un caracter dialectic spontan și materialist. Această analiză nu poate fi făcută decât pe problemele concrete mai sus enumerate, deoarece în opera lui Bălcescu nu există probleme teoretice rupte de obiectivele activității lui practice de militant social și de istoric.

Caracterul dialectic spontan al gândirii lui Bălcescu a fost istoricește determinat de participarea lui activă la lupta antifeudală, așa cum s'a întâmplat și în Rusia, unde materialismul și dialectica prezente în operele democraților revoluționari ruși au fost expresia teoretică a luptei antiobogă. Contactul nemijlocit cu problemele politice, cu activitatea

revoluționară, l-au determinat pe Bălcescu să folosească acel mod de gândire care corespunde desfășurării evenimentelor și dă putința dirijării lor. Ca ideolog al luptei antifeudale, Bălcescu a marcat opoziția gândirii sale față de concepția metafizică asupra societății — aceea a nemiscării și stagnării — pe care o susțineau reprezentanții regimului feudal. „*Omenirea nu e staționară... — scria el — Cei ce mai tăgăduesc mișcarea sunt puțini ... Dacă mai sunt, vază trecutul: câte schimbări! Câte prefaceri!*”.

Caracterul dialectic spontan al gândirii lui Bălcescu se manifestă prin ideea de bază a concepției lui istorice-sociale — *ideea de progres* („...legea necesară și logică a progresului”), prin cerința de a se studia procesul istoric „sub toate formele din lăuntru și dinafară”... adică în baza analizei tuturor legăturilor și aspectelor din fenomenele sociale; prin critica felului metafizic de a privi istoria ca „un șir de oarecari întâmplări politice sau militare”; prin accentuarea legăturii strânse dintre diferitele epoci istorice: „*Soarta părinților noștri a pregătit pe a noastră; instituțiile lor sânt baza instituțiilor noastre*”. Cu deosebire prețioasă și importantă în lumina actualității este relevarea insistență de către Bălcescu a necesității obiective a fenomenelor istorice și mai ales a revoluției. El afirmă categoric că revoluția „...n'a fost un fenomen neregulat, efemer, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități...” ci un fenomen necesar, obiectiv. Deaceia el respinge teza cosmopolită și cu caracter metafizic a reacționarilor, care încă de pe atunci începuseră să explice revoluția prin „influențe externe”. Bălcescu explică revoluția dela 1848 prin accentuarea cauzelor interne și locale, acumulate în timp („...cauza ei se pierde în zilele veacurilor...”). Desvoltând teza sa despre progres, Bălcescu arată că succesiunea epocilor istorice relevă o desvoltare dela inferior la superior: „*Statul, din domnesc sau absolut, s'a făcut boieresc sau aristocratic, apoi fanariot sau orășenesc...acum este pe cale de a se face românesc sau democratic*”.

În expunerea diferitelor perioade din istoria patriei, Bălcescu reușește să di-

ferențieze societatea în exploatați și exploatați, în oprimatori și oprimați. Deși folosește numai în puține locuri expresia „lupta de clasă”, Bălcescu marchează întotdeauna opoziția dintre asupritori și asupriți, ajungând să întrezărească lupta de clasă ca un fir roșu al istoriei societății: *„Istoria omenirii ne înfățișează lupta neconținută a dreptului contra tiraniei. a unei clase desmoștenite de dreptul său contra uzurpatorilor săi...”*. El a afirmat că această luptă va fi *„fără sfârșit”*, până când *„nu va mai fi umbră de tiranie, până când popoarele n’or fi întregite în drepturile lor și egalitatea nu va domni în lume”*. Bălcescu însă limitează, în general, lupta de clasă la lupta dintre țărani și boieri.

În general, Bălcescu știe să vadă aspectele contradictorii ale fenomenelor, și mai ales îi apare destul de limpede lupta dintre vechi și nou. Bălcescu se apropie prin aceasta de concepția materialist-dialectică asupra unității și luptei contrariilor, reușind să vadă atât elementul negativ, cât și cel pozitiv din fenomene, de exemplu: aprecierea servajului ca un progres față de sclavagism; aprecierea unor domnitori ca tirani, dar totodată ca organizatori ai luptei pentru apărarea țării; elegierea dar și critica mișcării revoluționare române din 1848 în Ardeal, etc.

Bălcescu își dă seama de importanța transformării contrariilor unul în altul — care îi apare ca un principiu general al istoriei societății: *„ună din condițiile dezvoltării omenirii este nu numai că progresul naște progresul, dar că adesea și din covârșirea răului iese binele”*. Ca ilustrare la această idee Bălcescu dă exemplul fanarioților, care au însemnat un „rău” pentru țară, dar totodată un „progres”, fiindcă au ruinat forța aristocrației feudale.

Bălcescu a sesizat și a exprimat cu putere lupta dintre vechi și nou, concretizată în lupta forțelor progresiste împotriva regimului feudal. Egoismul boerimii, al proprietarilor, încăpățânarea lor de a opri progresul țării noastre — el le-a condamnat din punctul de vedere al intereselor populare, care reprezentau noul.

Concepția lui Bălcescu despre societate are un caracter idealist, ca toate concepțiile gânditorilor premarxiști despre societate. Însă în cuprinsul concepției lui generale idealiste au germinat ipoteze materialiste prețioase despre rolul maselor, rolul relațiilor de producție, rolul forței armate, necesitatea revoluției, rolul ideilor înaintate, etc. Bălcescu a fost conștient de necesitatea respingerii ideilor mistice pe care le răspândeau Eliade și alții. Bălcescu nu numai că ironizează *„școala romantică care disprețuiește puterea materială a unui stat și ne vorbește numai de puterea morală...”*, — dar înfierează ca reacționară această concepție declarând că ea *„a pierdut revoluția noastră”*. El întrezărește deci legătura dintre concepția mistică a lui Eliade și substratul ei reacționar social-politic. Acestei concepții idealiste reacționare, Bălcescu îi opune teza materialistă despre însemnătatea înarmării maselor, despre *„puterea armată”*, singura în stare să asigure triumful ideilor revoluționare: *„... Dumnezeu meu politic de mai multă vreme este Puterea, este Jehova, Dumnezeul armatelor. Este de trebuință de a populariza între Români aceste idei și a întoarce toată forța lor națională către armă numai, căci numai cu dânsa se vor mântui și vor fi puternici”*.

Totuși nu se poate vorbi de o trecere completă, marcată în timp, de la idealism la materialism, în gândirea lui Bălcescu; concepția sa generală rămâne idealistă, — ea se manifestă ca atare atât la începutul cât și la sfârșitul activității sale politice și ideologice. Așa de pildă, chiar după 1848, Bălcescu mai vorbește ca un iluminist, afirmând: *„Dacă unele popoare mai sânt în sclavie, cauza e că nu sânt luminate”*. Precumpănitoare din punct de vedere practic, politic, precum și pentru cea mai bună parte a operei sale istorice, sunt însă ideile materialiste asupra rolului maselor, asupra raportului dintre personalitate și mase, asupra revoluției. Ideile idealiste din opera lui Bălcescu nu exprimă nicio dată o poziție reacționară ca la Eliade, ci numai mărginirea determinată de condițiile istorice în care a trăit Bălcescu.

În timp ce la Eliade domnește frazeologia mistică asupra „echilibrului între antiteze”, deci a camuflării luptei contrariilor, a

luptei de clasă, Bălcescu se străduiește să înțeleagă fenomenele sociale pornind dela studierea cu precădere a fenomenelor economice și politice. Bălcescu ajunge să întrezărească rolul forțelor și relațiilor de producție și să înțeleagă că trebuie pornit dela relațiile de producție pentru caracterizarea unui regim social, iar nu dela formele juridice. Vorbind despre reforma lui Mavrocordat, el arată că „...soarta țărănilor nu se îmbunătățește prin emanciparea lor, această independență rămase recunoscută numai în lege, iar în fapte relațiile lor cu proprietarul rămaseră tot aceleași...”

Bălcescu reușește să dea o schiță justă (în linii mari) a dezvoltării societății, caracterizând chiar unele epoci istorice după relațiile sociale dominante în epocile respective. În ciuda folosirii termenilor idealisti („Providență”, „legi divine”) pentru explicarea desfășurării istoriei universale, în problemele concrete ale istoriei naționale el s-a sprijinit pe ideile materialiste asupra rolului maselor, asupra importanței forței armate, asupra revoluției, statului, etc.

Bălcescu critică concepția idealistă după care personalitatea este factorul hotărîtor al dezvoltării societății, arătând că progresul societății depinde de participarea activă a poporului la luptele sociale. Poporul îi apare drept factorul principal al dezvoltării istoriei, pentru că el este producătorul de bunuri, pentru că numai el este în stare să se ridice cu arme împotriva asupritorilor externi și interni. Bălcescu critică concepția idealistă care transformă istoria în „biografia stăpînitorilor”.

Analizând raportul dintre ideile sale cu privire la mase și concepția sa generală despre istorie, reese că masele populare reprezintă miezul acestei concepții. Activitatea maselor constituie factorul hotărîtor pentru desfășurarea progresului social, atât din punct de vedere economic cât și politic, istoria fiind astfel, în esență, însăși istoria maselor populare. Ceeace l-a ajutat pe Bălcescu să ajungă la o astfel de concepție înaintată a fost legătura lui strînsă cu masele, legătură care a devenit determinantă, atât pentru formația lui teoretică, cât și pentru activitatea lui practică revoluționară. Bălcescu s-a apropiat de

înțelegerea justă a raportului între personalitate și mase, apreciind personalitățile istorice în măsura în care ele au slujit poporului.

Deși n'a putut pătrunde până la înțelegerea completă, științifică, a originii și funcțiilor statului, Bălcescu a desvăluit în chip remarcabil rolul statului feudal ca instrument de oprimare în mâinile boierilor. El a reușit să arunce și o privire critică ascuțită asupra statului „democratic” englez, arătând că în Anglia țărănimea este exploatată în mod barbar. Deasemeni, el vorbește cu oroare despre „infamul sclavagiu” din coloniile capitaliștilor englezi și francezi.

Ideile înaintate ale lui Bălcescu despre existența și lupta claselor, despre stat și drept, își capătă rotunjirea în ideea revoluției. El consideră revoluția ca un fenomen necesar, determinat de desfășurarea procesului obiectiv al istoriei, o consecință inevitabilă a luptei de clasă, un moment de hotărîtoare acțiune a maselor. Și aceasta — rolul important, decisiv pe care îl joacă revoluția în activitatea și concepția lui Bălcescu — devine hotărîtor pentru caracterizarea ideologiei sale politice.

În evoluția sa filosofică, Bălcescu n'a putut trece dela idealism la materialism. După cum s'a văzut, concepția sa idealistă despre societate se manifestă până în ultima lucrare pe care a scris-o. În ce privește însă evoluția sa politică-ideologică, Bălcescu, ca luptător social adânc legat de interesele maselor populare, s'a manifestat ca democrat și revoluționar încă dela începuturile activității sale. Ideile revoluționare ale lui Bălcescu s'au afirmat treptat, din ce în ce mai puternic și mai limpede, pe măsura experienței lui de luptă politică, pe măsura contopirii sale din ce în ce mai hotărîte cu interesele poporului, — în primul rând cu ale țărănimii. Din cauza condițiilor istorice în care a trăit, din cauză că istoricește burghezia a fost clasa care a condus lupta antifeudală, Bălcescu, în parte, a ogîndit în opera sa și activitatea și revendicările burgheziei. Dar el a exprimat aceste revendicări în primul rând întrucât ele erau antifeudale, progresiste, întrucât semnificau descătușarea for-

țelor economice prin dezvoltarea capitalistă și năzuiau la cucerirea libertăților democratice. Bălcescu — după cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — a fost exponentul aripii stângi a burgheziei și de aceea a putut dela început să lupte cu ardoare pentru desființarea iobăgiei, pentru reforme democratice, pentru apărarea intereselor maselor largi populare. „A trecut deasemenea un secol de când Bălcescu și alți conducători ai revoluției din 1848 au formulat programul lor de prefaceri democratice. Nu era vorba de loc în acest program despre prefaceri cu caracter socialist. Reformele cerute de el purtau un caracter burghezo-democratic. Dar cele mai multe din aceste cerințe cu tot caracterul lor limitat, nu au putut fi traduse în viață, deoarece revoluția din 1848 s'a săvârșit sub hegemonia burgheziei. Aripa stângă a burgheziei a fost nevoită după revoluție să ia drumul exilului“ (Gh. Gheorghiu-Dej „Articole și cuvântări“ Ed. III-a pag 168).

Elementele iluministe din scrierile lui Bălcescu sunt expresia faptului că el s'a aflat în fruntea aripii stângi a burgheziei. De pe această poziție el a putut să aibă unele vederi idealiste despre rolul „luminării“ poporului, despre caracterul „rațional“ al unui „contract social“, a putut să aibă unele iluzii în posibilitatea înțelegerii între clase. Dar ca reprezentant hotărât al intereselor maselor populare, Bălcescu a mers mai departe, până la ideea sfărâmării cu forță a relațiilor feudale, a asupririi și tiraniei, pentru făurirea unei vieți mai bune maselor de iobagi.

Caracterizarea dată de Lenin democratismului revoluționar în opoziție cu liberalismul burghez, se poate aplica într-o mare măsură și la Bălcescu în opoziție cu liberalii români. Cu toate elementele iluministe pe care le găsim la Bălcescu, se poate spune că și el, ca și Cernâșevski, a știut să influențeze în spirit revoluționar evenimentele politice și să proclame necesitatea revoluției democratice țărănești împotriva regimului feudal. Spre deosebire de Eliade și adepții lui, care înecau ideea de revoluție în frazeologie mistică, Bălcescu înțelege revoluția ca „înarmarea poporului“; el îndeamnă la revoluționare țăranilor („ațâțați pe țărani!“) împotriva chiar a

guvernului și a Adunării Obștești. El n'a atins însă poziția democrat-revoluționară radicală a lui Cernâșevski, deoarece n'a susținut necesitatea distrugerii marii proprietăți.

Bălcescu a luat o poziție critică față de guvernul provizoriu, arătând că acesta a luat în mâini „mai curând interesele existente ale boierilor și a marii proprietăți decât ale poporului care îl alesese pentru a fi apărut...“. Bălcescu a luat însă și o poziție autocritică față de propriile sale slăbiciuni, reproșându-și faptul că n'a fost destul de consecvent și energic cu dușmanul („... nu se fac compromisuri cu dușmanul...“) pentru că n'a folosit și n'a impus metode de luptă revoluționare, mai ales pentru desființarea iobăgiei. Bălcescu a înfierat linia împăciuitoare, trădătoare a liberalilor din guvernul provizoriu, demascând lipsa de principialitate, șovăelile lor și — în cele din urmă — pactizarea lor cu dușmanul.

Bălcescu a luptat împotriva „moderației“ și a „legalității“ pe cum o predica Ion Ghica, împotriva ploconirii față de turci sau față de guvernele burgheze apusene; el a considerat că numai prin luptă se vor putea smulge drepturi pentru popor.

Bălcescu a fost convins că numai revoluția poate aduce rezolvarea revendicărilor democratice, că numai prin luptă necruțătoare se va putea schimba soarta poporului român. Sub proaspăta impresie a revoluției din Februarie 1848 din Franța, Bălcescu scria: „*Minunata revoluție... va schimba fața lumii*“ („Scrisoarea către V. Alecsandri“, din 24. II. 1848). Până la sfârșitul vieții, Bălcescu a crezut și a luptat pentru „minunata revoluție“, în timp ce — cu excepția lui A. G. Golescu — toți ceilalți conducători ai revoluției îl trăgeau îndărăt, îndemnându-l la „moderație“ și „legalitate“.

La aceste povești oportuniste, Bălcescu răspundea printr-o categorică respingere a înlocuirii revoluției prin „acțiuni diplomatice“, „legale“: „... *Imi vorbești încă de legalitate, la care vrei să fii înjugat*“ — îi răspundea el tăios lui Ghica.

„Ce înțelegi prin legalitate? Și care? Legalitatea Regulamentului și a firmanelor? Legalitatea convenției dela Balta Liman? Aceasta este astăzi legalitatea dinlăuntru și din afară a țării noastre“ (Scrisoarea din 26 Iunie 1851).

Împotriva „jugului legalității“ — cum se exprimă chiar el — Bălcescu opune acțiunea energică pentru pregătirea revoluției viitoare: *„... și acum cred că are să vie o revoluție mai înfricoșată și socot că e bine să ne pregătim și pentru aceasta a desvolta simțimentul naționalității și credința Românului în el, mai mult decât în streini...“*.

Bălcescu avertiza poporul român să nu se încreadă în „simpatia“ guvernelor burgheze din apus, ci să se bizue numai pe propria sa forță. În timp ce exponenții burgheziei cerând „sprijinul“ puterilor apusene deschideau porțile aservirii economice și politice a țării noastre de către capitaliștii englezi, francezi, etc., Bălcescu indica drumul înfrățirii poporului român cu toate celelalte popoare în lupta revoluționară.

Bălcescu consideră că revoluția trebuie să ducă la răsturnarea regimului feudal și să pună bazele republicii democratice, în care poporul să se cârmuiască „fără stăpân“. Bălcescu a criticat cu ascutime monarhia arătând că ea este dușmanul poporului. În opoziție cu liberalii burghezi, Bălcescu era pentru *metode de luptă* revoluționare, deosebindu-se net de ei prin atitudinea sa fermă față de dușmanul de clasă.

El a cerut măsuri energice împotriva complotiștilor dela 19 Iunie 1848, pe care guvernul îi menaja ca pe niște viitori „colaboratori“. Bălcescu scria la 22 Iunie 1848 lui A. G. Golescu: *„Aș dori ca acolo să umblați mai cu energie... Faceți mai curând judecată arestuiților. Cercetați și ispițiți ca să se afle toți complotiștii și arestați-i. Acum avem mijloace de a ne scăpa de toți reacționarii... În împrejurările grele și extraordinare trebuie luate măsuri extraordinare. Nu faceți poezie și sentimentalism ci dreptate strașnică...“*.

Bălcescu a înțeles că în revoluție nu trebuie mers pe calea covăielilor și a concesiilor. Deaceia, deși acceptase să se

trimită emisari pe lângă diferitele guverne pentru a li se cere sprijinul, el nu pregeta să îndemne la luarea măsurilor celor mai radicale împotriva dușmanului de clasă, socotind că aceasta este mult mai important decât ce vor zice sau vor face guvernele străine („cabinetele“). În „Amintiri“, Ghica reproduce scrisoarea în care Bălcescu spunea: *„... cu riscul de a fi priviți ca anarhiști de (către) cabinete, trebuie să arătăm că nu mai putem aștepta nimic dela dănsese, ci din revoluție numai“*.

Bălcescu a respins teza reacționară că poporul român nu e încă destul de „copt“ pentru a trăi fără stăpân. El cere însă ca fiecare cetățean să aibe o atitudine disciplinată față de statul democrat care urma să fie făurit după revoluție și care avea să reprezinte interesele masselor. Cea mai importantă datorie cetățenească este, după Bălcescu, apărarea cu armele a patriei, a statului democratic.

Ca și în celelalte mari probleme social-politice care îl frământă și pentru care luptă, Bălcescu ajunge la o concepție progresistă despre națiune, opusă concepției mistice și șovine despre națiune a liberalilor burghezi contemporani cu el, și a căror linie reacționară a fost ulterior adâncită de către ideologii și politicienii regimului burghezo-moșieresc.

Ca istoric și luptător politic, Bălcescu scoate în evidență conținutul social al războaielor naționale din trecut precum și al mișcărilor naționale din epoca sa; el glorifică lupta seculară a poporului pentru scuturarea jugului asupririi naționale și folosește studierea trecutului pentru a deslănțui energia poporului român în lupta de eliberare națională.

Bălcescu a considerat cucerirea libertății naționale ca un obiectiv principal al revoluției; el a socotit că lupta pentru răsturnarea regimului feudal, trebuie să se împletească cu lupta pentru cucerirea libertății naționale. Bălcescu afirma că coalizarea tuturor forțelor naționale împotriva regimului feudal, iar mai târziu realizarea unității naționale, va constitui „cheazășia independenței naționale“.

În urma experienței revoluției dela

1848, după ce a văzut că armatele țariste și turcești au intervenit în mod brutal ca să înăbușe revoluția, Bălcescu a fost și mai convins că dacă nu este cucerită libertatea națională, nu poate fi săvârșită nici revoluția socială.

Bălcescu a afirmat cu o deosebită limezime teza dreptului fiecărei națiuni de a se desvolta liber și a luptat pentru această idee: *„... orice nație are o misie a îndeplini în omenire...”*. Totodată Bălcescu a luptat pentru egalitatea de drepturi a minorităților naționale, atât a Românilor cât și a altor naționalități (Ungurii, Slavii de Sud). Aceasta s'a concretizat mai cu seamă în intervenția lui pe lângă guvernul revoluționar maghiar, pentru garantarea drepturilor Românilor și a Slavilor de Sud.

Aspectul cel mai viu și mai însemnat al concepției lui Bălcescu în problema națională este lupta lui contra șovinismului, strădaniile lui pentru realizarea înțelegerii și ajutorului reciproc între popoare. Pornind dela ideia drepturilor egale, a valorii fiecărei națiuni, a respectului pentru toate popoarele, Bălcescu combate cu hotărîre și consecvență șovinismul, atât la Români cât și la Unguri. El a desfășurat o acțiune perseverentă pentru a înlătura vrajba națională, întreținută de reacțiunea română și maghiară, vrajbă ce împiedica unirea forțelor populare româno-maghiare și slave împotriva absolutismului țarist. El a fost pe deplin conștient de primejdia șovinismului și a desvăluit-o de câte ori avea prilejul. *„O, câte nenorociri simțimântul de naționalitate a adus în aceste locuri!”* exclama Bălcescu îndurerat de „răsboiul barbar” dintre Români și Unguri.

Bălcescu vedea în sânul fiecărei națiuni o opoziție între asupritori și asupriți și în „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul” „el scoate în evidență cu deosebită tărie împărțirea în două a națiunii, — „împărțirea țării în două tabere vrăjmașe”. Afirmând că... „boerii nu sunt români... ci pur și simplu boeri”, Bălcescu subliniază caracterul antinațional și antipatriotic al claselor exploatoare, pe care le consideră că nu fac parte din poporul român. Poporul asuprit, lipsit de drepturi, este acela care

apără țara contra cotropitorilor: *„... din acest popor au ieșit toți acei vitezi ... el a mântuit țara în atâtea rânduri și... ar mântui-o încă dacă i-ar fi dat drepturi și o țară a apăra...”*.

Bălcescu manifestă deplină încredere în forțele și capacitățile poporului, înfierându-i pe liberali pentru atitudinea lor de ploconire față de puterile apusene și imperiul otoman, iar pe boieri pentru că în apărarea privilegiilor lor de clasă mergeau până la „apel la baionetele străine”.

Respingând ideea înfeudării poporului nostru exploataților străini, Bălcescu subliniază că eliberarea națională nu poate fi decât rodul luptei poporului, sprijinit pe lupta celorlalte popoare.

Limitele lui Bălcescu în problema națională constă în faptul că el a crezut că în cadrul democrației burgheze este posibilă realizarea eliberării naționale, a desvoltării și întăririi națiunilor, a asigurării drepturilor pentru minoritățile naționale.

Intreaga activitate politică și ideologică a lui N. Bălcescu isvorăște dintr'un adânc sentiment patriotic concretizat prin lupta sa pentru libertatea poporului, pe de o parte, — ura împotriva asupritorilor și împilatorilor din launtru și din afara țării, pe de altă parte.

Unul din elementele de bază ale patriotismului lui N. Bălcescu este dragostea lui fierbinte pentru poporul asuprit, lupta lui neobosită pentru eliberarea țăranimii iobage. Lupta împotriva exploataării este legată, la N. Bălcescu, de lupta împotriva tuturor fenomenelor de despotism, pentru un regim politic în care masele să aibă asigurate o viață fericită (republica democratică, împroprietărirea țăranilor, organizarea creditului, libertatea cuvântului, a presei, etc.).

Deasemeni are un caracter profund patriotic lupta politică și ideologică a lui N. Bălcescu pentru obținerea unității, libertății și independenței naționale. Pentru Bălcescu, libertatea socială este indisolubil legată de libertatea națională. Libertatea și independența națională nu pot fi dobândite și menținute decât cu ajutorul armatei, care trebuie să aibă un caracter popular.

Dragostea și încrederea în popor, în capacitățile lui, în viitorul patriei, stau la baza concepției despre istorie a lui N. Bălcescu, căci el a considerat că istoria națională este în fond istoria poporului și a reprezentanților ei. Bălcescu a înfăptuit practic aceste idei, căutând să scoată în evidență, în tot ce a scris, rolul jucat de popor în desfășurarea istoriei naționale și scoțind totodată în evidență acțiunile antipatriotice ale claselor exploatare, în special ale boierilor.

Încercând să-l anexeze intereselor de clasă ale burgheziei și moșierimii, ideologii și istoricii burghezi au denaturat patriotismul lui Bălcescu, interpretându-l șovinist. Bălcescu era socotit unul „dintre fruntașii românismului”, „mistic naționalist” sau reprezentant al „naționalismului intern” (Iorga, Crainic, etc.).

Aceste afirmații sunt false și dușmănoase.

Patriotismul lui N. Bălcescu n'a cunoscut mărginirea națională. La el, mândria națională, dragostea și lupta pentru poporul nostru și eliberarea lui, s'au îmbinat cu năzuința spre eliberarea și fericirea omenirii.

Luptând cu devotament pentru împlinirea revendicărilor economice și politice ale masselor dela orașe și sate, Bălcescu nu a putut totuși depăși limitele politice și ideologice pe care i le trasau condițiile istorice din acea vreme din Țările Române. Bălcescu a crezut că lichidarea iobăgiei cu menținerea proprietății private va rezolva situația mizeră a țăranimii, el a crezut deasemeni că pot fi realizate drepturile și libertățile democratice populare, în cadrul regimului burghez, în care nu vedea exploatarea. Deși în cursul evoluției sale politice Bălcescu și-a pierdut iluziile în „fraternitatea” claselor, el a crezut, până la sfârșit, că între ele se poate stabili o înțelegere pe baza intereselor reciproce. Bălcescu n'a văzut — și în parte nici nu putea să vadă — contradicțiile economico-sociale ale orânduirii capitaliste; el nu și-a dat seama că lozinca desființării iobăgiei și lozinca proprietății individuale țărănești are o importanță progresistă numai câtă vreme

este îndreptată împotriva mării proprietăți feudale.

După cum ne învață Lenin, mișcarea țărănească împotriva exploatării feudale nu este totodată o mișcare împotriva exploatării capitaliste. După cuvintele lui Lenin, „*țăranul conștient se gândește la această desființare în chip mic burghez și de aceea de fapt din năzuința lui nu rezultă lupta contra oricărei exploatări, ci numai lupta contra exploatării moșierești și a celei a mării finanțe*” (Lenin: „Opere” ed. rusă vol. 10, p. 379).

Ca exponent al luptei antiobage din țara noastră care avea drept scop obiectiv dobândirea și apărarea proprietății mic burgheze, Bălcescu nu putea să lupte împotriva exploatării capitaliste. Bălcescu era stăpânit de „*ideea țărănească a dreptului asupra pământului*”, — cum se exprimă Lenin despre Herțen — cu deosebire că Bălcescu nu ajunge la socialism. Spre deosebire de democrații revoluționari ruși, nu se poate vorbi în nici un chip despre socialism utopic la Bălcescu. El își pune numai problema apărării micii proprietăți împotriva mării proprietăți și a mării finanțe — aceasta spre deosebire de majoritatea liberalilor burghezi, cărora nu le păsa în niciun chip de soarta țăranimii.

În condițiile luptei pentru doborârea feudalismului sau pentru lichidarea rămășițelor lui, țăranimea este capabilă să devină un „*stâlp al revoluției*” (Lenin). Dar, ca ultimă clasă capitalistă, țăranimea rămâne mărginită în limitele concepției mic burgheze bazată pe proprietatea privată. Bălcescu a ajuns la ideea revoluției țărănești, dar el n'a văzut lupta de clasă dintre proletariat și burghezime și, în consecință, nici rolul proletariatului ca unică clasă capabilă să desființeze exploatarea și să construiască o lume nouă, liberă și fericită.

Fără să poată depăși limitele pe care i le-au impus condițiile istorice, Bălcescu are însă marele merit de a fi susținut cu devotament și consecvență ideile sale înaintate care, pentru acea vreme, însemnau un mare pas înainte în dezvoltarea politică a poporului nostru.

Prin ideile sale înaintate, care au exprimat lupta patriotică pentru eliberarea țărânimii de sub jugul exploatatorilor și realizarea unor reforme democratice, prin lupta sa patriotică pentru cucerirea libertății și independenței naționale. prin lupta împotriva șovinismului și efortul pentru cimentarea unității dintre poporul muncitor român și minoritățile naționale — moștenirea ideologică a lui Bălcescu constituie un aport prețios la tradițiile progresiste ale culturii noastre naționale.

Clasa muncitoare din țara noastră, sub conducerea partidului său, este unicul moștenitor al tradițiilor luptei revoluționare, patriotice, a lui Bălcescu. Sarcina valorificării moștenirii ideologice a lui Bălcescu ne revine nouă, deoarece, după cum a spus tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej: *„Păstrătorii și moștenitorii adevăratelor tradiții naționale ale poporului nostru, a tradițiilor luptei sale pentru un viitor mai luminos, suntem noi, oamenii muncii, noi partidul oamenilor muncii...”*

BĂLCESCU, SCRITOR

Articolul de față nu-și propune să analizeze activitatea lui Nicolae Bălcescu din unghiul filosofiei și al istoriei, cărora le aparține legitim și strălucit. Această analiză au făcut-o specialiștii acum patru ani, cu prilejul centenarului nașterii revoluției dela 1848, și o desvoltă azi, la alt centenar, de astădată al morții principalului ei făuritor.

Totuși nu putem sesiza relieful artistic al operei sale științifice în afara concepției care a fecundat-o și a cel puțin câtorva din problemele pe care le pune. Altfel spus, nu-l putem izola pe scriitorul Bălcescu de istoricul și filosoful Bălcescu. De ce? Întâi fiindcă, după cum ne învață I.V.Stalin, nu trebuie să despărțim niciodată forma de conținut, chiar dacă, sau tocmai când o caracterizăm aparte, ca acum. Apoi, fiindcă tema noastră atinge, implicit, raporturile dintre gândirea în noțiuni, — cu care lucrează știința — și gândirea în imagini, cu care operează arta. Să zăbovim o clipă în jurul acestei chestiuni.

Se știe că, potrivit teoriei leniniste a reflectării, ambele tipuri de gândire sunt fețe ale unuia și aceluiaș proces de cunoaștere a lumii. Cu mijloace proprii, știința, prin noțiuni și arta, prin imagini, ajung la acelaș rezultat și anume: reflectarea veridică a realității. Pornind de aci, estetica marxist-leninistă a stabilit că cele două căi gnoseologice comunică între ele înainte de a se întâlni la capătul lor, împrumutându-și una alteia o serie de elemente încă pe parcursul procesului. Prin urmare, unitatea cunoașterii nu e numai de scop ci și, în parte, de mij-

loace. „In parte“ deoarece schimbul de mijloace, cu toate că se desfășoară dela sfera noțiunilor către sfera imaginilor și invers, nu numai că nu anulează specificul termenilor săi, dar nici nu are urmări egale pentru amândoi. Această legătură are un rol vital pentru gândirea artistică, *tipizarea* obținându-se în mod necesar cu aportul gândirii logice. Gândirea artistică însă, evident, nu este indispensabilă gândirii logice. Marx, ca să-și generalizeze în legi observațiile asupra capitalismului, nu le-a zugrăvit în imagini (decât în mod cu totul excepțional). Dar Balzac, ca să-și generalizeze în imagini tipice observațiile asupra capitalismului, a trebuit să și „raționeze“, să se servească obligatoriu de noțiuni.

Întâmplător sau facultativ, știința folosește uneori procedee ale artei. Spre a parafraza celebra axiomă a lui Belinski, după care „artistul arată ceea ce savantul demonstrează“ — spunem că și savantul simte nevoia să fie artist, să *arate* (prin imagini) ceea ce tot el demonstrează (prin noțiuni). El își plasticizează în acest caz ideile pe care în mod obișnuit le mănuește îmbrăcate în haina lor logică, și astfel se apropie de concretizarea artistică, — mai mult ori mai puțin, în raport cu gradul de abstractizare al disciplinei sale. Teoretic vorbind, fizicianul e limitat fatal la uneltele primare ale artei literare, ca de ex. comparația. În schimb, istoricul dispune de instrumentele ei mai complicate — el schițează situații, eroi, conflicte, al căror succes literar atârnă desigur și de talent. Despre aptitudinile scriitoricești

ale lui Marx stă mărturie „Capitalul“, capodopera economiei politice, deci a unei științe mult mai abstracte decât istoria (în U.R.S.S. s'a publicat cândva un studiu despre alegoria în „Capitalul“). Încă mai convingătoare sunt lucrările istorice propriu-zise ale lui Marx, ca „Războiul civil în Franța“, lucrări care, prin însăși natura lor, au favorizat desfășurarea talentului său literar de un ascuțit polemic scăpărător. Din aceleași motive „Istoria lui Carol al XII-lea“ și „Secolul lui Ludovic al XIV-lea“ ale lui Voltaire privesc și literatura, iar istoria Rusiei de Caramzin a atras atenția criticului literar Belinski. În alte cazuri istoricul oferă cel puțin material scriitorului — ca Bălcescu lui Hașdeu, autorul dramei „Răzvan și Vidra“. Pentru „Ion Vodă cel Cumplit“, dramaturgul Laurențiu Fulga l-a citit pe Hașdeu, iar în monografia lui Bălcescu „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul“ zace ascuns un roman în așteptarea romancierului.

Așa dar Belinski avea dreptate să vadă în istoric și un artist, iar mai târziu, inspirându-se poate chiar dela Belinski — Hașdeu să declare plin de avânt profesional: *„Istoricul este un uvrier și un artist totodată. Ca uvrier el ordonă, ca artist el dă brutei materii acea sublimă expresiune care face că statuile lui Canova sau curțile Alhambrei nu sunt din piatră, că madona lui Rafael nu este o pânză sau o scândură imbibată cu niște sucuri vegetale. Sculptorul, pictorul, arhitectul sunt numai niște artiști; ei lasă vulgului sarcina proviziunii. Istoricul din contră, el singur strânge, singur scoate piatra, taie pânza, taie scândura, fierbe culori și apoi tot el singur sculptă, edifică, pinge“* (Prefața la prima ediție din „Ion Vodă cel Cumplit“).

Un asemenea istoric a fost, în mare măsură, Nicolae Bălcescu, cu care tot Hașdeu se mândrea, regretând doar că moartea l-a retezat pretimpuriu: *„Bălcescu, numai neuitatul Bălcescu fu un adevărat istoric, un adevărat uvrier și artist al nostru, dar vail moartea îl seceră tocmai atunci când crisalida devenea flutur“* (op.cit.)

Ce l-a împins pe istoricul Bălcescu să încalce adesea hotarele stilului științific, adoptând expunerea literară? Cine știe ce

vocație latentă, sau firea lui expansivă, „chinuită“ de rigorile stilului abstract după presupunerile simpliste ale unor dascăli mărunți și burghezi?

Incontestabil, în ciuda chipului său de ascet, fiul pitarului Barbu Bălcescu și al Zincăi Serdăreasa dogorea ca o vatră încinsă de frământările și aspirațiile nației sale îndrăgite ca o „iubită“, cum el însuși spune undeva. Dar ca Bălcescu, scriau Bolliac, Russo și, mai semnificativ, Mihail Kogălniceanu, celălalt istoric de peste Milcov. Prea erau deci în acel timp multe temperamente frământate cam în acelaș aluat, împărțîșind cam aceleași vederi și rostindu-se cam în acelaș gen, ca explicația să fie temperamentală! Un exemplar nu explică o serie.

Stilul marelui revoluționar — totodată și stilul „pașoptist“ — este oglinda concepției militante despre rostul gândirii sociale, concepție pe care Bălcescu a propagat-o cel mai activ printre cei mai activi reprezentanți ai generației sale. Ca și revoluționarii democrați din Rusia contemporană, Bălcescu și-a destinat fiecare act teoretic — cu atât mai vârtos pe cele politice — sprijinirii revendicărilor arzătoare obștești. „Misia“ sa era slobozirea poporului din strânsoarea dublului jug boeresc și otoman și „înălțarea plebeianismului la putere“. Drept consecință, știința istorică s'a transformat, în mâinile lui osoase dar agere, într'un fel de pârghie pentru ridicarea conștiinței sociale și naționale la rangul unei „forțe materiale“, capabile să organizeze și să dirijeze lupta poporului: *„O bună istorie națională“,* are ca țel „să ne povățuiască în viața noastră socială ca să ne putem mântui“... „să lucrăm cu mai multă inimă la reforma politică și socială, care să ne facă vrednici de a lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiunilor europene“ (din „Cuvânt preliminaru despre izvoarele Istoriei Românilor“).

Țelul se îndeplinea dacă istoria devenea accesibilă și mobilizatoare. Tocmai pentru a o face cât mai accesibilă și mobilizatoare, Bălcescu își cioplește limbajul democratic și agitatoric — publicistic, ar fi spus Dobroliubov — cu ajutorul masiv al mij-

loacelor literare, care i se par că îndeplinesc mai bine această condiție. Identificarea mijloacelor lui literare și cu deosebire felul în care au fost utilizate în valorificarea unei idei sau atitudinii principiale, constituie preocuparea noastră.

În trecut s'au întreprins foarte rar și superficial, încercări similare, eșuate fie în platitudini naționaliste, fie în „subtilități“ estetice. Interpreții respectivi îl socoteau pe Bălcescu autorul unei singure cărți: „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul“. Șoviniștii speculau unele pasagii ale lucrării care, spre diferență de alte opere, înlesnea răstălmăcirea patriotardă, iar esteții pretindeau că „Istoria Românilor“ monopolizează unica lui latură artistică, aceea de narator. Desigur, acestei monografii i s'ar conveni un studiu de sine stătător. „Istoria Românilor“ nu epuizează varietatea scrisului autorului ei. E tocmai motivul pentru care ne vom referi și la alte producții de scamă ale lui Bălcescu.

Ceace nu înseamnă că Bălcescu scriitorul l-ar acoperi pe Bălcescu teoreticianul și conducătorul revoluției dela 1848. Cine și-ar închipui așa ceva, fie și din zel generos, s'ar înșela, ajungând vrând-nevrând la prejudecata care făcea pe mulți școlari altădată ca, la întrebarea „Cine a fost Bălcescu?“ să răspundă: „Un scriitor pașoptist“. Tendința confuzionistă a pretinsului elogiu e ușor de ghicit. Bălcescu era considerat exclusiv ca scriitor, pentru ca să fie de fapt desconsiderat ca om de știință, ca revoluționar. Astfel li se părea epigonilor mișcării dela 1848 că ar scăpa „elegant“ de amintirea lui nesuferită și de neșters ca o pată pe cuget.

Distincția care s'a făcut între scriitor și între ideolog în general (și în persoana lui Bălcescu în special) — și care urmărea minimalizarea ideologului — trebuie demascată ca un criteriu artificial și ipocrit, reacționar. Ea a și fost de mult spulberată. Ne interesează aici Bălcescu ca un ideolog, a cărui operă poartă vizibil sau săpat ca într'un filigran, sigiliul unui stil literar propriu, și luminat de o filosofie democratică și revoluționară.

S'a arătat că gândirea lui Bălcescu conține teze materialiste, în pofida unor limite, inconsecvențe și neprecizuni. În lipsa unui proletariat național maturizat, el nu putea înțelege că resortul contradicțiilor și corolarul lor, lupta de clasă, este modul de producție al societății divizate în clase antagoniste. Important însă este că Bălcescu a căutat cauzele contradicțiilor într'o serie de condiții obiective economice. Datorită poziției sale democrat-revoluționare, el a intrat în adâncul contradicțiilor și le-a semnalat în întoaga istorie. românească și universală.

Pe acest fond, se proiectează în creația sa anomaliile tipătoare ale vremii, cu o complexitate și intensitate sporită. Spre a le exprima emoționant, Bălcescu apucă pana scriitorului, prin care durerea mulțimii simțită ca o durere personală, se revărsa nestăvilă. Priveliștea ei aspră revine cu frecvența unui leit motiv, dar nicăiri poate atât de crud ca în pagina cu care se deschide „Reforma socială la Români“.

Unui călător străin, prin gura căruia, după maniera ocolită a epocii vorbește autorul, i se impune la prima vedere splendoarea naturii prevestitoare de fericire:

„Ce călător trecând prin acele țări ale Dunării de jos, prin principatele române, nu s'a oprit cu mulțumire și admirare a contempla aceste locuri așa de frumoase și împodobite, numeroasele râuri ce le adapă, câmpiile cele mănoase în produse vegetale, munții cei înalți și măreți, plini de comori minerale, clima lor cea dulce și temperată, cerul lor cel pururea albastru și limpede, țări ce n'au altele asemenea de mândre în Europa, ce sunt grânare de abundență pentru multe popoare la nevoie și care seamănă a deveni odată pentru Europa ceace valea Mississipului e pentru America. Ce călător l'această frumoasă și înveselitoare priveliște s'a putut opri în admirarea sa d'a nu striga: fericită țară! Fericit poporul pe care Dumnezeu l-a așezat în această împodobită grădină!“.

Indreptându-și privirea dela panorama naturii la sate, presupusul vizitator dă peste un alt tablou „acest tablou (de mai sus, n. n.) se întuneacă și o altă vedere întristează

ochii săi. Înaintea lui, dintr'o gaură de sub pământ iese o figură omenească slabă, desculță și trențuroasă". Contrastul dintre satul năclăit în primitivism și orașul scăldat în lux sfruntat îl înmărmurește:

„Ce contrast între țară și oraș! Acolo bordeie subț pământ, sărăcia și ticăloșia întristează privirea. Aci palate mărețe și strălucite, echipajurile cele mai frumoase, luzul cel mai splendid, uimește, farmecă ochii săi și se crede transportat într'una din cele mai înfloritoare cetăți industriale ale Europei“.

Un seism pare a fi despicat trupul țării într'un șir aiuritor de prăpăstii. Enigma se desleagă brusc. Pricina „cataclismului“ social este exploatarea sălbatecă a muncii țaranului de către pumnul de boieri orbi de nesaț. Sub imperiul acestei revelații, oaspetele desvăluie într'o perorație cicero-niană adevărul despre țara pe care stăpânii blestematei rânduicli o îmbrobodeau în aparențe aurite:

„Atunci se pune de cercetează de unde acest luz, de unde atâtea bogății? De unde atâtea strălucire a orașelor? Și când află că singurul muncitor producător de bogăție în țară este țaranul, că el care trăiește în bordee pe subț pământ înalță acele frumoase și mari palate, că el care umblă desculț și mai despoiat în rigoarea iernii produce diamantele, hainele cele mândre ce împodobesc pe orașeni și echipajele cele brilante ce plimbă lenea lor, că el care se hrănește numai cu mămăligă, puțin lapte și fasole, așează banchetele cele strălucite și îmbelșugate ale moșierilor, că el e despoiat necurmat de tot aceiași oameni, când în numele statului, când în numele proprietății; că el care n'are nimic, nici drepturi, nici stare, nici măcar proprietatea brațelor sale, cea mai dintâi și cea mai sacră proprietate, dă tot; și tribut în bani și tribut în muncă și tribut în persoană, în vreme ce acei ce au tot: și pământ și capital și drepturi în stat nu dau nimic, nu ajută întru nimic statul, călătorul strein, oricât de rece inimă ar avea, nu poate a nu blestema această clasă parazită și ucigătoare de frate“.

Dintr'o eventuală antologie a denunțului exploatarei în literatura noastră, ar reieși că Bălcescu călca pe făgașul predecesorilor săi: Dinicu Golescu cu „Insemnare

a călătoriei mele“, Iordache Golescu cu pamfletul dialogat „Starea țării românești în zilele lui Ioan Caragea Voevod“, Ionică Tăutul cu „Strigarea norodului Moldovei“, etc.

Evocarea lui Dinicu Golescu e cunoscută Totuși merită să-i auzim încăodată sunetul de clopot de alarmă:

„Aceste nedrepte urmări și nepomenite peste tot pământul i-au adus pe ticăloșii locuitori întru așa stare, încât intrând cineva și într'acele locuri unde să numesc sate, nu va vedea nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul casei, nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pasăre, nici pătul cu semănăturile omului pentru hrana familiei lui și în scurt, nimic, ci numai niște odăi cu pământ, încât poate încăpea cu nevasta și cu copiii împrejurul vetrei și un coș de nuiele scos afară din fața pământului și lipit cu balebă. Și după sobă încă altă gaură prin care trebuie el să scape fugind când va simți că a venit cineva și la ușă-i, căci știe că nu poate fi alt decât un trimis spre împlinire de bani. Și el neavând să dea, ori o să-l bată, ori o să-l lege și o să-l ducă să-l vândă pentru un an, doi și mai mulți la un boernaș sau la un arendaș sau la oricine să va găsi ca el să slujească acei ani; și banii ce să dau spre slujba acelor ani să ia pentru birul lui (iarăși zic că adevărat milostivul Dumnezeu este foarte răbdător). Ce era dator această făptură omenească să se robească, ca să dea și ce nu are Domnului? Și apoi, intrând cineva și în acele bordeie ale lor, peste puțină era de a găsi pe trupurile lor și în casă lucru de zece lei. Căci și căldarea cu care o să-și facă mămăligă nu o are fieșcine, ci sunt cinci șase tovarăși pe una“. („Călătorii“)

Și pe Bălcescu și pe Dinicu Golescu i-a isbit arătarea fantomatică a clăcașului care, jupuit cu o înverșunare nemiloasă, viețuește ca un troglodit, are o fizionomie suptă de vlagă ca un pământ sterp și se zbate neputincios în rețeaua fiscală de biruri și amenzi. Dar totodată diferența dintre tablouri nu e mai puțin izbitoare.

Dinicu Golescu, enumerând realist detaliile jalnice ale satului pustiit de moli-ma moșierească, a notat un aspect esențial al orânduelilor strâmbe, fără a răzbate

însă până la originea „*nedreptelor urmări și nepomenite*“. Sensibil la asuprirea exercitată cu o brutalitate fățișă în beneficiul „*ișlicarilor*“ — prin intermediarii lor direcți: arendașii, și prin intermediarii lor indirecți: agenții aparatului de stat dela zapeiu la ispravnic — el nu a demascat însăși exploatarea.

Bălcescu în schimb a lovit simultan într'o serie de noduri vitale ale regimului existent. În năvalnica succesiune a antitezelor, el a desvăluit aspecte tipice mai numeroase decât Dinicu Golescu, a îmbrățișat ansamblul pestriț, contradictoriu, al realității înconjurătoare. Desprinzând antagonismul fundamental — generator al celorlalte — dintre trândăvia minorității latifundiarilor îmbuibăți și truda majorității iobagilor despuiați, a pus degetul pe rană. În fine, luând atitudine, Bălcescu a declanșat un val de repulsie și indignare împotriva răspunzătorilor de jefuirea, oprirea și deformarea omului.

Intr'adevăr, odată împrăștiată norii idilici artificiali, am văzut că spectacolul este înspăimântător. Stigmatul contrastelor sunt atât de profunde și străvechi încât parcă s'au imprimat deopotrivă în ființa societății și a naturii. Deaceia am și folosit comparații geologice ca seism, prăpăstii, cataclism. Tabloul lui Bălcescu sugerează, prin exagerarea artistică a întinderii flagelului feudal, urgența combaterii acestuia. Istoricul trezește deindată, paralel cu desgustul, impulsul mai prețios al revoltei față de silnicia care împiedică poporul să se bucure de roadele muncii proprii și bogățiile peisajului natal. Cadrul în care Bălcescu a introdus una din cele mai răscolitoare imagini ale României la jumătatea veacului trecut, concentrează un conținut ideologic și afectiv bogat și înaintat. El n'a tipărit deci o ediție nouă, după modelul lăsat moștenire realismului nostru critic de Dinicu Golescu. Bălcescu a întipărit în conștiința epocii o poziție nouă, revoluționară. Că i-a scrutat pe boeri cu privirea neiertătoare a masselor rezultă totodată din vigoarea criticii și din bucuria plină de speranță cu care deslușește pe fața clăcașului sclipirea demnității și, fără s'o declare net aci, a răzvrătirii. Ca un semn că ravagiile

feudalismului în descompunere nu au alterat umanitatea țăranului, Bălcescu notează că sub „*aspectul hidos*“ al țăranului „*observând mai cu luare aminte, călătorul descopere în fizionomia-i un tip antic, care denotă o nobilă și veche viață, un zâmbet amar și trist pe buze, o privire suferitoare dar mândră, ce din când în când aruncă către cer o mustrare care arată că aceste ființe suferă de nenorociri nemeritate*“.

Dinicu Golescu ațernuse o jalbă; Nicolae Bălcescu redactează un fel de manifest despre „*durerea și mânia*“ țărănilor.

Introducerea la „*Reforma socială*“ se revărsă într'o singură răsufflare, ca și cum autorul s'ar fi temut să nu scape ceva din avalanșa gândurilor. Intocmite din perioade desfăcute larg în propoziții relativ abundente — având rolul de a sublinia însușirile subiectelor propozițiilor principale mai degrabă de cât de a le împlăti, — filipica nu-și pierde cursivitatea, ideile acumulându-se prin antiteze progresive, prin alternări de planuri marcate de adverbe corelative, de exemplu:

„*Acolo bordei sub pământ, sărăcia și ticăloșia intristează privirea. Aci palate mărețe și strălucite, echipajurile cele mai frumoase, luxul cel mai splendid uimește și farmecă ochii săi*“.

Dispoziția, adesea simetrică a propozițiilor, asigură claritatea frazei încărcate și permite auzului parcă să înregistreze cadența ideilor, mersul lor în crescendo. Succesiunea lor fiind logică, ultima le încoronează nu prin surpriză ieftină, demagogică, ci ca o concluzie imperativă. Asști la triumful rațiunii însuflețite de un ideal înalt și nu al oratoriei goale.

E drept că Nicolae Bălcescu nu era un colorist. Epitetele sale sunt de obicei ornate și de multe ori perechi: „*munții cei înalți și măreți*“, „*cerul pururea albastru și limpede*“, „*palate strălucite și mărețe*“. Ele fac însă loc, la răslimpuri atributului calificativ și violent: „*clasa parazită și ucigătoare de frate*“ sau atributului grotesc satiric „*boierul cu cap de meduză — care prezintă acelaș chip oriunde l-ai privi*“. Sunt frecvente superlativile, sinonimele — menite să accentueze noțiunile fundamentale —

și repetiția: „și tribut în bani și tribut în muncă și tribut în persoană“.

Nu are sens să cântărim în parte procedeele enumerate. Valoarea lor o determină măsura în care izbutesc să sădească în mintea poporului noțiunile scumpe lui Bălcescu. Ca atare, țin de arta oratorică clasică pe care el a exercitat-o cu măiestria celui ce o cultivă ca artă a *convingerii* și nu a amestecării masselor. Din repertoriul ei, Bălcescu a recurs cu predilecție la întrebarea retorică.

Întrebarea care nu cere răspuns, tocmai fiindcă îl conține, e drumul cel mai scurt în câștigarea sau măcar impresionarea cuiva prin tonul ei interpelativ, constrângător. Ar fi un mijloc facil și uzat, dacă Bălcescu nu l-ar folosi ca un argument suprem și de ordin mai mult afectiv, abia după ce a pregătit fără cusur adeviziunea rațională a cititorului.

În această mânie sacră, descărcată ca o salvă în pieptul adversarului, simți aproape disperarea cuiva care e obligat să stăruie asupra unui adevăr strigător la cer, atestat de mult de viața fusăși, dar contestat de reacțiunea împietrită în egoismul ei.

Din acest punct de vedere, Bălcescu se întâlnea cu semisecularul cortegiu de „petiționari“¹⁾ anonimi sau declarați și care, bizuiți pe legea dreptății, omeniei și a lui... dumnezeu, luau atitudine în stilul eclesiastic oficial dar viguros, în contra „întocmirilor nepravilnice“, cum spune Dinicu Golescu. Păstrându-le spiritul, tunător de amenințări, blesteme sau incitator la revoltă, un accent din timbrul lor biblic, precum și o serie din mijloacele lor oratorice, Bălcescu a prelucrat tradiția în fondul și în litera ei pe o treaptă superioară bineînțeles, în termeni științifici și moderni. Ca să ne dăm seama că așa e, să spicim câte ceva din mărturiile lor: Dajdie, zic Bucureștenii, să plătească numai țărani proști... Oh! Dumnezeule, dacă ești drept și iubești dreptatea, pentru ce nu stingi pe asupritori de pe fața

pământului? Și săracii asupriți să te slăvească! Săracii români!“ (din scrisoarea lui Eufrosin Poteca către episcopul de Argeș)

„Fugiți nevrednicilor, fugiți! Ascundeți-vă în întuneric și acolo, puneți în aceeași cumpănă evghenia, singuratica noastră indeletnicire, păcatul și rușinea, singuraticul nostru nod a vinovatelor fapte Fugiți! Dar osândă vă gonește! Căci dreapta judecată pentru necredința ce ați arătat și lacrimile celor înstrâmbătățiți, a celor jefuiți, a văduvii pe care n'ați căutat, a săracului pe care ați asuprit, a tot norodul Moldovei, pe care acum, înșfârșit, l-ați adus în uimire și primejdie, vor striga răsplătiri, până la cele mai depărtate veacuri a vremii viitoare! (Din „Strigarea norodului Moldovei“ de comisul Ionică Tăutu) În piesele citate dăm peste figurile de vorbire familiare genului lor de scrisoare deschisă, la propriu și la figurat, ca și la Bălcescu: apostrofa, exhortația (îndemnul) personificarea și mai cu seamă interogația, retorică sau nu, prin care trăsătura lor de unire, protestul, era adresat nemijlocit și cu o strășnicie ce arată că nu mai putea fi înăbușit. Putem spune chiar că a protesta includea pe a întreba, verb sub al cărui semn se frământă toată epoca: „Încotro merge țara? Cine pe cine va răsturna?“ etc.

Prin urmare, este de presupus că odată cu pamfletul epistolar oratoric și starea de spirit „problematică“ imediat l-a deprins cu forma lui favorită de expresie al cărei rost se modifică după împrejurări, ca în ceea ce urmează, unde provoacă pe cititor să dea singur răspunsul: „Cine va veni să zdrobească această clasă apostată care, ieșind din sânul poporului, robise pe frații și pe părinții săi și ocărăseu mtenirea?...“

Împrejurări variate, însă legate de lupta pentru înfăptuirea „dreptății și frăției“. Era linia vieții lui pe care întâmplări ostile, lepădări de credință ale unor paș-optiști și probe tragice, ca înfrângerea revoluției nu au reușit s'o strâmbe. Cu o sete biciuită de eșec, el se sforța să înalte privirile abătute spre „misie“, să reafirme în jurul lui voința de luptă, silindu-i pe sovăitori să răspundă:

¹⁾ Vezi antologia „Satire și pamflete din prajma lui 1848“ E.S.P.L.A. și articolul „Spiritul revoluționar dela 1848 în Țara Românească și Moldova“, „Viața Românească“.

„Cine privind starea prezentă a Românilor nu s'a simțit pătruns de durere? Rumâni în care elementul de viață e puternic, rumânii înzestrați de natură cu toate facultățile avute pentru o dezvoltare mare, morală și intelectuală, veștează azi în mijlocul vieții și mișcării generale. Pentru ce această adormire? Istoria străbunilor, bogată în... amintiri glorioase nu-i deșteaptă? Nu-și aduc aminte de luptele strălucite ale părinților lor, de laurii câștigați pe câmpul de bătaie? Vorbele independență, patrie, naționalitate nu cheamă în inima lui nicio simțire nobilă? Ele altădată făceau să tersară pe rumân, îl împleau de entuziasm și-l grăbeau în rândul vrăjmașilor unde murea sau ieșea triumfător. Rumânul e trist și descurajat, pentru ce? Pentru că țara e împărțită și supusă la străini?”

Intrebarea, a cărei nuanță retorică propriu zisă slăbește, sfredelind în schimb mai mult sufletele, apare la Bălcescu într'un sens opus celui curent, și anume ca o cale ocolită ce duce însă tot către o țintă precisă. Trecerea treptată dela blamarea actualei indiferențe a „rumânului” la elogierea vechii sale abnegații civice, în afară că, în loc să-l descurajeze îl îmbărbătează pentru ziua de mâine, îi și canalizează virtuțile într'o direcție politică, a întregirii și independenței țării. Pasajul este răscolitor prin divergența aparentă între cauză și efect, sau între rezultatul așteptat și cel survenit, între felul în care pesimismul aparent confirmă trăinicia de fapt a optimismului patriotic al lui Bălcescu.

Priceput să-și dozeze mustrarea cu lauda, atitudinile felurite în raport cu țelurile unitare, Bălcescu s'a ilustrat ca pedagog al poporului în genere prin împletirea nostalgiei cu speranța și chemarea la luptă, prin extragerea învățămintelor trecutului pentru prezent și în perspectiva viitorului, ca o călăuză a poporului.

Dela prima vedere, remarci că trecutul este pentru istoricul nostru nedeslipit de trupul națiunii și chiar de al său propriu. Fără să vrei, te stăpânesc comentariile febrile, nerăbdătoare în care el plânge și se veselește, stigmatizează sau glorifică,

ca și cum ar fi stat cot la cot cu eroii dealungul vremurilor.

Asemenea porniri înstrună puternic coarda lirică din pieptul lui firav numai fizicește, ale cărui acorduri se încrucișează în diferite tonalități, mai cu seamă în „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul”.

Ar fi naiv și împotriva adevărului să tragem din atari fapte încheierea că Bălcescu oscila între o extremă și alta, dela bocete la chiote, fără control. Cu simț critic, istoricul apreciază fără rezerve pozitivul și, condamnă câteodată vehement negativul din acțiunile sau măcar tendințele eroilor, după cum ei au promovat sau au uitat patriotismul, în al cărui conținut el întrunea năzuințele atât naționale cât și sociale ale poporului. Așa se explică de ce pe Mihai îl preamărește ca învingătorul dela Călugăreni, apărător al neatarnării și deci legat de năzuințele obștești, și-l dojenește pe învinsul dela Mirăslău, exponent al poftelor de anexiune proprii feudalului din el și feudalilor agresivi din jurul lui, deci rupt cu totul de mulțime. Bălcescu a și subliniat mereu că păcatul originar al voevodului a fost consacrarea și consolidarea „înrobirii țaranului” cum spunea el șerbiei, de către „aristocrația hrăpăreață în ale cărei brațe s'a lăsat momit, desamăgind pe iobagii de dincoace și de dincolo de Carpați:

„Așa, toate popoarele Ardealului urau pe cardinalul, așteptau cu nerăbdare și stau gata să ajute pe Mihai, spre a răpi din mâna lui țara Ardealului. Mihai, dar, în Ardeal, era sperarea și sprijinul intereselor populare împotriva aristocrației și dominării ungurești. Vai! pentru ce necunoscu el această frumoasă misie și trase asupra-și pedeapsa meritată a celor ce calcă menirea cu care providența l-a însărcinat!”

Și chiar acolo unde Bălcescu își căina eroul cu prilejul bătăliei dela Mirăslău, el își oprea lacrimile: *„Nu se cade a vărsa lacrima mare asupra acestei mari nenorociri dela Mirăslău; dar să nu învinovățim deloc providența. Noi, care robiserăm pe frații noștri țărani din țara românească și păstrasem în robia ungarilor pe cei din Ardeal, mai merităm noi oare atunci mărimea și fericirea?”*

Firește, Bălcescu n'a fost consecvent, nu atât în principii cât în cursul analizei, cu teoria sa în parte științifică, despre rolul personalității în istorie. Interesant e însă să accentuăm că teoria, înflăcărată de alitudinea sa patriotică și optimistă față de istorie, a îmbrăcat haina artistică oferindu-i posibilitatea de a *înfățișa trecutul liric și epic*.

Să urmărim pe Bălcescu liricul, care tâlmăcește adevărul actualizând pilda istoriei. Trecutul este pentru el depozitul falei străbune. Bălcescu îl venerază cu o pietate bărbătească: *„Timpuri de glorioasă aducere aminte! Timpuri de credință și de jertfire!”* Pentru că nu e un hagi în pelerinaj la niște moaște, ci un mare luptător la mormintele unor luptători,— istoria nu se confundă cu un muzeu al ruinelor, ci învie prin pomenirea eroilor. Chiar atunci când fixează silueta de stampă roasă a turnului din Târgoviște *„rămășiță din vestita cetate domnească”*, îl atrag mai tare umbrele vitejilor care l-au populat cândva cu strălucire: *„Un singur turn rămășiță din vestita Curte Domnească, se înalță trist și singuratic pe deasupra acelor grămezi de ruine, întocmai ca cele mari cruci de piatră înfipte în vârful unor pleșuve movili, morminte ale vitejilor căzuți în bătaie. Acest turn, ce mușchiul numai cu verdețea sa împodobește, e scump Românilor ca un monument care le vorbește de timpii lor de glorie și mărire. El a fost martor la atâtea triumfuri! El a văzut, unul după altul, pe Mircea-cel-Bătrân, Radul dela Afumați, Mihai Viteazul și Matei Basarab...”* Nălucile lor slăvite și puse în mișcare de natură, îi trezesc mândria națională: *„Adierea vântului ce suflă din Carpați, șuerând în turnul pustiu, ne pomenește numele lor și undele mărețe ale Ialomiței par a cânta neconținut un cântic de mărire întru gloria lor”*.

Diferența dintre cele două pasaje citate mai sus constă în schimbarea tonului, ca urmare a trecerii dela o stare sufletească la alta. Umbrele înșirându-se ca o cavalcadă eroică, deșteaptă icoana epică a unui asalt; apoi ele trec în cortegiu încet pe planul al doilea, îndărătul turnului, într-o încremenire majestuoasă, acompaniată în surdina de orchestra simfonică a vântului.

Este de netăgăduit că Bălcescu este un

rapsoed optimist al amintirilor istoriei, ca Alexandrescu și Cârlova, a cărui prozie „Ruinele Târgoviștei” a reprodus-o și în monografia despre Mihai Viteazul. Bocetele romanticilor pesimiști nu l-au ispitit. Lamentația ar fi zădărnicit încrederea poporului în schimbarea destinului. Melancolia chiar este robustă, ca a unui comandant învins, venit să se recalează o clipă în cimitirul eroilor de o seamă cu el.

Evocarea Târgoviștei confirmă că Bălcescu nu este un colorist, ci un descriptiv, apropiat și prin calitatea sa de istoric, de tipul arhitectului ca și de acela al scriitorului epic. Prima înclinație se vedește și în construcția solidă a frazei care ne întâmpină în descrieri, chiar dacă ele sunt foarte rare, și se referă la peisajul fizic sau cel social, mai abstract. Bălcescu nu zugrăvește, ci clădește.

Un exemplu vestit al acestui gen este panorama Ardealului din fruntea cărții a patra, „Unitatea națională”, a „Istoriei Românilor”, în care Bălcescu a respectat specificul de arhitectură naturală al regiunii. De aceea, elementele tabloului își găsesc un corespondent în limbajul geometriei. Podișul transilvan alcătuește împreună cu „brăul de munți” ce-l încinge „precum zidul o cetate”, două mari *cercuri concentrice*; dealurile „înalte și frumoase” așezate în mai multe șiruri *paralele* se ivesc ca niște *conuri* retezate la vârf, care „varsă urnele lor de zăpadă peste văi și luncii; iar „mai presus de acel brâu muntos” se înalță alți doi masivi muntoși, uriași ca „două *piramide*” cum spune chiar autorul. Imbinate simetric ca într-o machetă, aceste forme și corpuri geometrice dau un palat al cărui model enorm, Ardealul, pare a fi durat de un meșter fabulos dar savant, din materiale amestecate cu chibzuință într'un mod original: *„Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și binecuvântată întru toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, capodoperă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte... Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie ca un domn stăpân*

nitor, umbresc culmea acestor munți. Și nu departe de aceste locuri, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și vâruite, unde bivolul dormitează alene." (op. cit. pag. 307—308) „Într'acest ținut" unde „astfel miazănoapte și miazăzi trăiesc una alături de alta și armonizând împreună", stihiiile în loc să infricoseze sălbatic, ademenesc ochiul, stârnind plăcerea de a trăi. În aceste forme ale reliefului ca niște uriașe receptacole, pulsează viața bogată, vegetală și animală: „Aci stejarii, brazil și fagii trufași înalță capul lor spre cer; alături te întinzi într'o mare de grâu și porumb din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași ale căror vârfuluri mântuie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră ce plac vederii și o spăimântă totodată. Apoi în tot locul, dai de râuri mai cu nume armonioase ale căror unde poartă aurul" (op. cit. pag. 308).

Farmecul ținutului nu se reduce la senzația de măreție paradisiacă, armonioasă în sălbătăcie. Miresmele sale le jinduia Bălcescu cu dorul luptătorului, pentru întregirea țării și a exilatului ce era la data zugrăvirii panoului ardelean. Dragostea sa pentru podișul transilvan, fără a fi rostită în cuvinte, trece prin întreaga atmosferă, ca o adiere proaspătă care te înviorează. Parcă nici nu mai e necesar să citim „legenda" tabloului, respectiv comentariul prin care Bălcescu documentează sumar asupra contribuției materiale și morale a Transilvaniei, la zestrea comună. Tabloul însuși îți trezește dragostea de patrie, și aceasta e una din laturile măiestriei literare a lui Bălcescu!

Contrastele societății feudale sunt reprezentate și ele spațial. În acelaș pasaj din „Reforma socială la români", situația de clasă suprapusă a marilor proprietari, simbolizată în palatul ce, prin înălțimea lui trufaș, strivește bordeiul chirchit la nivelul solului, marchează pe lângă sărăcie, și condiția de oprimare a iobagilor. Sim-

bolul însuși îți trezește revolta împotriva asupritorilor: un alt aspect al măiestriei literare a istoricului!

Deasemeni, stratificarea puternică din sânul aceleiași societăți, care pune bariere rigide între clasele ei, este figurată prin clădiri strașnice cu etaje multe și lipsite de comunicații, amintind ziguratele despoților babiloneni: „Mari și monstruoase clădiri de tirani, puse una peste alta și toate rezemate și apăsând pe popor, pe țaranul muncitor." Hiperbola, pe care ar fi iscălit-o un Victor Hugo, nu fortează imaginația, fiindcă ierarhia feudală era în adevăr extrem de complicată și de împovărătoare. Dimpotrivă, ea ne apropie de cunoașterea realității.

Narațiunea este instrumentul care dă istoricului posibilitatea de-a reconstitui trecutul ca prezent, și astfel de a se înrudi cu ficțiunea artistică a romanului istoric.

Din întreaga monografie, desprindem capitolul luptei dela Călugăreni ca fiind cel mai grăitor. Desfășurarea bătăliei, pe care Bălcescu are grijă s'o localizeze printr'o altă descriere topografică, are măreția epopeii. La început, când Turcii au descărcat zece galere cu arme și muniții, „călarimea ușoară care manevra la avant-posturi, înaintă până la intrarea strâmtoarei și sta acolo odihnindu-și și păscându-și caii, când un nor mare de pulbere îi văd apropierea românilor. Ea fu îndată izbită cu putere și fugi înspăimântată până în tabără. Spahiii înaintară spre a sprijini năvalirea călărimii române, până când s'apuce vizirul să-și pună armata în orânduială. Sinan se uita plin de mirare la puținul număr al creștinilor cari cutezau să aștepte și încă să isbească armata așa de numeroasă".

Ce dădea tărie acestei armate, era sentimentul că-și apără „moșia", același pe care Mircea avea să-l formuleze răspicat prin versurile lui Eminescu:

„Eu îmi apăr sărăcia și nevoie
și neamul,
De aceea tot ce crește'n țara asta,
râul, ramul,
Mi-i prieten numai mie, iară fie
dușman este ..."

„Tabăra românilor e plină de focuri mari, în mijlocul cărora petrecură toată noaptea aceia, viermuind și mișcându-se necurmat, cântând, chiuind și hăulind, după natura lor veselă în mijlocul nevoilor și supărând și hărțuind pe turci în numeroase avant-posturi...”

Bălcescu ne încordează curiozitatea:

„Ambele armate așteptară astfel ziua cu nerăbdare și acea neodihnă ce simt oștile în ajunul unei mari bătălii”.

În ciuda primei izbânzi turcești, aceea a năvălirii spahiilor, oștenii lui Mihai pătrunși instinctiv, dacă nu conștient, de dreptatea cauzei lor, *„se pregăteau a apăra cu bărbăție acea strămoșare, care era cheia țării lor... Ei știau cât sunt de puțini pe lângă dușmani; dar, credincioși înfocați, inima lor ardea de dorința de a-și da viața pentru patrie și lege, și d'a merita cununa martirilor”.* E o lecție de patriotism, închisă în câteva rânduri, demnă de a premerge literar, răspunsul lui Mircea din „Scrisoarea a III-a”.

În mijlocul poporului său, se detașează figura lui Mihai ca soldat temerar și general iscusit. Când, spre apusul soarelui, sosi vestea ajutorului din Ardeal — 300 de pedestrași—Mihai Viteazul, *„fără a pierde vreme, căută a se folosi de acest neînsemnat ajutor și de reîmbărbătarea oștilor sale, ca să smulgă biruința de la vrăjmași. Comandantul își preumblă privirea pe câmpul bătăliei, vede mișcările Turcilor, își pregătește pe ale sale”.*

Dar tot ca un comandant își dă seama că numai exemplul poate însufleți pe ostași. Strategul devine crou: *„Mihai cugeta în inima sa că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică, spre a descuraja pe Turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărâște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale.”*

Faptele se succed precipitat, ca în punctul culminant al unei balade. Să nu uităm că această faptă de arme a lui Mihai l-a inspirat și pe Coșbuc: *„Smulge o secure ostășască dela un soldat, se arunca în coloana vrăjmașă ce-l amenință mui de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi sboară capul, izbește și pe alte capete de vrăjmași,*

și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit”. Niciun cuvânt de prisos. Un galop de acțiune, cu o țintă precisă, ca drumul descris de o săgeată, Mihai care își încurajează ostașii și nu pregetă să-și puie viața în primejdie, deoparte. De alta, Sinan-Pașa zugrăvit de altfel ca un intrigant shakespearian, scos din trufia sa de atacurile neașteptate, se adresează și el oștenilor. Contrastul între cel ce are curajul cotropitului și cotropitorul lor, este prezentat astfel: *„In zadar Sinan mustră pe ostașii ce fugeau, acum cu cuvinte ocărătoare, acum bătându-i cu măciuca sa înfierată, silind în tot chipul a-i pune în rânduială și a-i întoarce la bătălie. Glasul și autoritatea lui sunt nesocotite și nicio putere omenească nu mai poate opri în loc valurile sgomotoase ale fugarilor, cari se prăvăliau cu furie și repede spre pod, câțându-și mântuirea în trecerea lui”.* Iată soarta cotropitorilor! vrea să spună Bălcescu. *„Bătrânul Sinan însuși, târât de ai săi în graba fugei sale, fu călcat în picioarele cailor și apoi, împuns de sulița unui ostaș român, căzu călare de pe pod în baltă cu atâta repezi-ciune, încât izbindu-se de pod își pierdu chiulaful și feregeaua și doi dinți ce singuri mai avea în gura lui”.* Și astăzi, orîdecăto-ori deschizi aceste pagini, ai satisfacția triumfului cauzei poporului și înfrângerii celui ce l-au ținut sub jug. Și astăzi, când ajungi la capătul acestei pagini de luptă, rămâi cu conștiința că dreptatea cauzei te poate duce la nimicirea agresorului, oricât de numeros sau înarmat ar fi. Deaceia poate, Bălcescu enunța cu solemnitate înfrigurată, ca și cum ar fi oficiat un ritual: *„Deschid sânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagini din viața eroică a părinților lor”*

Stilul lui Bălcescu a fost al unui tribun. El nu scria, ci vorbea cu societatea, ca și cum clasele în care era împărțită ar fi fost persoane vii. Deaceia conflictul dintre ele a căpătat o expresie agitatorică, ce a ascuțit pasiunile pe care el le deslănțuia în mod natural. Polemizând cu agresorii și fraternizând cu oprimații, Bălcescu dialoga

paralel și cu noțiuni abstracte, cu trecutul, prezentul și viitorul care, devenind prezenti-a și satisfăcut, ba chiar i-a depășit așteptările. Insuflețit de o gândire revoluționară și democratică, scrisul său care a dezvoltat tradițiile premergătorilor imediați sau îndepărtați, cronicarii, a participat și la saltul săvârșit de întreaga generație de scriitori pașoptiști în stilul și limba literară a epocii. Dacă ultimii îl vor fi sugestionat pe luptător prin energia critică a ideilor și a tonului lor oratoric, primii l-au înrăurit pe istoric în dragostea lui pentru trecutul nației, în maniera cu care întrerupe narațiunea spre a o interpreta, în neînsemnatele urme de stil religios exclamativ (Vai! Oh! Nenorocirea țării mele!) și poate în însuși urmărirea excesiv cronologică a firului evenimentelor. Dar ce distanță între el și un Miron Costin, Ureche, Neculce și în primul rând între atașamentul de moșie și natura marginilor lor, cu o putere de pătrundere limitată de interesele boierești pe de o parte, iar pe de altă parte, înălțimea patriotismului luptătorului. În al doilea rând, Bălcescu i-a depășit considerabil prin unitatea compoziției, în ciuda materialului stufos și de altfel neepuizat, și prin ritmul narativ susținut. Lueru deosebit, fiindcă presupune pentru ambele însușiri o știință superioară a cernerii esențialului din masa faptelor și a ierarhizării „personajelor” și situațiilor în tipice și netipice — ca să folosim vocabularul literar — și valorificarea dinamicii verbelor până la folosirea verbelor în transmiterea trăsăturilor morale, abstracte, deci relative „statice” — ale eroilor. (Chipurile lui Mihai Viteazul, Bathori, Răzvan, etc. sunt portrete în mișcare, doar n'avea mijloacele literare de a le picta). Infine, limba lui Bălcescu e degajată de sintaxa cronicărească care oricât de pitorească ar fi, nu e mai puțin un corset, ca și de balastul arhaismelor din vocabularul letopisefilor. Limba lui Bălcescu se mlădiează după o topică aerisită, liniară, (ne referim în special la Mihai Viteazul pentru că lucrările de filosofie socială, fie că au fost sau nu redactate și în franțuzește, sunt dominate de retorică care reclamă

o topică mai complicată) și o serie de termeni noi, fără abuz de neologisme. De proisos să pomenim că Bălcescu nu s'a molipsit de niciuna din bolile lingvistice ale vremii, având și aci intuiția spiritului în care urma să evolueze limba noastră literară. Nu în zadar i-a lăudat Eminescu puritatea limbii.

Dacă vecinătatea de stil și limbă între Bălcescu și înaintașii săi în istorie și literatură se stabilește oarecum lesne, nu tot așa stau lucrurile când e vorba de influența propagată de el în stilul și limba prietenilor și a urmașilor de idei. Să nu uităm că operele sale n'au fost cunoscute decât târziu, iar „Reforma socială” a fost citită în traducerea, și ea relativ recentă, din versiunea pregătită de Bălcescu în franceză. Deci, într'un moment în care limba noastră literară era solid încheată și recepta mai dispusă, cum e și natural, acțiunea scriitorilor profesioniști, printre cari întâi marii clasici. În aceste împrejurări trebuiesc emise numai ipoteze. Poate că ceva din înariparea verbului din felul de a personifica idei ca dreptate, nedreptate, și frânturi din deviza luptei de clasă a lui Bălcescu a conservat Alecu Russo care nu rămâne mai puțin autorul propriei sale opere „Cântarea României”. Se știe că discuția dacă paternitatea acestui poem în proză revine lui Bălcescu sau lui Russo, s'a închis de mult în favoarea lui Russo. Deasemenea e posibil ca îndârjirea tonului, practica unora din procedeele stilului lui Bălcescu ca repetiția, întrebarea retorică sau maniera lui solemn declarativă (a împinge miliioane de frați pentru secolii în abisul sclaviei...) sau sentențioasă (dar nu fu, nu este, nu poate fi nicio penalitate destul de crudă pentru a corespunde unui vânzător de patrie...) toate acestea să îndreptățească pe cineva să autentifice înrudirea dintre Hașdeu și marele lui exemplu, Bălcescu.

Astfel de presupuneri, verificabile sau nu, nu ne conduc în orice caz prea departe și anume acolo unde noi trebuie să evidențiam pe primul plan importanța lui Bălcescu în literatură și știință. E cel mai prețios omagiu care poate fi adus acestui „mare cetățean al patriei”.

ION VITNER

PAUL ELUARD

MOTTO:

*Voi fi iubit fiindcă, în primul rând,—iubesc
Și gata's viitorul să-l apăr, tuturora.*

„Poezia Neîntreruptă“

Nu poate fi nimic mai dureros decât să scrii despre dispariția unui mare poet, unul din acei cântăreți ai vieții și ai păcii care constituie bucuria și mândria omenirii înaintate. Moartea lui Paul Eluard a întristat adânc sufletul luptătorilor pentru o viață mai bună din întreaga lume, pentru că versurile sale deveniseră un cântec plin de duioșie dar și de fermitate al celor mai bune năzuințe ale oamenilor. Partidul Comunist Francez și-a numit cu durere poetul dispărut: „cântăreț plin de măreție al vieții, al bunătății, al păcii“... În Franța cotropită de imperialiști, dar care nu se dă bătută, glasul poetic al lui Paul Eluard devenise prin forța și măestria lui atât de concret, încât constituia pentru poporul Franței o flamură de luptă care alina suferințele, îmbărbăta, îndemna, arăta drumul victoriei celor astăzi încă asupriți. Acolo, în Franța, poezia și activitatea lui cetățenească constituia un avantpost al luptei antiimperialiste de pe întreg pământul. Pentru aceasta, poetul comunist Paul Eluard era iubit în lumea întreagă. Astfel se explică și ura dușmanilor vieții, împotriva lui Eluard, ură izbucnită cu josnicie în clipa în care Franța îndurerată își deplângea poetul pierdut. Guvernul fascist al Franței

a căutat să interzică poporului să-l conducă pe Paul Eluard pe ultimul său drum. În ciuda acestei interdicții odioase, zeci de mii de oameni erau prezenți în cimitirul Pere-Lachaise, în clipa în care cântărețul libertății oprimaților a fost coborât în pământ lângă zidul Federaților, locul glorios de veșnică odihnă al patrioților francezi.

Nu este întâmplător faptul că ultimele momente pe care Paul Eluard le-a mai petrecut între cei vii, au fost momente de luptă. Ele vin, într'un fel, să aureoleze acea parte atât de valoroasă a operei sale, care este rodul conștiinței unui poet combatant, apărător nu numai al libertății patriei sale dar și al libertății și păcii popoarelor lumii.

Paul Eluard s'a născut la 14 Decembrie 1895 în Saint-Denis, o suburbie a Parisului al cărui decor lipsit de veselie îl descrie astfel Verlaine în „Odinioară și altă dată“: „Spre Saint-Denis câmpia murdară-i și urâtă.“ Tatăl poetului era contabil, iar mama croitoreasă; familia lui reprezenta prin urmare acea Franță mijlocie de mici

funcționari și meseriași, purtând iluzia unei libertăți individuale dealungul unei existențe mereu amenințată de mizerie. Saint-Denis este un cartier muncitoresc plin cu fabrici, tipic pentru marile orașe capitaliste, în care fumul uzinelor nu uzează sănătatea muncitorului numai în fabrică ci și la el acasă. Cu plămâni măcinați de aerul bolnav al Saint-Denis-ului, Eluard, la 16 ani va lua drumul Davos-ului, unde va trebui să stea doi ani de zile în aerul pur al munților Elveției pentru a recăpăta forța necesară de a trăi mai departe. Acest accident trebuie să fi sgudivut puternic conștiința și sensibilitatea adolescentului. Schimbarea bruscă de climat — dela periferia murdară, gălăgioasă, dar harnică și plină de oameni harnici a Parisului, la izolarea sanatorială a Elveției unde totul este grav, liniștit și alb, un fel de imaculare crispată, în așteptarea vindecării sau a morții — depărtarea de Franța și de Parisul pe care Eluard îl iubea mai presus de orice, au pregătit desigur primele trepte care aveau să fie urcate de poet, către înălțimile artei.

Fiorul și sbuciumul interior al artistului vor izbucni în tiparul poeziei nu peste mult timp, deslănțuite fiind de cel mai mare și mai dramatic eveniment al timpului: războiul. La 19 ani, din decorul alb al munților Elveției, Eluard se va târi în noroaiele tranșeelor și câmpurilor de bătălie ale primului război mondial. În acești ani întunecați și sângeroși ai războiului, Eluard nu are prilejul încă să înțeleagă că întreaga grozăvie care se petrece în jurul lui și la care participă din plin, este un rezultat al rivalității dintre forțele imperialiste, care aruncă în brațele morții milioane de oameni, pentru a stoarce din acest măcel profituri incalculabile. Dar oroarea războiului stârnește în sufletul său. o mare, neistovită dragoste de viață și de oameni. Simplul soldat va trăi până la capăt calvarul și monstruozițiile războiului. Intr'una din ultimele bătălii din anul 1917, Paul Eluard este prins în ceața unui atac cu iperiă al frontului german și părăsește războiul cu o gangrenă a lronchiilor, care-i zdruncină adânc sănătatea, și așa șubredă.

În acelaș an, apare și prima plachetă de

versuri a tânărului poet: „Datoria și neliniștea“, în care se împletește tumultul și mizeria războiului, cu amintirea chinului moral al bolnavului pulmonar. Primul poem cu care Paul Eluard și-a început activitatea literară consemna durerea sfâșietoare de care e cuprins acest mare iubitor de oameni în fața morții unui bun prieten, pe câmpul de luptă. Drama sufletească a poetului capătă conturul unui strigăt dureros:

*Pe'ntreg Pământul omu-i chinuit,
Sângele tău sfășie brazda.*

*La marginea prăpastiei te-au părăsit!
Acum, ei sunt atât de singuri!*

Arta poetului se exercită dela început într'un tipar personal, care se va desăvârși dealungul timpului. El caută să ofere cititorului expresia cea mai directă și mai simplă a sbuciumului său, a vieții pe care o trăiește, a gândurilor care-i străbat mintea.

Dela început este vizibil faptul că Eluard are oroare de convențiile paralizând elanul liric, ale parnasianismului sau simbolismului, al căror contemporan este. El vrea să înlocuiască luxul aparent al convenției poetice cu vestmântul simplu dar atât de prețios al comunicării directe cu cititorul, cu ajutorul însuși al graiului comun, iar împotriva devizei învechite a simbolismului: „de la musique avant toute chose“ (muzică mai presus de orice“), Eluard ridică propria sa conștiință de o mare prospețime și puritate, aspirația sa către iubire, libertate, pace...

Un an mai târziu, în 1918, apare — într'un fel de ilegalitate, fiind fără viza cenzurii militare — placheta de versuri: „Poeme pentru pace“, subversivă la acea epocă prin însuși titlul ei și închizând în acest titlu intențiile și năzuințele combatantului devenit poet.

Pentru Eluard, ca poet, primejdiile nu au încetat odată cu așternerea liniștei pe câmpurile de luptă; dimpotrivă, ele deabia încep. O luptă și mai puternică se deslănțuie în Franța, ca și pretutindeni: vechea luptă dintre exploatați și exploatați. Clasa muncitoare din Franța primește cu brațele larg deschise mesajul măreței

Revoluții Socialiste din Octombrie, și-și strânge rândurile în jurul tânărului partid comunist francez. Glasul Marii Revoluții răsună și în literatura franceză în scrierile lui Henri Barbusse, Romain Rolland, Paul Vaillant-Couturier. Grupul „Clarté”, pe care-l însuflețește verbul înflăcărat al lui Barbusse, caută să lumineze intelectualitatea, să o atragă alături de marea luptă a clasei muncitoare. Cât de binefăcătoare pentru autorul „Poemelor pentru pace” ar fi fost întâlnirea cu proletariatul Franței, cu aspirațiile lui profund umane, cu lupta sa hotărâtă! Dar drumul liricii lui Eluard a fost altul. Întâlnirea lui cu clasa muncitoare a Franței și cu partidul ei revoluționar — reprezentând tot ce este mai înalt și mai bun în națiunea franceză — s'a făcut mai târziu, după ce poetul a trecut prin infernul decadenței literare burgheze și prin vâlvătaia luptei pentru libertate a poporului francez, din epoca rezistenței împotriva fascismului.

Scăpat din primejdiile primului război mondial, scriitorul se avântă pe drumul creației literare, căzând însă sub influența nefastă a „ismelor” formalismului burghez. Burghezia franceză își avea pregătite pentru lumea intelectuală a Franței o infinită varietate de capcane. Francezului naționalist și șovin îi stătea la dispoziție moștenirea înveninată a lui Barrès, continuată de Maurras și Daudet. Intelectualul burghez, temător de intemperiiile unei realități sociale extrem de frământate se putea izola în labirintul atât de calduș și de comod, în ciuda aparențelor lui scisme, al psihologismului proustian. Altui tip de intelectual, dornic de aventură și gălăgie, i se oferea cu dărnicie Lafcadio, „eroul” aventurii gratuite, a asasinatului gratuit, a existenței consumată anarhic, după bunul plac individual, din romanul „Pivnițele Vaticanului” al lui André Gide care, apărut în 1913, va face „scandal” — ca o bombă cu explozie întârziată — după război. Indrăgostitului de linearele și recile modele ale clasicismului, i se va oferi creația idolului poetic al aristocrației franceze, hieraticul Valéry. Alături de toate aceste manifestări ale ideologiei burgheze se ivește falsul avantgardism

dadaist și apoi suprarealist, care, prin afirmarea luptei împotriva mentalității burgheze, atrage o parte a intelectualității timpului, desgustată de moravurile și de cultura burgheză. Suprarealismul opunea vieții reale lumea visurilor individuale, a fantasmelor iraționalului deslănțuit în toată furia lui. Creația laborioasă, înlănțuirea logică a ideilor în opera de artă, erau înlocuite cu „scrisul automat” sau cu transcrierea stenografică a ideatiei stărilor hipnagogice. Aceasta era în esență „revolta” suprarealistă împotriva conformismului și mentalității burgheze. O pseudo-revoltă în vorbe, o manifestare a anarhiei individuale tipic mic-burgheze, în fapte, care nu lovea câtuși de puțin în baza orânduirii capitaliste, ci dimpotrivă, prin confuzia ideologică pe care o crea, prin îndepărtarea scriitorului de viața și lupta poporului, nu făcea decât să sprijine exploatarea capitalistă.

Participarea lui Paul Eluard la activitatea suprarealismului francez nu este inexplicabilă.

Drumul cotit către marea artă izvorită din idealurile clasei muncitoare, drum care mai întâi a trecut prin arcele formalismului burghez, este un aspect al mării și înverșunatei lupte de clasă, al luptei împotriva influențelor ideologiei burgheze, dominând și apăsând conștiința intelectualității din țările capitaliste, în epoca dintre cele două războaie. Drumul acesta, dureros prin iluziile dăunătoare pe care le oferea, primejdios prin izolarea scriitorului de sentimentele, gândurile și limba poporului, a fost urmat de numeroși scriitori ai Europei dominată în mod sălbatic de imperialism. Multe forțe au fost făcute inactive față de cauza poporului, de către subtila și perfida otrăvă a decadentismului burghez. Eluard, alături de atâția alții, stătea în această epocă înlănțuit ca un Prometeu, având iluzia dăunătoare nu numai că este liber, dar că luptă pentru libertate. Lanțurile sale, ca și ale atâtor altor scriitori și intelectuali, au fost rupte de însăși asprimea extraordinară a vieții, de lupta clasei muncitoare împotriva dușmanilor de moarte ai poporului și ai artei adevărate.

Caracteristic pentru poezia lui Eluard,

în etapa suprarealistă a activității sale, este faptul că prin sintaxa obscură, greu inteligibilă de multe ori a liricei sale, străbate totuși marea puritate a unei conștiințe iubind viața și oamenii, crezând cu înflăcărare în virtuțile iubirii. Lirică de iubire, în cea mai mare parte a ei, creația lui Eluard din această epocă se definește prin gingășie și puritate, printr'o căldură a sentimentelor, care i-a câștigat numeroși admiratori.

Eluard caută să-și facă din iubire o platoșă împotriva monstruoșităților existenței în lumea capitalistă, un izvor de inspirație care să-i permită evadarea din cercul înăbușitor al vieții burgheze. Poezia lui vădește, de multe ori, un efort de a se convinge, de a se iluziona în această direcție. Dar nereușita acestei poezii este o concluzie logică a adevărului că nici dragostea nu poate fi despărțită de procesul și frământarea uriașă a vieții sociale, nu poate fi ferită cu totul de contaminarea urâtului din viața societății burgheze. În volumul „Capitala durerii” (1926) poetul notează: „Și totuși niciodată n'am aflat ce scriu în ceea ce iubesc”.

Izolarea de problemele vitale ale omului și ale poporului îi crează până la urmă poetului — atât de îndrăgostit de viață ca și de arta scrisului, — o oboseală a spiritului, manifestată în accente de descurajare, cum găsim în confidențele cuprinse în volumul „La Rose publique” (1934):

Din tot ce despre mine am spus, ce mai rămâne?

În scrinul gol păstrat-am comori falsificate.

O inutilă navă-apropie

Copilăria mea, — de plictiseală,

Plecarea, — de himere,

Ochii mei, — de oboseală,

Furtuna, — de bolta nopților în care-s singur.

Insula nelocuită, — de vietățile iubite,

Femeia părăsită, — de cea de-apururi alta.

Mai târziu, într'un poem ca „Să poți spune totul” (1951), când conștiința poetului va putea lumina cu tărie întregul trecut, analizându-l critic, depe pozițiile

înaintate ale clasei muncitoare, Eluard va exprima cu o admirabilă limpezime și cu dramatism ce a însemnat pentru dânsul povara și primejdia influențelor ideologice burgheze:

*Urâsc, putea-voi spune ce'nverșunat urăsc
Maniile absurde deprinse'n singurătate.*

*Eram pe pragul morții, fără să pot lupta,
Ca un erou ce moare cu brațele în lanțuri.*

.....

*Puțin mai rămăsese ca frații să mă-alunge,
Strigam, fără-a'nțelege din lupta lor nimic,
Credeam că iau mai mult din cât avea
prezentul*

Dar ziua cea de mâine măcar n'o presimțeam.

*Urând sfârșitul astăzi, de tot ce sunt mă simt
Dator față de-aceia ce viața o pătrund,
De-acei ce se revoltă, unelte mânuind,
Ce inima-și măsoară și mâinile își strâng.*

Unor asemenea oameni — care erau comunistii — și luptei lor împotriva reacțiunii franceze, își datorează eliberarea spirituală intelectualii cinstiți ai Franței, rătăciți un timp prin meandrele descompunerii culturii burgheze.

Ruperea lui Eluard de suprarealism nu s'a făcut dintr'odată, ci pe măsură ce poetul a început să vadă obiectivele reale ale menirii lui de cântăreț, dar această ruptură a fost categorică în momentul în care Breton, conducătorul mișcării suprarealiste, lepădându-și masca de profet al literaturii „visului și dragostei libere”, a arătat că adevăratele țeluri ale suprarealismului sunt în fond lupta împotriva Uniunii Sovietice și împotriva partidului comunist al Franței. În clipa în care suprarealismul a devenit în mod deschis o josnică agentură troțkistă a reacțiunii franceze, o tribună a antisovietismului și anticomunismului — L. Aragon, P. Eluard, T. Tzara și alții au părăsit incinta care acum le apărea limpede ca o officină a dușmanilor patriei și tradiției culturale progresiste franceze și ca o închisoare a intelectului și a talentului. Ei s'au alăturat luptei dusă de poporul Franței.

Încă din 1932, Eluard își manifestă începuturile atitudinii hotărâte pe care o va lua mai târziu. Volumul „Viața imediată”, scris încă sub influența supra-

realismului, se încheie cu un poem: „Critica poeziei“, care este un vehement atac împotriva dictaturii burgheze:

*Să fim înțeleși, urâsc domnia burghejilor,
Domnia polițiștilor și a popilor.
Dar și mai mult urâsc pe omul care nu o
poate urî
Ca mine,
Din toate puterile lui.*

*Scuip în obrazul omului mai mic decât l-a
făcut natura,
Care nu preferă, tuturor poemelor mele,
această Critică a poeziei.*

Isbucnirea aceasta de ură violentă împotriva acelor care sunt vinovați în mod direct de nefericirea milioanelor de oameni simpli, nu poate fi despărțită de apariția în același timp a marelui poem al lui Aragon: „Frontul-roșu“, prin care cel mai bun prieten și sfătuitor al lui Eluard își manifesta ruptura cu reveria bolnăvicioasă a suprarealismului și se avânta în lupta revoluționară, afirmându-și dragostea față de Uniunea Sovietică, de Partidul Comunist al lui Lenin și Stalin, iubirea patriotică pentru lupta comuniștilor Franței și mistuitoarea ură împotriva mănunchiului de perfizi și cruzi exploatare ai poporului francez. „Frontul-roșu“ apărut în revista „Littérature de la révolution mondiale“ (Literatura revoluției mondiale), i-a adus autorului o condamnare la închisoare din partea reacțiunii franceze, sentință împotriva căreia s'a ridicat atunci aproape întreaga intelectualitate franceză. Faptul acesta arată el singur, gradul de radicalizare a conștiinței intelectualilor francezi. puternica delimitare a fronturilor care începea să se producă cu repeziciune și în domeniul literaturii, sub influența uriașelor realizări ale Patriei Socialismului, sub influența binefăcătoare a literaturii sovietice și ca urmare a marelui prestigiu pe care Partidul Comunist Francez îl capătă în ma seze largi ale poporului.

Odată însemnată în drumul creației lui Eluard este și primul congres al scriitorilor sovietici, care are loc în 1934 la Harkov. Franța este reprezentată la Congres prin Barbusse și Aragon, care aduc

la întoarcere întregul elan revoluționar și fermitatea ideologică de care au fost pătrunse hotărârile acestui istoric Congres. În acea epocă, Aragon scrie volumul „Pentru realismul socialist“, prin care comunică scriitorilor Franței măreția metodei de creație care stă la baza marei literaturi a Uniunii Sovietice. Toate aceste evenimente, răspunzând luptei tot mai intense a maselor oprite ale Franței pentru pâine și dreptate, au avut un răsunet imens în conștiința lui Paul Eluard. Și în momentul în care se va scrie istoria procesului creator al marelui poet, nu va putea fi uitată contribuția activă a lui Aragon în orientarea lui Eluard pe drumul marei poezii revoluționare. Aragon a fost acela care i-a desvăluit lui Eluard poezia profund umană a mesajilor de luptă ale Partidului lui Maurice Thorez. Prietenia caldă a acestor doi mari scriitori a fost deosebit de rodnică pentru literatura franceză.

Războiul civil din Spania, lupta eroică a poporului spaniol împotriva forțelor reunite ale fascismului european, îl găsește pe Eluard pe baricade alături de republicanii spanioli. Incepe pentru dânsul drumul larg al poeziei combatante, împotriva ororilor deslănțuite în viața oamenilor simpli de temuții și feroșii lor dușmani.

În volumul „Cours naturel“ (1938), găsim un Eluard întinerit, reîmprospătat de imaginea eroică a câmpurilor de bătălie, unde se hotărăște drumul vieții, prin lupta împotriva asupritorilor. Poetul scrie de astă dată:

*Zarea se va lărgi,
Suntem sătui
Să mai trăim în ruinele somnului.
În umbra leșinată a odihnei.*

El simte că trebuie să ofere poeziei ceace suprarealismul îi răpise până atunci — rațiunea și sintaxa inteligibilă, limbajul care poate fi accesibil oricărui om:

*Vom cuceri cu toții o nouă memorie
Și vom vorbi împreună o limbă înțeleasă.
.....
Omul eliberat de trecutul urît
Să arate fratelui o față asemeni
Și aripi cutezătoare să dăruie rațiunii.*

Și din nou răsună glasul poetului împo-

triva dușmanilor vieții, adăugând violenței din „Critica poeziei” un sarcasm plin de amărăciune:

*Priviți-i la lucru pe meșterii de ruine:
Sunt bogați, răbdători, grijulii, proști și negri.
Se străduie pământul întreg să-l stăpânească.
Ei stau de om alături și'n murdării l-în-groapă.*

Intr'o conferință ținută în această epocă („Evidența poetică”), printre confuzii cu privire la valoarea așa zisei literaturi suprarealiste, își fac drum gânduri care trasează noul profil intelectual al celui Eluard, a cărui amintire nu se va șterge niciodată: „Totul în societatea actuală se ridică, la fiecare din pașii noștri, pentru a ne înjosi, pentru a ne face să dăm îndărăt. Dar ne dăm prea bine seama că aceasta se întâmplă pentru că noi reprezentăm răul, răul în sensul pe care i-l dădea Engels, pentru că alături de toți cei asemenea nouă, noi contribuim la ruina burgheziei, la ruina binelui și frumosului său... Poezii demni de acest nume se împotrivesc, întocmai ca și proletarii, de a fi exploatați. Poezia adevărată este cuprinsă în tot ceea ce nu se conformează acelei morale care, pentru a-și menține rangul și prestigiul său, nu știe să construiască altceva decât bănci, cazărmi, închisori, biserici, bordeluri. Poezia adevărată este cuprinsă în tot ceea ce poate elibera omul de acest bun înspăimântător care are înfățișarea morții”. Și în alt loc: „A sosit vremea ca omul să se descopere pe sine însuși, să se cunoască, și atunci se va simți de îndată în stare să cucerească toate comorile de care este aproape cu totul lipsit, toate comorile, atât materiale cât și spirituale, pe care el le îngrămădește — dintotdeauna și cu prețul celor mai înspăimântătoare suferințe — pentru un mic număr de privilegiați orbi și surzi la tot ceea ce constituie măreție umană... Singurătatea poezilor a început astăzi să dispară. Iată-i că sunt oameni printre oameni, iată-i că au frați...”

Dacă momentul istoric care a făcut din Eluard un poet a fost primul război mondial, evenimentul hotărâtor care a scos la iveală resursele bogate ale liricii sale

și patosul revoluționar al personalității sale de poet patriot și cetățean, a fost calvarul Franței din cel de-al doilea război mondial, eroica rezistență a poporului francez împotriva hitlerismului și josnicilor lui servi din chiar sânul Franței martirizate.

În 1939, Eluard îmbracă din nou uniformă de soldat și re trăiește viața aspră a războiului într'o tabără militară din regiunea Sologne. Un biograf ni-l arată lucrând zi și noapte într'o gară pierdută în mijlocul câmpurilor și revenind la viața lui de poet în rarele clipe de liniște, când într'o modestă cameră de țară citește poezii renașterii franceze, în timp ce afară plouă și este frig, iar din timp în timp se aude uruitul trenurilor care se pierd repede în noapte. Franța minată din interior de calul troian al reacțiunii, se prăbușește repede sub ochii uimiți ai întregii lumi, sub ochii nemaiavând lacrimi ai poporului. Eluard este demobilizat și se reîntoarce la Paris. Ce anume s'a petrecut în sufletul poetului, în acele momente atât de tragice pentru un sincer patriot, nu vom ști în amănunt, dar întreaga lui durere și revoltă în fața pământului drag al Franței sale, călcat cu brutalitate în picioare de cizma nazistă, se oglindește cu claritate în viața lui din acest timp, în care se petrece o transformare uimitoare. Nimeni nu ar fi putut bănui atâta forță combativă îndreptată înspre acțiuni concrete de luptă împotriva dușmanului, la un om a cărui imagine poetică fusese atâta vreme însăși visarea fără limită.

Parisul ocupat oferea un aspect care îndurera și revolta în același timp. Voioșia, exuberanța franceză fuseseră înlocuite cu pasul de gâscă teuton și cu brutalitatea rece, calculată, a criminalilor naziști. Pe zidurile Parisului, afișe de tot felul adresau populației amenințări, anunțau nume de ostateci, de condamnați la moarte.

Lipsurilor materiale de tot felul, li se adăugau rigorile sălbatice ale ocupației și durerea fără margini a unui popor care numai în aspirația lui către libertate, trăește ca într'un element natural.

Tristețea din acele zile a orașului, este

prinsă de Eluard într'o imagină pătrunzătoare:

*Nici vaiete, nici râsete,
Iar cel din urmă cântec a căzut
Pe câmpul nesfârșit și negru.*

Și iată oamenii Parisului, bogăția lui din trecut:

*Cu ei au urâtenia, rușinea, murdăria,
Au ura ne'mpăcată și jégul, foamea,
setea...
Drept haină au atâta cât trebui'
pentr'un mort
Și cea mai grea din soarte le este
libertatea.
(„Carte deschisă“)*

În acest Paris plin de durere și mizerie, de ură, revoltă și speranță, Eluard devine din primele zile un luptător activ al Rezistenței, îndrumată și condusă de Partidul Comunist Francez, — partidul „împușcaților“, cum a fost denumit în urma morții pline de eroism a mii de comuniști francezi în lupta împotriva ocupanților nazisti. Așa cum trebuia împiedecată dispariția Franței, ca națiune, tot astfel trebuia luptat pentru a menține cu ajutorul literaturii speranța eliberării în sufletul poporului, trebuiau să-i fie transmise și larg împrăstiate îndemnul eroice ale propriei lui conștiințe. Eluard ia parte, în acest scop, ca unul din animatorii de frunte, la constituirea ilegală a Comitetului Național al Scriitorilor Franței; face parte din comitetul de redacție al organului acestui Comitet, revista „Lettres françaises“ care era tipărită în clandestinitate; organizează tipăriturile singurei edituri progresiste în Franța aceluși timp, „Editions de Minuit“, și împrășteie în toată Franța micile broșuri tipărite în adâncul nopților, cu prețul vieții atâtor oameni, broșuri cuprinzând o literatură în care vibra glasul poporului francez, certitudinea lui în victoria cauzei sale drepte.

Această editură a „Miezului nopții“ era atât de bine organizată încât putea să tipărească sub nasul gestapoului o splendidă antologie intitulată „Onoarea poezilor“, în care sunt tipărite lucrările a mai bine de cincizeci de poeți ai Europei sub-

jugate de fasciști, reușiți într'un singur glas plin de avânt eroic, îndreptat împotriva cotropitorilor și asasinilor de popoare. Tot datorită activității lui Eluard văd lumina tiparului ilegal primele volume din „Biblioteca franceză“, volume de „Cântece ale francțirorilor“ și multe altele.

În această epocă legăturile sale sunt alcătuite, în afară de scriitori, aproape numai de lumea anonimă dar atât de minunată în eroismul ei, în sacrificiul ei de sine, a tipografilor francezi. Zi de zi și noapte de noapte poetul patriot transmitea meșterilor tiparului sute și sute de pagini în care, în imaginile literaturii, erau cuprinse îndemnul și speranțele Franței rezistente, ale Franței încă vii și cu neputință de distrus. Am văzut unele din aceste tipărituri și m'a uimit eleganța lor, rafinamentul lor estetic, în care grija de a nu fi descoperit de gestapo nu putea înăbuși dragostea tipografului francez pentru frumos, pentru un frumos care era destinat mai ales să meargă la inima poporului vremelnice subjugat al Franței.

Mai târziu, când Franța eliberată din captivitatea nazistă va lupta din răspuțeri pentru a înlătura noua captivitate americană, Eluard va evoca într'un minunat poem, de care pot fi mândri toți tipografii lumii care sunt alături de poporul lor, munca atât de importantă a meșterilor tiparului:

*Aveam acelaș meșteșug
Care 'nvăța să vezi prin noapte.
Să vezi, înseamnă să 'nfelegi, să lupți.
Să vezi, a fi înseamnă, — sau a muri.*

*Trebuia să crezi în el, trebuia
Să crezi că omul poate fi
Mai liber, poate fi mai bun
Ca soarta care i se pregătea.
(„Tovarășilor mei tipografi“)*

În această perioadă de o atât de vie și de rodnică activitate, Eluard duce viața sbuciumată, plină de măreție, a militanților ilegali. Pentru a nu fi prins de sbirii gestapoului sau ai poliției fasciste franceze, scriitorul schimbă casă după casă, trăind o existență de provizorat în care permanente rămân numai hărțile răvășite

pe care-și notează în fugă versurile înflăcărâte, născute în focul luptei, și pe care le mută cu el în diversele și numeroasele lui locuințe.

În 1942 se petrece un lucru care i-a uluit peste măsură pe ocupanții nazisti și servii lor francezi. În Paris și în Franța este difuzată o cărțuție „Poezie și adevăr“, o mică culegere de poezii, semnată cu un nume cunoscut de toată lumea și tipărit cu caractere foarte limpezi pe copertă: Paul Eluard. Pe autorul acestei cărțuții poliția fascistă îl căuta doar de atâta vreme și iată-l apărând în public, fără nici o teamă, cașicum nu s'ar fi aflat într-o Franța gemând sub jugul ocupației!

Și în cadrul volumului, ca un strigăt de îndemn uriaș adresat nu numai Franței, ci întregii lumi, poemul „Libertate“, intrat astăzi în patrimoniul poeziei progresiste mondiale. Pentru dușmanii popoarelor, poemul acesta care a cucerit de îndată masele, a constituit o lovitură pentru că, dela om la om, din gură în gură și dela suflet la suflet, sbura în voie tocmai ceea ce ei credeau că au reușit să închidă în întunericul temnițelor, sub greutatea lanțurilor și a zăvoarelor.

Poemul a avut o răspândire imediată și extraordinară pe toate meridianele globului. Născut din îndemnul spre libertate pe care l-au dat oamenii sovietici lumii înrobite de fascism cu exemplul eroismului lor, unic în istoria omenirii prin amploarea lui de masă, născut din lupta eroică a zeci de mii de comuniști francezi, care răspundeau mărețului exemplu sovietic jertfindu-și viața cu simplitate, dintr-o pornire adânc necesară aceluia care cu adevărat își iubește patria primejduită, poemul „Libertate“ a apărut și s'a răspândit de îndată pentru a sprijini cauza măreață a atâtor eroi, insuflând popoarelor dorința aprigă a libertății.

Nu poate fi uitat momentul memorabil pentru orice iubitor de literatură, când în epoca mării victorii dela Stalingrad, alături de veștile care se precipitau din clipă în clipă anunțând sfârșimarea frontului fascist și a armatelor lui blestamate, răsunau în emisiunile postului de radio Moscova cuvintele înflăcărând inimile, ale poemului „Libertate“:

*Pe caietele de școală,
Pe pupitru, pe scoarța copacilor,
Pe nisip, pe zăpadă.
Scriu numele tău.*

*Pe orice pagină citită,
Pe toate paginile albe,
Pe piatră, sânge, scrum, hârtie,
Scriu numele tău.*

Isvorit astfel din străfundurile sufletului, poemul își desfășoară melodia lui stranie și puternică, plină de avânt și de propeșime, chemând în jurul cuvântului *Libertate*, spre mărturie și sprijin, toate elementele universului, dar nu ale unui univers metafizic, ci ale lumii înconjurătoare, alcătuită din sentimente, gânduri și obiecte variate, obișnuite și accesibile oricărui om:

Pe verdele junglei, pe nisipul deșertului,

*Pe cuiburi, pe ierburi,
Pe ecourile copilăriei,
Scriu numele tău.*

*Pe miracolul nopților,
Pe azima albă-a zilei,
Pe anotimpurile 'mbrățișate.
Scriu numele tău.*

*Pe cărările treze,
Pe drumurile desfășurate,
Pe piețele ce se revarsă,
Scriu numele tău.*

.....
*Cu-acest cuvânt, cu-a lui putere,
Eu vieții mele-i dau un rost,
Născut sunt ca să te cunosc,
Să-ți spun pe nume*

Libertate!

Versurile poemului cad unul după altul, așidoma picăturilor de apă într-o cupă, adunând în conștiința cititorului— printr'o neconținută repetiție, plină de variație— imagini și sentimente care pot trece oricând prin gândul oricărui om. Sunt aduse în poem printr'o înșiruire laconică, vârsta copilăriei, feeria nopților, plăcerile călătoriei pe drumuri de țară, atmosfera ro-

mantică a legendelor istorice, mirajul mării și măreția muntelui, decorul calm al căminului — toate comunicând capacitatea lor nelimitată de a sugera și de a evoca fiecareia momente de viață, din viața proprie a cititorului, și care nu pot fi uitate. Ele readuc astfel în conștiință *frumosul* din existența fiecăruia, acel lucru pe care ai dori cu intensitate să-l retrăiești. Suportul fiecărei imagini este acel „scriu numele tău“ care revine ca un leit-motiv într-o melodie, astfel încât atunci când ajungi la ultima strofă, cu care întreg poemul culminează și când rostești, apăsând involuntar și în mod necesar, pe cuvântul „Libertate“, acest cuvânt devine picătura de apă care deslănțuie preaplînul cupei: emoția estetică.

Originalitatea poemului stă în caracterul lui de monolit. Poemul nu este valabil decât în întregul lui; fiecare parte a sa este necesară, dar numai în măsura în care aparține întregului. Incercați să desfaceți poemul din încheieturile lui numeroase și muzica nu va mai răsună!

Paul Eluard nu se ridică numai pentru a invoca liric miragiile libertății. Personalitate poetică a unui adevărat combatant al Rezistenței, în poeziile sale apare necesitatea luptei active, înarmate, împotriva cotropitorilor patriei. El vorbește și de astă dată în numele sentimentelor, gândurilor, lucrurilor și faptelor din viața oamenilor simpli, viață sfărâmată și încătușată de ocupantul nazist; el vorbește în numele milioanei de bărbați și femei ai Franței, martirizați de sălbateca, sângeroasă „ordine“ fascistă.

*In numele tovarășilor noștri,
Martirizați și masacrați
Fiindcă-au respins domnia umbrei.
.....
Mânia trebuie s'o răscolim
Si armele să pregătim,
Ca să păstrăm icoana ne'ntinată
A celor care-și varsă al lor sânge
Și care pretutindeni vor învinge!
(Din „Șapte poezii de dragoste în
plin război“ 1943).*

Marele talent și meșteșug poetic al lui Eluard se maturizează în această epocă

a „umbrei“, cum spune atât de sugestiv poetul, nevrând să pronunțe cuvântul „întuneric“ acolo unde ard luminile atât de puternice ale Rezistenței. Versul lui se curăță de zgura imaginilor create de dragul imaginii, de dragul ciudățeniei sau sonorității ei deosebite, cum făcea în epoca suprarealismului. Fără nici un fel de efort, versul său având căldura cântecului, crează o poezie pentru toată lumea, ca întreg poporul să afle ororile ocupației, să fie cuprins de ură împotriva celor care au răpit libertatea patriei, să nădăjduiască în viitorul care va aduce izbânda cauzei drepte a Franței muncitoare, și să ia armele în mână pentru a face ca acest viitor să se realizeze cu o clipă mai devreme. Eluard cucerește acum marile valori estetice ale simplității, purității tonului și meșteșugului poetic. Limbajul său poetic se democratizează, servind idei înalte care sunt ale întregii lumi înaintate.

Iată un poem care evocă ultima noapte a unui erou al Rezistenței, condamnat la moarte. Poezia este un model de sobrietate a expresiei poetice, de concentrare maximă a dramatismului clipei atât de încordate înfățișată cititorului. În numai câteva versuri imaginea poetică reușește să evoce o lume de o amploare și bogăție excepțională, astfel încât sentimentul pe care acest scurt poem ți-l lasă este acela al monumentalității.

*Noaptea care premerse morții lui
Fu din întreaga-i viață, cea mai scurtă,
Gândind că-i încă printre vii,
Simțea cum sângele îl arde'n pumni.
Povara trupului îl desgusta,
Vigoarea tinereții îl făcea să geamă.
Și din adâncu'-acestei hidoșenii
Un zâmbet i'nflori pe față:
El nu avea doar un tovarăș,
Ci milioane și milioane
Ca să-l răzbune,— o știa!
— Și ziua, pentru el, se ridică!*

Poezia este lipsită de orice convenție sau artificiu. Întregul poem este o sinteză a unei idei mărețe: solidaritatea cu nepuțință de distrus a milioanei de luptători

împotriva fascismului, împotriva reacțiunii, a distrugătorilor de vieți și de popoare. Sbuciumul eroului nu este un reflex al morții apropiate, ci al vieții de dincolo de zidurile temniței care-i solicită forța uriașă. Și chinul lui sufletește încetează în clipa în care îi pătrunde în conștiință ca o mare lumină, ideea că ființa lui, avântul lui patriotic, elanul revoluționar nu vor dispărea sub puterea nimicitoare a gloanțelor, ci vor fi continuate și duse la izbândă de milioane de tovarăși. Atunci se ridică zorii noii dimineți, care sunt ai lui, ai celor din afară, ai întregii lumi.

O altă poezie a aceleiași epoci, în care măestria lui Eluard, forța pătrunzătoare a caldului său lirism, se revelă în toată plinătatea lor, este „Către stăpâna visului lor” scrisă în stil de invocare religioasă dar în care aceasta există numai ca un model cu totul exterior, poezia fiind pătrunsă de cea mai fierbinte realitate. Invocarea este adresată stăpânei visurilor fiecăruia din cei:

*Nouă sute de mii de prizonieri,
Cinci sute de mii de deținuți politici,
Un milion de muncitori.*

robi moderni ai sclaviei fasciste.

Poetul se adresează acestei divinități atât de pământenă și poemul se termină cu rugămintea:

*Stăpână-a visurilor lor,
Zăpadă neagră-a nopților albe,
Sfinte zori cu alb toiaș,
Prin lumina fără viață,
Fă-i să vadă-o cale nouă,
Din temniță-afară, prin ceață.*

În necrologul Partidului Comunist Francez la moartea lui Eluard, el este numit „marele poet și marele umanist francez”. Poporul Franței a exprimat prin cuvântul Partidului său un sentiment de grație pentru poetul care — într-o Franță pe care ocupația americană caută s-o subjuge prin desumanizare, prin sălbătire, înjosire a sufletului și a minții—ridică prin poezia sa la înălțimile artei minunatele caracteristici naționale ale poporului fran-

cez, profunda umanitate — în cea mai largă accepțiune a ei — ce caracterizează acest popor. Umanismul socialist, patriotismul și democratismul celei mai bune părți a liricii lui Eluard se opun cu succes trogloditismului așa numitei „spiritualități” americane.

Creația lui Eluard este străbătută de sentimentul eroic, tradițional poporului francez, sentiment întrerupt în mari figuri de patrioți cum este Gabriel Peri, conducător al Partidului Comunist Francez, executat de către naziști pentru că nu și-a trădat partidul și patria. Evocând personalitatea lui Peri, Eluard nu o conturează numai cu atitudinea lui de erou intrat în legendă, ci o îmbogățește nemăsurat prin desvăluirea fondului adânc uman al acestui credincios și demn fiu al Franței și al proletariatului internațional. Peri, ca om și ca luptător comunist, era sensibil la tot ceea ce formează măreția personalității umane:

*Căci tot ceea ce el voia,
Voiam și noi de-asemenea
Și-acelaș lucru vrem și azi:
Să-aducă fericirea o lumină
În ochii tuturor și'n inimi, —
Dreptatea pe pământ stăpână!*

*Sunt cuvinte cari dau viață,
Simple și nevinovate,
Cuvântul căldură, cuvântul încredere,
Iubire, dreptate și cuvântul libertate,
Cuvântul copil, cuvântul gingașie,
Și unele nume de flori și unele nume de
fructe....*

*Cuvântul curaj, cuvântul a descoperi,
Cuvântul frate și cuvântul tovarăș,
Și unele nume de țări și de sate
Și unele nume de femei și de prieteni.
Să adăugăm acestora numele
Peri.*

Munca artistică a poetului în această etapă a vieții sale va fi adunată în volumul „Întâlnire cu nemții” (1944), care constituie o culme în creația lui Eluard.

Până în anul 1942, Eluard a fost un simpatizant activ al Partidului Comunist Francez și un militant al Rezistenței, îndepli-

nind misiunile trasate de Partid. În 1942, ca urmare a activității sale ilegale, atât de însemnată pentru lupta de rezistență și pentru cultura progresistă franceză, Eluard devine membru al Partidului Comunist Francez. Poetul cere să i se admită această înaltă cinste de a face parte din partidul speranței și al libertății franceze, în momentul în care, în toată Franța se deslănțuise o teroare fără precedent împotriva militanților comuniști. Despre acest moment de neuitat al vieții oricărui comunist, Eluard va scrie mai târziu: *„Mi-am dat adeziunea pentru Partidul Comunist în primăvara lui 1942. Și pentru că era cu adevărat partidul Franței, mi-am legat de el pentru totdeauna și puterile și viața mea. Am vrut să fiu cu acei oameni ai țării mele care merg înainte către libertate, pace, fericire, către viața adevărată“*.

După eliberarea Franței din sclavia ocupației hitleriste, Paul Eluard se află tot timpul, până la moartea lui, în fruntea luptătorilor pentru pace, pentru viața fericită a oamenilor și împotriva noului monstru american, care se ridică în locul celui nazist. Numele său este de nedespărțit de acțiunile mari politice și sociale întreprinse de Partidul Comunist Francez, ca și de marile campanii, pe plan mondial, ale luptătorilor pentru pace.

Eluard călătorește mult în această perioadă ca miliant al mișcării mondiale a păcii, merge în Belgia și Anglia, în Italia, Elveția și Cehoslovacia, în Bulgaria, Ungaria, Polonia și Albania. În 1949, vizitează împreună cu Yves Farge teritoriul armatei democratice din Grecia, merge la Grammos și Visti în mijlocul luptătorilor pentru libertatea poporului grec, pe care-i va slăvi în versuri pline de patos. În același an, din Grecia va pleca în Mexic, unde va participa la congresul pentru pace al poporului mexican. Este delegat al Franței la Congresul pentru pace dela Wrocław și vizitează în două rânduri Uniunea Sovietică, în 1950 și 1952, ultima dată ca reprezentant al poporului francez la sărbătorirea amintirii lui Gogol și Victor Hugo.

În 1948, Eluard a vizitat și țara noastră, bucurându-se din toată inima de marile

realizări ale poporului nostru. A fost pentru noi un eveniment plăcut contactul cu poetul „libertății“, acest mare poet, atât de modest și de sincer ca om. Cu părul alb și fața rămasă încă tânără, cu privirea lui visătoare și blândă, părea o figură desprinsă dintr'o icoană de Rublev, acest Rafael al Rusiei care, pictând sfinți și îngeri, a eternizat cu o artă neîntrecută chipuri de oameni din popor, străbătute de fiorul profundului umanism al oamenilor ruși.

Eluard ne-a vorbit atunci nu numai despre situația literaturii franceze, sau de planurile lui personale de creație, dar mai ales despre problemele politice ale timpului și, în cuvintele poetului comunist, se trezeau luminile mari ale internaționalismului proletar, ale dragostei fără limite pentru Patria Socialismului, pentru marele Stalin: *„Există cuvinte — spunea el atunci — care au devenit în limba noastră deosebit de frumoase. Cuvinte ca Lenin, Stalin, Leningrad, Stalingrad, au dobândit la noi frumusețea cuvintelor de fiecare zi, au devenit la fel de frumoase pe cât e de frumos cuvântul pâine... Azi, la fel ca și ieri, existența Uniunii Sovietice ne dă nouă, francezilor, un puternic sentiment de siguranță. Iată pentru ce nu există adevăr mai profund cu privire la Franța, decât acela rostit de Maurice Thorez, atunci când a declarat că poporul francez nu va lupta niciodată împotriva Uniunii Sovietice“*.

Poetul de mare talent, dublat de omul politic și de militantul Rezistenței franceze, își desăvârșește din ce în ce arta atât de personală, a poeziei sale. În anii războiului, ca și în lupta sa pentru pace, el a învățat — așa cum spune undeva — că poeziei *„trebuie să se lupte cu alte lucruri decât cu cuvintele“*. El cere acum o poezie în care *„cel mai limpede curaj să lumineze limbajul“* și curajul de acum al lui Eluard nu este acela al inventării ciudățeniilor sintactice, ci curajul de a combate pe acei care sunt pricina nefericirii milioanele de oameni.

Tuturor acelor care luptă și speră într'o viață mai bună, din întreaga lume, le dăruiește Eluard, în 1948, volumul său de *„Poeme politice“* în care meșteșugul poetului se dovedește ajuns la o mare maturitate și perfecțiune.

Eluard glorifică în acest volum lupta

pentru libertate a poporului spaniol, a poporului grec, se ridică împotriva formalismului și individualismului mic-burghez, cântă amintirea lui Paul Vaillant-Couturier, slăvește lupta Partidului Comunist Francez, închinându-i un poem cu prilejul celui de-al XI-lea Congres' dela Strasbourg, elogiază mișcarea internațională a femeilor pentru pace și o viață mai bună.

Toate acestea sunt spuse „cu puterea dragostei” și Eluard ține să demonstreze cu acest volum că „poezia trebuie să aibă drept țel adevărul practic”. Acesta este și titlul unuia din poemele volumului, în care Eluard se ridică cu tărie împotriva formaliştilor, arătându-și desgustul pentru laudele lor, aduse propriei lui creații formaliste de altădată.

*Dacă vă spun că'n bucla unui izvor
întoarce*

*Un fluviu chei prin care verdeața se
desface
Mă credeți, ba mai mult, mă înțelegeți,
chiar.*

*Dar dacă, fără-ocoluri, eu strada mea
o cânt,
Și țara ca o stradă întinsă, nesfârșită,
Voi nu-mi mai dați crezare,
— vă-ascundeți sub pământ.*

*Căci mergeți fără țință și fără-a ști
că omul
Prin luptă și unire descoperă noi forme
Ca să explice lumea și ca să o
transforme.*

Poemul este cât se poate de însemnat pentru evoluția liricii lui Eluard, poetul manifestându-și prin el ruptura definitivă cu estetica decadenților care l-a ținut înlănțuit în trecut. Caracterul lui de manifest poetic ilustrează etapa actuală a luptei atât de grele împotriva decadențismului burghez în literatura franceză de astăzi și va rămâne ca un moment al denunțării de către poezii comunisti a primejdiilor mari, a curselor perfide întinse creatorilor, de către ideologia putredă a imperialismului.

Un poem care arată înălțimea artistică la care s'a ridicat Eluard urmărind transpunerea în poezie a adevărului practic,

este „In amintirea lui Paul Vaillant-Couturier”, în care poetul redă într'un mod profund emoționant viața și activitatea unei celule de cartier a Partidului Comunist Francez. Plecând de aci, Eluard lărgeste dintr'odată, cu vigoare, orizontul întregii vieți sociale din Franța:

*Stau în cartierul La Chapelle de mult,
Și gazeta celulei mele de partid se
numește:*

*— Prietenii Străzii vă vorbesc —
Nu se vinde, — se împarte,
Ne costă doar puțin din timpul nostru.*

*Inima-mi bate alături de Prietenii
Străzii:*

*Ei îmi vorbesc și-mi dau curajul
Să fiu cu-adevărat un om al străzii,
Multiplicat prin prietenie și dorința
De-a fi împreună pentru-a fi puternici.*

Cu asemenea poeme, Eluard atinge ultima etapă a creației sale, întreruptă înainte de vreme prin dureroasa lui dispariție. Poetul se identifică realității pe baza experienței de luptă din timpul Rezistenței, experiență luminată larg de ideologia clasei muncitoare. Din poezia sa dispăre aproape cu totul sgura imaginilor „îndrăznețe” prin asociațiile lor neprevăzute, care rupeau substanța poeziei de viața oamenilor, împiedeau oglindirea realității și transformau imaginea poetică într'o oglindă concavă a individualității poetului. Lirica lui Eluard a avut din totdeauna, chiar din epoca suprarealismului, tendința către sobrietate, către exprimarea cât mai concisă a ideilor și sentimentelor. Acum, această caracteristică având la bază ideile profund umane ale comunistului, crează lirice sale o forță de exprimare poetică puțin obișnuită.

Sintaxa sa poetică se simplifică la maximum, ajungând să fie expresia cea mai laconică cu putință și în același timp cea mai obișnuită, cotidiană, a sentimentului și a gândirii. Simțind și gândind în numele poporului, Eluard transpune în poezia sa felul de a se exprima al omului simplu, extrăgând bineînțeles din graiul popular marile lui frumuseți și virtuți poetice.

Tot ce este mai înaintat și mai de preț

În lirica lui Eluard se recomandă prin această mare simplitate, sinceritate și căldură în redarea și transmiterea bogățiilor sufletești, morale și intelectuale ale poporului. Specific meșteșugului său poetic utilizarea versului alb, dar cercetarea experienței sale poetice nu către aceasta trebuie să țintească, sau la aceasta să se limiteze. Acesta este numai un mod — printre altele, — de a face poezie. În timp ce Eluard utilizează cadența interioară, melodia ascunsă a versului alb, Aragon de pildă reactualizează ritmurile poezilor Renașterii și ale poeziei populare și face din rima interioară o coardă principală a instrumentului său poetic. Important este modul specific în care Eluard face sensibil universul de idei al masselor, lupta și aspirațiile lor. Poeziile sale încep mai totdeauna ca o muzică în surdină care crește odată cu argumentele poemului, dezvoltându-se până la urmă într-o amplă și sonoră melodie, care se sprijină pe un aforism liric sau culminează cu el. Încercând să disec arta poetică a lui Eluard, am avut de multe ori imaginea unei soluții supra-saturate de lirism, în care, la un moment dat, răsar fețele transparente, limpezi, luând forma poliedrică a cristalului, al cărui farmec constă în simetrie. Această simetrie care susține înlănțuirea logică a poeziei lui Eluard este dăruită de scurte propozițiuni

poetice cu caracter aforistic, în care se concentrează ideea poemului: „*Inchipuie-ți de poți, un timp fără iubire*“.

sau:

„*A trăi înseamnă a 'mpărți, urăsc
singurătatea*“,

sau:

„*Un singur adăpost e cu puțință,
lumea' ntreagă*“,

sau:

„*Zilei ce-aduce omului darul de-a fi
în toți oamenii*“.

Intregul avânt al poeziei este concentrat în astfel de maxime poetice, care departe de a deveni rigide, sunt aidoma focarului unei lentile care, concentrând lumina, o transformă în căldură.

Franța și întreaga lume progresistă încearcă o grea pierdere prin dispariția lui Paul Eluard. Ne rămân ca o mângâiere versurile cele mai bune ale acestui mare poet comunist, îndrăgostit de viață și de oameni, crezând cu înflăcărare în viitorul socialist și comunist al umanității. Și ne mai rămâne ca un exemplu și model al drumului către marea artă poetică, activitatea sa neobosită de militant al proletariatului revoluționar, izvorul liris-mului înflăcărat al lui Paul Eluard.

ENDRE ADY, CÂNTĂREȚ AL REVOLUȚIEI

Acum șaptezeci și cinci de ani s'a născut Endre Ady, cel mai mare poet al literaturii maghiare din secolul XX. Opera sa — după a lui Petőfi — a dobândit o largă influență. Poezia sa a mobilizat, proza sa a îndemnat masele la răsvrătire împotriva rămășițelor feudale, pentru sfărâmarea „domniei magnafilor, a episcopilor”. Întreaga sa operă este străbătută de un fierbinte patriotism, care hrănește ura sa revoluționară împotriva regimului retrograd burghezo-moșieresc, care a condamnat poporul maghiar la sclavie și a încătușat independența națională, aruncând Ungaria în stare de semi-colonie. „Pentru orice schimbare și pentru ce e nou” — aceasta este esența luptei sale poetice. Și Endre Ady dă răspuns răspicat, arătând ce schimbare dorește „în locul grămezii de gunoi a Huniei”, care este acel nou spre care năzuește cu ardoare întreaga sa ființă. „Cred și afirm că înnoirea revoluționară este inevitabilă în Ungaria” — a scris el în 1907. Lirica sa poetică și proza sa sunt caracterizate de poziția revoluționară a scriitorului, într-o epocă în care relațiile sociale din Ungaria purtau în pântec premisele crizei care avea să ducă la revoluție. În această epocă, nimeni în literatură sau în viața politică nu exprimă mai limpede ca Endre Ady năzuința revoluționară a poporului muncitor către o viață nouă și liberă. Deaceia lirica sa a pătruns atât de profund în mase, deaceia publicistica sa a iscat furtuni. Ady a scris ceea ce trăia mornic în sufletul poporului maghiar și, în poezia sa, poporul a recunoscut expri-

marca înaripată a năzuințelor sale patriotice.

Adevăratul chip al lui Ady, personalitatea sa de revoluționar democrat, este astfel caracterizată de I. Révai,*) unul din cei mai competenți cunoscători ai operei lui Ady: „Endre Ady a fost albatrosul revoluției populare democratice maghiare; lirica sa este o lirică revoluționară, poezia sa este cea care a prezis, a pregătit și a îndemnat la declanșarea revoluției maghiare. Aceasta este esența și cheia poeziei sale. Orice altă trăsătură, culoare, conținut, sunt isvorite, sunt consecințe ale temeliei și sâmburelui revoluționar, și nu pot fi înțelese decât în acest fel. Ura sfântă împotriva latifundiilor feudale, împotriva Huniei asupritoare a maghiarimii, disperarea față de întârzierea revoluției, încercarea de a grăbi cu mânie revoluția, înfrigurarea și nerăbdarea de a deștepta forțele revoluționare, forțele conducătoare ale revoluției, cântarea închinată clasei destinate conducerii, înnoirii naționale, cântarea închinată acelei clase noi, sănătoase, în care poți crede și în care poți avea încredere, aceasta este esența poeziei lui Ady...”

Endre Ady s'a născut la 22 Noiembrie 1877 la Mezőtú. Peisajul Sălajului și tradiția sălăjană au lăsat urme adânci în poezia sa. Școala a făcut-o la Careii-Mari și la Zalău. Primele versuri îi apar în ziarul „Szilágysság” din Zalău. Pe la începutul secolului nostru ajunge la Oradea;

*) I. Révai — Membru în biroul politic al Partidului celor ce muncesc, din Ungaria

în această epocă se formează stilul său poetic și ideile sale democratice. În 1905 își tipărește volumul „Ujversek“ („Versuri noi“), în care Ady apare ca un poet ajuns la maturitate; chiar de acum, în Ungaria contemporană lui, se vor stârni fără încetare furtuni în jurul lirice sale.

Endre Ady este profund influențat de literatura rusă și intenționează să facă o călătorie de mai lungă durată în Rusia. Totuși, până la urmă, datorită unor legături personale, sentimentale, merge la Paris.

Plecat dintr-o Ungarie în care împrejurările sociale și politice se caracterizează printr'un reacționarism tot mai accentuat, Ady nu poate scăpa influenței Parisului cu superficialul său liberalism burghez, cu literatura sa și cu viața sa artistică, totuși el notează că: „semidemocrația franceză e ușuratică, epocă a jumătăților de oameni“.

Șederea la Paris îi dezvoltă perspicacitatea politică. În 1907 apare volumul său „Vér és Arany“ („Sânge și Aur“), care se remarcă prin conținutul său anticapitalist. În acest volum, concepția poetică a lui Ady ajunge aproape la cea mai înaltă treaptă a dezvoltării sale. Urmează apoi, an de an, câte un volum de versuri.

În 1907, el salută cu entuziasm răscoala țăranilor români din Maramureș. „E pur și simplu minunată vestea care sosită din Maramureș — scrie el... Românul din Maramureș știe să se răscoale, pentru că își aduce aminte de Horia și Cloșca...“ Și în aceste rânduri, el dă expresie năzuinței sale spre revoluție.

Endre Ady este un mare militant pentru prietenia româno-maghiară. Aceasta se oglindește în mai multe din versurile și scrierile sale în proză. A fost prieten cu marele satiric român, Caragiale.

În 1908 apare „Az Illés szekerén“ („Pe carul lui Sânt Ilie“), în 1908 „Szeretném ha szeretnék“ („Aș vrea să fiu iubit“), iar apoi „Minden titkok versei“ („Versurile tuturor tainelor“), „A menekülő élet“ („Viața ce-și caută scăparca“), „Margita élni akar“ („Margita vrea să trăiască“), „A magunk szerelme“ („Dragostea noastră“), „Ki látott engem?“ („Cine m'a văzut?“), iar în zilele războiului „A halottak élén“

(„În fruntea morților“). Ii apar în vremea aceasta și mai multe volume de proză.

În anii aceștia Ady este grav bolnav. Trăiește la Budapesta, în casa părintească din Mețențiu, dar mai mult în sanatorii. Călătorește când și când prin Elveția, Germania, Italia, și lucrează ca redactor la revista literară „Nyugat“.

Poetul devine ținta focului concentrat al atacurilor. Până și Tisza Ștefan, faimosul prim-ministru al Ungariei, pune mâna pe toc ca să calomnieze poezia sa. În ciuda dușmanilor săi, popularitatea poeziei sale crește; masele maghiare îl consideră poetul lor.

În Octombrie 1918, pe vremea revoluției burghezo-democratice — a „trandafirilor de toamnă“ — Consiliul Național face o vizită la patul de suferință al lui Ady, exprimând stima purtată de popor poetului care, prin întreaga sa operă, a luptat pentru revoluție. Ady moare la 27 Ianuarie 1919.

În 1923 apare postum, ultimul său volum de versuri „Az utolsó hajók“ („Ultimele corăbii“), în care au fost strânse poeziile publicate în vremea primului război mondial și unele inedite.

Marea operă a lui Endre Ady este unul din monumentele nepieritoare ale literaturii maghiare, steaua sa în veci nestinsă.

Insemnătatea istorică deosebită a moștenirii spirituale a lui Endre Ady constă în extraordinara forță mobilizatoare cu care poetul a exprimat năzuințele revoluționare ale epocii sale. El începe să scrie la sfârșitul secolului trecut, când capitalismul intră în stadiul său de putrezire, înainte ca să se fi dezvoltat pe deplin în Ungaria. Puterea capitalistă împletită cu puterea feudală au încătușat forțele dezvoltării sociale. În țara sugrumată de apăsarea marilor latifundii, crește împotrivirea. Spiritul răzbunării. Patru milioane de „cerșetori“ maghiari n'au nici ce pune în gură, în vreme ce clasele exploatatoare, trăind în belșug, lansează lozinci patriotarde. Mai bine de un milion și jumătate de țărani unguri emigrează dincolo de ocean, pentru că „patria“ burghezo-moșierească i-a condamnat la pieire prin foamă. Chiar și cuceririle minime ale revoluției burghezo-democratice din 1848—1849 au

fost anulate de tirania claselor dominante austro-maghiare, care pactizaseră.

Ascutirea contradicțiilor de nedeslegat din societatea maghiară maturizează gândirea politică și talentul poetic al lui Endre Ady. Programul său de luptă este luminat de profunda înțelegere a însemnătății luptei de clasă. Ziarist tânăr încă, el dă o exprimare matură sarcinilor istorice care stau în fața poporului maghiar: „*trebuie să terminăm odată cu rangurile, cu privilegiile... cu aristocrația, cu clerul și cu capitalul jecmănitor*“ (1903). Cu toate că Endre Ady nu este socialist — și n'a devenit niciodată — programul său revoluționar depășește obiectivele revoluției burghezo-democratice și pune în fața poporului maghiar marile sarcini ale revoluției populare. Asemenea lui Sándor Petőfi — și Endre Ady dorește acea revoluție care să aducă la putere poporul — poporul muncitor.

De o deosebită însemnătate este poezia sa „Cântecul iacobinului maghiar“ (1908) — care dă glas cu puternică forță convingătoare programului revoluției populare. E cutremurătoare zugrăvirea tabloului Ungariei contemporane: „*In patria lui Arpad, vai de acela care nu-i domn și nu-i ticălos*“ — scrie el. Împotriva acestei situații înjositoare, rușinoase, mobilizează Endre Ady poporul maghiar. Poetul simte că în Ungaria multinațională nu poți sfârși cu asupritorii fără alianța frățească a naționalităților. De-aceia el cheamă la luptă comună și celelalte naționalități:

*De ce din mii de năzuinți trudite
Nu se 'ntrupează o singură voință?
Când suferința — slavă sau maghiară
Sau românească-i tot o suferință?*

*De un mileniu, chinul și ocara
Ni-s, deopotrivă, rude-apropiate.
Dece nu ne 'ntălnim măcar acuma
Pe-a' cugetului 'nalte baricade?*

*Când ne vom strânge oare, laolaltă
Maghiari și nemaghiari, dar veșnic
frați?*

*Când răsună-va 'n lume glasul nostru
Al celor mici, zdrobiți și împilați?*

*Ungarie-a sărmanilor în zdrențe,
Azi n'avem nici credință și nici pâine.
Dar vrând și îndrăznind toți laolaltă,
Al nostru va fi totul mâine!*

(„Cântecul iacobinului maghiar“)

Aceste versuri vădesc o conștiință revoluționară înaltă și optimism revoluționar. În fața noastră se desfășoară nesfârșitele posibilități ale forței poporului. Uniți-vă dar! — îndeamnă poetul. Uniți-vă, maghiari și nemaghiari, a căror durere și înjosire e comună — uniți-vă împotriva dușmanului comun! Nu trebuie decât curaj revoluționar și voință ca să măture lumea putredă, pornită spre prăbușire, plină de păcate.

Endre Ady simte și își dă seama că Ungaria contemporană lui nu mai poate fi schimbată prin îmburghezire. Nu e de ajuns zdrobirea barierelor semi-feudale și îndepărtarea piedecilor din calea dezvoltării burgheziei. El consideră că a face doar atât nu e numai puțin, ci deadreptul de nedorit. Lirica lui Endre Ady începe să răsune, atunci când poetul cunoaște putreziciunea morală și politică a burgheziei contemporane lui. El nu-și face iluzii. Nu-l atrage această putreziciune, în ciuda faptului că burghezia iubea propria-i decădere morală și o prezenta ca o consecință a „desvoltării“. În poezia și proza lui Ady lupta anti-feudală se împletește strâns cu ura împotriva capitalismului. Opera sa este îmbibată de ura împotriva domnilor, ura împotriva jefuitorilor poporului. Poetul blestemă pe posesorii „banilor“, își dă seama de esența anticulturală și antiumană a „civilizației“ capitaliste. În poezia lui Ady s'a manifestat desamăgirea, decepția sa față de cultura burgheză și mai ales față de democrația burgheză. Ady își dă seama, în timpul șederii sale în Franța, că revoluția burgheză franceză nu a învins „*chiar degeaba*“ — cum exclamă el cu sarcasm — fiindcă rezultatele-i sunt: minciuna, corupția, falsa democrație. Aceasta l-a făcut uneori să se îndoiască chiar de victoria democrației. Atitudinea antiburgheză nu l-a transformat pe Endre Ady în socialist, pentru că i-a lipsit perspectiva politică, dar l-a ajutat să se

apropie de clasa muncitoare. În nenumărate versuri, el demască caracterul hrăpăreț al capitalului, minciuna democrației burgheze. În poezia „Cântec despre minciună”, smulge vâlul ce masca parlamentarismul burghez și ura acestuia față de popor. „Sălaș de hoț, casă a minciunii” — așa numește el casa legislativă a domnilor mari, a capitaliștilor, păzită de jandarmi și de mercenari.

Împotriva acestei lumi urită de el, chemă Andre Ady revoluția înnoitoare.

Nu vede alt drum, decât revoluția. Aceasta îl însușește și el suferă din cauză că revoluția întârzie. „Oh, revoluții, de ce întârziati?” oftează poetul și, cu uneltele sale, cu posibilitățile sale, îndeamnă la deșteptare, cere revoluției să pârjolească regimul odios. Acesta e visul său cel mai fierbinte: „Astfel va fi mâine, va fi înșfârșit altfel; lupte noi, ochi noi răsăd către cer. Vânturi noi clatină secularii arbori maghiari, așteptăm, așteptăm, așteptăm noile minuni maghiare. Ori suntem nebuni și vom pieri până la unul, ori credința noastră se va transforma în realitate”. El arată și cum se pot realiza toate acestea: „Sau vâlvătaia va cuprinde vechea, sălbateca prefectură, sau va rămâne, și de-acum încolo, la noi, sufletul nostru sub jug”. Prefectura reprezintă, în provinciile maghiare, regimul burghezo-moșieresc, în ea se întrupează nerușinarea domnească cu tirania antiprogresistă. Prefectura-i jandarmul țărănimii muncitoare maghiare, paznicul închisorii sale. Ady își îndreaptă torța revoluționară împotriva acestei instituții blestemate.

În poezia lui Ady, revoluția înseamnă în primul rând revoluție țărănească. Poetul simte că una din sarcinile principale ale revoluției care se coace este rezolvarea problemei agrare. Poezia sa politică este dominată de identificarea sa cu țărani aduși la sapă de lemn, de ura sa contra crimelor comise împotriva lor. Se declară nepot al lui Gheorghe Doja, într-o vreme când clasele dominante maghiare mențineau încă împotriva țărănimii maghiare, acele regulamente (și legi chiar) pe care le făuriseră magnații, episcopii și moșierii după arderea de viu a lui Doja, pentru a înăbuși răscola. Andre Ady nu numai că se identifică cu Gheorghe Doja, dar chea-

mă la luptă pe țărani muncitori și, ca strămoșul Doja, amenință cu coasa pe domnii cei mari.

*Sunt nepotul opincar, jălbar,
Al lui Doja și vă ies 'nainte.
Hei, domni mari, cu-ai mei să stați de vorbă
Poate bine-ar fi, căci Vara e fierbinte.*

*E fierbinte Vara și stă coasa dreaptă.
Hei, domni mari: pumni albi, și răi, și mulți,*

*Ce-o să fie când turbat porni-va
Al lui Gheorghe Doja neam descult?*

Ce va fi, domni mari, când va porni poporul?

*Lașă, unde-o va tuli atunci armata
Voastră din orașele hoșești? Și dacă
Incuia-vom cu un scrâșnet poartă?*

(„Nepotul lui Gheorghe Doja“)

E semnificativ pentru clarviziunea lui Ady, faptul că el își dă seama că în întreaga Ungarie, numai clasa muncitoare e capabilă să ducă la capăt programul revoluției burghezo-democratice. El a înțeles că țărănimia singură nu-și poate rezolva dureroasele ei probleme. Dragostea, încrederea și credința sa față de clasa muncitoare îi inspiră cele mai emoționante și mai profunde versuri. În aceste versuri, Andre Ady se ridică la înălțimea înțelegerii problemelor epocii. Andre Ady n'a cunoscut marxismul, prin urmare în ce privește poziția sa politică nu s'a bazat pe analiza științifică a societății. De aceea concepția sa despre lume e limitată și poezia marelui poet maghiar reflectă această limitare. Totuși el a înțeles că lupta de clasă este factorul determinant al progresului social.

Există documente poetice care atestă apropierea lui Andre Ady de clasa muncitoare, în care el declară clasa muncitoare clasă conducătoare. Iată cum cântă el credința sa față de clasa muncitoare:

*Pe grumaz vă stau boieri tâlhari,
Dar tot mândre-s capetele voastre;
Noui prin sânge, prin credință mari,
Dumnezei voi sunteți pe-a' lui Csak ogoare;
Înainte, proletari maghiari!*

*Tot ce-i frumusețe și nădejdi
Pe întinsul Tisei — sunteți voi.
Lumea'n lung și'n lat de-o să străbați,
Jale-atâta, robi încātușați,
Foame ca la noi n'o să găsești.*

*Foamea de cuvânt, foamea de pâine,
Foamea de frumos, — adânc vă scurmă.
Mai multă dreptate sugrumată
Ca aici, nu fost-a niciodată.
Sunteți ziua de-azi și cea de mâine.*

*Om bolnav sunt, să aștept știu doar,
Nu pot fi eu luptător viteaz,
Însă inima v'am meritat-o:
Înima-mi cu voi aleargă, iat-o:
Frați ai mei, o proletari maghiari!*

(„În țara lui Csak Mate“)

E imnul fidelității, imnul dragostei de patrie. Ady cântă cu atâta dragoste proletariatul, pentru că simte că numai proletariatul poate fi acea forță care să scoată Ungaria din mocirla ticăloșiei domnilor. pentru că simte că prezentul și viitorul țării îl reprezintă clasa muncitoare. Prin urmare, fără să se fi contopit cu lupta clasei muncitoare, fără să fi participat la mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, în sufletul său, Ady s'a alăturat purtătorilor viitorului maghiar. Endre Ady se declară nepotul revoluționarilor țărani (Gheorghe Doja), dar nu alunecă pe panta romantismului țărănesc. Ady n'a fost un poet al clasei muncitoare, dar dragostea sa de popor și de patrie l-au făcut un vestitor al victoriei cauzei proletariatului. Poetul vede că proletariatul este moștenitorul și continuatorul tuturor valorilor progresului social. „*Tot ce-i frumusețe și tot ce-i speranță, totul, voi sunteți în jurul Tisei*“, cântă el. Ady a devenit poet al poporului nu numai pentru că a chemat poporul la luptă, pentru că a măturat din calea propășirii sale „murdăria“ feudală și capitalistă, ci și pentru că a întrezărit marea perspectivă a dezvoltării istorice a poporului maghiar, marea speranță a viitorului: socialismul. Mai limpede se vede acest lucru, în însuflețirea cu care întâmpină el prima revoluție rusă. Această problemă merită o atenție deosebită.

11

Cu prilejul celei de-a 75-a aniversări a marelui poet, istoria literară maghiară din R. P. Ungară a scos la iveală numeroase aspecte ale operei poetului, care aruncă o nouă lumină, dintr'un nou unghi de vedere, asupra situației poetului pe poziția revoluției populare și asupra îndârjirii sale împotriva regimului burghezo-moșieresc. Revoluția burghezo-democratică rusă din 1905—1907 umple de speranță sufletul lui Ady. În 1905, Ady a scris 29 de articole cu acest subiect, iar în 1906 a scris 16. La baza acestor articole stă atașamentul față de revoluția rusă și atestă că evenimentele revoluției au impresionat puternic pe Ady. Această impresie nu este izolată și nu se limitează doar la anii revoluției. În întreaga sa poezie de mai târziu este vizibilă această influență, mai ales în ceea ce privește orientarea sa tot mai hotărâtă către clasa muncitoare și întărirea caracterului revoluționar al operei sale. (Și în poeziile revoluționare citate mai sus se recunoaște influența revoluției burghezo-democratice ruse).

Ady Endre așteaptă dela prima revoluție rusă nașterea „*lumii noi, a celei cu drapel roșu*“. Nu-i aici nici o ceață simbolică. De nenumărate ori revine în scrisul său motivul „steagului roșu“. El constată cu entuziasm că „*cu revoluția rusă, revoluție care există, s'a împlinit vremea!*“ (19 Februarie 1905).

Ady urmărește cu atenție lacomă toate știrile sosite din Rusia. Înțelegerea sensului revoluției ruse este o nouă dovadă a clarviziunii lui Ady. Un citat edificator:

„... acum e limpede că revoluția rusă nu mai poate fi doborâtă... Mocnește ceva în stupul acestei vremi. Ca și cum noul secol nu e numai o noțiune calendaristică, ci pe drept cuvânt înseamnă începutul unei noi epoci“ (31 Octombrie 1905)

Mereu și mereu izbucnește în opera sa dragostea pentru revoluția roșie și recunoașterea însemnătății internaționale a revoluției. În 29 Decembrie 1905, sub titlul „Cutremurul“ (În „Budapesti Napló“), el apreciază cel mai nou eveniment al revoluției ruse, răscoala din Moscova: „*Poate*

ca pe Kremlin a și început să fluture steagul roșu... Prin sînge, ruine, flăcări, democrația rusă răzbate triumfătoare până la tron. Răzbate peste castelul domnesc, peste fabricile ce torturează, peste lăcașurile poești răspânditoare ale prostiei, peste nemiloasele cazărmi... Acest înfricoșător cutremur va fi mândria istoriei — mândria, învățătura și justificarea ei... Iată, proletariatul a redat poporul — poporului. S'a ridicat poporul și crează lumea... numai poporul poate face revoluție. Această transformare nu poate veni decât dela popor..."

Ady nu-și pierde speranța nici când tirania țaristă înfrânge răscoala din Moscova: „... Proletariatul întregii lumi s'a pregătit de sărbătoare. Să sărbătorească Moscova revoluției. Sărbătoarea trebuie amînată. Deocamdată, și fără îndoială numai deocamdată". Endre Ady crede, cu optimism revoluționar, în victoria finală a revoluției ruse. Conștiința că revoluția poporului e o necesitate istorică, destinată a duce omenirea pe drumul progresului, patosul său revoluționar, îi dau lui Endre Ady o mare clarviziune. Când amintește și comentează evenimentele revoluției ruse, se gîndește la patria sa, unde mocnesc aceleași antagonisme, unde teroarea și tirania antipopulară se întrec cu teroarea și tirania țaristă. Deaceia scrie că revoluția rusă o „mândrie și învățatură” a istoriei, deci are de învățat din ea și poporul maghiar. Și, ceeace este esențial, Ady vede perspectiva victoriei revoluției ruse, în faptul că în fruntea ei stă proletariatul rus.

Istoria a confirmat pe deplin clarviziunea lui Ady. Poetul trăia încă, atunci când la 7 Noembrie 1917, revoluția socialistă a învins. Trăia încă, atunci când proletariatul întregii lumi a sărbătorit Moscova revoluției, când așa cum a sperat el, pe tunurile Kremlinului a prins să fluture steagul roșu, steagul de neînvins al lui Lenin și Stalin.

Ady, în vremea aceasta, era grav bolnav. Numai știri izolate au ajuns la el despre revoluția din Octombrie. Nu-i însă nicio îndoială că încă în 1905—1907 el a sperat această revoluție „cu drapelul roșu” și că a așteptat o astfel de revoluție și în Ungaria.

III

Una din trăsăturile caracteristice ale poeziei și publicistice sale revoluționare este lupta consecventă și nedomolită împotriva clericalismului și a șovinismului. Ady luptă cu ură arzătoare împotriva întunericului spiritual, el consideră această luptă ca scopul principal al vieții sale. El vrea să măture reacțiunea clericală, haita „steagului negru”, că pe o rămașiță feudală, odată cu celelalte resturi ale feudalismului. Este un important punct în programul său revoluționar burghezo-democrat. Literatura maghiară—și înainte de Endre Ady — are o vastă tradiție anticlericală. Sandor Petöfi este unul din reprezentanții acestei tradiții. Dar nimeni altul ca Ady n'a luptat cu atîta consecvență, cu atîta curaj și cu atîta putere de convingere pentru destrămarea întunericului clerical.

El înfierează cu cuvinte arzătoare politica antipopulară a bisericii. „Vor să răpească omului lumina și vor s'o compenseze cu promisiunea că îi va lumina, lumina veșnică a cerului"... Ady nu e un ateu și nici un materialist. În poezia lui Ady există numeroase versuri cu dumnezeu, adesea el folosește motive mitologice, superstiții. Dar Ady se împotrivesc, fără putință de îndoială, „dumnezeului popilor”.

„Să nu plecăm fruntea pe piatra Kaba, neghiobul aștepte minunea cerească! Iertarea pentru noi este viața — mîntuirea noastră e transformarea—ruga noastră: mereu înainte”.

Ady a urît regimul burghezo-moșieresc, a trebuit deci să urască și clericalismul, unul din principalii stâlpi ai acestui regim antipopular. De nenumărate ori a scris Ady că „în numele lui Dumnezeu, domni mari și episcopi enormi păzesc evul mediu”. La baza anticlericalismului lui Ady stă lupta sa pentru progres. În vremea sa, în Ungaria, biserica este cel mai mare latifundiar și cel mai nemilos exploatare. Biserica se opunea activ oricărei strădanii progresiste; unde bănuia doar luminarea, ca un vultur se repezea și urla, în numele lui Dumnezeu, că e necesară represiunea. Biserica și-a aflat în Ady Endre un

din dușmanii săi cei mai înverșunați. Poetul demască în nuvele, versuri, articole de gazetă, rolul antipopular al clerului corupt.

În poezia „La ospățul lui Gheorghe Doja”, între cei care îl torturează pe conducătorul țăranilor se află și preoți care binecuvântează pe cruzii asasini.

Pentru Ady nu-i un secret că clerul este unul din cei mai devotați aliați ai capitalului, clerul însuși fiind latifundiar și capitalist. Poetul critică și pe șeful spiritual al acestui cler, Vaticanul. În articolul „Bursa din Vatican”, Ady scrie că Vaticanul „speculează cu de toate, cu oase, cu zdrențe, cu conștiințe”. Ady scrie că Dumnezeu Vaticanului și-al prelaților este banul. „Bani, bani, bani, să vie de oriunde, numai să vie”.

Nu-i de mirare deci că nici clerul nu l-a privit cu prietenie. Clericalismul ridică mănua și începe a-l prizoni pe Ady, vrând să-l înfrângă pe răzvrătit. Când tânărul ziarist dela Oradea scrie cu ton ironic și ofensator un articol despre canonicii orădeni huzurind în belșug, care „fură pâinea dela gura a mii și mii de flămânzi” — avocatul episcopului din Oradea îl dă în judecată pe Ady, iar judecătoria îl condamnă la trei zile de închisoare. Ady petrece aceste trei zile în temnița din Oradea, dar răzbușarea canonicilor nu-l înfrânge pe poet. După ce iese din închisoare, scrie un articol plin de ironie: „Domniile și măriile lor slugile lui Cristos au modificat doctrina lui Cristos” scrie el. „Eu am aruncat în ei cu piatra cuvântului aspru, iar ei au aruncat înapoi în mine cu pâinea închisorii”.

Un eveniment este pentru el întâlnirea, în închisoare, cu un tânăr militant socialist. Scriind despre plimbarea zilnică din închisoare, notează: „Ce fericit e acest tânăr! Ridică ochii spre unul din acoperișurile închisorii și jur că în mintea lui se gândește că peste douăzeci de ani, el și ai lui vor înălța și acolo drapelul roșu”.

Reprezentanții clerului îl atacă cu un fanatism orb. Atacurile nu încetează nici după moartea lui Ady, pentru că opera sa continuă să influențeze și mai departe, din ce în ce mai mult, conștiințele. Clerul editează în vremea regimului horthyst o

carte care urmărea înfierarea, calomnierea lui Ady. Nu-i de mirare. Poezia lui Ady și publicistica sa anticlericală aprind și azi ura împotriva „reacțiunii negre”.

Cu aceeași patimă biciuște Ady orbirea șovinistă, ia atitudine fermă împotriva antisemitismului. „Dacă-i vreun necaz, — cauza e găsită repede: evreii. Pentru foamete, pentru mizerie și pentru toate păcatele noastre drept alinare — să-i învinuim pe evrei”. (Oradea, 29 August 1901).

„...Așa-i naționalismul în toată lumea: minciuna cea mai infectă și nebunia cea mai periculoasă... Naționalismul e — la urma urmei — alianța internațională a întinericului, a prostiei și a egoismului sufletelor ticăloase”. (Oradea, 17 Mai 1902).

Ady nu se lasă înșelat de demagogia cu cocardă tricoloră. „Acela care-i împotriva progresului, a strădaniei spre mai bine, acela e trădător de patrie, chiar dacă nu face toată ziua altceva decât să cânte imnul național”.

Adevăratul patriot Ady condamnă îngâmfarea naționalistă. În timpul războiului mondial din 1914—1918, când ațățarea naționalistă atinge un grad maxim, Endre Ady respinge cu scârbă atmosfera fals patriotică, se ridică împotriva ametelei șovine, împotriva antiumanismului, imperialismului. În mijlocul freneziei inumane a distrugerii — el proclamă dreptul la viață, la fericire, la pace.

IV

Poezia lui Ady nu-i lipsită de contradicții. Pe câtă vreme întreaga lirică a lui Petöfi, proza și confesiunile sale politice fac un tot unitar, de nezdrunțat — opera lui Ady Endre, deși la baza ei stă năzuința revoluționară, conține destule inegalități, rupturi. Ady nu a putut scăpa cu totul de influența decadentismului burghez. „Poezia lui Ady — scrie tovarășul Revai — se sbate între optimismul revoluționar și disperarea individualistă, între realismul întemeiat pe forțele vieții reale, încrezător în viitor și între mitologizarea ce neagă forțele realității, creatoare de viață”.

O trăsătură importantă a poeziei sale este simbolismul. Acest simbolism are,

rădăcini decadente. Cu toate acestea, simbolismul lui Ady se caracterizează mai ales prin patos și însuflețire revoluționară.

Versurile sale sunt atât de pline de tensiune, cum n'au fost nicicând ale niciunui alt poet maghiar.

Poeziile sale de dragoste — mai ales acestea poartă pecetea decadenței — aruncă lumină asupra contrazicerilor societății burgheze. Lirica erotică a lui Ady este lirica dragostei zbuciumate, îndurerate. Nicăieri nu apare în versurile sale dragostea eliberată, plină de bucurii, fericită. Bărbatul și femeia se află în luptă, pe poziții antagonice, în această luptă e ceva repulsiv, înspăimântător, ceva împotriva naturii. Dar acest sbucium este luminat de dorul curat, sincer, după dragostea eliberată, lipsită de suferințe. Adesea apar în versurile sale fapte tainice, de vrajă, elemente de mit. Nu lumea tainică a basmului popular luminos, optimist, ci o lume învăluită în tragic, în care stăpânesc forțe demonice. Acești dușmani demonici sunt reprezentanții claselor dominante. Ady nu zugrăvește dușmanul ca insignifiant, slab, fără putere; ci ca un înfricoșător monstru mitologic („Domnul cu cap de porc”), pe care nu-l poți doborî decât atunci când ești însuflețit de cea mai arzătoare ură.

Endre Ady este pesimist adesea, dar animat totodată de optimism revoluționar — e și aceasta o trăsătură caracteristică a poeziei sale. Pesimismul său este străbătut de neliniștea întârzierii revoluției — deci nu e un pesimism oarecare. Poetul vrea să trezească dorul de vitejie al poporului, ca să se situeze — ca odinioară, în 1848/49 — în rândul naștilor celor mai înaintate, ca să nu mai sufere jugul de nesuferit și să îndrăznească a porni împotriva domnilor.

Simbolismul îl urmărește chiar în poeziile revoluționare: „Ziua roșie” — „Fata-morgana roșie” sunt noile sale simboluri.

În perioada contrarevoluționară, s ribii burghezi au încercat să nege lirica revoluționară a lui Ady și să pună simbolismul său în slujba forțelor antipopulare, căutând să demonstreze, prin pesimismul său, zădărnicierea progresului. Lupta politică

ce s'a dus în jurul poeziei lui Ady, în timpul vieții sale și după moartea lui, este fără precedent în literatura maghiară.

Contrazicerile din opera și viața lui Ady sunt lesne de înțeles, dacă ne gândim la relațiile sociale ale Ungariei timpului său. Ady a suferit din cauza insuficienței forțelor revoluționare; în această vreme clasa muncitoare n'avea o forță conducătoare puternică, un partid revoluționar, iar în partidul social-democrat se cuibărise oportunismul și putreziciunea mic burgheză: între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare nu se înfăptuise alianța și colaborarea revoluționară. Presiunea contrarevoluționară a Ungariei burghezo-mosierești creștea. Această realitate îi însuflă uneori lui Ady pesimism. Dar forța talentului său poetic răzbește până la urmă dincolo de aceste rătăcirii și, chiar după nenumărate deziluzii (deziluzii politice din cauza întârzierii revoluției), el rămâne credincios până la capăt idealurilor sale revoluționare. Ady a apreciat just situația forțelor aflate față'n față și s'a alăturat conștient forțelor revoluționare ale societății.

Endre Ady, marele poet, a fost și un gazetar mare. Opera sa a produs o cotitură în ziaristica maghiară. Activității sale gazetărești i se datorește, în bună parte, strânsul său contact cu viața, orientarea sa justă, cunoașterea vastă a realității — care se vădesc în opera sa literară. Munca de redactor a dat aripi poeziei sale.

E excepțională — deasemenea — influența lui Ady asupra dezvoltării limbii maghiare. Limbajul său, e drept, e unic în poezia maghiară. El are o însemnătate deosebită, pentru că prin expresiile sale înnoitoare, a demonstrat largile posibilități de dezvoltare ale limbii literare maghiare.

Amintirea lui Endre Ady strălucește din plin la cea de-a 75-a aniversare a nașterii sale. Opera sa — persecutată chiar înainte de a fi el însuși persecutat — a redevenit pe deplin poporului maghiar. Muncitorii maghiari au putut prelua moștenirea poetică a lui Ady numai după eliberarea patriei lor. „Trisții cerșetori” de odinioară, oamenii muncii din Ungaria, sub condu-

cerea avangardei clasei muncitoare, au cucerit noua lor patrie, au întrecut nemăsurat cele mai îndrăzneţe visuri ale lui Ady.

Cu ajutorul Uniunii Sovietice, oamenii muncii maghiari îşi clădesc patria socialistă, înfloritoarea Ungarie socialistă.

Poezia lui Ady — chiar dacă principiile ei au fost depăşite de realitatea socială actuală din Ungaria — încă şi azi ne învaţă şi ne dă pildă. Poezia lui Ady ne învaţă să cultivăm ideile revoluţiei, credinţa în popor, dragostea de om şi de viaţă, să servim consecvent lupta pentru pace şi independenţă naţională.

Poezia lui Ady este o lecţie a celui mai înalt patriotism. Endre Ady a urât cu patimă tot ce stă în calea progresului, a chemat la luptă împotriva feudalismului, împotriva regimului reacţionar burghezomuşieresc, împotriva reacţiunii clericale, a naţionalismului. Poezia lui Ady este o urmă admirabilă a luptei pentru independenţă naţională, pentru pace, împotriva imperialismului.

Opera lui Ady este pentru totdeauna a poporului muncitor maghiar şi a devenit un tezaur al culturii întregii omeniri progresiste. Poeziile sale sunt citite de sute de milioane de cititori din Uniunea Sovietică şi din ţările de democraţie populară. Căci în aceste ţări s'a întrupat speranţa cea mai intimă a lui Ady:

*Nu cade niciodată steaua roşie:
Soare şi lună, Venus — au pierit,
Şi ea măreţ domneşte'n răsărit.*

*Nu-i roşie nicidecând steaua ce cade:
E-albastră, verde-i, roză este, pală:
O toană'n nesfârşita lume - astrală.*

*Alunecă, stea pieritoare, cazi,
Te prăbuşeşte, cu suspine mii;
Şi dintr'o stea se poate face zi.*

*Stea roşie, tu scapără domnind!
De când e omul şi în sus priveşte,
Doar steaua roşie i-a fost nădejde.*

(„Steaua Stelelor“)

SE CONSTRUESC ORAȘE NOI

Înainte de a intra în Reșița, „cetatea de foc“ a industriei noastre, trenul trece prin fața unor clădiri impunătoare — înalte, solide, frumoase, multe la număr; sunt blocurile de locuințe, durate de regimul nostru de democrație populară pentru muncitorii reșițeni. Tot astfel, intrând în Hunedoara, Lușeni, București, Orașul Stalin și în atâtea alte orașe, te întâmpină cartiere întregi de clădiri noi, care mărturisesc grija pe care Partidul și Guvernul o poartă oamenilor muncii. Acum câțiva ani, în acele locuri era câmp pustiu sau se înșiruiau bordeiele insalubre ale periferiilor, în care erau nevoiți să-și ducă viața muncitorii și familiile lor. Astăzi adevărate orașe noi înfloresc în locul maidanelor sau ale fostelor bordeie: străzi largi, drepte, cu case aliniate, luminoase, ca o dovadă concretă a îndrăzelii, a marșului spre viitor al poporului muncitor eliberat, stăpân pe soarta lui.

Nici nu se putea ca acest aspect nou și semnificativ al vieții noastre noi, să nu pătrundă în literatură. El a început să apară prin reportagii mai ales; la sfârșitul anului 1950 a apărut o nuvelă, „Cartierul muncitoresc“ de Petru Sălcudeanu (E. S. P. L. A.), zugrăvind un episod al strădaniei zidarilor de a ridica mai repede și mai bine blocurile de locuit ale unui cartier muncitoresc. De curând un roman, „Noul Oraș“ de tânărul scriitor Ștefan Andrei, dă acestei teme importanța ce i se cuvine. Romanul pune chiar în centrul acțiunii sale problemele de bază ale construirii unui „oraș muncitoresc“ — ale blocurilor de locuințe

pentru muncitorii unei uzine. Astfel, încât, dacă cititorul trăiește tot timpul — de-a lungul paginilor romanului — atmosfera unui șantier al unei construcții socialiste, în același timp el simte concret (și vom arăta prin ce) că se construiesc *locuințe*, și nu o uzină, un palat de cultură, etc. Așa cum romanul „Drum fără pulbere“ de Petru Dumitriu introducea pe cetitor în problemele specifice construirii Canalului, ca aspect concret, ca moment important al marelui și complexului proces de construire a socialismului în țara noastră; așa cum în romanul „Cumpăna luminilor“ de N. Jianu mersul nostru spre socialism apărea concretizat în lupta eroică pentru realizarea unei centrale electrice, — tot astfel în romanul lui Ștefan Andrei cunoaștem o serie de probleme și fapte specifice construcției unui cartier de locuințe muncitorești, a unui „nou oraș“, situat la marginea unui mare oraș industrial — Orașul Stalin.

Un obiectiv prim și esențial al constructorilor acestui cartier este acela legat de problemele urbanistice, de felul cum „noul oraș“ se încadrează și dezvoltă arhitectonica „vechiului“ oraș. Fostele clase exploatare și-au clădit orașele lipsite de plan, fără gust, după bunul plac al fiecărui proprietar de casă. Vechiul Brașov oglindește din plin caracterul foștilor stăpâni. A existat întâi cetatea feudală, izolată de poporul din jur prin ziduri groase care apărau pe nobili de mânia împilaților; casele ei sunt întunecate, cu ferestre mici și puține, cu pereți groși, ele înșile ca niște cetăți ce izolau pe nobili unul de celălalt;

străzile înguste, întortochiate, mărturisesc înapoierea, meschinăria unei clase — boierimea, și a unei orânduiri — cea feudală. Peste această orânduire s'a suprapus orânduirea capitalistă. Burghezii hrăpăreți au clădit și mai la întâmplare, și mai fără plan. Au înălțat fabrici în plin oraș, ca să lovească în boieri. Înghesuindu-le și mai mult casele și lățindu-se pe tot ce mai constituia loc liber, unde se putea construi; curând, muncitorii n'au mai încăput în interiorul vechii cetăți; ei au fost împinși în afară, unde și-au înjghebat locuințele umile, bordeie, cocioabe, alcătuind periferia. Alți stăpâni de fabrici, și le-au construit dincolo de zidul cetății, dar treptat au acaparat clădiri, terenuri, pătrunzând spre miezul cetății feudale, cointeresând pe boieri. Astfel, Brașovul s'a lăbărțat în părți ca o vietate diformă; s'a aglomerat în centru, unde, alături de maghernițele „țigăniei“ se ridicau localurile unde burghezi își etala desmățul — ca restaurantele „Coroana“, „Aro-Palace“, sau unde și asigura cu ajutorul legilor dominația asupra celor pe care-i exploata la sânge — ca palatul așa zisei Justiții.

Pavaj, canalizare, lumină electrică — numai în cartierele stăpânilor zilei. Pentru cei care cu adevărat ar fi meritat, pentru cei ce munciau — periferia, plină de noroaie, de maidane, cu nopțile de beznă neagră.

Tocmai din necesitatea de a făuri celor ce muncesc o viață fericită, a apărut recent Hotărîrea Partidului și Guvernului pentru reconstrucția socialistă a orașelor. Ea a isvorit din realități ca ale fostului Brașov. Regimul nostru de democrație populară a fost preocupat încă mai de mult de această problemă, iar noile cartiere muncitorești, care s'au construit în diferite orașe, au fost realizate ținându-se seamă de problemele urbanistice, de arhitectură, și astfel locuințele nou zidite, departe de a constitui „periferie“, — au devenit dintre cele mai frumoase ale orașelor respective, pulsând de viață și strălucind de lumină și curățenie — locuințe demne de constructorii vieții noi în Patria noastră.

Aceste probleme, care au preocupat Partidul și guvernul și înainte de apariția

recentei Hotărîri, au fost sesizate cu multă justețe de autorul romanului „Noul oraș“. Eroii romanului, inginerii Cernea și Costache, Stroe și Gruia, arhitectul Neacșu, zidarul Deneș, sunt preocupați nu doar să-și îndeplinească sarcina de a construi blocurile de locuințe cât mai repede și cât mai practice, ci și de a le realiza cât mai frumoase, cât mai elegante. Această preocupare pune puternic în relief o trăsătură importantă a caracterelor oamenilor noi din țara noastră, anume dragostea lor pentru frumos, dorința de a clădi *durabil*, dar și *artistic*. Neacșu vedește un spirit de un adevărat artist; „*Intr'adevăr! Orașul se înăbușă! Circulația este strangulată*“, observă el, privind Brașovul de pe înălțimea muntelui Tâmpa. „*Problema trebuie văzută în ansamblul orașului* — le transmite el apoi, îndrumările primite la minister. *Cartierul trebuie construit în așa fel, încât, chiar dacă nu este decât o fărâmă din problema generală a regiunii, să se integreze într'un vast plan de perspectivă, îndrăzneț, care să studieze în mod științific o creștere logică a noului oraș... Vom orienta străzile în direcția nord-sud, astfel ca fațadele să fie bătute de soare... Niciuna nu va sta în umbră. E perfect. Pe urmă, uite ce privilegii frumoase vor avea... o parte înspre munte, cealaltă înspre țara Bârsei*“.

Acest plan va prinde viață prin voința Partidului, prin priceperea tehnicienilor și muncitorilor, prin străduința tuturor oamenilor șantierului, mobilizați și îndrumați de Partid. Astfel încât, recomandarea pe care o face Voicu, secretarul sectorului de Partid, arhitectului Neacșu, îi apare cetitorului drept unul din elementele esențiale care deschid perspectivă asupra viitorului Patriei noastre, și care se manifestă ca un element central al romanului „Noul oraș“. „*Ai posibilitatea, tovarășe arhitect, să faci un proiect minunat, un cartier cu parcuri, terenuri sportive, șosele largi, grădini întinse... Ai loc să faci piață, școală pentru copii, cluburi, teatre... ca în orașele Uniunii*“.

Este expresia concretă a grijii pentru om, pentru asigurarea din ce în ce mai completă a necesităților lui materiale și spirituale, — lege de bază a socialismului.

Perspectiva aceasta și-o însușesc cele mai multe dintre personagiile cărții, începând cu Maxim, secretarul organizației de partid a șantierului, și terminând cu bătrânul și scepticul paznic Andrei. De felul cum oamenii chemați să realizeze „noul oraș” se pătrund mai puternic sau mai puțin, mai curând sau mai târziu de acest obiectiv — depinde modul lor de a acționa, de a se comporta unii față de alții și, implicit, de a se caracteriza în decursul acțiunii romanului.

Un om ca zidarul Deneș, de exemplu, este un artist, începând dela felul în care așează cărămizile și înalță zidul — până la felul cum face tencuiala pereților, o tencuială pe care înainte n'o puteau plăti decât burghezii cei mai avuți. E un lucru scump, în adevăr, dar e frumos — dar poate fi ceva prea scump atunci când e vorba de a înfăptui ceva care să încante și să ajute pe omul muncii, să-i facă viața tot mai frumoasă. Tocmai pentru că acesta e felul de a gândi al comunistului Deneș, tocmai de aceea și modul lui de a acționa este acela al unui om nou, om al viitorului.

Descriind munca lui Deneș, autorul o prezintă desfășurându-se ca un adevărat proces de realizare a unei opere de artă. Caracterul personajului ni se desvăluie deci și sub alte laturi ale sale, pe aceeași linie. Deneș are comportări pline de încredere în oameni, el poate educa tinerii, care se atașează de el tocmai pentru că are o fire deschisă, pentru că prin toate acțiunile sale el educă, transformă. Și, pe linia desvăluirii aceleiași trăsături de bază a personajului, aceea de zidar-artist, autorul ni-l arată dornic să cânte „Ciocârliă” la vioară, după orele lui de muncă încordată, în care și-a depășit toți tovarășii. În consecință, caracterul personajului poate apare astfel în mod complex.

Ideea aceasta importantă — a muncii realizate artistic — pe care ne-o reliefează romanul „Noul oraș” prin Neacșu și Deneș, dar și prin Voicu, Maxim, sudorița Maria sau utemistul Cristea — desvăluie și isvoarele de fapt din conștiința înaintată a oamenilor muncii din țara noastră, din poziția lor cu totul nouă față de muncă, privită ca o cinste, ca o înălțare, ca

sferă de activitate în care omul crește, își desvoltă nemăsurat posibilitățile. Tocmai pentru că pot munci liber, oamenii muncii se simt îndemnați să creeze — să realizeze intens și artistic.

Bucuria muncii libere, creatoare, în-suflețește pe cei mai mulți din oamenii care populează romanul „Noul oraș”. Ea este cea care determină pe Udrea sau Măriuca, tineri țărani veniți pentru prima dată pe un șantier, să nu mai jînduiască după bucata de pământ care până atunci constituise țelul suprem al amândorura — ci să se avânte către cuceriri importante: Udrea devine electrician, Măriuca învață carte și devine sudoriță.

Ei devin muncitori înaintați de felul utemistului Cristea — cu câțiva ani înainte și el cu orizontul îngustat de hotarul strâmt al satului. În Udrea și Măriuca autorul prefigurează pe niște viitori Cristea, pentru alte șantiere din țara noastră. Așa cum Cristea și-a deschis un nou drum în viață, larg și luminos, prin participarea sa la Salva-Vișeu — tot așa „noul oraș” muncitoresc transformă pe ceilalți doi în membri frunțași ai clasei muncitoare. Aceeași muncă liberă, creatoare, face și pe secuii, preocupați numai de câștigul material, să înceapă a înțelege că adevăratul profit al muncii lor este, pentru ei, lărgirea de orizont pe care și-au câștigat-o, încrederea față de oameni și dragostea pentru regim. Tot munca pe șantierul marelui oraș îi face pe romii, plini de prejudecăți și practici învechite, să înceapă a râvni viața stabilă, în case curate și frumoase. În casele de locuit, pe care ei le zidesc pentru muncitorii uzinei „Steagul Roșu”, oameni ca Udrea, Măriuca, secuii sau romii au o imagine concretă; grăitoare, a ceea ce va fi în socialism țara întreagă pentru oamenii muncii: o locuință minunată a unei mari colectivități de oameni, înfrunțiți prin idealul lor superior de viață. Atmosfera cărții se încheagă deci în chip deosebit față de alte romane care tratează problemele șantierelor de construcție. Romanul „Noul oraș” are o atmosferă proprie, în interiorul căreia se conturează personagiile și se petrec faptele lor; această atmosferă se datorește elementului specific al temei — faptul că se construiesc

locuințe pentru muncitori. Aici stă încă unul din meritele romanului „Noul oraș”, și anume în a realiza un cadru general de desfășurare a acțiunii, determinat de specificul temei. Lucrul se datorește de bună seamă faptului că autorul s'a familiarizat cu problemele șantierului despre care a scris, că a cunoscut adânc specificul acestui șantier.

Trebuie subliniat în carte un alt aspect caracteristic al vieții noastre — acela al entuziasmului construcției. Toate personagiile pozitive ale cărții sunt cucerite de obiectivul șantierului — acela de a *construi*. Inginerul Stroie, șoferul Teodorescu, tâmplarul Burghiu, precum și toți cei amintiți și mai înainte, sunt însuflețiți de dorința pătimașă de a fi cât mai activi, de a construi cât mai repede, cât mai bine. Această dorință se manifestă în mod diferit, de bună seamă depinzând de caracterul, de firea fiecăruia. La Cristea ea apare ca tendința continuă de organizare a muncii tuturor, de a face așa fel ca toți să poată da cât mai mult: astfel el coboară în groapa fundației, în care tinerii țărani sapă desordonat, irosindu-și puterea în mișcări de prisos, și le arată cum trebuie să formeze echipe; la tinerii ingineri Cioca și Pânzaru, această dorință apare ca motivul unei întreceri — denaturată apoi, din cauza rămășițelor lor individualiste puternice, în concurență mic-burgheză: Pânzaru ar dori să i se încredințeze șantierul 1 pentru că, speră el, aici se va face inaugurarea; tot el ține inutil căruțele în sectorul lui, deși alte sectoare duc lipsă de căruțe; Cioca în schimb nu consimte să dea colegului său ciment, atunci când sectorul acestuia — care a lucrat mai bine — a terminat cota. Iar Moș Andrei, paznicul, când se convinge că de data aceasta muncitorii nu vor fi hrăniți doar cu promisiuni — cum făcuseră în trecut partidele burgheze — ci că blocurile se vor face — își manifestă și el în felul său entuziasmul de a construi, de a ajuta într'un fel, mai mult decât prin slujba sa de paznic, construcției: stăpânit de superstiția după care la temelia oricărei clădiri, pentru ca să poată fi înălțată, trebuie pusă umbra unui om, Moș Andrei face el acest lucru — mă-

soară cu o sfoară umbra lui Deneș și, nevăzut de nimeni, pune sfoara în betonul fundației. Cititorul înțelege ce luptă dramatică s'a dat în sufletul bătrânului, dacă să facă sau nu acest lucru: superstiția spune că acel care e măsurat astfel, moare după câteva zile. Intre dragostea pentru Deneș și dragostea pentru construcția care va sluji atâtoră — moșneagul se decide pentru aceasta din urmă. Și, chiar dacă se manifestă pe calea folosirii unei superstiții, — noi înțelegem atașamentul puternic, total al bătrânului pentru construcție, pentru socialism. El mai are încă mult de parcurs pe calea pe care a pornit, dar suntem de pe acum convinși că el nu va da niciodată înapoi.

Iată, așa dar, cum punerea cu justete a unor probleme esențiale și o justă înțelegere a comportării oamenilor față de aceste probleme, dă posibilitate autorului romanului să poată transmite ideii înaintate, scumpe poporului nostru, să reliefeze trăsături ale caracterului omului nou din țara noastră.

La acest tablou general al conținutului romanului „Noul oraș” și al felului cum acest conținut prinde contur concret pe calea imaginilor artistice și vorbește cititorului prin oameni și fapte — pot fi adăugate și alte elemente importante, dintre care unele reies chiar din cele spuse până aici. Astfel, se desprinde clar din carte că munca nu s'ar putea desfășura în condiții bune și deci locuințele n'ar putea fi realizate în termenul fixat, dacă șantierul n'ar primi substanțial ajutor din diferite părți. Indrumarea ministerului, sprijinul partidului și guvernului, în mod direct, se vede în mulțimea materialelor, mașinilor și uneltelor care sosesc pe șantier. Uzinele din regiune și alte șantiere trimit „noului oraș” muncitori calificați, îi împrumută materiale, îi repartizează tehnicieni; din toată țara vin oameni care să muncească, să ajute construcției; muncitori dela fabrici diferite sprijină munca dela șantierul „noului oraș”, prin sporirea eforturilor, pentru a da produse peste plan. Șantierul „O. M.” — orașul muncitoresc — lucrează aproape numai cu pro-

duse obținute din depășirile de plan. Muncitorii dela fabrica de ciment Azuga își iau un angajament concret de depășiri planificate, pentru a remedia lipsa cimentului la șantier. Din Uniunea Sovietică sosesc mașini perfecționate pentru noua secție a uzinei, care se clădește și în care vor lucra muncitorii din „noul oraș”. Avem astfel o imagine destul de cuprinzătoare a muncii desfășurate în întreaga țară, a efortului întregului popor pentru construirea socialismului. Reiese din episoadele cărții, — cum sunt venirea noilor muncitori pe șantier sau obținerea unor noi cote de ciment — că fără colaborarea strânsă între toate inelele complexului proces de înfăptuire a noii orânduiri în țara noastră, fără efortul comun al tuturor, sau — din episodul venirii mașinilor sovietice — că fără ajutorul Uniunii Sovietice n'ar fi posibil ritmul furtunos care caracterizează drumul poporului nostru spre socialism.

Acest ritm se simte intens și în carte, imprimat de însăși viața. Faptele se desfășoară cu mult dinamism (adesea prea precipitat). În orice caz, acțiunea romanului, mai ales în primele sale două părți, nu lăncezește. Vom discuta mai jos un neajuns, provenit din dorința autorului de-a face ca acțiunea să nu treneze, să nu lăncezească. Ceeace trebuie subliniat acum este că dinamismul faptelor zugrăvite de autor se transmite cititorului ca o trăsătură nu numai a șantierului „O. M.” din romanul lui Ștefan Andrei, ci îi sugerează însuși ritmul înaintării noastre spre socialism. Există în felul cum se comportă oamenii o anumită înflăcărare care ni-i face dragi, o însuflețire reală care ne convinge. Chiar vorbirea personajilor devine un exemplu concret cum ritmul de muncă își pune pecetea pe comportările lor de fiecare clipă — și autorul a notat, în cazul unora dintre personaje, această caracteristică. Activul inginer Stroie — ce păcat că autorul îl uită chiar după primele pagini — vorbește astfel, plin de entuziasm explicabil, când vede că șantierul crește vertiginos: „...Am cumpărat cinci lacăte solide. Sunt la Cristea. Să le treci pe lista de

investiții. Hei tovarășe Cristea! Vino și dumneata să ne sfătuim. Unde dorm muncitorii? Sunt aici doisprezece. Mai vin circa douăzeci cu celelalte camioane. Telefon aveți? Trebuie să instalăm telefon.

— Avem.

— Aveți? Atunci vreau să dau un telefon. Cum se face comanda? Prin centrală? Mulțumesc. Trebuie să vorbim cu fabrica de sârmă Câmpia Turzii. Urgent!... Cu fabrica de cherestea Scutaru... Extraurgent!” Apoi, aflând că acum nu poate vorbi, printrucă e prea târziu, se resemnează și se interesează de numărul paturilor: „Douăzeci de paturi!? Dar ce facem cu douăzeci? Ne trebuiesc o sută! O mie!”

Prin scurtimea frazelor inginerului, prin trecerea dela o idee la alta, însă nu la întâmplare ci pe o linie logică de gândire — aceea de a asigura posibilități mai bune de muncă — prin vehemența torentului de întrebări, mirări, exclamări și repetiții de cuvinte, noi întrevădem viitorul trepidant ritm de muncă. Între ivirea necesității și rezolvarea ei, Stroie vede o cale dreaptă, căreia nimic nu-i poate pune stavilă: n'aveți telefon? — trebuie să instalăm! fabrica de sârmă trebuie chemată urgent — pentru clădirile viitoare; cea de cherestea însă e necesară extraurgent — pentru paturile oamenilor, problema cea mai acută; iar faptul că vor sosi mereu oameni („sunt aici doisprezece, mai vin circa douăzeci”, și de bună seamă vor mai veni) îl face să exclame cu mânie chiar despre necesitatea paturilor: „Ne trebuiesc o sută! O mie!”

Iată cum autorul a isbutit să sugereze în mod concret, direct, un adevăr important al vremii noastre: că munca pentru construcția socialismului, marșul nostru spre viitor, se desfășoară în mod din ce în ce mai viu, mai furtunos.

Importanța temei tratate, materialul de viață destul de bogat, mulțimea personajilor care se întâlnesc pe șantier, felul cum ele încep să se contureze pe baza problemelor pentru rezolvarea cărora luptă, să aibă trăsături individuale, specifice, în cadrul colectivului mare al șantierului, ritmul pe care oamenii îl imprimă muncii lor și care este adesea cu îndemănare sugerat de autor — iată câteva din meritele cărții

lui Ștefan Andrei și care fac ca romanul „Noul oraș” să-l atragă pe cititor, să-i țină încordată atenția.

Cititorul să nu se mire că încă n'a auzit vorbindu-se în rândurile de față, care relevă meritele cărții lui Ștefan Andrei, despre cel puțin două probleme „cheie” ale oricărei opere literare — și cu atât mai mult ale unui roman. Noi știm, pentru că viața noastră nouă ne-a învățat să înțelegem acest elementar adevăr, că realizări atât de importante cum sunt cele pe care le obțin oamenii care construiesc „noul oraș”, nu se înfăptuiesc nici dela sine și nici ușor. Că în fruntea ofensivei oamenilor muncii pentru socialism, stă partidul — mobilizând, îndrumând, conducând. Așa se petrece oriunde în țara noastră — și Ștefan Andrei, care știe și el acest lucru, ne încredințează că așa s'au petrecut lucrurile și la șantierul „noului oraș”. Că succesele au fost obținute datorită conducerii muncii de către Partid și în luptă ascutită — autorul ar vrea chiar să spună: tot mai ascutită — împotriva dușmanului de clasă. Discuția acestor două probleme, a felului cum este zgrăvit partidul în romanul „Noul oraș” și a felului cum se desfășoară lupta de clasă, deschide un capitol deosebit în analiza cărții lui Ștefan Andrei, aceasta pentru că aici se manifestă cel mai puternic deficiențele cărții, slăbiciunile ei.

Cititorului îi este limpede, din roman, că autorul a fost preocupat să arate că hotărâtor peste tot a fost rolul partidului. Tocmai deaceia, încă din prima pagină, el ne prezintă pe Voicu, secretarul sectorului de Partid al uzinelor „Steagul Roșu”, care îndrumă pe cei doi viitori constructori ai orașului celui nou: inginerul Cernea și arhitectul Neacșu; tot Voicu este cel care-l însușește pe Maxim, secretarul organizației de partid a șantierului — ne spune autorul, arătându-l pe Maxim după ședința în care i se dăduse însărcinarea aceasta. Il vedem apoi pe Maxim între oamenii șantierului vorbindu-le, sfătuindu-i, etc. Și totuși, cititorul nu capătă decât în parte din faptele cărții, acea încredere mare în Maxim, care să i-l arate drept elementul motor al întregii vieți a șantierului, cu toate că au-

torul spune în repetate rânduri că el *este* așa ceva. De ce se întâmplă acest lucru?

Pentru că de fapt, Maxim sau Voicu, ca principali purtători — în roman — ai cuvântului Partidului, se manifestă în astfel de împrejurări, sunt urmăriți în astfel de situații, încât acestea nu sunt de natură să ateste concret ceea ce afirmă autorul.

Mai întâi Voicu. El apare în foarte puține ocazii. Mai exact, apare la începutul romanului, când îi predă lui Maxim sarcina de a se ocupa de șantier, și apoi la sfârșit, când — după cum spune autorul — toate problemele importante au fost rezolvate.

Personagiul rămâne astfel pe un plan cu totul secundar. Rolul lui în acțiune este minim. De altfel, nici ceea ce spune el nu e deloc la înălțimea posibilităților sale. În primele pagini, Voicu discută cu Neacșu și Cernea. Arhitectul se înflăcărează pentru planul viitorului oraș. Intervenția lui Voicu se reduce la a întrerupe pe Neacșu și a continua el expunerea, despre orașele viitorului. Nici mai profund, nici mai larg decât o făcuse Neacșu. Ba, la un moment dat, cititorului îi pare rău că nu e lăsat Neacșu să spună aceste lucruri, el care, prin explicațiile date asupra dezvoltării anarhice a orașelor în trecut — își crease propriu zis premisele pentru a defini caracterul construcției socialiste a orașelor. Voicu pare a-i lua lui Neacșu vorba din gură. Cele ce se spun sunt lucruri frumoase fără îndoială, dar, dat fiind că în mod firesc trebuiau spuse de Neacșu (după cum pregătește chiar autorul), aceste lucruri vin să caracterizeze nu pe secretarul sectorului de Partid, ci tot pe arhitect. Celelalte împrejurări în care acționează Voicu sunt simple relații de muncă, foarte rar prezentate în carte și ca atare personagiul rămâne cât se poate de șters.

Maxim, are fără îndoială, un caracter cu mult mai bine definit, dar nici el nu e încă ceea ce ar fi trebuit să fie. În mod pozitiv, autorul a arătat cum o sarcină importantă, o răspundere mare atribuită unui om conștient, unui om înaintat, îl face să crească, să se simtă — și să devină chiar — în adevăr mai puternic. Cu îndemănare sugerează autorul această situație firească, când Maxim, ieșind dela Voicu, începe să folosească argu-

mentații, expresii, atitudini ale acestuia. Până să devină el însuși un om cu un fel personal de a acționa, proaspătul secretar de organizație se desvîlta pe urmele îndrumătorului său. „*Întrebuințase fără să-și dea seama, aceleași vorbe ca și secretarul de partid* — notează autorul gândurile lui Maxim — *dar vorbele se născuseră acum din adâncul său*”.

„*No, să fii tu al naibii! Apăi te cred, dacă grăești așa*”, îi spune un muncitor bătrân, subliniind însuși faptul că argumentația făcută *în felul lui Voicu*, e convingătoare, mobilizatoare. Evident că împrejurarea este semnificativă nu numai pentru definirea caracterului lui Maxim, dar și pentru Voicu.

Situații de acestea mai sunt în carte. Intr'un moment asemănător, Maxim repetă muncitorului Burghiu vorbele Mariei, muncitoare fruntașe care-l criticase pe secretarul de partid pentru că nu intervine suficient în stăpînirea neorânduiei pe șantier. De data aceasta însă procedeul nu mai ajută, ci dăunează multor personaje din carte.

Momentul acesta are loc când Maxim își însușise în mare măsură experiența conducerii șantierului și când nesozizarea desordinii nu mai e conformă cu spiritul lui organizator. Dar chiar dacă am admite acest fapt — de a nu fi sesizat-o — ne împresionează neplăcut că Maxim, imediat ce este criticat (aproape admonestat) de Maria, se mînie, se întristează, și nu găsește alta mai bun de făcut decât să critice pe Burghiu — cu cuvintele Mariei. Maxim începe dela un moment dat să procedeze și el ca Voicu: să ia cuvîntul din gura lui Cernea și să spună exact ce ar fi trebuit să spună acesta; el începe — nu să-și însușească metode de muncă, ci să folosească mecanic atitudini, vorbe. Împrejurările se repetă și în relațiile lui cu Cristea, care, tocmai din cauză că are mai multă inițiativă, apare și mai conturat în acțiune, cu o mai clară individualitate. Cecace-i lipsește în mare măsură lui Maxim este de a fi om cu o personalitate distinctă.

Iată un exemplu concludent: șantierul e amenințat de lipsa cimentului. Se întreprind lucrările la blocuri. Maxim vorbește despre necesitatea ca comuniștii să lămu-

rească oamenii asupra motivelor întreruperilor, pentru că nimeni să nu plece de pe șantier. Dușmanul face agitație, unii muncitori se pregătesc să plece. Pentru a vorbi cu cei ce vor să părăsească șantierul, pentru a le explica măsurile luate de întrerupere a lucrărilor — primii ies Maria și Deneș — nu Maxim! Iar argumentația lui când vorbește oamenilor nu este întru nimic mai convingătoare decât a celor doi: toți trei arată că n'au încă cimentul, că lucrările se întrerup *temporar*. Și totuși, spune autorul, muncitorii nu dau crezare Mariei și lui Deneș, ci lui Maxim. S'ar putea obiecta că tocmai acest lucru nu e întâmplător — că oamenii aveau *mai multă încredere* în Maxim (ca reprezentant al Partidului), decât în Maria și Deneș. *Ar fi foarte bine acest lucru* — dacă, bineînțeles, fapte anterioare, vădînd influența și rolul lui Maxim în conducerea masselor, ar justifica mai convingător decât o face romanul încrederea *de acum* a celor ce erau gata să plece. Dar aceste fapte lipsesc, sau apar numai din *declarațiile* autorului, nu din acțiunea prezentată.

O altă situație, demonstrînd aceeași problemă: în primele pagini ale romanului se arată cum dușmanul s'a strecurat pe șantier, în persoana lui Onciu, dela transporturi. Chiar când acesta iese din biroul de angajări, are loc următoarea scenă: „*Cînd să iasă, (Onciu) se isbi piept în piept cu un om pe care nu-l cunoștea încă*.”

— *Hei, mai încet, frate!*”

Cîteva rînduri mai jos, autorul notează reacția lui Onciu cînd află că cel de care se ciocnise era chiar secretarul de partid: „*Prin spatele lui Onciu trecu un fior*”. Fiori vor trece și prin spatele altui dușman, Dincă, strecurat și el pe șantier, cînd află că stă de vorbă cu secretarul de partid. Dacă din situații ca acestea reiese cu claritate că autorul a intenționat să facă din Maxim un personaj central, înzestrat efectiv cu calitățile unui secretar de partid, — nu reiese în schimb suficient din faptele prezentate că acest lucru a și fost realizat. Dimpotrivă, în bună măsură acțiunea ni-l arată pe Maxim cam pe undeva pe la coada inițiativelor, în așa fel încît suntem convinși că Cernea, Deneș, Cristea ar fi rezolvat destul de ușor lucrurile și fără

dânsul. Simpla prezență a secretarului de partid descurie în roman toate ușile. Uneori, autorul merge atât de departe cu procedeul de a atribui secretarului de partid calități, încât scapă din vedere lucruri elementare. Există o scenă foarte elocventă, aceea când camionul, care aduce pe tinerii din satele din jur, sosește pe șantier.

E în puterea nopții. Firesc este ca tinerii să simtă o teamă: unde am pornit? unde ne vom culca? ce vom mânca? Cum va fi de aci înainte? Autorul redă cu talent îngrijorarea tinerilor, între care Udrea și Măriuca sunt personajii pe care le vom întâlni mereu de aici înainte. (În treacăt fie spus, împrejurarea aceasta ajută mult la definirea lui Udrea și a Măriucăi, pe care-i vedem la început sfioși, neorientați, ca orice tineri care abea au pornit — și încă nu cu toată convingerea — pe un nou drum). Dar scena sosirii e de natură să le spulbere teama: pe șantier erau pregătite barăci pentru odihna tinerilor, mâncare bună. Târziu, pe paturile lor, doi asemenea tineri stau de vorbă, comentând cele petrecute:

„Într'un târziu, Pătraș oftă și se întoarce către Udrea:

— Dacă stai să te gândești, lucrurile au ieșit bine... S'a întâmplat să găsim de mâncare... s'a întâmplat să aflăm dormitor bun...

Răspunsul lui Udrea îi veni șoptit, încercat de îndoeli:

— Oare numai întâmplare s'a fie?”

Cititorul s'ar aștepta în mod firesc ca viitorul să dea răspuns acestei îndoeli, ca tinerii să afle din fapte dacă este sau nu întâmplare că au găsit o primire atât de bună pe șantier. Autorul însă intervine în mod direct — și cu totul neartistic — declarând el ceea ce ar fi trebuit să arate faptele: *„Abea a doua zi când (cei doi tineri) îl văzură pe Maxim călcând cu pași apăsați prin cantină, l se risipiră îndoelile”*. Scurt și cuprinzător: pașii apăsați ai unui om pe care ei încă nu-l cunoșteau, sau chiar dacă aflaseră cine e, nu-l văzuseră la lucru — acești pași, pentru că sunt apăsați, au darul să reconforteze pe doi tineri bântuiți de întrebări, îndoeli și neliniște. Este clar că autorul atribue lui

Maxim, pentru a rezolva mai repede problemele, calități pe care nu i le demonstrează prin fapte. Și e tot atât de clar că rezultatul este un lucru neartistic.

Aceasta este situația cu Maxim. Nu se poate spune, desigur, că Maxim este pe deantregul nerealizat. Dimpotrivă există scene reușite, care ni-l sugerează pe secretarul organizației ca un om util șantierului, nu mai util însă decât alte personaje, ca Neacșu, Cernea, Cristea, Deneș sau alții. Deaceia el nu încălzește inima cititorului, deaceia nu apare suficient ca o personalitate, pentru că el nu acționează în interiorul unor situații capabile să-i reliefeze calitățile. Aceasta este cauza schematismului lui Maxim, și nicidecum ceea ce încerca să afirme un tânăr redactor dela ESPLA — în discuția care a avut loc în jurul romanului „Noul oraș” — anume că lipsurile în conturarea secretarului de partid s'ar datora faptului că acesta nu are „nicio sgârrietură” în caracterul său, cu alte cuvinte, că nu are deficiențe.

Teoria „sgârieturii”, a „fisurii” în caracterul omului înaintat, al eroului pozitiv merită discutată. Ea nu a apărut întâmplător în discuția despre romanul lui Ștefan Andrei și nici nu trebuie trecută cu vederea. Este unul din aspectele sub care se manifestă tendința spre șablon a unor critici și, desigur, și scriitori.

Există la unii credința că personajul pozitiv e „complex” dacă este, să zicm, căsătorit și cu copii. Gradul de complexitate ar merge deci cam în raport cu membrii familiei. Aceiași — și alții ca ei — cred că eroul pozitiv nu poate fi redat ca personalitate, ca om, decât dacă prezintă „sgârieturi” în caracter, „bătăături la creier” — cum le numea Gorchii. În munca la romanul „Noul oraș”, s'au manifestat amândouă aceste aspecte ale șablonului — aspecte care sunt departe de a fi singurele posibile în critică și în creația propriu zisă.

Autorul a vrut să-l facă „complex” pe inginerul Cernea, directorul șantierului. Deci, în a patra pagină de text a romanului, el ne relatează următoarele: *„Dintre camăși, căzu pe covor fotografia înrămată a soției sale și a copilului. O ridică și o privi un timp. Un zâmbet ușor i se desena pe buzele*

subțiri. Lucia era mai în față, cu părul ei aurii căzut pe umeri, cu trăsăturile fragile ale feței, cu căutătura inteligentă și dreaptă. În spatele ei, stătea Dănuț, puțin aplecat înainte, cu zâmbetul lui vesel și plin de naivitate, gata parcă să-i spună una din glumele cu care venea adesea dela școală.

Această fotografie o purta întotdeauna la dânsul. Găsea în ea ceva din prospețimea apelor limpezi de izvoare care te înviorază. Întoarse rama, îi desfăcu copcile, scoase fotografia și o strecură în buzunarul dela piept, între portofel și carnetul de note. Apoi, grăbit, luă dosarul și ieși.

Dar de aici încolo, Cernea uită de buzunarul dela piept. deci s'a terminat cu complexitatea lui! Iată cum autorul a introdus un element pe care l-a pierdut pe drum și care, dacă n'ar fi fost fundamental în caracterizarea lui Cernea, ar fi adăugat totuși ceva personalității lui. Conștient deci că trebuie să înfățișeze și viața personală a oamenilor, autorul o face în mod cu totul întâmplător și inconsecvent. Autorul procedează la fel în restul cărții, oamenii apar aproape cu toții cu o activitate înjumătățită, aproape numai în timpul orelor de muncă pe șantier, lipsiți de viață personală, de probleme personale. Dar felul cum autorul introduce aspectul de viață proprie, intimă, a lui Cernea, în loc să contribuie la conturarea lui — apare clar ca un șablon, ca un lucru pus acolo în vederea „umanizării“ personajilor. Dar e clar că un personaj care nu ne apare ca om, din faptele prezentate, nu poate fi „umanizat“ prin niciun procedeu din lume. Calitatea de om o dobândesc personagiile nu prin lipirea în pagină a unei scene cu fotografia soției și copilului, ci din fapte care să ateste că în sufletul eroului soția și copilul au un loc bine definit și apar în toată comportarea eroului, într'un fel sau altul influențază comportarea lui.

Al doilea șablon de care vorbeam era acela care apare ca rezultat al teoriei „sgârieturii“. Acei care țin la acest șablon, sunt exact ca acei funcționari — cinstiți poate, corecți desigur — care știu că pe orice hârtie scrisă cu cerneală trebuie pus tamponul cu sugativă, deci ei îl pun

chiar dacă hârtia a fost scrisă de câteva ceasuri și cerneala s'a uscat demult. La funcționarii respectivi asta semnifică birocratismul lor; la redactori, la critici și la scriitori asta înseamnă că și ei procedează tot din birou, că nu cunosc viața. Nu e nevoie să mai demonstrăm că sunt atâția eroi ai literaturii sovietice, care n'au sgârieturi și „totuși“(!) sunt atât de complexi și de umani! Caporalul Asandei Constantin din nuvela lui Alex. Jar, „Undeva pe Dunăre“, n'are nicio „sgârietură“, dar cât de uman e, cât de bogată viață interioară are — și asta nu datorită faptului că are acasă în sat o soție, ci datorită ecoului adânc pe care-l au în conștiința lui evenimentele în care trăiește, datorită înălțimii gândirii lui, patriotismului său înflăcărat. Puterea sentimentelor sale, faptele pe care le săvârșește Asandei sunt de natură să ni-l arate pe cât de om, pe atât de erou pozitiv.

Nu e nicio nevoie să „lipim“ caracterului unui personaj o trăsătură *neconformă* cu linia lui de dezvoltare. Dimpotrivă, aceasta ar strica, ni-l ar arăta inconsecvent. Nu e nicio nevoie ca, sub pretextul „umanizării“, să înjosim chipul omului nou, al omului înaintat al Patriei noastre. Să-l lăsăm să acționeze, să aibă relații cu oamenii, să biruie, să arătăm cum biruie greutățile, dușmanul — și atunci caracterul lui va reieși mai uman decât dintr'o mie de procedee artificiale. Aceasta nu înseamnă că scriitorii să arate numai oameni „perfecti“, fără prihană, fără „sgârieturi“. Aceasta înseamnă că scriitorii să arate oameni reali, să-i caute în viață, nu în scrierul mesei de lucru, iar redactorii și criticii să nu ceară scriitorilor, în locul oamenilor reali, niște scheme scoase din mapa biroului lor redacțional.

Astfel încât redactorul dela ESPLA n'avea deloc dreptate când își critica munca, de a nu fi găsit „sgârietura“ cea mai potrivită pentru Maxim ca să-i ceară scriitorului să i-o „lipească“ personajului său. Se vede treaba că dacă n'a găsit-o, ea nici nu era necesară, și bunul simț a fost mai tare decât „teoria“ șabloanelor; apoi poate că și Maxim însuși a refuzat să aibă „sgârieturi“ în caracter — și bine a făcut!

Succesului involuntar al respectivului redactor — de a fi fost biruit de logica interioară a personajului și de a fi renunțat la șablon — trebuie să-i urmeze hotărîrea lui — și a atîtor altora care mai cred ca el! — că e cazul să declare război teoriei „sgârieturilor”. „Noi, oamenii de litere din Uniunea Sovietică, spunea Gorki, am căpătat dreptul de a spune că în lume a venit un om nou, un om lipsit de „bătăture la creier”, un om însetat grozav de dorința de a se manifesta, de a-și arăta aptitudinile, talentele”. Un asemenea om, fără sgărieturi, ne-a dat Maxim Gorki de exemplu în Pavel Vlasov din romanul „Mama”.

Deficiențele în zugrăvirea lui Maxim ca secretar al organizației de partid, vin din faptul că el nu e arătat în astfel de situații care să ni-l contureze clar și puternic, așa cum a intenționat autorul. Nu se poate spune că autorul nu a creiat și unele situații care ajută la caracterizarea eroilor — mai exact *a început* să le creeze, dar nu le-a dezvoltat. Una e ciocnirea atât de semnificativă a lui Maxim cu Onciu. Ar fi trebuit ca ciocnirea aceasta să fie nu numai continuată, ci lărgită în cursul acțiunii, la proporțiile luptei de clasă. Practic însă lupta de clasă apare destul de slab. Nu se poate spune că ea nu apare și că n’ar putea deveni un element puternic al dramatismului cărții. Dar toate încercările dușmanului nu depășesc stadiul de încercări. Onciu organizează într’un anumit fel transportul pietrișului cu căruțele și păgubește șantierul cu timp și cu bani. Este singura consecință a activității dușmanului. Toate celelalte — și încercarea lui Dincă de a instiga la șovinism, și încercarea lui de grevă, și agitația că masa e proastă, și deraierea vagoanelor cu var, toate sunt evitate înainte de a deveni propriu zis o problemă, o greutate. Nimeni nu pretinde ca autorul să fi semănat romanul cu morți și răniți, cu vagoane de var irosite, cu ziduri dărâmate, cu explozii, — dar așa cum apar palidele încercări ale lui Dincă și ale cetii lui, nu avem deloc o imagine a luptei ascuțite pe care însăși personagiile romanului o declară că ar exista. În romanul „Noul oraș”, n’ai nicio clipă impresia greutății biruite, deci nici a victoriei cucerite.

Dramatismul situațiilor este palid și se consumă repede. Nepericulos, destul de inactiv — iar cât activează, o face în probleme secundare autodemascându-se cu ușurință — dușmanul de clasă este palid înfățișat artisticeste, opoziția lui la mersul înainte al constructorilor socialismului e ștearsă, nu are tăria luptei care se duce în realitate, deci nu înarmează suficient pe oamenii muncii.

Dacă romanul are merite incontestabile pe linia bogăției conținutului, în schimb are deficiențe în redarea artistică a acestui conținut, ceea ce înseamnă că în conceperea romanului, în problemele ideologice, autorul a avut anumite neîntințări, confuzii. Am arătat mai sus că autorul are talentul să redea situații grăitoare, semnificative. Păcat însă că el crează doar *posibilități* de dezvoltare a acțiunii și oamenilor, dar nu le duce mai departe. Am semnalat întâmplarea cu viața lui Cernea, cu părăsirea lui Stroie, a cărei energie nu mai e pusă aproape deloc la contribuție în cursul romanului. Adăugăm că, la un moment dat, autorul arată cum singurii trei comuniști de pe șantier — Maxim, șoferul Teodorescu și dulgherul Burghiu — constituie organizația de partid. Lucrul aruncă o lumină interesantă asupra viitorului: ne-am aștepta să vedem organizația la lucru, dominând, conducând. Totuși cei trei acționează mai departe separat, nu ca organizație — adică exact așa cum ar face orice om cinstit de pe șantier. Teodorescu se vadește ingenios în recrutarea camenilor din sate și vigilent față de dușmanul de clasă, pe care-l descoperă cam de unul singur. Iar Burghiu nu mai face aproape nimic în tot romanul (afară doar că e criticat pentru desorganizarea locului de muncă).

Personajii interesante sunt părăsite pe drum, ele apar apoi doar ca nume, în cursul acțiunii. Cât de emoționantă este figura lui Zilber, cu tragica lui poveste: om de treizeci și opt de ani, cu părul complet alb din cauza suferințelor îndurate în lagărele hitleriste, cu părinții și soția uciși la Auschwitz. Și totuși acest om iubește cu pasiune munca: „*Înainte am lucrat la șantierele navale din Galați; mobilă pentru șlepurii... Mai înainte, am*

fost ceasornicar... asta până în 42 când am intrat în lagăr... deportat politic în Germania ... în 38 eram marinăr în marina comercială ... Am făcut multe, după cum vezi. Să-ți spun drept, eu nu m'am putut mulțumi cu o singură meserie. De cum îi dau de rost, încep să iscodesc altele... Nărav vechi!"

Câtă voință și stăpânire, ce înălțime morală la acest om care relatează sobru, scurt:

„Tată? Mamă? — îl întreabă cineva.

— Morți amândoi... Tot acolo! (în lagăr, n.n.)

— Insurat?

— Am fost.

— Vasăzică divorțat?...

— Nu, tovarășe, decedată... 1943, Auschwitz..."

Și acest personajiu mai apare sporadic, în situații care nu ni-l pot reliefa. La fel se poate spune și despre alți eroi ai cărții. oameni pe care autorul îi părăsește în mod inexplicabil, cu toată viața lor, cu problemele și năzuințele lor.

E drept că unele personaje sunt mai clar conturate, cum sunt mai ales Cristea dar și Udrea, Măriuca. Evident că valoarea cărții ar fi sporit dacă și celelalte ar fi fost urmărite, dezvoltate; așa cum sunt, ele apar numai ca semne a ceea ce ar fi putut și ar fi trebuit să fie. Că autorul le-ar fi putut realiza mai deplin, reiese din felul în care sunt realizate părțile isbutite ale cărții sale; dacă, de pildă el ar fi căutat ca dialogul să fie pretutindeni la nivelul la care e în unele pasagii semnalate, și nu s'ar fi redus adesea la simple fraze plate, de circumstanță. Autorul a căutat să caracterizeze dușmanul și prin limbaj. Dincă utilizează un jargon plin de expresii triviale, violente, bătărănești. Caracterul lui e pe aceeași măsură, se poate vorbi de o caracterizare a personajului prin vorbirea sa. Din păcate însă, Dincă ne apare cu atât mai mult prin limbaj ca un fel de lumpen-proletar, care are totuși o înaltă calificare — și care uneori simte plăcere să facă un lucru frumos. Discontinuitățile în construirea personajului apar mai clar aici din cauza limbajului. Alteori, însă, în cazul lui Onciu, de exemplu, demagogia acestuia întregeste cu o tră-sătură nouă — viclenia — caracterul odios

al personajului. *„Parcă ce, tovarășe, socialismul se face numai cu încadrări? Am fost mai sus, am să fiu mai jos, asta nu contează. Vorba este: eu să vă fiu de folos, nu dumneavoastră să mă țineți în brațe."*

În notațiile în care consemnează stări sufletești ale unor personaje, deasemenea se vedește talentul autorului — de exemplu scenele în care familiile muncitorilor se mută în blocurile construite, sunt deadreptul emoționante pentru cititor. Bucuria sinceră, profundă, a acestor oameni, care până atunci au trăit atât de greu, de strâmtorați, în casele lor dărăpănate, este prinsă cu multă discreție de autor, dar și cu forța de convingere.

Toate acestea arată că autorul vedește cu acest prim roman al său — un talent viguros. Am fi nedrepti însă cu romanul dacă am socoti că el arată doar talentul autorului. În ansamblu „Noul oraș" este o lucrare valoroasă, plină de idei înaintate, frumoase, cu multe părți realizate, o lucrare folositoare și atrăgătoare pentru cititor.

Dacă încercăm să tragem o concluzie cu privire la cele spuse până aici, se impune constatarea că, unele din lipsurile romanului se datoresc faptului că autorul s'a lăsat atras mai ales de problemele tehnice ale șantierului — se poate vorbi de un abuz de tehnicism; altele se datoresc unor neclarități și confuzii — de exemplu lichidarea atât de simplă și totală a dușmanului de clasă; iar altele se datoresc lipsei de experiență a autorului, care e la prima sa carte. Reportagiile ulterioare publicate de Ștefan Andrei vădesc continua sa dezvoltare.

Tocmai această lipsă de experiență a obligat editura să depună un efort sporit pentru a-l ajuta, pentru a-i înlesni creșterea. În discuția consacrată romanului, autorul a recunoscut cu justețe cât de mult datorează el sprijinului editurii, cât a învățat el chiar pentru prezenta carte, dar mai ales pentru activitatea sa viitoare. Este fără îndoială un merit al editurii de a fi tipărit un roman plin de un material de viață bogat, așa cum e „Noul oraș", de a fi contribuit la elaborarea lui.

Totodată, însă, discuțiile au reliefat, așa cum arătam, și existența unor greșeli în muncă ale editurii. Autorul avea el însuși unele șabloane, de care nu s'a putut feri, unele aplecări spre general și abstract. La acestea s'au adăugat șabloane ale redactorilor și referenților și chiar procedee nepermise în munca editurii cu scriitorii.

Autorul a arătat că, uneori, redactorii au căutat să schimbe concepția de bază a unor personaje — și adesea au isbutit să influențeze pe tânărul scriitor. Astfel, Deneș, care în intenția lui Ștefan Andrei trebuia să fie un om înaintat, care știe să-și utilizeze veniturile pentru a-și ridica mereu nivelul de trai — cărți, concerte, masă bună, îmbrăcăminte bună — apărea pe șantier îmbrăcat cu un costum elegant, cu batistă la buzunar. „Parcă ar fi un campion de ping-pong“ — a notat un referent pe manuscris. Și editura a cerut autorului să-l „desbrace“ pe Deneș de hainele elegante și să-l îmbrace mai altfel. Ceeace autorul a și făcut — nu fără destulă părere de rău — crezând însă că el greșise! De fapt, el nu greșise: dacă arăta caracterul lui Deneș în așa fel încât hainele să fie în concordanță cu nivelul său general de trai, cu înălțimea atitudinilor sale — să fie o consecință a acestui nivel și a acestor atitudini, nu o urmare a unei extravagante mic-burheze — atunci Deneș putea fi adus pe șantier îmbrăcat în orice fel de haine. Trebuiesă recunoaștem că, așa cum ne reiese din acțiune, Deneș merita hainele cu care îl înzestraseră inițial autorul.

Pe de altă parte, în munca editurii s'a manifestat și tendința de a face lucrul în locul autorului. Acesta e un procedeu deadreptul dăunător. Iată cum caracterizează „Literaturnaia Gazeta“ (Nr. 106 din 6 IX. 1951) munca redactorului în ajutorul scriitorului:

„Obligația redactorului este aceea de a veni în ajutorul scriitorului cu un sfat bine gândit, creator, de a scoate la iveală trăsăturile caracteristice ale talentului lui, posibilitățile care sunt ascunse în gândirea lui creatoare. Redactorul trebuie să privească manuscrisul prin prisma viitorilor lui cititori. Munca redactorului este atât de plină de răspundere tocmai pentru că

redactorul este primul cititor al cărții pe care mai târziu o vor citi masele. Dar redactorul nu este numai primul ei cititor, ci și primul critic al cărții. Într'adevăr ce altceva este redactarea cărții, dacă nu o formă activă, concretă și reală a criticii? Redactorul este chemat nu numai să sesizeze lipsurile, dar să și arate scriitorului calea pentru îndreptarea lor.

Pentru a putea da autorului un asemenea ajutor, trebuie bine înțeleasă concepția ideologică a operei, individualitatea creatoare a scriitorului, stilul cărții, logica dezvoltării personajilor ei“.

Este important de subliniat că aici se insistă asupra necesității ca redactorul să caute să înțeleagă ce vrea să scrie scriitorul și nu să-i impună o altă carte decât cea proiectată:

„Relațiile juste între redacție și autor sunt imposibile fără o atitudine atentă și respectuoasă față de manuscris, ca față de o producție artistică, care nu suferă transformări mecanice“.

Și ceva mai jos:

„Întâlnind o carte fără valoare în ceea ce privește calitățile ei artistice, redactorul este obligat să o respingă, s'o înapoieze autorului spre prelucrare, și să nu înceapă el să îndrepte și să cârpească lipsurile ei evidente“.

Aceste precizări ale articolului din „Literaturnaia Gazeta“ n'au nevoie de niciun comentariu în plus. Decât, trebuie doar menționat că E.S.P.L.A. a căzut adesea, în munca la romanul „Noul oraș“, în această greșală.

Tot discuția a mai scos la iveală un lucru și anume faptul că scriitorii au păstrat o regretabilă tăcere în jurul acestei cărți, deși problemele ei se dovedesc dintre cele mai importante în dezvoltarea tuturor — scriitori, critici și redactori. Un exemplu pozitiv în privința participării l-a dat Cezar Petrescu care a susținut referatul în cadrul discuției amintite, aducând folositoare sugestii pentru toți participanții la discuție, rezultate ale îndelungatei sale experiențe scriitoricești. A fost relevat astfel pericolul real pentru

toți scriitorii, și pe care nu l-a evitat cu totul Ștefan Andrei, de a cădea în simpla înșiruire a faptelor de pe șantier, în simplă redare seacă, reportericească, ceea ce l-a împiedicat de a contura cu putere oamenii vii. Chiar dacă referatul a demonstrat mai puțin părțile realizate ale cărții, el a fost de un real folos discuției, pentru materialul adus în discuția lipsurilor și mai ales a căilor pe care poate să meargă autorul romanului „Noul oraș”, pentru a da în cărțile sale viitoare, realizări de valoare sporită.

Din nefericire, degetele unei singure mâini au fost de cinci ori prea multe, pentru a număra participarea prozatorilor la discuții!

Nici chiar cei care au fost de față, n'au luat cuvântul.

Romanul „Noul oraș” de Ștefan Andrei are o deosebită actualitate. Problemele

sale oglindind grija, regimului nostru față de om, probleme pentru a căror trecere în practică luptă personagiile romanului, sunt astăzi la ordinea zilei. Iar cartea sugerează cu multă putere că ele au stat mereu în atenția Partidului și a Guvernului. În felul cum se realizează orașul muncitoresc pe care-l zugrăvește romanul, cititorul găsește o imagine destul de grăitoare a viitorului ritm de muncă pentru construirea socialismului în întreaga noastră țară. Această imagine are și părți mai întunecate, din cauza realizărilor insuficiente, din cauza lipsurilor romanului, dar are destule părți luminoase, pline de bucuria de a construi și de a crea oamenilor fericirea. Chiar părțile mai înceteșate vorbesc — mult mai puțin, mai șters — despre viața noastră nouă. Aceste părți se puteau ridica și ele la înălțimea celorlalte, prin efortul sporit al autorului. Este ceea ce așteaptă cetitorii dela Ștefan Andrei, în celelalte cărți pe care le va scrie.

OAMENI DE AZI IN DRAMATURGIA NOASTRĂ

În acești ultimi ani, marcați prin atâtea mari victorii ale poporului, Lucia Demetrius a adus pe scenă — prin piesele „Cumpăna” (1949), „Vadul nou” (1950) — probleme noi ale realității oglindind aspecte importante ale drumului țării noastre, drumul construirii socialismului: lupta clasei muncitoare pentru înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție („Cumpăna”), problema consolidării gospodăriilor agricole de stat și a rolului lor în transformarea socialistă a satului („Vadul nou”). Atât în ceea ce privește alegerea temelor, cât și în ceea ce privește adâncimea tratării lor și a nivelului artistic, autoarea a realizat progrese evidente, consfințite și prin faptul că piesa „Vadul nou” a fost distinsă cu premiul de Stat clasa a III-a pe 1950—51.

Alături de piesa „Ion Vodă cel Cumplit” a lui Laurențiu Fulga și „Lupii” de Radu Boureanu, noua piesă a Luciei Demetrius — publicată în „Viața Românească” nr. 3/1952, și reprezentată cu mult succes în actuala stagiune — constituie încă o dovadă a forței reale a dramaturgiei noastre.

Deși neîndestulător reprezentată cantitativ, dramaturgia noastră a înregistrat succese în anul 1952 și — în anumite direcții — se poate vorbi chiar de pași înainte față de creațiile din 1950—51. Un astfel de pas înainte îl constituie „Oameni de azi”. Prin noutatea și acuitatea temei, prin bogatul conținut de idei, precum și

prin realizarea artistică, noua lucrare a Luciei Demetrius reprezintă un punct înaintat al literaturii noastre. Nu este de mirare că tocmai deaceia în jurul acestei piese s'a dat o bătălie. Ca întotdeauna când apare ceva nou și îndrăzneț, cei care se situează pe poziții cu adevărat principiale, partinice, prețuiesc și apără cu hotărîre acest nou; se mai găsește însă și alții care nu știu sau nu vor să-l recunoască, i se opun cu îndârjire sub o formă sau alta și astfel, cu sau fără voia lor, ajung să servească interesele opuse mersului înainte, manifestând atitudini cosmopolite. Așa s'a întâmplat și cu lucrarea Luciei Demetrius. Încă înainte de publicare, ea a întâmpinat rezistența deschisă sau ascunsă, obiecțiile, criticile distructive ale unor „specialiști” cu puternice rămășițe cosmopolite. După publicare, după ce — e drept cu mare întârziere — colectivul dela Municipal pusese în scenă piesa, — în critică a mai apărut o manifestare izolată de cosmopolitism distructiv. Sub aspectul unei argumentații așa zis științifice, cronica publicată de „Almanahul Literar” din Cluj tindea să discrediteze și să minimalizeze această lucrare valoroasă, vorbind cu lipsă de înțelegere și dispreț cosmopolit despre alegerea nefericită a eroului principal, care ar fi netipic, și despre nerealizarea artistică a piesei, despre „forma artistică necorespunzătoare” în care a fost turnat materialul de viață.

Dar în regimul nostru de democrație populară lucrările cu adevărat valoroase, care slujesc poporului, își făuresc drum, fără greș, în ciuda unor atari piedeci. Ele își cuceresc locul pe care îl merită. Poporul le acordă prețuirea cuvenită, recunoscându-le ca ale sale, ca arme utile în lupta sa. Indrumată de partid, critica de specialitate — prin articolele publicate în „Scânteia“, „Contemporanul“, etc. — și întreaga opinie publică au restabilit adevărul, au scos în evidență însemnătatea acestei lucrări, punând în valoare cu dragoste, în mod principial, tot ce este înaintat și nou, criticând cu aceeași principialitate slăbiciunile de care, evident, piesa nu e lipsită cu totul.

În ce constă acest element înaintat și nou? De unde rezultă valoarea piesei „Oameni de azi“? Într-o formulare generală care va trebui apoi demonstrată concret, răspunsul sună ca întotdeauna în astfel de cazuri: în bogăția conținutului ideologic și în strădania, încununată în mare măsură cu succes, de a găsi o formă artistică corespunzătoare, de a oglindi deci în imagini artistice, emoționante, convingătoare, prin mijloacele specifice dramaturgiei, viața și lupta noastră în întreaga ei complexitate și îndârjire.

„Oameni de azi“ înfățișează un aspect al luptei pentru construirea socialismului, așa cum ea se desfășoară la sate. Autoarea însă a luminat acest proces complex pornind dela o fațetă care nu a atras până acum suficient atenția scriitorilor: rolul intelectualilor, în speță al medicului, și problema asigurării sănătății poporului.

În recenta sa lucrare, „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“, tovarășul Stalin a dat această luminoasă definiție a legii fundamentale a societății socialiste:

„Trăsăturile și cerințele esențiale ale legii economice fundamentale a socialismului ar putea fi formulate aproximativ în felul următor: asigurarea satisfacerii maximele a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți prin creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte.“

Dacă aceasta este legea fundamentală a societății socialiste, este evident că atunci când e vorba de a oglindi prin literatură o atare societate, sau — cum e cazul la noi — o societate care este pe drumul construirii socialismului, opera e cu atât mai valoroasă și mai interesantă cu cât ea izbuteste să scoată în evidență felul în care această lege fundamentală se manifestă, faptul că viața societății noastre este îndreptată în această direcție, asigurând din ce în ce mai mult bunăstarea materială și morală a oamenilor.

Ori, din piesa Luciei Demetrius tocmai această idee se desprinde cu claritate și cu mare forță de convingere: în ciuda uneltirilor dușmanului, pentru care omul nu e decât o unealtă netrebnică și disprețuită; în luptă continuă și îndârjită cu acest dușman, regimul nostru de democrație populară are drept obiectiv central omul și bunăstarea lui materială și morală, omul considerat ca o valoare supremă și prețuit ca atare.

Pornind dela o anumită problemă — problema sănătății poporului — autoarea nu numai că izbuteste să-i arate însemnătatea, în sensul celor spuse mai sus, dar totodată ea demonstrează convingător — prin imagini artistice adecvate — că această problemă, oricât ar fi ea de importantă, constituie numai o fațetă a unui proces mai complex și mai cuprinzător. Urmărend destinul concret al doctorului Vasile Murgu și încadrarea sa în viața satului Găvanul — implicit în lupta întregului popor — ea demonstrează că lupta pentru sănătatea poporului este o latură a marii lupte dusă de partidul clasei muncitoare având ca scop final fericirea oamenilor. Mai mult: ea demonstrează că între diversele laturi există o legătură indestructibilă, că sănătatea poporului nu poate fi efectiv asigurată decât în cadrul unui regim în care poporul e stăpân în țara lui, în cadrul și prin lupta pentru construirea socialismului.

Acest adevăr decurge cu necesitate din legile de dezvoltare ale societății omenești desvăluite de marxism-leninism, din contrapunerea legilor fundamentale ale socialismului și ale capitalismului, așa cum au fost precizate de I. V. Stalin în recenta

sa lucrare. Totuși, acest adevăr nu este încă recunoscut destul de clar și înțeles în toate consecințele sale de către mulți. Până la urmă însă, prin lupta partidului și a elementelor înaintate, prin evidența pe care faptele înseși o au în desfășurarea lor concretă, pipăibilă, oamenii cinstiți ajung să înțeleagă acest adevăr și să se alăture luptei. Acesta este și cazul doctorului Vasile Murgu, eroul central al piesei.

Rezolvând just — pe linia desfășurării tipice, pe linia descoperirii esenței fenomenului social-istoric dat, deci pe linia ofensivei forțelor socialiste—destinul acestui personaj literar, autoarea luminează astfel prin imaginea artistică creată, atât problema luptei pentru bunăstarea omului, cât și aceea a situației intelectualului în regimul de democrație populară.

Arătând cum, în mod necesar, un intelectual cinstit ca d-rul Murgu, tocmai pentru a-și putea realiza deplin și meseria sa de medic, simte necesitatea de a se integra în lupta pentru construirea socialismului; arătând cum, prin însăși realitatea nouă a regimului de democrație populară creată prin lupta sa, dar și prin grija atentă acordată direct intelectualilor cinstiți pentru a-i lămuri, partidul duce o acțiune susținută pentru a-i aduce alături de popor; înfățișând chipuri luminoase de intelectuali de tip nou ca învățătoarea Marta, de care Murgu se îndrăgostește și care-l sprijină în drumul său, sau ca d-rul Teofil, etc.; — arătând toate acestea, autoarea oglindește prin imagini convingătoare acel proces caracteristic vremii noastre despre care vorbea tovarășul Gheorghiu-Dej în Raportul asupra Proiectului noii Constituții:

„Crearea unei puternice industrii socialiste, lichidarea exploatarei omului de către om în sectorul socialist al economiei, au dus la schimbări calitative în rândurile oamenilor muncii. Proletariatul, în trecut clasă exploatată de capitaliști, a devenit clasa dominantă în stat, care nu mai este lipsită de unelte și mijloace de producție, ci dimpotrivă le stăpânește laolaltă cu întreg poporul muncitor. Clasa muncitoare a demonstrat în mod indiscutabil că este în stare să conducă economia și statul mai bine decât our-

ghezia și să creeze un mod de producție superior celui capitalist.

Și în sânul țărănimii au loc schimbări de structură. Peste 120.000 de familii de țărani muncitori au trecut la regimul de viață colectivă, unindu-și gospodăriile individuale în gospodării agricole colective. Deși încă puține la număr, gospodăriile agricole colective și-au demonstrat superioritatea asupra gospodăriilor individuale, îndemnând prin pilda lor masse tot mai largi ale țărănimii să treacă la agricultura socialistă. Marea majoritate a țărănimii formează o clasă de mici proprietari care își bazează existența pe mica producție de mărfuri.

Rândurile intelectualilor se largesc cu noua intelectualitate — intelectualitate din rândurile clasei muncitoare și țărănimii muncitoare. În sânul vechii intelectualități tot mai mare este numărul celor care-și consacră efortul creator cauzei poporului muncitor.“

Piesa Luciei Demetrius arată tocmai unele aspecte ale acestor schimbări calitative ce s'au produs în rândurile oamenilor muncii, arată cum cresc și cum luptă „oamenii de azi“ în cadrul statului nostru de democrație populară, pentru construirea socialismului.

A vorbi despre caracterul „netipic“ al personajilor din „Oameni de azi“ și în special al lui Murgu, așa cum face cronicarul dela „Almanahul Literar“, când aceștia oglesc prin soarta lor individuală drumul istoric al păturii sociale respective, în condițiile epocii și țării noastre, înseamnă a răstălmăci lucrurile, înseamnă a aplica din birou, în mod mecanic, formule învățate pe de rost, fără a te osteni sa cunoști viața reală. Înfățișând drumul doctorului Murgu, arătând piedicile ce-l înăbușeau la început și felul cum el le-a înlăturat, antrenat de ofensiva victorioasă a forțelor socialismului și alăturându-se ei cu hotărâre, autoarea a ridicat cu curaj probleme acute ale vieții noastre și a mobilizat pe oameni pentru justa lor soluționare. Astăzi, când mai există în țara noastră și o formație particular-capitalistă, când luptăm cu îndârjire împotriva unui dușman viclean și tot mai înverșunat, când luptăm din greu împotriva mentalității burgheze

în rădăcină în conștiința multora, înfățișarea cu curaj și criticarea hotărâtă a unor manifestări înapoiate în atitudinea unui intelectual ca Murgu sau a unui țăran ca Nică, Costache, Sterică și chiar Zaplan, nu înseamnă cătuși de puțin o îndepărtare dela cerința tipicului, ci dimpotrivă o oglindire veridică și curajoasă a realității și deci o contribuție prețioasă la desvăluirea și înlăturarea elementelor care frânează mersul nostru înainte. Aceasta cu atât mai mult, cu cât se indică în mod clar drumul pe care trebuie mers pentru înlăturarea lor, se indică acest drum pe baza unei perspective juste asupra desfășurării procesului istoric al vremurilor noi în ansamblul lui, pe baza sesizării juste a esenței fenomenului social respectiv.

Regimul de exploatare din trecut menținea poporul într-o stare de cruntă mizerie și de întuneric. Nimeni nu se îngrijea realmente de buna stare a milioanelor de țărani, nimeni nu mișca un deget pentru a stăvili răspândirea bolilor ce-i secerau, nimeni nu se străduia să le ridice nivelul de viață material și cultural. Și era „normal” să fie așa, căci exploatarea nu numai că nu avea interesul să îmbunătățească viața poporului, ci, dimpotrivă, interesele lor de clasă le cereau să mențină masele într-o stare de înapoiere economică, sanitară, și culturală, etc., tocmai pentru a le putea exploata nestingeriți, pentru a înăbuși capacitatea de luptă a maselor.

Chiar atunci când un medic cinstit — se ivea uneori și un atare exemplar ciudat — dorea sincer să contribuie la îndreptarea lucrurilor, întâmpina rezistența înverșunată a autorităților, fie ele mari sau mici, începând cu miniștrii din Capitală și sfârșind cu stăpânii mai mărunți din sat. Întâmpina însă și rezistența țăranilor înșiși, care — fiind ținuți într-o stare de gravă înapoiere — dădeau mai multă crezare superstițiilor întreținute de exploatarea sau mijloacelor folosite de baba satului, decât omului de știință.

Cu totul alta este imaginea satului astăzi așa cum ne apare, zugrăvită veridic, în „Oameni de azi”. D-rul Murgu este ajutat de reprezentanții autorităților statului nostru de

democrație populară; acțiunea lui este cerută tocmai de aceste autorități puse în slujba poporului, se integrează în politica generală a statului. D-rul Murgu este îndrumat și ajutat de reprezentanții partidului, de șefii ierarhici, de învățătoarea Marta, de țăranii muncitori din sat.

Cu totul altfel decât țăranii cu mintea încetățată de misticism și superstiții sunt oamenii înaintați din satul Găvanul: Grigore, secretarul de partid, Onofrei, secretarul Sfatului Popular, Traian, etc.

Iată o împrejurare semnificativă: soția lui Zaplan este în primejdie de a muri din cauza unei nașteri premature. Moașa Anicuța declară, așa-zicând ca să-l liniștească: „O scapă, o scapă, ... nu, așa i-a fost scris”. Dar țăranul sărac Traian o pune la punct: „Dacă e după cum i-a fost scrisu’, putea să rămâie și acasă, da’ noi nu prea credem în scrisu’ ăla! D’ăia am adus-o.”

Nu toți țăranii muncitori sunt însă așa. Dacă a sesizat noul care apare în satele noastre, autoarea nu a trecut cu vederea faptul că acest nou se ivește și se dezvoltă în procesul unei lupte continue cu ceea ce reprezintă vechiul: cu dușmanul de clasă și uneltele lui, dar și cu zestre de mizerie și întuneric, de neîncredere, lăsată moștenire de trecutul regim de asuprire, zestre nenorocită de care cu greu se leapădă mulți dintre țăranii muncitori. În comuna Tintaurii, ascunsă în creierul munților, lupta pentru lichidarea acestei grele moșteniri e abia la început.

„Oamenii din Tintaurii — spune Murgu, — sunt plini încă de superstiții. Trebuie să fac acolo casă de nașteri și punct sanitar, să ajut la ridicarea oamenilor, paralel cu munca politică.” Dar chiar în Găvanul, unde atât munca politică cât și cea culturală și sanitară s’a desfășurat mai amplu, există încă mari dificultăți. Lupta e grea pentru că dușmanii se folosesc de întunericul care mai întuneacă mințile multora. De aceea acțiunea pentru înființarea gospodăriei colective se izbește de rezistența unor șovăelnici ca Nică și Costache și tot de aceea medicul are de luptat cu neîncrederea aceluiași Nică și Costache, cu superstițiile lui Stănică, amenințat să moară din clipă în clipă și totuși refuzând

să se lase operat; cu concepția lui Zăplan că, dacă nu dă plocon medicului, soția nu-i va fi bine îngrijită; cu zvonul—lansat de dușmani, dar crezut de mulți — că statul nu dă îngrijire medicală bună decât celor ce se înscriu în colectivă, etc. etc.

Tăria conflictului din „Oameni de azi“ se datorește tocmai faptului că autoarea nu a trecut cu vederea asupra acestor realități neplăcute, nu a îndulcit ascuțiturile vieții, ci a înfățișat-o veridic, în toată complexitatea ei. Se datorește tocmai faptului că, scoțând în evidență în mod convingător sensul general al desfășurării procesului istoric, ofensiva victorioasă a forțelor socialismului, a subliniat totodată cât de mult mai este încă de făcut, cât de vigilenți și hotărâți trebuie să fim în aspra luptă la care participăm cu toate forțele noastre, pentruca să construim cât mai repede și temeinic socialismul.

Bazat pe o viziune clară și justă a forțelor de luptă, concretizând în probleme adânc omenești problemele acute ale vremii noastre, cu preocuparea continuă de a reda viața în toată complexitatea și cu întreg dramatismul ei real, conflictul se desfășoară într'adevăr dramatic.

De pe pozițiile lor de clasă, bine precizate, se ciocnesc în luptă: grupul lui Grigore și Murgu de o parte, grupul D-rului Petrescu fiu de moșier și al chiaburului Cotoroiu, de altă parte. Conflictul începe să se deseneze chiar din primele scene. El se dezvoltă apoi cu ficcare tablou în parte. Cititorul așteaptă cu nerăbdare, cu interes crescând desfășurarea conflictului, tocmai pentru că acesta are însușirile amintite mai sus, pentru că nu reduce viața la o schemă.

Încă din primul act, se conturează cele două grupe antagonice: prin redarea eforturilor lui Murgu pentru salvarea Floarei, a neliniștei țăranilor cinstiți, care așteaptă rezultatul dela Murgu, pe de o parte — iar pe de altă parte, prin intervenția d-rului Petrescu și chiaburului Cotoroiu, a soției sale Lenuța, etc.

După salvarea Floarei — în finalul primului act — acțiunea ar duce în mod logic, conform argumentației dramatice dela început, la constituirea gospodăriei agricole colective. Se produce însă ciocnirea.

În urma sugestiei date de Petrescu, chiaburii — prin Cotoroiu și unealta lui, moașa Anicuța, — deslănțuie epidemia de scarlatină, care trece acum pe primul plan al preocupărilor generale și a cărei stăvilire amână înlăptuirea gospodăriei colective.

O amână dar nu o împiedică. În ciuda încercărilor perfide ale dușmanului, forțele socialiste ies învingătoare. Epidemia este până la urmă stăvilită, planurile diabolice ale doctorului Petrescu și ale lui Cotoroiu sunt dejucate.

Primul act aduce pe scenă viața satului Găvanul. În acest act, facem cunoștință cu toate personagiile piesei și tot aici stabilim relațiile dintre ele.

Dacă actul întâi prevestește furtuna care se apropie, cu tot calmul care plutește sub umbra din curtea dispensarului, actul al doilea o deslănțuie.

Chiar și decorul contribuie la precizarea situațiilor. Astfel, în tabloul I din actul II, autoarea notează concis, dar cu multă precizie indicațiile: „La Cotoroiu acasă. Odaie de chiabur cu velințe, perne, icoane și câteva lucruri de oraș, urâte și arătoase.“

Cotoroiu stă de vorbă la un pahar de țuică, vărsându-și năduful, cu Trandafir, cumătru'său. Ei se jlesc de „vitregia timpului...“:

TRANDAFIR: ... *Apocalipsu', mă! S'a întors lumea cu susu'n jos! Păi, socotește și tu cu cine mai lucrezi pământu', dacă intră toți pârliții în colectiv?... Da' asta-i încă puțin. Am auzit că, vreau nu vreau, face schimb cu mine, auzi, îmi iau locul dela Salcie și-mi dă unde și-a înțărcat dracu' copiii, la hotar cu Măgura, pietrișu' care e a lui Marin. Imi ia locu' meu dela tata la colectiva lor.*

COTOROIU: *Și mie nu-mi ia locul dela Izvor?...“*

Dar tot chiaburii — prin gura lui Cotoroiu — mărturisesc că mai au noroc cu unii dela Finanțe, care-i mai acoperă la impozite și la colectări. Sunt în aceste replici ale chiaburilor aluzii semnificative la efectele devierii de dreapta, efecte care explică mai bine încă, buna stare și îndrăzneala lui Cotoroiu și a altora de teapa lui.

În timp ce chiaburii stau de vorbă des-

pre „vitregia vremurilor“ sosește dela munte Ion, cioban la Cotoroiu. Situația devine și mai încordată. Ion a venit să-și ceară drepturile: mărirea simbriei și hainele promise de un an de zile. Apariția lui Ion este impresionantă. Un cioban sdrențuit în interiorul încărcat, de prost gust, al chiaburului. Chiar și simpla sa prezență în scenă — în acest decor semnificativ precizat de autoare și față în față cu chiaburii care „pun țara la cale“ bând țuică — este grăitoare, cu un puternic efect dramatic. Cotoroiu și Trandafir îl încolțesc pe Ion, încearcă să-l ametească cu vorba lor care se revarsă ca un șuvoi.

Ion răspunde aproape monosilabic. El nu are de ce să parlamenteze, dreptatea sa este evidentă, iar dacă stăpânului nu i se pare așa : „... hai, coane, la sindicat, să vedem cum hotărâsc ei plata mea...“ — „E bolșevic și ăsta. A uitat de săru'mâna!“ — ...murmură înciudat, dar prudent, Trandafir. Chiaburii spumegă.

În gestul de-al lui cu piciorul, după ce Ion a închis ușa în urma sa, Cotoroiu își demască neputința, lipsa de autoritate, lipsa de încredere în puterea pe care o mai are. Scena dintre chiaburi și Ion reprezintă raportul de forțe existent, când și cel din urmă țăran sărac cunoaște drumul pe care va găsi dreptatea sa. În sindicat (ultima sa replică este: „Da'ea tot la Sindicat m'oi duce“) — , Ion vede un sprijin puternic, care-i dă încredere și curaj în forțele sale.

În această atmosferă îmbâcsită, cu miros de țuică și moarte, punctată burlesc de intervențiile moașei Anicuța, apare d-rul Petrescu. Petrescu furnizează lui Cotoroiu idei criminale și tot odată doctorii americani, doctorii pe care fostul agent sanitar știe să le plaseze cu bani grei țăranilor suferinzi.

Cu pricepere artistică, autoarea culminează acțiunea dramatică în ultima scenă a tabloului. La sugestia lui Petrescu, moașa este trimisă la dispensar ca să-i facă lui Sandu (băiatul lui Grigore), bolnav de scarlatină, o injecție contraindicată, menită să provoace o complicație mortală. Moașa, îmbătăită de Cotoroiu, realizează planul lui Petrescu.

Din acest moment, conflictul dramatic se desfășoară vertiginos. Celelalte tablouri sunt replica viguroasă dată acestui tablou, unul dintre cele mai izbutite din piesă.

Replica moașei Anicuța, care aiurită întreabă în stilul ei vulgar: „Da'dacă crăpăm noi?“...conține, sub formă interogativă, răspunsul pe care-l vor da celelalte tablouri ale piesei. Într'adevăr, deși acțiunea va continua să se desvolte încordat, deși intervin fapte noi și dușmanii folosesc mereu alte, tot mai perfide metode de luptă, scenele următoare vor demonstra explicit ceea ce sugera replica moașei Anicuța: cu toate svârcolirile lor, dușmanii sunt condamnați la picire, forțele socialismului sunt mai puternice.

Analiza începută ar putea fi continuată și pentru celelalte tablouri. Nu e locul să o facem aici. Am vrut numai să dovedim printr'un exemplu concret că unul dintre meritele piesei îl constituie structura ei dramatică. Bazată pe un conflict puternic, care oglindește veridic, prin destine o-menești tipice, viața în complexitatea ei, piesa e construită cu pricepere. De aci decurg: gradarea logică, creșterea treptată a interesului nostru pentru acțiunea ce se desfășoară în cuprinsul piesei, momentele de surpriză (venirea neașteptată a lui Ion, sau sosirea Martei la d-rul Teofil), scenele dinamice, teatrale în înțelesul bun al cuvântului (sosirea d-rului Petrescu la dispensar, declarația de dragoste a lui Murgu, scena cu copiii, replica Floarei în finalul piesei, etc.), scenele de mare încordare dramatică (salvarea dela moarte a Floarei, așteptarea moașei trimisă să-l ucidă pe Sandu),etc.

Intitulându-și piesa: „Oameni de azi“, autoarea a vrut dela început să sublinieze poziția înaintată de pe care luptă eroii săi. „Oamenii de azi“ sunt oameni cu idei înaintate, constructori ai socialismului. Viața clocotește intens în sufletele lor. Eroii luptă cu îndârjire, ei știu să iubească, să sufere profund, să urască intens, să se bucure, să glumească. Meritul autoarei este că, reușind să prezinte personagiile în ofensiva lor pentru socialism, în încrân-

cenată luptă pe viață și pe moarte cu dușmanul de clasă, nu a neglijat frământările lor lăuntrice, viața lor individuală, personalitatea lor. De aceea, ele nu ne apar schematice.

Personagiul principal al piesei este doctorul Murgu, înfățișat de autoare ca un caracter complex, ca un om cu o bogată viață sufletească.

Tânăr absolvent al facultății de medicină din București, Murgu este numit medic în satul Găvanul. Fostul student valoros, care sperase că va putea rămâne în Capitală să lucreze mai departe alături de profesorii săi în institute perfecționate, primește la început cu multă amărăciune trimiterea din București. I se pare un exil nemeritat.

Cu toate că prezintă un absolvent al unei facultăți din zilele noastre, pentru care problema locului de muncă nu se mai pune ca pe timpul burgheziei, când numai „indezirabili” partidului dela putere erau trimiși în provincie, totuși și sub acest aspect Lucia Demetrius răspunde la o problemă de actualitate care mai frământă încă pe unii dintre studenții și absolvenții facultăților noastre.

Provincia nu trebuie înțeleasă—și de către cei mai mulți nici nu mai este înțeleasă astăzi ca periferie a țării, ca un loc de surghiun. Mai există însă unii absolvenți care nu s’au încadrat deplin noilor realități și nu au adoptat o atitudine corespunzătoare.

Tânărul Murgu nu sesizează delă început importanța venirii sale în Găvanul. El continuă să-și trăiască prima sa „decepție din carieră”:... *„Leșisem doctor, aș fi vrut să rămân la București, să lucrez într’un spital, să învăț acolo lucrând... Imi făcusem și eu iluzii să rămân în oraș, unde sunt alte posibilități de studiu, de evoluție”*...

Consecință a acestei mâhniri este izolarea lui Murgu de viața satului. El devine retras, ursuz, și nu face altceva decât să-și îndeplinească „datoria”. Apariția Martei, învățătoarea satului, este primul eveniment deosebit care-l mișcă pe Murgu din izolarea sa în activitatea profesională și care va contribui într-o măsură la transformarea lui sufletească. El ajunge

să-i ofere Martei flori, două tufănele dintr’un răzor din curtea dispensarului — preludiul unei iubiri sincere, curate, care a început...

Totuși Murgu rămâne închis în sine, preocupându-se numai de bolnavii săi. De aceea, cu toate că-l văd muncind, mereu neobosit, țăranii ezită să se apropie mai mult de dânsul. În sat i se spune „domnul” doctor. Murgu suferă din această cauză, dar nu-și dă seama că tocmai felul său ursuz, sălbatec, izolarea sa, creiază această distanță, această atitudine din partea țăranilor.

...*„E cam... de, nu vreau să zic, rău, că-i om harnic, da-i cam străin de noi. E de-un an, ori parcă mai puțin, și e străin, ca’n prima zi...”* spune Traian, un țăran sărac.

În felul acesta gândește satul întreg.

Motivele sunt însă deosebite. Dușmanii și uneltele lor, precum și țăranii cinstiți dar înapoiți, îl socotesc străin pentru că nu se amestecă printre ei, pentru că își vede de ale lui cu o stricteță care-i supără, stricându-le afacerile sau — celor cinstiți — măcar obișnuințele. Oamenii înaintați din sat îl consideră străin pentru că nu participă la viața obștească a satului, la lupta lor pentru construirea socialismului.

La baza atitudinii de izolare a lui Murgu stă nu atât firea sa retrasă și timiditatea, cât mai cu seamă concepția sa despre viață, concepția sa despre rolul său ca medic. În prima perioadă a activității sale la Găvanul, d-rul Murgu este un reprezentant tipic al acelor oameni — îndeosebi recrutați printre intelectuali și tehnicieni — care-și închipuie că pot sta închiși în cochilia unui cerc mărginit de preocupări, că pot rămâne în afara luptei politice. El declară răspicat:

„Vezi, tovarășe Grigore, asta e. Eu vreau să fac aici oameni sănătoși, nu politică. Politica faceți-o voi, și lăsați-mă pe mine să combat bolile”.

Autoarea nu a simplificat lucrurile. Murgu nu e tipul abstract al apoliticului, redus la expresia lui cea mai simplă și mai ușor de combătut. Murgu e un om real și complex, așa cum îl întâlnim în

viață. Ceeace spune el, mai spun încă mulți „tehnicieni”; obiecțiile pe care le aduce el regimului, sunt acelea pe care mulți dintre cei care nu au învățat să gândească destul de adânc le-ar subscrie în primul moment. Căci Murgu nu declară pur și simplu că nu vrea să facă politică; el afirmă că ajută statului în felul său și pretinde să fie sprijinit. Deaceea după formula drastică: „Politica, face-ți-o voi și lăsați-mă pe mine să combat bolile, el adaugă: „*Adică nu numai să mă lăsați, ci ajutați-mă. Când viu la voi, ori sunteți prinși în ședințe, adică în politică, ori îmi vorbiți mie de ea, în loc să-mi dați ce vă cer. Stiu și eu, că doar în țara asta trăiesc, cât de necesare sunt schimbările de azi, cât de importantă e munca voastră, dar eu fac dispensar, staționar, casă de nașteri. Asta e politica mea*”.

Crezând că procedează consecvent, pe baza principiului său de a nu face politică, ci de a se ocupa exclusiv de sănătatea oamenilor, d-rul Murgu acceptă servicii din partea chiaburilor. Față de el însuși și față de alții, el se justifică astfel:

MURGU: *Dar pentru binele dispensarului o fac. Ca să pot alerga să văd oamenii.*

GRIGORE: *Ascultă-mă, tovarășe doctor, chiaburul nu dă nimic de inimă bună ce are. El crede că te cumpără. (Murgu tresare) D-ta nu ești de vânzare, știu, dar tot crezi că e nițel cumsecade când te ajută, și din credința asta iese buclucu'. Incepe pe urmă să te doară necazu' lui, să crezi că tot are și el puțină dreptate și nu știi când ajungi de partea dușmanului și împotriva noastră.*”

Este interesant de urmărit felul în care se lămurește d-rul Murgu asupra greșelii sale grave. Cu multă pricepere, cumulând efecte în mod gradat până în această scenă a XVI-a. autoarea desfășoară cu intensitate dramatică lupta ce se dă în jurul d-rului Murgu. Chiaburii încearcă să-l atragă de partea lor, înfășurându-l pe nesimțite în plasa de păianjen a serviciilor diferite. Oamenii înaintați din sat se străduiesc să sprijine pe acest om cinstit și să-i ajute să-și găsească adevăratul său drum, devenind un participant

la lupta poporului. În scene dramatice în substanța lor intervin pe rând, fiecare în felul său, întâi mai pe ocolite, apoi mai direct, la început fiecare separat, apoi împreună în cadrul unei discuții comune, Grigore, Marta, Onofrei.

Just, din punct de vedere psihologic și în conformitate cu adevărul vieții, este drumul pe care ajunge Murgu să se alăture luptei. Punctul de plecare îl constituie însăși activitatea lui profesională, dragostea lui sinceră pentru meseria sa. „Eu cred în meseria mea, în datoria mea de om” mărturisea el dela început, lui Grigore, la prima lor întâlnire. Treptat, a învățat însă să înțeleagă mai cuprinzător rostul lui de medic, a învățat să înțeleagă că nu-și poate îndeplini până la capăt datoria de medic și de om fără a se integra luptei mai cuprinzătoare pentru construirea socialismului. Când Murgu declarase odată că-l interesează creșa pentru că e o problemă a doctorului, Marta îi spusese glumind în felul ei, cu adânc înțeles:

„*Dacă n'ar fi și a doctorului, nu te-ar interesa? Dacă ar fi numai a satului? Știi, mă gândesc câteodată că e trist pentru dumneata să ai de-aface toată viața numai cu bolnavi, niciodată cu sănătoși. Ai făcut vreodată vreun jurământ să nu te afli nicio clipă printre oameni întregi? Te pedepsești pentru ceva?*” Iar secretarul de partid izbește și mai precis în miezul problemei, punând degetul pe rană și deschizând astfel lui Murgu drumul spre înțelegerea mai adâncă a legăturii destructibile dintre munca lui profesională și lupta pentru construirea socialismului:

„*Singur? și nu vezi că într'un sat în care fiecare trăiește de capu' lui cu poarta închisă spre drum, și boala, poate să răzbească mai ușor? Nu gândești că într'o colectivă, altfel ai fi ajutat să stârpești boala? Că tot satul s'ar schimba și atunci și dispensarul ar fi altfel văzut de oamenii colectivei? Nu?*”

Este soluția la care în cele din urmă ajunge și Murgu.

Unul din meritele piesei este că redă personalitatea complexă a doctorului Murgu fără să-l lipsească de căldura dragostei pentru Marta, care la rândul ei crește și ea, pe măsură ce sufletul lui Murgu se

deschide larg către viață. Imprejurarea în care Murgu își povestește dragostea sa Martei, este străbătută de multă poezie, de un romantism sănătos, plin de duioșie și humor.

Marta, este dela început combativă, curajoasă, sensibilă, emotivă. Învățătoarea face parte din categoria intelectualilor de tip nou ai satelor noastre.

Marta se interesează de Murgu din clipa în care-l întâlnește și caută să-l atragă către viața clocotitoare a satului. Legătura Martei cu Murgu, atât în conlucrarea lor pentru ridicarea vieții satului, cât și în dragostea lor, este redată în scene pline de semnificație: de exemplu, când Marta se află între școlarii ei, în tabloul al doilea din actul întâi, îngrijind cu dragoste părintească de educația lor. Tot în acest tablou se poate vedea și conlucrarea fructuoasă dintre medic și învățător în munca lor pentru ridicarea nivelului social al satelor. Marta ajută lui Murgu la vaccinarea copiilor, Murgu se preocupă de organizarea creșei. Câtă deosebire între vechiul învățător, retrograd și mărginit, — și Marta, intelectuala de tip nou din „Oameni de azi“!

Marta își iubește profesiunea, pentru care simte o adevărată vocație, și în același timp știe să lupte, știe să facă din ea un mijloc de luptă împotriva ueltilor dușmanului de clasă. Pentru ca să-i anunțe lui Murgu — plecat la oraș împreună cu un bolnav — începutul unei epidemii în sat, ea nu ezită să pornească singură pe un vifor cumplit. Știe să-l critice pe Murgu, deși îl iubește —, îl critică tocmai pentru că-l iubește, pentru că vrea să-l ajute. Și-l ajută!

Un personagiu cu un rol important în piesă este țăranul comunist Grigore, secretarul organizației de Partid din sat.

Partidul l-a ridicat pe țăranul sărac Grigore și l-a trimis la o școală de cadre. De acolo, Grigore vine mai bine pregătit în munca sa de conducere a satului, are o vedere mai clară asupra evenimentelor, știe pe cine să ajute și împotriva cui să lupte. Prin Grigore, autoarea a arătat rolul partidului, rolul său de conducător.

Lui Grigore îi revine sarcina să îndrume pe Marta și mai ales pe Murgu, pe drumul către o nouă și adâncă înțelegere a rostului lor în sat, să pună în valoare posibilitățile lor, să le creeze condiții prielnice ca ei să-și poată pune toate însușirile și cunoștințele în slujba poporului în genere, și în slujba țăranilor din Găvanul în special, pe care tot el, Grigore, îi conduce către gospodăria colectivă. Grigore nu este însă prezentat numai rezolvând probleme ale muncii sale de activist de partid. Acestea apar împletite cu durerile și bucuriile lui. Grigore este cald, uman, prietenos, glumeț. Simți că o inimă caldă bate lângă tine. Iubind oamenii, bun cunoscător al sufletului omenesc, el va contribui în cea mai mare măsură la transformarea suflutească a lui Murgu.

Grigore este uman și în suferința lui. Deabia își poate stăpâni lacrimile când aude că băiatul său este în pericol de moarte. Și iarăși, cu câtă modestie și dragoste părintească, îi cere lui Murgu voie să-și vadă o clipă copilul îngrijit la staționar: „...uite...dacă crezi că se poate...m'ăș duce aici, pe sală, să mă uit pe fereastră în odaia cu copii, să-l văd pe Sandu dormind...că la el știu că nu pot intra...“

Totuși, profilul lui Grigore încă nu e pe deplin realizat, faptele care ar dovedi puternic rolul lui în viața satului nu sunt de așa natură încât Grigore să se detașeze efectiv drept conducătorul cel mai important al țăranimii din Găvanul. Astfel, nu reiese cu destulă claritate în ce constă la Grigore puterea sa de-a mobiliza oamenii pe care-i conduce. Deși ni se vorbește despre această calitate a lui Grigore, totuși în momentele decisive, el apare parcă depășit de Murgu. Și aceasta, pentru că faptele lui Grigore, secretarul organizației de partid, nu constituie momente hotărâtoare în desfășurarea acțiunii, așa cum se întâmplă în realitatea vieții; pentru că faptele lui, a căror influență hotărâtoare în transformarea lui Murgu a fost arătată convingător, nu au — în piesă — același rol hotărâtor în desfășurarea întregii acțiuni, în desfășurarea luptei ce se duce în satul Găvanul.

Dacă principalele personaje pozitive sunt în genere înfățișate ținându-se seamă de complexitatea lor, și dacă acestea ne apar astfel ca personaje cu reală forță dramatică, cu caractere distincte, trebuie spus că autoarea realizează cu aceeași forță dramatică și prezentarea dușmanului de clasă: doctorul Petrescu, Cotoroiu și Lenuța, nevasta lui Cotoroiu, Trandafir și unealta chiaburilor, moașa Anicuța.

Fostul agent sanitar, Cotoroiu, mai are încă în „ale medicinei“ o oarecare reputație în sat — reputație pe care o folosește în toate ocaziile ca să lovească sau să întârzie înfăptuirile țăranilor muncitori.

Cotoroiu are tot interesul să producă nemulțumiri, teamă și confuzie în sufletul lui Zăplan, căruia, în treacăt, îi aruncă o vorbă:*„Dacă ar avea doctorii bune, poate că ar face și el, Murgu asta, ceva, că silința vād că și-o dă“*...

Iar când, Zăplan întreabă: *„Da' n'are leacuri bune?“*... Lenuța îi răspunde prompt *„Apă de ploaie!“*...

Zăplan este încolțit de cei doi chiaburi. Cotoroiu nu-l lasă să se desmeticească bine: *„Eu când mă chiamă vreuna, merg cu doctoriile mele, americane, franțuzești, scumpe, e drept. Da, dai un ban... și mergi la sigur“*...

Din câteva replici bine construite, autoarea a reușit să schițeze caracterul lui Cotoroiu, care va fi prezentat mai amplu în actul doi. Dar chiar aici, în această scenă scurtă dela începutul primului act, întâlnim toate trăsăturile sale caracteristice: brutal cu nevastă-sa, insinuant, trivial și perfid cu țăranii, lacom de bani, îngâmfat față de cei mai săraci decât el, mios și laș înaintea foștilor lui stăpâni.

Doctorul Florin Petrescu, fiu de moșier, medic în satul învecinat Deochiați, este unul din foștii și actualii lui patroni. Doctorul Petrescu afișează dela început masca unui om care iubește viața, femeile în mod special, pozând într'un cuceritor de profesie. Inșă în dosul vorbelor sale mieroase și ale întregului teatru pe care-l joacă, se ascunde ura sa neîmpăcată împotriva partidului și a regimului nostru democratic.

D-rul Petrescu nu e lipsit de inteligență. Dar inteligența aceasta e de un anumit tip, îndreptată exclusiv spre satisfacerea unor dorințe josnice, spre îndeplinirea unor scopuri distructive, anti-umane, caracteristice clasei sale. Dacă uneori procedează cu o lipsă de prudență neveridică — și într'aceasta rezidă o scădere a pieșei — de cele mai multe ori d-rul Petrescu acționează cu o perfidie diabolică. Să ne amintim, de pildă, cum sugerează el chiaburilor ideea de a-l ucide pe fiul secretarului de partid prin administrarea unei injecții contraindicate. Să ne amintim cu câtă dezinvoltură manevrează el, sub masca relativ inofensivă a veșnicului îndrăgostit. Să ne amintim cu câtă subtilitate își strecoară el veninul argumentației viclene în sufletul naivei infirmiere, îndrăgostită de el:

PETRESCU: (îi ia cutia din mâini) *Credeam că ești la curent. În sfârșit. Cine face aici tratamentul? Murgu singur?*

SORA: *De obicei, el.*

PETRESCU: *Aha!*

SORA: *Despre ce e vorba?*

PETRESCU: *Nimic. Ia asta pentru Dobre și lui Lisandru îi faci din cutia nouă, care e un produs mai slab. Pe urmă, copiilor le dai unora siropul obișnuit și altora ceai de tei, după părinți. Ar trebui să le dau eu, dar nu-i cunosc și nu pot să te întreb acolo în salon. În sfârșit, dai sirop copiilor ai căror părinți sunt înaintați, gata să intre în colectivă și celorlalți le dai ceai de tei.*

SORA: (uluită) *Dar de când e regula asta?*

PETRESCU: *Așa a fost întotdeauna, dar pesemne că n'ai știut tu. (se înflăcărează) Și în fond așa e just. Statul are nevoie de oameni sănătoși pentru scopurile lui. Ce să faci cu năravași și șovăelnici?*

SORA: *Și pe ceilalți îi lăsăm așa, de isbeliște?*

PETRESCU: *Murgu își iubește destul țara, iubește destul regimul ca să nu dea puteri noi dușmanului sau copiilor lui. Și, probabil, că nici n'o face din capul lui, trebuie să fi primit directive în acest sens. Ii îngrijește și pe ceilalți, natural, dar face cât poate economii la medicamente bune. Trebuie să lucrăm rațional. Pricepi?*

SORA: *Pricep, dar mi se pare totuși... inuman... grozav...*

PETRESCU: *Ce să faci? Trebuie și puțină tărie în lupta asta. Draga mea sentimentală s'a zăpăcit?*"

Scena aceasta este deosebit de dramatică și semnificativă. Autoarea știe să scoată în evidență tactica vicleană a dușmanului de clasă, mârșăvia caracterului său și a țelurilor pe care le urmărește. Fiecare cuvânt al d-rului Petrescu este o insinuire în plus. Există în aceste replici o gradație ascendentă de mare forță dramatică și de subtilă analiză psihologică. La început, o insinuire și totodată o măsură de precauție; criminalul tatonează încă terenul: (Cine face aici tratamentul? Murgu singur?) Apoi urmează, ca un lucru dela sine înțeles, ca o aplicare a regimului obișnuit introdus de Murgu, ordinul: tratament deosebit pentru cei ce vor să intre în colectivă. Când sora Tanța își manifestă uimirea, criminalul se erijează în apărător al lui Murgu, justificându-i pretensele măsuri. Și în sfârșit, ca o culminare, pseudo-apărarea acestuia, care echivalează cu o mârșavă calomniere, nu se mai referă numai la d-rul Murgu, ci la întregul regim, („Și probabil, că n'o face din capul lui, trebuie să fi primit directive în acest sens"). Ultima replică este o lovitură de cuțit dată pe la spate regimului de democrație populară. Tirada demagogică a lui Petrescu „Trebuie și puțină tărie în lupta asta" simulând o atitudine de luptător comunist, constituie o veridică înfățișare a procedeelor rafinate ale dușmanului și totodată o puternică demascare a acestuia, fără a însemna o abatere dela linia verosimilului în situația dată.

Nici când este definitiv încolțit și acțiunile sale sunt date pe față cu hotărîre de involuntara lui complice, sora Tanța, d-rul Petrescu nu dezarmează imediat. Cu un ultim dar inutil salt acrobatic, el încearcă să cadă din nou în picioare, ascunzându-și acțiunea subversivă sub vâlul excesului de zel bine intenționat. PETRESCU: *Să-ți spun adevărul? Pentrucă mi-am dat seama că sunteți lipsiți de energie. Mi-a venit ideia asta mobilizatoare, când am văzut cât sunteți de îngrijorați de constituirea colectivei. Am vrut să contribui cu ceva la truda voastră, să pun o pietricică la temelie construcției voastre, să grăbesc ziua*

cea mare pe care o așteptați. Sunt sigur că am făcut bine."

Și aici, abia perceptibila pedală demagogică („Am vrut să grăbesc ziua cea mare pe care o așteptați") arată atitudinea netă a autoarei față de personajul său, îl demască. Mai mult decât atât: dincolo de faptele concrete ale acestui doctor Petrescu, spectatorilor li se sugerează ideea legăturii profunde dintre stângism și dușmanul de clasă în genere. Li se sugerează necesitatea sporirii vigilenței împotriva oricărei abateri dela linia partidului.

Aici ca și în multe alte aspecte ale piesei, se vedește acea caracteristică deosebit de prețioasă a lucrării Luciei Demetrius: bogăția de idei.

Conturarea profilului psihologic al lui Petrescu și Cotoroiu — principalii dușmani ai satului, ai vieții noi ce se desvoltă în patria noastră — se întărește dela o scenă la alta, dela replică la replică. Dacă în primul tablou, Cotoroiu abia spune câteva cuvinte, în scena din tabloul al doilea, el continuă să se desvolte, autoarea aducând noi argumente pentru caracterizarea lui. Tot astfel se petrec lucrurile cu doctorul Petrescu.

Relațiile dintre personajii sunt urmărite cu multă atenție de autoare.

Raporturile dintre Petrescu și Cotoroiu sunt raporturile dintre superior și subaltern, dintre stăpân și slugă... (Săru'... la revedere, coane Florinel"... Cotoroiu se răzgândește să-i spună lui Petrescu: „Săru' mâna"... numai de teama de a nu fi auzit de alții și nu dintr'un respect pentru sine.)

Între Cotoroiu și Trandafir sunt raporturi de „cumetrie". Dacă ei au multe afinități, totuși dintre ei, Cotoroiu este mai decis, mai puternic și mai îndrăzneț. Trandafir îl ascultă ca pe unul mai umblat, mai „încercat", ba chiar uneori — când își aduce aminte — i se adresează cu „dumneata" și „dumneavoastră".

TRANDAFIR: *„De, dumneata mai ai și focu' ăsta!"*

Și mai departe, tot Trandafir îi replică lui Cotoroiu cu o marcată condescendență: *„Mare pacoste a fost pentru dumneavoastră Murgu ăsta..."*

Cum țărani cinstiți se strâng tot mai uniți în jurul partidului, chiaburii încep să-și caute oameni de legătură, unelte care să-i informeze și cu care să lucreze, să saboteze împotriva orânduirii celei noi. Cumpărate adesea pe un preț de nimic, aceste elemente se folosesc de situația lor specială de a fi în mijlocul țăranilor muncitori, pentru a-i informa pe dușmani despre realizările noastre, sau chiar pentru a le da o mână de ajutor în îndeplinirea acțiunilor lor criminale. O astfel de unealtă este moașa Anicuța.

Crescută în vremea regimului burghez și profitând de pe urma acestuia, moașa Anicuța nu se împacă cu viața de muncă din vremea noastră, oftează după „vremurile de altădată” când putea trândăvi în voie profitând de munca altora, și nu se dă înlături să sprijine pe cei ce încearcă să reînvie acele vremuri trecute.

Leneșă, bețivă, coruptă, servilă, cum s'ar putea ea încadra în viața noastră nouă? În schimb e un specimen ideal pentru a servi drept unealtă dușmanului.

Autoarea a zugrăvit personagiile sale negative în mod satiric, înfățișându-le de pe o poziție de ascuțită critică.

Noi râdem de personagiile negative din piesă, nu pentru că ele ar debita vorbe de duh, ci pentru că sunt puse în situații care desvăluie trivialitatea și bestialitatea lor, putreziciunea, pentru că autoarea ne arată cum acești reprezentanți ai unei lumi în descompunere se înfundă în propria lor mocirlă.

Ridicol și desgustător ne apare d-rul Petrescu în încercările-i neizbutite de a o seduce pe Marta. Ridicol și hidos ne apare chiaburul Cotoroiu, spumegând a furie neputincioasă în fața avântului cu care partidul construiește o viață nouă sau târîndu-se ca o omidă lipicioasă la picioarele fiului de moșier. Ridicolă și respingătoare ne apare Lenuța, vorbind cu dispreț de „nespălații” care-i murdăresc velințele scumpe. Ridicolă și cu adevărat demnă de dispreț ne apare moașa Anicuța care se îmbată cu țuica oferită de chiaburi până-și pierde capul de tot și, fără să-și dea prea bine seama ce face, ia din mâna chiaburului siringa cu serul contraindicat.

În prezentarea tuturor acestor personaje negative, comicul are caracterul unei satire necruțătoare, demascatoare, prin care se manifestă atitudinea răspăcată de condamnare a autoarei față de atari specimene care au pierdut dreptul de a purta numele mândru de om.

Cu totul altul este comicul care se împletește în scenele cu eroi pozitivi. Aci el capătă nuanțe de satiră constructivă și de umor uneori sfătos, alteori duios, dar întotdeauna plin de caldă simpatie. Așa se petrec lucrurile de pildă în scena în care tovarășii îl „scutură” puțin pe Murgu (Floarea îi spune: „*Ei, tov. doctor, mi se pare că acum te-am operat noi pe dumneata!*” (îl scutură de umeri). *Când Titu al meu se ține cocoșat, uite așa îi țin*”), în scena în care Grigore, Murgu, Onofrei și Marta îl încolțesc pe șovăelnicul Nică („*Dece te miri, tovarășe doctor? O fi așa un obicei al lor. Și Nică s'a ascuns în hambar când l-am căutat eu să-l chem la ședință*”), în scena în care Marta ironizează atitudinea de izolare a lui Murgu, sau în aceea în care Murgu își face declarația de dragoste, în scena cu copiii de școală, etc.

Învățând din experiența clasicilor, Lucia Demetrius a pornit astfel cu curaj și hotărîre pe un drum rodnic pe care ar trebui să meargă și alți scriitori: folosirea din plin a resurselor comicului, atât în aspectul său de satiră cât și în acela de umor, pentru a lovi necruțător în dușmani, pentru a critica rămănerile în urmă și slăbiciunile prietenilor și pentru a lumina cu râsul zglobiu sau cu zâmbetul duios, viața noastră bogată. Și în această privință, autoarea s'a străduit și a izbutit în bună măsură să nu lase să se piardă această bogăție și complexitate a vieții. Inspirându-se din viață, ca viața însăși, piesa „Oameni de azi” e bogată în idei, dar bogată și în sentimente de nuanțe diverse; ură și dragoste, încordare și destindere, momente tragice și momente comice, duioșie și umor, sarcasm nimicitor și zâmbet cald.

Pentru a reda toate aceste idei și sentimente cu aspectele și nuanțele lor diverse, Lucia Demetrius a simțit nevoia să-și

perfecționeze neîncetat mijloacele de exprimare, limba literară în primul rând.

Progresul realizat este incontestabil. Scriitoarea a făcut un pas serios înainte pe drumul unei limbi literare cu adevărat caracter popular. Ea a renunțat la acea concepție, întunecată de naturalism, care o dusesse, într-o piesă valoroasă cum e „Vadul Nou“, la folosirea unei limbi greoaie și lipsită de capacitate comunicativă, bazată pe notarea fonografică a tuturor particularităților graiului dintr-o anumită regiune.

Eliberându-se de rigorile pseudo-științifice ale transcrierii mecanice a graiului popular dintr-o regiune restrânsă, scriitoarea nu s'a îndepărtat de limba populară — cum se temea, fără temei — ci dimpotrivă și-a făurit, tocmai prin renunțarea la atari procedee, o limbă cu adevărat populară, sintetizând ceea ce are mai bun limba vorbită de poporul nostru pretutindeni, o limbă capabilă de a fi înțeleasă și de a emoționa poporul nostru pretutindeni.

Limba, în „Oameni de azi“, este bogată în nuanțe și expresii. Învățând din experiența sovietică, adâncind învățătura stalinistă despre limbă, mergând cu sârguință la școala poporului și a marilor clasici, ea izbutește acum, în tot mai mare măsură, să comunice cu claritate, prin vorbirea personagiilor, idei și sentimente pline de profunzime și variate, izbutește să-și caracterizeze eroii și să ia totodată atitudine față de ei. În observațiile de până aici, am dat tangențial și unele indicații în această privință. Am vrea să adăugăm numai câteva lămuriri și exemple suplimentare.

D-rul Petrescu, de pildă, e ridicol și respingător nu numai prin pedalarea demagogică a formulelor — ca în amintita scenă cu sora Tanța — dar și prin acele aspecte ale vorbirii sale care tind să transforme limba într'un jargon „aristocratic“. Uneori, fiului de moșier cosmopolit îi scapă câte o expresie franțuzească („Tas de crétins“): alteori recurge la barbarisme, expresie stilistică a disprețului său față de poporul de „jegoși“: „Ah! Ai mei, dela Deochiați! Ce egoiști, ce sălbateci! De un an încheiat nu i-am putut scoate din *crasă* și din jeg“ (subl. ns.) Vorbirea acestui „lipicios“

seducător ce se crede irezistibil, e plină de înflorituri stilistice, de „grații“ de cochetă mondenă; nu face un pas fără a repeta formula diminutivală: „Sărut mânușitele“.

Disprețul față de omul muncitor ia altă formă, la chiaburi ca Trandafir, Cotoroiu, Lenuța. Despre țărani muncitori și despre comuniști, ei nu pomenesc altfel decât ca despre niște „ăia“. Vorbirea lor e trivială, vulgară, cu greșeli de acord marcate de autoare cu consecvență, pentru a scoate în evidență și pe această cale tot ce e urât și respingător la atari personaje. Iată, de de pildă, expunerea — în stil Titircă Inimă Rea — a lui Cotoroiu:

„COTOROIU: ...„*Ei, dacă Traian, zic, merge prin sat și învață pe alții, dacă Floarea lui Zăplan a ajuns să ducă femeile după ea ca pe oi, și Zăplan, că de tont îl știi, să sbiere ca un măgar ca să se facă mai iute colectiva, dacă ăștia sunt fruntea satului azi, ce mai vrei, cumetre? I-a dus la Isoarele, să vadă chilipirul. S'a întors turbați, c'a scos ăia 2 600 kilograme de grâu la hectar și a dus fiecare, cică, grâu cu căruțele de nu putea să tragă. Și le fierbe acu' creerii să se umple și ei cu toate...*“

Sau când se adresează lui Ion, pe care-l înșeală și îl exploatează dar îi oferă cu „elegantă“ și „mărinimie“ un rest de ciorbă rămas dela masa de ieri:

„*Hai, marș la coana Lenuța, să-ți dea ciorbă și slănina aia, că eu am inimă, porcule.*“

Plină de amară ironie și adânc demascatore este și altă replică a lui Cotoroiu, de data asta ca răspuns dat fiului fostului stăpân și complice:

„*Sfânt! Eu sunt mormânt: Ia mai luați, mai luați! Lenuța, mai aduș rate, ce, atâtica țuică la atâția voinici? Ce zaiafeturi erau la conul Tache! Da' la alegeri, ce mese! El m'afăcut om, și eu am caracter. eu sunt recunoscător. Zicea: mă Ghiță, câte voturi aduci? Aiâtea. Ai atât dela mine, și dădea cinstit.*“

Observăm aici nu numai vulgaritatea, dar și admirația sa față de „oameni de viață, subțiri, nu așa!“ — cum îi numește el pe oameni — tendința sa de a se apropia de aceștia și de a se izola de „ăia“, de poporul de rând. Acesta este rostul și sensul

împestritării vorbirii chiaburilor cu expresii „radicale“, ce o transformă într'un jargon fără gust, urit, prin care încearcă să se ridice deasupra „țăranilor“ („*Sfânt. Eu sunt mormânt!... eu am caracter*“... etc.)

Cu totul alta este tendința ce se manifestă prin felul în care țăranii înaintați folosesc limba. Dacă la Grigore și Onofrei, de pildă, sau chiar la Ion, apar cuvinte și formulări neobișnuite înainte în vorbirea țăranilor, acestea se împletesc organic în graiul lor și exprimă o tendință ce devine tot mai mult realitate: aceea de a-și însuși temeinic cultura, de a lua parte activă la viața obștească, de a se încadra în ritmul vieții noi, care cuprinde țara întreagă, din capitală și până în cele mai îndepărtate colțuri ale patriei.

Deși vorbesc deci o limbă asemănătoare, clară și precisă, frumoasă prin simplitatea ei, personagiile pozitive folosesc totuși limba într'un chip caracteristic individualității lor. Altfel vorbește de pildă, ciobanul Ion, altfel cumpănitul secretar de partid Grigore și altfel impulsivul secretar al Sfatului popular. Numai auzindu-l pe Onofrei vorbind în propoziții scurte, sacadate, îți dai seama imediat cu ce fel de om ai de a face:

„ONOFREI: *Ce-a învățat la școală? Numai medicină? Parcă azi se învață mai multe!*“
sau:

„ONOFREI: *Da' nu mă iubești dumneata. Nu iubim fiecare om care e vrednic de dragoste. Așa am iubi mulți (iar repezit) Poate că iubești unul blând?*“
sau:

„ONOFREI: *Supărat? Nu. Da' trist. Asta se poate, nu?*“

Am arătat în decursul analizei noastre că lucrarea nu este lipsită de slăbiciuni. Secretarul de partid, Grigore, nu apare în suficientă măsură ca elementul motor al acțiunii, nu se ridică la înălțimea tipului de comunist așa cum îl cunoaștem din viață. De aceasta se leagă o a doua slăbiciune: lupta ce se desfășoară în sat nu apare destul de clară, nu vedem destul de clar cum și cine o conduce, dar mai cu seamă nu vedem suficient felul cum reacționează oamenii din sat. Sunt arătate

câteva figuri, unele dintre ele bine create: șovăelnicul Nică, Floarea soția lui, Ion ciobanul, Zăplan și Traian țărani săraci, Onofrei, secretarul sfatului. Dar prezența lor se face prea puțin simțită și de aceea viața satului apare estompată. Autoarea o introduce numai tangențial și sporadic, oarecum pe ușa din dos, în anumite momente, cum ar fi de pildă finalul actului III — ca un „efect de teatru“. Apare astfel oarecum confuz și felul cum înțelege autoarea să înfățișeze desnodământul imediat al luptei cu dușmanul de clasă. Spectatorului i se poate crea impresia că lupta s'a încheiat definitiv căci, la sfârșitul piesei, toți dușmanii sunt înlăturați.

Trebue spus de asemenea că — deși acțiunea este în general bine construită, așa cum am arătat înainte — există unele slăbiciuni și în această privință. Tabloul II din actul II nu se leagă organic de restul piesei. Deasemenea, tensiunea dramatică scade pe alocuri. Și aceasta se petrece nu numai în acest tablou II, interesant dacă e luat izolat, dar în care acțiunea principală lăncezește. Se petrece, într-o anumită măsură și în actul III, deoarece lipsesc aci scene de încordare dramatică maximă decurgând din problemele centrale ale piesei, lipsesc momente atât de profund emoționante prin lupta dramatică a medicului, împotriva suferinței și morții, ca acelea în care se dă bătălia pentru a salva dela moarte pe Floarea. Din acest punct de vedere, împrejurări dramatice cum sunt încercările dușmanului de a ucide pe Sandu, fiul secretarului și de a destăvălui o epidemie de scarlatină, nu sunt exploatate suficient de către autoare. Nu asistăm efectiv la bătălia medicului pentru a salva viața lui Sandu, la bătălia medicului și a întregului sat pentru a stăvili răspândirea epidemiei.

Cu toate aceste slăbiciuni, noua lucrare a Luciei Demetrius constituie — așa cum am încercat să demonstrăm — un succes de seamă al literaturii noastre dramatice pe anul 1952, un pas înainte nu numai în creația unei scriitoare care a dat și în trecut opere valoroase ca „Vadul Nou“, „Cumpăna“, dar totodată un pas înainte — în unele privințe — față de creația dra-

matică din anii precedenți în ansamblul ei. Prin bogăția de idei pe care o cuprinde; prin oglindirea vieții în adevărul și în complexitatea ei, prin conflictul ei puternic în cadrul căruia se ciocnesc și se definesc personajii vii și tipice; prin toate însușirile ei valoroase, piesa „Oameni de azi” constituie o dovadă că Lucia Demetrius

și în genere literatura noastră dramatică a pornit pe un drum sănătos, plin de perspective, drumul însușirii tot mai temeinice a metodei realismului socialist, drumul creării unor opere care să fie la înălțimea vieții noi pe care oamenii muncii, „oamenii de azi” și-o făuresc prin lupta lor de un nestăvilit avânt.

ULTIMELE NUMERE ALE „SCRISULUI BĂNĂȚEAN“

Dela apariția primului număr al „Scrișului Bănățean“, almanah literar al filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor, au trecut mai bine de doi ani.

Din cercetarea volumelor apărute în acest răstimp este evident faptul că revista a urmat o linie ascendentă de dezvoltare, că fiecare număr reprezintă un progres în raport cu cel precedent. Ultimele numere 5,6-7 și 8, asupra cărora vom stărui îndeosebi, vădesc importante realizări ale colectivului de redacție, în special în domeniul prozei și al criticii literare.

Abundența de semnături din paginile almanahului arată că revistă a reușit să grupeze în jurul ei un mare număr de tineri scriitori, viitoare cadre ale literaturii noastre.

Temele variate abordate în lucrările artistice reușesc să cuprindă în bună măsură numeroase aspecte ale vieții noi care se dezvoltă în Banat, ca și pe întreg cuprinsul patriei noastre. Dezvoltarea industriei noastre noi, transformarea socialistă a agriculturii, lupta dusă în trecut de oamenii muncii împotriva exploatării burghezo-moșierești, acțiunea de demascare a bandei lui Tito și a provocărilor titoiste dela graniță — toate aceste teme — unele într-o măsură mai largă, altele încă insuficient — sunt oglindite în paginile revistei.

Deasemeni, rubrica de critică intitulată „Insemnări“, care, în primele numere ale almanahului, ocupa un spațiu restrâns și nu depășea cadrul unor simple marginalii, devine în numerele de care ne ocupăm un sector important al almanahului. La rubrica de „Insemnări“ se discută acum probleme de teorie și critică literară, se analizează creația scriitorilor grupați în jurul revistei, se trag concluzii pentru viitor, ceea ce arată

că în munca de îndrumare a tinerilor scriitori ea a devenit un factor activ și important.

Prezența rubricii „Viața cenaclurilor“, care analizează activitatea cenaclurilor literare din regiune, a rubricii „Ce să citim“ — reflectă aceeași preocupare a colectivului redacțional de a sprijini și îndruma efectiv și concret tânăra creație.

În sectorul de proză este de remarcat că almanahul publică numeroase materiale de mică întindere. Ultimele volume ale almanahului cuprind un mare număr de nuvele și schițe, dintre care unele realizate la un nivel artistic ridicat; aceste specii literare, spre care își îndreaptă eforturile tinerii scriitori bănățeni, vor constitui pentru ei o experiență literară temeinică în vederea unor lucrări de mai mare amploare.

Cele mai multe dintre lucrările în proză tratează teme din viața țărănimii muncitoare, oglindesc transformările care se săvârșesc și care schimbă fața satelor noastre: „Fata lelei Florița“ de Gh. Ruja, „Fântâna cu apă vie“, și „Pământ în luncă“ de Aurel Martin, „De trei ori vigilență“ de Ion Frumosu, etc. Numeroase sunt deasemeni lucrările care zugrăvesc viața din trecut a masselor muncitoare din țara noastră și lupta lor pentru înlăturarea exploatării burghezo-moșierești: „Egalitate“ de Ion Frumosu, fragmentul de roman „Furtuna“ de Balint Ladislau și altele. Există deasemeni în paginile almanahului bănățean lucrări care tratează teme din industrie: „Cea mai frumoasă zi“ și „Hotărîrea“ de Mircea Șerbănescu, „Viorica“ de Dregely Ferenc; „Două schițe din cetatea de foc“, de V. Zednic, și „Brigada lui Uivari“ de Gh. Ruja. În ce privește însă lucrările axate pe teme actuale din viața clasei noastre muncitoare, este de remarcat că almanahul nu a reușit încă să cuprindă în suficientă măsură sectorul acesta.

Scriitorii bănăţeni au în marile centre industriale din Banat — ca Timişoara sau Reşiţa — un vast câmp de documentare în ceea ce priveşte viaţa şi succesele muncitorilor noştri, din industria grea, sectorul economic cel mai important în lupta pentru construirea socialismului în ţara noastră.

Problemele centrale şi specifice ale muncitorilor industriei noastre grele, ale industriei marilor centre din Banat, nu au fost încă abordate în paginile revistei. Lucrările publicate oglindesc, e drept, aspecte semnificative din lupta pentru introducerea metodelor noi în muncă („Brigada lui Uivari“), pentru calificarea la locul de muncă („Doi maiştri“), pentru orientarea tinerilor muncitori spre instituţiile de învăţământ superior („Viorica“) etc. Orientarea tinerilor scriitori bănăţeni spre aspecte semnificative ale vieţii din industrie ar trebui continuată tocmai în sensul abordării problemelor specifice sectorului celui mai important din economia noastră naţională: industria grea. În Banat există o industrie puternică, de o importanţă hotărâtoare în dezvoltarea ţării noastre pe drumul socialismului. De aceea se cere scriitorilor bănăţeni o intensificare a eforturilor lor pentru o mai bogată cuprindere tematică, pentru o mai complexă reflecţie în literatură a problemelor specifice ale industriei noastre grele.

Cele două nuvele semnate de Aurel Martin, „Fântâna cu apă vie“ (Nr. 5) şi „Pământ în luncă“ (Nr. 6—7) sunt dintre cele mai realizate bucăţi de proză publicate în „Scriul Bănăţean“, vădind reale calităţi de prozator din partea autorului. Prima nuvelă, „Fântâna cu apă vie“, înfăţişează un vechi comunist, muncitor petrolist care, venit în satul natal să-şi petreacă concediul de odihnă, mobilizează pe ţăranii colectivişti la repararea unei fântâni, care va da posibilitate gospodăriei colective să-şi desvolte puternic una din ramurile anexe: grădinară. Acţiunea este plină de dinamism şi însufleţită de neobositul meşter, întotdeauna gata să se entuziasmeze pentru o idee servind interesul obştesc, şi care-şi sacrifică fără preget concediul de odihnă. Cealaltă nuvelă, „Pământ în luncă“, prezintă procesul de transformare a unui argat, om înapoiat şi stăpânit de prejudecăţi, într'un om înaintat, conştient. Nuvela este axată pe un conflict puternic şi

veridic, care pune cu vigoare în lumină un aspect caracteristic al luptei de clasă dela sate, al acţiunii Partidului şi elementelor înaintate, de scoatere a ţăranimii muncitoare de sub influenţa chiaburilor. Autorul demască un caracteristic mijloc pe care-l folosesc chiaburii, — profitând de mentalitatea înapoiată a unora dintre ţăranii muncitori — pentru a-i menşine sub influenţa lor şi a-i exploata mai departe. Argatul Trandafir este neconţinut hrănit de chiaburul Gherasim cu iluzia că-i va da „pământ în luncă“, dacă vor veni alte timpuri. Chiaburul caută să înrădăcineze în argatul, pe care-l exploatează şi-l asupreşte, credinţa că dacă nu i se lua de către comună pământul din luncă — acest pământ, chiaburul i l-ar fi „dăruit“ argatului. Conflictul puternic crează autorului posibilitatea să zugrăvească personajii veridice, care trăiesc frământări reale; pentru transformarea lui Trandafir şi scoaterea lui de sub influenţa chiaburului se dă o luptă aprigă. Această luptă scoate în relief faptul că drumul ţăranimii muncitoare spre viaţă liberă şi fericită este cel arătat de partid.

Dar aceste nuvele nu sunt scutite şi de lipsuri. În nuvela „Fântâna cu apă vie“ există un personajiu, Sincă, pe care autorul ni l-a înfăţişat incomplet şi despre care nu ştim ce să credem. Sincă e un om energic, care împreună cu colectivităţii a avut merite însemnate atât în înfăptuirea gospodăriei cât şi în obţinerea unor succese în munca ei. A fost chiar evidenţiat de Partid. El devine însă înfumurat. Prin laudăroşenia şi îngâmfarea lui el se rupe de colectiv, apucă tot mai mult pe calea individualismului, a egoismului meschin, din pricina vanităţii sale rănite, de faptul că iniţiativa reparării fântânii a pornit dela altul, că n'a pornit tot dela el. Când se începe repararea fântânii, Sincă devine un aprig duşman al acestei acţiuni. Dar lucrurile rămân aici. Autorul nu rezolvă nici într'un fel acest personajiu. „Fântâna cu apă vie“ este terminată, ea începe să dea viaţă grădinii părginite. Poziţia lui Sincă faţă de această înfăptuire, a oamenilor faţă de greşelile lui Sincă, nu sunt însă precizate. A mers mai departe Sincă pe calea apucată — care duce direct în tabăra duşmanului de clasă? A redevenit el un om cinstit şi vrednic prin acţiunea colectivului? Colectivul a înţeles să-l ajute,

să-l critice, sau a trecut cu vederea greșelile tânărului socotitor al colectivei? Autorul nu ne spune. Ceeace te face să crezi că autorul sau e de acord cu Sincă — sau socoate acțiunea lui ca... floare la ureche.

Deasemenea lucrarea „Pământ în luncă” suferă de unele imperfecțiuni artistice. Autorul lungeste prea mult acțiunea, cu amănunte și întâmplări lăturalnice.

Cu toate aceste lipsuri, prin faptul că Aurel Martin a surprins din realitatea noastră nouă conflicte puternice, veridice, prin faptul că a creat personaje autentice, care se înfruntă pentru motive reale, cele două nuvele ale sale constituie succese ale autorului precum și ale revistei, în munca ei de îndrumare a tinerelor talente.

Realizat este și fragmentul de roman „Furtuna” de Balint Ladislau. Fragmentul înfățișează lupta masselor muncitoare din țara noastră sub conducerea Partidului, pentru înlăturarea guvernului reacționar Rădescu. Autorul conturează tipuri minunate de muncitori înaintași, de comuniști, și pune în lumină adevărată față a social-democrațiilor, care înșelau buna credință a masselor de muncitori. Personagiile fragmentului au o viață complexă; ele se caracterizează prin varietatea și intensitatea sentimentelor lor. Cititorul are tot dreptul să presupună că elementele care se vestesc puternice în fragment, sunt dezvoltate de autor în cursul romanului.

Valoroase sunt deasemeni cele două nuvele din Nr.5, semnate de Mircea Șerbănescu și Dregely Ferenc, „Cea mai frumoasă zi” și „Viorica”. Autorii au reușit să creeze chipuri luminoase de oameni noi, cum sunt, Florica, din „Cea mai frumoasă zi” și „Viorica” din nuvela cu același nume. Există în aceste lucrări — în special în nuvela „Viorica” — frământări reale, preocupări noi care oglindesc mentalitatea înaintată a personajilor, mentalitatea constructorilor socialismului. Trebuie totuși să constatăm că uneori în aceste nuvele se vedește o anumită superficialitate în zugrăvirea oamenilor. De pildă, în nuvela „Cea mai frumoasă zi”, chipul comunistului Gligor apare palid schițat și mai mult din descrierea autorului decât din acțiunile lui, ceea ce face ca transformarea eroinei principale Florica, să nu apară clar ca o urmare a acțiunii

Partidului, ci dela sine, prin forța lucrurilor.

Schița „Stoian” de M. Șerbănescu, din numărul 6—7 tratând, ca și cele două lucrări amintite mai sus, o temă din industrie, este cu totul lipsită de conflict și de acțiune. Toată schița cuprinde o sterilă frământare sufletească a personajului, determinată nu se știe de ce. Autorul s’a pierdut în psihologism, înjosind de fapt figura muncitorului de tip nou, tocmai printr’o greșită înțelegere a ceea ce înseamnă: bogată viață sufletească. El nu reușește să creeze cu mijloace literare figura muncitorului de tip nou.

În numărul 8, deasemeni, există lucrări axate pe teme din industrie: „Două schife din Cetatea de foc” și „Brigada lui Uivari”. Cele dintâi semnate de V. Zednic tratează — una: problema luptei împotriva delăsării în muncă, cealaltă: problema calificării la locul de muncă. Deși abordând asemenea importante probleme ale vieții din industrie, autorul nu reușește să înfățișeze factorul esențial al transformărilor prin care trec eroii săi: Partidul. Comuniștii apar palid conturați, nesemnificativi în procesul de transformare, de creștere a oamenilor din uzină.

În ceea ce privește „Brigada lui Uivari” semnată de Gh. Ruja, trebuie să spunem că chipul comunistului Andreiaș este la fel de palid schițat și nu are, în schiță, rolul determinant în obținerea succeselor brigăzii, mai înainte codașă a lui Uivari. Deasemeni experiența tehnicii sovietice, a metodelor sovietic înaintate, este umbrită, lăsată pe ultimul plan. Autorul explică în chip foarte ciudat trecerea acestei brigăzi dela metodele învechite de muncă la o nouă și plină de succese organizare a muncii. Anume, el ne arată cum muncitorii acestei brigăzi, ajutând într’o Duminică unor colectiviști la strânsul recoltei, își dau seama că o bună organizare a muncii la ei în brigadă, îi va ajuta să rezolve problema care-i frământă de multă vreme: îndeplinirea și depășirea planului. Autorul vrea să arate că, dacă muncitorii brigăzii se vor organiza și în fabrică așa cum s’au organizat la strânsul recoltei, ca să-i întrecă pe colectiviști, vor reuși să dea produse mai multe și mai bune. Este aceasta o situație netipică, o situație care reflectă în chip deformat reali-

tatea, deoarece munca în uzină reclamă în mod imperios o cât mai bună organizare a muncii și e mai normal ca muncitorii din brigada lui Uivari să ajungă la această concluzie în condițiile vieții și muncii din fabrică decât într'o întâmplătoare participare la munca țăranilor colectiviști. Trăind aceste frământări la locul lor de muncă, folosind experiența sovietică în această direcție, brigada lui Uivari putea ajunge la o nouă organizare a producției, la aplicarea de noi metode. Ajutorul dat colectiviștilor e o situație reală, legată de alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, sub conducerea Partidului, dar care ar trebui văzută în consecință așa și nu tocmai pe dos, cași cum la țară muncitorii ar învăța a-și organiza munca.

Deficiențele în tratarea temelor din industrie în zugrăvirea muncitorului arată că, în această privință, colectivul redacțional al „Almanahului Bănățean” are încă o serie de lipsuri. Lucrările publicate dovedesc nu numai necuprinderea tematică a sectorului industrial, dar în același timp arată necunoașterea temeinică, în adâncime, a muncitorimii noastre. Și nivelul artistic din cauza aceasta e slab. Se observă și o anumită tendință în lucrările care zugrăvesc viața și lupta muncitorilor din industrie, de a caracteriza muncitorul nu în fabrică, la locul lui specific de muncă, în viața lui de acasă, în relațiile lui firești, ci în sat, în afara mediului în care el s'ar putea cel mai bine defini. Nu obiectăm ca atare nuvelei „Fântâna cu apă vie”, de a fi redat felul cum un muncitor înaintat, ajută, într'o împrejurare oarecare, pe țăranii muncitori. Lucrul e firesc și e demn să fie tratat într'o lucrare literară. Iată însă că, alegând o problemă asemănătoare, un alt tânăr scriitor, ajutat insuficient de redacția Almanahului, a ajuns să creeze o situație greșită, care în loc să realizeze tema propusă, o deserveste și subapreciază importanța muncii în uzină, rolul și trăsăturile caracteristice ale clasei muncitoare.

În unele lucrări din Almanah lupta de clasă în loc de a fi înfățișată în aspectele ei esențiale și în care să fie demascat chipul dușmanului de clasă, acesta apărând astfel puternic și veridic conturat — de multe ori conflictul se dă exclusiv între tovarăși,

între oameni înaintați și oameni care mai păstrează încă rămășițe ale unei mentalități învechite. Într'adevăr, lupta dintre vechi și nou se manifestă și în acest chip. Dar în etapa actuală de dezvoltare a țării noastre, lupta de clasă tot mai ascuțită este îndreptată împotriva rămășițelor fostelor clase exploatatoare, împotriva chiaburimii. A neglija acest fapt este nejust, și acest lucru poate abate atenția dela ceea ce este esențial pentru realitatea noastră: ascuțirea luptei de clasă. În Banat, unde vecinătatea cliii de asasini și trădători dela Belgrad imprimă un caracter și mai acut decât în alte regiuni ale țării, luptei de clasă, sarcina de a oglindi pe plan literar acest esențial aspect al realității se impune scriitorilor și mai categoric. Realitatea a dovedit că în această regiune lupta de clasă nu s'a manifestat în forme mai puțin ascuțite decât în restul țării. Ba chiar, de cele mai multe ori, acțiunile dușmanului de clasă s'au împletit strâns cu activitatea uneltelor titoiste, strecurate la noi în țară. Dacă almanahul va izbuti să arate concret, în mai multe bucăți literare decât a făcut până acum, aceste aspecte specifice, în lucrări realizate, îndrumând pe tinerii colaboratori să reflecte această luptă, el va aduce o contribuție cu mult mai importantă luptei poporului nostru pentru socialism și pentru pace. În acest fel ar contribui mult mai bine la sporirea vigilenței revoluționare a oamenilor muncii din țara noastră. Trebuie remarcat că revista a publicat lucrări de demascare a titoismului, cum sunt „Urmele U.D.B-ului” de Lazo Ilici, sau articolul „Cultura iugoslavă sub călcăiul imperialismului american” de George Damian — articol scris cu multă combativitate, bine documentat și ca atare bine venit.

În numerele anterioare au apărut și alte lucrări asemănătoare din păcate prea puține. Lucrările apărute pe această temă zugrăvesc cu multă veridicitate viața grea și lipsurile populației iugoslave precum și teroarea deslănțuită împotriva patrioților iugoslavi de banda criminală a lui Tito. Există în almanah versuri înflăcărate ale poezilor sârbi din R.P.R., care arată hotărîrea poporului asupra de Tito, de a sfărâma lanțurile robiei:

Valuri de mânie aspră,
Răscolesc întreaga țară.
Văile vuesc puternic
Focuri ard pe munți în seară.

Partid nou ne'ndrumă pașii
Pe poteci, spre roșul zării
Și-oropsiților fărtați
Le dă arma răzbunării.

(Zaharia Vlascici: Din temnițe)

Versuri ca ale lui Lazo Ilici, Zaharia Vlascici, sau lucrări de proză scrise cu o forță și o combativitate asemănătoare — cititorii doresc să afle mai multe în paginile Almanahului.

În ceea ce privește sectorul de poezie, lucrările publicate în ultimele numere sunt inspirate atât din viața fabricilor și uzinelor cât și din viața nouă care se dezvoltă în satele noastre.

Multe dintre ele sunt închinete luptei din trecut a clasei muncitoare, demascării imperialismului hrăpăreț și ațăfător la războaie.

Printre poeziile apărute întâlnim pagini scrise la un nivel artistic ridicat, pagini care reușesc să contureze chipul omului nou din țara noastră. De pildă „Între surate“ de Ion Frumosu (nr. 5) aduce în fața cititorului un chip de femeie muncitoare, care, sub influența sofului său, un activist neobosit, devine un element înaintat și conștient. Un poem cu multe calități este „Dela Poiana Rusca'n jos“ de Gabriel Manolescu. Autorul a știut să valorifice în chip creator experiența poeziei populare, să folosească limba, ritmul, imaginile versurilor populare și totodată să le dea o valoare artistică nouă. Poezia are un conținut de idei bogat: ne înfățișează viața chinuită din trecut a unui cioban, care a încercat tot felul de meserii printre care și aceea de miner și peste tot a avut de îndurat aceleași lipsuri și aceleași asuprire. Astăzi, la bătrânețe, el se bucură de un trai omenesc, slobod, stăpân pe viața și pe munca lui. Acest material de viață a îmbrăcat o haină artistică corespunzătoare, o exprimare aleasă. Lucrări realizate în aceste ultime numere sunt și unele poezii, semnate de Al. Jebeleanu, Ion Jivan, Rusalina Mureșan, ș.a.

Dar nu întotdeauna poezia publicată în paginile revistei este realizată. De multe ori întâlnim versuri plate, inexpresive, simple generalități, sau afirmații. În aceste lucrări chipul omului nou apare sărăcit, schematic. E cazul unor poezii ca „Bogdan Ilie“ de Matei Bătrânu, (Nr. 6-7) „Asesoa-rea“ de Gh. Ceașu, tot din nr. 6-7 și altele, care vădesc că autorii au ales soluția comodă de a înlocui prin șabloane și afirmații abstracte, zugrăvirea prin fapte a realității.

Adesea, aceiași poeți dau lucrări inegale: unele realizate, altele superficiale, neîngrijite. Astfel, spre deosebire de poemul amintit, „Dela Poiana Rusca'n jos“ — Gabriel Manolescu are o poezie „Lui Maiacovski“ (publicată în nr. 5) în care caută prin teoretizări abstracte și greoaie, să înlocuiască această esențială cerință a poeziei: legătura cu viața. „Lui Maiacovski“ este de fapt o versificare destul de slabă a unei lucrări de teorie literară.

Aspectele negative ale poeziei publicate în „Scrișul Bănățean“ arată că în acest sector e necesar ca exigențele redacției față de colaboratorii săi să fie cu mult mai mari, întrucât nivelul general de dezvoltare a literaturii noastre precum și cerințele cititorilor sunt incompatibile cu producțiuni realizate la un nivel artistic scoborât.

În privința rubricii „Însemnări“, Almanahul timișorean a înregistrat un progres vădit. Dacă în numerele anterioare această rubrică era un simplu fișier, în care doar erau consemnate unele fapte literare — ea s'a transformat într'un sector important al almanahului, în care se discută probleme ale creației artistice. De pildă articolele semnate de Ata Liteanu „Să ridicăm nivelul artistic al poeziei noastre“ (nr. 5) și „Despre critica noastră literară“ (nr. 6) oglindesc frământarea care există în interiorul redacției „Scrișul bănățean“ cu privire la necesitatea creșterii nivelului lucrărilor publicate. Aceste articole cuprind o analiză adâncită și obiectivă a realizărilor și lipsurilor din două sectoare ale revistei: poezia și sectorul de critică și recenzii. Autoarea articolului discută pe bază de exemple primejdia schematicismului și proletcultismului ce se manifestă în scrișul unor tineri colaboratori ai revistei. Această punere de probleme, curajos și oportun făcută, arată că sectorul de critică

al Almanahului devine un factor activ în munca de îndrumare a creației artistice. Observațiile cuprinse în articolul „Despre critica noastră literară” sunt menite să ducă la întărirea sectorului respectiv din Almanah, ceea ce se și vedește în aceste ultime numere.

Valoroase sunt articolele „Considerații cu privire la literatura germană din Banat” semnat de I. Ardeleanu și „Activitatea scriitorilor maghiari din Timișoara” oglindită în Almanahul „Bonsagi Iras” de Dimeny Istvan. În aceste articole este analizată pe larg și cu seriozitate creația scriitorilor de limbă germană și maghiară din Banat. Articolele au totodată o mare importanță din punctul de vedere al schimbului de experiență dintre scriitorii români și cei ai minorităților naționale. La aceasta contribuie în mare măsură, rubrica specială din nr. 5, care face cunoscute o serie de nume și de realizări ale literaturii germane și maghiare din Banat.

Importante probleme de creație discută deasemeni articolul Mariei Novac, „Insemnări pe marginea unei pagini literare” în care autoarea analizează producțiile literare publicate de ziarul local „Flacăra Roșie”, precum și munca redacției cu colaboratorii.

Existența acestor noi probleme la rubrica „Insemnări” a Almanahului vedește mișcarea înaintea, frământarea colectivului de redacție în scopul promovării unei literaturi înaintate, de un nivel artistic superior.

Trebue de semnalat însă faptul că în sectorul de critică și recenzii al Almanahului nu se discută — cu excepția romanului lui Petru Vintilă, „Nepoții lui Horia” (nr. 6-7) și a romanului maestrului Sadoveanu „Nicoară Potcoavă” (nr. 8) — cărțile românești recent apărute, ceea ce lipsește tinerele talente grupate în jurul almanahului, de o legătură mai strânsă cu dezvoltarea generală a literaturii noastre.

O foarte importantă și bine venită rubrică a revistei din Timișoara, și care nu există în celelalte două almanahuri din Iași și Cluj, deși e foarte necesară, este rubrica „Viața cenaclurilor”. Prin această rubrică, inaugurată în ultimele numere, revista menține un contact permanent cu cenaclurile literare din regiune, este în curent cu activitatea tinerilor scriitori din Banat și-și exercită direct îndrumarea asupra creației lor. La

această rubrică se discută, pe concret, opere ale tinerilor scriitori, se analizează succesele și lipsurile din activitatea lor. În felul acesta revista sprijină munca de creație a tinerilor grupați în cenacluri, ajută la promovarea și orientarea noilor cadre ale literaturii noastre.

Ultimele numere ale „Scriului bănățean” reprezintă așa dar un simțitor progres în activitatea colectivului de redacție. În general, revista a reușit să grupeze în jurul ei o seamă de tineri talentați, să-i sprijine și să-i îndrume astfel încât să realizeze succese. Ea a reușit să asigure un schimb de experiență organizat între scriitorii români și scriitorii sârbi, maghiari și germani din Banat. Ea a reușit prin varietatea de rubrici să oglindească felurite aspecte de viață, să asigure un caracter viu, interesant și atractiv paginilor sale.

Intensificând lupta împotriva lipsurilor care există încă și pe care sectorul de critică al „Almanahului” le-a semnalat într-o măsură — deci, pe care colectivul le cunoaște în parte — revista bănățeană va reuși să devină un post din ce în ce mai avansat în frontul literaturii noastre.

Importante sarcini revin colectivului redacțional în orientarea scriitorilor spre teme înfățișând clasa noastră muncitoare, în zăgrăvirea veridică a manifestărilor luptei de clasă, a combaterii viguroase a titoismului. În domeniul criticii și teoriei literare, ar fi foarte nimerit ca revista să organizeze o și mai largă analiză și dezbateră a unor probleme de creație, atât ale literaturii noastre în general, cât mai ales ale materialului publicat în paginile „Scriului bănățean”, în care e necesar să fie mai mult popularizate și analizate cele mai noi lucrări ale scriitorilor noștri.

Intensificându-și eforturile, pe linia succesorilor dobândite până acum, colectivul redacțional al „Scriului bănățean” va reuși să-și îmbunătățească munca cu colaboratorii săi — există suficiente dovezi că acest lucru e cu putință — și să remedieze lipsurile existente, în așa fel încât revista să devină tot mai mult un factor activ în munca noastră literară.

Georgeta Horodincă

VIATA MINERILOR DIN
SILEZIA *)

Scibor Rylski dedică romanul său „Cărbunii”, apărut recent în românește, „tovarășului Vincenty Petrowsky, care m'a învățat să înțeleg adevărul vieții de miner”. Scriitorul polonez cunoaște adânc, multilateral, viața eroilor săi, minerii din Silezia. El a reușit să dea o operă valoroasă literaturii poloneze contemporane, pentru că a înțeles adevărul acestei vieți, obiectivele pentru care luptă Partidul și cărora le răspund, prin munca lor îndârjită, muncitorii minei Anna-Veronika.

Deaceia scriitorul își închină creația sa comunistului care l-a ajutat să înțeleagă mai adânc viața nouă a oamenilor din Silezia, comunistului pe care îl întâlnim în carte în luminoasele figuri ale lui Bozoza — organizatorul de Partid al minei și Migon directorul adjunct al minei.

Cu toate eforturile unor muncitori conștienți, fruntași în producție, mina Anna-Veronika din orașelul Ligota-Silezia — nu-și poate îndeplini sarcinile de plan. Dece? Răspunsul îl află cititorul încă dela primele pagini ale cărții, când autorul ne introduce direct — printr'un dialog concis, semnificativ, dintre muncitori și inginerul șef — în miezul problemelor, desvăluind cauzele care fac din mina Anna Veronika o mină codașă:

— Am cerut să veniți aici, domnule inginer șef, fiindcă așa nu mai merge!

— Despre ce-i vorba? spuse poruncitor Prosty cu o voce aspră.

— ...Suntem prea mulți aici...treizeci și șase de oameni...Toată secția suferă din cauza asta. Îndeplinește planul numai în proporție de 80—90%...și doar putem depăși norma! Dar cum? 36 de oameni înghesuți unii într'altii, înjurându-se, împingându-se! Lăsați-ne măcar zece! Cum să fii în mina asta fruntaș în producție? Cum să lucrezi cum trebuie?

Inginerul șef mârâi:

— Ascultă. Kokot! Îți spun că e bine așa. E bine și așa o să rămână! cât despre

normă, n'o îndepliniți, pentru că nu vreți să munciți. Să mergem!”

Având drept inginer șef al minei un „domn” care disprețuiește, subapreciază muncitorii, care socoate că „Ligota este un orașel mic, la o margine a pământului, la cașatul lumii” și „de aci până la Varșovia și Socialism e tare departe” și având un director ca Zabielski, lipsit de energie, de interes pentru mină, comod, care se împacă cu situația, rămânând pe poziția „Ce să faci? Noi nu putem îndeplini planul”, cu acești oameni situația minei este condamnată.

Scriitorul ne introduce dela început, direct, curajos, în miezul problemelor, în atmosfera minei și prin scena din biroul directorului Zabielski, prin discuția acestuia cu noul director adjunct, venit atunci în mină, muncitorul Migon. Situația grea a minei este înfățișată realist, expresiv sub două unghiuri — al muncitorilor care propun soluții pentru îndreptare și al directorului adjunct, un muncitor energic, plin de forță care este pus la curent cu situația minei.

Astfel, încă dela aceste prime scene, conflictul dramatic se încheagă. Elementele purtătoare de conflict, cele două tabere, sunt gata să se înfrunte: pe deoparte muncitorii fruntași Kokot, Albert Rutka, la care se adaugă poziția hotărâtă a directorului adjunct și ajutorul permanent al organizației de Partid din mină; iar pe de altă parte, inginerul șef Prosty, directorul Zabielski, birocrațul șef al secției financiare Rymkiewicz; acestora li se vor alia chiulanșii, codașii, trădători ai clasei lor, ca muncitorii Kröger. Aloiz Dombrowschi. Toți aceștia sunt caracterizați prin atitudinea de consecvență opoziție, de sabotare a planului prin elementele dușmănoase în mină.

Poziția fiecăruia se cristalizează dela bun început; nu există nicio îndoială asupra felului în care vor acționa pe viitor fiecare. Așa, de pildă, e situația în care chiulanșul Kröger nu vorbește nimic, nu răspunde întrebărilor directorului Zabielski, bravând situația. Dar gesturile, comportarea lui — determinată de „bunăvoința părintească” a directorului, care nu crede în fond că vina

*) Scibor Rylski; *Cărbunii*, E.S.P.L.A., 1952.

lui Kröger e atât de mare încât să merite o pedeapsă aspră — caracterizează întreaga comportare ulterioară a acestor personaje Directorul, care „nu știe să se poarte cu muncitorii” (cum zice el), îngăduitor și nepăsător la urmări, va tolera mai departe pe Kröger iar acesta, simțind „punctul slab”, va continua să lipsească mai departe dela lucru, să fumeze în mină, până va provoca incendiul în care își vor găsi moartea cinci muncitori.

În bătălia crâncenă pe care o deslănțuie noul director adjunct, comunistul Migon, pentru a îndeplini planul minei, pozițiile fiecărui personaj se limpezesc definitiv iar caracterele personajilor se desvăluie cu forță.

Întrebarea care grupează în jurul ei întreaga acțiune, întregul conflict dramatic este: vor reuși sau nu vor reuși muncitorii din mina Anna Veronika să salveze situația planului, să demaște la timp acțiunile dușmănoase, de sabotaj?

Prima ședință a muncitorilor cu direcția, pentru discutarea situației planului, este prima deslănțuire de ofensivă; cuvântul scurt, dar hotărât, al lui Migon, redă muncitorilor încredere în forțele lor, în posibilitatea victoriei.

Propunerea laconică a tăetorului Bracik: „Duminicile două și în plus o tură voluntară Sâmbăta”, — este acceptată de majoritatea muncitorilor.

Ghiața e spartă. De-acum eforturile se înțeleg, muncitorii devin mai interesați în îndeplinirea planului, încep să facă din asta o problemă a lor.

Dar Scibor Rylski desvăluie cu mult curaj, cu profund realism, nu numai conflictul central al acțiunii (ciocnirea muncitorilor cu elementele dușmănoase ale minei) ci și contradicțiile existente în sânul colectivului de muncitori, neînțelegerile, mentalitatea înapoiată a unora, lupta comuniștilor pentru a se ajunge la o sudură perfectă a noului colectiv socialist. Autorul nu netezește deloc greutățile prin care trec oamenii în lupta lor cu ei înșiși. Nu minimizează aceste greutăți și astfel victoria lor devine mai strălucitoare, apare mai evidentă.

Scriitorul prezintă neîncrederea cu care muncitorii întâmpină la început noile pro-

puneri. Sugestivă, realist creionată, este ședința în care se propune alcătuirea colectivelor de muncă, când condițiile încă nu erau coapte pentru o astfel de propunere.

Agitația pe care au făcut-o chiulangii ca Kröger sau Aloiz a sădit neîncredere și în sufletele unor muncitori conștienți, de nădejde, ca Felix Dombrowski, Pielka și alții. Pe de altă parte, propaganda reacționară a perfidului preot catolic, svonurile mincinoase lansate de dușmanul care acționa din umbră, au creat un curent ostil alcătuirii colectivelor. La o înaltă tensiune dramatică este realizat momentul când Migon, Bozoza și câțiva muncitori frunțași rămân singuri în fața opoziției majorității. Dar cu cât a fost mai grea această luptă pentru a înfrânge opoziția dușmănoasă, pasivitatea unor muncitori conștienți, cu atât mai frumoasă este scena în care câteva brigăzi frunțase din abataje au pornit — din inițiativă proprie — să-și constituie echipe bine organizate, pe principiul unei juste repartizări a forțelor de muncă.

În funcție deci de conflictul principal se dă această luptă individuală, în conștiința fiecărui muncitor înaintat, o ciocnire de asemenea dramatică.

Această luptă se dă și în sufletul tânărului Lapok — un muncitor individualist, îngâmfat, care privește întrecerea ca pe o competiție sportivă în care trebuie să-și doboare „adversarul” — și în sufletul soției teneșului Kröger, care reușește să se desbale de influența acestui om și ajunge o muncitoare de frunte a colectivului. Lapok — ajutat de colectiv, — va deveni un om nou, care nu va ezita să rămână ultimul într'un abataj incendiat, pentru a salva viața tovarășilor săi.

Și asemenea lui se transformă, în focul muncii colective, mulți dintre minerii din Anna Veronika; numai această transformare explică succesele acestei mine, faptul că ea, dintr'o mină codașă, se așează în fruntea celorlalte. Dar... „toate acestea însă nu se făceau dela sine, automat, cum își închipuia directorul Zabielski. Într'o mină nu poți conta pe spontaneitate. Fiecare victorie trebuie smulsă cu dinții și cu ghiarele, prin luptă și efort continuu.” Aceasta este una din ideile centrale ale

cărții transmisă cu multă expresivitate de scriitor.

Forța dramatică a conflictului cărții își găsește o vie ilustrare în compoziția iscusită a ei. Original construită, pe principiul împărțirii acțiunii pe acte, tablouri, scene, această compoziție ajută la zugrăvirea dinamică a acțiunii, la redarea tensiunii dramatice puternice, în care te ține romanul „Cărbunii”. Există un ritm viu, al succesiunii scenelor și tablourilor. De pildă, când un personaj — care grupa în jurul lui centrul atenției — iese din sfera atenției scriitorului, iar atenția se mută asupra altui grup de personaje, reliefind o idee nouă, autorul separă aceste fragmente — ca pe niște scene dintr-o piesă de teatru — și marchează astfel mai distinct, cu mai multă vivacitate, ideea fragmentului următor.

Dar lucrul cel mai valoros în noul roman polonez, care se face cu pregnanță remarcat, este puternicul realism cu care sunt conturate figurile minerilor din Silezia. Departe de a fi niște eroi liniari în dezvoltarea lor, semănând unul cu altul în acțiunile și vorbele lor, minerii lui Scibor Rylski au totuși o trăsătură comună caracteristică muncitorului.

Eroii romanului vorbesc puțin, într'un anumit chip, trec pe loc la acțiune, ferindu-se de a discuta și iar discuta o situație. El a reușit să pătrundă adânc în psihologia acestor oameni, le cunoaște caracteristica limbajului, expresiile, topica, și reacția lor față de anumite împrejurări.

Rămân întipărite în mintea cititorilor nu numai figurile eroilor principali Migon, Kokot, Lapok, Bozoza, ci și a unor muncitori care apar puțin în decursul acțiunii, grăesc câteva cuvinte și se retrag, ca tătorul Bracik, cel care aplică primul în abataj metoda lui Migon. Acesta vorbește extrem de puțin, dar acționează energic, rapid. Scriitorul utilizează detaliile artistice, care vin să sprijine reliefarea caracterelor personajilor sale. Astfel, descrierea camerelor elegante ale directorului Zabielski, pisicile de Angora ale fiicei sale, ceaiul îmbietor, „colțișorul de rai în care se simte cu adevărat fericit, uitând de plan

și de uzină” cum zice el — atmosferă care îi apare muncitorului simplu, Migon, ca o „plasă de păianjen” în care gândurile se încurcă, se pierde, iar el, omul simplu, se simte disprețuit, înjosit — această descriere întregeste imaginea pe care și-o face cititorul asupra „distinsului și binevoitorului” director care, prin neglijența lui va provoca moartea mai multor muncitori.

Din simplitatea și frumusețea morală a minerilor frunțași ai minei Anna Weronika decurg în mod necesar sentimente curate, minunate de prietenie, de dragoste; sunt emoționante scenele în care muncitorii Kokot și Migon se împrietenesc, fără multă vorbă, simplu și firesc, ca întreaga lor comportare. Tot astfel apare și dragostea soților Kokot — Urszula și Victor — bazată pe o caldă înțelegere, pe trăinicie.

Este un mare merit al scriitorului de a-și fi creiat ou atâta măiestrie și realism eroii romanului. El nu idealizează eroii pozitivi, nu le atribuie calități fizice care să compenseze lipsurile lor morale. Din contră, Urszula, de exemplu, e o femeie urâtă, dar apare cu atât mai justificată dragostea soțului pentru ea, cu cât prin scene scurte, semnificative, asistăm la creionarea profilului moral al acestei muncitoare înaintate.

Deasemenea, personagiile negative nu sunt schematizate, nu devin amplificări ale tuturor defectelor fizice sau morale. Inginerul Prosty e inteligent și îndrăzneț, bravând situația când e demascat; Kröger și Aloiz sunt chipeși și rafinați. Dar josnicia caracterelor lor, ura lor față de tot ce e nou și progresist, îi face odioși cititorului, mai mult decât atributele unor hidoșenii fizice, arată mai puternic cât de periculoși sunt.

Oglindind cu forța realismului său un tablou al muncii îndârjite a poporului muncitor polonez, sub conducerea Partidului Muncitoresc Unit din Polonia, pentru îndeplinirea planului trienal de Stat, scriitorul Scibor Rylski a reușit să creeze o lucrare valoroasă, un succes al literaturii poloneze contemporane.

Sanda Mănoiu

CĂRȚI NOI

IANUARIE 1953

EDITURA PENTRU LITERATURA POLITICĂ

CLASICII MARXISM-LENINISMULUI

- F. ENGELS, Anti-Dühring (500 pag., 14,90 lei).
I. V. STALIN, Problemele Leninismului, ed. a III-a (624 pag., 7,50 lei).
I. V. STALIN, Cuvântare rostită la adunările electorale ale alegătorilor din circumscripția electorală „Stalin” din orașul Moscova. (32 pag., 0,40 bani).
I. V. STALIN, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., (104 pag., 1,00 lei).
I. V. STALIN, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P. C. (b) al U.R.S.S. (8 pag., 0,10 lei).
I. V. STALIN, Despre proiectul de Constituție a U.R.S.S. și Constituția U.R.S.S., (Ediție festivă) (176 pag., 7,50 lei).

- G. M. MALENCOV, Raport de activitate al C. C. al P. C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea (124 pag., 1,00 lei).
N. A. BULGANIN, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P. C. (b) al U.R.S.S. (32 pag., 0,32 lei).
L. P. BERIA, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P. C. (b) al U.R.S.S. (32 pag., 0,30 lei).
C. E. VOROȘILOV, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P. C. (b) al U.R.S.S. (12 pag., 0,15 lei).
A. I. MICOIAN, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P. C. (b) al U.R.S.S. (32 pag., 0,30 lei).
Z. SABUROV, Directivele Congresului al XIX-lea al Partidului cu privire la cel de al cincilea plan cincinal de dezvoltare a U. S. pe anii 1951—1955 (62 pag., 0,50 lei).
A. I. VIȘINSCHI, Să înlăturăm primejdia unui nou război mondial, să menținem pacea, să întărim securitatea internațională (40 pag., 0,30 lei).

- *** Sub conducerea Partidului lui Lenin și Stalin, spre victoria comunismului (16 pag., 0,20 lei).
*** Statutul P. C. al U. S. (32 pag., 4,50 lei).
*** V. I. LENIN, Scurtă expunere a vieții și a activității sale (344 pag., 5 lei).
*** I. V. STALIN, Scurtă biografie (236 pag., 5 lei).

- GH. GHEORGHIU-DEJ, Articole și cuvântări, Ed. III-a (720 pag. 7,50).
GH. GHEORGHIU-DEJ, Însemnătatea istorico-mondială a Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. (64 pag., 0,40 lei).
GH. GHEORGHIU-DEJ, Treizeci de ani de luptă sub steagul lui Lenin și Stalin, Ed. II-a (64 pag., 1 lei).

- L. RĂUTU, Marea forță a previziunii staliniste (16 pag., 0,20 lei).
GH. DRĂGAN, Lupta pentru creșterea productivității muncii, sarcină de seamă a organizațiilor de Partid (68 pag., 0,60 lei).
VERONICA PORUMBACU, Femeia în R.P.R., constructor activ al socialismului (64 pag., 0,60 lei).
M. PETRESCU, Industrializarea socialistă, calea înfloririi Patriei noastre (64 pag., 0,60 lei).
GEN. MAIOR I. RAB, Armata R.P.R., scut al cuceririlor poporului nostru și al păcii (56 pag., 0,75 lei).

- *** Farsa alegerilor în țările capitaliste (48 pag.).
*** Ce a realizat regimul de democrație populară (48 pag., 0,50 lei).
*** Ce a dat regimul de democrație populară clasei muncitoare (64 pag., 0,50 lei).
*** Ce a dat regimul de democrație populară țăranimii muncitoare (32 pag., 0,50 lei).

- *** Pentru cine votăm la 30 Noembrie (16 pag.).
- *** Sistemul electoral al R.P.R., un sistem cu adevărat democratic (32 pag.).
- *** Sfaturile populare, organe locale ale puterii de stat (48 pag., 0,50 lei).
- *** Primirea de noi membri în Partid — îndatoririle și drepturile comuniștilor (88 pag., 1,25 lei).

- WILHELM PIECK, Impotriva tratatului militarist dela Bonn (54 pag., 0,50 lei).
- VÁLCO CERVENCÓV, Cuvântare rostită la 2 Decembrie 1951 la Consfătuirea națională a tractoriștilor și combinerilor fruntași (32 pag., 0,35 lei).
- VÁLCO CERVENCÓV, Cuvântare rostită la 13 Decembrie 1951 la Consfătuirea națională a stahanoviștilor și udarnicilor.

E.S.P.L.A.

- CALISTRAT HOGAȘ, Pe drumuri de munte (304 pag., 3,95).
- V. ALECSANDRI, Poezii alese (240 pag., 2,90 lei).
- M. EMINESCU, Poezii (272 pag., 4,25 lei, legat, 7,25 lei).
- N. VALMARU, Drum nou spre mare (32 pag., 0,34 lei).
- V. EM. GALAN, Din memoriile agentului electoral Teică Pasăre. (64 pag., 0,80).
- E. CAMILAR, Întâmplări depe Călmățui (32 pag., 0,30 lei).
- I. ISTRĂȚI, Străvechiul Iași întinereste (48 pag., 0,50 lei).
- E. CAMILAR, Gigantul din munți (32 pag., 0,38 lei).
- SANDOR NAGY, Impăcare (64 pag., 0,55 lei).
- MIHAIL SADOVEANU, Opere Alese, Vol. III (192 pag., 1,60 lei).
- ISTVAN NAGY, La cea mai înaltă tensiune (460 pag., 8,65 lei).
- MARIA SPETOVA, Familia Vojacik (392 pag., 0,70 lei).
- *** Marea lege (Versuri pentru noua Constituție) (92 pag., 3,90 lei).
- M. GORCHI, Clim Samghin, Vol. III (364 pag., 8,25 lei).
- N. V. GOGOL, Revizorul (Ediție festivă) (140 pag., 25 lei).
- N. V. GOGOL, Jucătorii de cărți (68 pag., 1,15 lei).
- N. CERCASOV, Din însemnările unui actor (128 pag., 2,15 lei).
- ȘTEFAN ANDREI, Noul oraș (500 pag., 9,20 lei, legat, 12,95 lei).
- TRAIAN ȘELMARU, Reportaj din China nouă (72 pag., 2,90 lei).
- N. MARGEANU, Compania treia (144 pag., 2,45 lei).
- RADU BOUREANU, Lupii (100 pag., 1,40 lei).

- EUGEN JEBELEANU, În satul lui Sahia (88 pag., 3,60 lei — legat, 6,25 lei).
- I. BRAD, Cincisutistul (52 pag., 3 lei).
- N. TAUTU, Stânca de pe Tatra (100 pag., 5,90 lei).
- SCIBOR RILSCHI, Cărbunii (340 pag., 6,25 lei, legat, 9,25 lei).
- BOGDAN HAMERA, Pilda lui Plewa (232 pag., 4,40 lei, legat 7,10 lei).
- TSAO-MIN, Forța motrice (160 pag., 2,70 lei, legat, 5,35 lei).
- A. GULEASCHI, S.M.T., (328 pag., 6 lei, legat, 9 lei).
- ȘTEFAN HEYM, Cruciții (Vol I, 7 lei, legat 10 lei; Vol. II, 7,60 lei, legat 10,60 lei).
- LEO FIGUERES, Din Vietnamul liber (3,45 lei., legat, 6,20 lei).

ED. CARTEA RUSĂ

- A. STEPANOV, Port Arthur, Vol. I (568 pag., 12,84 lei).
- A. STEPANOV, Port Arthur, Vol II (664 pag., 16,09 lei).
- A. SUROV, Zori deasupra Moscovei, C. CRAPIVA, Cântă ciocăriile (160 pag., 4,16 lei).
- M. ROMM, Lenin în Octombrie (76 pag., 2,05 lei).
- *** Probleme de literatură și artă, Nr. 4 (100 pag., 3 lei).
- *** Mărețul plan al Partidului lui Lenin și Stalin (52 pag. 1, 22 lei).
- M. ȘOLOHOV, Cea dintâi dintre mărețele construcții (24 pag., 0,75 lei).
- V. SAFONOV, Neînfricare (80 pag., 0,86 lei).
- *** Slavă Marelui Octombrie (88 pag., 4,59 lei).
- PETRUS BROVCA, Versuri (34 pag., 1,79 lei).
- A. SLAVUTCHI, Povestirile lui Ivan Corobov (174 pag., 3,70 lei).
- G. BAȘIROV, Onoarea (276 pag., 9,79 lei).
- *** Viața nouă în stepă (100 pag., 4,05 lei).
- I. POPOV, La capătul nopții (594 pag., 15,03 lei).
- M. LERMONTOV, Demonul (80 pag., 7,23 lei).
- VILIS LAȚIS, Furtuna, Vol. I (647 pag., 13,69 lei).
- VILIS LAȚIS, Furtuna, Vol. II (647 pag., 17,41 lei).
- ANA CARAVAEVA, Patria (751 pag., 29,84 lei).
- M. BLEIMAN, M. BOLSINTOV și F. ERMILER Marele cetățean (142 pag., 3,75 lei).
- I. A. CRĂLOV, Fabule (179 pag., 4,45 lei).
- LEO CHIACELI, Gvadi Bigva (218 pag., 5,35 lei).
- A. D. GRECOV, Periodizarea istoriei U.R.S.S. în lumina învățaturii tovarășului Stalin (23 pag., 1 leu).

- V. G. BELINSCHI, Opere pedagogice alese (320 pag., 6, 74 lei).
 A. I. HERȚEN, Opere filosofice alese, Vol. I. (368 pag., 11,41 lei).
 V. A. COVDA, Planul stalinist al marilor construcții hidrotehnice și de transformare a naturii (15 pag., 0,65 lei).
 F. KNORRE, Mama (96 pag., 1,06 lei).
 P. TVIRCA, Deputatul (31 pag., 0,25 lei).
 D. ZASLAVSCHI, Foiletoane (534 pag., 10,77 lei).
 ALEXANDR MESTO, Economice, inovații știință (35 pag., 0,90 lei).
 VSEVOLOD SCOPIN, Militarismul american (56 pag., 0,90 lei).
 EVGHENI PETROV, Insula păcii (112 pag., 1,06 lei).
 *** Impotriva artei și esteticii burgheze (187 pag., 4,48 lei).

EDITURA C. G. M.

- N. N. LEASCO, Cu turma în stepă (180 pag., 3,26 lei).
 OLGA MARCOVA, Strada oțelarilor (196 pag., 3,69 lei).
 *** Am văzut zorii comunismului (180 pag., 3,69 lei).
 IRINA GOLOVANI, Maria Matericova (140 pag., 1,91 lei).
 I. LUDO, Alegerile lor — parlamentele lor (32 pag., 0,36 lei).
 VASILE IOSIF, Viață nouă în regiunea Hunedoara (32 pag., 0,41 lei).
 *** Ne vorbesc activiștii sindicali dela Combinatul „Scerbacov“ din Moscova (64 pag., 0,81 lei).
 CONST. VARTA, Inițiativa stahanovistului Nicolae Vasu (112 pag., 1,44).
 *** Din experiența organizațiilor sindicale studentești (115 pag., 1,76 lei).
 *** Culegere de lecții pentru instruirea organizațiilor de grupă sindicale (92 pag., 1,30 lei).
 *** Culegere de lecții pentru instruirea consiliului colectivului de Cultură Fizică și Sport (100 pag., 1,43 lei).

- *** Despre noul sistem de premiere (Întrebări și răspunsuri) (24 pag., 0,33 lei).
 *** Importanța respectării stricte a corelației dată prin plan între creșterea productivității muncii și a salariului mediu și între creșterea volumului producției și a fondului de salarii (Întrebări și Răspunsuri) (36 pag., 0,45 lei).

EDITURA TINERETULUI

- LITERATURA PENTRU PREȘCOLARI
 NATALIA ZAPILA, Iasocica (16 pag., 2,40 lei).
 VL. MAIACOVSKI, Calul năzdrăvan (8 pag., 2,50 lei).
 A. BARTO, Mașenca (20 pag., 4 lei).
 C. UȘINSCHI, Animale domestice, păsări și fiare (20 pag., 4,40 lei).
 A. BARTO, Jucării (12 pag., 2,50 lei).
 AL. GHEORGHE, Le cunoașteți? (12 pag., 3,50 lei).

LITERATURA PENTRU PIONERI ȘI ȘCOLARI

- G. TOPĂRCEANU, Poezii (50 pag., 1 leu).
 ST. O. IOSIF, Poezii (48 pag., 1 leu).
 *** La serbările Pomului de Iarnă (166 pag., 8 lei).
 D. NAGHISCHIN, Viteazul Azmun (228 pag., 6,50 lei).
 A. BARTO, El împlinește 14 ani (14 pag., 1,40 lei).

LITERATURA PENTRU TINERET

- *** Din experiența propagandiștilor comsomoliști (116 pag., 2,30 lei).
 S. FĂRCAȘAN, Încununarea luptei de secole a poporului român (32 pag., 0,70 lei).
 *** Votăm pentru pace (materiale artistice pentru echipele de amatori) (64 pag., 3,90 lei).
 OCTAV PÂNCU-IAȘI, Votez pentru prima oară (32 pag., 0,65 lei).

CUPRINSUL

	Pag.
Răspunsurile tovarăşului I. V. Stalin la întrebările primite din partea coresponden- tului diplomatic al lui „New-York Times“, James Reston, la 21 Decem- brie 1952	3

PETRU DUMITRIU: Pasărea furtunii	5
--	---

RADU BOUREANU: Candidatul Sadoveanu; Visurile devin realitate	152
VICTOR TULBURE: Fetiţa cu chibrite	157
IULIU RATIU: Iarnă peste Bucegi	160
CRISTIAN SÂRBU: Taina	162
AURORA CORNU: Zidarii satului meu	164
SUZANA DELCIU: Roata	165
LETITIA PAPU: Întâlnirea	166
TUDOR MĂINESCU: Băţul de corn	167
ENDRE ADY: Panorame 'nsângerate, primăvara; Rozele de toamnă; Cântecul străzii (în româneşte de Eugen Jebeleanu)	169
PAUL ELUARD: Libertate (în româneşte de Taşcu Gheorghiu); A spune tot (în româneşte de Saşa Pană)	172

LITERATURĂ PENTRU COPII

AL. C. CONSTANTINESCU: Ileana şi Făt-Frumos	177
---	-----

C. DOLMATOVSKI: In ceasul cumplit (tălmăcire din limba rusă de A. Toma)	205
---	-----

LA 100 ANI DELA MOARTEA LUI NICOLAE BĂLCESCU

Prof. C. I. GULIAN: Despre moştenirea ideologică a lui Nicolae Bălcescu	232
MIHAIL PETROVEANU: Bălcescu, scriitor	246

TEORIE ŞI CRITICĂ

ION VITNER: Paul Eluard	257
EMERIC ROBOTOS: Endre Ady, cântăreţ al revoluţiei	270
MIHAI GAFIŢA: Se construiesc oraşe noi	279
N. DINESCU şi E. CAMPUS: Oameni de azi în dramaturgia noastră	292

RECENZII

GEORGETA HORODINĂ: Ultimele numere ale „Serisului bănăţean“	307
SANDA MĂNOIU: Viaţa minerilor din Silezia	313
BIBLIOGRAFIE	316

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsesacă în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

REDACȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon : 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40.

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon : 1.17.92.

ABONAMENTE ANUALE : lei 60

Abonamente pe anul 1953 la revista „Viața Românească” se primesc la toate oficiile Poștale dela orașe și sate, factorii poștali și secțiile raionale de difuzare a presei.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.